تۇرسۇن مەخمۇت

جاراھەت گۈلى

مىللەتلەر نەشرىياتى
بېيجىڭ

تۇرسۇن مەخمۇت

جاراھەت گۈلى

مىللەتلەر نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن

ISBN 978-7-105-13663-6
9 787105 136636 >
定价：35.00 元

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىكى ئادرېسى

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

تۇرسۇن مەخمۇت

جارالھەت گۈلى

(رومان)

مىللەتلەر نەشرىياتى

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى
ئۇيغۇرچە كتابلىرىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب 1
ئىككىنچى باب 46
ئۈچىنچى باب 84
تۆتىنچى باب 121
بەشىنچى باب 158
ئالتىنچى باب 191
يەتتىنچى باب 226
سەككىزىنچى باب 264
توققۇزىنچى باب 304
ئونىنچى باب 346

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitab.com

بىرىنچى باب

بۇرۇنقىغا پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىغان بولۇپ قالغان پەرھاتنى يىراقتىن كۆردۈم. ئۇ مۇكچەيگىنىچە خىيال بىلەن كېتىپ باراتتى.

پەرھاتنىڭ نەزەرىدىكى دۇنيا بىلەن مەن كۆرۈۋاتقان دۇنيانىڭ پەرقى قانچىلىك؟ قانداقتۇر بىر سېزىمدە ئويلىرىم، خىياللىرىم، چۈشلىرىم، بىزارلىقلىرىم، ئازرۇلىرىم، ئىشقا ئاشماس ئارمانلىرىمنىڭ كۈن ساناپ دېگۈدەك پەرھاتقا ئوخشاپ قېلىۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلاتتىم.

بۇرۇنقى پەرھات بىلەن ھازىرقى پەرھاتنىڭ ئوخشىماسلىقىدىن ئىلگىرىكى ھەممە نەرسە بۇگۈنگە ئوخشىمايدىغان تەرزدە تامام ئۆزگىرىپ كەتكەندەك ئويلاپ قالدىم.

بىر قارىسا ھەممە نەرسە بۇرۇنقى بىلەن ئوخشاش، يەنە بىر قارىسا ھەممە نەرسە ئۆزگىرىپ كەتكەندەك، ھەممە نەرسە توختىماي ئۆزگىرىۋاتقاندەك...

كوچىلار، دەرەخلەر، يوللار، گۈللەر، سۇلار، ئۆيلەر، كۆزلەردىكى نۇرلار، تەبەسسۇم ۋە كۈلۈمسىرەشلەر، خىتابلار، راست گەپلەر، يالغان سۆزلەر، ئوسال خۇي، گۈزەل پېئىللار... مېھىرلىك ئاۋازلار سوۋۇپ كەتكەندەك ئىدى.

گۈللەرنىڭ تەبەسسۇمىدىن ھەسرەت تۆكۈلۈۋاتقاندەك قىلاتتى. قىزلارنىڭ نازۇك بارماقلىرى قېيتىپ كەتكەندەك قىلاتتى.

ھەممە نەرسە ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ. ھەممە نەرسە ئۆز پېتى

تۇرۇپتۇ.

بىر ئادەم مۇشۇنداق ئويلاپ خۇرسىنىپ قويدى. مۇشۇنداق ئويلايدىغان ئادەملەر كۆپ بولۇشى مۇمكىن.

پەرھاتنىڭ ماڭا دېگەن خىياللىرى ئاجايىپ ئىدى. ئۇنىڭ ماڭا دېمىگەن خىياللىرىنىڭ تېخىمۇ ئاجايىپ ئىكەنلىكىگە ئىشىنەتتىم. پەردە كەتكەندىن كېيىن پەرھات ئۆزگىرىپ كەتتى، يەنە بىر ئويلىسام پەرھات ئۆزگىرىپ كەتكەندىن كېيىن پەردە كەتكەن بولۇشىمۇ مۇمكىن. پەرھاتنىڭ دۇنياسى ئۆزگىرىپ كەتتى. «مەن قايتىپ كېلىمەن، پەرھاتنى ھېچكىمگە بەرمەيمەن...» پەردە مۇشۇ گەپنى دېگەندە يىغلىغان ئىدى، ئۇنىڭ مەيۇس ئاۋازى يۈرەكنى تىترىتەتتى. بىر ئايال ماڭا: «ئاياللارغا ئەرلەرنىڭ قەلبى ھەممىدىن مۇھىم، باشقىسى بىر تىيىن...» دېگەندە مەن پەردىنى ئويلاپ قالغانىدىم. پەرھاتنىڭ يېنىدىن، روھىدىن يىراقلاپ كەتكىنى پەردىلا ئەمەستەك قىلاتتى. پەرھاتنىڭ سوئال ئىزدەشلىرى شۇ كۈندىن باشلانغان بولۇشى مۇمكىن.

پەرھات بىر سوئال ئىزدەپ يۈرىدۇ. پەرھات ئاشۇ سوئالنى تاپالمىسا بولاتتى. مەن گاھىدا ئۇنىڭ ناھايىتى نۇرغۇن ئىشلار-نىڭ جاۋابى يېشىلىدىغان ئاشۇ سوئالنى تاپالمىغا ئىشىنىلمەي قالمەن، شۇنداقتىمۇ ئۇنى تاپسىكەن دېگەن ئۈمىدتىمەن.

پەرھات مەندىن يىراقلاپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى. ماڭا ئوخشايدىغان پەرھات يىراقلاپ كېتىۋاتاتتى، سۈرىدىغان خىيال-لىرىمىز، كۆرىدىغان چۈشلىرىمىز ئوخشىسا كېرەك، دەپ ئويلايتتىم. ئۇ يەنە، جاھانىنىڭ قانداق ئۆزگىرىشىنى ئالدىن بىلگىلى بولمىغاندەكىن بىز پەقەت ھاڭۋېقىپ قاراپ تۇرۇشقىلا يارايمىز، دۇنيانىڭ ئىشلىرىنى ئىلكىدە تۇتۇپ تۇرغانلارنىڭ نېمە خىيالى بارلىقىنى مەڭگۈ بىلگىلى بولمايدۇ، دېگەنلەرنى خىيال قىلاتتى.

مەن نېمە ئىش قىلىدىغان ئادەم؟

خىزمەت قىلىمەن، ئۆيۈمدە يوقىلاڭ ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولىمەن، مەندىن گۇمان قىلىدىغان، كورىيەنىڭ فىلىملىرىنى زېرىكمەي كۆرىدىغان خوتۇنۇم بىلەن تالاش ـ تارتىش قىلىپ ھېرىپ كېتىمەن. يىرگىنىپ تۇرۇپ ھاراق ئىچىمەن، تاماكا چېكىمەن. بىركىملەر بىلەن زىددىيەتلىشىمەن، ئاۋۇ ياخشى، ماۋۇ يامان دەپ قايناپ سۆزلەيمەن، خۇپىيانە كوچىلاردا ماڭـ مەن... بىر قارىسام ئىشلار بۇنداق بولماسلىقى كېرەكتەك، مەن بۇنداق ياشىسام بولمايدىغاندەك، كۈنلىرىم بۇنداق ئۆتسە بولمايـ دىغاندەك قىلاتتىم. ئەمما، مۇشۇنداق ئىشلارنى قىلمىسام نېمە قىلىشىمنى يەنە بىلمەيمەن. بۇنىڭدىن باشقىراق قانداق كۈن كەچۈرۈشنى، قانداق ئىشلارنى قىلىشنى بىلمەيمەن. قىلىۋاتقان ئىشلىرىمنىڭ قاملاشمايۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە داۋاملىق شۇ ئىشلار بىلەن كۈنۈم ئۆتىدۇ.

تارچۇققا ئاران پاتقان دۇكاندىكى ياڭراتقۇدىن قىش كۈنىدىكى كاككۇكنىڭ غېرىبانە ھالىنى مۇساپىرنىڭ قىسمەتلىرىگە تەققاسلىغان مۇڭلۇق ناخشا ئاڭلىنىپ تۇرغان ئەتىگىنى، شامال يوللاردىكى قۇملارنى ئۇچۇرۇپ يۈرەتتى. يىراق بىر يەرلەردىكى قۇملارنىڭ سۈلىرى ئاستا ئاقىدىغان دەريادىن، ئېتىزلاردىن، دەرەخلىكلەر ئارىسىدىن، ئۆيلەرنىڭ ئۆگزىلىرىدىن ئۆتۈپ مۇشۇ يەرگە كەلگەنلىكىگە ھەيران قالىدىغان، يۇمشاق، ئەما قورـ قۇنچلۇق قۇملارنىڭ ئادەملەر ياشايدىغان كوچىلاردا پەيدا بولۇپ قالغىنىدىن قورقۇنچ ھېس قىلىدىغان، پىستە كۆچۈكلەرنىڭ، تۇرقى غەلىتە كىچىك ئىتلارنىڭ ئادەملەر بىلەن بىللە ئۇدۇل كەلگەن يەرلەرگە كىرىپ چىقىپ يۈرگىنىدىن ئەجەبلىنىدىغان، يېرىم يالىڭاچ بەدىنى بىلەن يورۇق كوچىلاردا خىرامان يۈرىدىـ غان خوتۇنلارنىڭ تۇرقىنى ئەقلىگە سىغدۇرۇپ بولالماي ئىچى پۇشۇقتا قالغان بىر ئادەم كاككۇك نالىسى ھەققىدىكى ناخشا

ئۇزاق ئاڭلانغان ئاشۇ كۈننى ئەسلەپ جىمجىت ئولتۇرۇپ قالـدى. ناخشا چىرايلىق كۆيلەپ تۇرغان شۇ دەمدە ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە:

ـــ ئەجەب مۇڭلۇق ناخشىكەن، شۇنداق چىرايلىق، ـــ دېدى.

ـــ سەنۇبەر تۇرسۇننىڭ ناخشىسى... ئاڭلىمىغانما؟

ناتونۇش بىر ئادەم شۇنداق دېدى. ئۇ چۆچۈپ كەتتى.

ئۇ شۇ چاغنىڭ كۈز ياكى ئەتىياز ئىكەنلىكىنى يادىغا ئالالمىدى. ئۆزىنىڭ ئونتۇغاق بولۇپ قالغانلىقىدىن بەكلا مەيۈسلىنىپ كەتتى. بىر چاغلاردا ئىشكى ئالدىدا لايلىنىپ ئېقىۋاتقان سۇلارغا يۇندى تۆككەن ئادەملەرگە ھەيران بولۇپ پۈتۈلىرىغا سۇۋۈشۈپ تۇرغان قېرى ئىتنىڭ قۇلاقلىرىنى سىلاپ ئولتۇرۇپ مۇشۇنداق مەيۈسلىنىپ كەتكەن ئىدى. ئىتنىڭ خۇسىز كۆزلىرى شۇ قەدەر ئېچىنىشلىق تەرزدە ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ تۇراتتى. مۇشۇ دۇنياغا ئۆزلۈكىدىن كېلىپ قالمىغان بۇ جان ئىگىسى شۇ ھالدا نېمىلەرنى تەمە قىلىپ ئىگىسىگە سۈركىلىپ تۇرىدىغاندۇ؟ ئۇ ئىتنىڭ نەزەرىدىكى بۇ دۇنيا زادى قانداقتۇ؟ دېگەنلەرنى ئويلاپ گاڭگىراپ قالدى. ئۇ ئىتنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىشتىن ئىككى كۈن بۇرۇنقى جۈمە كۈنى بۇرۇندىن ئانچە ـ مۇنچە سالام ـ سەھەت قىلىشىپ كېلىۋاتقان بىر دېھقان تونۇشى بىلەن كوچىدىلا قىزىرىشىپ قالغان ئىدى.

ـــ يەيدىغان نەرسىلەرنىڭ تەمى قالمايۋاتىدۇ، بۇرۇنقىدەك ئېغىل ئوغۇتى، يېشىل ئوغۇتلارنى ئىشلىتىپ بۇغداي تېرىساڭلار بولاتتى.

ـــ سىز شۇنداق دېگەن بىلەن ھازىرقى يەرلەر ئاشۇ تەييار ئوغۇتقا كۆنۈپ قالدى، شۇنى چاچمىساق يەر ھوسۇل بەرمەيدۇ.

بۇنداق بولمىسا بولاتتى، نېمىشقا مۇشۇنداق بولۇپ قالدى؟ مېھىرلىك تەبەسسۇم بىلەن سېھىرلىك ئىشق ئارىمىزدىن يوقاپ

كەتمسە بولاتتى.

مىليونلاپ چىرايلىق ئارزۇلار يۇرەكلەردە سېسىپ تۇگىيدۇ، مىليونلاپ شېرىن تۇيغۇلار تۇنجۇقۇپ ژەيران بولىدۇ.

ئۇنىڭ كۆڭلى پەرىشان بولۇپ كەتتى، خەقلەرنىڭ ئاغزىدىن ھازىرقى ئادەملەر بۇزۇلۇپ كەتتى، ئىشلارنىڭ تايىنى قالمىدى، ياخشى بىلەن يامانىنى ئايرىغىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتتى، ئادەملەر يامان ئىشلارغا كۆنۈپ كەتتى، دېگەندەك گەپلەرنى ئاڭلاپ نېمە قىلارىنى بىلمەي قالغانىدى. ئادەملەر كۆنۈپ قالغان يامان ئىشلار ئاز ئەمەس، يەنە ئاشۇ يامان دېيىلمىدىغان ئىشلارغا توپا چېچىۋاتقانلارمۇ ساماندەك. ئەمدى مۇنۇ ئادەم قويۇپ يەرنى تەيىيار ئوغۇتقا كۆنۈۋالىدى، دەپ قاقشاۋاتىدۇ. كۆنۈۋېلىش دېگەن زادى قورقۇنچلۇق بولسا كېرەك!؟ كەپتەرلەرگە دان چېچىپ كۈنلىرىنى خۇشال ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلىنىپ كەتكەن بىر بۇۋاي ئۇلارنىڭ يېنىدىن خىرامان ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئىككىسىنى زاڭلىق قىلىپ مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى. بۇۋاي كۆرگەن كۈنلىرىنى تولا ئەسلەپ زېرىكىپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۇ ئىككىيلەنىنى ئەخمەق ھەم ئەقىلسىز، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك.

يولدا تۇرۇپ بۇغداي ھەققىدە بىر نېمە دېيىشۋاتقان ئىككىيلەنگە زاڭلىق ئارىلاش قاراۋاتقان بۇۋاي بۇگۈن ئەتىگەن مەكتەپ مۇدىرى بولۇپ ئىشلەيدىغان نەۋرىسى بىلەن تاكاللىشىپ قالغان ئىدى.

ــ جاھان نېمە بولۇپ كەتتى زادى؟ بىزنىڭ مەكتەپتە ئىككى قىز ئوقۇغۇچى دادىسى دېمەتلىك ئادەملەر بىلەن قېچىپ كېتىپتۇ، بۇ ئاھانەتتىن ئۇيقۇم كەلمەي كۆزۈمنى يۇممىغىلى ئۇچ كۈن بولدى.

بۇۋاي ئالىقىنىغا چاپلىشىپ قالغان بۇغدايلارنى تېرىشتۇرۇپ تۇرۇپ چاچىرى ژاقىتسىز شالاڭلاپ ھەم ئاقىرىپ كەتكەن نەۋرىسىگە سوغۇق نەزەر سالدى. كۆك كەپتەرلەر يەرگە چېچىلا-

غان بۇغدايلارنى كۆڭۈللۈك چوقۇلاپ تالىشىپ يېيىشەتتى. كەپ-تەرلەرنىڭ نازۇك، چىرايلىق تۇرقى شۇنداق يېقىملىق ئىدى.

— سەن ئاشۇ قىزلارنىڭ دادىسى بىلەن ئانىسىنىڭ قانداق ئادەملەر ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ باقتىڭمۇ؟

— كۆردۈم، بىز بالىلارنى سىلەرگە ساق بەرگەن، بالىلىرىمىزنى تېپىپ بەرمەسلىكلار بولمايدۇ، دەپ كەپتىكەن.

نەۋرىسىنىڭ خۇنسىز كۆزلىرى دانلاۋاتقان كەپتەرلەرگە تىكىلگەن ئىدى. كىچىككىنە جانىۋارلارنىڭ تالىشىپ دان يېيىشلىرى ئۇنىڭغا قانداقتۇر بىر نەرسىنى چۈشەندۈرۈۋاتسا كېرەك.

— قانداقراق ئادەملەركەن؟ — بوۋاي سىنچى كۆزلىرىنى نەۋرىسىگە تىكتى. ئۇ نەۋرىسىنىڭ ناھايىتى تېز قېرىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن ھەيران قالدى.

— ئادەتتىكىدەك ئادەملەر، خوتۇنلىرى سىنىپ مەسئۇلىرىنى تىللاپ تۆيغۇزۇۋەتتى.

— ئەرلىرىچۇ؟

— ئەرلىرى جىم تۇردى.

بوۋاينىڭ چوڭقۇر چاناقلىرى ئارىسىدىكى قارا كۆزلىرىدىن غەزەپكىمۇ، ئىچ ئاغرىتىشقىمۇ ئوخشىمايدىغان بىر نۇر چېقىنداپ تۇراتتى.

— باشقىچە ئالامەتلەرنى سەزمىدىڭمۇ؟ مەسىلەن، ئۇ ئاياللارنىڭ يۇرۇش - تۇرۇشى، ئەرلىرىنىڭ تەققى - تۇرقى دېگەندەكلەرگە...

— ياق، تازا دىققەت قىلماپتىمەن.

بوۋاي كەپتەرلىرىگە ئۇزاق تىكىلىپ تۇردى. كەپتەرلەرنىڭ قىزغۇچ كۆزلىرى جىددىي ئىدى، تۇمشۇقلىرىنى دانغا ئۇرۇشلىرى قىزىقارلىق ئىدى.

— بالا دېگەن ئاتا - ئانىنى دوراپ ئادەم بولىدۇ، سەنمۇ

ئەمەلىيەتتە مەكتىپىڭدىكى نەچچە مىڭ بالىنىڭ ئاتىسى، سەن تايىنسىز بولساڭ ئاشۇ نەچچە مىڭ بالىمۇ خۇددى سېنى دۇراپ چىقىدۇ، ــ نەۋرىسى بوۋايغا يالتىتىدە قاراپ قويىدى. بوۋاينىڭ يۈرىكى ئېچىشقاندەك بولدى.

ــ ما گېپىڭ ئېشىپ كەتتى، بالا خەقنىڭ تۇرسا ئۇلارنىڭ قانداق ئادەم بولۇشىنى ماڭا يۈكلىسەڭ بۇ قانداق گەپ؟

ــ بالىلار ئىككى ئارىلىقتا قالدى، ئاتىسى بىلەن ئانىسى مەكتەپكە ئىتتىرگەن، سىلەر ئاتا ـ ئانىسىغا ئىتتىرىۋاتقان، بۇ ھالدا ھەر بالا بولسا بولىدۇ، دېگىنە ئەمدى؟

ــ سەنمۇ ھەر نېمە دەيسەن، بىزگىمۇ ئاسان ئەمەس، ھا ـ زىرقى بالىلارغا نېمە بولدىكى، ھېچ ئەقلىم يەتمەيدۇ، دېمىگەن چىرايلىق گەپ، قىلمىغان تەربىيە قالمايدۇ، ئەمما ھېلىقىدەك تاينى يوق ئىشلارنى تۇزەپ بولالمايۋاتىمىز، توۋا قىلدىم.

ــ تەربىيەڭلەر يالغان، سىڭىشلىك ئەمەس، تاشقا سۇ سىڭمىگەندەك بالىلارنىڭ ئاچقان يېرىگە بارمايدۇ. يەنە دېسەك ئالدى بىلەن ئاتا ـ ئانا بولغانلارنى، ئاندىن سىلەرنى تۇزەش لازىم، بالام، ئاندىن بالىلار تۇزىلىدۇ.

ــ يارامغا تۇز سەپمىگىنە بوۋا.

بوۋاي يەر ھەم بۇغداي ھەققىدە تالاش قىلىۋاتقانلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ نەۋرىسى بىلەن بولغان سۆزلىرىنى ئەسلەپ قالدى. ئۇنىڭ دادا بولغانلار، ئانا بولغانلار، بالا بولغانلارغا ئىچى ئاغرىپ قېلىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ گەپ قىلماي ھاسىسى بىلەن يەرنى جىجىپ ھەسەن قازى دېگەن خەتلەرنى يازدى، بوۋاي پات ـ پات ئىسمىنى يەرگە يازاتتى، ئارقىدىن يەنە ئۆچۈرۈۋېتەتتى.

ــ بۇ نېمە دېگەن گەپ؟ يەر دېگەن يا ئادەم بولمىسا بىر نېمىلەرگە خۇمار بولۇپ قالىدىغان.

ــ يەر دېگەنمۇ ئادەمگە ئوخشاش.

دېھقاننىڭ ئۆسۈپ كەتكەن ساقلى بىلەن قېلىن كالپۇكلىرى ئۇنى بىپەرۋا، ھاكاۋۇر كۆرسىتەتتى. يەنە بىرقارىسا دۆت، ئەخمەقتەكمۇ تەسىر بېرەتتى.

ــ ئىشقىلىپ ھۆرۈن بولۇپ كەتتىڭلار جۇمۇ، بۇرۇنقى دېھقانلار قىشلىقى ھارۋىلىرىنى ھەيدەپ شەھەرگە كىرىپ ئوغۇت يىغاتتى، ھازىر تەييار ئوغۇتقا كۆنۈپ ئۆزۈڭلارنىڭمۇ، بىزنىڭمۇ ئەقلىمىزنى بۇلغاپ بولدۇڭلار.

ــ سىز شۇنداق دېگەن بىلەن دېھقانچىلىق قىلماق تەس.

ئۇ ئۆزىنىڭ ئەخمىقانە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى، بۇنداق دەپ يۇرۇشنىڭ ھېچنېمىگە پايدىسى يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە شۇنداق سۆزلەۋاتقانلىقىنى خەقلەر بىلىپ قالسا سەت تۇرىدۇ، دەپ ئويلاپ قالدى.

ــ ھېچ يەردە ئاسان ئىش يوق، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئارام-چىلىق يوق، شۇ يەردىمۇ مۇشۇ دۇنيادىكى ياخشى - يامان ئىشلاردىن ھېساب بېرىدىغان گەپ.

ــ قويۇڭا بۇ گەپنى، مېنىڭ ئالدىراش ئىشىم بار ئىدى. ماڭغاچ تۇراي.

دېھقان ئاچچىق بىلەن كېتىپ قالدى، ئۇنىڭ ئىسمى نەمەت تاشچى ئىدى، ئىسمى ئەمەت بولۇشىمۇ مۇمكىن، ئەمما لەقمىنىڭ تاشچى ئىكەنلىكى راست، خەقلەرنىڭ ئىسمىنى تۇتۇۋېلىشمۇ مۇھىم ئىش ئىدى. نەچچە يىلدىن بېرى سالام - سەھەت قىلىشىپ ئۆتكەن بىرسىنىڭ ئىسمىنى ئەسلىيەلمىسەم بۇنىڭ ئۆزى قاملاشمىغانلا بىر ئىشتە. خەق بىلەن نېمە كارىم؟ يېرىنى قانداق تېرىسا شۇنداق تېرىمامدۇ، ئارتۇق ئىشقا ئارىلىشىدىغان بولۇپ قالدىم. يەيدىغان نەرسىلەر، ئىچىدىغان نەرسىلەر، كىيىدىغان نەرسىلەر بۇلغىنىپ كەتسە ئادەمنىڭ روھى، جىسمى، ئوي - پىكرى تەڭ بۇلغىنىدۇ. بۇنداق ئىشلار بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق. ئالىم كىتاب بۇ گەپلەرنى ئاڭلىسا بۇنىڭغا باش-

قىچىرەك بىر نېمە دېيىشى مۇمكىن ئىدى.

ئۇ بىركىمدىن ناھەق تىل ئىشىتىپ قورساق كۆپۈكىگە قالغاندەك جېنى سىقىلىپ ئۇھ تارتقىنىچە جىم بولۇپ قالدى. تۇيۇقسىز ئۆستەكتە سۈيىنى سېغىنىپ قالدى... لاي سۈنەك يېنىك شاۋقۇنلىرىغا قۇلاق سالسا مەك يىل بۇرۇنقى ئىشلار بىلەن مەك يىل كېيىنكى ئىشلار بىر يەرگە كېلىدىغاندەك ئويلاپ قالاتتى. كۆز ئالدىدىكى ئاشۇ سۇلار دۇنيادا پەقەت بىرلا قېتىم مۇشۇ ھالدا، رېتىملىق شاۋقۇنلاپ، چىرايلىق بۈزغۇنلاپ ئاقالىشى مۇمكىن. ئۇنىڭمۇ پەقەت مۇشۇ بىر قېتىملا مۇشۇنداق ئويلىيالىشى مۇمكىن.

ئۇ ھەسەن قازىنەك كەينىدىن قاراپ قالدى، نەمەت تاشچى بىلەن بۇ كىشى تۇغقان بولۇشى مۇمكىن.

نەمەت تاشچىنەك گەپلىرى كۆڭلۈمگە كەلدى. بەزى قىلىقلىرىنى تۇزىمسەم بولماپتۇ، مەن بىر ئادەم بۇ جاھاندىكى جىق ئىشلارنى ھېچنېمە قىلىپ بولالمايمەن، ئەك ياخشىسى ئۆزۈمنى چەك تۇتۇپ تېتىقسىز، بىتايىن ئىشلاردىن نېرى بولۇپ ياشىسام بولىدىغاندەك قىلىدۇ.

ئۇ ئاپئاق يەكتەكنەك ئۇزۇن پەشلىرىنى چىرايلىق لەپىلدىتىپ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ساقاللىق بوۋاينەك ئۆزى ھەم نەمەت تاشچىنى زادىلىق قىلىپ كۈلگەنلىكىنى، ئارقىدىن مۇدىر نەۋرىسىنەك ھەسرىتى توغرۇلۇق خىيال قىلغانلىقىنى بىلمەيتتى. بۇ دۇنيادا ھەركىمنەك خۇشلۇقى، غېمى ـ قايغۇسى ئۆزىگە، بىركىملەر ھېسداشلىق قىلسىمۇ دەردنى تارتىشىپ بېرەلمەيدۇ، شۇڭا دەيدۇ: «ھەركىمنەك يۈكى ئۆزىگە ئېغىر».

بىكارچىلىقتا كۈننى كەچ قىلالمايدىغان، كېچىنى تاك ئاتقۇزالمايدىغان ئادەملەر ساماندەك. بەزى ئادەملەرنەك ئۆمرى شارقىراتمىنەك سۈيىدەك تېز ھەم جۇشقۇن ئۆتىدۇ، بەزىلەرنەك كۈنلىرى قېرىق ئېرىقنەك سۈيىدەك ئاستا ھەم بىخۇشلۇق ئې-

چىدە تامام بولىدۇ. دەريالار ئۆز يولىدا ئېقىۋاتقان، دېڭىزلار دولقۇنلاپ، قوي - قوزىلار، قوتاز - جەرەنلەر قىيغىتىپ، ئا-دەملەر هاياتنىڭ قايناملىرىدا پىرقىراپ يۈرگەن بۇ دۇنيادىن هۇزۇر ئېلىپ ياشاشنى بىلەلمىسەك قانداق قىلىمىز؟ بۇ جاۋاب بەرمەك تەس بىر سوئال.

بۇنىڭدىن كېيىن ئۇدۇل كەلگەن بىركىملەر بىلەن تاقۇ - تۇقا گەپلەرنى قىلىشمىسام بولىدىكەن. قىرىق ياشتىن ئې-شىپتىمەن، بۇ ئۆمۈرنىڭ تەڭدىن تولىسى ئۆتۈپ كەتكەنگە بارا-ۋەر. مۇشۇ ياشقا كىرگەندە خەقلەرنىڭ سوغۇق گەپلىرى هار كېلىدىكەن. نەمەت تاشچى دېگەن پەسەندىنىڭ گېپىنى قارا، ئىشىم بار ئىدى، دەپلا خوشۇ دېمەي كەتكىنىنى. نېمىشقا خەقلەرنى بىزار قىلىدىغان گەپلەرنى قىلىپ يۈرىدىغاندىمەن؟ گەپ قىلماي دېسە بەزى ئىشلارغا ئادەمنىڭ بىر نېمە دېگۈسى كېلىدۇ. گەپ قىلسام هە دېگەندە رەنجىش كېلىپ چىقىدۇ. خو-تۇن بىلەنمۇ دېيىشىدىغان گەپلىرىمىز بارغانسېرى ئازلاپ كەت-تى. ئوغلۇمنىڭ مېنىڭ گەپلىرىمنى ئاڭلاشقا رەۋىتى يوقتەك، مەن گەپ قىلسام مەجبۇرىي ئاڭلاۋاتقاندەكلا. بۇنىڭدىن كېيىن كۆڭلۈمنى خۇش تۇتۇپ بىركىم گەپ سورىمىسا گەپ قىلماي، گەپ قىلىشقا توغرا كەلگەندىمۇ ئالدىرىماي ئويلاپ، بىركىمنى قايىل قىلالىغۇدەك گەپلەر بولسا قىلاي، بولمىسا جىم تۇراي. ئۆلىدىغان جاهاندا نەدە بىر تاينى يوق ئادەملەرنىڭ نەزەرىدىن چۈشۈپ كېتىشكە بولمايدۇ.

ئىكرام دۆلەت نەمەت تاشچىنىڭ قىلىقىنى پەقەت ئەقلىگە سىغدۇرالمىدى. شۇنداق تاينىسىز ئادەمدىن هاقارەت ئاڭلىغىنى ئۈچۈن بەكلا پەرىشان بولۇپ كەتتى.

— بىز كىمگە ئوخشايمىز ئىكرام؟

پەرهاتنىڭ مانانلىشىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قارىماق تەس ئىدى.

ـــ ئۆزىمىزگە.

ـــ گەپ شۇنداق دېيىلسىمۇ ئەمەلىيەتتە ئۆزىمىزگە ئوخشىمايمىز، بىز باشقىلارغا ئوخشىيالماي، باشقىلار بىزگە ئوخشىيالماي ئاۋارە بولۇپ يۈرىمىز.

ـــ نېمىشقا مۇشۇنداق بولىدۇ؟

ـــ مەن مۇشۇ توغرۇلۇق سوئال ئىزدەپ يۈرىمەن.

ئۇ پەرھاتنىڭ گېپىگە ئېرەن قىلىپ كەتمىدى. بۇرۇنقى پەرھات بىلەن بۈگۈنكى پەرھاتنى بىر يەرگە قويغىلى بولمايتتى.

ئۇ ناھايىتى بۇرۇنلا ھېچنېمىنى ئويلىماسلىق، ھېچ ئىش بىلەن كارى بولماي ئۆزىنى بىلىپ يۈرۈش، ئارتۇق ئىشقا ئا-رىلاشماسلىق قارارىغا كەلگەن بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ بۇ قارارىغا ئەمەل قىلىپ بولالماي ئاۋارە بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ئالدىنقى ھەپتە مەرۇپ توختى بىلەن ئۇزاق مۇڭدىشىپ ئولتۇردى. يانچۇ-قىغا نەچچە قاپ قارتنى سېلىپ قارتا ساناپ ئولتۇرغان مەرۇپ توختى بىلىپ ـ بىلمەي دەردلىرىنى تۆكتى. چوڭ قىزىنىڭ ئاجرىشىپ كېتىشى، نەۋرىسىنىڭ كىچىك تۇرۇپلا ھاراققا ئا-مراق بولۇپ قېلىشى، قىز نەۋرىسىنىڭ بەك قىسقا يوپكا كى-يىپ، تومپىيىپ تۇرغان كاسىلىرىنى تولغاپ ھويلىسىدا ئۇيا-دىن ـ بۇيانغا مېڭىپ يۈرۈشلىرى، ھويلىدىكى دەرەخلەرنىڭ قۇرۇپ كېتىشى، ساختا ئۇن يەپ قېلىپ ئاشقازىنىنىڭ ئاغرىپ-دىغان بولۇپ قېلىشى، قاسساپ قوشنىسىنىڭ ھويلىسىدىن چى-قىدىغان مالنىڭ يىن، قانلىرى ئېچىپ كەتكىنىدىن چىقىدىغان ئىپلاس پۇراقتىن نەپسىنىڭ قىسىلىپ كېتىشى، ئاللىكىملەر-نىڭ ئىشىكى ئالدىدىن سەت گەپلەرنى قىلىشىپ ئۆتۈپ كېتە-شى... مەرۇپ توختىنىڭ كۆڭلىنى پاراكەندە قىلاتتى. بۇرۇنلاردا بىر گەپ باشلىۋالسا ئادەمنى زېرىكتۇرۇۋېتىدىغان خوتۇنىنىڭ تۇرۇپلا گەپ سورىمىسا گەپ قىلمايدىغان، بىر نۇقتىغا تىكىلـ-

گىنىچە جىملا ئولتۇرۇپ قالىدىغان، گەپ باشلىۋالسا توختىيال-مايدىغان بولۇپ قېلىشى بەكلا ئىچىنى پۇشۇرۇۋېتىپ باراتتى. مەرۇپ توختى ھەسرەت بىلەن شۇنداق ئويلايدىكەن: ئەللىك يىلغا يېقىن ئۆمرى مۇشۇ خوتۇن بىلەن ئۆتۈپتۇ، بىر زامانلاردا سەل ئالدىغا ئېچىشىپ ماڭىدىغان، بويى پاكار، قاچانلا قارىسا يوغان قورسىقى بىلەن ئېغىر ئاياغ بولۇپ قالغاندەك كۆرۈنىدىغان خوتۇنىنى ھەر كۆرگەندە مۇشۇ خوتۇن مېنى تۇغىشتۇردى، مېنىڭ ئۆمرۈم بىھۇدە ئۆتۈپ كېتىدىغان بولدى، دەپ ھەسرەت چەككەن، ئۇنىڭدىن قانداق قۇتۇلۇپ كېتىشنىڭ كويىغا چۈشكەن چاغلىرىمۇ بولغان. ئەمما، خوتۇنىنى كۆڭلى كۆتۈرمىگەنسېرى بۇ خوتۇن بىرنىڭ كەينىدىن بىرنى تۇغۇۋەردى، بالىلار كۆپەيگەنسېرى بالىلارنىڭ ھەر بىرى بىر قول بولۇپ ئۇنى بۇ ئۆيگە مەھكەم چىرمىۋالدى. ھەر بىر بالا خۇددى بىر يىلتىز بولۇپ ئۇنىڭ پۈتلىرىنى، قوللىرىنى بۇ ئۆيگە چىڭ باغلىۋالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ 30 ـ 40 ياشلىرىدىكى ھېس ـ تۇيغۇلىرىنى، ئويلىغانلىرىنى، تاتلىق ئارمانلىرىنى، ئاچچىق ھەسرەتلىرىنى ھازىر پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتكەندەك قىلاتتى.

مەرۇپ توختى ئاچچىق بىلەن ۋارقىراپ كېتەتتى:

ـــ سەن زادى نېمە بولدۇڭ؟

ـــ نېمە بوپتىمەن؟

ـــ نېمە زۇۋانىڭ تۇتۇلۇپ قالغاندەك جىملا ئولتۇرسەن ئادەمنىڭ ئىچىنى سىقىپ؟

ـــ گەپ قىلغۇم كەلمەيدۇ.

ـــ نېمىشقا؟

ـــ سىز مېنى بىر چاغلاردا قاچان زۇۋانىڭ تۇتۇلۇپ قالار؟ دەپ قارغايتتىڭىزغۇ.

ـــ ھە، نېمە بوپتۇ؟

ـــ مانا ئەمدى گەپ قىلمايمەن، قېنى، ھېچكىم گەپ قىل-

مسا قانداق ئولتۇرسىزكىن، كۆرۈپ باقاي.

مەرۇپ توختى ھەيران قالدى، خوتۇنىنىڭ گەپ قىلماسلىقى گەپ قىلىشنى خالىمايدىغانلىقىدىن ئەمەس، قەستەن گەپ قىلماي ئۇنى تېرىكتۈرۈش ئۈچۈن ئىكەن. ئۇ بۇنى بىلىپ كۈلۈپ كەتتى، ئارقىدىن ئۆزىنى تىڭشاپ ئولتۇرۇپ قالدى. يېقىنقى نەچچە يىلدىن بۇيان خوتۇنىنىڭ چىرايىغا ئوبدانراق قاراپ باقمىغانلىقىنى، ھەتتا چىرايىنى ئۇنتۇپ كەتكەنلىكىنى ھەيران قالدى.

مەرۇپ توختى زېرىكىشلىك، بىتايىن ھەسرەتلەرنى يۈدۈڭالغاندەك كۆرۈنەتتى.

ـــ ئىكرام ئۈكام كېلىڭا، بىر قول ئوينايلى... جاھانىنىڭ كارى مۇشۇ...

ـــ بولدى، كېيىن كۆرۈشەيلى، ئالدىرايمەن.

مەرۇپ توختىنىڭ بويۇن قىسىپ ئولتۇرۇشلىرى بىرقىسما كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ قىسىلىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدە يەنە بىر تۇرلۈك تاقەتسىزلىك، قەھر بارەڭ ئىدى. ئۇ ئەرمىدۇنىنىڭ ئاستىدا يالغۇز ئولتۇرغان مەرۇپ توختىغا قاراپ ئىچى ئاچچىق بولدى. موريسىدىن تۈتۈن چىقىۋاتقان ھەر بىر ئۆيدە ھېچكىمنىڭكىگە ئوخشىمايدىغان ھەسرەتلەر بار. ھېچكىمنىڭكىگە ئوخشىمايدىغان خۇشاللىق ھەم ئۇمىد بار.

※ ※ ※

تېلېۋىزوردا يىلان تونۇشتۇرۇلىدىغان بىر فىلىم قويۇلۇۋاتاتتى. غايەت يوغان يىلاننىڭ بىر جەرەننى مۇڭگۈزى بىلەن قوشۇپ يۇتۇۋاتقان كۆرۈنۈشى ناھايىتى تەپسىلىي كۆرسىتىلىۋاتاتتى. دۇنيانىڭ مەن بىلمەيدىغان قايسى بىر بۇلۇڭىدا قايسى بىر زاماندا بىر جەرەن بىر يىلاننىڭ قارنىغا تىرىك كىرىپ كې-

تىۋاتاتتى. جەرەنگە قىيامەت بولۇۋاتقان شۇ دەمدىكى ئاجايىپ كۆرۈنۈشلەردىن مىليونلىغان ئادەملەر ھۇزۇر ئېلىۋاتقان بولۇ- شى مۇمكىن. تەقدىر ھەر جاننىڭ قىيامىتىنى ھەر خىل پۇتۇپ قويسا كېرەك. ئاشۇ جەرەن ئانىسىدىن تۇغۇلۇپ، دۇنيانىڭ شا- مالىرى چىرايلىق يەلپۇپ تۇرغان باھار كۈنلىرىدە يۇمران ئوتلارنىڭ ئۈچىنى يەپ، سۈنىڭ سۈزۈكىنى ئىچىپ گۈزەل كۆز- لەرنى باشتىن ئۆتكۈزگەن بولغىيدى! يەنە ئۇنىڭ ئېڭىدىكى دۇنيا كەڭرى كەتكەن چەكسىز يايلاق، چىرايلىق ئېقىۋاتقان سۈپسۈزۈك سۇ، ئانىسىنىڭ يېقىملىق ھىدى، قېرىنداشلىق مېھرى ھەم شوخلۇقىدىن ئىبارەت بولغىيدى!؟ ئۇ ھايۋانغا خاس ئەقلى بىلەن بۇ دۇنيادا يىلان - چايانلارنىڭ، ئاجىز ھايۋانلارنى ھېچ ئويالماستىن تۇتۇپ يەيدىغان شىر، يىلپىز، بۆرىلەرنىڭ بارلىقىنى، يايلاقلاردىكى ئوت - چۆپلەرگە ئوت كېتىپ ئاچ قا- لىدىغانلىقىنى، كۆللەرنىڭ قۇرۇپ كېتىپ سۈسىزلىقتىن جە- نى قىينىلىدىغانلىقىنى، ئانىسىنى، قېرىنداشلىرىنى، شىر، يولۋاسلار تۇتۇپ يەۋاتسا بۇ چىدىغۇسىز ئازابقا ھېچ چارە قىلال- ماي قاراپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلغان يا قىلمىغان بولغىيدى!؟ مانا ئەمدى ئۇ يىلاننىڭ قارنىغا كىرىپ كېتىۋاتىدۇ. تەقدىرى ئەزەلدە ئۇنىڭ ئۆلۈمىنىڭ كامىراغا ئې- لىنىپ جاھاننىڭ ھەممە بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىغا سازايى - تاما- شا بولۇشى پۈتۈلۈپ كەتكەن بولغىيمىدى!؟

كىچىكىمدىن باشلاپ يىلاندىن بەكلا قورقاتتىم. كۈنلەرنىڭ بىرىدە يىلان چېقىۋالىدىغاندەك، ئۆينىڭ كەينىدىن، كارىۋاتنىڭ تېگىدىن، قورۇنىڭ شاخ - شۇمبا دۆۋىلەپ قويۇلغان بۇلۇڭ- دىن، قازناق ئۆينىڭ تورۇسىدىن قانداقتۇر بەتبەشىرە يىلانلار سىيرىلىپ چىقىپ قوغلاپ يۈرۈپ چېقىۋالىدىغاندەك تەھلىكە- لىك خىياللارغا پېتىپ قالاتتىم. ھويلىنىڭ دەرۋازا يېنىدىكى ياغاچ دۆۋىلەپ قويۇلغان بۇلۇڭىدىن، تاشلىنىپ قالغان تونۇرنىڭ

يېنىدىن، ئېغىلنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە تېنىم شۇركىنەتتى. مۇشۇ قورقۇنچنى ھېچكىمگە دېيەلمەي مۇشۇ كۈنگە كەلدىم. يۈرىكىمنىڭ بىر يەرلىرىدە قارا سايە بولۇپ تۇرىدىغان مۇشۇ خىيال، تۇيغۇلىرىمنى ھېچكىمگە دېيەلمىگەن ئىدىم. بۇرۇنقى قورۇنى سېتىپ بىنا ئۆيگە كۆچۈپ كىرگەندە يېنىڭ تىنىپ كۆڭلۈم خاتىرجەم بولغان بولسىمۇ، بىراق يەر ئاستى ئۆيگە كىرگەندە يەنىلا ۋەھىمە باساتتى.

ــ دادا، قارا بۇنىڭغا... ھۇۋۇۋۇ...

بەش ياشلىق ئوغلىنىڭ قولىدا بىر چار يىلان تۇراتتى، يىلان يىرگىنچلىك تىلىنى چىقىرىپ بېشىنى ھەريان سىلكىيەتتى.

ــ ۋايجان... ــ ئىكرام دۆلەت يىقىلىپ چۈشكىلى تاسلا قالدى. كۆزلىرى خىرەلىشىپ بېشى قېيىپ كەتتى.

ئوغلى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. يىلاننى ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىن ئەكېلىپ «كۈش... كۈش... كۈش...» دەپ بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى.

ــ نېرى تارت... ھۇ دۆت ئېشەك...

ئىكرام دۆلەت قورقۇنچتا قولىدىكى كىتابنى بالىغا ئاتتى، يەنە بەك سەت گەپ قىلىپ ۋارقىرىۋەتكەنلىكىنى ھېس قىلىپ بولغۇچە كىتاب بالىنىڭ بېشىغا تېگىپ، قولىدىكى يىلاننى تاشلىۋېتىپ يىغلاشقا باشلىدى.

ــ نېمانداق سەت ۋارقىرايسىز؟ ئېشەك دېگەنمۇ گەپمۇ؟

ــ قولىدىكىنى كۆرمىدىڭمۇ؟

ــ شۇنداقتىمۇ كىچىككىنە بالىغا بىر نېمە ئاتقان بارمۇ؟

يىلان يەردە سوزۇلۇپ ياتاتتى. شۇ چاغدىلا ئىكرام دۆلەت بۇ قورقۇنچلۇق نەرسىنىڭ ئويۇنچۇق يىلان ئىكەنلىكىنى بىلىپ تاڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدى.

ــ ئىپلاسلار، يىلاندىمۇ ئويۇنچۇق ياسامدۇ... ئاناڭنى...

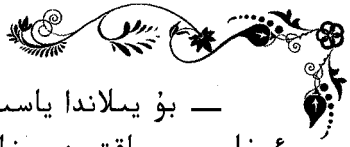

ـــ بۇ يىلاندا ياسىغان ئويۇنچۇق ئەمەس... رېزىنكە ئۇ، ـــ ئوغلى بىر ياقتىن يىغلاپ بىر ياقتىن چۈشەنچە بېرىپ ئولگۇر-دى. بالىنىڭ ئىچ - ئىچىدىن يىغلىشىدىن ئۇنىڭ بەكلا ئۇۋۇال-چىلىق تارتقانلىقىنى ھېس قىلغىلى بولاتتى. كىتابنىڭ قاتتىق تەگكەنلىكىدىن يىغلاۋاتامدۇ ياكى دادىسىنىڭ تىل - دەشنىمى ئېغىر كېلىپ يىغلاۋاتامدۇ، بۇنى بىلگىلى بولمايتتى.

ـــ نېمىشقا بۇنچە قورقۇپ كەتتىڭىز؟

ـــ راست يىلان چېغىۋا دەپتىمەن.

ـــ توۋا، راست يىلاننى بەش ياشلىق بالا مۇشۇنداق تۇتۇپ يۈرەلەمدۇ؟

ئۇ خوتۇنىنىڭ قارا كۆزلىرىدە ھېچقانداق ھېس - تۇيغۇنى بايقىيالماي ھەيران قالدى. ئادەم بەزىدە ئۆتۈپ كەتكەن ئۆمۈرگە ئىچ ئاغرىتىپ قالىدۇ. بۇگۈندىن رازى بولغىلى بولمايدۇ. كېچىلىدىغان كۈنلەردىن ھازىرقىدىن ياخشىراق ھېچنېمىنى كۈتكىلى بولمايدۇ. مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قېلىش خۇدانىڭ ئۇرغىنى شۇ. يۈرەكتە ئوتتەك تۇيغۇلار چاپچىپ تۇرسا... كۈن دېگەن شۇ ئەمەسمۇ! ئۇ كىچىككىنە بالىنىڭ قولىدىكى ئويۇنچۇقتىن قورقۇپ كەتكىنىدىن نومۇس قىلغان بولسا كېرەك، مېڭىسىگە قارا ھەم نەم بىر نەرسە ئۇرۇلۇپ ئاچچىقتىن تىترەپ كەتتى.

ـــ ئۆزىنىڭ پۈشتىنى ئېشەك دېسە قانداق بولىدۇ؟

ـــ بولدى، بولدى، دېمىگەن بولاي.

ـــ سىزنى بۇرۇن يىلان چېقىپ باققانمۇ؟

خوتۇنىنىڭ كۆزلىرىدە سوغۇق بىر نەرسە مۇز بولۇپ پار-قىراپ تۇراتتى.

ـــ ياق، قانداق دەيسەن؟

ـــ ئەمدى دەيمىنا، يىلاندىن بەكلا قورقىدىكەنسىز.

ـــ يىلان چاقسا - چاقمىسا ھەممە ئادەم قورقىدۇ ئۇنىڭ-دىن، يىرگىنچلىك نەرسە تۇرسا.

ئىكرام دۆلەت ئوغلى بەش ياشقا كىرگەن يىللىرىدا بولغان ئىشلارنى ئەسلەپ كۆڭلى يېرىم بولدى.

※ ※ ※

مەرۇپكام ئىشىكتىن بېشىنى تىقىپ تاتلىق كۈلۈمسىرەپ مېنى سىرتقا ئىما قىلدى.

— سىزنى كۆڭلۈم تارتىپ ئۆكام، بىر قول ئوينايلىمۇ؟

— مەن مۇشۇ نەرسىنى بىلمەيمەن.

— ئۇنداق ئەمەستۇ... بوپتۇ، كۆڭلۈم يېرىم قاراڭ... بالىلارنىڭ ئىشىزە...

بۇ دۇنيادا ئادەمگە بىركۈنمۇ ئارامچىلىق يوقكەن، بىر ئىشىڭ ئوڭغا تارتىپ كۆڭلۈڭ تىنىپ كەلسە، يەنە بىر ئىشىڭ پوقما چىلىشىپ تۇرغان، قاچان كۆڭۈل خاتىرجەم بولىدىغان كۈنلەر كېلەر؟... مەرۇپكام شۇنچە ئويلاپمۇ ھەممىدىن خاتىرجەم بولىدىغان كۈنلەرگە ئۇلىشىشقا كۆزى يەتمەيدىكەن. قىزىنى قىش ـ ياز يالاڭ كىيىنىپ دۇگدەرەپ يۈرىدىغان تەرسا ئېرى بىلەن ياراشتۇرۇپ، نەۋرىسىنى ھاراقكەشلىكتىن تەزدۈرگەن تەقدىردىمۇ، قىز نەۋرىسى بىرەر ئىشىنىڭ پېشىنى تۇتقان ھالىدىمۇ يەنە بىر پالاكەت ئىش چىقىپ قېلىشى مۇمكىن ئىكەن.

ئۇ قەستەن گەپ قىلماس بولۇۋېلىپ ئۆزىنى قىينىشىنى راۋا كۆرگەن خوتۇنىدىن ھەيران ئىكەن. شۇنچە يىل بىللە ياشاپ قېرىپ بىر يەرگە بارغاندىمۇ ئېرىنى ئازابلاشنىڭ چارىسى ھەقىقىدە باش قاتۇرۇپ ئەپچىل چارە تېپىۋالغان خوتۇنى ئۇنىڭغا بەكلا غەلىتە كۆرۈنىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

— قىزىڭغا ئېيىت، ئاۋۇ تېگىمەن دېگەن بىرنېمىسى پەقەتلا بولمىغۇدەك.

مەرۇپكام قىزىنى ياتلىق قىلىشنىڭ ئالدىدا شۇنداق

دېگەنىكەن.

ــ نېمە بولدى؟

ــ تۇرقىغا قارىمامسەن، ياش تۇرۇپ دۇمبىسىنى چىقىرىپ ئىغاڭلاپ مېڭىشلىرى پەقەت كۆزۈمگە سىغمىدى.

ــ قانداق ماڭسا شۇنداق ماڭمامدۇ، قىزىمىزنىڭ كۆڭلى شۇنىڭغا چۈشۈپتۇ، قانداق قىلىمىز، مېنىڭمۇ دېمىگەن گەپلىرىم قالمىدى.

شۇ چاغدا تېلېۋىزوردا ھىندىستاننىڭ ناھايىتى نۇرغۇن ئادەملەر بىللە ئۇسسۇل ئوينايدىغان بىر كىنوسى قويۇلۇۋاتاتتى، بۇ خەق ئولتۇرسىمۇ، قوپسىمۇ ناخشا ـ ئۇسسۇل بىلەنلا ھەپىلىشىدىغاندەك قىلاتتى. مەرۇپكام بۇنداق كىنولارغا ئامراقىكەن، ئەمما كۆرۈپ بولۇپ پۈشايمان قىلىدىكەن.

ــ ئىسسىت، شۇنداق چىرايلىق، شۇنداق پاكىز ئادەم بولدى دېسەم، قىلىپ يۈرگەن ئىشىنى. تېزەكىكە گۈل سانجىغاندەك بىر ئىش بولدى.

ــ بەك توسۇپ تۇرۇۋالساق قېچىپ كېتىدىغاندەك قىلىدۇ.

مەرۇپكام شۇ چاغدا چۆچۈپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن، خوتۇنى، قىزى... ئىشقىلىپ ئۆزۈڭگە تەۋە ئايال زاتىدىن بىرەرى قېچىپ كېتىپ قالسا ئەرنىڭ يۈرىكىنى چايان چاقىدۇ، چاققاندىمۇ مەڭگۈ ساقايمايدىغان دەرىجىدە چاقىدۇ. بەزى يۈرەكلەر سوقۇشتىن توختىغاندا ئاندىن چېقىشتىن توختايدۇ.

ــ نېمە؟

ــ ھېچنېمە.

خوتۇنى ئويلىماي ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەن گېپىنى يۇتۇۋالالماي قىينىلىپ كەتتى.

ــ تويىنى قىلىپ قويايلى، قېچىپ كەتمىگەندىكىن بولىدىمۇ.

مەرۇپكامنىڭ شۇ چاغدىكى ھالىنى بىلىپ يەتتىم، ئۇنىڭ

كۆزى قېتىپ قالدى، تىنىقى توختاپ قالدى. يۈرىكى سېلىشتىن توختاپ قالدى، ئاشۇنداق هالەتتە نەچچە مىنۇت تۇرۇپ قالدى. بۇنداق هالەتتە ئۇ خىيالدىن، تۇيغۇدىن، كۆرۈشتىن، ئاڭلاشتىن، سۆزلەشتىن توختاپ قالغاندى. بۇنى ئۆلۈم بىلەن يېقىن دېسىمۇ، ئوخشاش دېسىمۇ يا بولمىسا ئۆلۈمدىن ئارتۇق دېسىمۇ بولىۋېرىدۇ.

ــ ئۇھ، مەن هېرىپ كەتتىم...

مەرۇپكام شۇنداق دەپ ئۆزىنى سافاغا تاشلاپ ئولتۇردى. ئۇ هارغان بولۇشى مۇمكىن، هارمايدىغان كىم بار؟

شۇنداق جېدەللەر بىلەن مەرۇپكام قىزىنىڭ تويىنى قىلغانىكەن. ئاردىدىن يىگىرمە يىل ئۆتكەن بۇگۈنكى كۈندە قايسى بىر يەردە ئوقۇپ كەلگەن نەۋرە قىزى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قىسقا يوپكا كىيىپ، يوتىلىرىنى كۆرسىتىپ يۈرەتتى. ئاردىدىن يىگىرمە يىل ئەمەس، ئىككى يۈز يىل ئۆتكەندەك قىلاتتى.

ــ مۇنۇ نېمە ئىش قىلسا بىر ئىش قىلسا بولاتتى.

ــ نېمە ئىش قىلىدۇ؟ يا هۆكۈمەت ئورۇنلاشتۇرمىسا.

ــ ئىشقىلىپ بىرەر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتسۇن... هۇنەر ئۆگەنسىمۇ بولىدۇ.

ــ ئوقۇپ كېلىپ يەنە نېمە هۇنەر ئۆگىنىدۇ...

ــ ئەمىسە قانداق قىلىمىز؟

ــ بىلمەيمەن.

مەرۇپكامنىڭ هەسرەتلىك تۇرقى، تۆت يانچۇقلۇق چاپىنىڭ يانچۇقىغا سېلىۋالغان نەچچە قاپ قارتلىرى، ياقىسى كىرلىشىپ كەتكەن كۆڭلىكى كۆز ئۆڭۈمدىن ئۆتتى.

ئىكرام دۆلەت كارىۋاتنىڭ قىرىغا ئولتۇرۇپ يەرگە قارىغىنىچە جىم بولۇپ قالدى. ئوغلى بىر ۋاراق ئاق قەغەزگە چۈشىنىكسىز بىرنېمىلەرنى سىزىۋاتاتتى. ئۇنىڭغا هاياتنىڭ يول خېرىتىسىنى خۇددى مۇشۇنىڭدەك هېچنېمىنى بىلمەيدىغان، بىغەم

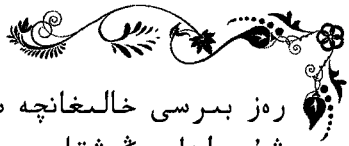

رەز بىرسى خالىغانچە سىزىپ تاماشا كۆرۈش ئۈچۈن ئادەملەرنى شۇ يولدا مېڭىشقا مەجبۇرلايدىغاندەك بىلىنىپ كەتتى.

ــ بالام، ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان ئادەم بول جۇمۇ.

ــ نېمىشقا؟

ئوغلى ئىشلىتىپ بولغان تىترەتنىڭ قەغىزىدىن ياسىۋالغان پاخپاقلارنى كۆچ بىلەن يەرگە ئۇرۇۋېتىپ پەرۋاسىزلا شۇنداق دېدى. بالا شۇ ھالدا ئۆزى بىلەن ئۆزى پاخپاق ئويناۋاتاتتى. دۇنيادا مۇشۇ خىلدىكى ئىشلار ناھايىتى تولا، جىق ئادەملەر ئۆزى بىلەن ئۆزى زىتلىشىپ، ئۇرۇشۇپ كۇن ئۆتكۈزىدۇ، ھېچكىم ئۆزىدىن غالىب كېلەلمەيدۇ، ئادەملەر ئۆزىنى مەڭگۇ يېڭەلمەيدۇ. ئەمما، ئۆزىدىن غالىب كېلەلىسە قالتىس بولاتتى. مەغرۇر كۆلكە، ھۇزۇرلۇق ھايات، شادىمان ناخشا، جانغا راھەت بېرىدىغان ھېكمەتلىك سۆيگۇ... مۇشۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى شۇ چاغدا بىزگە تەۋە بولاتتى. بولمىسا ئۆزىمىز بىلەن ئۆزىمىز تىينىغا ئەرزىمەيدىغان پاخپاقنى بىر ئۆمۇر ئويناپ بۇ ئويۇننىڭ ئەبەدىي ئاخىرىنى چىقىرالمايمىز.

ــ داداڭ بىكار گەپنى قىلىدۇ، ئۇنداق يۇرىكى چوڭ ئادەم بولۇپ قالما.

ــ نېمىشقا؟

ــ بالا ـ قازاغا يېقىن ئادەم بولۇپ قالىدۇ.

كورىيەنىڭ كۆپ قىسىملىق كىنولىرىنى كۆرۈشكە ئامراق ئايالى شۇنداق دېدى.

پەرھاتنىڭ ھەسرەتلىك كۆزلىرىنى ياد ئەتتىم. ھايات مەن ئۈچۈن تولىمۇ قىممەتلىك، تولىمۇ زۆرۈر ۋە تولىمۇ قىسقا بىلىندى. ھاياتنىڭ بىزگە تاشلىغان سوئاللىرىنىڭ قايسى بىرىگە جاۋاب بېرەلىدۇق؟ جاۋابتىن ئىلگىرى سوئال بولۇشى كېرەك. ھاياتنىڭ سوئاللىرىنى ئاڭلىيالىدۇقمۇ؟ بىلەلىدۇقمۇ؟ چۈشىنەلىدۇقمۇ؟... مەن پەرھات تاپالمىغان سوئالنىڭ نېمىلىكىنى بىلىدۇقمۇ؟

لەلمىدىم. پەرھات سوئالنىڭ نېمىلىكىنى بىلەلىگەن بولسا جا-
ۋابىنى تاپالىغان بولاتتى. سوئال مەڭگۈلۈك نەرسە.

پەرھاتنى ئىزدەپ ھېچيەردىن تاپالمىدىم. ئىشكى تاقاق ئىدى. تېلېفونىمۇ ئېتىك ئىدى. پەرھاتنى نېمە ئۈچۈن تۇرمۇ-شۇمدىكى مۇھىم ئادەم دەپ ھېسابلايدىغانلىقىمنىڭ سەۋەبى ھەققىدە ئويلىمىغان ئىدىم. ئۇنىڭ بۇرۇنقى پاكىز كاستۇم بۇ-رۇلكىنى قاتۇرۇپ كىيىدىغان، گالىستۇك تاقاپ، چاچلىرىنى مايلاپ، شۇ قەدەر رەتلىك يۈرىدىغان ھالىتى بىلەن بۈگۈنكى ئا-ۋارە قىياپىتىنى سېلىشتۇرۇپ ھەيران قالىمەن. ئادەم دېگەننىڭ شۇنچىلىك ئاددىي بولىدىغانلىقىنى چۈشەنگەندەك بولىمەن. پەرھاتنىڭ مەن توغرۇلۇق قانداق ئويلايدىغانلىقى، قانداق تەسـ-راتقا كەلگىنىنى بىلمەيمەن. ئۇ ماڭا قارا سانىمايدىغان، مېنىڭ يامان كۈنگە قېلىشىمنى خالىمايدىغان، ئىشلىرىمنىڭ ئاسان بولۇشىنى تىلەيدىغان، يىقىلىپ كېتىشىمدىن، مۈدۈرۈپ كې-تىشىمدىن، خاتا يولغا كىرىپ قېلىشىمدىن، ھەسرەت ـ نادا-مەتكە قېلىشىمدىن قورقىدىغان ساناقلىق ئادەملەرنىڭ بىرى ئىدى.

ـــ تاپالىدىڭمۇ؟

ـــ نېمىنى؟

ـــ سوئال ئىزدەۋاتاتتىڭغۇ؟

ـــ ياق تېخى.

ـــ ئىزدىگىنىڭ زادى قانداق سوئال؟

ـــ ھازىرچە تېپىپ بولالمىدىم، ئەمما تاپالىسام ھەممە-مىزنىڭ ھەر بىر كۈنى، ھەربىر سائىتى يورۇق، ئازادە، ئەسلە-گۈدەك شېرىن بولۇپ كېتەمدىكىن دەيمەن.

ـــ بەلكىم، ئەمما سوئالنىڭ ئۆزىنى تاپساڭ بولاتتى.

ـــ ئىشقىلىپ ھامان بىر كۈنى تاپىمەن.

ئەتىگەنده، كەچتە، چىڭقى چۈشتە، تېلېۋىزور قويۇلۇۋاتـ-

قاندا، رادىيودىن ئون ئىككى مۇقامدىن ئاريىه بىرىلىۋاتقاندا، يەرلىك ناخشىلارنىڭ ئاجايىپ سېھرىنى جاھانغا يېيىۋاتقان بۇ ۋايلارنىڭ بويۇن تومۇرلىرىنى كۆپچىتىپ ئوقۇغان ناخشىلىرىغا مەستانە بولۇۋاتقان دەملەردە، پەرھاتنىڭ ھامان بىر كۈنى تاپىدىغان سوئالى ھەققىده ئويلاپ قالاتتىم.

※ ※ ※

پەرھات...

بىرى ئۈنى چاقىردى. ئۇ جاھاننى تىڭشاپ ئۈزۈن ئولتۇرۇپ كەتتى. بەلكىم ئۈنى ھېچكىم چاقىرمىغاندۇ، ئەزەلدىن ھېچكىم چاقىرىپ باقمىغان بولغىيدى.

كۆز يېشى...

تۆكۈلۈۋاتقان يوپۇرماق...

يولدىن ئازغان تەنھا كىيىكنىڭ يارىلانغان يۈرىكى...

ئۇ لەيلىنى سېغىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنى قورقۇنچ بىلەن ھېس قىلدى. لەيلى ئۈنىڭ باغرىدا ئوت بولۇپ يېنىپ ۋۇجۇدىغا ئىللىقلىق بېرەتتى. ئۈنىڭ دۇنياسىنى باھارغا پۈركەيتتى.

لەيلى بولمىغان دۇنيانىڭ ئۆزىگە بەكلا سوغۇق كېلىدىغانلىقىنى ھەسرەت بىلەن چۈشىنىپ يەتتى.

ئۇ تەشۋىش بىلەن دۇنياغا، ھاياتقا ئۇزاق قاراپ تۇرۇپ كېتىپ ئۆزىنىڭ ھېچ ئىش قىلالمايدىغانلىقىنى، ئۆزى تىرىكچىلىك قىلىۋاتقان بۇ جاھاننىڭ ئادەملەر مىغىلداپ كەتكەن، ئۆر كەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريادا ئۆزىنىڭ بىر تامچە سۇ ئىكەنلىكىنى، ئۇلۇغ ئېقىن قاياققا ئاقسا شۇ ياققا ئاقماي ئامال يوقلۇقىنى ئويلاپ كۆڭلى بەكلا يېرىم بولۇپ كەتكەندى.

ـــ ھەي، بىر كېلىپ قالىدىكەنمىزغۇ دۇنيا دېگەنگە...

ئۈنىڭ سۆزىگە ھېچكىم ئۇندىمىدى، بەلكىم بىرەرسى دىق-

قەت قىلمىغاندۇ، يا چۈشەنمىگەندۇ، بۇ دۇنيادا ھەممىدىنمۇ تا-
يىنى يوق ئىشىنىڭ بىرى چۈشەنمەسلىك. يۇرەك بىلەن يۇرەك
ئارىلىقىدا چۈشەنمەسلىك بولسا خۇددى گاچا بىلەن قارىغۇدەك
بولۇپ قالىدۇ ئادەم. يەنە بىر ئويلىسا بىر كىمگە قاقشاپ، زارلاپ
بەرگەننىڭمۇ ھېچ پايدىسى يوقتەك قىلاتتى، ھېچكىمنىڭ يۈكـ-
نى ھېچكىم كۆتۈرۈشۈپ بەرمەيتتى. خۇددى ھەممە ئادەم ئۆزۈ-
نىڭ يۈكىنىڭ ئېغىرلىقىدىن تويۇپ كەتكەندەك ئىدى.

تامدىكى سۈرەتتە كاستۇم كىيگەن، چاچلىرى رەتلىك تا-
رالغان، كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ تۇرىدىغان، قاپقارا بۇرۇتلىرى
ئۆزىگە ياراشقان بىرەيلەن دۇنياغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ تۇراتتى.
بۇ رەسىمدىن ھاياتنىڭ باھارەك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغىلى
بولاتتى.

پەرھات...

ئۇ رەسىمدىكى ئۆزىگە قاراپ پىچىرلىدى.

ئەينەكتە شالاڭ چاچلىرى چۈۋۈلغان، ساقاللىرى ئۆسكەن،
ئورۇقلىغان، ئۇدۇل چىشىدىن ئىككىسى چۈشۈپ كەتكەن، پې-
شانە، يۈزلىرىنى قورۇق باسقان، كۆزلىرى مانانلىنىپ تۇرىدىغان
بىرەيلەن ئىپادىسىز قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئەپتىدىن ھاياتنىڭ
پەرىشانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

پەرھات...

ئۇ ئەينەكتىكى ئۆزىنى تونۇيالمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى
ھېس قىلدى. ئويلايدىغانلىرى، خىيال قىلىدىغانلىرى باشقىچە
بولۇۋاتقانلىقىنى، ئەندىكىش، تەشۋىش بىلەن كۈنلىرىنى تەستە
ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدى. ئېغىر تۇيغۇلار، ئې-
غىر سوئاللار ئۇنى ھەر ۋاقىت قىينىاپ تۇراتتى.

لەيلى...

ئۇ يىغلىماسلىقى كېرەك ئىدى. ئىككى تامچە ياش تاتارغان

چىرايىنى بويلاپ دوملاپ چۇشتى.

ھاۋاسىز تونىلغا كىرىپ قالغاندەك كىشىنىڭ يۈرىكىنى سىقىدىغان جىملىق ھەم بۇرۇقتۇملۇق ناھايىتى ئۇزاقتىن بېرى ئۇنىڭ يۈرىكىدە بىخسىپ كەتكەندەك قىلاتتى. چاشقان ئۇۋىسىدەك يىرگىنچلىك ئۇۋىلار ئۇنىڭ كۆڭلىدە، يۈرىكىدە، دىلىدا قەدەمدە بىر ئۇچراپ تۇرىدۇ. ھەممە يېرىنى ئەخلەت ھەم چىرىگەن گۆشلەرنىڭ ھىدىدەك بەتبۇيچىلىق قاپلىغان خىياللىرى روھىنى قاراڭغۇلۇققا پاتۇرۇپ تۇرىدۇ.

مەن ئادەم ئۆلتۈرسەم بولمايدۇ، ئەمما تاھىرنى ئۆلتۈرۈۋەتمەسەم بولمايدۇ، ئۇنى ئادەم ئەمەس، ياغاچ ياكى بىر تال چاشقان، بىر چۈجەن، بىر تال پاشا دەپ تۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتمەسەم بولمايدۇ، ــ ئۇ ئۆزىگە شۇنداق پىچىرلىدى.

ــ ئۆگەي ئانام ئۆيدىن چىق دېدى.

لەيلىنىڭ نەمخۇش كۆزلىرىدە ياش لىغىرلاپ تۇراتتى. مەن ئۇنى قۇچاقلىماقچى بولۇپ جۈرئەت قىلالمىدىم. نېمىشقىدۇر ئۇ مېنى ئىتتىرىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى.

ــ ئۇ خوتۇننىڭ نېمە ھەققى بارکەن؟

ــ ئۇ شۇنداق دېدى.

لەيلىنىڭ ئاۋازى يۇمشاق، يېقىملىق، ئېچىنىشلىق ئىدى. لەيلىنىڭ ئاۋازىدا مۇلايىملىق بار ئىدى. لەيلىنىڭ ئاۋازىدا ئىلاجلىق بار ئىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى كىم بىرسىنىڭ ئۆزىنى قۇتقۇزۇۋېلىشىنى كۈتۈۋاتقان ئادەمنىڭكىگە ئوخشاپ قالغانىدى. ئەمما، بۇنى ھېچكىم ھېس قىلالمايتتى.

ــ دادىڭىز نېمە دەيدۇ؟

ــ دادامۇ مېنى تىللىدى، ئەقلى يوق دۆت، ئاناڭ بىلەن نېمىشقا تەڭ تۇرىسەن؟ دەپ تىللىدى.

لەيلىنىڭ كۆزلىرىدە ياش لىغىرلاپ قالدى. ئۇنىڭ تەبەسسۇم كەتمەيدىغان لەۋلىرى ئۆمچىيىپ قالغانىدى، قىزلارنىڭ

مۇشۇنداق تۇرقى ئەركەكلەرنىڭ يۇرىكىنى ئېزىدۇ، دۇنيانىڭ قاراڭغۇ ھەم يىرگىنچلىك يەرلىرىدە ئاياللارنىڭ كۆز يېشى بار.

— نېمىشقا بىر نېمە دېيىشىپ قالدىڭلار؟

— ئۇ خوتۇن ئانامنىڭ رەسىمىنى قايچا بىلەن كېسىۋېتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشۇپ قالدۇق.

قارا ئىس پۇرقۇپ تۇرىدىغان ئۆيلەر بولىدۇ، بۇنداق ئۆيلەردە قارا رەڭلىك يۈرەكلەر بولىدۇ، تىكەندەك تۇيغۇلار بولىدۇ، مۇزدەك سېزىم تۇرۇستىن يەرگىچە لىققىدە تولۇپ تۇرىدۇ. قورقۇنچ، ۋەھىمە، يۈرەكئالدىلىق كىشىنى چار يىلاندەك بوغۇپ تۇرىدۇ.

— بۇنىڭغا دادىڭىز گەپ قىلمىدىمۇ؟

— دادام بىر نېمە دېمىدى. دادام ئۇ خوتۇندىن قورقىدۇ.

— قورقىدۇ، نېمىشقا؟

— بىلمەيمەن. مېنى تاشلىۋەتمەك، مەن قورقۇپ قېلىۋاتىمەن.

لەيلى قورقىدىغان ئىشلار جىق ئىدى. لەيلىنى قورقۇتىدىغان ئىشلار جىق ئىدى. لەيلىنىڭ كۆنلىرىگە شوخا بولۇپ ساڭجىلغان تاھىرنى ئۆلتۈرۈۋەتسەم، ئۇنىڭ ئۆگەي ئانىسىنى جازالىسام بولاتتى.

قىلمەن دېگەن جىق ئىشلارنىڭ ھېچقايسىسىنى قىلالمايكۈنلىرىم ئۆتەتتى.

مەن گاڭگىرىغان ئادەملەر ئارىسىدا گاڭگىراپ يۈرەتتىم.

كۈنلەر...

ھەپتىلەر...

پەسىللەر...

سۆرىلىپ ئۆتۈۋاتاتتى، مەن سۆرىلىپ كېتىۋاتاتتىم. كۈن چىقاتتى، كۈن پاتاتتى.

شامال چىقاتتى، يامغۇر ياغاتتى، قار ياغاتتى، ئايدىڭ ئاخ-

شاملار، يۇلتۇزسىز تۇنلەر بولاتتى، گۈللەر ئېچىلىپ تۇراتتى، گۈللەر توزۇپ تۇراتتى، شادىمانلىقلار ئوت بولۇپ ھەسرەت ـ نادامەتلەر مۇز بولۇپ يۇرەكلەرگە سوقۇلۇپ تۇراتتى. چىرايلىق ئارزۇلار قۇش بولۇپ كۆكۈل شېخىدا بىر ئاجايىپ لەزىز سايراپ تۇراتتى.

پەرھات بىر يېقىلىپ قايتا ئورنىدىن تۇرالمىغانىدەك، ئور ـ نىدىن تۇرۇشنىڭ ئەھمىيىتىنى مەڭگۈ چۈشىنەلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدەك ئىدى. مېنىڭ روھىمدا ياشايدىغان ئادەملەر ئېچىدە پەرھاتنىڭ بۇرۇنقىغا پەقەت ئوخشىمايدىغان بولۇپ قالغىنى مې ـ نى ھەسرەتتە قالدۇراتتى.

ـــ پەرھاتنىڭ خىياللىرى مېنى ھەيران قالدۇرىدۇ. ئۇ بىر ئاجايىپ سوئال ئىزدەپ يۇرۇۋاتىمەن، دەيدۇ.

ئالىم كىتاب شۇنداق دېگەنىدە مەن ھەيران قالمىدىم. بۇ ـ رۇنقى پەرھاتنى ئەمدى كۆرەلمەيدىغانلىقىمنى چۈشىنىپ يەتكەن ئىدىم.

※ ※ ※

ئۆيدىن چىقسام قورۇنىڭ ئالدىدىكى ئەرمۇدۇن ئاستىغا ئا ـ دەملەر يىغىلىپ ئولتۇرۇپتۇ. مەرۇپ توختى باشلىق بىر نەچ ـ چەيلەن قارتا ئوينىشۋاتاتتى، ئۇلارنىڭ چىرايىدىكى جىددىيلىك ھەم ھارغىنلىق كىشىنىڭ كۆڭلىنى بىرقىسما قىلىپ قويىاتتى. مەن بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئۇلارنىڭ يېنىغا باردىم. مەرۇپ توختىنىڭ ياقىسى كىرلەشكەن كۆڭلىكى كۆزۈمگە چېلىقتى. سادىر مۇقىيىتىنىڭ يوغان بەستى ئالاھىدە كۆزگە تاشلىناتتى... ئۇنىڭ ئېگىز بەستى ئىلگىرىكىدەكلا ئالدىغا ئېڭىشكەن، بېلى ئېگىلىپ تۇراتتى. ئۇ بىردەم ئۇنىڭ يېنىغا، بىردەم بۇنىڭ يې ـ نىغا بېرىپ قارتىلارغا بويۇنداپ قاراپ قويۇپ سەل تۇرۇۋالغا ـ

www.uyghurkitap.com

دىن كېيىن دېدى:

ــ بىزنىڭ ئەخمەق چەت ئەلگە چىققۇدەك قاراڭلار، ئەمدى بۇ نېمە گەپ بولۇپ كەتتى!؟

قارتىغا كىرىشىپ قالغانلار ھېچنېمە دېمىدى. سادىر مۇقىيت بايىقى گېپىنى يەنە تەكرارلىدى.

ــ بىزنىڭ ئەخمەقنىڭ قىلىقىنى قاراڭلار، چەت ئەلگە چىقمەن، دەپ يۈرىدۇ. مۇشۇمۇ ئىشمۇ ئەمدى؟

سادىر مۇقىيت كانىينى كۈچ بىلەن قىرىپ قويۇپ بايىقى گەپنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى. ئۇنىڭ چېچەك ئىزى باسقان چىرايى ئاپتاپتا كۆيگەندەك قاريداپ تۇراتتى.

ــ ياخشى بوپتۇغۇ، چىقىپ كەلسۇن، ــ دېدى ئاريدىن بىرەيلەن خۇش ياقمىغاندەك.

ــ چىقىپ كەلسۇن دېگىنىنى، چەت ئەلگە چىققان بىلەن بىر مۇنچە پۇل كېتىدۇ ئۇنىڭغا، يەنە ئۇنىڭدىن باشقا كاشىلەسىمۇ بار تېخى، ــ دېدى سادىر مۇقىيت ئاچچىق بىلەن.

ــ نېمە كاشىلىسى بولماقچىدى!؟

ئارىنى بىرەدىملىك جىملىق باستى، سادىر مۇقىيت يەنە بىر قېتىم كانىينى قىرىپ قويدى.

ــ ئەمدى چەت ئەل دېگەن چەت ئەل، بىرەر ياخشى ـ يامان ئىشقا چېتىلىپ قېلىپ، كېيىن باش ئاغرىتقىغا قالمىغان ئىش چىقىدۇ.

قارتا ئويناۋاتقانلار جىمىپ قالدى. سادىر مۇقىيتنىڭ گېپىنى ئويلاۋاتامدۇ يا قارتىنى قانداق چۈشۈشنىڭ غېمىنى قىلىشۋاتامدۇ، بىلگىلى بولمايتتى.

ئۆزى ئويىنىماي ئويىنىغانلارنىڭ تاماشاسىنى كۆرۈپ ئولتۇرغان توختى نايۇپ سادىر مۇقىيتقا قاراپ قويۇپ بېشىنى قاشلىغاچ دېدى:

ــ قويۇڭا بۇ گەپنى، ئوغلىڭىز تازا بولمىغان يىگىتكەن،

جاهان كۆرگەنگە نېمە يېتىدۇ، چەت ئەل دېگەن ئاجايىپ دۇنيا دەيلى، ئەمما كازافىي ئۇرۇشتا چوقۇم يېڭىدۇ جۇمۇ، ئۆكتەچى دېگەنلەرنىڭ قورال - ياراغلىرىنىڭ تايىنى يوق.

ــ ئۆكتەچىلەرنى ئامېرىكا قوللاۋاتقان تۇرسا، ــ دېدى بىرەيلەن. ئوغلىڭىز قايسى دۆلەتكە چىقىدىكەن؟

سادىر مۇقىيت قوللىرىدىن قاس چىقىرىپ كانىيىنى قىرىپ قويدى.

ــ ئۇقمىدىم، قايسى دۆلەت بولسا ھەممىسى چەت ئەلغۇ شۇ.

ــ مۇساباييېفلارمۇ چەت ئەلگە چىقىپ جاهان كۆرۈپ داڭدار بايلارغا ئايلانغان، ــ دېدى تاهىر زوردۇن قاشلىرىنى ھەمرىپ، ــ ئۇلارنىڭ ئەينى يىللاردىكى مەدەنىيەت - ماائارىپ ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشىنى چەت ئەلگە چىقىپ سىرتنىڭ ئىلغار مەدەنىيىتىنى ۋەتەنگە ئېلىپ كىرگىنىدىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايدۇ. مىللەتنىڭ ئومۇمىي ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرىمىز دەيدىكەنمىز...

ــ ۋاي بولدى قىلغىنا... نېمە دەيدۇ ماۋۇ... نېماندىق ئۇزۇن، پەلىپەتىش گەپلەر بۇ، مىللەتنىڭ ساپاسى دەپ كەتكەنلىرىنى بۇنىڭ، ــ دېدى تۇردى ياقۇپ تېرىكىپ، ــ دېگىنە، مۇساباي دېگىنىڭ كىم ئەمدى؟...

تاهىر زوردۇن بىر قىزىرىپ بىر تاتىرىپ تۇردى ياقۇپقا ھومايدى. ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشىۋاتقاندەك قىلاتتى.

ــ 19 - ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن باشلاپ ئاتۇش، قەشقەر، غۇلجا قاتارلىق جايلاردا يېڭىچە مەكتەپ ئېچىپ ئالىمىشۇمۇل تۆھپە ياراتقان مەرىپەتپەرۋەر كارخانچىلار...

ــ ئادەم ئۇققۇدەك گەپ قىلساڭ نېمە بولار، 19 - ئەسىرنىڭ كەينى، ئالدى دېگەن گېپىڭنى كىم ئۇقىدۇ بۇ يەردە؟...

ــ ئۇقالمىساڭ مەندە نېمە ئامال... ئۇلار دېگەن ئەنە شۇنداق.

www.uyghurkitap.com

داق قالتىس ئادەملەر. جاھاندا بىر ئۆتكەن...

تۇردى ياقۇپ تاھىر زوردۇنغا مەسخىرىلىك قاراپ قويۇپ خىرىلدىدى:

ــ سەن ئۇلارنى شۇنداق چوڭ بىلگەندىكىن شۇ ئادەملەر-دەك بولساڭ بولمامدۇ؟

ــ بولمەن دەپلا بولغىلى بولمىسا يا... ــ دېدى تاھىر زوردۇن بوينىنى قىسىپ.

تاقىتى تاق بولغان سادىر مۇقىيت قولىنى سىلكىپ ئاچ-چىق بىلەن ۋارقىرىدى:

ــ بولدى قىلىڭلار، ئۇ مۇساباي دېگەنلەر بۇرۇنقى جاھاز-نىڭ ئادەملىرىكەن، ئۆتتى، كەتتى. ئۇنىڭ بىلەن نېمە كار-ىمىز؟ ھازىر بىزگە بۇگۈن ئەڭ مۇھىم... ئۆزىمىزنىڭ گېپىگە كېلەيلى، بىزنىڭ ئەخمەق چەت ئەلگە چىقىپ نېمە قىلىدۇ، دەيمەن؟ پەقەت گېپىمنى ئاڭلىمايدىغان بولۇپ قالدى ئۇ.

ــ ئىشقىلىپ چەت ئەلگە چىققانىنىڭ يامىنى يوق، ــ دېدى تۇردى ياقۇپ غودۇڭشىپ.

مەرۇپ توختىنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇۋاتسا كېرەك، كۆزلىرى-نىڭ قۇيرۇقىدا بىر سادىر مۇقىيتقا، بىر تاھىر زوردۇنغا قاراپ قويدى.

ــ تۇردى، ئالدىڭغا قاراپ قارتىڭنى ئوينا، خاتا چۇشۇپ قالساڭ مەندىن كۆرىدىغىنىڭ بار، بۇ ساراڭنىڭ گېپىنى مىڭ يىل تىڭشىساڭمۇ تۇگىمەيدۇ... ــ دېدى مەرۇپ توختى ئاچچىق بىلەن.

ــ كىم ساراڭكەن... ساراڭ دېگەن سەن... قارت سارد-ڭى... ــ سادىر مۇقىيتنىڭ چېچەك ئىزى باسقان چىرايى تاتد-رىپ كەتتى، كۆل رەڭ بىر كەيپىيات ئەتراپقا سوغۇققىنا يېيە-لىشقا باشلىدى. كونا ئۆينىڭ توپسىدەك ئاچچىق سېزىم ئېغىر ئۇچۇپ يۈرەتتى.

— سېنىڭ بالاڭ چەت ئەلگە چىقامدۇ، چىقمامدۇ بىزنىڭ نېمە كارىمىز؟ خاتىرجەم قارت ئوينىغىلى قوي... ھېلى بىكار ئورنۇمدىن قوپسام ئوبدان بولىدۇ، — مەرۇپ توختىنىڭ كۆز-لىرى قىزىرىپ كەتكەن ئىدى.

سادىر مۇقىيت ئاغزىنى ئاچقىنىچە بىردەم تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئۆيى تەرەپكە ماڭدى. ئۇنىڭ: «... زۇۋانىڭ تۇتۇلۇپ ئۆلەرسەن... » دېگەن غۇدۇراشلىرىنى ئاڭلىدىم. ئۇنىڭ كىمنى تىللىغانلىقىنى دەرھال بىلدىم.

كۆڭۈللەردە شۇبرغان ئۇچىدۇ، كۆڭۈللەر شۇبرغان ئىچىدە قالغان. كۆڭۈللەر سۈسىز بايا‌ۋان مىسالى قۇرغاقلىشىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن. ناخشىلاردا دېيىلىدىغان قۇرۇپ قالغان شال بولۇپ قالدۇق، دېگەن گەپلەر قاغجىراپ كەتكەن يۈرەكلەر، بوران ئۇچۇپ تۇرغان كۆڭۈللەرنىڭ نادامىتى بولسا كېرەك.

مەن نېمە قىلارىمنى بىلەلمەي قالدىم. مەن قاراپ تۇرسام بولمايتتى. ئەمما، قاراپ تۇرماي ئامالىم يوق ئىدى. كۆڭلۈم شۇنداق يېرىم بولۇپ كەتتى. بۇ ئادەملەرنى تاينسىز ھالغا چۈشۈپ قالدى، دەپ ئويلىغان يۈرەكلىرىم سەكپارە بولاتتى. مەن نېمە قىلسام قىلىپ قۇرۇغان باغقا سۇ باشلىيالىسام بولاتتى. گاڭگىرىغان ھالدا قاراپ تۇرۇش، يامان ئىشقا سۈكۈت قىلىش يامان ھالغا كېلىپ قالغان بىلەن باراۋەر.

※ ※ ※

— لەيلىدىن ئايرىلىپ قالغىنىم بىر ھېسابتا دۇنيادىن ئايرىلىپ قالغىنىم بىلەن ئوخشاشكەن.

پەرھات جىم بولۇپ قالدى. يوللار تاربىيەۋاتقانىدەك، دەرەخ-لەر ھالسىزلىنىۋاتقانىدەك، بۇلۇتلار يىغلاۋاتقانىدەك تۇيۇلۇپ كەتتى. «لەيلى»... ئۇ پىچىرلىدى، ئۇ ئۆزىنىڭ يىغلىمايدىغانلىقىنى

بىلەتتى، بەزىدە قاتتىق يىغلىۋېلىشنى، ئېچىنىشلىق يىغلاشنى ئويلاپ قالاتتى.

لەيلى ئۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ باغرىدا ئوت بولۇپ يېنىپ، ۋۇجۇدىغا ئىللىقلىق بېرەتتى. ئۇنىڭ دۇنياسىنى باھارغا پۈركەيتتى.

كۈزنىڭ سوغۇق شامىلى سوقۇپ تۇرغان بىر كۈنى سەھەر-دە بىر ئادەم ئەمدىلا تۇتاشتۇرغان تاماكىسىنى يەرگە ئېتىپ دەسسىۋېتىپ يەنە بىرنى تۇتاشتۇردى. ئادەمنىڭ بۇ دۇنيادا ئادەم ئۆلتۈرۈشكە مەجبۇر بولۇپ قېلىشىنى نەس باسقانغا تەۋە دېسە بولىدۇ. بەزى ئادەملەر ئادەم ئۆلتۈرۈپمۇ خۇن تۆلىمەيدۇ. ئادەم ئۆلتۈرۈۋېتىش، ئادەمنى ئۆلۈۋېلىشقا مەجبۇرلاش، ئۆلۈمگە باشلاش دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى قاتىللىق قاتارىغا كىرىشى كېرەك ئىدى. لېكىن، ھازىرغىچە بىز چۈشىنىپ كەلگەن ھاياتنىڭ قائىدىسىدە قولغا پىچاق ئېلىپ نەق يۈرەككە سانجىپ ياكى شۇنىڭغا ئوخشىغان ئۇسۇللارنى قوللانمىسلا قاتىل ھېسابلانمايدۇ.

لەيلىنىڭ ئۆلۈمى ھېچكىمنى خۇن تۆلەشكە مەجبۇر قىلمىغان ئۆلۈم بولدى.

باھاردەك بىر قىز جاھاندىن كەتتى.

گۈل كەبى نازۇك بىر قىز ناھەق ئۆلۈپ كەتتى.

ئۇنىڭ زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالغىنى ھېچكىمنى ھەيران قالدۇرمىدى. خۇددى ئۇنى بىلىدىغان، ئۇنىڭ ئۆلۈمىگە ھەسرەت چېكىدىغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ بىر كۈنلەردە زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالىدىغانلىقىنى بىلىدىغاندەك.

ـــ ئادەم زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالسا ئەڭ ئاسان بولۇشى مۇمكىن.

ئۇ بىر كۈنى كەچتە تار يولدا كېتىۋېتىپ شۇنداق دېگەن ئىدى. يولنى قويۇق دەرەخلەرنىڭ قارا سايىسى قاپلىغانىدى. ئۇنىڭ مۇشۇنداق قاراڭغۇ كېچىلەردە، قاراڭغۇ يوللاردا، بۇلۇتلۇق

دىمىق تۇنلەردە ئاسمانغا قاراپ يۇلتۇزلارنى شۇنداق كۆرگۈسى، ئاينى كۆرگۈسى كەلگەن بولۇشى مۇمكىن. دەرەخنىڭ سايىسى بەكلا جىمجىت ئىدى. ئۇ شۇ چاغدا چوقۇم قورقۇپ كەتكەن، بىرسىنىڭ قولىنى تۇتۇۋالغۇسى كەلگەن بولغىيدى؟ ئەمما، تۇ-تالمىدى، ئۇ مەن تۇتۇۋالغۇدەك قول قالمىدى، دەپ ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن.

ــ مەيلى قانداقلا بولسۇن ئۆلۈۋېلىش بەك تاينسىز ئىش. ئىككىلا ئالەمدە يامانلىققا بۇيرۇلىدۇ.

ئۇنىڭ لەيلىنىڭ قولىنى تۇتۇۋالغۇسى كەلدى، ئۇ قىزنىڭ قولىنى يۇمشاق ھەم ناھايىتى ئىسسىق دەپ ئويلايتتى.

ــ مېنى تۇتماڭ.

نەچچە يىلنىڭ ئالدىدىكى بىر قاراڭغۇ كەچتە لەيلى پەر-ھاتقا شۇنداق دېگەنىدى.

ــ نېمىشقا؟

ــ ئىككىلىمىز يوقاپ كېتىمىز.

شۇ چاغدا پەرھات ھاڭۋېقىپ قالغانىدى. ئۇنىڭ لەيلىنى سېغىنىشلىرى ئارىسىغا غەلىتە بىر تۇيغۇ قىستۇرۇلۇۋېلىۋاتات-تى. لەيلىنىڭ بىر يەرلىرى ئۇ تونۇيدىغان بىر ئۇيۇنچى خوتۇنغا ئوخشاپ قېلىۋاتاتتى. لەۋلىرى، تەبەسسۇمى، كۆزلىرى...

ــ بۇ قانداق گەپ؟

ــ باشقا گەپلەرنى قىلىشمايلى. مېنىڭ كېيىن، سىزنىڭ بالدۇر دۇنياغا كېلىپ قېلىشىمىز تەقدىردىن، ئۇچرىشىپ قې-لىشىمىزمۇ تەقدىردىن. ئادەم دېگەن تەقدىرگە تەن بەرسە كۇن-لىرى خۇشال ئۆتىدۇ. مەن سىزگە ئاشىقلىقىمغا تەن بەردىم، يەنە سىزدىن يىراق يۇرمىسەم بولمايدىغانلىقىغمۇ تەن بەردىم. سىز بىلەن پەقەت ئۇچراشمىسام دەيمەن، يەنە سىزنى كۇندە كۆرۈپ تۇرسام دەيمەن.

ئۇ ئۆزىدىن ساپساق ئون سەككىز ياش كىچىك قىزنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنى بىر يەردىن تاپالايسىز

ھەسرەتلىك كۈلۈمسىرەشلىرىنى كۆردى.

ــ لەيلى.

ــ ھە.

ــ نېمە بولدىڭىز؟

ــ ھېچنېمە، قەسەم قىلايكى سىزگە ھەرگىز باشقىچە غەرەزدە بولمايمەن، ھەم سىزدىن ئايرىلىپ قالغۇمۇ يوق.

ئۇ بۇ گەپلەرنى ئۆزى ئەمەس، خۇددى ئۆزىنىڭ ئورنىدا باشقا بىرى دەۋاتقاندەك تۇيغۇدا بولۇپ قالدى. ئەسلىي بۇ دېمەيدىغان گەپتەك، بۇنداق دېسە بولمايدىغاندەك ئىدى. نېمىشقىدۇر ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى. بۇ گەپكە قەسەم دېگەن سۆزنى ئالدىراپ ئارىلاشتۇرغۇلۇق ئەمەس ئىدى. شۇ گەپ ــ سۆزلەر بولۇپ ئىككى ئايدىن كېيىن ئۇ لەيلىنىڭ ئىسسىق باغرىدا ئۇنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ ياتقان چاغدا بايا دېگەن سۆزلىرىنى يادىغا ئالمىغان ئىدى.

ــ ئەمما، دەردلەرنى كۆتۈرۈپ بولالمايلا بەك قىينىلىپ كەتكەندە شۇنداق قىلمايمۇ بولمايدۇ. سىز جىق ئىشلارنى چۈشەنمەيلا مۇشۇ كۇنگە كەلدىڭىز. سىزگە بەك زوقۇم كېلىدۇ، ــ لەيلىنىڭ ئاۋازى سۇزۇك، ئەمما سوغۇق ئىدى. يۈرىكىنىڭ تىترەشلىرى ئاۋازى ئارىسىدا سېزىلەتتى.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

ــ ئادەم دېگەن بىغەرەز بولسىمۇ ياخشى، دەرد تارتمايدۇ.

ــ دەرد تارتمايدۇ ئەمەس، دەردنى ھېس قىلالمايدۇ، دېسەڭىز قاملىشىدۇ.

مۇشۇ گەپلەر بولۇنغىلى شۇنچە يىللار بولۇپ كېتىپتۇ، بۇ ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى، چېكە چاچلىرىنىڭ قانداقچە ئاقىرىپ، چىشلىرىنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى، چىرايىغا قورۇقلارنىڭ ياماشقانلىقىنى، بۇرۇنقى ساغلام روھىنىڭ، بەرجەست قەددىنىڭ ھازىر ئۆزى تازا جوڭقۇرۇپ كېتىدىغان

مەيدىغان ھالغا كېلىپ قالغىنىنى بىلىپ تۇراتتى. ئەمما، ئەمدى بۇنىڭدىن ئۆزگىرىپ باشقىچە پەرھات بولالمايدىغانلىقىغا، مۇ-داقچە دېگەندە بۇرۇنقى ھالىتىگە قايتىپ كېتەلمەيدىغانلىقىغا ئىشەنگەندە ئۇ ئاچچىق كۈلۈمسىرىدى.

ياۋا تۆگىلەر ئوتلاپ يۈرگەن يايلاقنى سېغىنغان ئادەملەر تولا. ئۇ شۇ چاغدا ئاشۇ قاراڭغۇ تار يولدا كېلىۋېتىپ ياۋا تۆگە-لەرنى، ياۋا تۆگىلەر بار يايلاقنى سېغىنغانمىدىكىن؟ ئۇ دائىم شۇ يەرلەرگە بېرىپ كېلىشنى، ئۇ يەرگە بارسا كۆڭلى ئېچىلىپ قالىدىغانلىقىنى ئېيتىپ يۈرەتتى.

نەپىسى بوغۇلۇپ تۇرغان ئاخىرقى دەقىقىلەردە ئۇنىڭ نې-مىلەرنى ئويلىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايدۇ. جان تەسلىم قىلە-ۋاتقان ئاخىرقى مىنۇتلاردا ئۇ كىمنى ئويلىغاندۇ؟ بىرسىنىڭ كېلىپ ئۆزىنى قۇتقۇزۇۋېلىشىنى ئويلىغان بولۇشى چوقۇم. ئۇ ئۆزىنى بىركىمنىڭ ئۆلۈمدىن ئەمەس، تەقدىردىن قۇتقۇزۇۋې-لىشىنى ئويلىغان، شۇنى تەمە قىلغان بولۇشى مۇمكىن.

ــ ئۇ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشى مۇمكىن، ئۇ ياماق ئاتاقتىن بەك قورقاتتى.

ــ ئۇنداقمۇ قىلماس، تىلىسەك تاپارسەن دېگەندەك ئىش بولۇپ قالمىسۇن.

قاراڭغۇلۇقتىن بىركىملەرنىڭ مۇشۇنداق سۆزلىشىۋاتقا-لىقىنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇنىڭ ئىچىدىكى بىرسى ئۆزى ئىدى.

پەرھات قورقۇپ كەتتى، كۆڭلىگە كىرىۋالغان قىزىل رەڭ-لىك سوغۇق بىر نەرسىنى چىقىرىۋېتەلمەي تالجىقىپ كەتتى. باھار قارلىغاچلىرىنىڭ يېنىك، ئۇمىدۋار سايراشلىرىغا تەشنا بولۇپ ئەندىكتى.

كۈن پېتىشتىكى ئاخىرقى يورۇقلۇق يوقۇلىۋاتقان دەمدە خۇددى ئىككى ئادەم شۇنداق گەپلەرنى قىلغاندەك تۇيۇلۇپ چۆ-چۈپ كەتكەن ئىدى. شۇ چاغدا ھويلىسىدىكى قاپاق تېرەكتىن

قانداقتۇر بىر قۇش پۇرۇلداپ ئۇچۇپ كەتكەندى.

ئىس ئۆرلەپ تۇرغان ئاشخانىنىڭ ئالدىدا ئىككىيلەن پاسكىنا ئۇستەلگە جەينەكلىرىنى تىرەپ ئولتۇراتتى. ناخشىنىڭ يېقىملىق كۇيى يۇرەككە باشقىچە تەسىر بېرەتتى. ئايالنىڭ ئازى تىترەڭگۇ ھەم مۇڭلۇق ئىدى. قۇچاق يەتمەيدىغان تېرەك-لەر پىيادىلەر يولى بىلەن ماشىنا يولىنىڭ ئارىسىدىكى تار گۇل-لۇكتە مۇڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ يېنىدا ئىسمىنى بىلىپ بولغىلى بولمايدىغان گۈللەر يەنە يېڭىدىن ئۆستۈرۈلگەن، ئىس-مىنى بىلىپ بولغىلى بولمايدىغان دەرەخلەر ياشىرىپ تۇراتتى. بۇ يەردە بىر زاماندا ئاجايىپ يوغان تېرەكلەر باراقسانلاپ تۇراتتى. كېيىن كوچىلارنى رەتلەش، يولنى كېڭەيتىش، ئۆي سېلىش دېگەندەك ئىشلارغا پۈتلىشىپ ناھايىتى نۇرغۇن دەرەخلەر كېسىلىپ كەتتى. بۇ تېرەكلەر تەلەيلىككەن، ئەگەر يولغا ئۇدۇل كېلىپ قالغان بولسا كېسىلىپ كېتەتتى. بەزىدە ئادەملەرنىڭ تەقدىرىمۇ خۇددى مۇشۇ تېرەككە ئوخشايدۇ.

— ئېگىزيار كوچىسىدىكى بىر ئايال يەنە بىر ئايالنى ئۆل-تۈرۈۋېتىپتۇ.

— نېمىشقا؟

— ئۆلگۈچى قاتىلنىڭ ئېرىنى ئازدۇرۇپتىكەن.

— نېمانداق قارا كۆڭۈل خوتۇن ئۇ، قاراپ تۇرۇپمۇ بىر ئادەمنى ئۆلتۈرەمدۇ ئايال كىشى تۇرۇپ؟

— بەزى ئاياللار ئاشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ پەرھات.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

— ئەرلەر تۇگىشىپ كەتتى، بىر ئوبدان خوتۇنلىرى تۇرۇپ تالاغا قارايدۇ، ھەممە بالا شۇنىڭدىن باشلىنىدۇ.

— ئۇنچىلىك ئىشنى دەپ ئادەم ئۆلتۈرسە قانداق بولىدۇ؟... سارا ئاكەنغۇ ئۇ.

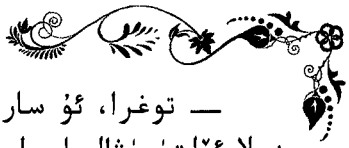

ـــ توغرا، ئۇ ساراڭكەن، خەقنى ئۆلتۈرۈپ يۈرگۈچە ئۆزىنىلا ئۆلتۈرۈۋالسا بولمىدىمۇ؟

ـــ بۇ قانداق گەپ؟

ـــ مەن شۇنداق ئويلايمەن.

ـــ بۇنداق بولمىغۇر خىياللارنى قىلىپ يۈرمە، خەق بىلەن نېمە كارىمىز.

دەرەخلەرگە، گۈل ـ گىياھلارغا بەكلا ئامراق بىرەيلەن بۇ ـ نىڭدىن نەچچە يىل بۇرۇن ئىككى مەست مۇشتلىشىپ، پومىداقلىشىپ گۈللۈككە بىر ـ بىرىنى بېسىپ گۈللەرنى چەيلەۋەتكەندە، ئاخشاملىرى بارار ـ تۇرار يېرىنىڭ تاينى يوق مەستلەر كوچىدىكى چىرايلىق سەبدە گۈللەرگە، لەيلى گۈللەرگە، چىمەن گۈللەرگە يەنە ئۇ ئىسمىنى بىلمەيدىغان گۈللەرگە تەرەت قىلىپ قويغانلىرىنى كۆرسە كۆڭلى شۇنداق بىسەرەمجان بولۇپ كېتەتتى. قۇشقاچلار، دەرەخلەر، گۈللەر، قويلار، كالىلار، ئاتلار يەنە شۇ خىلدىكى جانۋارلارنىڭ بۇ دۇنيادا پەقەت ئورنى يوقلۇقىنى ئويلاپ كۆڭلى شۇنداق يېرىم بولاتتى. دەرەخلىنى خالىغان چاغدا كېسىپ بىر نېمە قىلغىلى، گىياھلارنى چەيلىگىلى بولىدۇ، قۇشقاچلارنى ئېتىپ ئويىنغىلى، ھەتتا تىترەپ تۇرغان نازۇك گۆشلىرىنى يېگىلى بولىدۇ. ئەمما، ئادەملەرنىڭ مۇشۇنداق قىلىشىغا ھوقۇقنى كىم بەرگەن؟ بۇنىڭغا ھېچكىم جاۋاب بېرەلمەيدۇ. بىر ئادەم مۇشۇنداق ئويلىغاندا ئۇنىڭ خىيالىرىغا ھەمشېرىك بولغان ھەم ئۇنىڭ ئويلىغانلىرىنى توغرا دەپ قارايدىغان بىر ئادەم:

ـــ پەرھاتنىڭ دېگىنى توغرا بولۇشى مۇمكىن. ئەمما، شۇ نەرسىلەرنى يېمەي، ئىچمەي كۈنىمىز كۆن بولامدۇ، ـــ دېگەن ئىدى.

پەرھات ئۆيگە كىرگەندە خۇرۇملىرى تارىلىپ بىر نەچچە يېرى يىرتىلىپ كەتكەن سافادا يېتىپ ئۇخلاۋاتقان خوتۇنى كۆ ـ

زىگە باشقىچە كۆرۈنۈپ قالدى. خوتۇننىڭ ئوڭ يۇزى ياش ۋاق-تىدىكىدەك، سول يۇزى قېرىپ كەتكەن ھالەتتە تۇراتتى. ئوڭ كۆزى، لەۋلىرىنىڭ ئوڭ تەرىپى، بۇرنىنىڭ ئوڭ تەرىپى خۇددى ئون سەككىز ياشلىق ۋاقتىغا ئوخشايتتى.

سافادا ياتقىنى بىر كارامەت بىلەن لەيلىگە ئۆزگىرىپ كەتكەن بولسا... مەڭگۈ لەيلى پېتى تۇرسا... ياق، ئۆزگەرگىنى ئەمەس، لەيلىنىڭ ئۆزى بولسا...

ئۇنىڭغا خوتۇننىڭ يۇزى يەنە ئىككى خىل كۆرۈندى.

پەردىنىڭ تۈرقى باشقىچە ئىدى، قانداقتۇر بىر ئىش ئۇنى جىددىيلەشتۈرۈپ قويۇۋاتقاندەك قىلاتتى. كۆڭلى بىئارام ئادەم-لەرنىڭ ھالىغا يېتىدىغانلار ئاز.

پەرھاتنىڭ ناھايىتى چىرايلىق ئىشلارنى ئەسلىگۈسى، تە-سەۋۋۇر قىلغۇسى كەلدى. ئايىغى چىقمايدىغان ئەمەس، ئايىغى ناخۇشلۇق بىلەن تۇغەللىنىدىغان ئەمەس، ئاخىرى مالىماتاق بولۇپ كېتىدىغان ئەمەس، ئويلىغانسېرى چىرايلىقلىشىپ كې-تىدىغان ئىشلارنى ئويلىغۇسى كەلدى.

لەيلىنىڭ چىرايىدىكى مۇلايىم تەبەسسۇمنىڭ خۇمارى جا-ھانغا يېيىلغاندەك بولدى.

ــ ئىكرام، ئەركىن بارىمەن، دەپ تېلېفون قىپتۇ. داس-تىخانغا تىزغۇدەك ئۇششاق ـ چۇششەكلەردىن ئەكىلىپ بېرىڭ.

ئايالىم ئۇيقۇچان كۆزلىرىنى ئۇۋلاپ شۇنداق دېدى. ئاۋازى غاراڭ ـ غۇرۇڭ چىقاتتى.

ــ نېمىشقا كېلىدىكەن؟

سافاغا ئولتۇرۇۋېتىپ سورىدىم. ئوغلۇم كۆرۈنمەيتتى.

ــ مەن نەدىن بىلەي، بارىمەن دەيدۇ، ئۇكىڭىز بارىمەن دېسە نېمىشقا كېلىسەن دېگىلى بولامدۇ؟

ــ خوتۇنمۇ كېلەر ھەقىچان؟

ئېغىزىمدىن بولمىغۇر گەپ چىقىپ كەتكەنلىكىنى ھېس

قىلىدىم.

— ئۇمۇ كېلىدۇ ـ دە. نېمە بولدى؟

— ئەركىنىڭ خوتۇنى پەقەت كۆزۈمگە سىغمايدۇ.

— نېمىشقا؟

— تۇرقىدىنلا چىقىپ تۇرمامدۇ. تاسلا قالىدۇ يېرىم يالـ ـڭاچ بولۇۋالغىلى، باشقىلارنىڭ ئۆيىگە كەپتىمەن، ئۇ يەر ـ بۇ يەرلىرىنى يېپىپ يۇرەي دېيىشنى تېخى بىلمىگەن.

— جاھان شۇنداق، ھەممە ئاياللار شۇنداق يۇرۇۋاتامدۇ. كارىمىز نېمە؟

ئۇ بىر نېمە دېمەكچى بولۇپ يەنە توختاپ قالدى. مەرۇپ توختىنىڭ قىز نەۋرىسىنىڭ قىسقا يوپكا كىيىپ جانىنى سىقىپ يۇرۇشلىرىدىن تېپىۋالغان دەردىنى چۈشىنىدىغانلار ئاز. مەرۇپ توختى نەۋرىسىنى بىر ئاماللارنى قىلىپ تەككۈچىلىكىنى ئۆگـ ـىنىشكە كۆندۈردۈم، دەۋاتقان، بەلكىم ئۇ قىز شۇ ئىشتىن يول تېپىپ قالار.

سىرتنىڭ ھاۋاسى دىمىق ئىدى. دىمىق بولغىنى يالغۇز ھاۋا ئەمەس، دىمىقلىق يۇرەكنى بېسىپ تۇراتتى. قانداق قىلسام باشقىچە ئادەم بولارمەن؟ روھىم ئۇستۇن، ھەممىگە كۈلۈپ، قورقماي باقالايدىغان.

قورۇنىڭ ئالدى مىڭ يىللىق جىملىققا غەرق بولغان ئىدى. ئاشۇ جىملىق ئارىسىدىن پەرھات چىقىپ كەلدى. مېنىڭ پەرھات بىلەن، خوتۇنۇم بىلەن، توختى نايۇپ بىلەن، تۇردى ياقۇپ بـ ـىلەن، تاھىر زوردۇن، سادىر مۇقىيت، مەرۇپ توختى دېگەن ئـا ـدەملەر بىلەن بىر زامانداً دۇنياغا كېلىشىم، بىللە ياشىشىم، بىللە بىر يولدا مېڭىشىم تەقدىر ئەزەلدە پۈتۈلگەن ئىش بولۇشى مۇمكىن. مۇشۇ خوتۇننى نىكاھىمغا ئېلىشىم، ئۇنىڭدىن ئوغۇل ـلۇق بولۇشۇم، ئوغلۇمنىڭ مۇشۇ تۇرقى، مۇشۇ روھىي ھالىتى، مىجەز ـ خۇلقى بىلەن مېنىڭ ئوغلۇم بولۇپ قېلىشى، مېنىڭ

ئۇنىڭغا دادا بولۇشۇم، مەن يا باشقا بىرسى تاللاپ بېرەلمەيدىغان، ماقۇل يا ياق دېگىلى بولمايدىغان ئىش. تەقدىر دېگەن مۇشۇمكىن؟ ئىنسانىنىڭ ھاياتى دېگەن مۇشۇمكىن؟ مەن بىلمەيدىغان پېشانىگە پۈتۈلدى، دېگەن مۇشۇمكىن، پەرھاتنىڭ كۆزۈمگە سىڭشىپ كەتكەن تۇرقى مېنى ئەندىكتۇرۇپ قويدى.

ئۇنىڭ تېز قەدەملەر بىلەن ماڭا قاراپ كېلىشىدىنلا دەيدىغان بىرەر گېپىمى بارلىقىنى جەزم قىلدىم. ئۇنىڭ ئولتۇرىشاڭغۇ كۆزلىرى بىچارىلىك بىلەن تۇمانلىشىپ تۇراتتى.

ـــ ئوغلۇڭ تېپىلدىمۇ؟

پەرھات بەكلا مۇڭلۇق بولۇپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۇستىبېشىمۇ ئاۋارە، نېمانداق ئۆزىنى تاشلىۋېتىدىغاندۇ بۇ؟ رەتلىك، پاكىز كىيىسە نېمە بولار؟ ساقال ئېلىشقا بىرمۇنچە ئىش كەتمەيدۇ. بۇرۇنقى پەرھات... كۆزئالدىمدىكى پەرھات... ھەممە نەرسە ئۆزگىرىپ كەتكەن، ئۇنىڭ چىرايى، كۆزلىرى، ئاۋازى، مېڭىشلىرى، كىيىنىشلىرى، ئادەم تىللاشلىرى، كىشىنى ماختاشلىرى، ئويلايدىغانلىرى، خىيال قىلىدىغانلىرى، ئىزدەيدىغانلىرى، بىزار بولىدىغانلىرى...

ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتىم.

ـــ نېمە؟

ـــ ئوغلۇڭ تېپىلدىمۇ؟

بىر يۈرەك جىغىدە قىلىپ قالدى. بۇنداق گەپنى ئاڭلىغاندا ھەر قانداق يۈرەك جىغىلدايدۇ. ھەر قانداق يۈرەك ئوتقا چۈشكەندەك ئېچىشىدۇ، ھەر قانداق يۈرەك ئىگىسى ئېسىنى يوقىتىدۇ.

ئىكرامنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ قالدى. پەرزەنت ئىشقى، بالا ئوتى دېگەن تەڭداشسىز بولىدۇ. ياراتقۇچىنىڭ ئىنسان قەلبىگە ئەڭ كەڭرى، ئەڭ كۈچلۈك سالغان ئوتى پەرزەنت ئوتى. بالا دەردىدە قان بولغان يۈرەكلەر، بالا دەردىدىن جېنىدىن ئايرى-

لىۋاتقانلار، بالا دەردىدە باردىن كەچكەنلەر تالاي. ئۇنداقلار بۇ-رۇنمۇ بار ئىدى، ھازىرمۇ بار، كەلگۈسىدىمۇ بولىدۇ. بۇ دۇنيادا مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغان مۇھەببەت دەل پەرزەنت مۇھەببىتى بو-لۇشى مۇمكىن. ئۇ چۆچۈدى، قورقتى، ئېسىنى يوقىتىپ قوي-غىلى تاسلا قالدى. مۇنداق گەپلەرنى ئاڭلارمەن دەپ خىيالىغا كىرمىگەن ئىدى. پات - پات كىمدۇر بىرىنىڭ بالىسى يوقاپ كېتىپتۇ، تېلېۋىزوردا ئېلان بېرىپتۇ، دېگەندەك گەپلەرنى ئاڭلاپ قالاتتى، ئەمما بىر كۈنلەردە بۇنىڭ ئۆز بېشىغا كېلىپ قالىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. قارا كۆن دېسە مۇشۇنى دېسە بولى-دۇ، ئاغرىپ قالساڭ ساقايغۇلۇق، پۇلۇڭ يوقاپ كەتسە تاپقۇلۇق، بالاڭ يوقاپ كەتسە بۇنىڭغا چىدايدىغان ئادەم يەر يۈزىدە يوق. بۇ-نىڭغا تەسەللى تاپىدىغان نە چارە بولسۇن؟

ئىكرام ئالدى - ئاراقىسىغا قارىمايلا ئۆيىگە ئوقتەك يۈگۈ-رۈپ ھايالشمايلا يەنە پەرھاتنىڭ قېشىغا چىقتى.

— نېمە دەۋاتىسەن... ئوغلۇم بارغۇ؟

پەرھات كۆزۈمگە باشقىچە كۆرۈندى، بىر يەرلىرىدىن كى-شىنىڭ كۆڭلىنى پاراكەندە قىلىدىغان ئوسال بىر چاڭ كۆتۈرۈ-لۈپ تۇراتتى.

— ئوبدان قارىدىڭمۇ؟

مەن قورققانىدەك بولۇپ ئەتراپقا قاراپ قويدۇم. بىر قارا كۆلەڭگە مىژىلداپ كېڭىيىپ مەن تەرەپكە كېلىۋاتقاندەك بولۇپ قالدىم.

— بۇ نېمە گەپ ئەمدى، ئوغلۇم بارغۇ... ئۇ ئۆيدە بىر ئوبدان ئولتۇرۇۋاتامدۇ؟

— ياق، كىچىك ئوغلۇڭنى دەۋاتىمەن...

— مېنىڭ شۇ بىرلا ئوغلۇم بار. بۇنى سەن بىلىسەن.

پەرھات كەڭ پېشانىسىنى سىلاپ جىممىدە تۇرۇپ قالدى. يوغان كۆزلىرى غەلىتە پارقىراپ كەتكەندى. پەرھاتنى كۆرمە-

گىلى خېلى بولغان ئىدى، نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ بىر يەرلىرى بۇ-رۇنقىغا ئوخشىمايۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ قالدى. نەرى ئۆزگىرىپ قالغاندۇ بۇنىڭ؟

ـــ ئوغلۇڭ چىرايلىق بالىدى، يوقاپ كەتكىنى يامان بوپ-تۇ...

ـــ دەۋاتىمەنغۇ، ئۇ يوقاپ كەتمىدى، ئۆيدە بار.

ـــ تېپىپ كەپسەندە، نەگە كېتىپتىكەن؟

ئىچ - ئىچىمدىن بىر ئاچچىق ئۆرلەپ چىقىپ يەرگە قاتـ-تىق دەسسىدىم.

ـــ تېپىپ كەلگەن گەپ يوق، ئۇ ھېچيەرگە كەتمىدى، يو-قاپ كەتكىنىمۇ يوق.

پەرھاتقا قاراپ ئىچ - ئىچىمدىن بىر نىدا ئۆرلەپ چىقتى. ئۇ دەردنى كۆتۈرۈپ بولالمىدى. چىنارەدەك بىر ئەركەك قۇرۇپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى.

بۇرۇنقى ھەممىنىڭ زوقىنى قوزغايدىغان پەرھات بىلەن، بۇگۈنكى كىشىنىڭ بىرەدە ئىچىنى سقىدىغان، بىرەدە ئىچىنى ئاغرىتىدىغان پەرھات ئىككىمىز ھە - ھۇ دېيىشىپ دەردلىرى-مىزگە ئورتاق بولۇپ ناھايىتى نۇرغۇن يىللارنى يولغا سالدۇق. مەن ئۇنىڭ ئالدىدا بۇگۈنكىدەك ھاياجانلىنىپ باقمىغان ئىدىم، ئۆزۈمنى چىڭ تۇتۇۋالمىسام بىر نەچچە شاپىلاق سالىدىغاندەكلا قىلاتتىم. ئوغلۇم كۆز ئالدىمغا كەلدى، ئۇنىڭ يوقاپ كېتىشى-دىن خۇدا ساقلىسۇن، ئون نەچچە ياشتىن ئاشقان، ھە دېسە مەن بىلەن تىركىشىپ يۇرىدىغان ئوغلۇم يۇرىكىمنىڭ ئەڭ چوڭقۇر يېرىدىن ئامراقلىقىمنى كەلتۈرىدۇ. نۇرغۇن ئىشلاردا ئۇنىڭغا نېمىشقا يول قويمايدىغانلىقىمنى ئوغلۇم بىلمەيدۇ، باشقىلارمۇ بىلمەيدۇ، مەنمۇ تازا بىلىپ كەتمەيمەن. نېمە قىلسامۇ ئۇنىڭ ئامانلىقى، ياخشى ئادەم بولۇشى، پالاكەت ئىشلارغا يولۇقۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن قىلغان بولۇشۇم مۇمكىن. باشقا نۇرغۇن

سەۋەبلىرى ھەم بولۇشى مۇمكىن.

ــ ساڭا ئىچىم ئاغرىيدۇ، بالاڭنى كۆر، جېنىڭنى كۆر؛ دەيدۇ ئەمەسمۇ كونىلار.

ــ مېنىڭ بالام يوقاپ كەتمىدى.

ــ تېپىلىپ قالار، سەۋر قىلغىن. ئادەم بېدىكلىرى ئېلىپ قاچقان بولمىسۇن يەنە.

ــ نېمىلەرنى دەپ كەتتىڭ؟ ئۇنداق ئىش يوق، ــ مەن ۋارقىراپ مۇشتۇملىرىمنى پۈلاڭلاتتىم. پەرھات بىرنېمىلەرنى دېگەچ كۆزۈمدىن يوقالدى. مەن تىترەپ تۇرۇپ كىمنىدۇر بىر-سىنى ناھايىتى سەت گەپلەر بىلەن تىللىدىم، ئەمما ئاۋازىم پە-قەت سىرتقا چىقمىدى.

ئەتراپ تىمتاس بولۇپ كەتتى. باھار شامىلىنى شۇنداق سېغىندىم.

※ ※ ※

ــ لەيلى...

ئوتتەك سېغىنىش مېنى ئىلكىگە ئالغان ئىدى. جاھاندىكى ئەڭ چىرايلىق نەرسىلەر لەيلى بولۇپ كۆرۈنەتتى، ئەڭ يېقىملىق ئاۋاز لەيلىنىڭ ئاۋازى بولۇپ ئاڭلىناتتى، ئەڭ يېقىملىق شامال لەيلىنىڭ تىنىقى بولۇپ بىلىنەتتى.

ــ مەن سىزگە ئىشىنىمەن، ــ ئايالىم چىرايلىق كۆزلە-رىنى ماڭا تىكىپ شۇنداق دېدى. نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى مەن ئۇنىڭ مۇشۇ كۆزلىرىنى ياخشى كۆرگەن بولۇشۇم مۇمكىن.

ــ توغرا قىپسەن، دېمىسىمۇ، مەن ئىشەنچلىك ئادەم.

ــ شۇنداق بولسىكەن دەيمەن!

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ــ مۇناقىلا دەپ قويۇۋاتىمەن، مەن بەك قورقۇنچلۇق بىر

ئىشنى قىلىپ سالىدىغاندەك قىلىمەن.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ــ مەندىن ئايرىلماڭ، ئەڭ ياماڭ كۈنلەردە يېنىمدا بولۇڭ.

ئۇ يىغلايدىغاندەك قىلاتتى.

دالى كارنېگىنىڭ «ئۇلۇغ ئەربابلار»دېگەن كىتابىنى ۋاراق-لىدىم.

لەيلىنىڭ تەبەسسۇمىنى شۇنداق سېغىندىم، چىرايى لەيلىگە ئوخشاپ كېتىدىغان ھۆرقىز يادىمغا يەتتى.

ــ كۈلكىمىز ياراشسۇن.

ــ دېگىنىڭ كەلسۇن.

كاككۇكتەك كۈلۈشۈپ يېنىمدىن ئۆتكەن ئىككى چوكانىنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلىدىم. كۈلۈۋېتىپ يىغىدىن قورقىدىغان، تاماق يەۋېتىپ ئاچلىقتىن قورقىدىغان، يازنىڭ مېھرىلىك ئىسسىقىدىن يايراۋېتىپ قىش كەلسە قانداق قىلارمەن؟ دەپ ئەندىكىدىغان روھىمدىن زېرىككەن ئىدىم. ھېلىقى ئىككىيلەننىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ گاڭگىراپ قالدىم.

يەڭگىل شامالدا يەلپۈنۈپ تۇرغان چىمەنلەر قاپلىغان قىرغاقلارنى كەزگەن چاغلىرىم بولغان، قالتىس ئادەملەرنىڭ ئاجايىپ مەنىلەرگە تولغان نۇتۇقلىرىنى ئاڭلاپ بۇنىڭدىن كېيىنكى كۈنلىرىمنىڭ خەرىتىسىنى قايتا سىزىشنى خىيال قىلغان چاغلىرىم بولغان. ئۆزۈم ئاشىق بولغان قىزلارنىڭ مېھرىگە قېنىپ، شادلىققا غەرق بولغان كۈنلىرىم بولغان.

لەيلى جاھاندىن كەتتى.

پەردە كەتتى.

پەردە بەلكىم مېنىڭ ئىزدەپ بېرىشىمنى كۈتۈۋاتقاندۇ. شۇنچە يىل ئەر ـ خوتۇن بولۇپ ئۆتكەن مېنىڭ ئۆزىنى كەچۈرمەيدىغانلىقىمغا ئىشەنمىسە كېرەك.

ئەڭ گۈزەل دەقىقىلەردە، ئەڭ گۈزەل تۇيغۇلارغا چۆمۈلۈپ،

ئەڭ شېرىن ھاياتنىڭ پەيزىنى سۈرگەن ئىدىم، بۇلار ئەسلىمىگە ئايلىنىپ كەتتى، بۇنداق بولسا بولمايتتى، مەن بۇلارنى تېپىۋالمىسام بولمايتتى.

ئۆزۈمنىڭ كىر قونغاندەك، پاتقاقتا چۈشۈپ كەتكەندەك ھالغا كېلىپ قالغىنىمدىن نەپرەتلىنەتتىم. لەنەتلىك تۈيغۇلار- دىن بىزار ئىدىم، ئوسال كەيپىياتتىن بىزار ئىدىم، بارغانسېرى ئۆزۈمگە ئوخشىماي قېلىۋاتاتتىم، قىلغانلىرىم يات ھەم چاكىنا ئىدى.

ئىكرام مېنى تۇغۇشۇپ كېتىۋاتىدۇ، دەپ ئويلىسا كېرەك. ئۇ خاتا ئويلىدى، مەن تۇغۇشۇپ كەتمەيمەن. ئەمما، بۇرۇنقى پەرھات بولالمايمەن.

ئىكرامنىڭ ماڭا ئايانچلىق قاراشلىرىدىن مەندىن ئەنسىرەۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرىمەن. كۆڭلۈمنىڭ تۈمانغا تولۇۋاتقانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئەقلىمنىڭ تۈمانغا چۆكۈۋاتقانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ.

شۇنداق بىر سوئالنىڭ سايىسى، كۆلەڭگىسى بار. مەن شۇ سوئالنى تېپىۋالسام بولاتتى.

.....

ئاچ ئانا ئىشىكىڭنى،
دەردى بار بالاڭ كەلدى.

كىم بىرلىرىگە مۇشۇ ناخشىنى ئېيتىپ بەرگۈم بار، بۇ ناخشىدا دېيىلۋاتقان ئانا ھەم بالىنىڭ بىز دەۋاتقان ئاددىي مەنىدىكى ئانا ھەم بالا ئەمەسلىكىنى، ھېچبولمىسا مەن شۇنداق ئويلايدىغانلىقىمنى دېگۈم كېلىدۇ.

«مەن قايتىپ كېلىمەن، پەرھاتنى ھېچكىمگە بەرمەيمەن».

پەردە كېتىدىغان چاغدا مۇشۇ گەپنى دەپتىكەن، ئۇنىڭ

سۆزلىرىنى ئىكرام ماڭا يەتكۈزدى. ئىكرام ئىككىمىزنىڭ ئارد-
سىدا قانداقتۇر بىر نەرسە سايە تاشلاپ تۇرىدۇ. مەن لەيلىدىن
ئايرىلىپ قالدىم، پەردە كەتتى، ئەمدى ئىكرامنىڭ سەممىي
دوستلۇقى، غەرەزسىز كۆيۈنۈشلىرىدىن مەھرۇم قالسام هالىم
بەتتەر بولىدۇ. مەن غېرىبلىقتىن قورقىدىغان بولۇپ قالدىم،
يالغۇزلۇقتىن قورقىدىغان بولۇپ قالدىم، غېرىبلىق، يالغۇز-
لۇقتىن قۇتۇلالماي كۈنۈم ئۆتىدۇ. ئۆتمۈشۈم چۈشكە ئايلانغاز-
دەك قىلاتتى، قانداقتۇر يامان، شۇم ئىشلار مېنى پايلاپ تۇرد-
ىدىغاندەك، هامان بىر كۈنى يۈز بېرىدىغاندەك، پالاكەتچىلىك
پايلاپ تۇرۇۋاتقاندەك ئەندىشە ئىچىدە تالجىمەن.

ئىككىنچى باب

قاپقارا، ئېغىر بىر تۈيغۇلارنى قۇچاقلاپ يۈرەتتىم. قاپقارا، ئېغىر تۈيغۇلار مېنى مەھكەم قۇچاقلاپ، چىرماپ تۇراتتى. مەن ئاشۇ تۈيغۇلاردىن ئايرىلىپ قالارمەنمۇ؟ دەپ تەشۋىش قىلاتتىم، ئاشۇ تۈيغۇلار مېنى قىسىپ، بېسىپ تۇراتتى.

ھاياتنىڭ رەڭگى مۇنداق بولسا بولمايتتى. ھاياتنىڭ تەمى بۇنداق بولسا بولمايتتى. مەن تىپىرلاپ كۆزۈمنى توسۇۋالغان، بۇرنۇمنى ئېتىۋالغان، كانىيىمنى قىسىۋالغان قارا تۈيغۇلاردىن قۇتۇلۇپ كېتىشكە ئۇرۇناتتىم. يورۇق ئالەمنى قارا ئاغۇ كۆرسەتمىدىغان، خۇش گۈللەرنى بەتبۇي ھېس قىلدۇرمىدىغان نەرسىدىن قۇتۇلمىسام بولمايتتى.

ئادەم ئۆلتۈرۈش.

ئەلەم، ھەسرەت يۈرىكىمنى چېقىپ ئۆتكەن دەملەردە، ئادەم ئۆلتۈرۈش ھەققىدىكى خىيالىمنى پەقەت بىر خىيالىلا دېگىلى بولمايتتى. ئۇ بىر خىل ئارزۇ ھەم خېلى مۇكەممەل پىلان سۈپىتىدە ئۇزۇندىن بېرى كۆڭلۈمدە پىشىپ يېتىلىۋاتقانىدەك قىلاتتى. لەيلىنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن مەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىش ئارقىلىقلا بۇ دۇنيادىكى مەن ئۆزۈم توغرا دەپ قارىغان نەرسىنىڭ يېنىغا، يەنى مەن ھەقىقەت دەپ ئويلىغان نەرسىگە يېقىنلىشالايدىغانىدەك قىلاتتىم. ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتسەم مەنمۇ ئۆلۈمەن، ئەمەلىيەتتە بۇ يەردە لەيلى، ئۇنىڭ مەن ئۆلتۈرمەكچى بولغان ئېرى بولۇپ ئۇچ ئادەم ئۆلىمىز. لەيلى ئۆلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ مېنىڭ نەزەرىمدىكى ناھەق ئۆلۈمى سەۋەبلىك يەنە ئىككى ئادەم

ئۆلۈم گىرۋىكىدە تۇرۇۋاتىدۇ.

ئۆلۈم ئاددىي ئىش ئەمەس. ئۆلۈم ھەممىنى بەربات قىلىدۇ. بىز شۇنداق ئويلايمىز؛ ئۆلۈم ھەممىنى ھەل قىلىدۇ. قىساس ھەم ئۆچمەنلىك يۈرىكىگە ئورنىشىۋالغان ئادەم شۇنداق ئويلايدۇ.

مەن خىيالىمدا دەريا بويىدا كېتىۋېتىپ، ئۆرۈك چېچەكلىگەن باغلاردا سالقىنلاۋېتىپ، ئاغىنىلەر بىلەن چاقچاقلىشىۋېتىپ، خوتۇنۇم ئالدىمغا ئېلىپ كەلگەن چايىنى ئىچىۋېتىپ يۈرىكىمگە ئۇۋا سالغان قارا ھەرىنىڭ غوڭۇلداشلىرىنى ئاڭلايتتىم. مەنمۇ ھەرىگە ئايلىناتتىم، رىزىقىمغا چاڭ سالغان، ئىستەكلىرىمگە مۇخالىپ كەلگەن، يولۇمغا تىكەن تاشلىغان، ماڭا مۇزدەك سوغۇق ھەم ئېغىر ھەسرەت ئېلىپ كەلگەن رەقىبلىرىمنى چېقىپ ۋەيران قىلىش ئارزۇيۇم پىچاق نۇرىدەك سوغۇق ھەم ئۆتكۇر بولۇپ يالىلدايتتى. ھەرىنىڭ زەھەرلىك نەشتەرلىرى، يىرگىنچلىك قانات قېقىشلىرى مېنى قاراڭغۇ ساھىللارغا سۆرەيتتى.

— سېنى ئۆلتۈرۈۋەتمىسەم كۆڭلۈم ئارام تاپمايدۇ.

— قولۇڭدىن كەلسە ياغ چاينا.

ئۇنىڭ قىزلارنىڭكىدەك ئۇزۇن كىرپىكلىك كۆزلىرى ماڭا مەسخىرىلىك تىكىلەتتى. بۇ كۆزلەردىن «سەن ئەبلەخ مېنىڭ بەختىمنى ۋەيران قىلدىڭ، لەيلىنىڭ ئۆلۈمىنىڭ سەۋەبكارى سەن» دېگەن مەنە ئوخچۇپ تۇراتتى. مەن مۇز ئارىسىدا، شۇرمەل ئارىسىدا، ئوت ـ يالقۇن ئارىسىدا قالاتتىم.

كۆڭلۈمدىن مۇشۇلارنى چىقىرىۋېتىشىم بەك تەسكە توختايتتى. تەنھا قالغان چاغلىرىمدا ئازابنىڭ مۇشۇنداق كۈلرەڭ مانانلىرى مېنى دىمىقتۇرىۋېتەتتى.

— سىز مېنىڭ نەرىمگە ئامراق؟

لەيلىنىڭ نازۇك ئاۋازى قۇلىقىمغا شۇنداق يېقىملىق ئاڭ-

لىناتتى.

ـــ ئىسمىڭىزغا.

ـــ نېمە؟

ـــ دېدىمغۇ، ئىسمىڭىزغا ئامراق.

ـــ ئەگەر مېنىڭ ئىسمىم باشقا بولسا قانداق قىلاتتىڭىز؟

ـــ ئۇ چاغدا ئىسمى لەيلى ئاتلىق بىرەرسىنىڭ يېنىغا بارا-تتىم.

ئۇ ژىلىقلاپ كۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ كۈلكىسىنى ئاڭلاۋېتىپ بۇ قىز مېنىڭ زادى نېمەم؟ دېگەن سوئال توساتتىن كاللامغا كىرىۋالدى. ئاشنام، ياق. خوتۇنۇم، ياق. دوستۇم، ياق. ئەمىسە نېمەم؟ جىق ئويلاپ كەتتىم. ئاخىردا شۇنداق ئويلىدىم. ئۇ مېنىڭ ھېچنېمەم ئەمەس، دەل مېنىڭ تەڭ يېرىمىم ئىكەن. ئۇ بولمىسا مەن پۈتۈن بولالمايدىكەنمەن. ئۆزۈمدىن ئون سەككىز ياش كىچىك بىر قىز مېنىڭ تەڭ يېرىمىم بولۇپ قالغان شۇ كۈنلەردە مەن ئىشلارنىڭ ئالدى ـ كەينىنى ئويلاشنى خالىمايتى-تىم، ئويلاشقا مەجبۇر بولغان چاغلاردا بېشىمغا كەلگەننى كۆ-رەرمەن، دەپ ئۆزۈمگە مەدەت بېرەتتىم. كېيىنكى كۈنلەردە ئۇ مېنىڭ بارلىقىم، دېگەنلەرنى ئويلىغان ئىدىم.

جىق ئادەملەر مېنى ھايۋان دېيىشى مۇمكىن ئىدى. پەرھات يولدىن چىقىپتۇ، بۇزۇلۇپتۇ، ئادەم قېلىپىدىن چىقىپتۇ، دەي-دىغان ئادەملەرمۇ جىق ئىدى. بىكارچىلار، ئىشى ئالدىراشلار، ھاراقكەشلەر، چالا موللىلار، ھېچ ئىش قىلماي گەپ بىلەن كۈن ئۆتكۈزىدىغانلار مېنى تىللايتتى، قارغايتتى. مەن ئۇچۇن ئاھ ئۇراتتى، ئەقىلسىزلىق قىلغىنىمدىن ئۆكۈنەتتى، يۈزسىزلىك قىلغىنىمغا لەنەت ئېيتاتتى.

باشقا بىركىم مېنىڭدەك ئىشنى قىلسا مەنمۇ ياقامنى چىشلەپ مىڭلارچە توۋا قىلغان بولاتتىم. مەن خۇشپۇراقتىن مەست بولۇپ، ھەممە تەرەپكە ئورا كولانغان، قاپقان قۇرۇلغان

كوچىغا كىرىپ قالغان ئادەم ئىدىم. پالاكەت باسقىنچىلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ مەستخۇشلۇقۇمدىن ئايرىلىپ قالغۇم كەلمەي، مەستلىكىمدىن پەيدىلىپ كېتىشىمدىن قورقۇپ كېتىپ بارغاندەك ئىدىم.

باھار چېچەكلىرىنىڭ يۇمران، نازۇك بەرگلىرى باھار سەلكىنىدە پەيدا تىترىگەندە لەيلى ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كېلەتتى. قۇشلارنىڭ چىرايلىق سايراشلىرىنى ئاڭلىغاندا ئۇ لەيلىنى يادىغا ئالاتتى. سۈزۈك بۇلاقلارنى، پاكىز چىمەنلەرنى، چىمەنلىك قىرغاقلارنى بويلاپ ماڭغىنىدا لەيلىنى سېغىناتتى.

يىراقتىن كۆرۈنگەن تاغلارنىڭ ھەيۋەتلىك ھەم سوغۇق قىياپىتىنى كۆرگىنىدە ئۆلۈمنىڭ، ئادەم ئۆلتۈرۈشنىڭ تەھلىكىلىك تۇيغۇلىرى يۈرىكىنى غاجاپ ئۆتەتتى. قان تۆكمەي ياشاشنىڭ ئارامجان ھەم شېرىنلىكىنى ھېس قىلاتتى. ئۆلۈمدىن، ئۆلۈم ئازابىدىن يىراق تۇرۇشنىڭ يەڭگىللىكىنى ھېس قىلاتتى.

لەيلىنى ئۆلۈۋېلىشقا قىستىغان ئاشۇ كىرپىكلىرى ئۇزۇن، مەڭزلىرىدىن قان تېمىپ تۇرىدىغان ئادەمنىڭ يىرگىنچىلىك تۇرقى ھەر قېتىم يادىغا يەتكەندە قانلىرى قاينىپ بۇزۇلداپ ئاقاتتى.

لەيلىنىڭ دائىم بويىندىن ئاجراتمايدىغان مېدالىيونىنىڭ يوقاپ كېتىشى ئۇنى ساراسىمگە سالاتتى. مېدالىيونىنىڭ ئىچىدە پەرھاتنىڭ يىگىرمە يەتتە ياش ۋاقتىدا چۈشكەن رەڭسىز سۈرىتى بار ئىدى. يۈرەك شەكىللىك مېدالىيونىنىڭ بىر تەرىپىگە لەيلىنىڭ، يەنە بىر تەرىپىگە پەرھاتنىڭ ئاشۇ سۈرىتى قىستۇرۇلغان ئىدى.

ــ قارا، قاملىشىپتىمۇ؟ ــ لەيلى مېھىر تۆكۈلۈپ تۇرغان تەبەسسۇملۇق مەڭزىنى يۇزۇمگە يېقىپ پىچىرلىدى، ــ ئىككىمىزنىڭ سۈرىتىنى مېدالىيونىنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويدۇم،

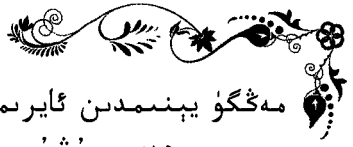

مەڭگۇ يېنىمدىن ئايرىمايمەن.

— ھەي، مۇشۇ سۇرەتتىكى يېشىمغا قايتالىغان بولسام...

— سۇرەتتىكى يېشىمدا مەن، دەپ ياشاۋېرىڭ.

لەيلىنىڭ نازۇك بارماقلىرىنىڭ بويۇنلىرىمنى سىلىغاندەكى شېرىن تۇيغۇلار مەڭگۇ يادىمدىن چىقماسلىقى مۇمكىن.

ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتسەم ئۆزۈمنىڭ ئۆلۈشىنى بىلسەممۇ قاتماق تەرزدە ئۆلۈشۈمنى تەسەۋۋۇر قىلالمايتتىم. مۇشۇلارنى ئويلىغاندا قورقۇپ كېتەرمەنمىكىن، دەپ ئويلىغان ئىدىم، ئەممما كۆڭلۈمگە قىلچە قورقۇنچ كىرمىگەنلىكىدىن ھەيران قالدىم. ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنىڭ كويىدىلا يۈرگەنلىكىمنى ھېچكىمگە چاندۇرمىدىم. خوتۇنۇممۇ، باشقا تونۇش بىلىشلىرىممۇ بۇنى قىلچە سەزمىدى. جىمى ئىچ سىرىمىزنى بىلىشىدىغان ئاغىنىلىرىممۇ، ھەتتا ئىكرامممۇ بىلمىدى. مېنى ئەڭ يېقىن تۇغقىنى ھېسابلايدىغان، ئارا كۆندە مېنى ئىزدەپ كېلىدىغان، كۆكتات باھاسىنىڭ ئۆسۈپ كەتكىنىدىن، قارا مىكىيىنىڭ تۇخۇمىنىڭ بارغانسېرى كىچىكلەپ كەتكىنىدىن، خوتۇنىنىڭ ئورۇقلاش دورىسىغا پۇل خەجلەپ ھارمايدىغان ئوسال قىلىقىدىن، ئۆزىنىڭ تاماكا تاشلىيالمىغىنىدىن، قۇرت يەپ كەتكەن چىشىنىڭ ئاۋارىچىلىقىنى بەك جىق تارتىپ كەتكىنىدىن زارلاپ كۇنلىرى ئۆتىدىغان تۇغقىنىممۇ؛ مېنى مۇشۇ دۇنيانىڭ نەق ئۆزى دەپ چۈشىنىدىغان، ئەممما ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق ئويلايدىغانلىقىنى پەقەت بىلەلمىگەن خوتۇنۇممۇ مېنىڭ كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئادەم ئۆلتۈرۈشىنىڭ دەھشەتلىك ۋەسۋەسىسى بىلەن تىپىرلاپ تۇرغان يۈرىكىمنىڭ ئەنسىزلىككە چۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى ئويلاپمۇ باقمىغان بولغىيدى!؟ كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئۇلار ھاڭ — تاڭ قىلىشى، بۇنىڭ نېمە ئۈچۈنلىكىنى چۈشىنەلمەسلىكى، كاللىسىدىن ئۆتكۈزەلمەسلىكى مۇمكىن. ئۇلارنىڭ مىڭلارچە ھەسرەتكە قېلىشى قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا قالغان ئىش ئىدى. ھېچ

لىمۇ بۇ ئىشنى بەك كەينىگە سۆرىۋەتكەندەك قىلاتتىم. لەيلى-نىڭ ئېرى تاھىرنى، لەيلىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن تاھىرنى ئۆلتۈرۈ-ۋەتسەم كۆڭلۈمدىكى ئاخىرقى ئارمان ئەمەلگە ئاشىدىغاندەك قىلاتتى.

ئاپتوبۇس بایاۋاندىكى يولدا ناھايىتى تېز كېتىپ باراتتى. مەن پات - پات يان تەرىپىمگە قاراپ قويياتتىم. يان تەرىپىمدە پۈتۈن ۋۇجۇددىن مېھىر تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان بىر قىز كىتابقا قاراپ ئولتۇراتتى. قىز پەرۋاسىز ئىدى. ئۇنىڭ تۇرقىدىن بۇ دۇنيانىڭ تۇرغان پۈتكىنىنى بەخت ھەم ئامەت دەپ ئويلايدىغان-لىقى چىقىپ تۇراتتى.

يۇرىكىمدە ئۆرىدىگەن توپىلاڭنى ھېچكىم بىلمەيتتى، ئۇ-زۇمۇ ئۇقالماي قېلىۋاتاتتىم. مۇنۇ قىزدىن ئايرىلىپ قېلىش-تىن قورقۇپ قېلىۋاتاتتىم. ئۇ ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىتتىن بۇيان مېنىڭ يېنىمدا، قېشىمدا، ئالىقىنىمدا بولۇپ كەلگەندەك، ماڭا بەك جىق گەپلەرنى قىلغاندەك، مەنمۇ ئۇنىڭغا بەك جىق گەپلەر-نى دېگەندەك، بەك ئۇزاق يوللارنى بىللە باسقاندەك، ناھايىتى چىرايلىق بىر مەنزىلنى نىشان قىلىپ، يارالغاندىن باشلاپ بىل-لە مېڭىۋاتقاندەك بىر ھېس يۇرىكىمنى چۈلغىۋالغاندى. مەن ئەزەلدىن بۇنداق ئويلاپ باقمىغان، بۇنداق ھالغا چۈشۈپ قالمى-غانىدىم. نۇرغۇن ئادەملەر پەرھات ئۆزىنى تۇتۇۋالغان ئادەم، دەپ ئويلايتتى، مەنمۇ شۇنداق ئويلايتتىم، ھەم شۇنداق بولۇشى كې-رەك ئىدى.

ناھايىتى يوغان ئاپتوبۇستا لىققىدە ئادەم بار ئىدى. مەن پەقەت ئىككىلا ئادەم بار، دەپ ئويلايتتىم. توغرىسى پەقەت بىرلا ئادەم بار، دەپ ئويلايتتىم.

قىزنىڭ كۆزلىرىدىن، لەۋلىرىدىن پارلىغان تەبەسسۇم مې-نىڭ كۆڭۈل دۇنياىمغا سۇبھىنىڭ ساغلام ھاياتقا ئوخشايدىغان يورۇق نۇرلىرىنى سېپىتتى. يۇرىكىم يوروپ كېتىۋاتاتتى، قەل-

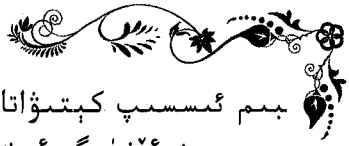

بىم ئىسسىپ كېتىۋاتاتتى. مەن نۇرغا كۆمۈلۈۋاتاتتىم.

مەن ئۆزۈمگە ئوخشىماي قېلىۋاتاتتىم. ئۆزۈمدىن ھەيران قېلىۋاتاتتىم. بىر خىل كۈنلىرىم تامام بولۇپ يەنە بىر خىل كۈنلىرىم باشلىنىدىغاندەك قىلاتتى. شۇنداق بىر ئىشەنچ، شۇنداق بىر ئارزۇ، شۇنداق بىر تۈيغۇ يۈرىكىمدە چاقماقتەك كۆچ-لۈك نۇر تارىتاتتى.

ئۇنىڭ قايسى كىتابنى ئوقۇۋاتقانلىقىنى بىلگۈم كېلەتتى. ئىسمىنىڭ نېمىلىكىنى بىلگۈم كېلەتتى. ئۇنىڭغا گەپ قىلغۇم كېلەتتى، ئۇنىڭ ماڭا گەپ قىلىشىنى ئارزۇ قىلاتتىم. ئەمما، ئۇنىڭغا گەپ قىلالمايتتىم، ئۇمۇ ماڭا گەپ قىلمايتتى. ئادەم بىلەن ئادەمنىڭ ئارىلىقىنىڭ مۇنداق يىراق، مۇنداق ئۇزۇن ئىكەنلىكىنى، ياندا تۇرۇپ قول يەتكۈزگىلى بولمايدىغان ئاجايىپ مۇناسىۋەت بارلىقىنى مانا ھازىر ھېس قىلىۋاتاتتىم. قورقۇش دېسە قورقمايمەن، ئەمما ئۇنىڭغا يېقىنلىشىشقا، ئۇنىڭ يېنىغا بېرىشقا جۈرئەت قىلالمايمەن. نۇرغۇن كىشىلەر ئادەم بىلەن ھايۋانلىنىڭ پەرقى مانا مۇشۇ يەردە دېيىشى مۇمكىن. مېنىڭمۇ شۇنداق ئويلاپ قالغان چاغلىرىم بار.

مەنزىلگە يېقىنلاشقانچە يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇپ كەتتى. ئۇ ئاپتوبۇستىن چۈشۈپلا كەتسە ئۇنى قايتا تاپقىلى بولمايتتى، ئادەم دېگىزىغا ئوخشايدىغان بۇ شەھەردىن ئادەم تاپماق تەس.

ئۇ ئۇچۇپلا كەتسە مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيدىغان قۇش ئىدى.

ئۇ ئېقىپلا كەتسە قايتا كۆرگىلى بولمايدىغان بۇلاق سۈيى ئىدى.

ئۇ ئۆتۈپلا كەتسە قايتا سەزگىلى بولمايدىغان باھار شامىلى ئىدى.

ۋاڭ ـ چۈڭغا تولغان بېكەت تولىمۇ چوڭ ھەم پېقىمسىز. ناتونۇش ئادەملەر ئۇيانىدىن ـ بۇيانغا ئالدىرىشىپ يۈرەتتى، كۆزۈمگە ھەممە ئادەم سوغۇق كۆرۈنۈۋاتاتتى. ئۆزۈمۇ سەزمىگەن

هالدا قىزنىڭ ئالدىغا بېرىپ قالدىم.

ـــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم.

ـــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام.

ـــ بىللە ماڭايلىمۇ؟

مەن بۇ سۆزنىڭ ئاغزىمدىن قانداق چىقىپ كەتكەنلىكىنى بىلەلمەيلا قالدىم. قىزنىڭ ئۆسكىلەڭ، ئېگىز بوي تۇرقى، چىرايىدىن يېغىپ تۇرىدىغان مېھىر تەبەسسۇمى مېنى جۇرئەتلىك قىلىۋەتكەندەك قىلاتتى. مەن كېيىنكى كۈنلەردە ئۆزۈمنىڭ مۇشۇ جۇرئىتىمگە ھەم ھەيران قالغان ھەم سۆيۈنگەنىدىم.

باھار شۇ كۈنى باشلانغان ئىدى، كۆڭۈل شۇ كۈنى نۇرغا چۆمۈلگەن ئىدى، نۇرغۇن گۈللەر شۇ كۈنى ئېچىلغان، نۇرغۇن قۇش بالىلىرى شۇ كۈنى ئۇچۇرما بولغان، شۇ كۈندىن باشلاپ مېنىڭ ھاياتىم جۇلالىنىپ مېھىرلىك، شېرىن، يەڭگىل بولۇپ قالغان ئىدى. يەنە شۇ كۈندىن باشلاپ بىر قارا تۇيغۇ، قارا سايە، مېنىڭ ئىزىمدىن، تىنىقىمدىن، يۈرەك سوقۇشلىرىمنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ مېڭىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىۋاتاتتىم. بۇ نەرسە ئاخىر مېنىڭ ھاياتىمنى، مېنىڭ ياخشى كۈنلىرىمنى توزۇتۇۋەتتى، شېرىنلىكلىرىم قىرتاق بولۇپ كەتتى، كۈلكەم مەسخىرىگە ئورۇن بېرىشكە مەجبۇر بولدى. مەن ئادەم ئۆلتۈرۈشكە مەجبۇر بولدۇم، ئادەم ئۆلتۈرۈش كىشىلىك دۇنيادىكى ئەڭ پەسكەش ئىشلارنىڭ بىرى دېگەنگە ئىشىنەتتىم. ئادەمنىڭ ئادەم ئۆلتۈرۈشى مېڭىلارچە ھەسرەتكە، مېڭىلارچە ئاچچىق نادامەتكە ھامىلىدار ئىدى. ئادەم ھاياتنىڭ گۈلتاجى تۇرۇپ ھاياتنى نابۇت قىلسا ئېچىنىشلىق ئىش بولاتتى، مەن ئادەم ئۆلتۈرۈشكە مەجبۇر بولۇپ قالدىم. پەسكەش، رەزىل بىر نىيەت ئوت بولۇپ مېنى كۆيدۈرەتتى، ماڭا كۈچ بېرەتتى، غەيرەت ئاتا قىلاتتى. لېلىنىڭ ئۆلۈمى بىلەن بارلىق ئەقىدەم، نىشانىم، ئارزۇلىرىم، كۆڭلۈمگە ياقىدىغان نەرسىلىرىم ۋەيران بولۇپ كەتكەنىدى.

— مېنى نېمىشقا ئۆلتۈرمەكچى بولىسەن؟

تاھىر قولۇمدىكى پىچاقنى كۆرگەندە قورقۇنچ ئىچىدە شۇنداق دەيتتى. ئۇنىڭ غالىلداپ تۇرغان ھالىنى كۆرگەن ئادەمنىڭ ئىچى ئاغرىپ قالاتتى.

— سەن لەيلىنى ئۆلتۈرۈۋەتتىڭ؟

— ياق، لەيلىنى مەن ئۆلتۈرمىدىم.

— ئۆلۈم ئالدىدا مەردانىراق بول ھاڭۋاقتى، ئوغۇل بالا بولغاندىكىن.

— ئۇنى مەن ئۆلتۈرمىگەن تۇرسام.

تاھىرنىڭ چىرايلىق كۆزلىرى ئالاچەكمەن بولۇپ كەتكەن ئىدى، لەيلى بەلكىم ئۇنىڭ ئاشۇ كۆزلىرىگە، كىرپىكلىرىگە ئامراق بولغىيدى؟ ھەسرەتنىڭ ئاچچىق بۇسى كۆڭۈل كۆزۈمگە تىقىلدى.

— ئەمىسە كىم ئۆلتۈردى؟

— ئۆزى ئۆلۈۋالدى.

— ئۇنى ئۆلۈۋېلىشقا سەن مەجبۇر قىلغانسەن.

— ياق، ئۇنداق ئەمەس، مەن ئۆزۈمنىڭ خوتۇنىنى نېمىشقا ئۆلۈمگە ئىتتىرگۈدەكمەن؟ مەن سورۇندىن تاراپ كەلسەم جان ئۇزۇپ بوپتۇ. مەن ھازىرغا قەدەر ئۇنىڭ ئاشۇ تۇرقىنى چۈشەپ چىقمەن... مېنىڭ كۈنۈم بەك تەس.

قورقۇنچلۇق تېرەكلەرنىڭ قارا سايىلىرى ئەلەڭگىپ تۇرغان يوللاردا كېتىۋاتقاندا، سۇ تامچىپ قالغان تۇرۇبىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قولۇمنى يۇيۇۋاتقاندا، ئۆزى بىلىدىغان دۇئالارنى ئوقۇپ ھاشار چۈمۈلىسىنى كۆچۈرۈۋېتەلەيدىغان مومايىنىڭ سىرلىق تۇرقىدىن ئەيمىنىپ قالغان چاغلىرىمدا لەيلىنىڭ ئېرىنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلاردىكى بىچارە تۇرقى كاللامغا كىرىۋالاتتى. مەن شۇنداق قىلسام ئىشلار چوقۇم شۇنداق بولىدىغاندەك ئىدى.

— ئۇنىڭ مېدالىيونىنى نەگە يوقاتتىڭ؟

— نېمە مېدالیون ئۇ؟

تاھىرنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بىر مۇنچە يىگىتلەر ئۇچۇپ چىقىپ مېنىڭ ئارامىمىغا سانجىلىپ باراتتى.

— ئۇنىڭ ھەرقاچان بوينىدىن ئالمايدىغان مېدالیونىنى دەيمەن.

— مەن نەدىن بىلەي؟ مەن ئۇ نەرسىنىڭ ئۇنىڭ بوينىدا تۇرغانلىقىنى كۆرەتتىم، ئەمما ئۇ ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ نەرسىنىڭ نەگە يوقالغانلىقىنى بىلمەيمەن.

— يالغان گەپ قىلما، سەن مېدالیون ئىچىدىكى رەسىملەرنى كۆرگەندىن كېيىن ئاندىن ئۇنى ئۆلۈمگە قىستاپ بارغانسەن.

— ئەزبىرايى، مەن ئۇ نەرسىنىڭ ئىچىدە رەسىم بارلىقىنى ھازىر سەندىن ئاڭلاپ تۇرۇپتىمەن. سەن ئۇنى نەدىن بىلىسەن؟ مېنىڭ خوتۇنۇمنىڭ مەن بىلمەيدىغان ئىشلىرىنى سەن نېمىشقا بىلىسەن؟ ئىككىڭ... پاسكىنا ئەبلەخلەر... مېنى بوزەك قىلىشتىڭ... ئۇنى قويۇۋېتىشنى ئويلىغان... ئەمما مەن دۆت جۈرئەت قىلالماي كەلگەن ئىدىم، بۇرۇنراق بىلگەن بولسام...

— قانداق قىلاتتىڭ؟

— بىلمەيمەن... ئەمما چوقۇم ئۆچۈمنى ئالاتتىم.

تاھىرنىڭ قىزلارنىڭكىدەك چىرايلىق يۈزلىرى پوكانىدەك ئېسىلىپ كەتكەنىدى. لەيلى مۇشۇ ئادەم بىلەن بىللە تۇردى، بىر ئۆيدە ياشىدى، ئەر - خوتۇن بولۇپ ئۆتتى. مەن ئۇلارنى ئاجرىشىپ كېتىشى مۇمكىن، تاھىر لەيلىنى قاتتىق ئۇرۇشى مۇمكىن، دېگەنلەرنى ئويلىغان ئىدىم. ئەمما، ئۇنىڭ تاھىرنىڭ ئۆيىدە ئۆلۈپ كېتىشىنى پەقەت خىيالىمغا كەلتۈرمىگەن. ھەقىقەتەن ھەر قانداق ئادەم كىمدۇر بىرسىنىڭ ئۆز ئۆيىدە زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋېلىشىنى ئويلاپ يۈرمەيدۇ. پەقەت شۇنداق ئىش

يۇز بەرگەندىن كېيىن ھاڭ ـ تاڭ قالىدۇ، تۇرلۇك گۇمانلاردا بولىدۇ. سەۋەبىنى ھەر خىل قىياس قىلىشىدۇ. ئۆلۈمى بىلەن مېنى ئۆلتۈرگەن لەيلىنىڭ قاتىلىنى تاھىر دەپ ئويلاشتىن باشقا يەنە قانداق ئويلىغىلى بولىدۇ؟ ئۇ لەيلىنى ئەمەس مېنى ئۆلتۈرگەن ئىدى.

ـــ پەرھات، مەن قورقمەن.

لەيلىنىڭ شۇ سۆزنى قىلغاندىكى تىترەڭگۇ ئاۋازى يۈرەكسىنى يىگىنىدەك تېشىپ ئۆتتى.

ـــ نېمىدىن قورقىسىز؟

ـــ ھەممە نەرسىدىن قورقمەن.

ئوماق، نازۇك بىر قۇش قەپەسكە چۈشكەندەك قىلاتتى، قەپەسكە ئەمەس قىسماقچا چۈشكەندەك قىلاتتى. بەلكىم، ئۇنىڭ يۈرىكى ئېزىلىپ كەتكەندۇ.

ـــ مەندىنمۇ قورقامسىز؟

ـــ شۇنداق، سىزدىنمۇ قورقمەن.

ـــ مەن بار يەردە قورقۇپ يۈرمەڭ، مەن سىزنى ئۆمۈر بويى قوغدايمەن، خۇددى ئۆزۈمنىڭ قولۇمنى، كۆزۈمنى، يۈرىكىمنى قوغدىغاندەك.

ـــ نېمىشقا؟

ـــ مەن شۇنداق قىلمىسام بۇ دۇنيادا باشقا ئىشىم يوقتەك ئويلاپ قالدىم.

ـــ رەھمەت، مۇشۇ گېپىڭىزنى ئۇنتۇپ قالماڭ.

لەيلىنىڭ يۈمشاق لەۋلىرىنىڭ سېھرىدىن مەن، مەن تۇرغان يەر، مەن كۆرگەن دۇنيا، مەن دەسسەپ تۇرغان زېمىن، مېنىڭ چاچلىرىمنى سۆيۈپ ئۆتۈۋاتقان شامال ھەممە نەرسە مەست بولۇپ كەتكەندەك قىلاتتى. بۇنداق چاغدا مەست بولمىغان نەرسىنى، بۇنداق چاغدا ئۆز ئەسلىنى ساقلاپ بۇرۇنقىدەك تۇرۇپ قالغان نەرسىنى نورمال دېگىلى بولمايتتى.

مېنىڭ يۈرىكىمگە شۇ چاغدا لەيلىنى مەڭگۈ يېتىمدىن ئايرىماسلىق، ئۇنىڭغا ئەبەدىي ئىگە بولۇش، ئۇنى ھېچكىمگە بەرمەسلىك قارارى خۇددى ئېغىر قورام تاش بولۇپ ئورناپ كەتكەندى.

خىيالچان بولۇپ قالدىم. ھەممە ئادەمگە غەمكىن كۆرۈنسەم كېرەك. مەن نېمىلەرنى يوقاتتىم؟ ھەممىنى يوقاتتىم. لەيلى مەن ئۈچۈن ھەممە ئىدى.

ـــ پەرھات، سەن نېمە بولدۇڭ؟ ـ دېدى بىر كۈنى ئىكرام ماڭا غەلىتە نەزەردە قاراپ. ئۇنىڭ نېمىنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلەتتىم. ئۇ مېنى بىنورمال بولۇپ قالدى، دەپ ئويلايتتى. يەنە نۇرغۇن ئادەملەر شۇنداق ئويلايتتى، مەنمۇ شۇنداق ئويلايتتىم. بىر قىلىقىم ئارتۇق، بىر قىلىقىم كەم بولۇپ قېلىۋاتاتتى. ھايات بىردە ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان نەرسىدەك، بىردە شەۋكەتلىك، ئۇلۇغۋارلىق ھاياتىنىڭ مەركىزىدە تۇرۇپ بىزنى قۇچىقىغا ئېلىپ تۇرغاندەك ئويلايتتىم.

ـــ ھېچنېمە بولمىدىم. ئەنسىرىمە.

ـــ بەك ئۆزگىرىپ كەتتىڭ، ئۆزۈڭنى مۇنچىۋالا تاشلىۋەتمە.

ـــ خاتىرجەم بول، ھېچنېمە بولمايدۇ.

ئىكرام جىم بولۇپ قالدى. بەزى ئادەملەر بۇ دۇنيادا ياشاپ قېرىپ ئۆلۈپ تۈگىشىدۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتىدىن ھېچ ئىزنا قالمايدۇ، لەيلىمۇ، مەنمۇ، مەن ئۆلتۈرمەكچى بولغان تاھىر يەنە شۇنىڭغا ئوخشىغان ئادەملەر. يەنە مەسلەن، مېنىڭ خوتۇنۇم، ئالىم كىتاب، ئىكرام ھەممىمىز ئىزسىز يوقىلىدىغان ئادەملەر قاتارىغا كىرەتتۇق. بىزنىڭ تۇغۇلغانلىقىمىزدىن شادلانغان يۈرەكلەر، بىزگە ئىسىم قويغان مەرىكىلەر، خەتنە قىلىشلار، قىزلارنى ياخشى كۆرگەنلىرىمىز، كىملەر بىلەندۇر زىتىلىشىپ ئۆچمەنلىك ساقلىغانلىرىمىز، پۇل تېپىش ئۈچۈن، خەقلەرنىڭ

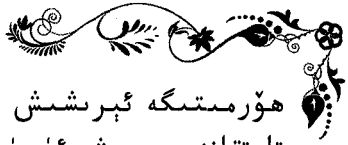

هۆرمەتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن، ياخشى كىيىم كىيىش، كۆڭۈل تارتقانىنى يېيىش ئۈچۈن تىرىشقانلىرىمىزنىڭ ھەممىسى ۋاقىتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن تېمىنغا ئەرزىمەيدىغان ئىشقا ئايلىنىپ قالىدىغاندەك قىلاتتى.

※ ※ ※

ئەخلەت تېرىدىغان كىشىنىڭ كونا ھارۋىسى يېنىمدىن غىچىرلاپ ئۆتۈپ كەتتى. بۈگۈن ھاۋا تۇمانلىق ئىدى، توپا ياغىدىغاندەك قىلاتتى. نەچچە كۈندىن توختىماي چىقىۋاتقان شامال تەكلىماكانىنىڭ قۇملىرىنى ئۇچۇرتۇپ ھاۋانى بۇلغاپ، تۇمان قىلىۋېتىپ بارسا كېرەك. توپا ياغسا، چاڭ كۆتۈرۈلۈپ بوران چىقسا غېرىب بولۇپ قالىدىغان پەرھات شۇ ھالدا نېمە ئىش قىلىۋاتىدىكىن؟ ئۇنىمۇ بىر يوقلاپ قويسام بولاتتى، بىللە تاماق يېسەك بولاتتى. مۇشۇ كۈنلەردە تاماق ۋاقتى ئاغىنىلەرنىڭ ئۇچرىشىدىغان ياخشى پۇرسىتى بولۇپ قالدى. پەرھات نېمىنى ئويلايدىغاندۇ؟

مۇسا قادىر يىراقتىن سالام بېرىپ يېنىمغا كەلدى. كىچىك كېلىپ قالغان دوپپىسى ئۇنى بىر قىسمىلا قىلىپ قويغان ئىدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئۇزۇن بوپتۇ كۆرۈشمىگىلى، ئىزدىشىپمۇ بولالمىدۇق، ئوبدان تۇرغانسەن؟ سېنى ئىزدەپ يارای دەيمەن، تاشلىشىپ كەتمىسەك ئوبدان بولاتتى...

مۇسا قادىرنىڭ چىرايىنى كىچىكمىدە كۆرگەن بىر ئادەمگە ئوخشىتىپ قالدىم.

— ياخشى، ئۆزۈڭچۇ، نېمە ئىش بىلەن يۈرىسەن؟

— ئۆي كۆچكەن ئىدىم، شۇ ئىشلار بىلەن ئالدىراش، سەن يەنە بۇرۇنقى ئۆيۈڭدە ئولتۇرۇۋاتامسەن؟

— مەن بۇرۇنقى ئۆيدە، سەن يەنە نەگە كۆچتۇڭ؟
— يېڭى بىر ئۆي ئالغان ئىدىم، شۇنىڭغا.
— ئىلگىرىكى ئۆيۇڭچۇ؟
— ئۇ بەك كىچىككەن. قىسىلىپ قالدىم قارا، ئۆي دېگەن بەك كىچىك بولسىمۇ بولمىغان گەپ، ئۆلۈپ كېتىدىغان جاھاز-دا كەڭ - كۇشادە ئولتۇرمايمىزمۇ.
— ئوبدان قىپسەن...
— ئالدىرايتتىم ئىكرام، كېيىن كۆرۈشەرمىز، تاشلىشىپ كەتمەيلى... سېنى ئىزدەپ تۇرىمەن.
مۇسا قادىر كېتىپ قالدى. مەنمۇ كەينىمگە بۇرۇلۇپ مەڭ-سەتسىز مېڭىشقا باشلىدىم.

※ ※ ※

ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلەرنى كوچىغا يېيىپلا ساتىدى-غان كىچىك بىر بازار بار ئىدى. شۇ بازارغا ماڭدىم، بازار يەنە بۇرۇنقىدەك غېرىبانە ئىدى. كۆزلىرى قىسىق بىر ئايالنىڭ يايـ-مىسىدا قۇللاپ، دەم زەنجىر، قاغا تۇمشۇق، ئەندۇڭا، ھەرە، پالتا دېگەندەك نېمىلەر بار ئىدى. مەن ئۇنىڭ يايمىسىدىن بىر تال پىچاقنى تاللىدىم.
— نەچچە پۇل؟
— ئون سوم.
مەن گەپ قىلمايلا پۇلنى بېرىپ پىچاقنى ئېلىپ ماڭدىم. ئايال ئوغرى مۇشۇكتەك كۆزلىرىنى مەندىن ئۇزمەي پۇلنى بوي-نىغا ئېسىۋالغان ئەبجەق سومكىسىغا سالدى. ئادەم ئۆلتۇرۇشنى ئويلىغانلىقىم يادىمغا يېتىپ تېنىم شۇركۇنۇپ كەتتى. مەن شۇنداق قىلسام نېمە بولۇپ كېتەرمەن؟ تۇرمىگە كىرىشىم، ئۆ-لۈمگە ھۆكۈم قىلىنىشىم مۇمكىن.

ناھايىتى نۇرغۇن ئادەملەر مېنىڭ شۇ ھالدا ئادەم ئۆلتۈرۈشۈمنى بىلىپ بولغاندەك، مېنىڭ شۇنداق قىلىشىمنى كۈتۈۋاتقاندەك قىلاتتى. ئىكرام مېنى قانداق ئويلايدىغاندۇ؟ بىر يەرلىرىدىن ئۇنىڭ خۇشلۇقلىرى، ھەسرەتلىرى، تەلپۈنۈشلىرى، ئۇمىدسىزلىكلىرى خۇددى مېنىڭكى بىلەن ئوخشاشتەك قىلاتتى.

كىم ئۇچۇن ئادەم ئۆلتۈرەتتىم؟

لەيلى ئۇچۇن.

لەيلى مېنىڭ تۇرمىگە كىرىشىمنى، ئۆلۈشۈمنى خالىمايدۇ.

مەن كېيىنكى كۈنلەردە مانا شۇنداق ئويلىغان ئىدىم.

پىچاق زۆرۈر بولمىسىمۇ پىچاق ئالدىم. تۇرۇپلا پىچاق ئېلىشمىنىڭ ئادەم ئۆلتۈرۈش ئۇچۇن ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ قالدىم. مەن نىشانسىزلا كوچىغا چىقىپ قالغانىدىم. بۇ بازاردىكىلەر مېنىڭ ساراڭدەك ھېچ بىر مەقسەتسىز چۆرگىلەپ يۈرگىنىمنى بىلىپ قالسا بولمايدىغاندەك ئىدى. ھەممەيلەن مېنىڭ ھېچبىر مەقسەتسىز ھاڭۋېقىپ يۈرگىنىمنى بىلىپ قالمىدىغاندەك قورقۇپ قالدىم. بۇمۇ بىر ئىشكەن، ھەر بىر ئادەم ھەر كۈنى ھەر بىر سائەتتە مەلۇم مەقسەت ئۇچۇن مېڭىش، مەلۇم مەقسەت ئۇچۇن كۆلۈش، قاپىقىنى تۇرۇش كېرەكتەك قائىدە بار-مىكىن، دەپ ئويلاپ قورقۇپ كەتتىم.

كۇن ـ كۈنگە ئوخشىماي ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. ئالىم كىتاب نەلەردە، قانداق ئوي ـ خىياللارغا بەند بولۇپ يۈرىدىكىن؟ ئادەملەر شۇنچە كۆپ، مەن بىلەن ئالاقىسى بارلىرى بەك ئاز ئىدى. ھەممەيلەن ئۆز ئىشى بىلەن، ئۆز ئىشىغا مۇناسىۋەتلىك ئادەملەرنىڭ ئەتراپىدا پىرقىراپ، گاھىلىرىغا ھۆركىرەپ، گاھ بىرلىرىگە كۈچۈكلىنىپ يۈرىشىدۇ. مەن نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ ھەرقانداق ئىشى بىلەن ئالاقىسىز بولسام كېرەك. يەنە نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ ھەرقانداق ئىشىمۇ ماڭا ئالاقىسىز. ھەممەيلەن يالـ

غۇز ياشاشقا مەجبۇر بولىمىز، ھەممەيلەن يالغۇزلۇقتىن قۇتۇ-لۇشقا ئۇرۇنمىمىز، ھەممەيلەن بۇگۈننى ئەتىگە ئۇلاشنىڭ كويىدا ئالدىراش.

كۇنلىرىم كۇندەك ئۆتمدۇ، دېيىشكە خۇشتار ئىدىم. شۇنداق دېيەلىسەم بەلەن بولاتتى، شۇنداق دېگۈدەك كۇن ئالالىسام ياخشى بولاتتى. شۇنداق دېگۈدەك كۇن ئالماسلىققا، ياخشى ياشماسلىققا ھەققىم يوق ئىدى. ئالىم كىتاب مۇشۇنداقراق گەپ-لەرنى قىلغان. خەق نېمە دېسىمۇ مەن زادى نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەيۋاتاتتىم. نېمە قىلىشىمنى بىلەلمىگىنىمنى بىركىم-لەرنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن قورقاتتىم، ھەممە ئادەم مەندەك تۇيغۇدا قالغاندەك، خۇددى مەندەك ئەندىشىدە ئۆتۈۋاتقاندەك ئويلايتتىم.

لەيلى يادىمغا يېتىپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىنى، كۆزلىرى-دىكى كۇلكىنى، لەۋلىرىدىكى مېھىرلىك جازىبىنى بەكمۇ سې-غىنىدىم.

قەدەملىرىم نورمال ئەمەستەك تۇيۇلۇپ قالدى. كۆز ئال-دىمدىكى دۇنيا نورمال ئەمەستەك بىلىنىپ قالدى. شۇ ھالدا توختىسامۇ قاملاشمايتتى. يەنىلا ماڭغىنىم ياخشى ئىدى. ئۇ-يۇمگە ماڭمىدىغان يولنىڭ ئوي ـ چوڭقۇرى شۇنداق تونۇش بولۇپ كەتكەنىدى. مەن ئۆمۇر بويى مۇشۇ يولدىن ماڭاتتىم.

كۆڭلۇم يېرىم بولۇپ يولنىڭ ياقىسىدىن مېڭىپ ئۆيگە كەلدىم. ئۆيىنىڭ ئالدىدا ئۆيگە كىرگۈم كەلمەي بىردەم تۇرۇپ قالدىم، قارىسام بارغۇدەك يەرمۇ يوقكەن، بىرەر ئاغىنەمنىڭ ئۆ-يىگە بېرىپ ھال ـ مۇڭ بولۇپ كېلىشنى ئويلىدىم. كەيپىمنىڭ تۆۋەنلىكىدە بۇمۇ قاملاشمىغۇدەك، ئىكرام نېمە ئىش قىلىۋات-قاندۇ؟ ئۆتكەندە ئۇنىڭ ئوغلىنى بىركىملەر ئەپقاچتى، دېگەن گەپنى ماڭا بىركىم دېمىدى، نېمىشقىدۇر خۇددى شۇنداق بىر ئىش يۇز بېرىدىغاندەك، يۇز بەرگەندەك ئويلاپ قالدىم. ئىكرام-

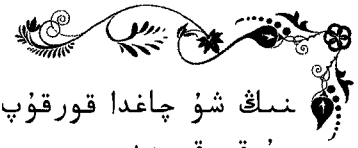

نىڭ شۇ چاغدا قورقۇپ كەتكەن ھالىتىنى ھازىر ئويلىسام مەن-مۇ قورقىمەن.

«تۇڭمەس ناخشا»نى ئېيتقۇم كەلدى. مۇھەببەتلىك دۇنيا-نىڭ مېھرىنى چىرايلىق سۆزلەپ بېرىدىغان بۇ شېئىرنى، بۇ ناخشىنى ياخشى كۆرەتتىم، ئىكرامۇ ياخشى كۆرەتتى.

※ ※ ※

— ئويلاپ باقتىڭمۇ ئىكرام؟

— نېمىنى؟

پەرھات جىم بولۇپ قالدى. ئۇ دېمەكچى بولغىنىنى ئۇنتۇپ قالغان ئىدى.

— نېمە بولسىمۇ ئوخشاش، ئىشقىلىپ بىر ئىشلار توغرا-سىدا ئويلاپ باقساڭ بولاتتى.

پەرھاتنىڭ مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قېلىشىدىكى سەۋەب زادى نەدە؟

مەن ئۇھ تارتىپ قويدۇم. تاماكا چەككۈم بار ئىدى، ئەمما چەكمىدىم. بىر ئوبدان ئادەم تۇرۇپلا باشقا بىر ھالغا چۈشۈپ قالسا قانداق بولىدۇ؟

— ئۇكام بۇ لاتارىيە دېگەن زادى قانداق نېمىدۇ؟

مەن چۆچۈپ كەتتىم. ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولغان مىجىت قارى ئالدىمدا شۇمشىيىپ تۇراتتى. چىرايىدىكى چېچەك ئىزلىرى كۆپمىيىپ قالغاندەك، چوڭقۇرلاپ قالغاندەك ئىدى. سا-دىر مۇقىيىت بىلەن ئىككىيلەنىڭ يۈزىدە روشەن چېچەك ئىزى بار ئىدى. بۇ ئۇلارنىڭ كىچىك ۋاقتىدىكى كېسەللىكىنىڭ خا-تىرىسى ئىدى. مەن كاللامنى چىرماپ كەتكەن خىياللاردىن تەستە قۇتۇلۇپ سورىدىم:

— قانداق دەيسىز؟

— ماڭا نېمىشقا چىقمايدۇ زادى؟ مەن لاتارىيە ئالغىلى يەتە يىل بولدى، ئەمما بىر قېتىممۇ بىر نېمە چىقىپ باقمايتۇ. مۇشۇنداقمۇ ئىش بولامدۇ؟

— يەتتە يىل...

— ھەئە، يەتتە يىل بولدى، يەتتە يىل دېگەن ئاز گەپ بولمىسا.

مىجىت قارى ماڭا ئاچچىق بىلەن قاراپ تۇراتتى.

ئالىم كىتاب بىر كۇنلەردە شۇنداق دېيىشى مۇمكىن:

مەڭگۇ يەتكىلى بولمايدىغان مەنزىللەر بار. گىرىمسەن بوشلۇقتا غۇۋا كۆرۈنىدىغان قەلئە، باغۇ ـ ئېرەملەر بار. قاراڭغۇ ھەم سوغۇق تاغلارنىڭ تېگىدە پارقىراق گۆھەر، ئۇنچىلەر بار، بارلىقىنى بىلىمىز، قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلىمىز، بىزنىڭ بولۇپ قېلىشىنى ئارزۇ قىلىمىز، قولىمىزغا كىرىپ قېلىشىنى تەمە قىلىمىز، قاچان بىزنىڭ بولىدىغانلىقىنى بىلەلمەي كۇنلىرىمىز ئۆتىدۇ. خۇش ياشاي دېسەك خۇدا شۇنداق شەيتاندىن ساقلىسىكەن، دەپ تىلىمەك كېرەك. قولۇڭغا كىر مەيدىغان نەرسىدىن، نېسىپ بولمايدىغان بايلىقنىڭ، سۆيگىلى بولمايدىغان جاناننىڭ، ھاقارەتلىك شاپائەتنىڭ ھەۋەسكارى بولۇپ قېلىش بەك ياماں.

ئالىم كىتاب ھامان بىر كۇنى مۇشۇ گەپنى دەيدۇ.

— بىر قېتىممۇ چىقمىدىمۇ؟

— بىر قېتىممۇ چىقمىدى.

— ئاڭلىسام خەقلەرگە ئانچە ـ مۇنچە چىقىپمۇ قالىدىكەن. مىجىت قارىنىڭ كۆڭۈلنى يېرىم قىلىدىغان تۇرقىغا قاراپ كاللامغا ھېچنېمە كەلمىدى. نېمە دېگىلى بولسۇن؟ جاھان دېگەن مۇشۇ، ئامەت ھەممە ئادەمگە يۇزلىنىپ كەتسە ئامەت دېگەننىڭ ھېچ نەرقى ـ ناۋاسى قالمايدۇ، ھېچكىمگە نېسىپ بولمىغان ياخشىلىق ھەم بايلىق يوق يەردىن كېلىپ قالسا بۇنىڭ ئېتى ئا

مەت بولىدۇ.

ــ ئالمىسىڭىز بولمامدۇ ئۇ نەرسىنى؟

ــ سىز ئۇنداق دېگەن بىلەن بەش مىليون دېگەن ئاز پۇل بولمىسا... بەش مىليون دەڭا، چىقىپ قالسا بىلەن بولاتتى... چوڭ شەھەردىن كاتتا قورۇ ـ جايلارنى ئېلىپ پاراغەتتە ئۆتكەن ياخشى ئەمەسمۇ.

ــ ھازىرقى كۈنىڭىزمۇ ياخشىغۇ!؟

ــ قانداق ياخشى بولىدۇ، بەش مىليون چىقسا ئاندىن ياخشى بولغان بولىدۇ.

مىجىت قارىنىڭ بىر چاغلاردىكى قەددى تىك ھالىتىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ باقتىم. ئۇنىڭ پەرۋاسىز، مەغرۇر، ھەممىدە ئۆتۈپ چىقىشقا ئۇمتۇلىدىغان قامىتى بۈگۈن يوق. ئۇ ـ نىڭ پۈكۈلۈپ ئېگىلىپ كەتكىنى بوي ـ بەستىلا ئەمەس، يىگىـ لەپ كىچىكلەپ كەتكىنىمۇ قەددى ـ قامىتىلا ئەمەس ئىدى.

ــ بىر كۈنى ئەمەس بىر كۈنى چىقىپ قالار.

ــ چىقسا بولاتتى، يەتتە يىل دېگەن ئۇزۇن ۋاقىتكەن...

ــ يەنە چىداپ بېقىڭ.

مىجىت قارى ئۇھ تارتىپ قويدى، ئۇستىبېشى توپىغا مەـ لەنگەن ئىدى.

مىجىت قارى تارتىۋاتقان كۆڭۈلسىزلىكلەر توغرۇلۇق ئا ـ لىم كىتاب بىلەن پاراڭلىشىپ قالدىم. ئالىم كىتاب دانىمۇ دانە قىلىپ چىرايلىق سۆزلەيتتى.

بىز بەختلىك ئادەملەركەنمىز دەپ ئويلىساق بولىدۇ، بىزدە ھېچبولمىسا مىجىت قارىدەك بۇنداق ئازاب يوق. بۇنداق ھەس ـ رەتنى بىز تارتىپ باقمىدۇق، تۇرمۇشمىزدا يۇرىكىمىزنى ئې ـ چىشتۇرغۇدەك بىتايىن ئازابىمىز يوق. ئادەمنىڭ ئازابى بولمە ـ سا بولمايدۇ، ئەمما جىڭغا ئولتۇرىدىغان بولسۇن. مىجىت قارى ـ نىڭ ئازابى يالقۇنجاپ تۇرغان ئوت، يۈرەكنى كۆيدۈرۈپ، ئې ـ

چىشتۇرۇپ، كىشى ھالىنى خاراب قىلىدۇ. خۇدا مۇشۇنداق بىر جىننى بىزنىڭ كۆڭلىمىزگە تاشلاپ قويمىغان، مۇنداق بىر قىزىق ئوتنى بىزگە سالمىغىنىغا خۇش بولساق كىشىنىڭ رو-ھىنى كۆيدۈرۈپ، ئۆرتەپ قىينايدىغان، ئارام بەرمەيدىغان دىش-ۋارچىلىقنىڭ كۆڭلىمىزگە ئۇۋا سالمىغىنىغا شۈكرى قىلساق بولىدۇ. ھاياتقا رەھمەت ئېيتىدىغان ئىشلىرىمىز بەك جىق، مىجىت قارى بىلەن بىللە ياشايمىز، بىر مەھەللىدە كۇن ئالماز، ئولتۇرۇش قوپۇشلىرىمىزدا ئوخشاشلىق نۇرغۇن، ئەمما ئۇنىڭ يۇرىكىگە كىرىۋالغان كېسەلنى خۇدا بىزگە سالمىدى، بىزنى ساقلىدى، بۇنىڭغا ھەم رەھمەت ئېيتماي بولمايدۇ.

مىجىت قارىنى كۆرگەنلىرىمدە ئالىم كىتاب دېگەن مۇشۇ گەپلەر يادىمغا يېتىپ قالىدۇ. تۇرۇپلا ئالىم كىتابنىڭ سۆزلىرىنى سېغىنىپ قالغاندەك بولۇپ قالدىم.

مىجىت قارى بىلەن خوشلىشىپ ئۆيگە كىردىم. مىجىت قارى تالادا قالدى. يۇرىكىم ئېچىشتى. بىز نېمىشقا مۇشۇنداق ھالغا گىرىپتار بولۇپ قالىمىز؟ نېمىشقا تار ھەم باش ئايىغى يوق يولغا كىرىپ قالىمىز؟

مىجىت قارىنىڭ يىغلاۋاتقىنىنى، كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي ئۆكسۈشلىرىنى كۆرگەندەك بولدۇم.

※ ※ ※

پەرھات...

لەيلى مېنى چاقىرىۋاتاتتى.

مېنى ھايات چاقىرىۋاتاتتى. ھايات مېنى ئىسسىق باغرىغا، كىشى قانايدىغان مېھىرلىك دۇنياسىغا چاقىرىۋاتاتتى.

لەيلىنىڭ تەبەسسۇمى، لەيلىنىڭ كۈلكىسى، ئىشقىنىڭ ئاتەش يالقۇنلىرى كۆيدىغان كۆزلىرى يادىمدىن كەچتى. ئاجايىپ

كۆزلەرنى ئۇچرىتىمىز، ئاجايىپ كۈنلەر، ئاجايىپ ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ. لەيلىنىڭ ئەرگە تېگىپ كېتىشىنى ئەقلىمگە سىغدۇرۇپ بولالمىدىم، لەيلىنىڭ ئەرگە تېگىپ كەتكىنىگە قاراپ تۇرغىنىمغا ھەيران ئىدىم. ئۆزۈمنى يارامسىز، ئالدامچى، پەس ئادەم دەپ تىللىدىم. ئۇنى ھېچكىم بىلمىدى.

كۈز كۈنلىرىنىڭ دىمىق بىر كەچلىكى تاھىر يېنىمغا كەلدى. مەن ئۇنى شۇ چاغدا تۇنجى كۆرگەن ئىدىم. تۇنجى كۆرۈلا نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ پۈتۈن بوي - بەستى، كىيىملىرى، چىرايلىق يۈزلىرى، سىلىق مېڭىشلىرى، قويۇق چاچلىرىنى بىر يانغا قايرىپ تارتۈبلىشلىرى كۆزۈمگە پەقەت سىغمىدى. تاھىرنىڭ يېشىدىكى بالىلارنىڭ ھەممىسى مۇشۇنداق يۈرۈشەتتى، چاچلىرىنى تاھىردەك تارايتتى، كىيىمنى تاھىردەك كىيەتتى، تاماكىنىمۇ تاھىردەك تۇتاشتۇرۇپ چېكەتتى. باشقىلار ماڭا ھېچقانداق كۆرۈنمەيتتى، ئەمما تاھىرنىڭ شۇ تۇرقى، شۇ ھالى، شۇ كۆرۈنۈشى تۇنجى قېتىمدىلا، ھەتتا ئۇنىڭ كىملىكىنى، مېنى نېمىشقا ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى بىلمەي تۇرۇپلا، ئۇ مېنىڭ ئالدىمغا خۇددى ماڭا بىر گېپى بارىدەك كۆزۈمگە قاراپ كەلگەن چاغدىلا دىتىمغا زادىلا ياقمىدى. جاھانىنىڭ سىرلىرى ئىچىدە مەن ھەم يەنە نۇرغۇن ئادەملەر بىلەلمەيدىغان بىر ئىش بار. بىزبەزى ئادەملەرنى نېمىشقا ئۆزىمىزدەك، ئۆزىمىزنىڭ يېرىمدەك، كۆڭلىمىزنىڭ مۇنبەت ئېتىزىدا كۆكلىگەن گۈلدەك سۆيۈملۈك بىلىمىز؟ يەنە بەزى ئادەملەرنى نېمىشقا سەۋەبسىزلا دۈشمەنىدەك كۆرۈپ قالىدىغانلىقىمىزنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمەيتىم.

مەن شۇ چاغدا تېرەكلىك كوچىدا ئاستا كېتىۋېتىپ لەيلىنى خىيال قىلىۋاتاتتىم. لەيلىنىڭ تاتلىق تەبەسسۇمى، يېقىملىق ئاۋازىنى ئويلاۋاتاتتىم. ئۇنىڭغا نېمە بولۇپ باغلىنىپ قالغانلىقىمنى، نېمىشقا ئۇنىڭ كويىدا قالغانلىقىمنى، بۇ دۇنـ

يادا شۇنچە نۇرغۇن ئادەملەر بولسىمۇ پەقەت مەلۇم ئادەملەر، مەلۇم سەۋەبلەر تۈپەيلى بىر - بىرىگە باغلىنىپ، بىر - بىرى - نىڭ قوللىرىنى چىڭ تۇتۇشۇپ، ئارزۇ - ئارمانلىرى بىر يەردىن چىقىپ كۈنلىرىنى خۇشاللىق بىلەن ئۆتكۈزۈشكە تىرىشىدى - كەن، مۇشۇ ئارقىلىق مەلۇم چىرايلىق مەقسەتكە يەتمەكچى بو - لىدىكەن، ئەمما مۇمكىنچىلىكى ناھايىتى ئاز بولىدىكەن، دېگەن - دەك خىياللار كاللامنى چىرماپ تۇرغان شۇ دەمدە تاھىر ئالدىم - دا پەيدا بولدى. مەن ئۇنى ئىلگىرى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى، قاشلىرى قىزلارنىڭكىدەك چىرايلىق ئىدى. نېمىش - قىدۇر ئۇنىڭ كېلىشكەن قامىتى، بەكمۇ چىرايلىق يۈزى دە - تىمغا پەقەت ياقمىدى، «ئوغۇل بالىغا ئوخشىمايدىغان نېمىكەن بۇ»، دېگەن خىيال كاللامغا لىپىدە كىردى. ئارقىدىن «خېنىم مەجەز نەرسىكەن»، دەپمۇ ئويلاپ قالدىم. كۆڭلۈمدە ئۇنىڭغا ئۆ - رىدىگەن دۈشمەنلىكىنىڭ قارا چاڭلىرى پىرقىراشقا باشلىدى.

ئۇ قىزلارنىڭكىدەك چىرايلىق كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ ئۇزاق تۇردى. تاماكا قىسۇالغان قوللىرى تىترەيتتى.

— پەرھات دېگەن سىزمۇ؟

— شۇنداق.

چىرايلىق يىگىت ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ ئۇزۇندىن - ئۇزۇن تۇرۇپ كەتتى. ئاندىن يانچۇقىدىن تاماكىسىنى ئېلىپ تۇتاشتۇردى. چاقماق يېقىشلىرىدىن، تاماكا تۇتاشتۇرۇشلىرىدىن بىر تۇرلۇك سىپايىلىك يەنە ئۆزىگە زىيادە ئىشىنىدىغان ئادەم - لەرنىڭ كۆرەڭلىكى چىقىپ تۇراتتى.

— توۋا، قىز بالا دېگەن نېمانداق دۆتتۇ؟

تاھىر شۇنداق پىچىرلاپ تاماكىسىنى كۈچەپ شورىدى. يەرنىڭ تېگىدىن، يوللاردىن، دەرەخلەر ئارىسىدىن ئىسسىق شا - مال چىقاتتى. ئىسسىق شامال ئۇنىڭ يۈرىكىنى، تۇيغۇلىرىنى ئاچچىق چېقىپ ئۆتتى.

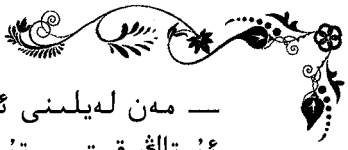

ـــ مەن لەيلىنى ئالاي دەيمەن.

ئۇ تاڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدى.

تۇرنىلار سەپ تارتىپ ئۇچقان كۆپكۆك ئاسمان، دولقۇن ياساپ بۇزغۇن چاچرىتىۋاتقان قومۇشلۇق كۆل، ئوتتەك ئاپتاپتا يالقۇن بولۇپ كۆيۈۋاتقان قۇملۇقتا پىلدىرلاپ قېچىۋاتقان پاتمچۇق، يېڭى شوڭ چىقارغان سۆگەتلەرنىڭ ئارىسىدا بىر - بىرىنى قوغلىشىپ ئاچچىق چۇرقىرىشىۋاتقان قۇشقاچلار، پاسكىنا بۇلۇڭلاردىن ئۆمىلەپ چىقىۋاتقان قاراقوڭغۇزنىڭ يىرگىنچلىك ئەپتى... ئۇنىڭ خىيالىدا بۇرۇندىن بار نەرسىلەر ئىدى. بۇ نەرسىلەرنى دائىم ياد ئەتمەسمۇ، ئەمما كۆڭلىدە ساقلىنىپ كەلگەن، خاتىرىسىنىڭ بىر يەرلىرىدە توپا بېسىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئاشۇ نەرسىلەرگە يەنە بىر سوغۇق ھەم ئېغىر، رەڭگى خۇددى ئوتتەك قۇملار ئۈستىدە غىرىلداپ تېز - تېز قېچىۋاتقان پاتمچۇقنىڭ قورسىقىدەك بىر نەرسە كېلىپ قوشۇلغاندەك قىلاتتى. بۇ نەرسە مۇزدەك سوغۇق، يېقىمسىز ھەم يىرتىك ئىدى. چاپلاشقاق لەشتەك كۆڭۈلنى ئەسكى قىلاتتى، يۇرەكنى قاراڭغۇلۇققا باشلايتتى.

ـــ ئالساڭ ئېلىۋەر، بۇنى ماڭا دەپ نېمە قىلىسەن؟

ئۇ ئۆزىنىڭ گېپىدىن ئۆزى ھەيران قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىدىن تۇنجى قېتىم گۇمان قىلدى.

ئۇنىڭ يۇرىكى سىلكىنىپ كەتتى. ئاچچىق بىر سېزىم ۋۇجۇدىغا توك تەپكەندەك تاراپ كەتتى. كونا تاملىقلاردا، سۇ كۆرمىگەن ئۆلۈك توپىلار ئارىسىدا يۇرىدىغان، قۇيرۇقلىرى بوغۇم - بوغۇم چايان يۇرىكىگە چاپلىشىۋالغاندەك بىئارام‌لىق ئىچىدە قالدى. بۇ چايان ئۇنىڭ يۇرىكىدىن چىقىپ قەلبىنى چېقىۋاتاتتى. ئۇ يۇرىكىدە مۇشۇنداق بىر چايانىنىڭ بارلىقىنى بۇرۇن بىلمەيتتى. يۇرىكىدە بۇنداق تايىنسىزلىقنىڭ بارلىقىنى، يۇرىكىنىڭ بۇنداق تايىنسىزلىقىنى ئىلگىرى سەزمىگەن ئىدى.

شۇ مىنۇتتا ئۇنىڭ ئۆزىنى قاتتىق ئۇرغۇسى، دەسسەپ چەيلىدى. گۇسى، بىر تال چۈننگە، بىر تال پاشىغا ياكى ھېس - تۇيغۇ سىز بىر تال چالمىغا ئايلىنىپ كەتكۇسى كەلدى.

ـــ توي بېكىتىلىپ بولغاندا ئۇنى سىزنىڭ كەينىڭىزگە سېلىپ يۇرگىنىڭىزنى كۆرۈپ قالدىم. ناۋادا ئۇ ماڭا تەۋە ھەق - نېسىۋىنى سىزگە تارتقۇزۇپ بولغان بولسا مەن ئۇنى كەچۈرمەيمەن، ھەتتا ئۆلتۈرۈۋېتىشىم مۇمكىن. شۇڭا كىم بولۇڭ، بۇنىڭ بىلەن كارىم يوق، ئەمما مۇشۇنى سورىۋالمىسام بولمايدۇ.

ـــ مەن ئۇنى ھېچنېمە قىلمىغان.

ئۇ بۇ چاغدا ئۆزىنىڭ ئادەملىكىدىنلا ئەمەس، ئادەم دېگەندىنمۇ گۇمان قىلىپ قالدى. قىرىق ياشلىق بىر ئەركەكنىڭ يۈرىكى يۈرەككە ئوخشىماي سېسىپ كەتكەن گۆشكە ئوخشاپ قالىدىغان چاغلىرى بولىدۇ. دۇنيا مۇشۇنداق چاغدا ھازا ئېچىشى، تاغلار مۇشۇنداق چاغدا يىغلىشى مۇمكىن ئىدى. ياراتقۇچى ھەممىدىن ئۇلۇغ ياراتقان، ھەممىدىن ئۈستۈن مەرتىۋىگە ئىگە قىلغان ئادەمنى تېخىمۇ ئۇلۇغلۇق شەرىپىگە ئىگە قىلىدىغان ئەھدۇقەسەم ۋاپاسىدىن چەتنەپ كەتكەندە، دۇنيا يىغلايدۇ، ئاسمان يىغلايدۇ، زېمىن يىغلايدۇ.

ئۇنىڭ بۇ خىياللىرى لەيلى ئۆلۈپ كەتكەن كۈنلەردە يادىدىن كەچكەن ئىدى.

ـــ مۇشۇ گېپىڭىز راستمۇ؟

ـــ راست.

ـــ ياخشى، ئۇنداق بولسا بوپتۇ، بىرەر ئىش چىقىپ قالسا ھېسابنى مەن سىزدىن ئەمەس لەيلىنىڭ ئۆزىدىن ئالىمەن. مەن ئۇنىڭغا بەش يىل ئاشىق بولدۇم...

ئۇ شۇ كۈنى لەيلىگىمۇ، ئۆزىگىمۇ ھەيران قالدى. لەيلىنىڭ مۇشۇنداقلا ئەرگە تېگىپ كېتىشىگە ئىشەنمەيتتى، يەنە لەيلىنى ئالماقچى بولغان تاھىرغا، ئۆزىنىڭ بايا دېگەن گەپلىرىگىمۇ

ھېچ ئىشىنەلمەيۋاتاتتى. ئىشەنگۈدەك ھېچ نەرسە قالمىغاندەك قىلاتتى. باشقا ھەممە نەرسىگە ئىشەنمىسە بىر نىسبەت بولىدۇ، ئۆزىگىمۇ، ئۆزىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ كەتكەن ئادەمگىمۇ ئىشەنمەسلىك پۈتۈن نىسبەت بولۇپ ئادەمنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىشى مۇمكىن.

«ئادەم دېگەن ئادەمدەك ياشىسا ئۇلۇغلۇقتا ئۇنىڭغا ھېچنېمە تەڭ كەلمەيدۇ، بۇزۇلسا ئىت ـ ئېشەكتىنمۇ بەتتەر بىر نېمىگە ئايلىنىپ كېتىدۇ. خۇدا بۇ جاھاننى مۇشۇنداق ياراتقان».

80 ياشتىن ئاشقان سارائ قېتىش بىر بوۋاي شۇنداق دېگەن، ئۇ بۇ گەپنى شۇنداقلا دەپ سالغان بولۇشى مۇمكىن ئىدى. ئەمما، پەرھات بوۋاينىڭ بۇ گېپىنى خېلى ئۇزۇنغىچە يادىدىن چىقىرالماي يۈردى. ئادەمدەك ياشاش، ئادەم بولۇپ ياشاش ناھايىتى تەستەك قىلاتتى، ھەتتا قورقۇنچلۇق ئىش ئىدى. ياشاش جەريانىدا چىرايلىق گۈللەرنى دەسسەپ ئۆتىدىغان ئىش بولاتتى، پاكىز سۈلارغا نىجاسەت ئارىلاشتۇرۇشقا توغرا كېلەتتى. ئۆزدىنىڭ قولىدىكى ئاجىز بىر قۇشنى باشقىلارنىڭ يالماپ يۇتۇشىغا، زەھەرلىك يىلانلارنىڭ قوينۇڭغا كىرىپ، بوينۇڭغا يۆگىشىپ تۇرۇشلىرىغا سۈكۈت قىلىشقا توغرا كېلەتتى. ئۇ بۇ ۋايمۇ بەلكىم بىر زامانلاردا ئۆزىنىڭ نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي يۈرگەن بولسا كېرەك، دېگەنلەرنى خىيال قىلدى.

لەيلى قورقمەن دېگەن، ئۇنىڭ قورقىنىشى بولسا كېرەك.

ـــ ئىككىمىز مەڭگۈ مۇشۇنداق ئۆتەلمىشىمىز ناتايىن، يامان كۈنلەرگە قالساق قانداق قىلارمىز؟

ـــ يامان كۈنلەر بولمايدۇ.

ـــ ئۇنداق دېمەڭ، بۇ كىچىك بالىنىڭ گېپىگىلا ئوخشىدى.

ـــ نېمىلا بولسۇن سىزنى ھېچكىمگە بەرمەيمەن. مېنىڭ

بىلمىدىغىنىم پەقەت مۇشۇ.

لەيلى كۆلۈمسىرەپ قويدى. ئۇنىڭ كۆلكىسى، تەبەسسۇمى بۇرۇنقىدەك نۇرلۇق، ئىسسىق ئەمەستەك بىلىنىپ كەتتى.

ھەممە نەرسە ئۆتمۈشكە ئايلىنىپ كەتتى.

ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ جىمىپ كەتتىم. شوخ ناخشىلارنى ئاڭلىغۇم، قىزغىن پاراڭلارغا جور بولغۇم، داپنىڭ رىتمىنى تېز، كۈچلۈك ساداسىغا كۆمۈلۈپ كەتكۈم كەلدى. ھۇسەنجان جامەنىڭ، نۇرمۇھەممەت تۇرسۇننىڭ تەمبۇر مۇزىكىلىرىنى ئاڭلىغۇم كەلدى، ئابدۇرېھىم ئەخمەدنىڭ ناخشىلىرىنى ئاڭلىغۇم كەلدى. «نۇزۇگۇم»دېگەن مۇزىكىنى ئارمان قىلاتتىم، تېلېفونىنى ئېچىپ « يۇرىكىم ئالما ئەمەس» دېگەن ناخشىنى ئاڭلىدىم، ناخشىنى ئېيتقان ئايالنىڭ ئاۋازى يېقىملىق ئىدى.

بىر پاتمان دەردى بار ئادەمدەك غەمكىن بولۇپ قالغىنىم قاملاشمىدى.

مېنىڭ ھەسرىتىم بولماسلىقى مۇمكىن، دەردىم بولماسلىقى مۇمكىن، مەن دەرد ـ ھەسرەت دەپ يۇرگەن نەرسىلەر ئەسلىدە دەرد ـ ھەسرەتكە لايىق بولماسلىقى مۇمكىن.

تۇغۇلماقنىڭ ئۆزى قالتىس ئىش. دۇنياغا بىر كەلمەك، بىر كەتمەك، كەتكەندىن كېيىن كەلمەسلىك، كېلىش ـ كېتىشنىڭ ۋاقتى سائىتىنى، كەلگەندىن كېيىنكى كۆرمىش، كەلمىشلەرنى ئۇقماي نېمە كۈنلەرگە قېلىشنى، ئەتە يا ئۆگۈن نېمە بولۇشنى بىلەلمەي ياشىماقنىڭ ئۆزى ياراتقۇچىنىڭ ھېكمەت كارامىتىنىڭ ئاشكارا نامايەندىسى.

ـــ بىر قىسىملا بولۇپ قېلىۋاتسەنغۇ پەرھات.

ئىكرام شۇنداق دېدى.

ـــ ئۆزۈمۇ بىلىپ تۇرۇپتىمەن، ئادەم دېگەن بەزىدە مۇشۇنداق ئاجىز بولۇپ قالىدىكەنمىز، تاغنى يۆتكىگىلى بولغان بىلەن كۆڭۈلدىكى دەردنى يۆتكىگىلى بولمايدىكەن.

※ ※ ※

ـــ دادا، ماڭا ئۆردەك ئېلىپ بەر.

ئوغلۇمنىڭ ئاۋازىدىن چۆچۈپ كەتتىم.

ئوغلۇم چېكىتتەك كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قارا ھەم قويۇق چاچلىرى ئۆسۈپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. يۈرىكىمدە پەس دولقۇن پەيدا قىلغان ئىللىق بىر سېزىم كۆڭلۈمگە يۇمشاققىنە يېيىلدى.

ـــ نېمە قىلىسەن ئۇنى؟

ـــ باقىمەن.

ئۇنىڭ قەتئىيلىك، جاھىللىق، كاجلىق بالىقىپ تۇرغان چىرايى ناھايىتى جىددىي كۆرۈنەتتى. مەن قارىسام دادىسى بولغان مەن ئۇنىڭغا ئۆردەك ئېلىپ بېرىش ـ بەرمەسلىكنى قارار قىلىش ئەمەس، پەقەت ئېلىپ بەرسەملا بولىدىغاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭدا پۇل بولمىغاچقىلا مەندىن سوراۋاتقاندەك، بولمىسا ئالىقاچان ئۆردەكنى ئېلىپ بولىدىغاندەك قىلاتتى.

ـــ ئۇنى باقساڭ بولمايدۇ.

ـــ نېمىشقا؟ ـــ ئوغلۇم كۆزۈمگە تىكىلىپ تۇراتتى. ئۆردەك بېقىشنىڭ تەقەززالىقى چىرايىدىن چىقىپ تۇراتتى.

ـــ بىزنىڭ كۆلچىكىمىز يوق، بىلىشىڭ كېرەك، ئۆردەك دېگەن سۇدا ياشايدىغان جانىۋار.

ئوغلۇم كۆزۈمگە تىك قاراپ تۇراتتى. قانداقتۇر بىر نەرسىدىن ئەنسىرەۋاتقاندەك، يەنە قانداقتۇر بىر نەرسىگە جەزمەن ئىگە بولمىسا بولمايدىغاندەك ئەپتى بار ئىدى.

ـــ مەن داسقا سۇ قۇيۇپ شۇنىڭدا باقاي دېگەن.

ـــ بولمايدۇ.

ـــ نېمىشقا.

— ئۇنى قىيناپ قويىسەن.

— ئۇنداق بولمايدۇ.

مەن نېرىدىكى سافاغا بېرىپ ئولتۇردۇم، كونىراپ كەتكەن سافا كىشىنى بىئارام قىلاتتى، چاي شىرەسىدە بىر پىيالە تۇراتتى، يەنە قۇرۇپ قورۇلۇپ قالغان ئاپېلسىن شۆپۈكى بار ئىدى.

— ماڭا قارا، يوغان بىر ئۆردەكنى كىچىككىنە داسقا سۇ قۇيۇپ شۇنىڭدا ئۇزۇپ يۈر، دېسەڭ قىينىلىپ قالىدۇ.

— ئۇ قىينالمايتتى.

— نېمىلا دېسەڭمۇ بىكار، ئۆيدە ئۆردەك باقساڭ بولمايدۇ، يەنە كېلىپ ئۆردەك دېگەن پاسكىنا قۇش، ئۆينى سېسىقچىلىق بېسىپ كېتىدۇ.

— ئۇنداق بولمايدۇ.

بىر ئاچچىق مېڭەمگە تەپكەندەك بولدى. كىچىككىنە بالا بىرنى دېسەم بىرنى دەۋاتاتتى. بۇ يەردە كىمنىڭ توغرا، كىمنىڭ خاتا ئىكەنلىكىگە ئەمەس، كىمنىڭ چوڭ، كىمنىڭ كىچىكلىكىگە، كىمنىڭ بۇ ئائىلىدە ھەممىگە ھۆكۈمرانلىق قىلالايدىغانلىقىغا قاراش كېرەك ئىدى. ئەمما، ئوغلۇمنىڭ چىرايىدا مېنىڭ دېگىنىم خاتا ئەمەس، شۇڭا چوقۇم مەن دېگەندەك بولۇشى كېرەك، دەيدىغان، ھەق ئەمما ئاقمايدىغان بىر مەنە چىمىرلاپ تۇراتتى.

— مەن بىلەن گەپ تالاشما... ئۆي مەينەت بولۇپ كېتىدۇ...

يوغان گەۋدىسى پاكار ئىشىككە ئاران پېتىپ كىرىدىغان دادامنىڭ مېھىر ھەم سوغۇقلۇق تەڭ چېقىنداپ تۇرىدىغان كۆزلىرى يادىمغا كەلدى. مېنىڭ كۆزۈم دادامنىڭ كۆزىگە ئوخشايتتى، ئوغلۇمنىڭ كۆزلىرى مېنىڭكىگە ئوخشايتتى. ئەمما، بۇ كۆزلەرنىڭ ئوخشىمايدىغان يەرلىرى بار ئىدى، نۇرى ئوخشى-

مايتتى، بۇ كۆزلەردە كۆيۈپ تۇرغان ئوت ئوخشمايتتى.

ئوغلۇمنىڭ دادامنىڭ كۆزلىرىگە، مېنىڭ كۆزۈمگە ئوخشايدىغان كۆزلىردە پارقىراپ قالغان ياشلارنى كۆرۈپ كۆڭلۈم بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى.

ئۇ ئىلاجسىز بىر قىياپەتتە كەينىگە بۇرۇلۇپ ياندىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ نېمىشقا ئۆردەك باققۇسى كېلىپ قالغاندۇ؟ بۇنىڭغۇ بىر ھەۋەس دەيلى، مېنىڭ نېمىشقا ئۇنىڭ ئۆردەك بېقىشىغا يول قويغۇم كەلمەيدىغاندۇ؟ كۆڭلىمدە يوق، ئۆي پاسكىنا بولۇپ كېتىدۇ، ئۆردەك قىينىلىپ قالىدۇ، دېگەن گەپلەرنىڭ ھەممىسى گەپ ـ گەپكە ئۇدۇل كەلگەندە دېيىلىدىغان گەپلەر.

مەن ئۇھ تارتىپ قويۇپ تىزگىنەكنى قولۇمغا ئالدىم.

ئۇنىڭ ئارزۇسى بىلەن مېنىڭ ئارزۇيۇم بىر يەردىن چىقىمىغاندا ئۇ چوقۇم ماڭا بويسۇنۇشى كېرەك. بۇنىڭ نېمە ئۇچۇنلىكىنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ، مەن چوڭ، ئۇ كىچىك، مەن دادا، ئۇ بالا، بۇ ھاياتنىڭ قائىدىسى مانا مۇشۇنداق. ئەڭ مۇھىمى ئۇ ئاجىز، مەن كۈچلۈك، جاھاننىڭ ئىشلىرىدا ئەزەلدىن ئاجىزلار كۈچلۈكلەرنىڭ ئارزۇسى بويىچە ئىش كۆرۈپ كەلگەن. ئوغلۇم مېنىڭ يېشىمغا يەتكەندە، ئائىلىدە، يەنە باشقا ئىشلاردا ئۆزىنىڭ مۇستەھكەم، باشقىلار ئاسان چېقىلالمايدىغان ئورنىنى تاپقاندا ھېچكىمدىن سوراپ يۈرمەي ئۆردىكىنى باقالىشى، ئۇنىڭغا كۆڭچەك چېپىپ سۇ باشلاپ، ئۆردەكلىرىنىڭ سۈدا لەرزان ئۇزۇشلىرىدىن ھۇزۇرلىنىپ كېتىشلىرى مۇمكىن.

ئەتىسىمۇ ئوغلۇمنىڭ ئۆردەك ياقىمەن، دېگەن گەپلىرى يادىمغا يېتىپ قالدى.

تار يولدا پەرھات بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم.

ـــ ئىكرام، مەن ھېلىقى سوئالنى تېپىپ بولالمايۋاتىمەن جۇمۇ، ـــ دېدى پەرھات مانانلاشقان كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا

تەككىنىچە مەيۈسلىنىپ.

ــ ھېچنېمە بولمايدۇ، سېنىڭ ئۇنداق ۋەزىپەڭمۇ يوققۇ.

ــ مەن توختىماي كاللا ئىشلىتىپ ئۆزۈمنى ئۇنتۇپ كەتمەسەم ياشىمىقىم تەس، ــ دېدى ئۇ.

مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي قالدىم. ئىككىمىز كۆڭۈلسىزلا ئۇنى ـ بۇنى دېيىشتۇق. پەرھات ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

پات ئارىدا دەم ئېلىشقا چىقىدىغان خىزمەتدىشىم كىم بىرسىنىڭ ئوغلىنىڭ خىزمەت ئىشىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن يۈزمىڭ سوم پۇل خەجلىسىمۇ ھەل بولماي ئاخىرى دەۋاغا چۈشكەنلىكى، قايسى بىر كاتتا ئەمەلدارنىڭ ياقىسىدىن ئېلىپ غوۋغا چىقارغانلىقى توغرۇلۇق سۆزلەپ بەردى.

ــ ئىسمى تالىپ سابىرمىكەن؟

ــ ئىسمىنى ئۇقمىدىم، خەقلەر شۇنداق دېيىشىپ يۈرىدۇ، ئىشقىلىپ يېشى خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغان ئادەمكەن.

تالىپ سابىر جىق جاپا تارتىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئىشلىرى ئاخىرى قانداق بولاركىن؟ بىر ئىشنى ھەل قىلماق تەس، جاھان نېمە بولۇپ كەتتى؟ ناھايىتى ئاددىي، ئوچۇق ئىشلارمۇ مۇ ـ رەككەپ، چىگىش يوللارغا كىرىپ قالىدىغان گەپ. خىيال بىلەن ئۆينىڭ ئالدىغا قانداق كېلىپ قالغىنىنىمۇ تۈيمايلا قاپتىمەن. ئېگىز ـ پەس ئىشلارنىڭ يۈز بەرگىنىدىن قاقشايدىكەنمىز، شۇنداق بىر ئىشلار بولمىسا دۇنيا توختام سۈدەك بولۇپ قالىدۇ. جەمجىتلىقىنىڭمۇ بەزىدە جانغا پاتىدىغان يەرلىرى بار. ھەقمۇ بەزىدە تالاش ـ تارتىش بىلەن جايىنى تاپىدۇ.

ئەرمۇدۇن دەرىخىنىڭ ئاستىدىكى ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىدە مەرۇپ توختى يالغۇز ئولتۇرۇپتۇ، بۇ يەردە يالغۇز ئولتۇرىدىغانلار تولا، ئولتۇرىدىغان ئادەم كۆپ بولسىمۇ بىللە ئولتۇرىدىغانلار ئاز. ھەمراھلىشىپ قارتا ئوينايدىغانلارمۇ ئازىيىپ كېتىدۇ.

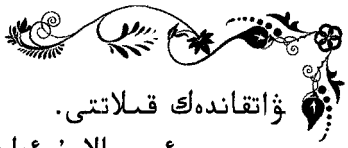

ۋاتقاندەك قىلاتتى.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، مەرۇپكا.

مەرۇپ توختىنىڭ قىسىلغان كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. كۆڭلىكىنىڭ كىرلەشكەن يېقىسى كۆڭۈلنى غەش قىلاتتى، ئىسكەتتىدىن كەتكەن دوپپىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىۋالغانىدى. مەن بۇ كىشىگە كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىنىڭ كىرلىشىپ كەتكەنلىكىنى قانداق ئۇقتۇرۇپ قويۇشنى بىلەلمىدىم. مەرۇپ توختىنى كۆزەسەملا كۆزۈم ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىغا چۈشۈپ قالاتتى. ئۇ يەنە گەپ قىلماس بولۇۋالغان خوتۇنىدىن، يامانلاقتىكى قىزىدىن بىزار بولۇپ، نەۋرە قىزىنىڭ ئىشسىز قالغىنىدىن هەسرەتلىنىپ يۈرسە كېرەك.

مەرۇپ توختى يالغۇز ئولتۇرغان چاغلىرىدا هەر قېتىم مېنى كۆرسە ئەرمۇدۇننىڭ ئاستىدىكى ئورۇندۇقتىن يەڭگىلگىنە تۇرۇپ ئالدىمغا كېلەتتى.

ــ كېلىڭا ئۇكام، بىر قول ئويناپ قويايلى، ــ دەيدى مەرۇپ توختى چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ. قولىدا قاپقا سېلىنغان قارتا تۇراتتى، تۇگمىسى ئېتىلمىگەن تۆت يانچۇقلۇق چاپىنىڭ يان يانچۇقىدىمۇ بىرنەچچە قاپ قارتا تۇراتتى.

ــ مەن ئۇقمايمەن بۇ نەرسىنى.

ــ نېمە، قارتا ئويناشنى بىلمەمسىز؟

مەرۇپ توختىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ ماڭا قاراپ قالدى. بىر خىل ئۇمىدسىز كەيپىيات چىرايىغا چىقتى.

ــ شۇنداق، مەن قارتا ئويناشنى بىلمەيمەن.

مەن نېمە دېسەم بولار، دېگەندەك ئوڭايسىز كەيپىياتتا تۇرۇپ قالدىم. مەرۇپ توختىنىڭ كۆزلىرى قىسىلىپ ماڭا گۇمانسىرىغاندەك قاراپ قويدى.

ــ توۋا ما گەپنى، قارتا ئويناشنى بىلمەسكىز سىزنى قانداق ئادەم دەيمىز ئەمدى، قانداق گەپ بولدى بۇ؟... مۇشۇنچە-

ۋالا بولغۇچە قارتا ئويناشنى بىلمەسكەنلىكىڭ قانداق گەپ بولىدى بۇ؟ قانداقمۇ چىدىغانسىز ئۇكام!؟

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

ــ ھەممە ئادەم بىلىدىغان نەرسە تۇرسا بۇ، سىز بۇنى ئويۇنمىسىڭىز نېمە ئىش قىلىسىز؟

ــ قىلىدىغان ئىش جىق.

مەرۇپ توختىنىڭ ھەيرانلىقىغا ھەيران قالغان بىر ئادەم-نىڭ كۆڭلى غەش بولۇپ قالدى. ئادەم دېگەن بۇ نەرسە بۇ دۇنيا-غا ئوخشىمىغان كۆز بىلەن نەزەر سالىدۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ كۆزى بىلەن، ئۆزىنىڭ ئۇسۇلى بىلەن قارايدۇ. نېمە قىلسا خەقنىڭ ئىختىيارى، دېگەن گەپمۇ بەزىدە قۇلاققا خۇش ياقماي-دۇ. ئۇ ئالىم كىتابنى، ئالىم كىتابنىڭ دېگەنلىرىنى يادىغا ئال-دى. ئادەمنى زورىغا كۈلدۈرۈپ، ۋاقىتنى زورىغا ھەيدەپ جاھاز-نىڭ ئىشلىرىنى ئۈنتۈلدۈرۈپ قويىدىغان نەرسىلەر بار. قىلى-دىغان ئىش يوق، ئويناپمىز، دەيدىغانلار بار. مۇشۇ جاھاندا بىر ساغلام ئادەمگە نىسبەتەن قىلىدىغان ئىشنىڭ يوق بولۇشى بەكلا ئېچىنىشلىق ئىش. ئالىم كىتابنىڭ دېيىشچە قىلىدىغان ئىش-نىڭ يوق بولۇشى ھەقىقەتەن ئىشنىڭ يوقلۇقىدىن ئەمەس شۇ ئادەمنىڭ ئۆزى قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى تېپىپ قىلالمىغان-لىقىدا ئىكەن. مۇشۇ مەنىدىن ھايات بىزنى تۇشمۇ تامدىن قە-سىپ، جىددىي ھالەتكە ئەكېلىپ قويغان كۈندىمۇ قىلىدىغان ئىشنىڭ يوق بولۇشى قورقۇنچلۇق ھەم ئېچىنىشلىق ئاقىۋەت-نىڭ باشلىنىشى بولۇشى مۇمكىن. مەرۇپ توختىنىڭ نەۋرىسى ئالىم كىتابنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىسا قانداق ئويغا كېلەر؟

ــ نېمىشقا قارتا ئويناىسىز؟

ــ قىلىدىغان ئىش يوق.

ــ قىلاي دېگەن ئادەمگە ئىش تولا.

ــ مەسىلەن، نېمە ئىش بار؟

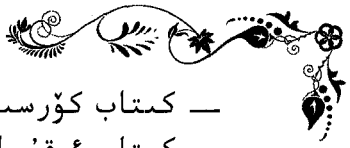

ـــ كىتاب كۆرسىڭىزمۇ ھېساب.
ـــ كىتاب ئوقۇسام بېشىم ئاغرىيدۇ مېنىڭ.
ـــ ئەمىسە مال باقسىڭىزمۇ ھېساب.
ـــ مېنىڭ ئۇ نەرسىگە ئېھتىياجىم يوق.
ـــ نەۋرىلىرىڭىزنىمۇ بولسا بېقىپ بېرىڭ.
ـــ كىچىك بالا بىلەن خوشۇم يوق.

ئالىم كىتاب بۇ گەپلەرنى پۈشقۇنۇپ ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا دەپ بەرگەن. باشقىلارنىڭ ئېيتىشىچە مۇشۇ گەپلەر بولۇنغاندا مەرۇپ توختىنىڭ بەكلا ئاچچىقى كېلىپ: «سىز بىر يەرنىڭ سوراقچىسىمۇ نېمە؟ قارتا دېگەن بىلەن نەرسە، بۇنى ئويناسىڭىز كۆڭلىڭىز ئېچىلىدۇ، ئۇششاق گەپ سۆزدىن خالىي بولىسىز، ۋاقتىنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيلا قالىسىز... » دەپتۇ. ئالىم كىتابنى ئەكىرىان قالدۇرغىنى ھەم چۆچۈتكىنى ۋاقتىنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيلا قالىسىز، دېگەن گېپى بوپتۇ، ئۇنىڭ نەزەردە بۇ شۇنداق بىر گەپكەنكى، ۋاقىت دېمەك ئۆمۈر دېمەك، ئۇنى تۇيمايلا ئۆتكۈزۈۋېتىشكە ئۇرۇنۇشىنىڭ ئۆزى تۇيمايلا ئۆلۈپ كېتىشنى ئىزدىگەندەكلا بىر ئىشكەن... بۇنىڭ بەزى يەرلىرى ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشقا ئوخشاپ قالىدىكەن.

«ئانامدىن بىر تۇغۇلدۇم، تەڭرىدىن مىڭ رەت تۇغۇلماق بار، سوئالغا بىر بوغۇلدۇم، مىڭ سوئاللارغا بوغۇلماق بار.»

ئالىم كىتاب پات ـ پات مۇشۇ شېئىرنى يادلاپ بېرىدۇ.
ـــ ئۆزۈڭ يازغانمۇ؟
ـــ ياق، باتۇر روزىنىڭ شېئىرى.
مەن ئالىم كىتاب ئوقۇپ بەرگەن شېئىرنى يادىمغا ئالدىم. مەرۇپ توختىنى تىللايدىغان ئادەملەر بولۇشى مۇمكىن،

ئۇنى ئەتىۋارلايدىغان ئادەملەر بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئالىم كىتاب-
نىڭ نەزەرىدە ئۇ بۇ دۇنياغا پايدىسى تەگمەيدىغان ئادەملەر جۈم-
لىسىدىن. دۇنياغا پايدىسى تەگمىسىمۇ مەيلى زىيىنى تەگمە-
سۇن، دېيىش پەقەت ئامال قىلالمىغانلارنىڭ سۆزى.

مەن مەرۋپ توختى بىلەن سۆزلىشىۋېتىپ ئۇنىڭ نېمە دە-
ۋاتقانلىقىنى، ئاۋازىنى تامام ئۇنتۇپ كەتتىم. كونا ئۆينىڭ بۇ-
لۇڭلىرىغا، قوموش ـ بورىلارنىڭ ئۇچلىرى ساڭگىلاپ قالغان
يەرلەرگە تور تارتقان ئۆمۈچۈكلەر يادىمغا يەتتى، ئۇنىڭغا چۈن
چۈشۈپ قالىدۇ، سىرىق ھەرىلەر چۈشۈپ قالىدۇ، ئۇنىڭغا چۈ-
شۈپ قالغان نەرسە ئۆلۈمدىن قۇتۇلالمايدۇ.

مەرۋپ توختى مەن تونۇيدىغان، مەن بىلەن بىللە ياشايدىغان
ئادەم. مەرۋپ توختى خۇشال ياشايدىغان، خۇشال ياشاشنى بىلە-
دىغان ئادەم. ئەمما، ئالىم كىتابنىڭ نەزەرىدە مەرۋپ توختى بەك
ئېچىنىشلىق كۆن ئېلىۋاتقان ئادەم. ئالىم كىتاب ماڭا بۇنداق
دەپ باقمىدى. لېكىن، ئۇنىڭ شۇنداق ئويلايدىغانلىقىنى بىلە-
مەن. ئالىم كىتابنى كاللىسى قاتمال ئادەم، دەيدىغانلار بار. ئا-
لىم كىتابنى سارىڭ دەيدىغانلار بار، قالتىس ئادەم دەيدىغانلار
بار.

مەرۋپ توختى ئاچچىق بىلەن قولىنى شىلتىدى:

ـــ قويۇڭا، قارتا ئوينىمىسىڭىز قىلغۇدەك نېمە ئىش
بولسۇن؟

ـــ ئىشقىلىپ ئىش چىقىپ تۇرىدۇ.

مەرۋپ توختى ماڭا لەپپىدە قاراپ قويۇپ كەينىگە يېنىپ
يەنە بايىقى ئورۇندۇققا قاراپ ماڭدى. ئۇ بىر نېمىلەرنى غوتۇل-
داۋاتاتتى. مېنى ئەيىبلەۋاتسا كېرەك.

مەرۋپ توختى ھەر قېتىم يالغۇز ئۇچرىسا مېنى قارتا ئوي-
ناشقا تەكلىپ قىلاتتى، باشقىلارغىمۇ شۇنداق ئىدى. ھەر قېتىم
ئۇنى ـ بۇنى دېيىشىپ بېقىپ ئاخىردا بىلمەيدىغانلىقىمنى

ئېيتاتتىم، ئۇنىڭ ئاچچىقى كېلەتتى، ھەريان قارايتتى، زەردە-سى قاينايتتى، ئىچى پۇشۇپ تىپىرلاپ كېتەتتى.

يەرنىڭ مىڭ مېتىر چوڭقۇرلىقىدا نېمە باردۇر؟ دېسەم سۇ بار دەپ جاۋاب بەرگەن بىر كىشى بىلەن ئۇزاق تالىشىپ تاش بىلەن توپا بار، دېگەن گېپىمدە چىڭ تۇرىۋالغان ئىدىم. ئاخىردا ئۇمۇ، مەنمۇ بىر - بىرىمىزگە قايىل بولماي يولىمىزغا كەتتۇق. شۇ گەپنى ئاخىرىغا چىقىرىدىغان جاسارەت مەندىمۇ، ئۇ-نىڭدىمۇ يوق ئىكەن، بۇ ئىشقا قىزىقساقمۇ، بىلگۈمىز كەلسىمۇ جاۋابى چىققۇچە تالىشىدىغان كۇچ بىزدە بولمىدى، شۇنىڭ بى-لەن مەنمۇ ئۇنتۇپ كەتتىم، ئۇمۇ ئۇنتۇپ كەتتى. ئەسلىي بىلىپ قويساق، توغرىسىنى تېپىۋالساق يامان كەتمەيدىغان مەسىلە ئى-دى. مەرۇپ توختى مۇشۇنداق ئىشلارغا قىزىقىپ قالغان بولسا چوقۇم ئاخىرىغا چىقىراتتى.

مەرۇپ توختىنىڭ ئاۋارە تۇرقى كۆزۈمگە باشقىچە كۆرۈنۈپ كەتتى.

كىشىنى ئۆزىگە تارتىدىغان ھەرقانداق نېمىنىڭ ئوتى بو-لىدۇ، مېھرى بولىدۇ. ئۇنتۇغلى بولمايدۇ، دېيىشىدىكەن، مە-رۇپ توختىنىڭ ئۇنتۇمايدىغان، مېھرىنى ئۇزەلمەيدىغان، كې-چە - كۈندۈز ئويلايدىغان نەرسىسى مۇشۇ قارتا، بۇنى كېسىپ ئېيتىشقا بولىدۇ... مەن بايا ئۇنىڭ چىرايىدا پەيدا بولغان ئۇ-مىدسىزلىكنى كۆرۈپ ئۇنى قارتا يوق يەرگە ئاپىرىۋەتسە سارىڭ بولۇپ قالغۇدەك، دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

مەن چۆچۈپ ئۆزۈمنى تىكشاپ قالدىم، مېنىڭ بۇ دۇنيادا ئۇنتۇيالمايدىغان، مېھرىمنى ئۇزەلمەيدىغان نەرسەم نېمىدۇ؟

بىلەلمەي گاڭگىراپ قالدىم. مۇشۇ سوئالنى ئىلگىرى ئۆ-زۈمگە پەقەت قويۇپ باقماپتىكەنمەن. ئەسلىي بۇ بۇرۇنلا سورايـ-دىغان، كۆڭۈل، قەلبىمىزنى ئىگىلىگەن نەرسىنىڭ زادى تۆت تەڭگە يارىغۇچىلىكى بارمۇ - يوق؟ بىر ئويلاپ باقىدىغان

ئىشكەن. مۇشۇ يېشىمغىچە ئۆزۈمنىڭ نېمىگە ئەقىل خوشتار بولۇپ ھەم بېرىلىپ ياشىغىنىمنى بىلمىگىنىمگە ھەيران قالدىم. ئۆزۈمگە يات ھەم سوغۇق بولۇپ كۆرۈندۇم. قارىسام مەرۇپ توختى يالغۇز ئولتۇرۇپ قارتا شىلىغىلى تۇرۇپتۇ.

— ئىكرام، سەن كىم؟

مەنمۇ، باشقا بىرسىمۇ مەندىن بۇنداق سوراپ باقمىدى. مەن ئېسىللىك، ياخشىلىق يولىغا ماڭالىدىمۇ؟ ياق، نېمىشقا؟ بىلمەيمەن. ناھايىتى ئاسان قىلغىلى بولىدىغان توغرىلىققىمۇ بېرىلگىلى بولماسلىقتىن ھەيران قالىمەن.

— ئادەملەرنى توغرا يولغا باشلىماق نېمانچە تەستۇ؟

— سەن كىمنى توغرا يولغا باشلاپ باقتىڭ؟

— مەنغۇ باشلىمىدىم، ئادەملەر توغرا يولغا مېڭىشقا قېرىق كېلىدىكەن، مەسىلەن، كۈنلىرىنى ئاپتاپسىنىپ بىكار ئۆتكۈزۈۋاتقىنىدىن توخۇ ياكى كەپتەر باقسا، بىرەر موھتاجغا ياردەم بېرىش بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزسىمۇ ساۋاب، مۇشۇنى ھەممەيلەن بىلىدۇ، ئىش يۈزىدە ئۇنداق قىلمايدۇ، بۇنىڭ سەۋەبى نېمىدۇ؟

— مەنمۇ بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ ئادەمنىڭ تەبىئىتىنىڭ چوڭقۇر بىر يېرىدە ياخشىلىق ئىزدەش، توغرىلىققا مايىللىق بىلەن پەسكەشلەرچە ياۋۇزلۇق ھەم باشقىلارنىڭ يامان كۈنگە قالغىنىدىن تەسەللى تاپىدىغان بىر نەرسە بارىكەن. بۇنىڭ سەۋەبى نېمىدۇ؟

— سەن تاپمەن دەپ يۈرگەن سوئال مۇشۇنداق بىر نەرسە بولۇشى مۇمكىن.

— شۇنداق يا شۇنداق ئەمەس.

مەن پەرھاتقا نېمە دېيىشمىنى بىلمەي تۇرۇپ قالدىم. ئۇنىڭ ماناقىشىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قارىغان ئادەم ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەيتتى. بىز كۈز كۈنلىرىنىڭ گۈگۈم چۈشۈشتىن بۇرۇنقى سۈزۈك كەچلىكى مۇشۇ گەپلەرنى دېيىشكەن بولۇشىمىز

مۇمكىن.

بېشىم گاراڭ بولۇپ بازارنى بىر چۆرگىلەپ كەلسەم دوقمۇشتا كامىل دوڭغاي، تاھىر زوردۇن، تۇردى ياقۇپلار قاراپ تۇرۇشۇپتۇ.

— جاھاننىڭ ئىشلىرى نېمە بولۇپ كېتىۋاتىدۇ زادى؟ — دېدى كامىل دوڭغاي مېنى كۆرۈپ ئىچى پۇشقان ھالدا چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، — يېزىدىن كەلگەن بىرمۇنچە قىز - ئوغۇللار كوچىدا مەست - ئەلەس يۇرۇشۇاتىدۇ، مۇشۇنداق بولۇۋەرسە تۇغىشمىمىدۇق؟ بالىلارنىڭ يولدىن چىققانلىقى خەتەرلىك ئاقىۋەتتىن دېرەك بېرىدۇ.

— ئۇنداقمۇ بولۇپ كەتمەس، ئاستا - ئاستا ئوڭشىلىپ قالار، جاھاننىڭ ئىشلىرى مۇشۇنداق، — دېدىم مەن تەسەللى بەرگەندەك.

— ئۇيغۇر خەلقى ئۇزاق ئەسىرلىك تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا ئۆزىگە خاس دۇنيا قاراش ۋە پەلسەپە، ئەخلاق قارىشى تىكلىگەن بولۇپ...

— ۋاي بېشىم... ھەي تاھىر زوردۇن، نېمە دەۋاتىسەن قوۋۇرغامنى ئېگىپ، — دېدى تۇردى ياقۇپ چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ.

— نېمە دەپتىمەن؟

— نېمە ئۇ ئۇزاق ئەسىرلىك تەرەققىيات، دۇنيا قاراش دېگەن؟ بۇنداق گەپلەرنى نەدە دەيدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟

— نەدە دېسە بولاتتى؟

— دەرس ئۆتكەندە سۆزلىسەڭ، كاللىسى قىزىپ قالغان خەققە دەپ بەرسەڭ ئاڭلايدۇ بۇنى، بىزگە ياقمايدۇ.

— بۇ گەپنىڭ نەرى خاتا؟

— خاتا ئەمەس، ئەمما پەقەت سىڭىشمەيدىكەن.

— ساڭا سىڭىشمەيدۇ زادى، — دېدى تاھىر زوردۇن ئە-

لەمدىن قىزىرىپ.

ــ ئىچىمنى پۈشۈرۈپ نېمە كىتابتىكى گەپلەرنى يادلاپ يۈرسەن بۇ يەردە؟ سېنىڭ مۇشۇ گەپلىرىڭنى ھەر ئاڭلىسام ئۆتۈم تاشىدۇ مېنىڭ...

مەن پەرھاتنى، ئالىم كىتابنى ئويلىدىم، ئۇلارنىڭ خىيالىرى، ئويلىرىنى سېغىندىم.

ئۇچىنچى باب

ئىكرام دۆلەت ئۆزىنىڭ خىيالچان بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدى.

پەرھاتتەك بولمىغۇر بىر نېمىلەرنى ئويلايدىغان بولۇپ قالمىسام بولاتتى. پەرھاتنىڭ ئويلىغانلىرىنى يامان دېگىلى بولمايتتى. ئەمما، قوبۇل قىلغىلى بولمايتتى. ئۇ تاپالماي يۈرگەن سوئال زادى قانداق نەرسە بولغىيدى؟

بازاردىكى سۆرۈنلۈك ئۇنىڭ دىققىغا پەقەت ياقمىدى. ئېشەك ھارۋىسىنى يېتىلەپ كېتىۋاتقان كىشىنىڭ غەم ـ غۇسسە بېسىۋالغان تۇرقى، ئېزىلەڭگۈ ھالىنى كۆرۈپ كۆڭلى بىرقىسىمىلا بولۇپ قالدى. بۇلار كۈلدىغان ئىشقىمۇ كۈلەلمەيدىغان ئادەملەر بولسا كېرەك. مۇشۇ ئادەملەر ئەسلىي مۇشۇ ھالەتتە يا-شىماسلىقى كېرەكتەك ئويلايتتى. پۈتۈنسۈرۈك ئادەملەر بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالسا بولمايدىغاندەك، شۇنداق بولۇپ قالسا خۇددى مۇشۇنداق بولۇپ قېلىشتا ئۆزىنىڭ مەسئۇلىيىتى بارەك ئويلاپ قالاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ نېمىشقا مۇشۇنداق ئويلاپ قالىدىغانلىقىنى، ياخشى ـ يامان ئىشلاردا نېمىشقا ئۆزىگە بىرمۇنچە يۈك ئارتۇۋالىدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ چۈشىنىپ بولالمايتتى. ھېلىقى ئادەم غەمكىن كۆرۈنەتتى، دوڭغىيىپ مېڭىشلىرى ئۇنى بەكلا بىچارە كۆرسىتەتتى. كىرلەشكەن چاپىنىنىڭ سىرتىدىن باغلىۋالغان پوتىسىنىڭ ساڭگىلاپ تۇرغان ئۇچى كۆڭۈلسىز پۇلاڭلايتتى. ھارۋىدا سامان چىڭقالغان بولسا كېرەك، تومپىيىپ تۇرغان قەنەر بار ئىدى. يەنە بىر سېۋەتتە سولاشقان يېسىۋېلەك، كۈدە،

نەچچە تال شوخلا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئېشەكنىڭ نوختىسىغا باغلانغان باشباغ نۇرغۇن يەرلەردىن تۆگۈنچلىنىپ ئولانغان ئىدى. بۇ كىشىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈۋاتقان ماشىنىلار، ئېسىل پىكاپلارغا چىقىۋالغان كىشىلەر، ئېسىل كىيىنىۋالغان ئادەملەر، سودىسى يۇرۇشكەنسېرى ئۆرەدەكتەك مېڭىشنى ئادەت قىلىۋالغان ئادەملەر خۇددى بۇ ئادەمنى مەسخىرە قىلىش ئۈچۈنلا بۇ يەرگە كەلگەندەك كۆرۈنەتتى.

بۇ بەك بىچارە ئادەم، بۇ ئىشلىرى ئوڭدىن كەلمىگەن ئادەم، بۇ يۆلەنچۈكى يوق ئادەم.

ئىچىم بەكلا ئاچچىق بولۇپ كەتتى، مەن تونۇمايدىغان، مېنىمۇ تونۇشى ناتايىن بولغان ئادەم توغرۇلۇق بىرمۇنچە بىر نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم. ئىشى ئوڭدىن كەلمىگەن ئادەملەر ھېچكىمنىڭ كۆزىگە چىرايلىق كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ قالدى. ئۆزىنىڭ تەلەيلىك بولغىنىدىن سۆيۈنۈش ئۆزىنىڭ ئىشى، ئەمما تەلىيىدىن كۆرەڭلىگەن ئادەملەر كۆزۈمگە بەك سەت كۆرۈنىدۇ. تەلەي چۆل يامغۇرىدەك نەرسە، يامغۇرغا تەشنا بولۇپ تۇرغىنىڭدا ئۇدۇل كېلىپ قالسا بەختىڭ، بولمىسا زارلاپ، قاقشاپ قالغىنىڭ قالغان. يامغۇرنى سەن ئەمەس تەقدىر ياغدۇرىدۇ. مېنىڭ گېپىمنى مەسخىرە قىلىدىغان، زاڭلىق قىلىدىغان، ئاجىزلارنىڭ ئۆزىنى ئالدايدىغان باھانىسى، دەيدىغانلار چىقىشى مۇمكىن، بۇنداق دەيدىغانلار دەۋەرسۇن. مۇنۇ ئادەم قاغجىراپ تۇرغاندا يامغۇرغا ئۇدۇل كېلەلمىگەن قومۇشقا ئوخشىسا كېرەك. ئۇنىڭ تۇرقىدىن چىقىپ تۇرغان بىچارىلىك، مىسكىنلىك يۇرىكىمگە كۆرۈنمەس زىخ بولۇپ سانجىلىپ كەيپىمنى بەكلا ئوسال قىلىۋەتتى. كېلىپ ـ كېتەر ئۆتەڭ بولغان دۇنيادا يا شايدىغان ۋاقتىمىز شۇنچە قىسقا بولسىمۇ، ئەمما تارتىدىغان خاپىلىقىمىز ئاز ئەمەس. دۇنيانىڭ گۈزەللىكى، ھاياتنىڭ شېـ

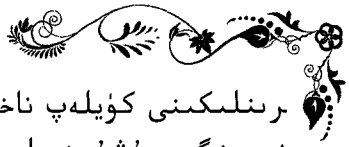

رىنلىكىنى كۆيلەپ ناخشىلارنى ئېيتىۋاتقان دەملىرىمىزدە كۆ-زىمىزگە مۇشۇ خىلدىكى ئادەملەر كۆرۈنۈپ قالمىسا ياخشى بولاتتى. ئەمما، كۆزنى يۇمۇۋالسىمۇ، قۇلاقنى ئېتىۋالسىمۇ، بۇنداق ئادەملەر ھەر جايدا بار. مېنىڭ شۇ چاغدىكى خىيالىم بو-يىچە مۇشۇنداق ئادەملەرگە ئىچ ئاغرىتىش ھېچنېمىنى ھەل قىلالمايدۇ. مۇشۇ ئادەملەرگە يېقىن بېرىپ، قولىنى تۇتۇپ ئال-دىغا باشلاش تايىنى بار ئىش بولۇشى مۇمكىن.

ــ تىنچلىقمۇ ئىكرام، يوقاپلا كەتتىڭغۇ؟

تالىپ سابىر كۆزەينەكىنى بۇرنىنىڭ ئۇچىغا چۈشۈرۈپ ئىپادىسىز قاراپ تۇراتتى. پومپىيىپ تۇرغان يوغان كىلىونكا سومكىسى كۆزگە ئالاھىدە چېلىقاتتى. مۇشۇ سومكىنىڭ ئىچ-دىكىسىنىڭ ھەممىسى پۇل بولغان بولسا تالىپ سابىر دەۋا قە-لىشتىن توختاپ قالغانمۇ بولاتتى، ئەمما بۇنداق مۇمكىنچىلىك پەقەت يوقتە.

ــ نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز تالىپكا؟ ئۇزۇن بوپتۇ كۆرۈش-مىگىلى.

تالىپ سابىر يانغا چىرتتىدە تۇكۇرۇۋېتىپ دوپپىسىنى قولىغا ئېلىپ قايتىدىن چۆكۈرۈپ كىيدى.

ــ مەن نېمە ئىش قىلاتتىم، بۇرۇنقى دەۋا ئىشلىرىمنى قىلغاچ دەم ئېلىۋاتىمەن.

تالىپ سابىر پەرۋاسىزلا شۇنداق دېدى. ئۇنىڭ تەبىئىي ھەم بىپەرۋا ھالدا دەۋا ئىشلىرىمنى قىلىۋاتىمەن، دېگەندىكى تۇرقى ھەم تەلەپپۇزى مېنى چۆچۈتۈۋەتتى. ئۇنى خۇددى بىرەر يامان ئىشقا ئۆگىنىپ قالغان ئادەمدەك ئويلاپ قالدىم. جاھانىنىڭ ئىشلىرىنى تولا ئويلايدىغان بىر ئادەم ماڭا: ئىككى ئىشتىن خۇدايىم ساقلىسا ياخشى، بىرى تۇگىمەس دەۋاغا چۈشۈپ قە-لىش، يەنە بىرى ئېغىر كېسەل بولۇپ قېلىش، مۇشۇ ئىككى

پالاکەتنىڭ قايسى بىرىگە يولۇقسىڭىز سىزنى نەس باسقىنى شۇ، سورۇلۇپلا كېتىسىز، دېگەن ئىدى. گەپنى نەقىلا قىلىپ يېشىپ بەرمەيدىغان بۇ ئادەمنىڭ مۇشۇ گەپلەرنى قىلىشتىكى نۇرغۇن ئاساسلىرى بارلىقىغا ئىشەنسەمۇ، ئەمما دېگەندەك چۈشىنىپ كېتەلمىگەنىدىم. مەن ئۇنى شۇ چاغدا ئېغىر كېسەل ھەم دەۋاگەرلىك ئىشلىرى ئادەمگە خۇددى سالجىدەك چاپلىشىۋېلىپ، كىشىنى ھاردۇرۇپ، جاننى قاقشىتىپ تۇگەشتۈرۈۋېتىدۇ، بۇ كىشى بەلكىم مۇشۇنداق ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن، دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزگەن ئىدىم. بۇ دۇنيادا زادى بەزى ئىشلار كىشىنىڭ روھىنى، خىيالىنى، جىسمىنى مۇستەھكەم شۇڭا، يىلتىزلىرى بىلەن چىرمىۋالسا كىشى ئاسانلا تۇگىشىپ كەتسە كېرەك.

تالىپ سابىر قىزارغان كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ماڭا قاراپ تۇراتتى. بەكلا يىراقتا قالغان بالىلىق ۋاقتىمدىن تارتىپ بىلىشىدىغان، مەندىن يىگىرمە ياش چوڭ بۇ بۇرادىرىمنىڭ ھەم مېنىڭ قېرىپ كەتكىنىمىزگە پەقەت ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. ئۇ-نىڭ چاچلىرى تامام ئاقىرىپ كەتكەن، ئاتمىشىنىڭ قارىسىنى ئالغان بولسىمۇ، نېمىشقىدۇر خۇددى ئىككىمىزنىڭ يېشى تەڭ-دەك، پەرقىمىز يوقتەك ئويلاپ قالاتتىم.

ـــ مەن قىرىق ياشقا كىردىم، ئۇشتۇمتۇتلا قېرىپ قالغاندەك ئويلايدىغان بولۇپ قالدىم.

ـــ قىرىق ياشنى قېرى دېگىلى تۇرسا قانداق بولىدۇ؟ قېرى، ياش بولۇشىڭىز مۇھىم ئەمەس... پەقەت ئادەم بولۇشىڭىز مۇھىم.

تالىپ سابىرنىڭ چىرايىدىكى چوڭقۇر، ئىرماش ـ چىرماش قورۇقلار خۇددى دۇنيانىڭ بىز ماڭىدىغان باش ـ ئايىغىنى بىلگىلى بولمايدىغان يوللىرىغا، تەقدىرنىڭ كىشىنى مەسخىرە قىلىدىغان خەرىتىسىگە ئوخشايتتى. نۇرلۇق چىرايلار ئاپتاپتا

قالغان ئالمىدەك قورۇلۇپ پۈرلىشىپ، ئىسكەتىنى يوقىتىپ كۆڭۈلنى بىئارام قىلىدۇ. بىز كۆنگەكنىڭ ئەۋلادى، كۆنمىسەك بولمايدۇ. دۇنيا خۇددى شاش تۈلپارنى كۆندۈرگەنگە ئوخشاش ناھايىتى بىمالال ھالدا ھەممىزگە سالما تاشلاپ، ئۇستىمىز-گە ئېغىر تاغارنى ئارتىپ قويىدۇ. دەسلەپتە ھەممەيلەن چىچاڭ-شىپ، سەكرەپ باقمىز، بۇنىڭلىق بىلەن تاغار ئۇستىمىزدىن چۈشۈپ كەتمەيدۇ، سالما بوشاپ قالمايدۇ. تەرلەپ پىشىپ، ماغ-دۇرىمىز چىقىپ ئاخىردا قانداقلارچە تىزگىنگە كۆنۈپ قالغى-نىمىزنى، قانداقلارچە شاشلىقىمىزدىن ئايرىلىپ قالغىنىمىزنى بىلمەيلا قالىسىز. شۇنداق قىلىپ تىزگىن، نوختىلارغا كۆنۈپ قالىمىز، شۇ نەرسىلەر بولمىسا گاڭگىراپ قالىمىز، تىزگىن، نوختىلارسىز ماڭار يولىمىزنى بىلەلمەي تەمتىرەيمىز. ھايات مانا مۇشۇنداق ئېچىنىشلىق ھەم كۈلكىلىك. شۇنداق بولسىمۇ، بىز مەڭگۇ ۋاز كېچەلمەيدىغان بىر نەرسە بار، ئۇ بولسىمۇ ياشاش ھەم يەنە ياشاش، ياشىغاندىمۇ ھاياتنى چۈشىنىپ، ھاياتنىڭ نېمىلىكىنى بىلىپ ياشاش، قەدىمىزنى تىك تۇتۇپ ھەر بىر يورۇق كۈننى، ھەر بىرچاڭ - مانانلىق كۈننى شادىمان، خۇشال ئۆتكۈزۈشكە ئىنتىلىپ ياشاش... مەن بۇ گەپلەرنى پەرھاتقا دې-گەن بولۇشۇم مۇمكىن. ھەتتا نەچچە رەت دېگەن بولۇشۇممۇ مۇمكىن.

تالىپ سابىرنىڭ دەۋا ئىشلىرى قاچان تۈگەر؟ ئون يىلدىن ئاشتى، مېنىڭچە ۋاز كېچىدىغان ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى.

— بولدى قىلسىڭىز بولاتتى، بالىڭىزمۇ ئۆيلىنىپ بولدى، ئەمدى يەنە بۇنداق قىلىۋەرسىڭىز قانداق بولار؟

— ئۇنداق قىلسام قانداق بولىدۇ؟ ھەق ھەققە يېتىشى كېرەك - تە، ئۇنىڭ بالىسىنىڭ ئىسمى تۇرسۇن غالىپ، مېنىڭ بالامنىڭ ئىسمى تۇرسۇن تالىپ، نەتىجە ئالمىشىپ كەتكەن گەپ. بۇنى سورايدىغان ئادەم چىقمىسا قانداق بولىدۇ؟

— ئالمىشىپ كەتكىنىگە كىم ئىسپات بولالايدۇ؟ بۇنداق دەۋانىڭ ئاخىرى چىقمايدۇ جۇمۇ.

— بىر كۈنى ئەمەس بىر كۈنى چوقۇم چىقىدۇ، چىقمايدۇ- غان ئىش يوق. بىر ئادەمنىڭ ئىسمىدا بىر ھەرپنىڭ ئوخشاپ قېلىشى بىلەن ئىشلار ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كەتسە قانداق بولىدۇ؟

تالىپ سابىرنىڭ قارا داغلار بىلەن تولغان بۇرنىنىڭ ئۇ- چىدا ئۇششاق تەرلەر بار ئىدى.

— بالىڭىز ھازىر نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ؟

— دوغچىلىق قىلىۋاتىدۇ، خوتۇنى ئۆپكە - ھېسىپ قۇيۇپ ساتىدىغان ئىشنى قىلدى، ئۆزى دوغ سېتىپ يۈرىدۇ، كۈنىگە نەچچە يۈز يۈەن تاپقۇدەك، تىجارىتىمۇ ئوبدان.

— شۇنداق بولغاندىكىن بولدى قىلىڭ، ھەممە ئىشنى پۇل تېپىپ جان بېقىش ئۈچۈن قىلمىزغۇ؟

مەن تالىپ سابىرنىڭ ئەقلىنىڭ قانداقلىقىنى، ئۇنىڭ شۇ ئەقلىنىڭ باشلىشىدا مۇشۇ ھاياتىدا نېمىلەرنى قىلغانلىقىنى بىلمەيمەن، ئەمما ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن، پېشانىسىدىن، قارا داغلار باسقان يۈزلىرىدىن جاھىللىق، كاجلىق يەنە ھېچنېمىنى پەرۋايىغا ئالمايدىغان بىر نەرسىلەرنى كۆرگەندەك بولدۇم.

— شۇنداق دېگەن بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ خىزمىتىنى قىلـ- غانغا نېمە يېتىدۇ؟ غەم يېمەيسەن، بىرلا ئىلىنىشۋالساڭ تا ئۆلگۈچە ھۆكۈمەت ئىگە بولىدۇ.

— بىراق پۇل تېپىپ جېنىنى جان ئېتىشمۇ ئوبدان ئىش- قۇ؟

تالىپ سابىرنىڭ پېشانىسىدىكى قورۇقلار كۆپىيىپ كەت- كەندەك قىلاتتى.

— سەن شۇنداق دەيسەن، قېنى سېنى ناۋادا خىزمىتىڭدىن قالدۇرۇپ، ئۆزى پۇل تېپىپ جان بېقىش دېگەن ئوبدان ئىش،

شۇنداق قىل دېسە قانداق قىلسەن؟

ــ بۇنىڭغا بىرنېمە دېمەك تەس.

ــ مانا ئەمەسمۇ، باشقا گەپنى قويايلى، دەم ئېلىشقا چىقىپ ئىشلىمەي ئوڭدا ياتساڭمۇ ھۆكۈمەت بىر ئوبدان پۇلنى بېرىۋېرىدۇ. شۇڭا دەيمەن، ھۆكۈمەتنىڭ دەپتىرىگە كىرىۋېلىش ھەممىدىن مۇھىم، ئەمما بۇ جەھەتتە مېنىڭ ئوغلۇم تەتۇر چىقتى، نېمە دەيدۇ دېمەمسەن؟ دادا، ئەمدى دەۋا قىلىدىغان ئىشىڭنى توختات، كۇنلىرىم بىر ئوبدان، ھازىر مېنىڭ ئىشىمنى ھەل قىلساڭمۇ خىزمەت قىلىشىم ناتايىن، قۇرۇق ئاۋارە بولما، دەيدۇ كىسىپۇرۇش. ناۋادا مەن ئۇنىڭ خىزمىتىنى ھەل قىلسامۇ ئۇ خىزمەت قىلمىغۇدەك...

ــ شۇ بالىلارنىڭمۇ ئۆزىنىڭ ئويلايدىغىنى بار.

ــ ئۇلار نېمىنى ئويلىيالايدۇ؟ بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرىدۇ، قولىدىكى نەچچە تەڭگە پۇلنى كۆرۈپ ئۆزىچە كۆرەڭلەپ كەتكىنى بىلەن جاھان دېگەن گاھ ئوڭغا گاھ سولغا چۆرگىلەيدىغان نېمە بۇ، ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ. يەنىلا خىزمەت قىلغىنى ياخشى.

تالىپ سابىر دەۋادا ئۇتالماسلىقى مۇمكىن.

ــ بىر چوڭامنىڭ ياقا ـ ماقسىدىن ئېلىپ خېلى تويغۇزۇپتۇ، دەيدىغۇ سىزنى...

ــ ئەسلىي ئۇنداق قىلمايدىغان ئىشتى... ئەمما يەيدىغانىنى يەپ، ئالىدىغانىنى ئېلىپ، ئامال يوقكەن، دەپ مۇشۇكتەك كۆزىنى يۇمۇپ گۆشىيىپ تۇرىدۇ، شۇ ئاچچىقىمدا ئازراق ئەدەپلەپ قويدۇم، ئەمدى يەنە بىرسى بىلەن كۆرۈشتۇم، شۇنىڭ پېشىنى تۇتاي دەيمەن، خېلى يۇرىكى بارەك قىلىدۇ.

ــ مۇشۇ ئىش ئاقارمۇ زادى؟

ــ ئاقىدۇ، ئاققانغا قەدەر توختاپ قالمايمەن.

تالىپ سابىر ئويلىغان ئىشلارنى مەن ئويلىيالىشىم ناتا-

يىن، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن چىقىپ تۇرغان پىسەنتسىزلىك ھەم جاھىللىق ئۇنى سۈرلۈك كۆرسىتەتتى. مەن بۇ ئادەمگە ئوخشايمەن، دەپمۇ ئوخشىيالمايمەن. تالىپ سابىر ماڭا قاراپ باش لىڭشىتىپ قويۇپ گۈس - گۈس دەسسەپ كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ دەۋا قىلىشتىكى قايتماس روھى، ئون نەچچە يىلدىن بۇيان زېرىكمەي، تېرىكمەي دەۋاغا بارلىقىنى ئاتاشلىرىدىن ھەيران قالاتتىم.

يېنىمدا بىرەيلەن تاۋۇز سېتىپ ئولتۇراتتى. بازاردا ئادەم ناھايىتى كۆپ ئىدى.

خۇشاللىقلىرى، كۈلكە - شادىمانلىقلىرى، دەرد - ھەسرىتى، قايغۇ - نادامىتى بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان ئادەملەر كوچىلاردا ئەلەڭلەپ يۈرىشەتتى. ئارمانلىرى، ئارزۇلىرى بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان ئادەملەر ھەريان ئۆتۈشۈپ تۇراتتى.

تاۋۇز ساتىدىغان ئادەمنىڭ شوخلۇقى يوقاپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ غەم بېسىۋالغان تۇرقى ئادەمنى بىر قىسمىلا قىلىپ قويياتتى. بۇ خۇددى بايا يەتمىش يەردىن ئۇلاق ئارغامچىنى تارتىشتۇرۇپ، ئۆلەرمەن ئېشەكنى يېتىلەپ كېتىۋاتقان كىشىگە ئوخشاپ قالغانىدى. بىر قۇدرىتىم بولسا مۇشۇنداق ئادەملەرنىڭ جىمى دەردلىرىنى سۈپۈرۈپ، چىرايىدىن شادلىق كۈلكىسى ئۆچمەيدىغان قىلالىسام...

※ ※ ※

— سىزنى يېنىمدا ئۇزاقراق تۇرسىكەن دەيمەن.

ناھايىتى يېقىملىق بىر ئاۋاز قىزارغان بۇلۇتلار ئارىسىغا سىڭىپ كەتكەندى، بىر كۆڭۈلگە سىڭىپ كەتكەندى، مۇشۇ ئاۋاز بىلەن لەيلى دېگەن ئىسىم بىر - بىرىگە سىڭىشىپ كەتكەن ئىدى.

چىرايلىق ئېچىلغان گۈللەر كۆڭۈلگە ئارام بېرىدۇ. چىرايلىق ئېچىلغان گۈللەرنىڭ دەسسىلىپ كېتىشى كۆڭۈلنى زېدە قىلىدۇ.

لەيلى...

سېغىنىش...

ئۇمىدسىز كۈتۈش...

مېنىڭ تاھىرنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن، دەپ ئىرادىگە كېلىشىم، ئۇنى چوقۇم ئۆلتۈرمىگۈچە توختىمايمەن، دېگەندەك نىشانلىرىم ئەمەلىيەتتە مېنىڭ يۈرىكىمدە كۆكلىگەن، يىلتىز تارتىشقا باشلىغان، يىلتىزلىرى چوقۇم ناھايىتى ماتانەتلىك، ناھايىتى مۇستەھكەم بولغان، ھامان بىركۈنى زەھەرلىك چېچەك ئاچىدىغان قارا گىياھ ئىدى. مەن بەزىدە ئۆزۈمنىڭ ئادەم ئۆلتۈرمەكچى بولغانلىقىمدىن، شۇنداق نىيەتكە كەلگەنلىكىمدىن قورقۇپ قالاتتىم، يەنە بەزىدە مۇشۇ ئىرادەمدىن ئايرىلىپ قېلىشىمدىن قورقاتتىم. لەيلىنىڭ ناھەق ئۆلۈمى، ئۇنى ئۆلۈمگە قىستىغان تاھىرنىڭ شەرمەندە ھەم ئىپلاس قىياپىتى ھەر يادىمغا يەتسە يۈرىكىم قاپقارا ھەم سوغۇق بولۇپ كېتەتتى. تەقدىر يازمىشىمدا بىر ئادەمنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنى نىيەت قىلىشتەك بىر نەرسە بولسا كېرەك. زادى ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتەلەمدىم - يوق؟ بۇنى بىلمەيمەن. لەيلىنى ئۆلۈمگە قىستىغان ئادەم چوقۇم تاھىر، دېگەن بىر ئوي كاللامنى چىرماپ تۇراتتى. بۇ پەقەت مېنىڭ ئويۇم بولسىمۇ، مەن شۇنداق ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ يېتەتتىم.

قىرىق ياشتىن ئاشقان، خوتۇنى بار ئادەم كىشىلەر بىلسە بولمايدىغان ئىشق بالاسىغا مۇپتىلا بولۇپ قالسا بۇنى ئادەم بولالمىدى دېگىلى بولمايدۇ، دەپ ئويلايدىغان ئادەملەر تولا. لەيلىنىڭ مېھرىدىن، ئىشقىدىن، روھىدىن نۇر ئالغان قەلبىم يورۇپ ئۆزۈمنى ھاياتنىڭ سەلتەنەتلىك ھۇزۇر - ھالاۋىتىدىن، شاراپى-

تىدىن سۆيۈنۈپ مەغرۇر سەزگەن دەملىرىمدە بۇ جاھاندا يەزى ئادەملەرنىڭ يەزى ئىشلارنى قىلسا بولمايدىغانلىقىنى، قىلغۇسى كەلسىمۇ قىلسا بولمايدىغانلىقىنى ئويلاپ باقمىغانىدىم. كېيىنكى كۈنلەردە مۇشۇلارنى ئويلىغىنىمدا قىرىق ياشلىق ئەرنىڭ ئۆزىدىن ئون سەككىز ياش كىچىك قىز بىلەن ئىشق كوچىسىغا كىرىپ قالسا بۇنىمۇ دۇنيانىڭ ھېچقانداق قائىدىسىنىڭ قوبۇل قىلالمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتكىنىمدە ھەممە ئىش ئاخىرلاشقان ئىدى.

ــ كۆڭلىڭىزدە مېنى يامان ئادەم دەپ ئويلىغان بولسىڭىز كېرەك.

ــ شۇنداق ئويلىغان بولسام سىزگە ئوچۇقلا دېگەن بولاتتىم، ئەمەلىيەتتە سىزنى نېمىشقا بۇنچە تولا ئويلايدىغىنىمنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمەي ھەللە بولۇپ كېتىمەن.

لەيلىنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ، ئوت بولۇپ يانىدى. يۈلتۇزلارنىڭ ئەكسى جىمىرلىغان نەمخۇش كۆزلىرى ماڭا بىر ئىللىق دۇنيا بولۇپ تۇيۇلدى. لەيلىنىڭ مېھرىگە قانغان دەملەردە مەن جېنىمغا جان قوشۇلغانلىقىنى، ۋۇجۇدۇمنىڭ كۈچلىنىپ، قەدىمنىڭ تىكلىشىپ قالغانلىقىنى ناھايىتى روشەن سېزىپ ھەم ھەيران ھەم خۇشال بولغان ئىدىم.

ــ پەرھات... مەن سىزگە ئاشىق...

لەيلى نازۇك بارماقلىرى بىلەن قولۇمنى سىلاپ شۇنداق پىچىرلىدى. ئۇنىڭ يېقىملىق ئاۋازى روھىمغا جان قوشتى.

ــ كىلوسى بىر كوي، كىلوسى بىر كوي!

تاۋۇز ساتىدىغان سېمىز ئادەم ئېرىنچەكلىك بىلەن ۋارقىراپ قوياتتى، ئالدىدىكى تاۋۇز، قوغۇنلىرىنىڭ شالتاقلىرى بىلەن كىرلەشكەن شىرەدە چۈنلەر گىژىلدىشىپ يۇرەتتى.

ــ تاۋۇز يەمسىز، قوغۇنمۇ؟

ــ مەن تاۋۇزغا ئامراق.

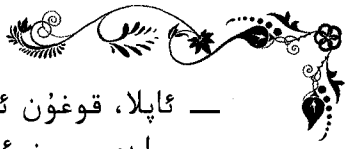

ـــ ئاپلا، قوغۇن ئېلىپ كەپتىمەن ئەمەسمۇ.

ـــ بولدى، سىز ئەكەلگەندىكىن قوغۇن بولسىمۇ يەۋېرىمەن.

ـــ قوغۇنمۇ ئەكەلمەپتىمەن.

ـــ مېنى تېرىكتۈرمەك.

لەيلىنىڭ باتىنغاندەك يېقىملىق ئاۋازى شامالدارغا، دەريانىڭ يەڭگىل شاۋقۇنلىرىغا قوشۇلۇپ يىراق بىر يەرلەرگە كېتەتتى. بىر نەچچە بېلىق ئالغۇچىنىڭ ناگان ـ ناگاندا چىرقىراپ قويۇشلىرى ئاڭلىنىپ قالاتتى.

ـــ بولدى، تۇخۇم ئېلىپ كەلگىنىدىم، شۇنى يەيلى، قېنى ئېلىڭ.

لەيلىنىڭ چاچلىرى شامالدا يەلپۇنەتتى، دەريا بويىنىڭ سالقىن ھاۋاسى شۇ قەدەر يېقىشلىق ئىدى. ئۇنىڭ ئاغزىنى تو-سۇپ تۇرۇپ نەرسە يەيدىغان ئادىتى ئۇزۇنغىچە يادىمدىن چىقمىدى.

ـــ نېمانداق قاراۋېرىسىز؟

ـــ قارىغۇم كېلىدىكەن، كۈندە كۆرۈشەلمەيدىغان تۇرساق.

ـــ قاراۋەرسىڭىز خىجىل بولىدىكەنمەن.

مەن ئۇنتۇپ كەتكەن نۇرغۇن ئىشلار بار، مەن ئۇنتۇپ كېتەلمىگەن نۇرغۇن ئىشلار بار. ئۇنتۇيالماسلىقتىن قورقىدىغان يەنە ئۇنتۇپ كېتىشىمدىن قورقىدىغان ئىشلار بار. بىچارە يۈرىكىم مۇشۇنداق دەملەرنىڭ بەك ئۇزاق داۋام قىلىشىنى شۇنداق تەمە قىلىدۇ، شۇنداق ئارزۇ قىلىدۇ.

ـــ بىر كۈنلەردە سىزدىن ئايرىلىپ قالسام قانداق قىلارمەن؟ دەپ قورقمەن.

ـــ ئەر كىشى دېگەن بىخەۋەر ياشاۋېرىدۇ، ماڭا تەس...

لەيلىنىڭ كۆز چاناقلىرىدا ياش لىغىرلاپ قالدى. شامالدار يېپىكتەك يۇمشاپ كەتكەن، لاي سۇ تېگىدىكى مەن كۆرەلمەيدى-

غان بېلىقلار ئۆز ئىختىيارىچە ئۈزۈشۈپ يۈرەتتى. سۇ قىرغاق-تىكى تاشلارنى يالاپ ئاقاتتى. لەيلىنىڭ كۆزلىرىگە ياش يامىشىپ قانلىقىنى كۆرۈپ جىددىيلىشىپ قالدىم.

— نېمە بولدىڭىز؟

— ئۆگەي ئانام مېنى تىللىدى. مەن ئىگىسىز قېلىۋاتقان-مەن.

قانداقتۇر سوغۇق ھەم قاتتىق بىر نەرسە قەلبىمنى دېرىزىمگە ئۇرۇلدى، مەن دەز كەتتىم. مېنىڭ دۇنيارىمغا، مېنىڭ بارلىقىمغا دەز كەتتى، بۇلاقلىرىمغا ئەخلەت چاۋالار تاشلاندى.

— نېمە بولغان؟ — ئاۋازىم بوغۇلۇپ كەتتى، لەيلىدەك قىزنى بىرسى تىللىسا قانداق بولىدۇ؟

— ئۆيىمىزنىڭ ئىگىدارلىقىنى ئۆزىنىڭ نامىغا ئۆزگەرتىۋالماقچى بولغانىدى، مەن قوشۇلمىغان.

— ئەلۋەتتە قوشۇلماسلىقىڭىز كېرەكتە.

— ئەمما، دادام قوشۇلۇپتۇ.

— ما گەپنى، دادىڭىزنىڭ نېمە قىلغىنى بۇ؟

— دادام ئۇنىڭدىن قورقىدۇ، مەن ئۆينىڭ مۇلۇك كىشىسى يوشۇرۇنۋالدىم، ئۆگەي ئانام ۋەھشىيلىشىپ كەتتى، — لەيلىنىڭ نازۇك تېنى تىترىدى، تىترىگەن يالغۇز ئۇنىڭ تېنىلا ئەمەس ئىدى، يۈرىكى، قەلبى ھەم روھى تىترىدى. دۇنيانىڭ يۈرىكى، دۇنيانىڭ روھى تىترەپ چالغىدى.

— دادىڭىز ئۇ خوتۇندىن نېمىشقا قورقىدۇ؟

— ئۇنىڭ دېيىشىچە، دادام ئۇنىڭ گېپىگە كىرمىسە ئۇ دادامنى تۇرمىگە سولىتىۋېتەلەيدىكەن.

— نېمە، بۇ نېمە گەپ ئەمدى؟

— بۇنى دېيەلمەيمەن، قورقىمەن.

— دەۋېرىڭ بولدى.

— دادام خۇن دەۋاسىغا چېتىشلىقمىش.

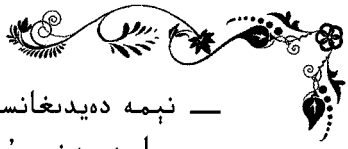

ـــ نېمە دەيدىغانسىز، بۇ مۇمكىنمۇ؟

ـــ بىلمەيمەن، بۇ ئۆگەي ئانامنىڭ گېپى، ئۇ دادامغا ھامان بىركۈنى ئىككى پۇتۇڭنى بىر ئۆتۈككە تىقىمەن، ھەتتا سېنى ئاتقۇزۇۋېتەلەيمەن، دېدى. دادام قورققىنىدىن ئايلىنىپ كەتكىلى تاسلا قالدى. ئۇ خوتۇن مېنىڭ قولۇمدا پاكىت بار، دەيدۇ.

ـــ بۇنىڭ تېگىدە چوقۇم بىر سىر بار.

ـــ مەنمۇ شۇنداق ئويلايمەن، ھامماما مېنىڭ دېيىشىچە، بۇ خوتۇن ئانام ھايات ۋاقتىدىمۇ دادام بىلەن ئىش - پەش تارتىشىپ يۈرەركەنمىش، ئانام يۈرەك كېسىلى بىلەن ئۇشتۇمتۇتلا تۇگەپ كەتتى، مەنمۇ بىر كۈنلەردە شۇنداق ئېچىنىشلىق ئۆلۈپ كېتىشىم مۇمكىن.

ـــ بۇنداق گەپ قىلماڭ.

مەن ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ جىمىپ كەتتىم، قولۇمنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتىم.

ـــ ھەممىسى ئۆتۈپ كېتىدۇ.

مەن لەيلىنىڭ چېچىنى سىلاپ تۇرۇپ شۇنداق دېدىم. كاللام گاراڭ بولۇپ كەتتى، بەلكىم ئۇ خوتۇن لەيلىنىڭ دادىسىنى قورقۇتۇپ شۇنداقلا دەپ قويغان گەپتۇ.

كېيىنكى كۈنلەردە مەن شۇ چاغدا ئەر كىشىگە ئوخشىماي قالغانلىقىمنى ھېس قىلغان ئىدىم.

رەڭگى بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان ئەسلىمىلەر قۇيۇندەك پىرقىراپ ئۇنىڭ خىيالىدىن مانانلاشتۇراتتى. ئۆتكىلى بولمايدىغان ھاڭنىڭ قارشى تەرىپىدىكى گىرىمسەن ئارىسىدا چىرايلىق بىر سېما شامالدار ئارىسىدا لەرزان كېتىپ باراتتى.

بازار سۈس قايناپ تۇراتتى. بازاردا ھەممە نېمە بارەك قىلاتتى، بىراق ئۇ ئىزدىگەن نېمىسىنى تاپالمايدىغانەك قىلاتتى.

پەرھات ئۆزىدىن قورقۇپ قالدى، ئەتراپىدىكى ئادەملەردىن

قورقۇپ قالدى، دۇنيادىن قورقۇپ قالدى، ئۆزى ياشاۋاتقان ھەر بىر كۈندىن قورقۇپ قالدى، لەيلى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ ھەممە نەرسىدىن قورقىدىغان بولۇپ قالغانىدەك قىلاتتى.

تۇخۇم سېتىپ ئولتۇرغان مومانىڭ تۇرقى ئۇنىڭغا نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن مومىسىنى يادىغا سالدى. مومىسى ئۇنى ئېشەككە مىندۈرۈپ تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باراتتى، يولدا ماڭغاچ سۇرە يادلايتتى، ئۇ مومىسىنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان، مەنىسىنى چۈشەنمەيدىغان سۇرىلەرنىڭ يېقىملىق ئاھاڭىنى تىڭشاپ ئېشەك ئۈستىدە كېتىپ باراتتى، يۈرىكىدە سىرلىق ھەم تولىمۇ ئىسسىق بىر نۇر پەيدا بولغانىدەك ھېس قىلاتتى. ئېشەكنى يېتىلەپ كېتىۋاتقان مومىسىنىڭ دۇمچەيگەن بەللىرى كۆزگە تاشلىناتتى. ئاددىي چىت رەختتىن تىكىلگەن كۆڭلەكنىڭ ئۈستىدە قۇياشنىڭ ئۆلۈغۋار نۇرى ئوينايتتى. ئېشەك نەدە سۈنى كۆرسە پۇراپ بېقىپ سۇغا تەس كىرەتتى، ئاندىن سۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇۋېلىپ سۇغا سىيەتتى. مومىسى بۇنداق چاغدا ئېشەكنى تىللايتتى، چۈلۈۋرنى سىلكىپ ئېشەكنىڭ سۇدىن تېزرەك چىقىپ كېتىشى ئۈچۈن تارتقۇشلايتتى. ھازىر مۇشۇ ئىشلار ئۇنىڭ بالىلىق خاتىرىسىدە ئۆچەي ـ ئۆچەي دەپ قالغانىدەك قىلاتتى.

ـــ پەرھات، چىڭ ئولتۇر بالام...

مومىسى شۇنداق دەيتتى.

ئاشۇ جانجان مومىسى بىلەن مۇنۇ مومانىڭ بىر يەرلىرى ئوخشاپ كەتسە كېرەك.

«بۇ بىغەم مومايدەك قىلىدۇ»، دەپ ئويلىدى ئۇ مومانىڭ پەرۋاسىز تۇرقىغا قاراپ. بىر قارىسا بۇ موماي بىلەن مومىسىنىڭ پەقەت ئوخشاشلىقى يوقتەكمۇ قىلاتتى.

لەيلىنىڭ ئۆمرى قىسقا بولۇپ قالمىغان بولسا مۇشۇ مومايدەك ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرەر بولغىيدى!؟

بۇ مومای بىلەن لەيلىنى بىر يەردە تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدىغاندەك ئىدى. بۇ مومای ئۆمرىدە باشقىلارنىڭ ئۆلۈمگە قىستاشلىرىغا دۇچ كەلمىگەن بولۇشى يەنە ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشنى ئويلاپمۇ باقمىغان بولۇشى مۇمكىن.

چىمەن دوپپىسى كىرلىشىپ كەتكەن بىر ئادەم سۇۋاقلىرى ھۆركۈپ چۈشۈپ كەتكەن تامنىڭ تۈۋىدە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ قوغۇن يەۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۇزۇن بۇرۇتلىرىغا قوغۇن شىرنىسى يۇقۇشۇپ قالغان ئىدى.

ـــ بالا نەچچە ھاشىمئاخۇن؟

يېنىمدىكى ئېشەك ھارۋىسىدا ئولتۇرغان ئىككى كىشى پاراڭغا چۈشتى. تۆت يانچۇقلۇق چاپانىنىڭ ئالدى تۈگمىلىرىنى خاتا ئېتىۋالغان شەپكىلىك بىرسى گېزىت قەغىزى بىلەن تاماكا ئوراۋېتىپ شاپاق دوپپىلىق ھەمراھىدىن سورىدى.

ـــ بالا بەش، ئىككىسى ئوغۇل، ئۈچى قىز، چوڭ ئىككى ئوغۇلنىڭ قولى ئىشقا تېگىپ قولۇمنى سوۋۇتتى، قىزلىرىم تېخى كىچىك، ئۇلارمۇ چوڭ بولۇۋاتىدۇ.

ـــ بالىلار ئوقۇدىمۇ؟

ـــ سەككىزنى پۈتكۈزگەن، مەكتەپتىن تارتىۋالدىم، ئوقۇپ نېمە قىلار؟ يوغان مەكتەپتە ئوقۇپ كەلگەنلەرنىمۇ كۆرۈۋاتىمىز، يا خىزمەت تاپالمايدىكەن، يا ئېتىزنىڭ ئىشىنى قىلالمايدىكەن، تازا بىر يارامسىز بولۇپ قالىدىكەن. شۇڭا ھۈنەرگە بېرەيمىكىن دەيمەن، سېنىڭ بالىلىرىڭچۇ؟

ـــ بۇرۇنقى خوتۇنۇمدىن تۇغۇلغان ئىككى بالام قېچىپ كەتتى، نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيمەن، كېيىنكى خوتۇن بەك باغرى قاتتىق چىقىپ قالدى، بىر ئوبدان خوتۇندىن ئاجراشتۇق رۇپ تېگىۋالغان بۇ گۇي، مانا ئۆيگە كىرىۋېلىپلا ئوساللىقىنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ بالىلىرىمنى پاتقۇزمىدى. يەتتە ـ سەككىز يىل بولدى، بالىلىرىمنى كۆرەلمىدىم، كىچىكلا چىقىپ كەتكەن

بالىلار، شۇلارنىڭ قىساسىدىن قانداق چىقارمەن؟ دەپ يۈرىگىنىم سۇ... جاھان دېگەن مۇشۇكەن.

شاپاق دوپپىلىق ئادەمنىڭ بىركىمگە دەپ بەرسە نەچچە كۈن ئاڭلىغۇدەك ئۇزۇن ھەم ئېچىنىشلىق كەچۈرمىشلىرى بار - دەك قىلاتتى. ھايۋانلارنىڭ ئارىسىدىمۇ ئۆز جۈپتىدىن تېنىپ باشقا جۈپ تېپىۋالىدىغان، ئەتە - ئاخشىمى خۇپيانە سۆرىشىپ يۈرىدىغان ئىشلار بارمىدۇ؟ جاھان ئەجەب قىزىق يارىتىلغان - دە. بىر قارىسا قان - ياش بىلەن تولغاندەك، بىر قارىسا كۈلكە، شادلىققا كۆمۈلگەندەك، ئەمەلىيەتتە مۇشۇ نەرسىلەر خۇددى زاغرا قاينىق بولۇپ ئارىلىشىپ كەتكەن، تاتلىقىدىن كېچىلمەي، ئاچچىقىدىن قۇتۇلالماي ئۆتۈپ كېتىدىغان جاھان بۇ.

بازار مېھرىسىز بىر تەرزدە سوزۇلۇپ ياتاتتى. ھەممە ئادەمنى بىرىەرگە يىغىدىغان بازاردا ئەجەب بىر سېھىر بار ئىدى، بازار موھتاجلارنىڭ ئۇۋىسى ئىدى. ئېلىپ - ساتارلار، زېرىكەنلەر، ئىچى پۇشقانلار، قىلغىلى ئىشى يوق بىكارچىلار، بېشى قېيىپ قالغانلار، نىيىتى يامانلار، كۆڭلى تۇز ئادەملەر، ئۇرۇش دېسە يەتمىش يەردىن بەل باغلايدىغانلار، قورقۇنچاقلار... بازار مۇشۇنداق ئادەملەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىگە جەم قىلاتتى، ھەممىسىنى سىغدۇراتتى، ھەممىسىگە يول، ئورۇن بېرەتتى. جاھاندا بازاردەك قىزىق، بازاردەك سېھىرلىك، بازاردەك رەھىمسىز نەرسە يوق ئىدى. بۇ يەردە قورسىقى ئاچقانغا تىينىلىق نەرسىنى بىكارغا بېرىدىغان قائىدە يوق، پۇللار قولدىن - قولغا ئۆتۈپ تۇرىدۇ، مېنىڭ نەرسەم بىردەمدە يەنە بىرسىنىڭ بولۇپ قالىدۇ.

توساتتىن لەيلى ئۇلۇپ كېتىش ئالدىدا كۆرگەن چۈشۈم يادىمغا يېتىپ قالدى. ئۇ ئادەتتىكىدەك بىر كېچە ئىدى، مەن ئويغىنىپ سىرتقا چىققاندا ئاسماندا يۇلتۇزلار چاراقلاپ، سامان يولى غۇۋا كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. مەن نېمە ئۈچۈندۇر قور-

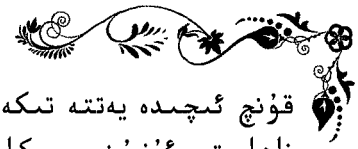

قۇنچ ئىچىدە يەتتە تىكەن يۇلتۇزىغا ئۇزاق قاراپ كەتكەنىدىم. ناھايىتى ئۇزۇن بىر كارىدوردا لەيلىنى ئىزدەپ چۈش كۆرگەن ئىدىم، لەيلى مۇشۇ كارىدوردا دەپ ئويلايتتىم، ئەمما ئۇ كۆزۈمگە چېلىقمايتتى. بۇ چۈشۈمنى ھە دېسە يادىمدىن چىقىرىپ قويالمايتتىم. يادىمغا يەتكەندە قورقۇپ كېتەتتىم، يادىمدىن چىقىرىپ قويسام تېخىمۇ قورقۇپ كېتەتتىم. قىرىق ياشلىق ئەركەكنىڭ يۈرىكى پىلە قۇرتىدەك ئاجىز بىر ھالغا كېلىپ قالاتتى. تەقدىرنىڭ كارامەتلىرىدىن ھەيران قالاتتىم، ھېچكىمگە يولۇقمىغان لەيلىنىڭ ماڭا يولۇقۇپ قالغىنى، مەندىن ئون سەككىز ياش كىچىك قىزنى تۇنجى كۆرگەندىكى مالىمان ھەم ئالاقزادە، ئۇمىدىنىڭ قىزىل چوغى يېنىپ تۇرغان شېرىن خىيالىلىرىم يادىمدىن پەقەت چىقمايدۇ. بىر ئادەمنىڭ تەقدىرى، كۆرمىشى - يولۇقمىشلىرى، ئۆمرىدە روي بېرىدىغان قىسمەتلىرى ھەققىدە بىز نېمىلەرنى بىلىمىز؟ شۇنداق بىر سوئال بار، تېپىپ بولالمىدىم، ئىكرامنىڭ شۇ سوئالنى بەكلا بىلگۈسى بار.

— تاپالىدىڭمۇ؟ — دېدى ئىكرام.

ئىكرامنىڭ ئىچىنىڭ سىقىلىۋاتقانلىقىنى بىلىمەن، ئۇ بىر نېمىدىن ئەنسىرەپ يۈرىدۇ، ئەمما نېمىدىن ئەنسىرىگەنلىكىنى بىلمەيدۇ. تىت - تىتلىق، بىسەرەمجانلىق ئۇنىڭ جېنىنى قىسىپ تۇرىدۇ.

— نېمىنى دەيسەن؟

— ئىزدەۋاتقان سوئاللىرىڭنى دەيمەن.

— ياق تېخى، ئەمما ھامان بىر كۈنى تاپىمەن.

ئەقلىمنىڭ پايانىغا سىغدىلىپ مېنى بىئارام قىلىپ تۇرغان بىر نەرسە بار. مەن ئۇنى مەن تاپماقچى بولغان سوئال دېدىم. كىشىلىك ھاياتىمنىڭ گۈزەل ئارمانلىرى، ئاجايىپ پەللىلىرى، بۇگۈنۈم، ئەتەم، ئۆتمۈشۈم ئارىسىدىكى سىرلىق نەرسە ھەققىدىكى سوئال ئەقلىمنى ئىگىلەپ تۇرىدۇ. ئەمما، مەن ئۇنى تېخى

تېپىپ بولالمىدىم، تېپىۋالسام بولاتتى.

ــ مەن ئۆلۈپ كەتسەم قانداق قىلارسىز؟

پەرھات چۆچۈپ كەتتى. قىزارغان كۆزلىرىنى خوتۇنىغا تىكىپ قاراپلا قالدى. ئۇ خوتۇنىغا بۇنداق تىكىلىپ قاراپ باقمىغىلى ئۇزۇن بولغان ئىدى. ئوڭ قول بىلەن سول قولىنى تۇتۇشا سېزىم بولمىغاندەك ئۇ خوتۇنى ئالدىدا تۇرسىمۇ ياكى كۆزىدىن يىتسىمۇ ئانچە ئېرەن قىلىپ كەتمەيدىغاندەك قىلاتتى. نېمە ئىشلار بولۇپ كەتتى، نېمىشقا مېنىڭ چۆرەمدىكى ئايالىلار ئۆلۈپ كېتىدۇ ياكى ئۆلۈمنىڭ گېپىنى قىلىدۇ؟

ــ ئالجىپ قالدىڭمۇ نېمە؟

ــ ياق.

ــ سەن نېمىشقا ئۆلۈپ كېتەتتىڭ بىكارغا؟ يوقىلاڭ گەپ قىلما.

ــ ئەمدى ھېچنېمە دەپ بولمايدۇ... بەزىدە ھەممىدىن قۇتۇلۇپ كېتەي دەيمەن.

ــ نېمانداق سارىڭدەك گەپ قىلىسەن؟

ــ مۇنداقلا دەپ قويدۇم، خورلۇقىڭ دەردى يامان... بەزىدە ئادەم ھەر قىسما ئىشلارنى ئويلاپ قالىدىكەن.

مەن پەرىدەنىڭ ئۆلۈمنىڭ گېپىنى قىلىۋېتىپمۇ ھېچ ئىش بولمىغاندەك تۇرقىغا قاراپ بىر قىسىملا بولۇپ قالدىم.

بۇ لەيلى ئۆلۈپ كېتىشتىن نەچچە ھەپتە بۇرۇنقى بىر ئەتىگىنى ئىدى. لەيلى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن پەرھات ئۆزىنى بىردىنلا قېرىپ كەتكەندەك ھېس قىلدى. شۇ كۈنى ئەتىگەندە خوتۇنىغا قاراپ ئەجەبلىنىپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ خوتۇنىنىڭ ئۇشتۇمتۇت قېرىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇ گاڭگىراپلا قالدى، بۇ خوتۇنمۇ بۇرۇنمۇ مۇشۇنداق چىرايى قانسىز، كۆزلىرى قىزارغان، لەۋلىرى تاتىراڭغۇ بولغىيمىدى!؟

لەيلى بىلەن بۇ خوتۇننى سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. لەيلى

مېھىر بەرگەن دۇنيانىڭ ئىسسىقلىقىنى ھېچنېمە بىلەن تەڭ-لەشتۇرگىلى بولمايدۇ. لەيلى مۇشۇ كۈندە ھايات بولغان بولسا...

لەيلى ئۇچۇن ئۆچ ئېلىش پۇشايمان قىلىدىغان ئىش ئەمەس.

— ماڭا بىر پىچاق كېرەك ئىدى.

— قانداق پىچاق ئالاتتىلە، مەندە ھەر خىل پىچاقلار بار، ناۋادا بۇلار يارىمسا ياساپ بەرسەممۇ بولىدۇ، ھازىر خەقلەر پىچاقنىڭ ياخشىسىنى تاللىيالمايدۇ، مانا مەن سىلىگە ئۆزۈم تاللاپ بېرىمەن.

— قانداق پىچاقلار بار؟

— ھەر خىللىرى بار، مەسىلەن، مانىڭدەك قوغۇن - تاۋۇز تىلىدىغانلىرى، كۆكتات توغرايدىغانلىرى، بالىلار قەلەم ئۇچلايدىغان قەلەمتىراچلار، يەنە قوي سويىدىغانلىرى...

— ماڭا ئادەم ئۆلتۈرىدىغان پىچاق كېرەك.

ساقاللىرىنىڭ تەڭدىن تولىسى ئاقىرىپ كەتكەن تۆمۇرچى چىرايىمغا قاراپ تۇرۇپلا قالدى، ئاندىن بايىقى تەبەسسۇم ئۆچ-كەن چىرايىغا مەسخىرىلىك تۇس بېرىپ كۆزۈمگە تىكىلدى.

— سىزگە ئادەم ئۆلتۈرىدىغان پىچاق كېرەكمۇ؟

— ھەئە.

— ياخشىسى سىڭگەن نېنىڭىزنى يەڭ جۇمۇ، ئادەم ئۆلتۈ-رۈش دېگەن ئويىنىشىپلا ئېغىزىدىن چىقىرىدىغان گەپ ئەمەس. مەن ياسىغان پىچاقلىرىمدا بىر كىمنىڭ ئادەم ئۆلتۈرۈشىنى پەقەت خالىمايمەن، خۇدا ساقلىسۇن...

— ئادەم ئۆلتۈرۈشنى ھېچكىم خالىمايدۇ، ئەمما بەزىدە مەجبۇر بولۇپ قالىدىغان گەپ.

— بۇ ئۆزىڭىزنىڭ ئىشى، مېنىڭ قېشىمدا بۇ گەپنى دې-گۈچى بولماڭ، يەر يۈزىدىكى ئەڭ تايىنى يوق ئىش ئادەم ئۆلتۈ-

رۇش. بۇ گەپنى قىلىۋېتىپمۇ تېنىم شۇركۈنۈپ كەتتى مېنىڭ...

تۆمۈرچى بىلەن مۇشۇ گەپلەرنى قىلىشقاندا مەست بولسام كېرەك.

خامۇشلۇققا ئۆچ ئىدىم، مەن شۇ كۈنى پۈتۈن بىر كۈن خامۇش يۈردۈم. بىرەر كىم بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشتىن قورقىتۇم، يالغۇزلۇقتىن ئۆلگۈدەك بىزار بولۇپ كەتتىم، يوپۇرماق-لىرى كىچىك دەرەخلەرنىڭ سايىلىرىدىن، ماڭا قىزغىن تىكىلگەن كۆزلەرنىڭ ئىسسىق تەپتىدىن، لەيلىگە ئوخشاپ قالىدىغان، ئەمما پەقەت ئوخشىمايدىغان قىزلارنىڭ ئۇزارىدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ ناھايىتى تېز مېڭىپ مەھەللىگە كېلىۋالدىم، ئارقىدىن پۇشايمان قىلدىم.

بىر نەچچە ئادەم بىر بولۇپ مېنى ئۇرىدىغاندەك، ئۆيۈم توساتتىن ئۆرۈلۈپ كېتىدىغاندەك قورقۇپ كەتتىم. پەردە نەگە كەتكەندۇ؟ ئۇ قايتىپ كەلسە بولاتتى. بىراق، چىن كۆڭلۈمدىن ئۇنىڭ قايتىپ كېلىشىنى خالايدىغان ـ خالىمايدىغانلىقىمنى بىلمەيمەن.

قەدەمدە بىر يامان ئىش يۈز بېرىشى مۇمكىن. ئىكرامدىن چاتاق چىقمىسا بولاتتى. لەيلىگە ئۆلۈم يەتكەن دۇنيادا ھەرقانداق بالا ـ قازانى يۈز بەرمەيدۇ، دېگىلى بولمايدۇ.

※ ※ ※

ئۆيگە كىرىپ نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدىم. ياندىكى ئۆيدىن تېلېۋىزورنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىاتتى. خوتۇنۇم كورىيەنىڭ فىلىملىرىنى كۆرۈۋاتسا كېرەك.

ئوغلۇمنىڭ قولىدىكى قىزىل يالتىراقنى كۆرۈپ ئەرۋاھىم ئۇچتى، ئۇنىڭ كالپۇكلىرى مۇچ يۇقۇندىلىرى بىلەن بۇلغانغان

ئىدى.

— بۇ نەرسىنى نېمىشقا يەيسەن؟

— ھەممە بالىلار يېگەندىكىن مەنمۇ ئېلىپ يېدىم.

ئوغلۇمنىڭ چىرايلىق كۆزلىرىدىن جاھىللىق تەپچىپ تۇراتتى.

— بۇ زىيانلىق نەرسە، يېسەڭ بولمايدۇ.

— ھەممەيلەن يېدى، ھېچكىمگە زىيان قىلمىدى.

ئوغلۇمنىڭ چېكىتتەك قارا كۆزلىرى ماڭا تىكىلگەن ئىدى. بۇ كۆزلەردىن قورقۇنچ، بىزارلىق ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى. ئوغلۇمنىڭ مەكتىپىنىڭ ئالدىدىكى قويۇق قارا تېرەكلەرنىڭ سايىلىرى چۈشۈپ تۇرىدىغان تار ئاسفالت يولدا ئەسكى ھارۋىلىرىنى توختىتىۋېلىپ مەينەت بىر نېمىلەرنى ساتىدىغانلار كۆز ئالدىمغا كەلدى. كىرلەشكەن چاچلىرى پاخپايغان، ئۆسۈك تىرناقلىرى قاپقارا كىر بىلەن تولغان بۇ كىشىلەرنى ھەر كۆرسەم جۇدۇنۇم ئۆرلەيتتى. ئاق - قارىنى پەرق ئېتىشنى بىلمەيدىغان بىچارە بالىلار ئۇلارنىڭ ئاشۇ پاسكىنا قوللىرىدىن پاسكىنا نەرسىلەرنى ئېلىپ يەيتتى، ئۇلارنىڭ روھى، ۋۇجۇدى، پاكىز يۇرىكى بۇلغىنىشقا باشلايتتى.

— قانداق بالىسەن؟ ئۇنداق نېمىلەرنى يېمە، ئاغرىپ قالىسەن، دوختۇر بولۇپ قالىسەن، دېگەن گەپنى يۈز قېتىم قىلغاندىمەن، قانداق قىلسام گەپ ئاڭلايسەن؟

مەن ئىمكان بار ئاۋازىمنى پەسرەك، مۇلايىمراق چىقىرىشقا تىرىشىپ شۇنداق دېدىم.

— ئەمدى يېمەي.

— سەن بۇ گەپنى ماڭا بەك كۆپ دەپ كەتتىڭ، ئەمما گېپىڭدە تۇرمىدىڭ، گەپ ئاڭلىمىغان قۇلىقىڭنى يۇلۇپ قولۇڭغا تۇتقۇزۇپ قويسام دەيمەن.

شۇنچە ئۆزۈمنى بېسۋېلىپمۇ يەنە قوپاللىق قىلىپ سېلى-

ۋاتاتتىم.

ــ داداڭ توغرا دەيدۇ بالام، ئۇنداق نېمىلەرنى يېمىگىن، مەينەت نەرسىلەرغۇ ئۇ.

خوتۇنۇم ئوغلۇمنىڭ كىيىمىنى سالدۇرغاچ غودۇڭشىدى:

ــ مەكتەپمۇ چەكلىسە بولىدۇ ئاشۇنداق نەرسىلەرنى سا-تىدىغان ئىشلارنى.

ــ ۋاي قويغىنا، هازىرقى مەكتەپلەرمۇ ئوخشاپلا قالدى، مەسئۇلىيەت دېگەن نەرسە يوق ئۇ خەقتە، كۇن ئۆتكۈزسىلا بول-دى...

ــ بولدى، بۇ گەپنى قويايلى، يان قوشنىمىز توي خاتىرە كۇنىگە چاقىرىپتۇ، 200 سومدىن يىغىش قىلغۇدەكمىز.

ــ خەقنىڭ توي خاتىرە كۇنى بىلەن بىزنىڭ نېمە ئىشى-مىز؟

ــ ئۇغۇ شۇ، بىراق قائىدە شۇدە.

ــ ئەجەب بولمىغۇر ئىشلار تولىراپ كەتتى، خوتۇننى باش-قا بىرسى ئېلىپ، ئەرگە يەنە بىرسى تەگسە ئۇنىڭ ئاۋارىچىلى-قىنى بىز تارتىمىزكەن. پۇلنى بەر، ئەمما بىز قاتناشمايمىز.

ــ قاتناشمىساق سەت تۇرىدۇ.

ــ چىرايلىق تۇرسا سەن قاتناش، مېنىڭ ۋاقتىم يوق.

تۇرمۇشۇمدا قاملاشمىغان ئىشلار تولا يۇز بېرىۋاتاتتى. ئى-چىم سىقىلىپ تالاغا چىقتىم. ئۆينىڭ ئالدىدىكى ئەرمىدۇن دە-رىخىنىڭ ئاستىدىكى كونا ياغاچ ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان پەرھات خوددى مېنى ساقلاپ تۇرغاندەك ئورنىدىن تۇرۇپ قول ئىشارىسى قىلغاچ چاقىرىپ قالدى.

ــ ئىكرام، بۇياققا كېلە.

ئۇنىڭ مۇزدەك سوغۇق قوللىرىنى سىقىپ كۆرۈشتۇم، ياخشى نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ ياردىمىدە دەم ئېلىشقا چىقىۋال-غان پەرھاتنىڭ تۇرقى كىشىنى ئەندىشگە سېلىپ قويياتتى. ئۇ-

نىڭ ئۇستىدىن بولۇۋاتقان گەپلەرنى پەرھاتنىڭ ئۆزىگە دېگىلى بولمايتتى. «ئەقلىدىن ئېزىپتۇ... »دېگۈچىلەر بار ئىدى. شۇ گەپلەرنى ئاڭلىسام تېنىم شۇركىنەتتى، شۇ گەپلەرنى دېگۈچىلەر بىلەن قىزىرىشىپ، تاتىرىشىپ زاكونلىشاتتىم، ئەمما پەرھات كۇندىن ـ كۈنگە بىرقىسما بولۇپ كېتىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ خىياللىرىنى قالايمىقانلىشىۋاتقان بولسا كېرەك، دەپ ئويلايتىم. ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلايدىغانلىقىنى بىلمەيتتىم، ئۇ ماڭا خۇددى خىياللىرىنىڭ باش ـ ئاخىرى يوق، ئەملگە ئاشمايدىغان ئارزۇلارنىڭ دەردىدە يۇرىكى ئېچىشىپلا تۇرىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. شۇنداقتىمۇ پەرھاتنىڭ ئەقلىنىڭ بىر يەرلىرىنىڭ ساز ئىكەنلىكىگە ئىشىنەتتىم. بەزىدە ئۇنىڭ ئوي ـ خىياللىرىدىن ھەيران قالاتتىم، ھېچكىم ئويلىيالمايدىغان ئىشلارنى ئويلاپ قالاتتى. ئارزۇسىز ھايات توختام سۈرەك مەنىسىز، تۇز، تەمسىز بىرنېمە بولۇشى مۇمكىن، زىيادە ئېغىر ھەم تولا ئارزۇلارغا بېرىلگەن ھاياتمۇ شۇنىرغانلىق كۈندەك كىشىگە ئارام بەرمەيدۇ. ھاياتتا كۆتۈرەلەيدىغان يۈكنى جەزمەن كۆتۈرۈش كېرەك، ئېغىر قورام تاشلارنى يۈدۈۋېلىپ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ يۈرۈشمۇ قاملاشمىغان ئىش.

ـــ قانداقراق ئۆتۈۋاتىسەن؟

ـــ ياخشى.

ـــ ياخشى دەيسەنغۇ؟

ـــ ئەمىسە نېمە دەيمەن؟ ئەمەلىيەتتە ياخشى ئۆتۈۋاتقان تۇرسام.

پەرھاتنىڭ ئورۇق يۈزلىرىدە ئىنچىكە قورۇقلار بار ئىدى. مەن ئۇنىڭ چېكە چاچلىرىدىكى سېزىلەرلىك ئاقلارغا قاراپ باشقىچە بولۇپ قالدىم. چاچنىڭ ئاقارغىنى، چىشنىڭ سارغايغىنى ئۆمۈر ھارۋىسىنىڭ بىر يەرگە بېرىپ قېلىۋاتقانلىقىغا ئىشارە، دېگەن گەپنى ئاڭلىغان ئىدىم. پەرھات بىلەن تەڭتۇش-

لەردىن ئىدۇق، پەرھاتنىڭ چاچلىرىغا كىرگەن ئاق ئەملىيەتتە مېنىڭ چېچىمغا ئاق كىرىدىغانلىقىدىن ياكى كىرىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى.

ـــ ئۆزۈڭگە دىققەت قىل جۇمۇ ئىكرام.

پەرھات كۆزۈمگە تىكىلىپ ئېغىر ئۇھ تارتتى، مەن چۆچۈگەندەك ئۇنىڭغا قاراپ قويدۇم. پەرھاتنىڭ سارغۇچ شالاڭ بۇرۇتلىرى كۆزۈمگە پەقەت سىغمايتتى. ئۇنىڭغا بۇرۇتۇڭ يارىشىماپتۇ، دېگەن گەپنى نەچچە قېتىم دېمەكچى بولۇپ يەنە دېمىگەن ئىدىم، ئۇنىڭ غەمكىن ھەم ئويچان كۆزلىرى كۆڭلۈمنىڭ بىر يەرلىرىگە سوغۇق ھەم قاراڭغۇ سايە تاشلايتتى. مەن تۇرۇپلا پەرھاتنىڭ يېقىندىن بېرى بىرەر قېتىم قېنىپ، ئىچ ـ ئىچىدىن قاقاقلاپ كۈلگىنىنى كۆرمىگەنلىكىمنى يادىمغا ئالدىم. پەرىدە كەتتى، نەگە كەتكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئۇنىڭ يوقاپ كېتىشى مەھەللىدە خېلى ئۇزۇنغىچە قىزىق تېما بولغان ئىدى، بارا ـ بارا ئۇنتۇلۇپمۇ كېتىۋاتاتتى.

ـــ مەن سېنى خېلى تۇزۇك ئادەم ھېسابلايتتىم، ـــ پەرھاتنىڭ ئاۋازىدىن بەكلا ئۇمىدسىزلەنگەنلىكى چىقىپ تۇراتتى.

ـــ نېمە دېمەكچى سەن؟

ـــ نەشە چېكىشمۇ ئىشمۇ؟

ـــ نېمە دېدىڭ؟

مەن ئىتتىك ئەتراپقا قاراپ قويدۇم، ناھايىتى يىرگىنچلىك بىر نەرسە ماڭا يان تەرەپتىن يوپۇرلۇپ ئۇستىبېشىمنى بۇلغاۋاتقاندەك ئەندىكىپ كەتتىم. سەسكىنىشلىك بىر تۇيغۇ ۋۇجۇدلاپ چوقامدىن تاپىنىمغىچە ئۆتتى.

ـــ سېنى نەشە چېكىدىكەن، دېگەن گەپ بىر بولدى ھازىر، ھەممە ئادەمنىڭ ئاغزىدا شۇ گەپ.

ـــ نېمە دەيدىغانسەن؟ تۇزۇك گەپ قىل جۇمۇ.

مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەيلا قالدىم، چاقچاق قىلامدا-

كىن دېسەم پەرھاتنىڭ چاقچاق قىلىدىغانلىقىغا ھەرگىز ئىشەنمىگىلى بولمايدۇ. شۇ ھالىدا ئۇ چاقچاق قىلىدىغان ئادەم ئەمەس، ھەر بىر گېپىگە چوقۇم ئەستايىدىل دېيىلمۇاتقاندەك، پەقەت چاقچاق ياكى ھەزىل ئارىلاشمايدىغاندەك تەسىر بېرىدۇ. ئەمما، ھازىرقى گەپنى چاقچاق دېمىگەندە راست گەپ بولىدۇ، بۇ راست گەپ بولغاندا قوبۇل قىلغىلى بولمايدىغانلا بىر گەپ.

ــ دېدىمغۇ، خەقلەر شۇنداق دېيىشمۇاتىدۇ، بۇ مەن تېپىۋالغان گەپ ئەمەس.

ــ نېمىشقا مۇنداق دەيدىكەن؟

ــ سېنى چىرايى ئېچىلمايدۇ، قاپىقىنى تۇرۇپلا يۇرىدۇ، شۇنىڭغا قارىغاندا نەشە چېكىدۇ، دېيىشىپ يۇرۇشكىدەك.

ئەتىيازدا قارا بوران چىققاندا جاھاننى توپا قاپلايدۇ، بوراننىڭ گۇركىرىگەن ئاۋازى قورقۇنچ، غېرىبلىق تارتىپ ئۆتىدۇ، يوغان ـ يوغان دەرەخلەرنىڭ شاخ ـ پۇتاقلىرى قاراسلاپ سۇنىدۇ. يوللاردىكى، ئۆيلەرنىڭ ئالدىدىكى ئەخلەت ـ چاۋالار ھەريان ئۇچۇشۇپ ئاخىرى تار بۇلۇڭلارغا تىقىلىپ دۆۋىلىشىپ قالىدۇ. بۇنداق بوران كۈز كۈنلىرىمۇ، يەنە قىشتىمۇ چىقىدۇ.

مەن ھەيرانلا قالدىم، مەن ئۆزۈمنى خېلى خۇشخۇي ئادەم ھېسابلايتتىم. ئېپى كەلگەندە كېلىشتۇرۇپ چاقچاقمۇ قىلىپ قوياتتىم، كۈلكىنى ياخشى كۆرەتتىم، شۇڭا مېنىڭ بۇ ئۆمرۈمدە قانماي، خۇمارىدىن چىقالماي قىلىدىغىنىم تەبەسسۇم ۋە كۈلۈمسىرەش بولۇشى مۇمكىن. ئەمدى بۇ دۇنيا مېنى تېگى ـ تەگىدىن خاتا چۈشىنىپ ماڭا خاتا باھا بېرىۋاتقاندەك قىلاتتى. بۇ كۈلكىلىك بىر گەپ بولسىمۇ، كىشىنى بىئارام قىلاتتى. ئاشقا چۈمۈن چۈشۈپ كەتكەن، چىرايلىق ئېچىنىشنىڭ قاپ ئوتتۇرىغا كەلگەندە ئېشەك سۇغا سىيگەندەك ئاباب، ئەسكى تۇيغۇلارنى پەيدا قىلاتتى.

ــ سەن ئىشەندىڭمۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ دەسلەپ ئىشەنمىگەن.
ـــ كېيىن ئىشەندىڭمۇ؟
ـــ ئازراق ئىشىنىپ قالدىم.
ـــ ئىشىنىپ قالدىم، ما گەپنى، نېمىشقا؟
ـــ ساڭا قارىغانسېرى نەشە چېكىدىغاندەكلا كۆرۈنۈپ كەتتىڭ.

دىمىقىپ، كۈلەي دەپمۇ كۈلەلمەي ئورۇنۇمدا ھاڭۇبقىپ قالدىم. پەرھاتنىڭ ئورۇق يۈزلىرىدىكى قورۇقلار، چېكە چاچلىرىدىكى ئاقلارغا ئۇزاق سەپسېلىپ تۇرۇپ كەتتىم. مەن ئۇچۇن بۇ ناھايىتى كۈلكىلىك گەپ ئىدى. ئەمما، مەن كۈلەلمەي ئاۋارە بولۇپ كېتىۋاتاتتىم، بىر كىملەرنى تىللىغۇم كېلەتتى، تىللىيالمايتتىم، چالۋاقاپ ۋارقىراپ دوق قىلغۇم كېلەتتى، ھېچنېمە قىلالماي چىڭقىلىپ كېتىۋاتاتتىم.

ـــ ئادەمدەك گەپ قىل، شۇمۇ گەپمۇ، مەن جاھاندا ئەڭ يىرگىنىدىغان نەرسىنىڭ بىرى شۇ نەشە...

باغلاردىكى گۈللەرگە، تەنھا بۇلاقلارغا، چىمەنلەرگە، پاكىز يوللارغا چۈشۈن ـ كومۇتا دېگەندەك نېمىلەر ئولىشىۋالدۇ، كۆڭۈلنى ئەسكى قىلىدىغان رەزگى نەرسىلەر چاپلىشىپ قالىدۇ.

ـــ ھەي تاڭەي...
ـــ تاڭەي دەيسەنغۇ، سەن كۆرگەنمۇ مېنىڭ نەشە چەككىنىمنى؟
ـــ ياق.
ـــ ئەمىسە يەنە نېمە ماڭا ئىشەنمىگەندەك گەپلەرنى قىلىپ يۈرىسەن؟

پەرھات بېشىنى گىلدىڭشىتىپ ئۇيان ـ بۇيانغا قارىۋەتكەندىن كېيىن دېدى:

ـــ بىراق خەقلەر شۇنداق دەۋاتسا مەندىمۇ نېمە ئامال؟

ئەمدى ھەرقانچە ياخشى ئادەمنىڭمۇ ئازىدىغان، يولدىن چىقىدىغان چاغلىرى بولىدۇ. شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرمەيدىغان كىم بار دەيسەن بۇ جاھاندا، بىز ھەممەيلەن لىڭ كۆۋرۈكتە كېتىۋاتقان ئادەملەر، تۇرمۇش خۇددى شۇ لىڭ كۆۋرۈككە ئوخشايدۇ، سېنىمۇ ئەمدى قىزىقىپ خەقمۇ قىلغاندىكىن مەنمۇ بىر قىلىپ باقاي دەپ، شۇ يولغا كىرىپ قالغان بولسا دەيمەنغۇ ئەمدى.

مەن ئەلەم بىلەن يەرگە دەسسەپ ۋارقىرىدىم:

ـــ مەن نېمە بولسىمۇ ئۇنداق ئىشنى ھەرگىز قىلمايمەن، شۇ نەرسىنىڭ يېنىغا يولاپمۇ باقمىغان بەندە تۇرسام، بۇ ماڭا نومۇس ئەمەسمۇ؟ شۇنداق دېگەنلەرنىڭ ئاغزىغا ئۇر.

ـــ خەقنىڭ ئاغزىنى ئېتىپ قويغىلى بولمايدۇ، ھەر ھالدا دىققەت قىل، يامان يولدىن يېنىشمۇ ياخشى ئىش.

ئەمدى يەنە بىر نېمە دېيىشنىڭ ئورنى قالمىغاندەك قىلاتتى. مەن ئىچ ـ ئىچىمدىن سىلكىنىپ كەتتىم. نېمانداق بىر گەپلەر بولىدىغاندۇ؟ نېمىشقا مۇشۇنداق گەپلەرنى قىلىدىغان، ئاڭلايدىغان، ئىشىنىدىغان، يەنە كېلىپ شۇ سۆزلەرنى راست دەپ چىن پۈتىدىغان ئادەملەر بولىدىغاندۇ؟

پەرھاتنىڭ شۇبھىلىك كۆزلىرىگە قاراپ يا يىغلاشنى يا كۈلۈشنى بىلەلمەي قاراپ قالدىم. مەن نېمە بولۇپ خەقنىڭ كۆزىگە نەشە چېكىدىغان ئادەم بولۇپ كۆرۈنۈپ قالغاندىمەن!؟ ھېلىقى توي خاتىرە مەرىكىسى ئۆتكۈزىدىغانلارمۇ مەندىن گۇمان قىلامدىغاندۇ!؟

※ ※ ※

دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى قۇرۇپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى. دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى يىقىلىپ چۈشكەندەك قىلاتتى. ئىكرام مەندىن گۇمان قىلىۋاتسا كېرەك. ئۇنى نەشە چېكىدۇ، دېگەن

گەپنى مەن نەدە ئاڭلىدىم؟ كىم دېدى؟ بىلمەيمەن.

ـــ پەردەنى ئىزدەپ باقساڭ بولاتتى.

ئىكرام شۇنداق دېدى. مەن نېمىشقا پەردە بىلەن لەيلى دېگەن ئىككىيلەن ئارىسىدا بولۇپ قالدىم؟ پەردەنى ئۆزۈم يارىتىپ ئالغان ئىدىم. ئەمما، لەيلى مېنى ئىگىلەپ كەتتى. مەن ئۆزۈمنى بېغىشلاپ تۇرۇپ لەيلىگە تەۋە بولۇپ كەتتىم. مېنى بىر سوئال قىينىماپ تۇرىدۇ، شۇ سوئالنى تاپسام ھەممە ئىش ھەل بولۇپ كېتەتتى.

ھەممە ياقتىن بوران چىقىپ تۇرىدۇ، ھەممە يەردە لەيلىنى كۆرۈپ تۇرىمەن. ئۇنى ھېچيەردىن تاپالماي يۈرىمەن.

لەيلى چۈشۈمگە كىرمىگىلى ئۈزۈن بولدى.

لەيلىنىڭ تەبەسسۇمىغا، لەيلىنىڭ تەبەسسۇمىغا ئوخشايدىغان ئىللىقلىققا باغرىم قانماي ئۆتۈۋاتىمەن. ئادەملەرنىڭ بۇ دۇنياغا، ھاياتقا ھەر مىنۇت، ھەر دەقىقە رەھمەت ئېيتىۋاتقان، ھەر بىر كۈنگە، ھەر بىر قەدەمگە، ھەر بىر لوقما تائامغا، ھەر بىر راۋان نەپەسكە، ساقلىقنىڭ، ئارامجانلىقنىڭ ھەر لەھزىگە مىننەتدارلىق بىلدۈرۈۋاتقاندەك كۆرۈنىدىغان كۈلكە ھەم تەبەسسۇمىغا ئاشقىي بىقارار بولۇپ ئۆتكەن ئىدىم، لەيلى جاھاندىن كەتكەندىن كېيىن ماڭا بۇ دۇنيانىڭ تەبەسسۇمى يوقاپ كەتكەندەك، ھاياتتىكى شېرىن دەملەر، تاتلىق كۈلكىلەر، ھايانجانلىق ئىسسىق تىنىقلار قالمىغاندەك تۇيۇلسىمۇ، ئەمما يەنىلا شۇ نەرسىلەرنى ئىزدەپ، شۇ نەرسىلەرگە تەلپۈنۈپ كۈن ئۆتكۈزۈشكە ئۇمتۇلۇپ كەلدىم.

شۇنداقتىمۇ قىلىۋاتقان ئىشلىرىمنىڭ، دەۋاتقان گەپلىرىمنىڭ، خىياللىرىمنىڭ بىر يەرلىرى بىر قانداق بولۇۋاتقانلىقىنى گاھىدا ئۆزۈم سېزىپ قالىمەن، گاھىدا ئىكرامنىڭ كۆزلىرىدىن بىلىپ قالىمەن. ئەندىشە، ۋەھىمە، قورقۇنچ مېنى قاپسىۋالدى.

ئىكرامنىڭ بالىسىغا پىچاق ساقلىماسلىق توغرىسىدا تەز-
سىھ بېرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ يايمىدىن پىچاق سېتىۋالغانلىقىم،
لەيلىنى ئۆلتۈرگەن ياكى ئۆلۈۋېلىشقا مەجبۇرلىغان بىرسىنى
ئۆلتۈرمەكچى بولغانلىقىم يادىمغا يەتتى. ئۆلۈم دېگەننىڭ بەكلا
تاسادىپى، بەكلا رەھىمسىز بولىدىغانلىقى ھەققىدە، لەيلى باغ-
رىمدا چاغدا، مېنىڭ قۇچىقىمدا مۇلايىم قوزىدەك تۇگۈلۈپ ياتـ-
قانلىرىدا ئۇنى جاھاندىن كېتىپ قالارمۇ؟ دەپ ئويلىمىغانلىقىم
توغرۇلۇق جىق بىر ئىشلارنى خىيال قىلىپ كۇننى كەچ قىل-
دىم.

مەن ماڭا پىچاق سېتىپ بەرمەكچى بولغان ئادەمنىڭ ئار-
قىسىدا بىر ئادەمنى كۆرگەندەك بولۇپ ئاسىقىپ كەتتىم. ئۇ
ئادەمنىڭ قوللىرى قان يۇقى ئىدى، قولىدا قان يۇقى پىچاق
تۇراتتى. ئۇنىڭغا قاراپ ھەيران قالدىم.

ئۇ مەن ئىدىم. يۈرەكلىرىم زىركىرەپ روھىم شۇرقىراپ
ئېرىپ كەتتى.

※ ※ ※

قورۇنىڭ ئالدىغا چىقتىم.

بۇ مېنىڭ سانسىز ئىزلىرىم قالغان يەر ئىدى. مېنىڭ
ھېسابسىز تىنىقلىرىم سىڭىپ كەتكەن يەر ئىدى. قورۇنىڭ
ئالدىدىكى ئەرمۇدۇننىڭ ئاستى ئاجايىپ گەپ - سۆزلەر بولۇپ
تۇرىدىغان بازار ئىدى. بۇ يەردە ياخشى - يامان گەپلەرنىڭ ھەم-
مىسى بولاتتى. مېنىڭ نەشە چېكىدىغانلىقىم توغرۇلۇق مۇشۇ
يەردە قىزغىن پاراڭلار بولغان بولۇشى مۇمكىن. ئۇمىدسىز
كەيپىياتتا ئۇ يەرگە باردىم.

سادىر مۇقىيتىنىڭ ئېگىز بەستى ئادەملەر ئارىسىدا ئالاھى-
دە كۆزگە تاشلىناتتى. مەھەللىنىڭ چېتىدىكى قورۇدا ئولتۇرى-

كتاب نور بايكتى

دىغان سادىر مۇقىيت ئەرمۇدۇن ئاستىغا ئادەملەرنىڭ توپلانغىـ
نىنى كۆرسىلا لوڭۇلداپ مېڭىپ يېتىپ كېلەتتى. ئۇ قىزغىن
پاراڭ ياكى قارتقا چۈشۈپ كەتكەنلەرنىڭ نېمە دېيىشىۋاتقانلىـ
قى، نېمە قىلىۋاتقانلىقى بىلەن كارى بولمايلا ئۆزىنىڭ گېپىنى
قىلاتتى.

ـــ بىزنىڭ ئەخمەقنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلەمسىلەر؟

قارتا ئويناۋاتقانلار ئارىسىدىكى تۇردى ياقۇپ بېشىنى كۆـ
تۈرمەستىن سورىدى:

ـــ نېمە قىپتۇ؟

ـــ ماشىنا ئالىمەن، دەپ يۈرگۈدەك قاراڭغۇلار، شۇمۇ ئىشـ
مۇ، پۇلنى بۈزۈپ ماشىنا ئېلىپ نېمە قىلىدۇ؟ ئاچچىقىمدا بىر
مۇنچە تىللىۋېتىپ يېنىپ كەلدىم. بىكار قالغان پۇلى بولسا
بانكىغا سالسۇن يا بولمىسا ئۆيدىكى ساندۇقنىڭ تۆرىگە سېلىپ
ساقلىسۇن، ماشىنا ئالىمەن دېگىنىنى...

سادىر مۇقىيتنىڭ كۆزلىرى ئالاچەكمەن بولۇۋاتقانـدەك
قىلاتتى. بۇ كىشىنىڭ بالىلىقى، ياشلىقى، تۇنجى بالىسى دۇنيا ـ
غا كەلگەندىكى ئاجايىپ ھېس ـ تۇيغۇلىرى، شېرىن خىياللىرى
بولغىيدى!؟ ئەمما، ئۇ شۇ ھالدا ھاياتتىكى جىمى ئەسلىمىلىرىـ
نى تامام ئۇنتۇپ كەتكەندەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

ـــ ماشىنا ئالغانىنىڭ نەرى يامان، پۇل تاپقانلارنىڭ ھەمـ
مىسى ماشىنا ئېلىۋاتىدۇ، ئۇمۇ بىر زۆرۈرىيەتقۇ؟

ـــ قويغىنا ئۇ گەپنى، پۇل بۈزۈشنىڭ ئۆزىلىغۇ بۇ.

ـــ ماشىنا ئالغانىنى پۇل بۈزدى، دېگىلى بولمايدۇ، بۇ خۇدـ
دى بىزنىڭ زامانىمىزدا نەچچە ئايلىق ئىش ھەققىمىزنى تېجەپ
ۋېلىسىپىت ئالغاندەكلا بىر ئىش... ھازىر جاھان تەرەققيـ قىـ
لىپ كېتىۋاتسا...

ئارىدىن بىرەيلەن قىزىشىپ شۇ گەپلەرنى قىلدى،

ئەرمۇدۇننىڭ ئاستىدىكى ئورۇندۇقتا بىرمۇنچە قۇشقاچ مايىقى تۇراتتى.

ـــ پۇل تاپالماي قالغاندا ئۇ بىر نېمىنى قانداق قىلىدۇ دەيمەن، ـــ دېدى سادىر مۇقىيت ئاچچىق بىلەن.

ـــ پۇل پۇلنى تاپىدۇ دېگەن گەپ بار، ماشىنا بىر ئادەمنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتىن ياخشىلىنىۋاتقانلىقىنىڭ بەلگىسى، ئوغلىڭنىڭ ئىشلىرى تېخىمۇ يۇرۇشۇپ كېتىشى مۇمكىن، ـــ دېدى تاھىر زوردۇن كۈلۈپ تۇرۇپ.

ـــ بىر ئوبدان گەپنى قىلىۋېتىپ ئېزىپ كەتتى ماۋۇ، پۇل پۇلنى تاپىدۇ، دېگىنىڭ توغرا گەپ بولغان، بىراق پۇلغا ماشىنا ئالسا نەدىكى پۇل پۇلنى تاپىدۇ؟

ـــ ماشىنىنىڭ ئۆزىمۇ ئىناۋەتكە بېرىپ تاقىلىدىغان نەرسە... ئىقتىسادىي قۇرۇلمىنى تەكشەشتە ئىناۋەتكە مەبلەغ سېلىشمۇ كېيىنكى تەرەققىياتقا نىسبەتەن بەك مۇھىم بولۇپ بازار ئىگىلەشتە ئىستراتېگىيەلىك ئەھمىيەتكە...

تاھىر زوردۇننىڭ گېپى يەنە داۋام قىلىشى مۇمكىن ئىدى، ئەمما تۇردى ياقۇپ ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى.

ـــ نېمە دەۋاتسەن ھوي؟ پېنسىيەگە چىقتىڭ ئەمدى، يەغىن ئاچقاندەك مۇرەككەپ گەپلەرنى قىلىپ باشنى قايدۇرمىغىنا، كىم چۈشىنىدۇ سېنىڭ بۇ گېپىڭنى؟... ئىستراتېگىيە ـ پىستراتېگىيە دەپ كەتكىنىنى بۇنىڭ...

تۇردى ياقۇپ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ شۇنداق دېدى. ئۇنىڭ چىرايى قىزىرىپ كەتكەنىدى.

ـــ نېمە قىلسىمۇ پۇل بۇزماسلىقى كېرەكتە ئۇ.

سادىر مۇقىيت ئاچچىقى بىلەن گېلىنى قىرىپ قويدى. كىيىۋالغان ئەترەڭ كاستۇم ـ بۇرۇلكىسى ئۇنى سالاپەتلىك كۆرسىتىپ تۇراتتى.

ـــ بۇنى پۇل بۇزۇش دېمەيمىز، پۇل خەجلەش دەيمىز. ئوغ-

لىكىز توغرا قىپتۇ، پۇلنىڭ مېغىزىنى چېقىپراق ياشاش كېرەكتە، ــ دېدى بىرەيلەن بوغۇق ئاۋازدا.

ــ تاسادىپىي باشقا ئېغىر كۇن كەلسە قانداق قىلىدۇ؟

ــ نېمە كۇن كەلمەكچىدى؟

ــ ئىشقىلىپ ئادەم دېگەننىڭ بېشىغا ھەر قىسما كۇنلەر كېلىدىغان گەپتە.

ــ مەسىلەن، نېمە كۇن كېلىدۇ؟

ــ بۇنى مەن نەدىن بىلەي يا ئەۋلىيا بولمىسام؟

ــ ئەمىسە، كۇن كېلىدىغىنىنى نەدىن بىلىسىز ئەۋلىيا بولمىسىكىز؟

ئەجەب كۇنلەر بولۇۋاتىدۇ، ئەجەب ئىشلار بولۇۋاتىدۇ، تۇرۇپلا بىركىملەر بىركىملەرگە ئۆچ بولۇپ قالىدىغان، ئامراق بولۇپ قالىدىغان. سۆزلىگۇچىنىڭ سادىر مۇقىيتىنىڭ ئوغلى بىلەن پەقەت خۇشى يوقتەك قىلاتتى.

ــ ئىشقىلىپ مەن بىلمەن، سىلەر كىچىك بىلمەيسىلەر، بۇ جاھاندا كۇننىڭ پارقىراپ چىققانلىقىغا ئىشىنىپ جۇۋا بىلەن پىيمىنى تاشلىساق بولمايدۇ ـ چۇ. ماشىنا ئالىمەن دەيدۇ تېخى... ماشىنا ئالسا قانداق بولىدۇ؟

ــ نېمىلا دەيلى ئوغلۇڭنىڭ ماشىنا ئالغىنىنى يامان دېگىلى بولمايدۇ.

ــ بىرەر ژەقە چېقىپ قالسا ماشىنىدىن چاتاق چېقىپ...

ــ ھەممەيلەننىڭ ماشىنىسىدىن چاتاق چېقمىسا سېنىڭ ئوغلۇڭنىكىدىن چېقامتى؟

ــ ئۇنداق دېگەن بىلەن...

سادىر مۇقىيتىنىڭ ئەلەم ھەم يەنە بىر تۇرلۇك مەغرۇرلۇق چېقىپ تۇرغان كۆزلىرى پىلدىرلاپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يەنە نېمىلەرنى دەيدىغانلىقىنى ئاڭلاپ باقاي دەپ تۇرغاندا مەرۇپ توختىنىڭ ئاچچىق ئاۋازى ئاڭلاندى.

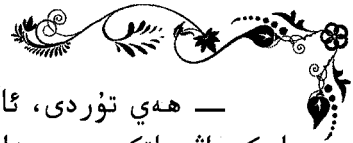

ـــ هەي تۇردى، ئالدىڭغا قاراپ قارتنى ئويناماسەن، چىل-لىكىنىڭ ماتكىسىنى خاتا چۇشتۇڭ كالۋا... نېمە كارىڭ سېنىڭ خەقنىڭ ماشىنا ئېلىش - ئالماسلىقى بىلەن، مۇشۇنداق گېپىي تۇگىمەيدىغان نېمە بۇ... ئالدىڭغا قارا...

قارتىنى خاتا چۇشۇپ قالغان تۇردى ياقۇپ ئوڭايسىز بىر ھالدا ھىجايدى:

ـــ ئەمدى گەپ شۇنداق تۇرسا... ماشىنا ئېلىش ئالماس-لىقمۇ چوڭ ئىش...

ـــ قويغىنا، گېپىي تۇگىمەيدىغان تايىنى يوق بىر نېمە بۇ مۇشۇنداق...

قارتىغا بېرىلىپ جىددىيلەشكىنىدىن بويۇنلىرىغچە قىزىرىپ، تەرلەپ كەتكەن مەرۇپ توختىنىڭ گېپىي تۇگە - تۇگىمەي سادىر مۇقىيت ۋارقىرىدى:

ـــ نېمە دەيسەن سارائ، ماشىنا ئېلىش - ئالماسلىق شۇنداق ئاددىي ئىشمىكەن؟

ـــ ئوغلۇڭ ماشىنا ئالامدۇ - ئالامدۇ بىزنىڭ نېمە كارى-مىز... قارتا ئويىنىغىلى قويە سارائ دەلىتە...

ـــ ھېلى بىكار سارائ دېگەنگە تويغۇزۇپ قويماي...، ـــ سا-دىر مۇقىيت غالىلداپ تىترەپ كەتتى.

ـــ قانداق قىلالايتتىڭ؟ ياماڭ بولساڭ كېلە، ـــ مەرۇپ توختى ئورنىدىن چاچراپ تۇردى. ئۇنىڭ ياقىسى كىرلەشكەن كۆڭلىكىنىڭ تۇگمىلىرىمۇ تولۇق ئېتىلمىگەن ئىدى.

ـــ سەندەك سارائ بىلەن تەڭ بولمايمەن مەن...

سادىر مۇقىيت شۇنداق دېگەچ كەينىگە ياندى. غەشلىككە ئوخشايدىغان بىر نەرسىلەر ئەتراپقا چاچ بولۇپ تارالدى. ئالىم كىتابنىڭ قانداقتۇر بىر گېپىي لىپىدە يادىمغا يېتىپ يەنە ئېسىمدىن كۆتۇرۇلۇپ كەتتى. ئۇ نېمە دېگەن بولغىيدى؟

ـــ سارائنىڭ قاپىقىغا بىرنى قويىمەن بىكار، ئادەمنى قار-

تا ئوينىغىلى قويماي زەننى چىچىپ... ھەي تۇردى، دىققەت قىل جۇمۇ، ئۇتتۇرىۋېتىپ قالمايلى... ئەل كۇننىڭ ئالدىدا سەت.

مەرۇپ توختىنىڭ بۇرنىنىڭ ئۇچىدا ئۇششاق تەر تامچىلىرى بار ئىدى. نەۋرە قىزىنى تىككۇچىلىكىنى تاشلاپ دۇكان ئاچىمەن دەپ ئاۋارە قىلىۋاتىدۇ، دەپ ئاڭلىغان ئىدىم. بالىلارنىڭ دەردى كىشىگە ئارام بەرمەيدىغان بولۇپ كەتتى، بىر كىشىلىك ئىش تېپىپ جاننى جان ئەتمەك قىيىنلىشىپ كەتتى. ياشىماق نېمانچە تەستۇ؟

يەرگە دوڭغايغىنىچە لوڭۇلداپ كېتىۋاتقان سادىر مۇقىتنىڭ كەينىدىن قاراپ قالدىم. ئېغىر بىر نەرسە مەن تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقاندەك، ئۇ نەرسىدىن ئۆزۈمنى تارتىپ بولالمايدىغاندەك قىلاتتىم. ئۇ نەرسىنىڭ نېمىلىكىنى بىلمىدىم. بۇ نەرسە باشقا يەرگە ئەمەس ئادەمنىڭ كۆڭلىگە مۇز بولۇپ ئۇرۇلدىغان، كىر رەڭلىك بىر نېمە ئىدى. ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇ نەرسىدىن نېرى بولالمايدىغانلىقىمنى ئويلاپ كۆڭلۈم يېرىم بولدى. پەرھاتنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ قورقۇپ قالدىم. ئۇنىڭ ئويلايدىغانلىرى، ئارزۇلىرى، چۈشلىرى ھېچكىمنىڭكىگە ئوخشىمايدىغاندەك قىلاتتى. بىزنىڭ ھېچ نەرسىمىز ھېچكىمنىڭكىگە ئوخشىماي قالغان كۈنى كۆرىدىغان كۈنىمىز بار.

تەكلىماكاننىڭ ئاجايىپ قۇملىرى ئەتىيازنىڭ، يازنىڭ، كۈزنىڭ، قىشنىڭ شامالىلىرىدا، بورانلىرىدا توزۇپ، ئۇچۇشۇپ يەر يۈزىگە يېيىلىدۇ، ھەريانغا چېچىلىدۇ. بۇ قۇملار، بۇ توپىلار شۇنداق يۇمشاق، شۇنداق ئۇششاق، ئادەمنى بىزار قىلىدۇ، دەمنى سىقىدۇ، بۇرۇنغا، ئېغىزغا كىرىپ ئادەمنى قورقۇنچقا سالىدۇ.

يۈرىكىمىز قۇمغا ئوخشاپ قالسا بولمايدۇ، دېگەن گەپنى بىركىم دەپ باقمىدى.

قەلبىمىزنى قۇم بېسىپ كەتمىسۇن، دېگەن گەپنىمۇ بىر

كىم قىلىپ باقمىدى.

مۇسا قادىر بىلەن خوشلىشىپ كۆڭلۈم بىر قىسمىلا بولۇپ قالدىم. ئۇنىڭ بېشىغا چوڭ كېلىپ قالغان شەپكىسى ئۇنى يا-ۋاش ھەم ئۆزىنى تاشلىۋەتكەن ئادەمدەك كۆرسىتىپ قويياتتى. پەرھات بىلەن ئىككىسىنىڭ بىر يەرلىرى ئوخشاپ قالغانىدەك ئىدى. ئەمما، مەڭگۈ ئوخشمايدىغانىدەكمۇ قىلاتتى.

ئەتىگەندىن بېرى ئوغلۇمنىڭ غېمىدىلا قالغان ئىدىم. بىز-نىڭ ئىداردىكى بىرسىنىڭ ئوغلۇم دېمەتلىك بالىسى قوشنا-سىنىڭ ئوغلىغا پىچاق تىقىۋېتىپتۇ. مەن بۇ گەپنى ئاڭلاپ قې-تىپ تۇرۇپلا قالدىم. بۇ خەۋەر خۇددى ماڭا مۇناسىۋەتلىكتەك، مەن ھەم مېنىڭ ئوغلۇم خۇددى شۇ ئىشنىڭ بىر يېرىگە بىرەر سەۋەب بىلەن چېتىلىپ قالدىغانىدەك قورقۇپ قېلىۋاتاتتىم. ئېغىر سومكىسىنى يۇدۇپ پۇشۇلداپ كەلگەن ئوغلۇمنىڭ چىرا-يى قىزىرىپ كەتكەن ئىدى. مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى گېپىدە جاھىللارچە چىڭ تۇرىۋالىدىغان ئادەملەردە بولىدىغان سوغۇق، كاج كۆلەڭگىنى كۆرۈپ ئىچىم ئېچىشقانىدەك بولدى. ئۇ ئانىسى ئالدىغا ئېلىپ كەلگەن تاماقنى خۇشياقماسلىق بىلەن يەپ ئول-تۇراتتى.

— سېنىڭ پىچىقىڭ بارمۇ؟

ئوغلۇم بىخەۋەر تامىقىنى مالتىلاپ ئولتۇراتتى.

— سەندىن سوراۋاتىمەن، سەندە پىچاق بارمۇ؟

— يوق، نېمە بولدى؟

— نېمە بولدى دېگەن نېمە گەپ بۇ؟... يا بار يا يوق دې-سەڭلا بولمىدىمۇ؟ پىچاق ساقلىما جۇمۇ.

ئوغلۇم ئەجەبلەنگەنىدەك غودۇڭشىدى:

— پىچاق ساقلىسا نېمە بولىدۇ؟

— مەن ساقلىما دېگەندىكىن ساقلىمىساڭلا بولدى. بۇ نې-مىشقا؟ نېمە ئۈچۈن؟ دەپ سوراپ ئولتۇرىدىغان گەپ ئەمەس،

بولدى تامىقىڭنى يە...

كەينىمگە قارىسام پەرھات قاراپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئولتۇرۇشىڭغۇ كۆزلىرى ماڭا تىكىلگەن ئىدى.

چۈشتىن كېيىنمۇ ئەتىگەن ئاڭلىغان خەۋەر پەقەت يادىمدىن چىقمىدى. كىمدۇر بىرىنىڭ ئوغلىنىڭ بىرسىگە تىغ تەڭلىشى مېنىڭ ئوغلۇم ھەم مەن بىلەن ئالاقىسىز ئىش ئىدى. ئەمما، مەن قورقۇپ قېلىۋاتاتتىم، شۇ ئىش كاللامغا كىرىۋالدى. ھېلىقى ئىش توغرىسىدىكى پەلىپەتىش ئويلىرىمنى ئۇنتۇپ كېتەي دەپ، ئۇنتۇيالمايى، يادىمدىن چىقىرالماي كېلىۋاتسام مۇسا قادىر ئۇچراپ قالدى.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئاداش، ياخشى تۇرۇۋاتامسەن، ھېچ بىر كۆرۈشۈپ بولالمىدۇق، بالىلار تىنچلىقتۇ، ئىزدىشىپ ئۆتەسەك بولاتتى... سەل سەمرىپ قاپسەن... دىققەت قىل... سېمىزلىك يامان ئىشكەن، بار بالانىڭ ھەممىسى سېمىزلىكتىن بولۇۋاتىدۇ. ياخشى تۇرغانسەن؟

ــ ياخشى، ئۆزۈڭ قانداقراق.

ــ مەنمۇ ياخشى، ئۆيى كۆچۈش بىلەن ھەلەك بولۇپ يۈرۈپتىمەن.

ــ ئۆيى كۆچتۇم دە، نەگە كۆچتۇڭ؟

ــ يېڭىدىن سالغان بىر بىنادىن ئۆيى ئالدىم، شۇنىڭغا.

ــ ئالدىنقى قېتىم كۆچكەن ئۆيدە نېمىشقا ئولتۇرمىدىڭ؟

ــ نېمىشقا بولاتتى، سالغىلى ئۇچ يىل بولغان ئۆيكەن، كونا دېگىنە، شۇڭا يېڭى ئۆيدە ئولتۇرايلى، دېيىشتۇق.

مۇسا قادىر شەپكىسىنى يەڭگۈشلىۋەتسە بوپتىكەن، ئۇ بەكلا چوڭ كېلىپ قالغان شەپكىسىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ ئۇستىبېشىدىكى توپا ـ چاڭلارنى قېقىشتۇرۇشقىمۇ ئۇلگۈرمەي كېتىپ قالدى. مەن مۇسا قادىرنىڭ قارىسىدىن ئېقى كۆپ كۆزلىرىدىكى بىر سەمىمىيلىكنى، بىر

مۇلايىملىقىنى يەنە بىر تۈرلۈك تىت ـ تىتلىقىنى سەزگەندەك بولدۇم. مۇسا قادىر بىلەن ئىككىمىزنىڭ كۆپ ئوخشاشلىقىمىز بولۇشى مۇمكىن، ئەمما بۇنى دەمالىققا سەزگىلى بولمايدىغاندەك قىلاتتى.

شامالىلار بۇرۇنقىدەك چىقىپ تۇراتتى، قۇياش بۇرۇنقىدەك نۇر سېپىپ تۇراتتى. دەرەخلەر، گۈللەر، بۇلۇتلار، سۇلار يەنە بۇرۇنقىدەك ئىدى.

دۇنيا مۇشۇنداق جىملىق ئىچىدە داۋام قىلىۋاتقاندەك ئىدى. ئەمما، بۇ جىملىققا ئىشەنگىلى بولمايتتى.

ئادەملەرنىڭ شادلىقى، قايغۇسى، ئۇمىد، ئارمانلىرى تىنىمسىز ئۆزگىرىپ، يېڭىلىنىپ تۇراتتى.

بىز ياشاۋاتقان دۇنيانى سۈرەتلىمەك تەس ئىدى. بىز ياشاۋاتقان دۇنيانى چۈشەنمەك تەس ئىدى. ئۆزىمىزنى بىلەلمىشىمىز تەس ئىدى. تۇنۇگۈنكى ئۆزىمىز بىلەن بۈگۈنكى ئۆزىمىز ئوخشىمايتتى. ئۆزىمىزنى تاپالماي جىق ھەرەج تارتاتتۇق.

ماڭا يولۇققان ئادەملەرنىڭ خىيالىنى قىلىپ ھېرىپ كەتتىم. ئوغلۇم پىچاق ساقلىمىسا بولاتتى.

تۆتىنچى باب

— نېمە دەردىڭ بار؟

ئىكرام مەندىن شۇنداق سوردى. مەن ھەيران قالمىدىم. نېمە دەردىم بارلىقىنى ئۆزۈم بىلمەمەن. ئىكرامۇ بىلسە كېرەك. ئەمما، شۇ ھالدا ئىكرامۇ ماڭا تولا غېمى بارەك، بىر-كىمگە دېگىلى بولمايدىغان دەردى بار ئادەمدەك كۆرۈندى. ئۇنىڭ بىلەن خۇي - پەيلىمىز، مىجەز - خۇلقىمىز، يەنە غېرىبلىقىمىز، ھەسرەتلىك تىنىقلىرىمىز تامامەن ئوخشايتتى.

ھەر ئىككىڭلار سارايسىڭ.

ئالىم كىتابىنىڭ شۇنداق دېگۈسى بارەك قىلاتتى.

— پەرھات، بۇرۇنقى ئۆزۈڭنى تېپىۋالساڭ بولاتتى، — دېدى ئالىم كىتاب.

— قولۇمدىن كەلمەسمىكى، — دېدىم مەن.

— سەندەك ئادەم ھاياتىنىڭ جاراھىتىگە ئوخشايدۇ، — دېدى ئالىم كىتاب.

ئۇنىڭ گېپىگە ھەيران قالدىم. ھەيرانلىقىمنىڭ سەۋەبى شۇكى ئۇمۇ خۇددى مەندەك ئويلايدىكەن. مەن ئۇنىڭ نەزەرىدە جاراھەت ئىكەنمەن. ئۆزۈمنىڭ نەزەرىدە ئۆزۈمۇ خۇددى شۇنداق ئىدىم...

ئەتىگەندە سايراۋاتقان كاككۇكنىڭ غېرىبانە ئۇنى قۇلىقىمغا كىردى. ئىكرام ماڭا كوچا دوقمۇشىدىكى بوتكىدىن قىش كۈنى سايرىغان كاككۇكنىڭ ئۇنى بىلەن مۇساپىر تۇيغۇلارنى ئوخشىتىپ ئېيتىلغان چىرايلىق بىر ناخشىنى ئاڭلىغانلىقىنى

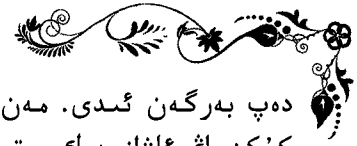

دەپ بەرگەن ئىدى. مەن بىر چاغدا لەيلىنىڭ كۆلكىسىنى كاكۇكىنىڭ ئاۋازىدەك يېقىملىق، دېگەن ئىدىم. ئۇنىڭ كۆلكىسىگە ئامراق ئىدىم، ئۇنىڭ چىرايىدىكى كۆلكىگە، چىرايىدىن كەتمەيدىغان تەبەسسۇمىغا ئامراق ئىدىم. بۇگۈن ئۇ كۆلكە دۇنيادىن، مېنىڭ روھىمدىن، بارلىقىمدىن، مەن سۆيگەن، بىزار بولغان، قانمىغان، يىرگەنگەن، ماڭا ھەممىنى بەرگەن، مەندىن ھەممىنى تارتىۋالغان، ماڭا مېھىر بەرگەن، مېنى جۇت - شۇرغانلىق باياۋانغا تەنھا تاشلىۋەتكەن دۇنيادىن تامام يوقالغان. ماڭا سېغىنىشنىڭ شېرىن، ئەمما جانغا ئازار بەرمەيدىغان خۇمارىنى قالدۇرۇپ كەتكەن ئىدى.

ـــ ماڭا سىز بولمىسىڭىز بولمايدۇ.

لەيلىنىڭ نازۇك، ئىسسىق قوللىرى ئالىقىنىمدا ئىدى. بۇ قوللاردىن مەن ھەممىنى ھېس قىلاتتىم، ھاياتنىڭ كىشى قەلبىنى لەرزىگە سالىدىغان ئۇلۇغۋار قىزغىنلىقىنى سېزەتتىم.

ئىكرام ماڭا دەپ بەرگەن كاككۇكنىڭ غېرىبلىقى ھەم ئۇنىڭ غېرىبلىقىنىڭ ئىنسانىنىڭ مۇساپىر تۇيغۇلاردىن قۇتۇلالمايدىغان ئاجىز روھىغا ئىشارە قىلغان ناخشا ھەققىدىكى سۆزلەرنى ئاڭلاپ لەيلىنى يادىمغا ئالغان ئىدىم. لەيلىنىڭ مېنىڭ نەزەرىمدىكى مەڭگۈلۈك شېرىن گۈزەللىكىگە تويۇنغان ئوتلۇق ھەم نازۇك تۇرقى كۆز ئالدىمغا كەلگەن ئىدى. ئۇنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ كېتەلمەيدىغانلىقىمنى، ئۇنتۇپ كەتسەم بولمايدىغانلىقىنى يەنە بىر قېتىم ھېس قىلغانىدىم. ھايات بىزگە كېچەلمەيدىغان مېھىر ئاتا قىلىدۇ، ئۇ مېھىر بىزنىڭ يۈرىكىمىزگە ئۇنسىز سىڭىپ كىرگەن سېمالار بىلەن بىرىكىپ كېتىدۇ. بىز دۇنيانىڭ مېھرىنى ئاشۇ ئاشقىلىرىمىزنىڭ ۋۇجۇدىدىن سېزەلەيمىز. بۇگۈن يەنە كاككۇكنىڭ سايراشلىرىنى ئاڭلاپ لەيلىنىڭ تەبەسسۇمى، لەيلىنىڭ كۆلكىسى، لەيلىنىڭ ھايات ماڭا ئاتا قىلغان، يەنە تارتىۋالغان يالقۇنەك سېماسى يادىمدىن كەچتى.

ئەڭ چىرايلىق نەرسىلەرنى كۆرگەن چېغىمدا سىزنى ئەسلەيمەن.

ئەڭ شېرىن نەرسىلەرنى كۆرگەندە يەنە سىزنى ئەسلەيمەن.

ئەڭ خۇشال بولغان چېغىمدا سىزنى مۇشۇ خۇشاللىقتىن مەندىن بەكرەك ھۇزۇرلانسىكەن، دەيمەن.

مەن لەيلىنىڭ چىرايلىق كۆزلىرىگە قاراپ مەست بولغان چاغلىرىمدا، تەنھا ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن خىيالەن مۇڭداشقان چاغلىرىمدا، ئۆزۈم ھەققىدە، لەيلى ھەققىدە خىيال قىلغانلىرىمدا، لەيلى بىلەن مېنى ئۇچراشتۇرغان تەقدىرگە رەھمەت ئېيتقان دەملەردە شۇنداق دەيتتىم.

— ئاخىرى قانداق بولۇپ كېتەر؟

— ياخشى بولىدۇ.

— مەن قورقىمەن. تۇگىشىپ كېتىشتىن قورقىمەن.

— ئۇنداق بولمايدۇ. مەن سىزنى قوغدايمەن، بۇ گەپنى سىزگە كۆپ دېدىمغۇ.

— ئادەم دېگەن ئەجەب بولىدىكەن، بىرسىنىڭ يالغان گەپلىرىگە بىلىپ تۇرۇپ ئىشىنىدىكەن، يەنە بىلىپ تۇرۇپ شۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاشنى خالاپ قالىدىكەن.

— بۇ سىزنىڭ ماڭا ئىشەنمىگىنىڭىزمۇ؟

— ئۇنداق ئەمەس.

لەيلىنىڭ كۆز چاناقلىرىدا كۈلۈپ تۇرغان ياشلارنى كۆرۈپ بىرقىسمىلا بولۇپ قالدىم. مەن ئۇنىڭغا نېمە قىلىپ بېرەلىشىم مۇمكىن؟ بۇنى بىلمەيمەن، لەيلى مېنىڭ نېمە قىلىپ بېرىشىمنى خالايدۇ، بۇنىمۇ بىلمەيمەن، مېنىڭ بىلىدىغىنىم پەقەت لەيلىگە بولغان ئاشقىلىقىم ھەم ئۇنى مەڭگۈ ئۆزۈمنىڭ قىلىۋېلىشقا چەكسىز ئۇرۇنۇشۇم. لەيلىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورقىمەن، ئايرىلىپ قېلىشنىڭ نېرىسىدىكى ئىشلارنى ئويلاشتىن قورقىمەن، شۇڭا ئويلىغۇمۇ يوق.

ئادەم بولۇپ يارىلىشنىڭ چەكسىز شەرىپى ئارىسىغا كىۆ-
كۈلنى غەش قىلىدىغان بىر مۇنچە كىر - چاڭلار قونۇۋالىدۇ.
سەللا دىققەت قىلمىسا ئاشۇ ئاددىي، تاينسىز نەرسىلەر ئۆزد-
مىزنى، شادلىققا ھېرىس قەلبىمىزنى تاشقا چۈشۈپ كەتكەن
ئەينەكنىڭ ھالىغا قويىدۇ. مۇشۇلارنى ئويلىغىنىمدا سۇر ھەي-
ۋىتىدىن يۈرەك تىترەيدىغان يولۇاسنى چۈمۇلىلەرنىڭ بوغۇپ
ئۆلتۈرىدىغانلىقى ھەققىدىكى ھېكايىلەر يادىمغا يېتىدۇ. بىز
ھەر زامان مەزمۇت روھىمىز بىلەن يېڭى بىر سائەتكە، يېڭى
كۈنگە، يېڭى ھەپتىگە، چىرايلىق ھەم مۇستەھكەم تۇيغۇ بىلەن
كۈلۈپ قارىمىساق بولمايدۇ. مەن شۇنداق ئويلايمەن، يەنە ھەممە
ئادەمنىڭ شۇنداق ئويلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. ھەممەيلەن كىۇ-
لۇپ يۈرسە قانداق ياخشى، كۈلۈپ تالاغا چىقساڭ يىغلاپ يۈرگەن
بىرسىنى كۆرسەڭ سېنىڭمۇ يىغلىغۇڭ كېلىدۇ.

مەن ئىلگىرى ئويلىغانلىرىمنى يادىمغا ئالدىم. ئىلگىرى
مۇشۇنداق ئويلايتتىم، ھازىر ھەممە نەرسىدىن قورقىدىغان بىو-
لۇپ قېلىۋاتاتتىم.

ھەممە نەرسە ماڭا يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. جا-
راھەتلىك كۆڭۈل پايانىمدا بىر گۈلنىڭ ئوتتەك سېمىاسى، يې-
قىملىق ئىزناسى بار ئىدى. ئۇ گۈل قۇرۇپ كەتتى، يۈرىكىم
جاراھەتكە تولدى، مەن جاراھەتكە ئايلاندىم.

لەيلىنىڭ ئۆلۈمىدىن ھەيران قالغان، ھەسرەتكە پاتقان
كۈنلىرىمدە ساناقسىز يۈلتۈزلار جىمىرلاپ تۇرغان ئاسمانغا قا-
راپ ئۇنسىز ياش تۆككەن ئىدىم.

※ ※ ※

— پەرھات زادى نېمە بولدى؟ — دېدى ئالىم كىتاب.
— بىلمىدىم، ئىشقىلىپ ئۇنىڭغا بىر ئىش بولدى، پەردە

كەتتى، نەگە كەتكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايدۇ، بىلكىم شۇ ئىشلار تەسىر قىلغان بولسا كېرەك.

ــ پەرىدە كەتكەنلىكى ئۇچۇنلا بولمىسا كېرەك، ئىكرام، ئۇنىڭغا ياردەم قىل...

ئالىم كىتابنىڭ بەزى ئادەملەر تۇزۇك كۆلەلمىگىلى، راۋۇ- رۇس يىغلىيالمىغىلى بەك ئۇزۇن بولۇپ كەتتى، دەپ بىراۋلار ئۇچۇن ئاھ ئۇرغىنىنى ئاڭلىغان ئىدىم، ئۇنىڭ نېمىشقا بۇ گەپنى دېگەنلىكىنى ھازىر بىلمەيمەن، ئەمما ئۇمۇ بىرنېمىنى ئويلاپ شۇنداق دېگەن بولغىيدى.

كۇنلىرىنى كىتاب ئوقۇش، شاھمات ئويناش بىلەن ئۆتكۇ- زىدىغان ئالىم كىتابنىڭ گەپلىرى چويۇندەك ئېغىر، مەن ئۇنى كىشىنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان ئىشلارنى خىيال قىلىپ يۇرسە كېرەك، دەپ ئويلايتتىم.

ــ مۇشۇ پات ئارىدا چوقۇم چوڭ چاتاق چىقىدۇ.

كامىل دوڭغاي شىپىرلاپ يېنىمغا كېلىپ قۇلىقىمغا شى- ۋىرلاپ دېگۈدەك شۇ گەپنى قىلدى. ئۇنىڭ ئورۇق يۈزى تاتىرىپ كەتكەندى. كۆزلىرىنىڭ چۆرىسىگە سىزىپ قويغاندەك پەيدا بولغان قورۇقلار ئادەمنىڭ كۆڭلىنى بىرقىسما قىلىپ قويىاتتى.

ــ يەنە نېمە بولدى؟

يىراقتىن كاككۇكنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن كاككۇكنىڭ دەردلىرى بىلەن كىشىنىڭ مۇساپىرلىقى ھەققىدىكى ناخشا توغرۇلۇق پەرھاتقا سۆزلەپ بەرگەن ئىدىم. بۇ قېتىم كاككۇ- كىڭ سايرىشى ماڭا ئۇنچىۋالا مۇڭلۇق ھەم بىچارە تۇيۇلمىدى. ئادەم دېگەنمۇ قىزىق نەرسە، كاككۇك شۇ ھالدا ئۆز ھالى بىلەن ئۆزىنىڭ سايرىشىنى سايراۋاتىدۇ، بىراق مەن ئۇنى بىچارە ھال- دا، دەپ ئۆزۈمنىڭ خىيالىنى قىلىۋاتىمەن. مەن بىلەن، مېنىڭ شادلىقىم، قايغۇلىرىم بىلەن كاككۇكنىڭ نېمە كارى، نېمە مۇ- ناسىۋىتى؟

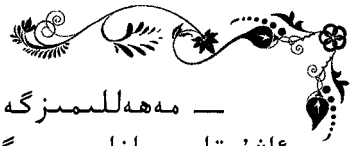

ـــ مەھەللىمىزگە بىر نەچچە ھۇۋقۇش پەيدا بولۇپ قاپتۇ، ئاۋۇ قادىر ياغاچچى دېگەن قېرىنىڭ ھويلىسىدىكى توغراقتا ئۇ-ۋا ساپتۇ.

كامىل دوكتۇرغا نۇرسىز كۆزلىرى پىلدىرلاپ تۇراتتى، غەزەپ ھەم قورقۇنچ ئۇنى ئىلكىگە ئېلىۋالغاندەك ئىدى. ئەڭ ئوسال ئىككى نەرسە ئىت بولۇپ ئۇنى تالاۋاتقاندەك قىلاتتى.

ـــ ھۇۋقۇش... بۇ ھۇۋقۇش دېگەن يوقاپ كەتكىلى خېلى بولغانغۇ؟

ـــ شۇنى دەڭا، بىر نەسچىلىك بارغۇ زادى.

ـــ قانداق بولار؟

ـــ بۇنى مەنمۇ بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ ھېچبولمىسا ئاج-ىرىشىدىغانلار كۆپىيىپ كېتىشى مۇمكىن، كىچىك بالىلار كې-سەلگە يېقىن بولۇپ قېلىشىمۇ مۇمكىن، يەنە ئۆلۈم - يىتىم ئاۋۇپ قېلىشى ھەم مۇمكىن، سانىساق يامان ئىش دېگەن تولا، يا بۇ مەھەللىدىن كۆچۈپ كەتكىلى بولمىغان.

كامىل دوكتۇرغا ئورۇق تېنى شامالدا لەيلەپ كېتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. مەن نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراشتىن قورقاتتىم. تۇرۇپلا ئۇنىڭ تۇرقى كۆزۈمگە سىغمايلا قالدى، ئۇ كۆزۈمگە سوغۇق ھەم تاينىسىز بىر ئادەم بولۇپ كۆرۈندى. بۇ ئادەمنىڭ بۇ مەھەللىدە كىملەر بىلەن يېقىن ئۆتىدىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. تەنھالىق بەزى ئادەملەرنىڭ ھاياتىنى ئۆمۈ-چۈك توربىدەك مەھكەم چىرمىۋالسا كېرەك.

ـــ چاتاقمۇ چىقماس، تىلىسەڭ تاپارسەن دېگەندەك بىر گەپلەرنى قىلمايلى، كاملاخۇن، ئەنە ئاڭلاپ بېقىڭلار، شۇ ھالدا ئاۋۇ يەردە كاككۇك سايراۋاتىدۇ، ھېچ ئىش بولغىنى يوققۇ.

كامىل دوكتۇرغا خۇنسىز كۆزلىرى ماڭا نەپرەت بىلەن تىكىلدى.

ـــ كىچىك بالىدەك گەپ قىلمىڭە ئىكرام، سىزنى خېلى

غەرەز ئاڭقىرىدۇ دېسەم، نېمە گەپ بۇ؟ كاككۇك باشقا گەپ، ئەمما مۇنۇ ھۇۋقۇشنى سەل چاغلىغىلى بولمايدۇ، ھۇۋقۇش يەنە بولغان يەر قۇرۇپ كېتىدۇ، دېگەن گەپ بار.

ـــ بىرەر ئىلمىي ئاساسى بارمۇ؟

مۇشۇ گەپنى دېمىسەممۇ بوپتىكەن.

ـــ ئا... قويۇڭا ئىلمىي ئاساس دېگەننى، مۇشۇ ئاي مۇشۇ كۈنلەردە ھەممە ئادەم ھەممە نەرسىنىڭ ئىلمىي ئاساسى، دەيدىغان گەپ بىلەن بولۇپ كېتىپتۇ. سىز دېگەن «ئىلمىي ئاساس» ھەممە نەرسىنىڭ تېگى ـ تەكتىنى بىلىپ، سىرىنى ئېچىۋەتسە ئىشلار بەلەن بولۇپ كېتەتتى، بىراق مانا مەن دەپ تۇرغان ئو-چۇق ئىشلارنىڭ ئىلمىي ئاساسىنى كىم دەپ بېرەلەيدۇ؟ مەسە-لەن، بۇلتۇر ئاۋۇ ھەسەن سېرىق خەت تونۇمايدىغان بىرسىنى قاقشىتىپ، بىچارىنىڭ 10 مىڭ سوم پۇلىنى ئالداپ ئېلىۋېلى-ۋىدى، مانا بىكاردىن ـ بىكار تۇز يولدا يىقىلىپ چۈشۈپ يوتا سۆڭىكى سۇنۇپ كەتتى، ھازىر ئەمدى شۇنى داۋالىتىمەن، دەپ نەچچە يۈزمىڭغا قەرز كىرىپ بوپتۇ. يۇقىرى مەھەللىدىكى سا-ۋۇت قارىم ئىسىستىقۇ ـ سوۋۇتقۇ قىلىمەن، دەپ ئۇنى ـ بۇنى ئوقۇپ سۇپىكۇچلەپ يۈرەتتى، ئەمدى نېمە بوپتۇ بىلەمسىز؟ تاشلاندۇق تۇگمەنگە بېرىۋېلىپ ئېشەكنىڭ بوينىنى قۇچاقلاپ يىغلايدىغان غەلىتە كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قاپتۇ. ئىلگىرى ئۇنى بۇنىڭغا ئۆچ، بۇنى ئۇنىڭغا ئامراق قىلىپ خەقلەرنى قاق-شاتقانىنىڭ جازاسى تۇتۇپ ئەمدى ئۆزى ئېشەككە ئاشىق بولۇپ قالغان گەپ، مۇشۇنداق جاھان بۇ. ھەسەن سېرىقنىڭ خەقنىڭ پۇلىنى ئېلىۋېلىپ قارغىشقا كېتىشى بىلەن پۇتىنىڭ سۇنۇپ كېتىشى ئۇتتۇرىسىدىكى ئىلمىي ئاساسنى، يەنە ساۋۇت قارىم-نىڭ ئېشەككە كۆڭلى چۈشۈپ قېلىشىنىڭ ئىلمىي ئاساسىنى ماڭا بىر دەپ بېرىڭا سىز يامان بولغاندىكىن...

كامىل دوڭغاي گېپىنى تۇگىتىپ كۆزۈمگە نەپرەت بىلەن

قاراپ قويدى. ئادەم دېگەنىنىڭ ئويلىمايدىغان ئىشى يوق، كىچىكىمدە يۇلتۇزلار چاقناپ تۇرغان ئاسمانغا قاراپ ساقىپ چۈشۈپ كېتىۋاتقان يۇلتۇزنى كۆرسەم بىرەر ئادەمگە قازا يەتكىنىگە ئىشىنەتتىم. شۇ چاغدىكى ئويۇمچە بولغاندا ھەر بىر ئادەمنىڭ بىردىن يۇلتۇزى بار، بىر يۇلتۇز بىر جانلىقنىڭ بەلگىسى، بىر يۇلتۇز ساقىپ چۈشۈپ كەتكەن ئىكەن بۇ جاھانلىقنىڭ قايسى بىر بۇلۇڭىدا بىر ئادەمنىڭ جان تەسلىم قىلغانلىقىنىڭ بېشارىتى ئىدى. شۇ كۈنلەردە مەن ئاسماندىكى سانىقسىز يۇلتۇزلارنىڭ ئىچىدە مومامنىڭ يۇلتۇزىنىڭ قايسى ئىكەنلىكىنى، مېنىڭ يۇلتۇزۇمنىڭ قايسى ئىكەنلىكىنى ئىزدەشتۇرۇپ باققان ئىدىم.

— سېنىڭ يۇلتۇزۇڭ قايسى؟ — پەرھات كىچىكىدە يۇلتۇزلارغا قاراشقا بەك ئامراقتى.

— بىلمەيمەن.

— دۆت، ئۆزۈڭنىڭ يۇلتۇزىنى بىلىشىڭ كېرەك.

مەن شۇ چاغدا ھەممە ئادەم ئۆزىنىڭ يۇلتۇزىنى بىلىپ قەت مەنلا بىلمەيدىغاندەك ئويلاپ ئىزا تارتىپ كەتكەن ئىدىم.

پەرھات يۇلتۇزلار ھەققىدە ھازىرمۇ ئويلاپ يۈرسە كېرەك.

مومامنىڭ يۇلتۇزىنى، ئۆزۈمنىڭ يۇلتۇزىنى بىلەلمىگەندەك مومامنىڭ يۇلتۇزىنىڭ قايسى كۈنى ساقىپ چۈشىدىغانلىقىنمۇ بىلمەيتتىم. مومام جاھاندىن كەتكەن كۈنىمۇ ئۇنىڭ يېنىدا بولالمىغان ئىدىم، شۇ كۈنلەردە ئاسمانغا قاراپ يۇلتۇزلارغا قارايدىغان ئىشقىمۇ قىزىقماس بولۇپ قالغانىدىم. مەن مومامنىڭ جىنازىسىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋېتىپ ھاياتنىڭ قىسقا دەملىرىدە ئادەمنىڭ بۇ دۇنياغا كېلىپ كۆرمىگەن كۈنى قالمايدىغانلىقى، جاپالىق ھايات مۇساپىسىدە بەك جىق ھەرەج تارتىدىغانلىقى توغرۇلۇق ئويلاپ ماڭغانىدىم. مومام مېنىڭ نەزەرىمدە بەك جىق جاپا تارتقان ئىدى. لاۋۇلداپ يالقۇن كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان تونۇرغا نان ياققان مومامنى، قۇياشنىڭ ئوتتەك ئىسسىق

قى جاھاننى كۆيدۈرۈپ تۈرغان قاقىرامدا پاكار قوناقلارنى تاقلا-
ۋاتقان مومامنى، كۆيمەس شىرىشىم جىگدە شوخلىرىنى كۆيـ-
دۈرەلمەي قوقاسنى پۈۋلەپ كۆزلىرىدىن ياش ئېقىۋاتقان موما-
نى، نەچچە چارەك كېلىدىغان قوناقنى يۈدۈپ تۈگمەنگە ئۇن
تارتقىلى كېتىۋاتقان مومامنى، گۈل تېرىشقا ئامراق، گۈلگە
ئامراق مومامنى ھەسرەت بىلەن يادىمغا ئالغانىدىم. ئىشەنمىسەم
بولمايدىغان رېئاللىق شۇ ئىدىكى مەن مومامدىن، ھەر بىر ئا-
دەمنىڭ بىردىن يۈلتۈزى بارلىقىغا، شۇ يۈلتۈزى ساقىپ چۈش-
كەن كۈنى شۇ كىشىنىڭ ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان
مومامدىن مەڭگۈلۈك ئايرىلىپ قالغان ئىدىم.

ـــ مەن ئۆلۈپ كەتسەم دۈگا قىلىشنى ئۇنتۇپ قالما بالام.

مومام شۇ گەپنى دەۋېتىپ ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتكەنىدى، مەن ھاڭۋېقىپ قاراپلا قالغانىدىم. مەن ئۇ چاغدا مومامنىڭ ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىغا ھەرگىز ئىشەنمەيتتىم، مەن ئىشەنمەيدىغان، يۇز بەرمەيدۇ دەپ ئويلايدىغان ئىشلار قەدەمدە بىر يۇز بېرىپ تۇردى.

مومامنىڭ مېنى ئېشەككە مىندۈرۈپ سۇرە يادلىغاچ ماڭغان ھالىتى، چىت كۆڭلىكىنىڭ پەشلىرىنىڭ چايقىلىشلىرى، سۇغا سىيىۋاتقان ئېشەكنى سىلكىشلەپ تىللىغانلىرى يادىمغا يەتتى.

كامىل دوڭغاينىڭ كۆزلىرىگە قاراشقا پېتىنالمىدىم.

كامىل دوڭغاينىڭ خىياللىرىنى پەرھاتقا دەيمەن، دەپ يەنە دېمىدىم. بۇ گەپلەرنى ئۇنىڭغا ئۇيىدە ئامبىرىكىنىڭ «قەيسەر يۈرەك» دېگەن فىلىمنى كۆرگەن كۈنى دېمەكچى بولۇپ توختاپ قالدىم. پەرھات شۇ كۈنى ناھايىتى خۇشالدەك كۆرۈنەتتى، ئەمما مەن ئۇنى خۇشالدەك ھېس قىلالمىدىم، بەزى ئادەملەر يىغلاۋېتىپ كۈلگەندەك، كۈلۈۋېتىپ يىغلاۋاتقاندەك قىيا-پەتكە كىرىۋالىدۇ. ھېچكىم ھېچكىمگە ئۆزىنىڭ يۈرىكىنى، رو-ھىنىڭ ھەقىقىي قىياپىتىنى، ئارمان ھەۋەسلىرىنىڭ نېمىلە-

كىنى ئەسلىي ھالىتىچە كۆرسەتكۈسى كەلمەيدۇ. ھەممەيلەن ئۆزىمىزنى يوشۇرۇشقا ئادەتلىنىپ كەتتۇق. شۇنداق بولمىسا بولمايدىغاندەك، پەقەت شۇنداق قىلغاندىلا ئۆزىمىزنى ساقلاپ قالالايدىغاندەك، مەۋجۇتلۇقىمىزنى، ھۆرمەت - ئىززىتىمىزنى قوغدىيالايدىغاندەك ئويلاپ قالساق كېرەك.

— بىر نەرسىنى ئىزدەۋاتىمەن.

— نېمە ئۇ؟

— سوئال.

— سوئال؟

— توغرا، سوئال.

— گېپىڭنى چۈشىنەلمىدىم.

— ھەممىمىزدە مەسىلە ئېغىرلاپ كەتتى، مەندىمۇ، سەندىمۇ، ئۇنىڭدىمۇ مەسىلە بار. روھىمىزدا، ۋۇجۇدىمىزدا، ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيىمىزدە، دەسسەۋاتقان يەردە، ئىچىۋاتقان سۈيىمىزدە، قۇچاقلاپ تۇرغان ئاياللىرىمىزدا، ۋۇجۇدىمىزدىن تۆرەلگەن بالىلىرىمىزدا، سۆيۈش، سۆيۈلۈشلىرىمىزدە، كۆنۈك ئادەتلىرىمىزدە مەسىلە بار. بار بولۇپ قالماي، بارغانسېرى كۆپىيىۋاتىدۇ.

— شۇنداقمۇ؟

— ئەلۋەتتە.

— مەن مۇشۇلارنى ئويلاپ قالدىم. مۇشۇلار ئۈچۈن بىر سوئال تاپسام بولاتتى. سوئال جاۋابتىن مۇھىم. بۇنىڭغا ئىشەنەرسەن؟

— بىلمەيمەن.

— مەن شۇ سوئالنى تاپسام جاۋابى چىقاتتى، جاۋابى چىقسا تۇرمۇشىمىزدا بىزگە زالالەت بېرىۋاتقان ھەممە ئىش ھەل بولۇپ كېتەتتى.

پەرھات بۇ گەپنى قاچان دېگەن، بىر يىل، ئىككى يىل

بەلكىم ئۇچ يىل بۇرۇن دېگەندۇ، ئۇ كۆزلىرىنىڭ خۇنى قېچىپ، چىرايىغا قورۇق ياماشقان، ساقال باسقان چىرايى كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان كۈنلەرنىڭ دەسلىپىدە ماڭا سوئالنىڭ گېپىنى قىلغان ئىدى.

※ ※ ※

لەيلىنىڭ روھىدىن، ۋۇجۇدىدىن ھاياتقا تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان كۈلكە ھەم تەبەسسۇمنى مەندىن باشقا ئادەملەر مەڭگۈ ھېس قىلالمايدۇ.

— سىزنى كۆرسەم ماڭا جاھان كېڭىيىپ قالغاندەك بىلىنىدۇ.

— نېمىشقا؟

— چىرايىڭىزدىكى كۈلكە ماڭا جىمى غەم - قايغۇلارنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ.

لەيلى ۋىلقىلاپ كۈلدى. مەن ئۇنىڭ مەن ئامراق يېقىملىق بىر پۇراق كېلىدىغان چاچلىرىنى پۇراپ مەستخۇشلۇق ئىچىدە يۇلتۇزلارغا قاراپ ياتقان ئىدىم. دەريا تەرەپتىن سۇنىڭ شارقىرىشى بىلەن قوشۇلۇپ لاي سۇنىڭ سالقىن ھىدى كېلەتتى.

— مۇشۇ ئىشلارنى قانداق ئويلايسىز؟

— قايسى ئىشنى دەيسىز؟

— ئىككىمىزنىڭ مۇشۇنداق سۆرىشىپ يۈرۈشلىرىنى دەيمەن.

— ھېچقانداق ئويلىمايمەن، پەقەت رەھمەت ئېيتىمەن.

مەن شۇ چاغدا بىزنىڭ تۇيغۇ ئىچىدە ياشايدىغانلىقىمىزغا، تۇيغۇ ئىچىدە ياشاپ كۆنۈپ قالغانلىقىمىزغا ئىشەندىم، سۇزۈك، ئىسسىق، پاكىز تۇيغۇلارغا شۇ قەدەر تەشنا ئىكەنلىكىمىزنى ھېس قىلدىم.

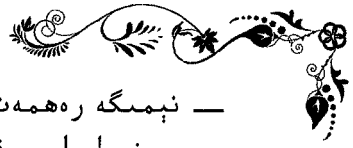

ـــ نېمىگە رەھمەت ئېيتىسىز؟

ـــ سىز يارلىپ قالغان دۇنياغا، سىزنى ماڭا يولۇقتۇرغان تەقدىرگە، ئاشۇ كۈنى بىز بىللە ئولتۇرغان ئاپتوبۇسقا، بىر يەردىن بېلەت كەسكەن بېلەتچىگە، يەنە شۇ كۈنگە... ھەممىگە رەھمەت ئېيتىمەن.

ـــ بىراق مەن بىر قىسىملا بولۇپ قېلىۋاتىمەن. سىزنىڭ خوتۇنىڭىز بار ئەر ئىكەنلىكىڭىزنى ئويلىسام تېنىم شۇركىنىپ كېتىدۇ، نەچچە قېتىم ئۆزۈمنى ئۇرۇپمۇ كەتتىم...

ـــ بۇنداق دېسىڭىز مەن تەڭلىكتە قالىمەن، راست گەپنى دېسەم مېنىڭ سىزدىن پەقەت ئايرىلىپ قالغۇم يوق.

ـــ مېنىڭمۇ شۇ.

لەيلىنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ خوتۇنۇمنى ئويلاپ قالدىم. ياشلىق كۈچى روھىمنى چاپچىتىپ تۇرغان يىللاردا مەن ئۇنى خۇددى ھازىر لەيلىنى قۇچاقلىغاندەك ئۇزاق قۇچاقلىغان، ئۇزاق سۆيگەن، ئۇنىڭ يېنىمدا ئۇزاق تۇرۇشىنى، ئۇزاق مۇڭدىشىنى، بىللە مېڭىشىنى ئارزۇ قىلىپ قىلمىغانلىرىم قالمايتتى. ئۇنىڭ چىرايلىق كۆزلىرىنى، دولقۇنلۇق چاچلىرىنى، ژىلەقلاپ كۈلۈشلىرىنى ياخشى كۆرەتتىم. ئۇنىڭدىن مەڭگۈ ئايرىلماسلىققا كۆڭلۈمدە ۋەدە قىلاتتىم، شۇ كۈنلەردە مەن بىر قىزنىڭ كۈنلەرنىڭ بىرىدە قەلبىمنى ئىگىلەپ كېتىدىغانلىقىنى ئويلىمىغان ئىدىم. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ناھايىتى نۇرغۇن نەرسىلەر ئۆزىنىڭ ئەسلىي رەڭگىنى، تەمىنى، ئىللىقلىقىنى يوقىتىپ قويىدىغانلىقىنى چۈشەنگەن چېغىمدا نۇرغۇن ئىشلارنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن ئىدى. مەن مەستخۇشلۇق ئىچىدە بىخۇدلارچە تۇيغۇلىرىمدا كۆڭلۈمنىڭ ناھايىتى كۆپ يەرلىرىنىڭ بوش ھەم قۇرۇق تۇرغانلىقىنى، قاغجىراپ كەتكەنلىكىنى، تەشنالىقنىڭ ئاچچىق ھەم خۇمارى يامان تۇيغۇلىرىنىڭ كۆڭلۈمنىڭ ئاشۇ قۇرۇق يەرلىرىگە تۇمانداك يېيىلىپ كەتكەنلىكىنى سەز-

مەي كەلگەنكەنمەن. خوتۇنۇم بىلەن تاتلىق، شېرىن ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ قانداقلارچە ئاستا ـ ئاستا سۇسلىشىپ بارا ـ بارا تەم تۇزىدىن كەتكەنلىكىنىمۇ بىلمەيلا قالدىم. بۇرۇنقى سېغىنىشلار تۇگىگەن، بۇرۇنقى ئوتلۇق تەلپۈنۈشلەرنىڭ ئورنىنى بىر تۇرلۇك سوغۇققا مايىل ئىلمانلىق ئىگىلىگەن. نېمىشقا مۇشۇنداق بولۇپ قالغانلىقىنى بىلمەيتتىم.

ـــ قايتىپ كەلسىڭىز بولاتتى.

خوتۇنۇم شۇنداق دېگەندە ئېغىر ياتقۇ بولغان ئىدى. توك كېتىپ شام ياندۇرۇپ ئولتۇراتتۇق، ئالدىدىكى شامنىڭ يالقۇنىغا تىكىلىپ ئېڭەكلىرىنى يۆلەپ ئولتۇرغان ئايال مېنىڭ خوتۇنۇم ئىدى. ئۇنىڭ قويۇق چاچلىرى ئوڭ مۇرىسىدىن يېيىلىپ پەسكە چۈشكەنىدى. كۆزلىرى ماڭا غەمكىنلىك بىلەن تىكىلەتتى. مەن چۆچۈپ كەتتىم، جىمجىت ئۆيدە ئۇنىڭ توساتتىن بۇ گەپنى دېيىشى مېنى قورقۇتۇۋەتتى.

ـــ نېمە دېگىنىڭ بۇ؟

ـــ مېنى گۇناھكار قىلىپ قويىدىغاندەك قىلىسىز.

مەن تۇرۇپلا قالدىم. ئۇنىڭ بىر چاغلاردىكى مەن ئامراق قارا چاچلىرى كېچە قاراڭغۇسىدا ئۆيگە يېيىلىشقا باشلىدى. چىرايلىق كۆزلىرى بارغانسېرى يوغىناپ قورقۇنچلۇق پارقىراپ كەتكەندەك بولدى.

ـــ نېمانداق گېپىڭنىڭ باش ـ ئاخىرى يوق؟

ـــ ماڭا بىرەر ئىش بولۇپ قالسا قانداق قىلارسىز؟ بىزنىڭ بالىمىز يوق، شۇڭا سىز...

ئۇنىڭ سۆز ئاھاڭى شۇنداق بىمالال، شۇنداق سوغۇق، قاتتىق ھەم يىرىك تۇيۇلدى.

ـــ يوق گەپنى قىلما، ماڭا نېمە ئىش بولماقچىدى؟

ـــ مەنمۇ بىر ئىش بولمىسىكەن دەيمەن، ئەمما بەزىدە ئادەم مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ.

بۇ، مەن لەيلىنىڭ قاتىلىنى ئۆلتۈرۈش نىيىتىگە كېلىش-تىن خېلى ئاۋۋالقى بىر ئاخشام ئىدى. شۇ كۈنى مەن لەيلى بە-لەن دەريا بويىنى ئايلانغان، ئۇنىڭ بىلەن بۇ دۇنياغا مەن ئۈچۈنلا يا-رالغان كۈلكىسىدىن مەست بولۇپ گۈلدەك لەۋلىرىگە ئۆزاق سۆيگەن ئىدىم. شۇ مىنۇتلاردا قۇملۇقلاردا گۈللەر ئېچىلغان ئىدى، لاي سۇلار سۈزۈلگەن، سولاشقان گۈللەر تىرىلگەن، يوللار شۇنداق راۋان بولۇپ كەتكەن، بۇلۇتلار ناخشا ئېيتقان، يۇلتۇزلار كۈلۈمسىرىگەن، تولۇن ئاينىڭ يۈزىدىكى داغ تامام يوقاپ كەتكە-نىدى. ئادەمگە بەزىدە دۇنيا مانا شۇنداق بولۇپ كۆرۈنىدۇ.

— كۆڭلۈم بىر نېمىدىن ئۈيۈپ قالدى... كەينىمىزدە ئادەم بارەدەك قىلىدۇ.

لەيلىنىڭ قوللىرى تىترەپ كەتتى، ئۇنىڭ كېيىكتەك چۆچۈشلىرى ماڭا بىر قىسىملا بىلىنىدى.

— بۇ يەرگە كىم كەلمەكچىدى، بۇ قاراڭغۇدا بىزنى كىمۇ پايلاپ يۈرەر؟

— ئىشقىلىپ قورقۇپ قالدىم، بىزنى كۆرۈپ تۇرغان بىرسى بارەدەكلا قىلىدۇ.

— بولدى، يوقىلاڭ خىياللارنى قىلماڭ، بۇ جاھاندا ھازىر ئىككىمىزدىن باشقا ھېچكىم يوق.

— چاقچاق قىلماڭ.

لەيلىنىڭ شۇ گەپلىرى يادىمدىن چىقىپ كەتكىلى تاسلا قالغانىدى. ئۇ ئەزەلدىن بۇنداق ئەندىكىپ باقمىغان، نېمىشقە-دۇر قوللىرى مۇزلاپ، چىرايىدىكى كۈلكە، تەبەسسۇم يوقاپ كەتكەنىدى. يۇلتۇزلارنىڭ يورۇقى جاھانغا سۇس سېپىلىپ تۇر-غان بۇ ئاخشامدا مەن ئۇنىڭ چىرايىدىكى ھەر بىر كىچىك ئۆز-گىرىشىنىمۇ بىلىۋالاتتىم.

— سىزنىڭ يۇلتۇزىڭىز قايسى؟

مەن لەيلىنىڭ مۇزلاپ كەتكەن قوللىرىنى سىقىپ سورد-

www.yolqun.com

دىم. ھاياجىنىم تېخى تۈگىمىگەن ئىدى، بايىقى ئەسەبىيلىكلىر
ىمنىڭ تەسىرى، لەيلىنىڭ نازۇك بەدىنىنىڭ تىترەشلىرى
خىيالىمدا دولقۇنلىنىپ تۇراتتى.

ــ بىلمەيمەن.

ــ بۇگۈن ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ،
ئۆزىڭىز تاللىۋېلىڭ، مەڭگۈ ساقىپ چۈشمەيدىغاندىن بىرنى.

خوتۇنۇمنىڭ بىر زامانلاردا ماڭا يۇلتۇز بولۇپ، كۆيۈۋاتقان
ئوت بولۇپ كۆرۈنىدىغان كۆزلىرى باشقىچە پارقىراپ قالغانى
دى. ۋاقىت سەزگىلى بولمايدىغان تەرزدە ئۇنىڭدىكى گۈزەللىكى
لەرنى ئېلىپ كەتكەنىدى.

ــ بىزنىڭ ھېلىقى يېزىدىكى تۇغقىنىمىزنى بىلىسىز،
شۇنىڭ قىزى خوتۇن ـ بالىلىرى بار بىرسى بىلەن قېچىپ
كېتىپتۇ، نېمە شەرمەندىچىلىك بۇ؟

ــ قايسى تۇغقىنىڭ ئۇ؟

ــ ھېلىقى ئاپتوبۇس سېتىۋېلىپ باي بولۇپ كەتكەن ئابـ
دىلىمكامچۇ، گېزىتلەرگىمۇ چىققان تېخى.

ــ ھە، يادىمغا كەلدى.

ــ شۇلارنىڭ كىچىك قىزى، تېخى ئەمدى يىگىرمىنىڭ
قارىسىنى ئالغان، قاراپ ئولتۇرغۇدەك چىرايلىق قىز بولغان،
قىز بالا دېگەنىنىڭ چىرايى بولغان بىلەن ئەقلى بولمىسا بىكارـ
كەن. ئەر كىشىلەرمۇ قاملاشماي قالغىلى تۇرۇپتۇ.

ــ پەرىدە، سېنىڭ گەپلىرىڭ باشقىچە بولۇپ قالدىمۇ نېـ
مە؟

ــ ياق، مەن مۇناقىلا دەپ قويدۇم.

مەن ھېچنېمە دېمىدىم. كاكچا ناننىڭ كۆيۈپ پىشقانلىرىـ
نى تاللاپ چايغا تۇگۇرۇپ يېدىم. خوتۇنۇمنىڭ گەپلىرىنىڭ بىر
يەرلىرى خۇددى ماڭا دارىتمىلاۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ قېلىۋاتاتتى.

ــ ئادەملەر نېمە بولۇپ كەتتى زادى؟ كاللىسى قېيىپ

قالغاندەك خىيالىغا كەلگەننى قىلىۋەرسە قانداق بولىدۇ؟

خوتۇنۇم مۇشۇ گەپنى دەپ بولۇپ ئېغىر ئۇھ تارتىپ قويدى. ئاندىن ماڭا تىك قاراپ دېدى:

ــ ئەرلەرمۇ بەك ئىنسابسىز بولۇپ كەتتى، گۈناھنى كىمگە قويۇشنىمۇ بىلگىلى بولمايدۇ.

ــ بولدى قىل، يوقىلاڭ ئىشقا باش ئاغرىتىپ نېمە قىلىسەن...

ــ بۇ يوقىلاڭ ئىشمۇ؟

ــ قانداقلا بولسۇن بىز بىلەن ئالاقىسى يوق... بىز ئۆزىمىزنىڭ ئىشىنى بىلسەك بولدى.

خوتۇنۇمنىڭ كۆزلىرىدىكى مۇزدەك بىر سوغۇقلۇقنى كۆرۈپ تېنىم شۇركىنىپ كەتتى.

ــ مەنغۇ سىزگە ئىشىنىمەن، سىز ئۇنداق تايىنى يوق ئىشلارنى قىلىدىغان ئادەم ئەمەس.

لەيلى شۇ هالدا نېمە ئىش قىلىۋاتىدىكىن؟

كۆڭلۈمگە بىر قورقۇنچ كىرىۋالدى. بوران هۇشقىيتىپ تۇرغان كۈنلەردە، ئاپتاپ چىققان كۈنلەردە، چىرايلىق ئايدىڭ كەچلەردە، قاراڭغۇلۇق باسقان تار يوللاردا، ئىسسىق تاماقنىڭ تونۇش پۇرىقى كېلىدىغان ئۆيىدە خىيالغا پاتىدىغان، ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى ئەرمۇدۇننىڭ سايىسىدا ئولتۇرۇپ قۇرۇق پاراڭ سالىدىغان ئادەملەرنى يامان كۆرىدىغان، دائىم گاڭگىراپ قالىدىغان بىر ئادەم بار. ئۇ كۈنلىرىمنى جىمجىتلىق ئىچىدە ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلىنىپ قالدىم، دەپ ئۆزىگە تەسەللى بېرەتتى... ئاجايىپ ئىشلارنى ئويلايدىغان، ئويلىغانلىرىنى بىركىمگە دېيىشكە پېتىنالمايدىغان، شۇنىڭ بىلەن نېمىنى ئويلىغانلىقىنى تامامەن ئۇنتۇپ كېتىدىغان بۇ ئادەم تولا چاغلاردا شۇكلەپ قالىدۇ. ئومىڭ بىر قىزنىڭ ئوتتەك سېمىسى، يالقۇندەك تەبەسسۇمى، ئاجايىپ شېرىن مېهرى ئۇنىڭ خىيالىنى مالىمان قىلىپ سېغىز

ىنىشىنىڭ ئاچچىق خۇمارىغا بۆلەيدۇ، ئۇ بۇ دۇنيادىن ئاغرىنىپ باقمىغاندەك، بۇ دۇنياغا مېھرىنى بېرىپ باقمىغاندەك ئويلاپ قالىدۇ. لەيلى بىلەن ئۆتكەن كۈنلىرى گاھىدا خۇددى چۈشىدە بولغان ئىشلاردەك تۈيۈلۈپ قالىدۇ، لەيلىنىڭ چۈشلىرىگە كىرىمىگىنىگە ھەيران قالىدۇ.

ھەركىم ھەر نەرسىنىڭ غېمىدە قالغان دۇنيا.

ئۇ ناۋادا لەيلى بۇگۈنگىچە يېنىمدا بولغان بولسا قانداق بولاردى؟ دەپ خىيالغا پاتىدۇ. لەيلىنى يۈتۈپ كەتكەن دۇنياغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قالىدۇ.

غەم تۇمانلىرى كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى ئەسكى قىلىپ تۇرىدۇ. غەم تۇمانلىرىنىڭ رەڭگى، قويۇقلۇقى، پۇرىقى بىر - بىرىگە ئوخشىمايدۇ.

ئات بېشىدەك ئالتۇنى بولۇشنى ئارمان قىلىدىغان ئادەملەر تولا. ئۇشتۇمتۇتلا باي بولۇپ كېتىشنى، ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىگە ھەۋەس قىلىشنى ئارزۇ قىلىدىغان ئادەملەر بار. پەرھات لەيلىنى، ئىكرامنى، پەرىدەنى ئويلىدى. ئايال كىشىنىڭ رەشك ئوتىدا كۆيگىنى ئۇنىڭ دوزاخقا چۈشكىنى ئىدى. ئۇ قانداقتۇر بىر سېزىم بىلەن پەرىدە كۈنداشلىق قىلىۋاتىدۇ، دېگەنلەرنى ئويلىدى، ئەمما ئۇ لەيلى بىلەن بولغان ئىشلىرىنى ئىككىيلەندىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ، دەپ ئويلايتتى، باشقا ھەرقانداق ئادەم لەيلىگە بولغان سۆيگۈسىدىن ئەجەبلەنسە، قارشىلىق قىلسا يولسىزلىق بولىدىغاندەك ئويلايتتى.

※ ※ ※

شۈكۈر - قانائەتنى يامان كۆرىدىغان زامانىنىڭ ئۆزىگە يارىشا قىزىقچىلىقلىرى بولىدۇ.

شۈكۈر - قانائەتنى يامان كۆرىدىغان زامانىنىڭ ئادىمى بو-

لۇشنىڭ ئۆزىگە ياردىشا شەرىنلىكى، جاپاسى بولىدۇ.

مەن بۇ گەپلەرنى پەرھات بىلەن ئالىم كىتابقا دېدىم.

ــ توغرا دەيسەن ئىكرام، ــ دېدى ئالىم كىتاب كۆلۈمىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ.

ــ بۇ بىرسى دېمىسىمۇ ئەينى گەپتۇ، ــ دېدى پەرھات.

بىزنىڭ بۇگۈنكى بۇ دۇنيا ئاجايىپ مۆجىزىلەرگە تولۇپ كېتىۋاتىدۇ، خەقلەر بىر كۈندىلا ئورنىدىن دەس تۇرىدىغان، بىر كۈندىلا يىقىلىپ بار بىساتىدىن ئايرىلىپ قاتار سەنەم بولۇپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. پۇل ھەممىنى بەلگىلەيدىغان قۇدرەتكە ئىگە بولغاندىن كېيىن كىشىلەرنىڭ پۈتۈن ئەقلى، پۈتۈن ھېسسىيات، پۈتۈن ئەس ـ ھوشى پۇلغا باغلىنىپ كەتتى. پۇل تاپىمەن، دەپ ساراڭ بولۇپ قالغانلار، پۇل تاپىمەن دەپ ئەسلىي ـ ۋەسلىنى ئۇنتۇپ كەتكەنلەر، پۇل تاپىمەن دەپ ساتمايدىغان نەرسىلىرىنى سېتىۋاتقانلار، بەرمەيدىغان نەرسىلىرىنى بېرىۋېتىدىغانلار، دېمەيدىغان گەپلەرنى دەيدىغانلار، يېمەيدىغاننى يەيدىغانلار ئاۋۇپ كەتتى. بۇنىڭغا نېمە دەيمىز؟ خۇدا ئۆزۈڭ ساقلا دەيمىز، يەنە ئۇنداق دەپ تۇرىۋەرگىلىمۇ بولمايدۇ، ۋاقتى كەلگەندە ئىككى ئېغىز ھەق گەپنى قىلىشقىمۇ توغرا كېلىدۇ.

ئەخمەت شۇ گەپلەرنى ناھايىتى ئۇرغۇلۇق ئېيتتى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ ھەيرانلا قالدىم.

كېچىچە ھاراق ئىچىپ ئۆزىنى ئوڭۇشسىيالماي ئولتۇرغان ئەخمەت مۇشۇ گەپنى قىلغاندا مەن ھېچنېمە دېمىدىم، مەنچە ئۇنىڭ گەپلىرى كونا گەپلەر ئىدى، ھەممە ئادەم بىلىدىغان گەپلەر ئىدى. كاللىسىنى ئىشلەتكەن، بۇگۈنكى دۇنيانى كۆزىتىپ باققان، ئۇنى ـ بۇنى ئويلايدىغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بىلىدىغان گەپلەر ئىدى. ئەمما ئۇنىڭ گەپلىرى ئىشخانىدىكى ھەمەيلەنگە شۇنداق يېقىپ كەتتى.

ــ توغرا دەيدۇ، زادى بۇ ئەخمەتنىڭ كاللىسى بەك ئىشلەيدىغان ئادەم، ــ دېدى ئۇ.

لەيدۇ، ئەجەب بىلمەپتىمىز، زادى ئادەملەر پۇل دېسە ھەممىنى ئۇنتۇيدىغان بولۇپ كەتتى.

ــ ئەخمەت ئەقىللىق بالا ـ دە گېزىتنى جىق ئوقۇغانىكەن پايدىسى.

ــ رادىيونى كۆپ ئاڭلايدىغان يېتىم بۇ.

ئىشخانىدا ئالاھەزەل چۈشكىچە مۇشۇ گەپنىڭ مۇنازىرىسى بولغان ئىدى. بۇ گەپنى دەپ قويغان ئەخمەت سورۇندىن تارقاپلا كەلگەن بولسا كېرەك، يوقلىمىدىن ئۆتۈپ بايىقى گەپلەرنى دەپ بولۇپ يوقاپ كەتتى. ئۆيگە بېرىپ ئۇخلىدىمۇ يا بىر يەرگە بېرىپ داۋامىنى ئىچىۋاتامدۇ بىلگىلى بولمايدۇ.

كونا بولسىمۇ شۇنچىلىك ئىشلارنى ئويلىيالمىغاندىكىن، شۇنچىلىك گەپلەرنى قىلالمىغاندىكىن بۇ ئەخمەتنىمۇ يامان دېگىلى بولمايدۇ. ئالىم كىتابنىڭ پۇل ھەم ئادەملەرنىڭ پۇلغا دۇم چۈشكەنلىكى توغرۇلۇق نېمە دەيدىغانلىقىنى بىلمەيمەن.

مەجبۇت قارىنى ھەر كۆرسەم ئەخمەتنىڭ ئاشۇ گەپلىرى يادىمغا يېتىدۇ، ئەخمەتنىڭ ھاراقنى تولا ئىچىدىغان قىلىقىمۇ ئېسىمدىن كېچىدۇ.

ــ سىزگىلا دەيمەن قاراڭ ئۇكا، ــ دېدى مەجبۇت قارى جىددىي تەرزدە، ئۇنىڭ چېچەك ئىزى بار يۈزلىرىدىكى قورۇقلار كۆپىيىپ قالغانىدەك كۆرۈنەتتى، ــ پات ئارىدا بەش مىليون چىقىپ قالارمىكىن دەيمەن.

ئۇ قولىدىكى چۆرىلىرى يىرتىلىپ، پۈرلىشىپ كەتكەن قېلىن بىر خاتىرىنى ئېچىپ ماڭا كۆرسەتتى. خاتىرە بەتلىرى ھەر خىل سىياھلار بىلەن يېزىلغان، سىزىقلار بىلەن جەدىلىپ ئەمەسلا بىر نېمىگە ئوخشاپ قالغان سان ـ سىپىرلار بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى.

ــ نېمە بۇ؟

ــ مەن بەش مىليون چىقىدىغان سانلارنى تەتقىق قىلىۋا-

تىمەن، بەش مىليون دەڭا... بەش مىليون...

ــ نېمە بەش مىليون ئۇ؟

مىجىت قارى ماڭا ئەجەبلىنىپ قاردى.

ــ سىز بۇ جاھاندا بارمۇ ـ يوقمۇ؟ لاتارىيەدىن چىقىدىغان بەش مىليون بولمامدۇ؟

كوچا دوقمۇشلىرىدا قىشنىڭ قەھىرلىك سوغۇقلىرىدا، يازنىڭ زەھەرەدەك ئاچچىق ئاپتاپلىرىدا ئولتۇرىدىغان تىلەمچىلەر بار. ئۇلارنىڭ تەمەخورلۇق چىقىپ تۇرىدىغان مۇزدەك چىرايىدىكى يالغان كۈلكىلەرگە نۇرغۇن ئادەم ئۆچ بولۇشى مۇمكىن. پارچە پۇللارنى شۇلارغا بېرىپ كۆڭلىنى ئەمىن تاپقۇزىدىغان ئادەملەر بار.

ــ ساھىللار، دىۋانىلەر يوقاپ كەتسە بولمايدۇ.

ــ نېمىشقا؟

ــ سەدىقە بەرگۈدەك ئادەم تاپقىلى بولمىسا قانداق بولىدۇ؟

مۇشۇ گەپنى قىلغان ئادەمنىڭ ئىسمىنىمۇ، چىرايىنىمۇ ئۇنتۇپ كەتتىم. دىۋانە دېگەنگە ناھايىتى كەلسە پارچە پۇللارنى بېرىپ قويسا ئىش تۈگەيدۇ، ئەمما ھازىر مىجىت قارىنىڭ دەۋاتقىنى بەش مىليون پۇل، بۇنداق پۇلغا ئىگە بولۇش تۈگۈل كۆرۈپ بېقىش، ساناۋاتقان يەردە قاراپ تۇرۇشمۇ باشقىچە بىر ئىش بولۇشى مۇمكىن. مېنىڭ، مىجىت قارىنىڭ، ھېلىقى دىۋانىلەرنىڭ پەرقىمىز قەيەردە؟

ــ بەش مىليون دەڭ، ئاز پۇل ئەمەس جۇمۇ، چىقىپمۇ قالارمۇ؟

ــ چىقىدۇ، ئاز قالدى.

ــ قانداق بىلدىڭىز؟

مىجىت قارى ئەتراپقا ئىتتىك كۆز يۈگۈرتۈپ دوپپىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىپ شۇنىرلىدى:

ــ چۇشۇمگە ئىلما بولدى قاراڭ، پۇل باسقان ماشىنىنى

www.yohurkitap.com

ھەيدەپ، ھەيدىسەم ـ ھەيدىسەم يول تۇگىمەي چۈش كۆرىدىغان بولۇپ قالدىم.

مەن مېڭىۋاتقان يولۇمنى كۆرمەيلا مېڭىۋاتقان بىر ئادەم بولۇشۇم مۇمكىن. كۈننىڭ چىققىنىدىن ھاياجانلانمايدىغان، كەچ بولغىنىدىن ئەپسۇسلانمايدىغان مەن ياكى مەندەك ئادەملەر-نىڭ مۇشۇ جاھاندا قىلىۋاتقان ئىشلىرىمىزنىڭ قانچىلىك ئەھ-مىيىتى بار؟ مىجىت قارى مېنى قانداق ئادەم دەپ ئويلايدىغاندۇ؟ مەن بەزى ئادەملەرنىڭ نەزەرىدە ھاڭۋاقتى، دۆت بولۇشۇم مۇمكىن.

ـــ سىز لاتارىيە بىلىتى ئېلىۋاتقانمۇ؟

ـــ ئالماي ئەمىسە، بەش مىليون پۇلغا كىم ئۆچكەن؟

مىجىت قارىنىڭ ئاچچىق ھەم ئۇمىد شۇۋۇلداپ تۇرغان ئا-ۋازى قۇلىقىمغا سانجىلدى.

ـــ ھېچكىمغۇ ئۆچ ئەمەس، ئەمما ئۇ بار دېسىمۇ بولىدى-غان، يوق دېسىمۇ بولىدىغان بىر ئىشمىكىن دەيمەن، پات ـ پات پالانغا چىقىپتۇ، پۇستانىغا چىقىپتۇ، دېگەن گەپلەرنى ئاڭلاپ قالىمىز. كۆز بىلەن كۆرگەن يوق.

ـــ ھە مانا دەل شۇنداق گەپ، چىقمىغانلارنىڭ گېپىنى قىلمايمىز، شۇ چىققانلارنىڭ ئارىسىدىن بىر كۈنى ئەمەس بىر كۈنى بىزگىمۇ چىقىپ قالىدۇ.

ـــ ئاز پۇل ئەمەس جۇمۇ.

مىجىت قارىنىڭ تۇرقى ماڭا قانداقتۇر بىر ئىشنى قىلغۇسى كەلگەندەك، ئەمما نېمە ئىش قىلىشنى بىلەلمەي قالغاندەك كۆرۈ-نۈپ كەتتى. يولدىن ئېزىپ قېلىش، تېيىلىپ كېتىش، تەتۇر مې-ڭىپ قېلىش، كۆڭۈرۈك تاپالماي قىينىلىش، يا ئالدىغا يا كەينىگە ماڭالماي تىت ـ تىت بولۇش، كىم بىرىنىڭ ئۆزىنى يېتىلەپ مې-ڭىشىغا تەشنا بولۇش دېگەندەك ئىشلار بىزگە دائىم ئۇچراپ تۇرى-دۇ، بىز ھەم شۇنداق ئىشلارغا قەدەمدە بىر يولۇقۇپ تۇرىمىز.

— شۇ پۇل قولۇمغا كىرىپ قالسا ئالدى بىلەن چەت ئەل-لەرنى بىر سايامەت قىلىپ كېلەيمىكىن دەيمەن.

— خۇدايىم دېگىنىڭىز كېلەر.

— رەھمەت. بىر كىمگە دېمەڭ جۇمۇ.

— بولىدۇ.

— خەقلەر ئۇقۇپ قالسا بولمايدۇ قاراڭ.

— نېمىشقا؟

— پۇل ئاز ئەمەس، دىققەت قىلمىغان بىلەن بولمايدۇ.

مىجىت قارى بىر نېمىدىن ئېھتىيات قىلغانىدەك ئەتراپقا ئىتتىك كۆز يۈگۈرتۈپ شىپىرلاپ كېتىپ قالدى.

مىجىت قارى بەش مىليونىنىڭ غېمىدە قالغان ئادەم.

ھەممە نەرسىنىڭ ئۆزىگە يارىشا دەردى بارەڭ قىلاتتى، قۇرۇپ كەتكەن ئۆستەڭ بويىدىكى سۆگەت، تاشلىنىپ قالغان يول، بۇزۇلغان كۆۋرۈك، كېرەكتىن چىققان ماشىنا...

پەرھاتنى ئەسلەپ قالدىم، ئاخىرى ھەممىمىز كاردىن چىقمىز، بەلكىم كاردىن چىقىدىغانلىقىمىزنى، ئاستا — ئاستا تۇگىشىپ كېتىدىغانلىقىمىزنى بىلگەنلىكىمىز ئۈچۈن چىرايلىق كۈنلەرنى مەھكەم قۇچاقلىۋالغۇمىز، قولدىن بەرگۈمىز كەلمەيدىغاندۇ!

※ ※ ※

لەيلى مۇشۇ كۈنلەردە يېنىمدا بولغان بولسا مەن بەزى نەرسىلەردىن ۋاز كېچەلەيتتىم.

خوتۇنۇمنىڭ بىر ھەسرىتى بارەڭ قىلاتتى. ئۇنىڭ سۆز-لىمەس كۆزلىرى ماڭا گۇمان، ئەندىشە بىلەن قارايدىغان بولۇپ قالدى. بەلكىم شۇنداق ئويلاپ قالغاندىمەن.

— پەردە.

— هه.

ئۇ ماڭا ئۇمىد بىلەن تىكىلدى. ئۇنى چاقىرىپ بولۇپ نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم، دېگۈدەك گەپمۇ يوقتەك قىلاتتى.

بىر كۈن، ئىككى كۈن، ئۈچ كۈن، تۆت كۈن...

مەن كۈنلەرنى ساناپ باقمىدىم، ئەمما كۈنلەر شۇنداق ئۆتۈۋاتاتتى. بۇرۇندىن مۇشۇنداق، ھازىرمۇ شۇنداق، كېيىنمۇ شۇنداق بولىدۇ، مەن قورقمەن، مەن قورقىدىغان ئىشلار تولا.

ئۆينىڭ ھاۋاسى ئىسسىپ كەتكەن، دىمىقىپ، سىقىلىپ، ھاۋا يېتىشمىگەندەك بولۇپ قالدىم، يۈرىكىم ئاغرىغاندەك بولۇۋاتاتتى. ھالىمنى كۆرگەن خوتۇنۇم كەشتە تىكىدىغان ئىشىنى تاشلاپ قويۇپ دورا ئىزدەپ، چاي تەييارلاپ پايپېتەك بولۇۋاتاتتى. دوختۇرغا بارايلى، دېگەن گەپنى ئون قېتىم قىلىپ بولدى، ئەمما مېنىڭ بارغۇم يوق ئىدى. دوختۇرغا بېرىشقا بۇرۇندىن قېرىق ئىدىم. نېمىشقىدۇر دوختۇرلار كۆزۈمگە ئالدامچىدەك كۆرۈنەتتى.

يۈرىكىم بىردە سىقىلىۋاتقاندەك، بىردە ئاغرىۋاتقاندەك ئىدى. شۇ ھالدا نېمىشقىدۇر لەيلىنى كۆرگۈم كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ جانىنى ـ جانغا ئۇلايدىغان تەبەسسۇمىنى كۆرسەم يەڭگىللەپ قالىدىغاندەك ئويلايتتىم.

پەردە مەن ئۈچۈن پايپېتەك بولۇۋاتقان مۇشۇ دەمدە، ئۇنىڭ يېنىدا، ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ مەن ئۈچۈن تۆجۈپلەپ دەملىگەن چېيىنى ئىچىپ ئولتۇرۇپ لەيلىنى خىيال قىلسام، لەيلىنىڭ شېرىن خۇمارىغا ئەسىر بولسام، لەيلىنى سېغىنسام بولمايدىغاندەك ھېس قىلاتتىم.

— نەگە ماڭدىڭىز؟

— ھاۋا يەپ كېرەي.

— مەجەزىڭىز بولمىغاندىكىن جىم يېتىپ ئارام ئالسىڭىز بولاتتى.

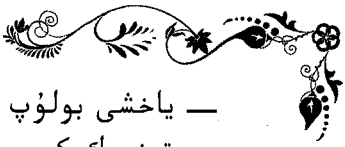

ـــ ياخشى بولۇپ قالدىم.

ـــ تېزرەك كىرەرسىز.

ـــ ماقۇل.

ۋاپا ھەققىدە، ئادەم بىلەن ئادەم ئوتتۇرىسىدىكى سەمىمىي، چىن ئەقىدە ھەققىدە تالاي ھاياجانلىق سۆزلەرنى قىلغان ئادەم مەن ئىدىم. ئايالىمغا بولغان ئەقىدە بىلەن لەيلىگە بولغان ئەقىدەم يۇرىكىمنى تالىشۋاتقان دەمدە مەن گاڭگىراپ قالدىم. يۇرىكىم ئوت بولۇپ كۆيەتتى. بۇ ئوتنىڭ شولىسىدا لەيلى ماڭا كۈلۈپ قارايتتى، مەن ئۇنىڭغا ئۇمتۇلەتتىم.

ـــ پەرھات، ئىككىمىز ئايرىلىپ كەتسەك بولمايدۇ، ـــ ئا-يالمىنىڭ كۆزلىرى شۇ گەپلەرنى قىلدى.

ـــ پەرھات، ماڭا سىز بولمىسىڭىز بولمايدۇ.

لەيلىنىڭ يۇرىكى شۇنداق شۇڭرلىدى.

مەن ئۆزۈمدىن - ئۆزۈم قورقىدىغان تەنھا كۈنلىرىمدىمۇ پەردە بىلەن لەيلىنىڭ ئاشۇ سۆزلىرىنى ئەسلەپ قالىمەن. كۈنلەرنى كەينىگە ياندۇرغىلى بولغان بولسا...

چىرايلىق ئېچىلغان گۈللەر دەھشەتلىك ئوت - يالقۇنىغا تاشلانسا بۇنىڭ ئۆزى قورقۇنچلۇق ئىش، چىرايلىق گۈللەرنى ئوتقا كىم تاشلايدۇ؟ بىز، نېمىشقا؟ بىز شۇنىڭغا كۆنگەن ئادەم-لەر. ئۇنىڭدىن قورقۇپ، بۇنىڭدىن ھۇركۈپ ئاخىرى يەنە شۇ ئىشلارنى ئۆزىمىز قىلىمىز. ئىكرام مەندىن نېمە بولدى؟ دەپ سوردى. مەن ھېچنېمە، دېدىم. مەن نۇرغۇن گۈللەرنى ئوتقا تاشلىمىغان بولۇشۇم مۇمكىن، ئەمما مەن بىر تال گۈل بولۇپ ئوتقا تاشلاندىم. مەندە نېمە كەم؟ بىلمەيمەن، بىلمەسلىكىم مۇمكىن، بەلكىم پاك، مەزمۇت يۈرەك كەمدۇ؟ قەيسەر يۈرەك كەم بولۇشىمۇ مۇمكىن، يەنە نېمە؟ يەنە ناھايىتى نۇرغۇن نەر-سىلەر كەمدەك قىلاتتى. مەن قورقۇنچلۇق ھالدا بىر تال گۈلنى لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا تاشلىدىم، دېگەنلەرنى ئويلاپ ئۇجۇ-

قۇپ كەتتىم.

ئىكرام ئىككىمىز ئۇزاققىچە جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتتۇق. ئادەملەرنىڭ بىر ـ بىرىگە مۇھەببەت قويۇشى، دۇشمەنلىك قىلىشى هاياتىي دۇنيادىكى ئاجايىپ ئىشلارنىڭ بىرى، مەن ئۇنى جان ـ جېنىم بىلەن سۆيىمەن، ئۇ چىرايلىق، مېهرىبان، كىچىكىمدىن دەيمەن، ئۇنىڭ مۇشۇ مىجەزلىرى راستىنلا مېنىڭ ئۇنى سۆيۈشۈمگە سەۋەب بولامدۇ؟ باشقا بىرسى هەر جەهەتتىن ئۇنىڭدىن ئارتۇق، ماڭا ئۇنىڭدىنمۇ يېقىن تۇرسا مەن ئۇنى سۆيەلمەيمەن، بۇ چۈشەندۈرگىلى بولمايدىغان سىر ئەمەسمۇ؟

مېنىڭ بۇ گەپلىرىم نۇرغۇن ئادەملەرگە كۈلكىلىك تۇيۇلىدىغاندۇ.

ـــ بەلكىم سەن ئىزدەپ يۈرگەن سوئال مۇشۇدۇ، ـــ دېدى ئىكرام.

ـــ ياق، ياق، هەرگىز ئەمەس، مەن ئىزدەپ يۈرگەن سوئالىنىڭ سالمىقى بەك ئېغىر، شۇ سوئال تېپىلسا مۇشۇ دۇنيادىكى ناهايىتى نۇرغۇن نەرسىلەرگە جاۋاب بەرگىلى بولاتتى.

ئىكرام هېچنېمە دېمىدى. ئۇنىڭ مەندىن خاتىرجەم بولالمايۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتىم.

※ ※ ※

ئۆيدىن چىقىشىمغا پەرهات ئۇچراپ قالدى. ئۇلار توختىنايۇپ بىلەن بىر ئىش توغرىسىدا ئاستا پاراڭلىشىۋاتقان ئىكەن.

ـــ تىنچلىقمۇ ئىكرام.

ـــ تىنچلىق.

توختىنايۇپ مېنى كۆرۈپ گەپ ـ سۆز قىلماي يەرگە قارىغىنىچە كېتىپ قالدى. كازافىينىڭ يېڭىدىغان ياكى يېڭىلىمەيدىغانلىقى توغرۇلۇق تۇنۇگۈن ئۇنىڭ بىلەن قىزىرىشىپ

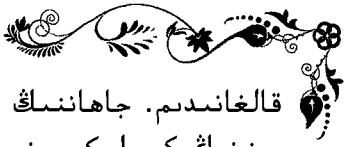

قالغانىدىم. جاھانىڭ قايسى بىر چېتىدىكى بىز تونۇمايدىغان، بىزنىڭ كىملىكىمىز بىلەن پەقەت كارى بولمايدىغان، بىزنى چۈشىدىمۇ كۆرۈپ باقمايدىغان كازاڧىي دېگەن ئادەم ئۇچۇن توختى نايۇپ بىلەن يوق يەردىن ھۇرپىيىشىپ قالغانىدىم. بۇنىڭ قانداق ئىشلىقىنى بىلمەيمەن، بىكاردىن ـ بىكار دۇنيانىڭ بىز ـ دىن تولىمۇ يىراق بىر يېرىدىكى ئىشلار توغرۇلۇق توختى نايۇپ بىلەن پات ـ پات قىزىرىشىپ قالاتتىم، بۇلتۇرمۇ ئۇنىڭ بىلەن دۇنيا پۇتبول لوڭقىسىنى قولغا كەلتۇرىدىغان دۆلەتنىڭ زادى قايسى بولىدىغانلىقى ھەققىدە گەپ تالىشىپ خېلى قاتتىق بىر نېمە دېيىشىپ قالغان ئىدىم. كىم ئۇتسا مەيلى، ھامان بىرسى ئۇتۇپ بىرسى يېڭىلىدۇ، كازاڧىي يېڭىلسە ياكى غەلىبە قىلسا بۇ شۇ يەردىكى خەقنىڭ ئىشى، بىز كۆرۈپ، ئاڭلاپ قويساقلا بولاتتى، بىراق تولا تالىشىپ ئاخىرى جېدەل چىققىلى تاسلا قالدى. شۇ چاغدا بەكلا پەرىشان بولغانىدىم.

ـــ بىر چىرايلىق قارتا بولغاندىكىن شۇنى ئويىنىساق نېمە بولىدۇ؟ توپ ئويناپ كىم يەڭسە، ھېلىقى ئۇرۇشتا كىم غەلىبە قىلسا بىزنىڭ نېمە ئىشىمىز؟ ـــ دېگەن ئىدى مەرۇپ توختى ئاچچىقلاپ. ئۇ قولىدىكى قارتىنى توختىماي شىلاپ تۇراتتى. ئۇنىڭ نەۋرە قىزى كۆكتات سېتىپ تىجارەت قىلىشنى ماقۇل كۆرۈپتۇ، ئەمما يەنىلا مەن ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن تۇرۇپ كۆكتات ساتامدىم؟ دەپ كاللىسىدىن ئۆتمەيمۇ تۇرۇۋېتىپتۇ.

ـــ بىر گەپنى ئاڭلايمەن، راستمۇ ئىكرام؟

پەرھات توختى نايۇپ ئۆيگە كىرىپ كەتكۈچە قاراپ تۇر ـ غاندىن كېيىن ماڭا يۈزلىنىپ كۆزۈمنىڭ ئىچىگە تىكىلدى. ئۇ ـ نىڭ ئورۇق يۈزىنىڭ تەڭدىن تولىسىنى ئىگىلەيدىغاندەك يوغان، نۇرسىزراق، خىيالچان، كۆزلىرىنىڭ تېگىدە بىر يەردە كىشـ ـنىڭ يۈرىكىگە سانجىلىدىغان مەسخىرە ھەم مازاقلا ئوخشايدىغان بىر نەرسە باردەك كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ سۆز ئاھاڭىمۇ بىر

قىسما ئىدى.

بۇرۇنقى ئاجايىپ پەرھات يوقىلىپ كەتكەنىدى. قەددى ـ قامىتى كېلىشكەن، كۆزلىرىدىن نۇر ھەم ئەقىل پارلاپ تۇرىدىغان، شۇ قەدەر پاكىز كىيىنىدىغان پەرھاتنىڭ مۇنۇ تۇرقىنى كۆرۈپ كۆڭلۈم يېرىم بولدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن روھىدىكى بىسەرەمجانلىق ھەم قورقۇنچ چىقىپ تۇراتتى.

ـــ نېمە گەپنى ئاڭلىدىڭ؟

ـــ سېنى تايىنى يوق بىر ئىشلارنى قىلىپ يۈرىدۇ، دەيدىغۇ؟

پەرھاتنىڭ شۇ ھالدىكى قىياپىتى پەقەت دىتمىغا ياقمىدى. شەپكىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان، مانانلىشىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدىن تەنە ـ تاپا ھەم تەمەننالغا ئوخشايدىغان بىر ئالامەت چىقىپ تۇراتتى. پەرھات مېنى ئۆزىنىڭ يېقىن دوستىلا ئەمەس يەنە ئۆزىنىڭ گېپىنى جەزمەن ئاڭلىشى كېرەك بولغان ئاغىنىسى ھېسابلايدىغاندەك قىلاتتى. پەرھاتنىڭ شۇ تۇرقىدىكى خىيالى بويىچە مەن ھەم ماڭا ئوخشىغان ئادەملەر پەرھاتنىڭ گېپىنى ئاڭلىشىمىز، ئۇنىڭ تەلىم، تەنبىھلىرىنى قوبۇل قىلىپ تۇرىدىشىمىز كېرەك، بولمىسا دۇرۇس يولدىن قېيىپ كېتىشىمىز مۇمكىن ئىدى. پەرھات ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق بىر ئىچكى تۇيغۇسى بارلىقىنى، دائىم مۇشۇ تۇيغۇنىڭ باشلىشىدا ئىش كۆرىدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ چۈشەنمىسە كېرەك.

ـــ تايىنى يوق ئىشلارنى دەمسەن، نېمە ئىشلاركەن ئۇ؟

ـــ ئىدارە باشلىقى بولۇش ئۈچۈن يېڭى كەلگەن ھاكىم بىلەن ئىچقويۇن ـ تاشقويۇن بولۇپ يۈرىدۇ، دەيدىغۇ، بۇ گەپ راستمۇ؟

مەن سەل تۇرۇپ قالدىم. پەرھاتنىڭ كۆزىگە قاراشقا شۇنچە كۈچەپمۇ جۈرئەت قىلالمىدىم. ناھايىتى چوڭقۇر نەپەس ئالماقچى، چوڭقۇر بىر تىنىۋەتمەكچى بولۇپمۇ تىنالمىدىم، قانداقتۇر

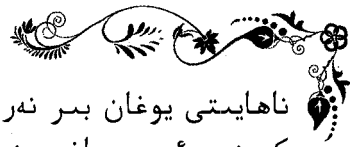

ناھايىتى يوغان بىر نەرسە ئىچىمگە پاتماي، يۈرىكىمنى، ئۆپكەمنى، ئىچ - باغرىمنى قىسۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كېتىۋاتاتتى.

— يېڭى كەلگەن ھاكىم دېگىنىڭ كىمكەن ئۇ؟

— كىم بولاتتى، نەچچە ھەپتىنىڭ ئالدىدا بۇرۇنقى ھاكىم كېتىپ ئورنىغا يېڭى ھاكىم كەلدى، شۇنى دېيىشمەمدۇ؟

كىمدۇر بىرسى مېنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك، كۈپكۈن-دۈزدە سېنىڭ كىيىمىڭ يوق، سەن يالىڭاچ ئادەم دەپ زاڭلىق قىلىۋاتقاندەك، خۇددى بىرمۇنچە ئادەملەر مېنىڭ راستىنلا كىيىمىم يوقلۇقىغا ئىشىنىپ مېنى ئارىسىغا ئېلىۋېلىپ بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ پىرقىرىتىپ يۈرگەندەك بولۇپ قالدىم. خېلى ئۇزۇندىن كېيىن پەرھاتنىڭ كۆزىگە تىكىلدىم، ئۇنىڭ يوغان، مانانلار لەيلەپ يۈرگەندەك كۆزلىرى كۆزۈمگە كۆز ئەمەس بىر پارچە ئاق قەغەزگە سىزىپ قويغان رەسسامدەكلا كۆرۈنۈپ كەتتى.

— راست گەپنى دېسەم، بۇرۇنقىسى كېتىپ يېڭىسى كەلدى، دېگەننىڭ نېمىلىكىنىمۇ بىلمەيمەن، كىمنىڭ كەلگەنلىكى، كىمنىڭ كەتكەنلىكىدىن خەۋىرىم يوقكەن. ئۇنىڭ بىلەن ئىچقويۇن - تاشقويۇن بولۇپ كەتتى، دېگەن گەپكە كەلسەك بۇ مەن بىلمەيدىغان ئىشكەن، گەپنىڭ ئۆزىگە كەلسەك، مەن نېمىشقا شۇنداق قىلىمەن؟

— مەنمۇ سەندىن شۇنى سورايمەن.

— نېمىنى؟

— نېمىدەپ مۇشۇنداق ئوسال ئىشنى قىلىپ يۈرىسەن؟ تەخسىكەشلىك دېگەن ئوغۇل بالىغا ياراشمايدىغان ئىش ئۇ.

كۆلكىنى شۇنداق سېغىنىپ كەتتىم، شۇ تاپتا تازا قېنىپ بىر كۈلۈۋالغان بولسام، ياكى ئىچ - ئىچىمدىن بىر يىغلىۋالغان بولساممۇ بولاتتى، دەماللىققا ئۇنداق قىلغىلى بولمايدۇ، كۆلۈشمۇ، يىغلاشمۇ ئاسان ئەمەس. ئاسان پەيدا بولغان يىغا، ئاسان

پەيدا بولغان كۆلكىمۇ ئۆزىگە ئوخشىمايدىغانلا بىر نەمە بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. مەن نېمىشقا پەرھات بايا دېگەن گەپلەر ئۈچۈن بۇنچىلا جىددىيلىشىپ كەتكىنىمىگە سەۋەبىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قالدىم.

— بۇنىڭ ئوسال ئىش ئىكەنلىكىنى بىلمەن.

— بىلگەندىكىن قىلمىسىڭ بولمامدۇ؟

پەرھاتنىڭ چۆكۈرۈپ كېيىۋالغان شەپكىسىنىڭ چېكىلىكىگە قۇشقاچ مايىقىدەك بىر نېمە چاپلىشىپ قالغانلىقىغا دىققەت قىلدىم. ئۇنىڭ نېمىشقا مېنىڭ شۇنداق بىر ئىشلارنى قىلىپ يۈرگىنىمدىن گۇمانلىنىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ھېچ بىلەلمىدىم، مەن پەرھاتنىڭ كۆزىگە ئالدىغا ئۇچرىغانلىكى تايىنسىز ئىشلارنى قىلىۋېرىدىغان ئادەم بولۇپ كۆرۈنۈۋاتسام كېرەك.

— مەن ساڭا ئۇنداق ئىش يوق دېدىمغۇ؟

— سەن يوق دېسەڭلا يوق بولىدىغان ئىش يوق.

— مەن ئۇنداق ئىشنى قىلمىدىم.

— بۇنىڭغا كىم ئىشىنىدۇ؟

— سەن ئىشەنسەڭ بولاتتى، سەن مېنىڭ ئۇنداق قىلمايدىغانلىقىمنى بىلىشىڭ كېرەك.

مەن ئۇزاق بىر يەرلەردىكى تەنھا بۇلاقنىڭ يېنىدا يانپاشلاپ ياتقان ھالىتىمنى تەسەۋۋۇر قىلدىم. بۇلاق بويىدا چىملار ئۆسكەن، يېنىك شامالدا يەلپۈنۈپ تۇرغان بولۇشى، ئەتىگەن، كەچلىكلىرى چۆل كىيىكلىرى، جەرەنلەر كېلىپ سۇ ئىچىشى مۇمكىن. ئاشۇ كىيىكلەرنىڭ، ئاشۇ جەرەنلەرنىڭ دۇنياسى بىزنىڭ دۇنياغا پەقەت ئوخشىمايدۇ، ئۇلارنىڭ ساپ، تەبىئىي يۈرىشىدىغان قائىدىسى بار، ئاشۇ تەبىئىي قائىدىلەر ئاساسىدىكى ھاياتى ئۇلارنىڭ كۈنلىرىنى ناھايىتى ئاددىي، ئەمما بەكلا شېرىن قىلىۋەتسە كېرەك. كىيىك، جەرەنلەرنىڭ جورا تالىشىپ ئېلىپ

باردىغان دەھشەتلىك سوقۇشۇشلىرىدا قايسى تەرەپ يەڭسە تېـ
گىشلىك ئامەت ھەم شادلىققا شۇ ئىگە بولىدۇ، نوپۇز شۇنىڭ
بولىدۇ، ھوقۇق شۇنىڭ بولىدۇ. بىزدەك خۇپيانە يوللار بىلەن
بىر ـ بىرىگە كۆچۈكلىنىدىغان، بىلىپ تۇرۇپ غەرەزلىك يەنە
بىراۋنىڭ ھەققى، نېسىۋىسىنى يەۋالىدىغان ئىش ئۇلاردا يوق،
ناھايىتى قەدىمكى ئادەملەرمۇ خۇددى شۇلاردەك بولۇشى مۇمـ
كىن.

ـــ مەنمۇ سېنىڭ شۇنداق قىلمىغان بولۇشۇڭنى ئارزۇ قىـ
لىمەن.

ئىچىمگە بىر كۈلكە قىستاپ كەلدى، پەرھاتنىڭ ئورۇق
چىرايىدىكى مىڭلارچە ئەپسۇس ھەم تايىنسىز قايغۇ يۈرەكنى
بىئارام قىلىۋەتتى.

ـــ مەسىلەن، شۇنداق قىلسام نېمە بوپتۇ؟

ـــ بۇ گەپچە سەن شۇ يولدا مېڭىپسەندە؟

ـــ مىسالغا، ماڭدىمۇ دەيلى، بۇنىڭ نەرى ياماں؟

ـــ ئەلۋەتتە، ياماں ئىشتە بۇ. سەن پۈتۈن ـ سۈرۈك بىر
ئادەم تۇرۇپ ئۆزۈڭگە ئوخشاش يەنە بىر ئادەمگە ئېگىلىپ، پۈـ
كۈلۈپ، يەتتە تازىم بىلەن ئۇنىڭ قولىدىن نان ئېلىپ يېسەڭ
بۇ يىرگىنچلىك ئىش ئەمەسمۇ؟

ـــ بۇنداق قىلىۋاتقانلار يالغۇز مەنلا ئەمەسقۇ؟

پەرھاتنىڭ چىرايىدا سېزىلەرلىك قايغۇ ھەم ھەيرانلىق
ئالامەتلىرى پەيدا بولدى. ئۇنىڭ ئاچچىقى كەلگەندەك، ئىچ ـ
ئىچىدىن بىر تۈرلۈك ئەلەم ھەم غەزەپ يۈرىكىنى قاپساۋاتقاندەك
ئىدى. پەرھاتنىڭ، مېنىڭ، يەنە نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ مۇشۇنداق
ئاچچىقلايدىغان چاغلىرىمىز بولىدۇ، قاچانلا قارىسا ئۆكلىگەن
كاللىدەك ھىجىيىپ، كۈلۈپ، كالىچاراپ يۈرۈشمۇ تېتىقسىز
ئىش. بەزىدە ئاچچىقلىمىساق بولمايدۇ، غەزەپلەنمىسەك بولمايـ
دۇ، قوشۇمىمىزنى تۇرۇپ كۆزلىرىمىزدىن ئوت چاچراتمىساق

بولمايدۇ. چۈنكى، بىز بەزى پاسكىنا ئىشلار كېڭىيىۋاتقان، يېڭىلىۋاتقان، جاھاننى قاپلاشقا ئۇرۇنۇۋاتقان زامانداا ياشاۋاتىمىز. پەرھات مېنى ئەيىبلەۋاتقان ئىشمۇ خۇددى شۇنىڭ جۈملىسىدىن.

ــ خەق بىلەن بىزنىڭ نېمە كارىمىز، ھەممە ئادەم جاھاز-دىكى جىمى پەسلىكلەرنى بىر - بىرىدىن ئۆگەنسە قانداق بولىدۇ؟

ــ ۋاي - ۋۇي نېمىلەرنى دەپ كەتتىڭ سەن؟

پەرھات تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇپ كۈچەپ شورىدى. ئۇنىڭ پەرىشان چىرايىدىكى كۆڭۈلنى بىئارام قىلىدىغان غەمكىنلىككە قاراپ ئىچىم ئاچچىق بولۇپ كەتتى. ھاياتىنىڭ قەدەملىرى بىر توغرىدا كەلمەيدۇ، مەن ھەقىقەتەن شۇنداق ئىشلارنى قىلىدىغان ئادەم بولۇپ قالسام قانداق قىلارمەن؟ شۇ چاغدىمۇ شۇنداق قىلغانلىقىم ھەققىدە ئۆزۈمنى ئاقلىغۇدەك سەۋەب تېپىپ چىقالىشىم مۇمكىن. شۇ خىلدىكى ئىشلارغا بېرىلگەنلەرنىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۈق باھانىسى بار، مەسىلەن، جاھان شۇنداق بولۇپ كەتتى، مۇشۇنداق قىلماي بىر ئىشنى باشقا ئېلىپ چىققىلى بولمايدۇ، دېيىشلىرى؛ خۇددى شۇنداق قىلىپ مەقسەت - مۇددىئالىرىغا يەتمىگەنلەرنى ئەخمەق ھەم دۆت دەپ ئويلىشىمۇ مۇمكىن.

ــ مېنى ئۇمىدسىزلەندۈرمە، ئىكرام.

ــ ساڭا يەنە دەي، مەن ئۇنداق قىلمىدىم، ماڭا ئىشەنسەڭ بولاتتى.

ــ ساڭا شۇنداق ئىشەنگۈم بار.

ــ ئەمىسە ئىشەن.

ــ ئىشىنەلمەيۋاتىمەن.

كۆز ئالدىمغا خەقلەرنىڭ ئىشكى ئالدىدا سۇنايلىنىپ ياتقان تۆت كۆزلۈك ئىتلار، چىرايلىق قىزلار باغرىغا بېسىپ ئېـ-

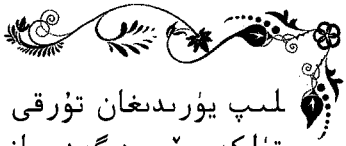

لىپ يۇرىدىغان تۇرقى غەلىتە كۆچۈكلەر كەلدى. ئىتنىڭ تۇرقى تۈلكە، بۆرە دېگەن جانىۋارلارغا ئوخشايدۇ. بۆرىلەرنىڭ بەزىلىرى ئاچلىقتىن ئۆلىدۇ، تۈلكىلەرمۇ خۇددى شۇنداق. ئەمما، ئادەملەر ئارىسىدا ياشايدىغان ئىتلارنىڭ ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇقتىن ياكى ئىسسىق، سوغۇقنىڭ ۋەجىدىن ئۆلۈپ تۈگەشكىنىنى ئاز كۆرىدۇ. جاھان مۇشۇنداق كۈلكىلىك يارىتىلغان، ئۆزى ئىشلەپ يەيدىغانلارنىڭ كۈنى قاتتىق ھەم ئېچىنىشلىق. مەن ئامالسىز پەرھاتقا قاراپ دېدىم:

ـــ ئاستا ـ ئاستا ئىشىنىپ قالىسەن، مەن ئۇنداق ئىشلارنى قىلمايمەن، شۇنداق قىلغان ئادەملەر بىلەنمۇ بىر داستىخاندا ئولتۇرۇپ قېلىشتىن، بىر يولدا بىللە مېڭىپ قېلىشتىن، بىلە كۈلۈپ، بىللە يىغلاشتىن، بىر ھاۋادىن تەڭ نەپەسلىنىشتىن خۇدا ساقلىسۇن. مېنىڭ گەپلىرىمنى چۈشەندىڭمۇ؟

پەرھاتنىڭ ماڭا ئىشەنمىگەندەك، مېنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك شۇبھىلىك قاراشلىرىنى كۆرۈپ قېلىشتىن قورققاندەك ئۇنىڭغا خوشمۇ دېمەي كېتىپ قالدىم. پەرھاتنىڭ ماڭا ئىشەنمەيدىغانلىقىنى بىلەتتىم، ئەمما ھەرقانچە قىلىپمۇ ئىشەندۈرەلمەيتتىم ھەم ئىشەندۈرگۈمۇ يوق ئىدى. بەزى ئىشلارغا پەقەت ئامال يوق.

مەن دوقمۇشتىن قايرىلىپ ئارقامغا قارىدىم، پەرھات جايىدا قىمىرلىماي تاماكا چېكىۋاتاتتى. ئۇنىڭ شۇ ھالدا نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلمەيمەن. مەن پەرھاتنىڭ بەك جىق نەرسىلەرنى ئويلايدىغانلىقىنى خىيال قىلىپ ئۇنىڭغا ھەيران قالدىم.

※ ※ ※

لەيلى مېنى ئۇششاق ئىشلارنى تولا خىيال قىلمىسىز، دەيتتى. مىڭلارچە مېھىر تۆكۈلۈپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ باتناش-

لىرىنى كۆرسەمەۋ، ئەيىبلەشلىرىنى ئاڭلىساممۇ ماڭا شۇنداق ھۆزۈرلۈق بىلىنەتتى. قىزىل لەۋلىرىدىكى، ئوماق يۇزلىرىدىكى، خۇمارلىق كۆزلىرىدىكى ئاجايىپ لەزىز قىمىرلايدىغان قاشلىرىدىكى كۈلكىلەرنى سېغىنغان ئىدىم. بولۇپمۇ، جىملىقىتىن باشقا ھېچنېمە تېپىلمايدىغان ئۆينىڭ تورۇسىدىكى ئۆزىنىڭ تورىغا ئۆزى ئېسىلىپ تۇرغان ئۆلۈك ئۆمۈچۈكنى كۆرگەندە مەن ئۇچۇن جانجان بولۇپ كەتكەن ئاشۇ نەرسىلەر تېخىمۇ سېغىنىشلىق بولۇپ كېتەتتى. مەنمۇ بىر كۈنلەردە ئۆزۈمنىڭ تورىدا بوغۇلۇپ ئۆلۈپ كېتىشىم مۇمكىن.

— پەرھات، سەن قانداق ئادەم؟

— نېمە بولدى؟

— قارىسام بىر كېلىشكەن ئادەمسەن، ئەمما، خەقلەر سېنى كاللىسىنىڭ دەردى بار دېيىشىدۇ.

— بۇ نېمە گەپ ئەمدى؟

— ھېچقانداق گەپ ئەمەس، ئۆزۈڭ بىلەن ئادەم بولۇپ بولالمايسەن... باشقىلار بىلەن ئارىلىشىپ ئۆت، خەق نېمە قىلسا سەنمۇ شۇنى قىل...

مەن ياشقا چوڭ بىر ئادەمنىڭ ماڭا بەرگەن تەنبىھلىرىنى خىيالىمدا لەيلىگە سۆزلەپ بەردىم.

— خەق بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن.

— كارىم بولمىسۇن دەپلا كارىمىز بولماي يۈرىۋەرگىلى بولمايدۇ.

— خەق نېمە دەيدىكىن؟ دەپ ياشاش بەك تەس، بەك قىيىن، ناھايىتى ئېغىر يۈك كۆتۈرۈۋالغاندەكلا بىر ئىش.

لەيلىنىڭ شۇنداق دېگەنلىرىنى ئاڭلىدىم، كۆزۈمنى يۇمدۇم، كەچكى شەپەق جاھانغا چىرايلىق يېيىلغان ئىدى. قومۇش پۆپۈكلىرىنىڭ ئۇستىدە، تورغايلار ئۇۋلىغان كىچىك دۇمچەكلەر ۋە ئاق تىكەن، يانتاق ئۆسكەن پاكار دۆڭلۈكلەر ئۇستىدە

قۇياشنىڭ ئۇلۇغۋار قىزغۇچ نۇرلىرى جۇلالايتتى.

ئۆيگە كېتىپ بارىمەن، خۇددى قانداقتۇر بىر نەرسە مېنى يېتىلەپ، سۆرەپ، تارتىشتۇرۇپ ئېلىپ ماڭغاندەك مۇلايىملىق بىلەن، ياۋاشلىق بىلەن ئۆيگە كېتىپ بارىمەن. ئۆي دېگەن بۇ نەرسە ئەر - خوتۇن، بالا يەنە كىگىز - كېچەك، ئۇچ ژاق تاماق دېگەن ئۇقۇمنىڭ سىرتىغا چىقىپ بىر ئادەمنىڭ روھىنىمۇ مەھكەم چىرمىيالايدىغان كۇچكە ئىگە بولۇپ بولغاندەك قىلاتتى.

خوتۇنۇمغا قانچىلىك مېھرىم قالدى؟ بۇرۇن قانچىلىك مېھرىم بار ئىدى؟

ئۇشتۇمتۇت كاللامغا مۇشۇ خىياللار كىرىۋالدى. بۇ سوئاللارغا جاۋاب تاپسامۇ، تاپمىسامۇ، جاۋابىنىڭ قانداق بولۇشىمۇ بەربىر دەك قىلاتتى. ئەمەلىيەتتە مۇشۇنداق بولسا بولمايتتى. بەزى نەرسىلەر جەزمەن ئېنىق بولۇشى، شۇ ئېنىقلىقتا قاراپ ياشاش ئۇسۇلىمىزنى، تەرتىپىمىزنى، قانداق قىلىشىمىز نى بىلەلىشىمىز كېرەك ئىدى. ئەمما، جەزمەن بىلىشىم كېرەك بولغان نەرسىلەرنى بىلەلمەيتتىم، بىلگۇم يوقتەك قىلاتتى.

مەن بۇۋاپا، ساپاسىز ئەر ئىدىم. بۇرۇنقى قاراشلىرىم بىچە مۇشۇنداق ئىدى. ئەمما، ھازىر ئۇنداق ئويلىشىم ناتايىن. لەيلىنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن مەن ئۆزۇمنىڭ بارا - بارا قۇرۇپ سولىشىپ كېتىۋاتقانلىقىمنى سەزدىم. كۆزۇمنىڭ نۇرى قېچىۋاتقانلىقىنى، چىرايىمنىڭ سارغىيىۋاتقانلىقىنى، كىيىملىرىمنىڭ ياراشمايۋاتقانلىقىنى، يېگەن تاماق، ئىچكەن سۇلىرىمنىڭ سىڭمەيۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىمەن.

— پەرھات.

گۇگۇم پەيتىدە، سەھەر ۋاقىتىدا، چىڭقى چۇشتە، ئۇيقۇ بىلەن ئويغاقلىق ئارىسىدا، خىيال چىرماپ كەتكەن دەملەردە لەيلى مېنى چاقىرىپ قالىدۇ. قۇلىقىمغا، يۈرىكىمگە، ھاياتىمغا

سىڭىپ كەتكەن تەبەسسۇمدەك يېقىملىق ئاۋاز بىلەن مېنى چا-قىرىدۇ.

ناھايىتى گۈزەل بەدەنگە، چىرايلىق ئۇزارغا نېمىدۇر بىر نەرسىنىڭ سەۋەبىدىن جاراھەت پەيدا بولىدۇ. بەزى ئادەملەر خۇددى ئاشۇ جاراھەتكە ئوخشاپ قالىدۇ. مەن ئىزدەۋاتقان سوئال ئادەمنىڭ ھاياتتا جاراھەتكە ئايلىنىپ كېتىشىنى توسالىشى ئە-قىلىنىڭ چاقنىشىغا سەۋەب بولۇشى مۇمكىن ئىدى.

جاراھەت... مەن نېمىشقا جاراھەتكە ئايلىنىپ قالدىم؟ ئا-جىزلىقىمدىن، ياق، خاتا يولغا كىرىپ قالغىنىمدىن، ياق. ئە-مىسە نېمىشقا؟ بىر ئادەمدە جاراھەت بولسا ساقىيىدۇ، ئەمما جاراھەتنىڭ ئۆزى بولسا نە چارە. مەن ئۆزۈمدىن سەسكىنىپ كەتتىم. ۋۇجۇدۇمنى، روھىمنى پاكپاكىز يۇيۇپ چىقسام بولاتى. پاكلانماق نېمانچە تەس؟

※ ※ ※

ــ دادا، مەن گىتار چېلىشنى ئۆگىنەي دېگەن، بىزنىڭ سىنىپتىكى مىرادىلمۇ ئۆگىنۇۋېتىپتىكەن.

ئوغلۇمنىڭ چىرايلىق، جاھىل كۆزلىرى ماڭا تىكىلدى، ئۆزۈمنىڭ ئوغلۇمنىڭ يېشىدىكى چىرايمنى، شۇ چاغدىكى خىياللىرىمنى، قىلغان ئىشلىرىمنى ھېچكىم بىلمەيتتى، مەن-مۇ بىلمەيتتىم.

كۆڭلۈم شۇنداق يېرىم بولۇپ كەتتى، بىز ھەر كۈنى ئۆلۈپ تۇرىمىزكەن، ئۆتكەن كۈنلىرىمىز، ھەر دەقىقە، دەملىرىمىز ئۆلگەنگە تەڭ دېگەننى ئويلاپ پەرىشان بولۇپ كەتتىم. كىمدۇر بىرىنىڭ مۇشۇنداق دېيىشمىنىڭ پۈتۈنلەي خاتا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىشىنى شۇنداق ئارزۇ قىلىپ كەتتىم.

ــ نېمىدەپ ئۇ بىر نېمىنى ئۆگىنىدىغان بولۇپ قالدىڭ؟

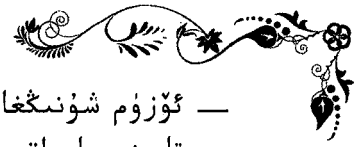

— ئۆزۈم شۇنىڭغا قىزىقمەن.

— تايىنى باررىق بىر نېمە ئۆگەنسەڭ بولمامدۇ؟

مەن ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ سەل ئوڭايسىزلىنىپ قالدىم. ئۇ ماڭا ھەيران بولغاندەك قاراۋاتاتتى، ئۇنىڭ بۇ قارىشى مېنى ئوڭايسىز ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى. ئۇ غەلىتە بىر گەپنى ئاڭلاپ قالغاندەك، مېنىڭ دېگەنلىرىم ھەيران قالارلىق گەپتەك بىر ھالدا قاراپ تۇراتتى.

— گىتار چالغانىڭ نەرى يامان؟

— ئۇ نەرسىنىڭ ئاۋازى ماڭا پەقەت ياقمايدۇ.

— ساڭا ياقمىسا سېنىڭ ئىشىڭ.

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئالدىمغا بىر قەدەم مېڭىپ سەل تۇرۇپ قالدىم، ئاندىن ئاچچىق بىلەن ۋارقىرىدىم:

— ما گەپنى، ماڭا ياقمىسا مېنىڭ ئىشىم، ساڭا ياقسا سېنىڭ ئىشىڭ، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق بولىدۇ ـ دە.

— ئېسىڭدە بولسۇن، ماڭا ياقمىغان نەرسە ساڭا ياقسا ـ ياقمىسا قىلىشقا بولمايدىغان ئىش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

— نېمىشقا؟

— مەن دېگەن بۇ ئائىلىنىڭ باشلىقى.

ئوغلۇم ئۇمىدسىزلەنگەن ھالدا جىم بولۇپ قالدى. ئاندىن مەيۈس ھالدا غودۇڭشىدى:

— مەنمۇ كەلگۈسىدە ئائىلە باشلىقى بولۇپ قالارمەنمۇ؟

— بۇنىڭدا مەسىلە يوق، چوڭلارنىڭ ئورنىنى كىچىكلەر ئالىدۇ.

— ئائىلە باشلىقى بولۇش بەك قورقۇنچلۇق ئىشكەن.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

— ھېچنېمە.

— گېپىڭنى ئوچۇق قىل؟

— گەپىم يوق.

مەن سەل تۇرۇۋېلىپ ئۇنىڭدىن سورىدىم:

— گىتار چېلىشنى ئۆگىنىدىغان ئىشىڭنى مەندىن سوراپ نېمە قىلاتتىڭ؟

— كۇرۇسقا ھەق ئالىدىكەن، 100 سوم.

مەن شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ گىتار چېلىشنى ئۆگىنىشنى مەندىن سورىشىنىڭ سەۋەبىنى بىلىپ بەكلا ئوغام قايناپ كەتتى، ئەمما چاندۇرمىدىم.

دادام كۆز ئالدىمغا كەلدى. ئاچچىقى يامان دادامغا تىك قاراشقىمۇ پېتىنالماي چوڭ بولغان ئىدىم. دادامنىڭ مۇتلەق ئۇرنى خۇددى مەڭگۈلۈكتەك تەسىر بېرەتتى. ئۆينىڭ تۆت تېمى چاك كەتكەندەك، بۇ چاك، يوچۇقلارنىڭ ئارىسىدىن سوغۇق شامال غۇرۇلداپ كىرىۋاتقاندەك قىلاتتى.

بەشنچى باب

قومۇشلارنىڭ پۈپۈكلىرى توزۇپ تۇرغان سوغۇق كۈنلەر - نىڭ بىر كەچلىكى مەن تەشۋىش، ئەندىكىش ئىچىدە لەيلىنىڭ تاتىرىپ كەتكەن، كۈلكە ئۆچكەن چىرايىغا قاراپ تۇرۇپلا قالغا - نىدىم. شۇ كۈنى شۇ دەمدە ئاسمان قارا بۇلۇتلار بىلەن قاپلانغان بولۇشى مۇمكىن، ئىزغىرىن شامال سوقۇۋاتقان بولۇشى مۇم - كىن، توپتىن ئايرىلغان قۇشنىڭ غېرىبانە ھەم ئۇمىدسىز ئاۋا - زى ئاڭلانغان بولۇشى مۇمكىن. شۇ كۈندىكى جىمى خاتىرىلەر - نىڭ ئىچىدە ئېسىمدە قالغىنى پەقەت لەيلىنىڭ ئەنسىز ھەم كۈلكە ئۆچكەن ئۈزارى بولدى.

شۇ كۈنى بىر ئەركەكنىڭ يۈرىكى ئۆلۈك توپىغا بۇلغىنىپ يەردە ياتاتتى، دۇنيا تەڭلىكتە قالغان، ئىچى ئېچىشقان، نادامەت چەككىنىچە بۇ يۈرەككە، بۇ ئەركەككە، شۇ كۈندىكى ئىككى يۈ - رەكنىڭ ھەسرىتىگە سوغۇق نەزەر تاشلايتتى.

ـــ ئىككىمىز بىر كۈنلەردە خۇددى بىر - بىرىمىزنى تو - نۇمايدىغان ئادەملەردەك ھالغا كېلىپمۇ قالارمىزمۇ؟

بۇ گەپنى لەيلى دېگەن بولۇشىمۇ مۇمكىن، مەن دېگەن بو - لۇشۇممۇ مۇمكىن.

ـــ مۇمكىن، شېرىن كۈنلەر ھامان ئاخىرلىشىدۇ. ھەممە ئىش بىزنىڭ ئىختىيارىمىزچە بولمايدۇ.

مەن بىرسىنىڭ مۇشۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان بولۇ - شۇممۇ، لەيلى شۇنداق دەيدۇ دەپ خىيال قىلغان بولۇشۇممۇ مۇمكىن.

ناھايىتى ئۇزۇن كۈنلەر ئۆتۈپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۆتۈپ كەتكىنى ۋاقىت ئەمەس پۇرسەت ھەم خۇشاللىق، يۇرەكنىڭ تاتلىق تەلپۈنۈشى، سېغىنىش ھەم سۆيگۈنىڭ جانغا ـ جان قوشىدىغان تۇيغۇلىرى ئىدى. ۋاقىت ئۆزىلا ئۆتۈپ كەتمەيدۇ، ئۇ ئۆزى بىلەن بىزنىڭ شۇ دەمدىكى، شۇ ۋاقىتتىكى ھەممە نەرسىمىزنى، تاتلىق تۇيغۇلىرىمىزنى، ئۈمىد ھەم سۆيگۈگە بولغان خۇمارىمىزنى، ھاياتنىڭ شېرىن ھېس ـ ھاياجانلىرىنى، ياشلىقنىڭ ئوتتەك تەلپۈنۈشلىرىنى، قىرانلىقنىڭ تاۋلىق، ۋەزىنلىك، قۇۋۋەتلىك مېھرىنى ئۆزى بىلەن قوشۇپ بىللە ئېلىپ كېتىدۇ.

ناخشىلار ئوقۇلىدۇ، كۈلكىلەر جاھانغا يېيىلىدۇ، يىغا، ھەسرەت ماناندەك تارقىلىدۇ يەنە يوقايدۇ. ھەممە نەرسە ئۆتۈپ كېتىدۇ. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن ۋايىم يېيىشنىڭ باھانىسى مۇشۇلار بولۇشى مۇمكىن.

ئۇنىڭ ھامان بىر كۈنى مۇشۇ گەپنى دەيدىغانلىقىنى تۇيۇپ تۇرساممۇ، بىراق مۇشۇ خىل تۇيغۇدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ كەلگەن ئىدىم. كەچكۈزنىڭ سوغۇق شامىلى تەننى قورۇيتتى. مۇشۇنداق چاغدا سوغۇقتا توڭلىغان قۇشلارنى، تالادا قالغان بالىلارنى، ئىككىلا پۇتى مېيىپ تىلەمچىنى، يالاڭئاياغ سۇ كېچىشكە مەجبۇر بولىدىغان موھتاجنى يادىغا ئېلىپ ئۇھ تارتىدىغانلار بار، ئاشۇلارنىڭ ھالىغا پېسەنت قىلمايدىغانلار بار، دۇنياغا ھەيرانلىق بىلەن گاڭگىراپ قاراپ قالىدىغان ئادەملەر ھەم بار.

گاڭگىراش پەرۋا قىلمىغاندىن ياخشى، ئەمما گاڭگىراش ھېچ ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالمايدۇ. مەن شۇنداق سوغۇق بىر كۈندە گاڭگىراپ قالغانىدىم، گاڭگىراپلا ئەمەس، قورقۇپ كەتكەنىدىم. قورقۇشمۇ ھېچ ئىشنى ھەل قىلالمايدۇ. يا ئۆلۈم يا كۆرۈم دەپ ئوتتۇرىغا چىقالمايدىغان ئادەم بولۇپ قالغىنىمدىن نەپرەتلىنىپ باقمىغان بولساممۇ، بىراق مۇشۇ مىجەزىمدىن سۆ-

يۇنۇپ باقمىدىم. لەيلىنىڭ ئۆلۈمىگە مەن سەۋەبچى بولۇپ قالـ
دىممىكىن؟ دەپ ئويلىغان چاغلىرىمدا بايىقى تۇيغۇلار قۇرت بو ـ
لۇپ يۇرىكىمنى غاجايدۇ.

ـــ نېمىشقا توي قىلىدىغان بولۇپ قالدىڭىز؟

ـــ بەرىبىر توي قىلمىسام بولمايدۇ ـ دە.

ـــ بۇنداق قىلمىسىڭىز بولاتتى؟

ـــ نېمىشقا؟

ـــ مەن قانداق قىلىمەن؟

لەيلى ماڭا شۇنداقلا قاراپ قويدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى، لەۋلىرىدىكى تاتلىق كۈلۈمسىرەشلەر ئۆزگىرىپ قالغاندەك بـ ـ لىنىدى. كۆڭلۈمگە ھامان باھاردەك يېقىملىق بىر تۇيغۇ تارتىپ تۇرىدىغان مۇشۇ تەبەسسۇم يوقالغان كۈنى مېنىڭ ھالىم بەتتەر ـ لىشىپ كېتىدۇ. بۇنى لەيلى بىلمەيدۇ، يېنىمدىكى، ئەتراپىمدا ـ كى ماڭا كۆيۈنىدىغان، مېنىڭ بار يوقلۇقىم بىلەن ھېسابلاش ـ مايدىغان، كۈلكەمگە دوست تارتىدىغان، يىغامغا جور بولىدىغان ئادەملەرنىڭ ئىچىدە ھېچكىم مېنىڭ يۇرىكىمدە ئوتلۇق تەبەس ـ سۇمدىن، چىرايلىق سۆيگۈدىن ئۇزۇق ئېلىپ كۆكلىگەن، ئېـ ـ چىلغان، ئاققۇ باغرىدەك يۇمشاق، قىزىل گۈلدەك خۇش پۇراق بىر لەيلىنىڭ بەرق ئۇرۇپ ئېچىلغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

ـــ ماڭا ئەجەب مەستلىكىم كېلىدۇ، قالايمىقان ئىشلىرىڭ يوق، بىر ئوبدان ئايالىڭ بار، كۈنلىرىڭ خاتىرجەم ئۆتىدۇ، سا ـ ڭا دېسەم تالاغا قارايدىغان ئەرلەرنىڭمۇ كۈنى تەس، دەككە ـ دۈككىچىلىك، قورقۇنچ ئىچىدە ئۆتسەن، ئاشنىدارچىلىق دې ـ گەنمۇ جاپالىق بىر ئىش، مانا سەن شۇ قەدەر خۇشال، ھېچنې ـ مىدىن غېمىڭ يوق ياشايسەن.

بىر ئاغىنەم ماڭا شۇنداق دەۋېتىپ ئۇھ تارتىپ قويدى، ئەمما ئۇنىڭ چىرايىدىن يەنە خۇشاللىققا، شادلىققا مايىل بىر تەبەسسۇمنى ئىلغا قىلالىدىم.

مەن چۆچۈپ كەتتىم، خۇددى ئۇنى بىرەر ئىشىنى سېزىپ قالغاندەك ھېس قىلىپ قالدىم.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ــ ئىشقىلىپ سەن ئاشنا ئويناشنىڭ جاپاسىنى تارتمىدىڭ، بۇ ئىشنىڭ ئاخىرى چىقمايدۇ، يېشىڭ بىر يەرگە بارغاندا ئويلاپ باقسىڭ قىلغان ئىشىڭدىن ئۆكۈنىدىكەنسەن.

مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ چۆرىسىدىكى قورۇقلارغا، ئېچەكلىرىدىكى ساڭگىلاپ چۈشكەن گۆشلەرگە قارىدىم. بەزى ئادەملەر كىشىنىڭ يۈزىدىكى قورۇقلارنى ھاياتتىكى تەجرىبە ــ ساۋاقلارنىڭ بەلگىسى، دېيىشىدىكەن. قورۇق دېگەن بۇ نەرسە مەيلى بالدۇر ياكى كېيىن بولسۇن ھامان بىر كۈنى پەيدا بولىدۇ، ئۇنىڭ مەن بىلمەيدىغان نۇرغۇن سىرلىرى، نۇرغۇن سەۋەبلىرى بولۇشى مۇمكىن، نېمىلا بولسۇن قورۇق بىر ئادەمنىڭ قېرىغانلىقىنىڭ ھېچ بولمىسا قېرىشقا يۈزلەنگىنىنىڭ بەلگىسى. بەزىدە شۇنداق ئويلاپ قالىمەن: چىرايىدىكى قورۇق ھېچنەرسە ئەمەس، ئەمما يۈرەككە چۈشۈپ قالسا يوقاتماق، ئۆچۈرمەك تەس، يۈرەك قېرىپ كەتكەندە پەقەت ئامال قىلغىلى بولمايدۇ.

لەيلىنىڭ يۈمشاق، مەيىن ئاۋازى ئاڭلاندى.

ــ كۈنلىرىڭىز ئوخشاش ئۆتۈۋېرىدۇ، بىر زامان ئاھ ــ ۋاھ دەپ يۈرىسىز، تاماكىنى تولا چېكىدىغان بولۇپ قالارسىز، ھاراقمۇ ئىچىپ قويىسىز، ئەرلەر مۇشۇنداق قىلىپ خاپىلىقتىن قۇتۇلماقچى بولۇشىدۇ. ئاستا ــ ئاستا كۆنۈپ قالىسىز، ئىش شۇنىڭ بىلەن تۈگەيدۇ، مەنمۇ بىرسىنىڭ قۇلى بولۇپ، ئۇنتۇلۇپ تۈگەيمەن، ئادەمنىڭ ئۆمرى خۇددى مۇشۇنداق ئۆتىدىغان نەرسە.

مەن جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتتىم؟ جىملىقتا غەرق بولۇپ كەتتىم. لەيلىنى بىرسى مەندىن تارتىپ ئالماقچى بولۇۋاتاتتى. مەن شۇ ھالدا جىممىدە ئولتۇرۇۋاتاتتىم. تايىنسىز بىر يۈرەك

مۇزلاپ كېتىۋاتاتتى.

— نېمىشقا توي قىلىدىغان بولۇپ قالدىڭىز؟

— قورقتۇم.

— نېمىدىن؟

— ئۇ زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالسا قانداق قىلىمەن؟

لەيلىنىڭ پەس، خۇددى جۆيلۈگەندەك بوغۇق ئاۋازى يەرنىڭ تېگىدىن كېلىۋاتقاندەك قىلاتتى. مەن ئەندىكىپ سورىدىم.

— زەھەر ئىچىپ، كىم زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالىدىكەن؟

— ھە... — لەيلى چۆچۈپ ئاغزىنى تۇتۇۋالدى، — ھېچ-كىم... مەن بىلمەيمەن...

— ھېلى زەھەر ئىچكەننىڭ گېپىنى قىلدىڭىز، بۇ ئادەت-تىكى گەپ ئەمەس جۇمۇ.

— ئاغزىمدىن چىقىپ كەتتى، ئەمەسلا بىر گەپ، ئۇنداق ئىش يوق...

لەيلى كۈلدى، ئۇنىڭ كۈلكىسى بۇرۇنقىغا ئوخشىمايتتى. ئۇ راستتىنلا توي قىلىپ كېتەرمۇ؟

— ئۇ ھېلىقى بىرچاغدا سىزنىڭ كەينىڭىزگە كىرىۋالغان ئاداش شۇمۇ.

— كىم؟

— ھېلىقى تاھىر دېگەن ئەبلەخ...

— ئۇنىڭغا نېمە بوپتۇ؟

— زەھەر ئىچىۋالىمەن، دەپ سىزنى قورقۇتقان شۇمۇ؟

— ياق.

لەيلى جىم بولۇپ قالدى. كۆزلىرى چەكچىيىپ بىردەم تۇ-رۇپ كەتتى

— ھەئە. شۇ بالا...

— ئۇ زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالىمەن، دېسە شۇنىڭغا تېگىد-غان بولدىڭىزما؟

www.uyghurkitap.com

— ئۇنداق ئەمەس.
— ئەمسە قانداق؟
لەيلى بىردەم شۈك بولۇپ قالدى.
— شۇنداق.
— نېمە شۇنداق؟
— ئۇ زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالىمەن دېدى، مەن ئۇنىڭغا تېگىشكە ماقۇل بولدۇم.
— ئوغۇل بالا تۇرۇپ قىلىۋاتقان قىلىقىنى كىسپۇرۇشنىڭ، بىر قىز بالىنى دەپ زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋېلىپ يۈرەمدۇ...
ئاغزىمغا بىرنى ئۇرغۇدەك بولۇپ كەتتىم، بويۇنلىرىمغىچە قىزىرىپ كەتتىم.
— شۇنداق، قىز بالا دېگەن زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋېلىشقا ئەرزىمەيدۇ.
لەيلى كۈلدى، كۈلكىسى سوغۇق ئىدى. مەن تەمتىرەپ كەتتىم.
— خاپا بولماڭ... مەن ئەسلى...
لەيلىنىڭ نەمخۇش كۆزلىرىگە ياماشقان ياشلار يۈرىكىمنى ئېزىۋەتتى. مېنىڭ تەڭ يېرىمىم ھەتتا بارلىقىم دەپ يۈرىدىغان قىزنىڭ كۆزىدىن ياش قۇيۇلۇۋاتاتتى، مەن بۇنىڭغا گاڭگىراش ئىچىدە قاراپلا تۇراتتىم. ئەركەكلىك شەرىپى مۇشۇنداق گاڭگىراش ئىچىدە يەر بىلەن يەكسان بولۇشى مۇمكىن ئىدى. ئۇ ئەرگە تەگمەكچى بولۇۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئەرگە تېگىشى ئۆزى ئۈچۈنمۇ، مەن ئۈچۈنمۇ سەل چاغلىغىلى بولمايدىغان ئاجايىپ بىر ئىش ئىدى. شۇ چاغدا، ناۋادا لەيلى ھەقىقەتەن توي قىلىپ قالسا ئۇ شۇ كۈنى چوقۇم تويغا ئەمەس ئۆلۈمگە مېڭىۋاتقاندەك تۇيغۇدا بولىدۇ، مېنىڭ شۇ كۈنى ئاڭلاۋاتقىنىم توي خەۋىرى ئەمەس قۇتۇلغىلى بولمايدىغان ئۆلۈم خەۋىرىدەك يۈرىكىم ئاسىقىپ كېتىدۇ، دېگەنلەرنى ئويلاپ كۆڭلۈم بەكلا يېرىم بولۇپ

كەتتى. ئۆزۈمگە بەكلا ئىچىم ئاغرىدى، مېنىڭدەك ئادەملەر بېـ-شىنى سىلكىپ، ئەقلىنى تېپىپ يۈرمىسە ھاڭدىن غۇلاپ كېـ-تىدۇ، يالغۇز ئۆزىلا ئەمەس پەرىشتىدەك بالىلارنى، شەرەپلىك ئانىلارنى ھەتتا پۈتۈن دۇنيانى لەنەتلىك ھاڭغا سۆرەپ ماڭىدۇ. شۇمشىيىش ئەركەكلىك روھقا چاپلاشقان ئەڭ لەنەتلىك نەرسە. مەن ئۆزۈمنىڭ شۇ چاغدىكى مۇشۇ تۇيغۇلىرىمنى ناھايىتى ئۇ-زۇنغىچە ئۇنتۇپ كېتەلمىدىم.

لەيلىنىڭ تويى توي بولمايدۇ.

خۇددى تويدا بىر شۇملۇق روي بېرىدىغاندەك ئويلايتتىم. سەسكىنىشلىك بىر قارا تۇيغۇ كۆڭلۈمگە تۇماندەك يېيىلاتتى.

لەيلى تويدا ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشى مۇمكىن، تويدا قېچىپ كېتىشى مۇمكىن. تويدا يەنە مەن ئويلىمىغان ئىشلار يۈز بېرىپ قېلىشى، بۇ توي ئەمەس ماتەم بولۇپ قېلىشى ھەم مۇمكىن.

يۈرىكىم تىترەپ كەتتى. كاللامغا كىرىۋاتقان شۇم خە-يالىلارنى ھەرقانچە قىلىپمۇ چىقىرىۋېتەلمىدىم. قارا ھەم سو-غۇق، بىر - بىرىدىن قورقۇنچلۇق، لەنەتلىك خىياللار روھىمغا قاپقارا بولۇپ يېيىلاتتى.

بەلكىم لەيلى مېنىڭ مۇشۇ تۇيغۇلىرىمنىڭ كاساپىتىدىن ئۆلۈپ كەتكەندۇ ياكى قانداقتۇر بىر ئىچكى كۈچىنىڭ تەسىر-ىدىن مەن شۇ چاغدىلا لەيلىنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىنى سەزگەن بو-لۇشۇم مۇمكىن. بەزى ئادەملەر ئاجايىپ چۈشلەرنى كۆرىدۇ، ئا-جايىپ تۇيغۇلارغا چۆمۈلىدۇ، قانداقتۇر بىر سەۋەبلەر بىلەن ئۇلارنىڭ چۈشلىرى، تۇيغۇلىرى خۇددى شۇنداق بىر ھالدا راست بولۇپ چىقىدۇ. ئەمما، ھېچكىم ئۆزىنىڭ بۇنداق ئاجىز تۇيغۇ-لىرىنى بىر كۈنلەردە دەل شۇنداق ئىش يۈز بېرىپ قالىدۇ، دەپ ئويلىمايدۇ. لەيلى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن مەندە بۇنداق تەھ-لىكىلىك تۇيغۇ بولۇپ باقمىدى.

لەيلىنىڭ جانغا ئارام بېرىدىغان كۈلكە، تەبەسسۇم ئۆچمەي-

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يكتى

دىغان لەۋلىرى پۈرۈشكەن، قاشلىرى ھىمرىلگەن ئىدى. ئۇ مۇشۇ تۇرقى بىلەن كۆزۈمگە تېخىمۇ قەدىردان، تېخىمۇ سۆيۈملۈك، تېخىمۇ ئايرىلغىلى بولمايدىغان بولۇپ تۇيۇلدى. خۇدادىن تىلەيدىغىنىم نېمە بولسا بولسۇن، سېنىڭ كۆلكەڭ ئۆچمىسۇن، ساڭا يېغا يېقىن يولىمىسۇن، مېنىڭ ھەم سېنىڭ بەختىيار كۈنلىرىمىز سېنىڭ كۆلكەڭ بىلەن بولىدۇ، سەن بولمىغان دۇنيا، سېنىڭ كۆلكەڭ بولمىغان ھايات ماڭا قاراڭغۇ جاڭگال بولۇشى مۇمكىن. مەن شۇ چاغدا ئۇنسىز ندا قىلدىم، شۇنداق تىلىدىم، شۇنداق نادامەت چەكتىم. ئېغىر بىر ھەسرەتنىڭ سوغۇق ھەم يىرتىك قوللىرى نەلەردىن سوزۇلۇپ كېلىپ كۆڭلۈمدىكى چىرايلىق گۈللەرنى توزۇتىۋەتتى، گۈللەرنىڭ بەرگىلىرى مىجىلىپ يۇندىلار ئارىسىغا تاشلاندى.

جىمجىتلىقنى خالاپ قالغانىدىم.

جىمجىتلىقتىن قورقاتتىم.

مىڭ - مىڭ ئادەملەر ئارىسىدىكى تەنھالىقنىڭ ئازابىنى تارتاتتىم.

ھەممە نەرسە مەندىن يىراقلىشىپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۆزۈم - ئۆزۈمدىن يىراقلاپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتىم، بارلىق ئارزۇلىرىم، ئارمانلىرىم، خىياللىرىم، مەندىن يىراقلاپ كەتكەندەك قىلاتتى، ئۆزۈمنى تونۇيالماي قېلىۋاتاتتىم.

قورقۇنچ، تەشۋىش، ئەندىشە ماڭا چار يىلاندەك يۆگىشىپ، چاپلىشىۋالغاندەك قىلاتتى. ئىكرامغا، ماڭا يەنە بىر كىملەرگە ئۇشتۇمتۇت بالا كېلىدىغاندەك قورقۇپ قالاتتىم. تام ئۆرۈلۈپ چۈشىدىغاندەك، دەرەخ يىقىلىپ كېتىدىغاندەك، كىم بىرسى ئەڭ ئوسال خۇپىيانە ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەندەك...

بۇرۇنقىغا ئوخشىمايۋاتقانلىقىمنى بىلىپ تۇراتتىم. بىردە شىر يولۋاسلارىدىنمۇ قورقمايدىغاندەك، بىردە بىرەر مۇشۇكنىڭ بوغۇپ قويۇشىدىن ۋەھىمىگە چۈشكەندەك ھېس قىلىپ قالاتتى.

تىم. ئەتراپىمدىكى ئادەملەر نائىلاج مەن بىلەن بىللە ياشاۋاتقاندەك، يېنىمدىن كەتكۈسى بارەدەك، ئەمما جۈرئەت قىلالمىغاندەك، كېتەلمىگەنلىكى ئۈچۈن يېنىمدا تۇرۇشقا مەجبۇر بولۇۋاتقاندەك ئويلاپ قالاتتىم. ئەڭ مېھرىبان ئادەملىرىم يوقتەك قىلاتتى. مەنمۇ بىركىمگە ئەڭ مېھرىبان بولالمايدىغاندەك قىلاتتىم. مېھمرگە تەشنا بولاتتىم، مېھمرگە ئۈمتۈلەتتىم، مېھمر بېرەلمەيتتىم، مېھمرنى سىغدۇرالمايتتىم. مەن بۇنداق ئادەم ئەمەستىم، بۇنداق بولسام بولمايتتى.

قۇرۇق قاقشال بولۇپ قالدۇق،
ئوتۇنچى ئاپىرىپ ساتسۇن...

مۇڭ ـ ھەسرەت تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان داغى بايانىنى يىغلاماسىراپ كۆيلەيدىغان ئاتۇش خەلق ناخشىلىرىنى يادىمغا ئالدىم. ئالدىنقى ھەپتە ئىكرام ئىككىمىز مېنىڭ ئورۇن كۆرپىلىرى يىغىلمىغان، رەتسىز ئۆيۈمدە ئولتۇرۇپ پىلاستىنكا كۆرگەن ئىدۇق. ياش بىر بالا ئاتۇش خەلق ناخشىلىرىنى يىغلىتىپ، ئەلەيلەپ، باغرىغا بېسىپ ئېيتىۋاتاتتى. ناخشىلاردىن مۇڭ كۆتۈرۈلەتتى، ناخشىلاردىن بوران ئۇچاتتى.

ـــ پەردە قايتىپ كەلسە بولاتتى، ـــ دېدى ئىكرام ماڭا ئىچ ئاغرىتقاندەك بىر نەزەردە قاراپ. ئۆينىڭ قالايمىقانلىقى ئۈنى بىر قىسما قىلىپ قويغان بولسا كېرەك.

ـــ ئۇ ئەمدى كەلمەيدۇ، كەلسىمۇ ھەر ئىككىلىمىز ئازابلىنىمىز... پايدىسى يوق... بولدى، بۇ گەپنى قويۇپ ناخشا ئاڭلايلى.

ئۇيغۇرنىڭ ناخشىسى ئۇيغۇردەكلا يېقىملىق، ئېسىل ھەم مەردانە ئىدى. مۇڭلۇق ئىدى، غۇرۇر كۆيلىنەتتى، ئىشق كۆيلىنەتتى. ئەقىل ھەم پەلسەپە نۇرى تۆكۈلەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ ئەجەب بەلەن ئېيتىپتۇ. كىمكەن بۇ؟

ـــ ئەيسابەگ دېگەن بالىكەن... ئەجەب بەلەن ھە...

ـــ يەنە بىرسى بار ئىدى، ئىسمى نېمىدى ئۇنىڭ؟

ـــ ئابدۇرېشىت يۈسۈپ... ئەجەب سۈرۈشتۇرۇپ كەتتىڭ، ساڭا بىرەر ئىش بولمىغاندۇ؟

ـــ ۋاي قويغىنا... نېمە دەيسەن... ناخشا ئاڭلايلى.

شۇ كۈندىكى ناخشىلار قۇلاق تۈۋىمدە قايتا جاراڭلىغاندەك بولدى. ئوتۇنچى ئاپىرىپ ساتسۇن... پاراسلاپ كۆيۈپ كېتىدىغاندەك ھالغا يەتكىنىمنى ئويلاپ شۇ ناخشا يەنە يادىمغا يەتتى.

ـــ ھەممە ئىش ئۆتۈپ كېتىدۇ، ئەتە ماڭا جەزمەن ئامەت كېلىدۇ، دەپ ياشاۋېرەيلى، ـــ دېگەن ئىدى ئالىم كىتاب.

ـــ كەلمىگەن ئامەتنى كۈتىۋېرىپ قېرىپ كېتەرمىزمىكى.

ـــ ئامەتنى ئىزدەيمىز، ئىزدەش دېگىنىم ئۆزىمىزنىڭ تۇغۇلۇش ھەسلىكىمىزنى تولۇق ھېس قىلىپ شۇ ئەسلىكىمىزنى ئۇيغىتىش دېگىنىم...

ئالىم كىتابقا كۆڭلۈم يېقىن تۇرىدۇ، ئۇنى كۆرمىگىلىمۇ خېلى كۈنلەر بولۇپ قاپتۇ. ئالىم كىتاب بۇلۇت، قار، سۇ، ھور، دېڭىز، دەريا، بىر چىنە دوغاپ، تەشنالىق، ياشام، قۇرۇپ ۋەيران بولۇش دېگەندەك ئىشلار ئارىسىدىكى چىگىش ھەم ئۇزۇن ئالا-قىلەرنى تەمىنلىمەي چۈشەندۈرەلەيدىغان ئادەم.

مەن بۇرۇنقى كۆزۈم بىلەن بۇرۇنقى ئۆزۈمگە تىكىلىپ قارايتتىم. بۇرۇنقى كۆزۈم بىلەن، بۇرۇنقى نەزەرىم بىلەن جاھانغا ھاڭقايغىنىمچە قاراپ تۇرۇپ كېتەتتىم.

ئىشلار بۇرۇنقىغا ئوخشىمايۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ قېلىۋاتاتتى، ھەممەيلەن ئىشلارنىڭ بۇرۇنقىغا ئوخشىماسلىقىنى، زاغ-زىرنىڭ ئورنىغا گۆشنىڭ ئالمىشىشىنى، چورۇقنىڭ ئورنىغا خۇرۇم كەشنىڭ ئالمىشىشىنى ئۈمىد قىلمىز، ئەمما يەنە بىر مۇنچە بىر نېمىلەر ئۆزگىرىپ، يېڭىلىنىپ تۇرسا خۇدۇكسىرەپ

قورقۇپ قالمىز. خۇددى ئۆزگىرىپ تۇرغان ئاشۇ نەرسىلەرنىڭ ئارىسىدا بىزگە زىيان قىلىدىغان، بىزنى يېقىتىپ قويىدىغان، بىزگە ئۇدۇل كەلمەيدىغان، خىيالىمىز، ئارزۇلىرىمىز، ئۇمىدلىرىمىزگە مۇڭاپىق كەلمەيدىغان بىر نېمىلەر بارەڭ ئېسەنگىرەپ قالمىز. ئارزۇلىرىمىز كونىراپ كەتسە، ئارمانلىرىمىز قورۇلۇپ، يىگىلەپ قېتىپ كەتسە تەشۋىشچان، ئەندىككەك بولۇپ قالمىز. جىق بىرنېمىلەرنى ئويلايدىغان بولۇپ قالغاندىن بېرى ئۆزۈمدىن ئەنسىرەپ قېلىۋاتاتتىم. لەيلىنىڭ جاھاندىن كەتكىنىدىن كېيىنكى مەشئۇم جىملىق مېڭەمگە شوخا بولۇپ سانجىلىپ كېتىۋاتاتتى.

— ساقلىڭنى ئېلىپ يۇر.

— كىيىملىرىڭنى رەتلىك كىي.

— پۇتۇڭنى سۆرىمەي ماڭ.

ئىكرام شۇنداق دەيتتى. مەن ماقۇل دەيتتىم، لەيلىنىڭ ئۆلۈمى سەۋەبلىك بۇ ھالغا كېلىپ قالسام بولمايتتى، ئەمما شۇنچە كۈچەپمۇ ئۆزۈمنى قۇتقۇزىدىغان كۈچنى تاپالمىدىم. روھىم لەيلى بىلەن بىللە كەتكەندەك قىلاتتى.

بۇگۈنكى ئۆزۈمگە، ئىلگىرىكى ئۆزۈمگە قاراپ بىر نېمىلەرنى دەيتتىم. خۇددى بىرسىگە ۋەدە بەرگەندەك...

مەن ناھايىتى مەزمۇت ياشىمسام بولمايدىغاندەك قىلاتتى. ئەركەكتەك ياشىماي بولمايدۇ، ئەمما ئەركەكتەك ياشىماق تەس، ئەركەكتەك ئادەملەر ئازلاپ كەتكەندە ئەركەكتەك بولماقمۇ تەس. بۇ دۇنيادا ھەممە نەرسە مۇتلەق كۆپ ئادەملەرگە بېقىپ تۇزىلىدۇ. ھەممە ئادەمنىڭ بويى پاكار بولسا ئىشىك شۇلارنىڭ ئېگىز. لىكىنى ئۆلچەم قىلىپ ياسىلىدۇ، ئەمما ئېگىز ئادەملەر شۇ ئىشىكتىن كىرىشكە توغرا كەلسە بېشىنى ئېگىپ، ئېگىلىپ، تۆگۈلۈپ كىرمەي بولمايدۇ. بىز ھەر كۈنى ھەر سائەتتە شۇنداق ئىشكىلەردىن كىرىپ چىقمىساق بولمايدۇ، كىرگۈمىز بولمىدى.

سمۇ كىرىشكە مەجبۇر بولىمىز، كىرگەندىن كېيىن چىقىشقا مەجبۇر بولىمىز. ھايات قەدىمدىن مۇشۇنداق بولۇپ كەلگەن، كەلگۈسىدىمۇ شۇنداق بولىدۇ. ئىشكىلەرنىڭ ئېگىزلىكى مۇتلەق كۆپ ئادەملەرنىڭ بوي ـ بەستىنى ئۆلچەم قىلىپ ياسىلىدۇ.

لەيلى دېگەن ئىسىم خىيالىمدا قىزىل نۇر بولۇپ، قىزىل چىراغ بولۇپ پىلىلداپ كۆيۈپ تۇرىدۇ، يېنىپ تۇرىدۇ. بۇ دۇنيانىڭ لەيلىنىڭ بار ـ يوقلۇقى بىلەن، مەۋجۇت ياكى ئەمەسلىكى بىلەن كارى يوق. ھەركىم ئۆز ئىشكىلىرىنىڭ كەڭ ـ تارلىقىنى، ئېگىز ـ پەسلىكىنى ئۆزىنىڭ ئۆلچىمى بويىچە ياساپ بېكىتىدۇ، كۇنلەر ئۆتىۋېرىدۇ.

※ ※ ※

پەرھاتنىڭ يېقىندىن بۇيانقى ئەھۋالى تازا ياخشى ئەمەستەك قىلاتتى. نەرى ياخشى ئەمەسلىكىنى بىلەلمىدىم، ئەمما بىر يەرلىرىدىن ئۇنىڭ بەكلا پەرىشان بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى، بەكلا ئېغىر دەردكە قالغانلىقىنى ھېس قىلغاندەك بولدۇم.

پەرھاتنى ئويلاپ كېتىۋېتىپ يىراقتىن مۇسا قادىرنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇ تېز ماڭاتتى، سەل ئالدىغا ئېگىشكەن ئىدى. دوپپىسى كىچىك كېلىپ قالغاندەك ئىدى. مۇسا قادىرنىڭ دەردى بىلەن پەرھاتنىڭ دەردلىرىنىڭ ھېچىبىرى ئوخشىمىسا كېرەك.

مۇسا قادىر ئۇستىبېشىدىكى تەرلىرىنى ئېرتىپ يىراقتىنلا قولىنى سۇنۇپ كەلدى.

ـــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، قانداق ئەھۋالىڭ؟ پەقەت ئىزدىشىپ بولالمىدۇق، بېرىش ـ كېلىش قىلىپ ئولتۇرساق بەلەن بولاتتى. قانداق، ياخشى تۇردۇڭمۇ؟

ـــ ياخشى، ئۆزۈڭچۇ؟

ـــ مەنمۇ ياخشى، شۇ ئۆي كۆچۈپ بولالماي يۇرىۋاتىمەنغۇ.

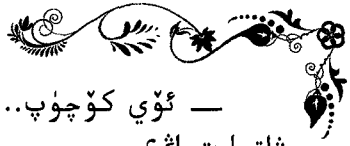

ـــ ئۆي كۆچۈپ... ئالدىنقى ھەپتە بىر ئۆيگە كۆچتۇم دە- ۋاتامتىمكى؟

ـــ كۆچكەن، كۆچكەن بىلەن بولمايدىغان ئۆيكەن قارا ئۇ.

ـــ قانداق دەيسەن؟

ـــ قوشنىسى ياخشى ئەمەسكەن قارا.

ـــ نېمە بولدى؟

ـــ نەشە چېكىدىغان ئادەمكەن.

يۈرىكىم جىغىدە قىلىپ قالدى. پەرھاتنىڭ ماڭا دېيىشى- چە بىر قىسىم ئادەملەر مېنىمۇ نەشە چېكىدۇ، دەپ گۇمان قى- لىدىكەن... مۇسا قادىرنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم بىر قىس- مىلا بولۇپ قالدى.

ـــ ئۇنداق ئەمەستۇ، نەشە دېگەن چەكلەيدىغان نەرسە تۇر- سا، ئۇنى چېكىشكە كىم جۈرئەت قىلالايدۇ؟

ـــ ئەمدى جاھان دېگەندە ئاشۇنداق ئوسال ئىشلارنى قىلى- دىغان ئادەملەرمۇ بولىدىكەن، ئەتە ئاخشىمى ئۆي كەندىر پۈراپ تۇرغىلى بولماي قالسا قانداق قىلىدىغان گەپ؟ شۇڭا نەشىكەش بىلەن بىر يەردە ئولتۇرغۇچە مانا ئەمىسە دەپ كۆچۈپ كەتتىم.

ـــ كۆچۈپ بولدۇڭمۇ؟

ـــ نەرسىلەرنى جايلاشتۇرۇپمۇ بولدۇم.

ئەجەب قورقۇنچلۇق ئىشلارنىڭ ئارىسىدا يۈرىمىز، مۇسا قادىر نەشىكەش دەپ گۇمان قىلغان ئۇ ئادەم يېڭى قوشنىسىنىڭ كۆچۈپ كەتكىنىدىن نېمىلەرنى ئويلىغاندۇ؟ پالاكەت ئىشلار ھەر قەدەمدە يۈز بېرىپ تۇرىدۇ، خۇشال بولىدىغان ئىشلارمۇ قەدەمدە بىر يولۇقۇپ تۇرىدۇ. بەلكىم مۇسا قادىرنىڭ قىلغىنى توغرىدۇ. نەشە چېكىدىغان ئادەم بولسا ئۇنىڭدىن نېرى تۇرۇش توغرا، پاسكىنا ئادەملەردىن قېچىش كېرەك، ھامان بىر كۈنى يالىسى يۇقىدۇ. مەن ئالىم كىتابنىڭ مۇشۇ ھەقتىكى بىر سۆزىنى شۇنچە قىلىپمۇ يادىمغا ئالالمىدىم.

— ئۇنىڭ نەشە چېكىدىغىنىنى نەدىن بىلدىڭ؟

— خەقلەر شۇنداق دەيدۇ.

— خەق بىكار دەيدۇ، ئىشىنىپ نېمە قىلارسەن؟

— ئەلنىڭ كۆزى ئەللىك، دېگەن گەپ بار، خەق ھەرگىز بىكار گەپ قىلمايدۇ، مەن قارىسامۇ زادى نەشە چېكىدىغاندەكلا كۆرۈنۈۋاتىدۇ. كۆزلىرى قىزىل، قاپاقلىرى تۇرۇك... مەن ماڭاي ئاداش، تاشلىشىپ كەتمەيلى...

مۇسا قادىر كەتتى، نەپەسلىرىم قىسىلىپ بېشىم قايغاندەك بولدى.

※ ※ ※

چۈشتىن كېيىن نېمىشقىدۇر لەيلىنىڭ سىماسى كۆز ئالدىمدىن كەتمىدى. ئۇنىڭ يېشىل شارپا ئارتىۋالغان ماڭلاي چاچلىرى چۈۋۈلۈپ پىشانىسىگە چۈشۈۋالغان ھالىتى، ئىزغىرىن سوغۇقتا قوينۇمغا تۇگۈلۈپ كىرىۋېلىشلىرى نەچچە رەت يادىمغا يەتتى. ئادەمنى ئادەمگە يېقىنلاشتۇرىدىغان نەرسە مېھىر، مېھىر يوق يەردە ئىككى ئادەم باغلاپ قويسىمۇ بىر يەردە تۇرمايدۇ. لەيلىنى ماڭا ئاتا قىلغان ھاياتقا مىڭلاپ رەھمەت ئوقۇغان ئىدىم، لەيلى ماڭا بۇ دۇنيانىڭ چەكسىز گۈزەللىكىنى، ياشاشنىڭ تېپىلغۇسىز پۇرسەت ھەم خۇشاللىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرغان ئىدى. لەيلىنى مەندىن ئايرىۋەتكەن ھاياتقا مىڭلاپ لەنەتلەر ئوقۇدۇم، لەيلىنىڭ جۇدالىقى ماڭا بۇ دۇنيانىڭ قاراڭغۇ ھەم سوغۇقلۇقىنى، ياشاشنىڭ ئۇزۇن ھەم قىستاڭ تار يولدىكى قىينىلىش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇردى.

ھەيۋەتلىك تاغلارنىڭ باغرىدا، سۈزۈك ئېقىنىنىڭ بويلىرىدا، چىرايلىق گۈللەر ئېچىلغان قىرغاقلاردا سەلكىن شامالدا پىلدىرلاپ ئۇچۇپ يۈرگەن رەڭدار كېپىنەكلەر بولىدۇ. كېپە-

نەكلەر خالىغان گۇللەرنىڭ چېچەكلىرىگە قونۇپ شۇنداق چىرايلىق ئۇچۇشۇپ، بىر - بىرىنى قوغلىشىپ ئويناپدۇ، قونغىلى گۇللىرى بار، قوغلىشىپ ئويىنغىلى جۈپتى ھەمراھى بار. قاياقتىندۇر ئۇچۇپ كەلگەن غورۇلاي، تۇمۇچۇق، يەنە ئاللىقانداق بىر قۇش كېپىنەكلەرنى چاقىگلىغا ئېلىپ ھەش - پەش دېگۈچە يالماپ يۇتۇۋېتىدۇ، يا بولمىسا چىشلىگىنىچە ئۇۋىسىغا ئېلىپ كېتىدۇ. بىر گۈزەل ھايات، بىر چىرايلىق تۇرمۇش شۇنىڭ بىلەن قىيامەتكە قالىدۇ، ۋەيران بولىدۇ، پۈتۈنلەي تۈگەيدۇ.

لەيلى بولمىغان دۇنيانىڭ بەك تارلىقىنى، بەكلا سوغۇقلۇقىنى، بەكلا يېقىمسىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان چېغىمدا كۆڭلۈمگە گۈگۈم چۈشۈپ قالغانىدى. مەن لەيلىنىڭ ئۆلۈم ئالدىدىكى ھالىتىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم. چېكەتكىلەر چىرىلدىشىپ دۇنياغا غېرىبلىق تارتىۋاتقان كەچلىكى يالغۇز كېتىۋېتىپ لەيلىنىڭ دادىسى ھەققىدە پاراڭلاشقىنىمىز يادىمغا يەتتى. شۇ چاغدا لەيلىنىڭ مەڭگۈلۈك كۈلكە پارلاپ تۇرىدىغان چىرايىدا ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ جەننەتتەك نۇرلىرى پارلاپ تۇرىدىغانلىقىنى ھېس قىلغانىدىم.

— دادام بەكلا قىينىلىپ كەتتى، ئەتىگەندىن - كەچكىچە ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ يۈرگىنى يۈرگەن، كۈنسېرى ئاجىزلاپ كەتتى. ھېچكىمگە گەپمۇ قىلماي، باشقىلار گەپ قىلسىمۇ ئاڭلىماي ئولتۇرغىنى ئولتۇرغان. قېرىغاندا تاماكىنى يەنە تېپىۋالدى.

نېمە بولۇپ لەيلىنىڭ دادىسىنىڭ، يەنە ئۇنىڭ بىرقانداق ئىشلىرى توغرۇلۇق سۆزلىشىپ قالغىنىمىزنىڭ سەۋەبىنى هازىر ئەسلىيەلمەيمەن.

— نېمە ئىش بولغان؟

— خوتۇنى قېچىپ كەتتى.

— يەتمىشتىن ئاشقاندا خوتۇن قېچىپ كەتتى، دېگەن نېمە

گەپ؟ مەيلىغۇ، كەتكەن بولسا.

ـــ ئۇ خوتۇن ئۆزىلا كەتسە مەيلى ئىدى، يامان يېرى دادامنىڭ پۇلىنى ئېلىپ قېچىپ كەتتى.

ـــ شۇنداقمۇ؟ بۇ يامان بوپتۇغۇ ئەمدى.

ـــ ئەسلىمۇ ئۇ خوتۇن دادامنىڭ پۇلىنى دەپلا بىزنىڭ ئۆيگە كىرگەن.

ـــ نەچچە پۇلنى ئېلىپ كېتىپتۇ؟

ـــ ئىشقىلىپ 500 مىڭدىن ئارتۇقتۇ دەيمەن، تېخى مىليون بولۇشىمۇ مۇمكىن.

ـــ دادىڭىز قالتىس باي ئادەمكەن جۇمۇ. ئۇنچىلىك نەق پۇل هازىر كىمدىن چىقىدۇ؟

ـــ مەنغۇ دادامنىڭ ئۇ پۇللىرىنىڭ يوقاپ كەتكىنىدىن خۇش بولدۇم.

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز ئەمدى؟ ـــ مەن هەيران بولۇپ لەيلىگە قارىدىم.

ـــ ئەسلىمۇ ئۇ پۇللارنىڭ دادامغا ئەسقاتمايدىغانلىقىنى بىلەتتىم، دادام شۇ پۇللارنىڭ كاساپىتىدىن خاتىرجەم ئۇخلىيالماي، ئېچىلىپ بىر كۈلەلمەي بەك هەرەج تارتتى. دادام ئاشۇ پۇلنىڭ دەردىدە تۆگشىپ كېتىۋاتىدۇ.

ـــ بەلكىم سىزگە قالدۇرماقچى بولغاندۇ.

ـــ ماڭا ئۇ پۇللارنىڭ كېرىكى يوق، ئەمەلىيەتتە دادامغىمۇ كېرىكى يوق، ئاشۇ پۇللارنى خەجلەيمەن دېسە دادامنىڭ شۇنچە پۇل بىلەن پۈتكۈدەك نېمە هاجىتى بار؟ خۇددى كېرەكسىز تاشنى يۇدۇۋېلىپ جانغا زۇلۇم قىلغاندەك بىر ئىش.

مەن شۇ چاغدا مىجىت قارىنى يادىمغا ئالغان ئىدىم. بىرسى بارنىڭ دەردىدە، يەنە بىرسى يوقنىڭ دەردىدە.

ـــ سىز ئۇنداق دېگەن بىلەن پۇل دېگەننىڭ دەردى يامان نەرسە.

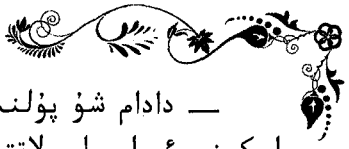

ـــ دادام شۇ پۇلنىڭ ئۆزىگە زادى كېرەكلىك ياكى ئەمەس-لىكىنى ئويلىسا بولاتتى. يەنە كېلىپ هارام نەرسە سىڭمەيدۇ. هارام دېگەن ئادەمنى ۋەيران قىلىدۇ، ئادەمنى يامان كۇنگە قويىدۇ، ئانام دائىم مۇشۇنداق دەيتتى.

ـــ گەپلىرىڭىز مۇرەككەپلىشىپ كەتتىغۇ؟

لەيلى سۆزلەۋاتقاندا ئۇنىڭ لەرزان ئاۋازى يۇرىكىمگە شۇنداق يېقىملىق تۇيغۇلارنى ئاتا قىلدى. مەن شۇ چاغدا بۇلبۇلنىڭ، تومۇچۇقنىڭ سايراشلىرىنى، بۇلاق سۇيىنىڭ ئايدىڭ ئاخشامدا شىرىلداشلىرىنى يادىمغا ئالدىم. ئاندىن ئۇنىڭ بىر كۇنلەردە يات بىراۋغا تەۋە بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى ئويلاپ ئۇنى ئېلىپ قېچىش قولۇمدىن كېلەمدۇ؟ دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

ـــ ئانامنىڭ دېيىشىچە، دادام خىزمەتتىكى ۋاقتىدا بۇ پۇللارنى خەقلەرنى قاقشىتىپ، يېلىندۇرۇپ، زارلىتىپ يىغقانىكەن، خەقلەر دادامنىڭ ئالدىدا كۇلۇپ تۇرۇپ بۇ پۇللارنى بەرگىنى بىلەن، ئەمما يۇرىكى يىغلايدۇ دەڭا، خەقلەرنىڭ موھتاجلىقلىرىنى هەل قىلىش ئۈچۈن دادام ئۇ پۇللارنى باشقىلارنىڭ قولىدىن بىر - بىرلەپ تارتىۋالغان، ئانام بۇنى بۇلۇڭالغان بىلەن ئوخشاش، دېگەن ئىدى. ئانام دادامنىڭ مۇشۇ ئىشلىرىغا بەك ئۆچ ئىدى، ئېغىر كېسەل بولۇپ داۋالانغان كۇنلىرىدىمۇ دادامنىڭ بىر تىيىن پۇلىنى خەجلىگىلى ئۇنىمىغان.

ـــ شۇنداقمۇ، ئانىڭىز قالتىس ئايالكەن جۇمۇ.

ـــ ئانام تەقۋا ئايال ئىدى، دادامنىڭ ئالغان سوۋغا - سالاملىرىنى دوزاخنىڭ تۇتروقى، دەپ بەك يامان كۆرەتتى. بىر قېتىم، ئۇستىبېشى ئاۋارە بىر ئادەم ئۆيىمىزگە كەلدى. مۇشۇنداق ئادەملەرنى كۆرسەم كۆڭلۇم بەكلا يېرىم بولاتتى. ئانام هېلىقى ئادەمگە داستىخان سالدى، دادام كەلگەندىن كېيىن ئانام ئىككىمىزنى ئىچكىرىگە كىرگۈزۈۋېتىپ هېلىقى كىشى بىلەن سۆزلەشتى. مەن ياندا تۇرۇپ هەممىنى ئاڭلىدىم.

— ئاتا - بوۋىمىزدىن تارتىپ دېھقان بولۇپ كەتمەندىن قوتۇلالماي كەپتىمىز، بەش بالامنىڭ ئىچىدە ئاشۇ بىرلا بالامنى مىڭ بىر جاپادا ئوقۇتقان ئىدىم. شۇ بالامنىڭ خىزمىت ئىشىنى ھەل قىلىپ قويغان بولسىلا... ئۆزلىرىنى كۆپ ئىزدىدىم، كۆرۈشمەك تەسكەن... ئاز بولسىمۇ بۇنى يانلىرىغا سېلىپ قويۇپ...

— نەچچە پۇل بۇ؟

— يىگىرمە بەش مىڭ كوي...

— بۇنچىلىك پۇلغا مۇشۇك ئاپتاپقا چىقمايدۇ ئاداش... ئاز دېگەندە ئەللىك مىڭ بولسۇن.

— قالغىنىنى مەن يەنە جايلاپ بېرەي.

— ئاۋۋال ھەممىنى تولۇق ئەكېلىڭلا... ھازىر خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرماق ئاسانمۇ؟

ھېلىقى ئادەم يەتتە پۇكلىنىپ چىقىپ كەتتى، ھەپتىدىن كېيىن دادام دېگەن پۇلنى ئېلىپ ئۆيىمىزگە كەلدى. ئانام يىغلاپ كەتتى، دادامنىمۇ، ھېلىقى ئادەمنىمۇ تىللىدى. ھارام نەرسىنى يېگەنمۇ، يېگۈزگەنمۇ، ئۇنىڭغا قاراپ تۇرغۇچىمۇ گۇناھكار بولىدۇ، دەپ زارلىنىپ كەتتى.

لەيلىنىڭ بۇ گەپلەرنى ماڭا نېمىشقا دەپ بەرگۈسى كېلىپ قالغانلىقىنى بىلمەيمەن. ئەمما، ئۇنىڭ دادىسىنىڭ ناھايىتى نۇرغۇن پۇلىنى خەققە تارتقۇزۇپ قويۇپ دەردىتە تۇغۇشىپ كېتىۋاتقانلىقى مېنى ئويلاندۇرۇپ قويدى. بۇ دۇنيادا بىزگە ئەسلىي بەك كۆپ نەرسىنىڭ لازىمى يوق، بىزگە كېرىكى ئەركىن نەپەس، خۇش تەبەسسۇم، ئىسسىق مېھىر، يالقۇنىدەك ئوتلۇق سۆيۈش، سۆيۈلۈش...

لەيلىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ توساتتىن خوتۇنۇم يادىمغا كەلدى. لەيلىنىڭ يېقىملىق ئەتىرىنىڭ سالقىن ھىدى كېلىپ تۇرغان نازۇك ۋۇجۇدى ماڭا يېپىشىپ تۇراتتى.

— قىلىپ يۈرگەن ئىشلىرىڭىزنى بىلمەن.

— مەن نېمە قىپتىمەن؟

— يوشۇرىمەن دەپ ئاۋارە بولماڭ، لەيلى دېگەن قىزنى مەن كۆردۈم.

شۇرمەلگە كۆمۈلۈپ قالغاندەك قورقۇپ كەتتىم.

ئايالىم ئۇنداق دەپ باقمىدى. ئۇ مەڭگۇ ئۇنداق دېمەسلىكى مۇمكىن. شۇنداق دەپ قالسا نېمە قىلىشىمنى راستىنلا بىلەمەيمەن. مەن نېمە بولسام مەيلى، لەيلىگە بالاسى تېگىپ قالسا بۇنىڭغا چىدىماق تەس.

ئۆزۈم ھەققىدە، لەيلى ھەققىدە ئويلىنىپ قالدىم. لەيلىنىڭ قاتىلىنى ئۆلتۈرەلمىسەم مەنمۇ ئۆزۈمنى كەچۈرمەسلىكىم، ئۆزۈمنى ياراتمايدىغان بولۇپ قېلىشىم مۇمكىن. شۇنداق جۈرئەت مەندە بارمۇ؟ شۇنداق قىلسام بولامدۇ ـ يوق؟ بۇنىمۇ بىلمەيمەن. لەيلى مېنىڭ بۇ دۇنيادىكى جەننىتىم ئىدى. ئۇنى ژەيران قىلغان، يەر يۈزىدىن يوقىتىۋەتكەن ئادەمنى يوق قىلىشىم يوللۇق، يوللۇق ئىشنى قىلىشقا، ھەق ئىشنى رويابقا چىقىرىشقا ئاجايىپ جاسارەت كېرەكلىكىنى بىلگەن چېغىمدا جاھاندا نېمىشقا قارىغۇ بۇلۇڭلارنىڭ ھېلىمھەم مەۋجۇتلۇقىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنگەندەك بولغانىدىم.

مەرۇپكامنىڭ نەۋرە قىزى نېمە ئىش قىلىپ يۈرگەنىدۇ؟ بىرەر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتقانمىدۇ؟ بىر ئادەم ئۈچۈن قىلغىلى ئىش بولماسلىقىنىڭ ئۆزى تولىمۇ قورقۇنچلۇق، ئىش يوق دېگەنلىك پۇل يوق دېگەنلىك، پۇل يوق دېگەنلىك جان تەھلىكە ئاستىدا قالدى، دېگەنلىك. جىق ئادەملەر ئۇنداق ئەمەس دېيىشىدۇ، مەنمۇ جىق ئادەملەرنىڭكى توغرا بولسىكەن دەپ ئويلايمەن.

※ ※ ※

پەرھات بىلەن دېيىشكەن گەپلەرنى خىيال قىلغاچ ئۆيگە كىرسەم خوتۇنۇم ماڭا مۇناقىلا قاراپ قويۇپ غودۇڭشىدى:

— ئۆيده پۇل قالماپتۇ؟

— بەزى ئادەملەر پۇلنىڭ يوقلۇقىدىن ئۆلىدىكەن، بەزى ئادەملەر پۇلنىڭ جىقلىقىدىن ئۆلىدىكەن، ئەجەب دۇنياكەن بۇ.

پەرھات ماڭا بىر كىشىنىڭ ئۆزىدىن ئوتتۇز ياش كىچىك ئايالىنىڭ ئېرىنىڭ 500 مىڭ سوم پۇلىنى ئېلىپ قېچىپ كەتكىنىنى، بۇ پۇللارنىڭ ھارامدىن كەلگەن پۇللار بولۇپ بۇ-رۇنقى ئايالىنىڭ، ھەتتا دوختۇردا ياتقاندىمۇ بۇ پۇللارنى ئىشلە-تمىشنى رەت قىلغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەن ئىدى. ئۇ چاغدا پەرھات چاقماقتەك يىگىت ئىدى.

مىجىت قارىنى ئويلاپ قالدىم، يەنە نۇرغۇن ئادەملەرنى ئويلاپ قالدىم. مەن ھەم ماڭا ئوخشايدىغان نۇرغۇن ئادەملەر بار. ئۇنى قىلساق خاتا، بۇنى قىلساق يامان دەيمىز، بەزى ئىشلارنىڭ خاتالىقىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە توختىماي شۇ ئىشنى قىلىۋېر-مىز. ئىچىۋاتقان سۇنىڭ پاسكىنا ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئىچىۋې-رىدىغان، ھارام ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ يەۋېرىدىغان، يامان ئىكەنلىكىنى بىلىپ قىلىۋېرىدىغان بولۇپ قالماسلىقنى ياراتقان ئىگىسىدىن تىلىسەك بولاتتى. ئەمما، بۇنىڭغا ئەقلى يېتىدە-غانلار قالمىغاندەك قىلىدۇ.

مىجىت قارىنىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى، چېچەك ئىزى باسقان چىرايىمۇ شۇنداق ئۆمسە، بىر قارىسا ھېلى جېنى چىقىپ كېتىدىغاندەك ھالغا كېلىپ قالغانىدى. ئۇ مېنى كۆرۈپ بېشىنى چايقاپ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ غودۇرىدى:

— ئىسىت دەيمەن، ئىسىت، مۇشۇنداقمۇ ئىش بولامدۇ؟

— نېمە بولدىڭىز؟

— بىرلا نومۇردىن كېتىپ قاپتىمەن... شۇ بىر نومۇرنى ئەسلى تاللىمايدىغان گەپتى.

— ئەمىسە نېمىشقا تاللىدىڭىز؟

— مۇشۇ قاپاق كاللىنىڭ ئىشى بولمامدۇ... ھۇ ئىتنىڭ

كاللىسى...

ئۇنىڭ بىر ئادەمنى قاتتىق ئۇرغۇسى، ياقىسىدىن ئېلىپ سىلكىشلەپ يۇزىگە تۆكۈرگۈسى، تاملارغا ئۇستۈرگۈسى كېلەر. ۋاتقاندەك قىلاتتى.

ئادەم دېگەننىڭ بەزىدە ئۆزىگە بەكلا ئۆچ بولۇپ كېتىدىغان چاغلىرىمۇ بولىدۇ. ئۆزىنىڭ كۆزىگە، تىلىغا، ئاغزىغا، قولىغا، پۈتىغا يەنە ئەقلىگە ئۆچ بولىدىغان ۋاقىتلىرى بولىدۇ، ئۆزىنىڭ تەلىيىگە، تەقدىرىگە، قىسمەت ـ كەلمىشلىرىگە ئۆچ بولۇپ كېتىدىغان ئادەملەر بار.

مىجىت قارى ئۆزىنى پەقەت كەچۈرمەيدىغاندەك قىلاتتى. ئادەمنىڭ ئۆزىنى كەچۈرەلمەسلىكى بەكلا قورقۇنچلۇق.

ـــ پەقەت بىر نومۇرلا ئوخشىمىغاچقا ماڭا چىقمىدى... قا-راڭ بۇ ئىشنى، جاھان دېگەندە مۇشۇنداقمۇ تەتۈرلۈك بولامدۇ؟

مىجىت قارى تازا ھۆركىرەپ بىر يىغلىۋالسا ياكى بولمىسا توپىغا ئۆزىنى تاشلاپ بىرەدەم يۇمىلاپ تېپىچەكلىۋالسا ئىچى بوشاپ يەڭگىللەپ قالاتتى.

ـــ تەخىر قىلىڭ، چىقىپ قالار...

ـــ ئەمدى ئۇكام ئامەت بىر قېتىم قېشىمغا كېلىپ بولۇپ يېنىپ كەتتى، ئەمدى كەلمىكى تەس...

يۈرەك يىغلىغان بىلەن كۆزدىن ياش چىقمىسا بۇنى ھېچ-كىم سېزەلمەيدۇ. مەن مىجىت قارىغا ئامەت كېلىشىنى شۇنداق تىلەپ كەتتىم.

ـــ ئۇنداق دېمەڭ، يەنە ئامىتىڭىز كېلىپ قالار...

ـــ ئەمدى قانداق قىلارمەن؟...

مىجىت قارى ئىچى ئاچچىققا تولۇپ كەتكەندەك ئۇھ تار-تىپ، شۇمشىيىپ كەتتى. شۇ چاغدا ئالىم كىتابنىڭ نەچچە يىل بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن بوۋىسىنى ئەسلەپ دېگەن گەپلىرى يادىم-غا يەتتى. بەزى ئادەملەرنىڭ بەزى گەپلىرى، بەزى چاغدا تەرەپ-

بىاللا يادىمغا يېتىپ قالدۇ.

«يېزىدىكى بوۋامنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى تۇرقى يادىمدىن چىقمايدۇ. غېرىبسىنغان كۈنلىرىمدە بوۋامنى ئەسلەپ قالىمەن، ئۇنىڭ كۆلۈپ تۇرغان كۆزلىرى، يەنە قەھر چېچىپ تۇرغان كۆزلىرىنى كۆرگەندەك بولىمەن... مەن بوۋامنىڭ بىر ئۆمۈر پۇلۇم ئاز بولۇپ قالدى، ماڭا ئامەت كەلمىدى، باشقىلار مەندىن ئۈزۈپ كەتتى، دەپ ھەسرەت چەككىنىنى كۆرۈپ باقمىغان. ئەمما، مەن شۇ بوۋاينىڭ پۈشتى تۇرۇپمۇ ئۇنى دوريالمىدىم، كاللامدا غەمدىن باشقا ھېچنېمە يوق، بىرنى ئىككى قىلسام، ئىككىنى تۆت قىلسامنىڭ كويىدا، ئاۋۇ ئانى قىپتۇ، مەنمۇ شۇ-نى قىلسام بولاتتى، پوكۇنى مۇنداق قىپتۇ، مەنمۇ شۇنداق قىلاينىڭ نادامىتىدە كۈنۈم ئۆتىدۇ، ھېسابلاپ باقسام بىر ئادەم-گە جىق نەرسىنىڭمۇ ھاجىتى يوقكەن، ئىگىسى ئادەمنىڭ ئېھ-تىياجى چۈشىدىغان، يەيدىغان ئىچىدىغىنىنى بەكلا ئاز قىلىپ يارىتىپتىكەن، شۇنداق تۇرۇپمۇ مېنىڭ نەپسىم نېمىشقا قانماي-دىغاندۇ؟ قانسىمۇ نېمىشقا قانائەت مەندىن يىراقتۇ؟»

ئالىم كىتاب بۇ گەپلەرنى دېگەندە مەست ئەمەس ئىدى.

توۋا، ئالىم كىتابتەك ئادەملەرنىڭمۇ مۇشۇنداق ھەسرەتلە-رى بولىدىكەن. مەن ھاڭ ـ تاڭ قالدىم، بېشىم چىڭقىلىپ كەتتى، قانائەتسىزلىكنىڭ ئالۋاستىسىغا يەكمۇيەك قارشى چىق-ماق تەس بولسا كېرەك.

ئۇنىڭ بوۋىسى ھەققىدە ئېيتقانلىرى يادىمدا، ئالىم كىتاب-نىڭ بوۋىسىنىڭ قانداق ئادەملىكىنى بىلمەيمەن، ئەمما مىجىت قارىغا چاپلىشىۋالغان جىن ئۇنىڭ يۈرىكىدە بولمىغان، مىجىت قارىنىڭ ھەسرىتى ئۇنىڭغا ياماشمىغان بولغىيتى!؟ پۇل جانغا تاقىلىدىغان نەرسىگە ئايلىنىپ قالغان زاماندا ياشاۋاتقاندا ئۇنىڭ بوۋىسىنىڭ پۇل ئۈچۈن جان ئۈپراتمىغىنىنى خاتا دېگەندىمۇ، مىجىت قارىدەك بولۇپ قالسا بۇنى ھەممىلا ئادەم توغرا دېمەس-

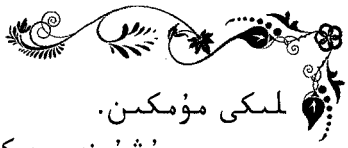

لىكى مۇمكىن.

ـــ مۇشۇ نەچچە كۈن ئىچىدە بىرەرسى مېنىڭ ئاچچىقىمنى كەلتۈرۈپ قويمىسا بولاتتى، چوڭ چاتاق چىقىدۇ... قاراپ تۇرۇپ بەش مىليوننى زىيان تارتتىم... ئىچىمنى پۈشۈرغان بىرەرىنىڭ بىر يېرىنى بىر قانداق قىلىپ قويۇشۇمدىن قورقىمەن، بۇ دەردنى كۆتۈرەلمىدىم، مەن چىدىمىدىم، ئەلەم دېگەن مۇشۇنداق-مۇ ئېغىر بولامدۇ ئەمدى؟...

پەرھات ئىزدەپ يۈرگەن سوئال مىجىت قارىغا داۋا بولىدىغان جاۋابقا ئوت ياقارمۇ؟

پەرھات ھېلىقى سوئال ھەققىدە ئويلىنىپ يۈرسە كېرەك. ئۇ سوئالنى تاپالمىشىمۇ مۇمكىن، تاپالماسلىقىمۇ مۇمكىن. سوئاللىرى ئۆزىگە ئاددىي، چۈكۈنەم بىلىنىپ قېلىپ، ۋاز كېچىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن. پەرھاتنىڭ شۇنداق بىر سوئالنى تېپىپ بولالماي جېنىنىڭ قىينىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ تۇرىمەن.

ـــ سېنىڭ ئۇ سوئالىڭ زادى قانداق نەرسە؟

ـــ پۈتۈن مەسىلىنى ھەل قىلىدىغان نەرسە، ئەمما...

ـــ ئەمما، نېمە؟

ـــ ئەمما، تېپىپ بولالمىدىم.

ـــ سوئال مۇھىممۇ؟ جاۋابمۇ؟

ـــ جاۋاب تېپىش ھەممە ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىدۇ. ئەمما، سوئال تاپماق تەس.

مىجىت قارىغا نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم. مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بەرمەكچى بولۇپ توختاپ قالدىم. بەزى ئادەملەرگە نېمە دېيىشنى، قانداق سۆزلەشنى، قانداق گەپ قىلىشنى بىلگىلى بولمايدىكەن، جاھاننىڭ بەزى ئىشلىرىغا پەقەت ئامال يوق، بەزى چاغدا نېمە دېيىش كېرەكلىكىنىمۇ بىلگىلى بولمايدۇ.

پەرھات ئىزدەپ تاپالمىغان سوئالنىڭ بىر يەرلىرى مۇشۇنداقراق ئىشلارغا ئالاقىدار بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدىم.

سوئال تېپىلسا، سوئالنىڭ نېمىلىكىنى بىلسەك ياخشى بولاتتى. سوئال بولمىسا جاۋاب بولمايدۇ، جاۋاب بولمىغان يەردە روشەنلىك بولمايدۇ، گاراڭلىق، خامۇشلۇق بېسىپ كېتىدۇ.

كەڭ دالىدا قورسىقى تويغان ھامان خورۇلداپ ئۇيقۇغا كېتىدىغان شىر بار، يولۋاس بار، ئۇۋۇسىغا توختىماستىن بىر نېمە توشۇپ ھارمايدىغان چاشقانمۇ بار. شىر، يولۋاسلاردىن ئېشىپ قالغانىنى يەپ كۈن ئالىدىغان ھايۋانلارمۇ، چاشقانلىنىڭ مىڭ بىر جاپادا يىغقان، تۇگكىنىنى سوقۇپ كېتىدىغان جاندارلارمۇ بار. بۇ دۇنيانىڭ قائىدىسى ھەم كۈلكىلىك ھەم ئېچىنىشلىق.

— دادا، مەن كەپتەر باقاي دېگەن.

— كەپتەر؟

— شۇنداق، كەپتەر.

ئوغلۇمنىڭ بىسەرەمجانلىق چىقىپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتىم. ئۇنىڭ بالىلىق قەلبىنى ھاياجانغا سالىدىغان ئاجايىپ ھەۋەس ئىشتىياقلىرى، بۇ ھاياتنى ناھايىتى گۈزەل، بەكمۇ چىرايلىق، دۇنيا مېنىڭ خۇشلۇقۇم ئۈچۈن، دەيدىغان شېرىن خام خىياللىرى، كىشىنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرىدىغان ئارمانلىرى بارەك قىلاتتى.

— نېمىشقا كەپتەر باققۇڭ كېلىپ قالدى؟

— مەن ئۇنىڭغا ئامراق، كەپتەر دېگەن چىرايلىق جانىۋار.

كەپتەر بېقىشقا ھەۋەس قىلىپ قالغان ئوغلۇمنىڭ خىيالىغا كەپتەرنىڭ چىرايلىق تۇرقى، بولۇپمۇ قىزغۇچ تۇمشۇقلىرى، يۇپيۇمىلاق مۇلايىم كۆزلىرى، يۇمران پەيلىرى كېلىۋاتسا كېرەك. كەپتەر، ئوماق جانىۋار، ئۇنىڭ چىرايلىق، ئوماقلىقىنى زىيانسىز قۇش ئىكەنلىكىنى بىلسەمۇ، ئەمما ئۇ نەرسە بىلەن مېنىڭ تازا خوشۇم يوق. چىرايلىق، ئوماق نەرسىنىڭ ھەممىسىلا ھەممىلا ئادەمنىڭ كۆزىگە چىرايلىق كۆرۈنۈپ كېتىشى نا-تايىن.

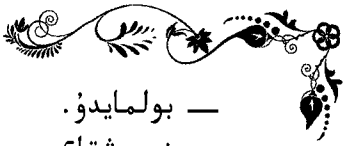

— بولمايدۇ.
— نېمىشقا؟
— كۆزگە چىرايلىق كۆرۈنگەنچە نەرسىنى باقمىغان گەپ يوق.
— بىراق، كەپتەر باققانلىقى نەرى يامان؟
— بىزنىڭ شارائىتىمىز كەپتەر بېقىشقا توغرا كەلمەيدۇ.
— قانداقسىگە؟
ئوغلۇمنىڭ قارا كۆزلىرىدە ئۇمىدسىز بىر تۇمان پەيدا بولدى. پەرھات دائىم سېنىڭ ئوغلۇڭ ئەقىللىق ئادەم بولىدۇ، دەپ ماختايدۇ، ئەمما مەن ئۇنىڭ ئەقىللىق بولۇشىدىن كۆرە يا-ۋاش - يۇمشاق، گەپ ئاڭلايدىغان ئادەم بولۇشىنى بەكرەك ئارزۇ قىلسام كېرەك. مېنىڭمۇ بالىلىقىمدا ئاجايىپ ئارزۇلارغا كۆمۈ-لۈپ، شۇنداق تاتلىق خىياللارغا ئەسىر بولۇپ ئۆتكەن كۈنلىرىم بولغىيتتى!؟ ئوغلۇمنىڭ كۆزلىرىگە قاراشتىن قېچىپ باشقا ياققا قارىۋالدىم.
— بىزنىڭ كەپتەرخانىمىز يوق، ئۇنى باقمىغان يېرىمىز-مۇ يوق.
— مەن پەقەت بىر جۈپلا كەپتەر باقاي دېگەن.
— بىر تال بېقىشقىمۇ بولمايدۇ.
— بۇنىڭ نەرى يامان؟
بۇنىڭ نەرى يامان دېگەن قانداق گەپ؟ بەلكىم يامان بول-مايدىغاندۇ، ئەمما بۇ نەرسىنى مېنىڭ باققۇزغۇم يوق، يامان يې-رى مانا مۇشۇ. مەن بۇ گەپنى توغرىدىن توغرا دېيىشكە پېتى-نالمايدىغاندەك قىلاتتىم. ئوغلۇم كىچىك بولسىمۇ، مەندىن قورقمىغان بولسىمۇ، كۆڭلۈمدە بارىنى بۇاستە دېيىشتىن ئۇيالدىمۇ يا خىجىل بولدۇممۇ ئىشقىلىپ باھانە تېپىپ غو-دۇڭشىدىم:
— كەپتەر پېتى ئادەمنى چېقىۋالىدۇ.

ئوغلۇم كۆزلىرىنى چىمچىقلاشتىپ ماڭا تىكىلىپ قاراپ قالدى. ھەيرانلىق ھەم ئەلەم ئۇنىڭ كىچىككىنە يۈرىكىنى يەنە ۋاتسا كېرەك. ئۇ شۇ تاپتا مېنى قەستەن مەن بىلەن قېرىشۋاتىدۇ، دەپ ئويلاۋاتقاندەك قىلاتتى.

ــ نەدە كەپتەر دېگەننىڭ پىتى بولسۇن؟

ــ بار، ئىشەنمىسەڭ چوڭلاردىن سوراپ باق، كەپتەر پىتى دېگەن خەتەرلىك نەرسە.

ــ مىرادىلمۇ كەپتەر بېقىپتىكەن، ئۇنى پىت چېقىۋالماپتىمغۇ؟

ــ بىزنىڭ مىرادىل بىلەن نېمە كارىمىز؟

ــ ئەسلىي كەپتەر بېقىشنى مىرادىلغا مەن دېگەن، ئۇ باقمەن دەپ دادىسىغا دەپتىكەن، دادىسى ئۇنىڭغا قەپەس يەنە كەپتەر ئېلىپ بېرىپتۇ، بەك چىرايلىق كەپتەرلەركەن.

مەن قولۇمنى سىلكىپ قويۇپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ چايداندىن قاينىقاسۇ قۇيدۇم. خوتۇنۇم ئىچكىرىكى ئۆيدە كورېيەنىڭ بىر فىلىمىنى كۆرۈۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ بۇنداق ئۇزۇن، ۋاقىتنى كۆپ ئېلىپ كېتىدىغان كىنولارنى كۆرۈشنى ياقتۇرمايتتىم، ئەمما نەچچە يىلدىن بېرى جاھىللىق بىلەن مۇشۇنى كۆرۈۋالاي، بىر قىسىم كۆرۈۋالاي، دەپ داۋاملىق كۆرۈپ كېلىۋاتاتتى. بۇ كىنولارمۇ تۈگىمەيتتى، خوتۇنۇمنىڭ بۇ كىنولارنى كۆرۈش ھەۋىسىمۇ تۈگىمەيدىغاندەك قىلاتتى. خوتۇنۇمغا كورېيەنىڭ كىنوسىنى كۆرگەنگە چۈشلۈق كورېيەنىڭ ئاياللىرىدىن ئۆگىنىپ قوي، ئۇلارنىڭ ئەرلىرىنى قانداق كۈتىدىغانلىقىنى، ئۆيىنى قانداق تۈتىدىغانلىقىنى ئۇلگە قىلساڭ بولىدۇ، دېسەم ئۇ بىرمۇنچە چىچاڭشىغان ئىدى.

ــ ئىكرام، داداڭ كېلىۋاتىدۇ، قولۇڭنى يۇيۇپ داستىخانغا كەل.

بىر ئانا مۇلايىملىق، مېھرىبانلىق بىلەن ئوغلىغا شۇنداق

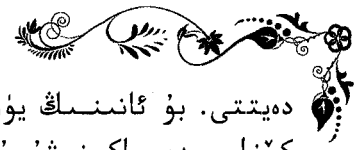

دەيتتى. بۇ ئانىنىڭ يۈزلىرىگە ياماشقان قورۇقلار ئارىسىدا، كۆزلىرىدە، پاكىز ۋۇجۇدىدا چەكسىز ئانىلىق مېھىرىنىڭ، ئايال-لىق نازاكەت ھەم مۇلايىم گۈزەللىكىنىڭ دۇنياغا ئىسسىقلىق بەرگۈچى لاتاپىتى پارلايتتى.

— بىردەم ئوينىۋالاي ئانا... ئازلا قالدى.

— بولغىن بالام، داداڭ خاپا بولۇپ قالدۇ... بىلىسەن، دا-داڭ داستىخان ئۈستىدە قالايمىقان قىلغاننى ياماں كۆرىدۇ.

— ماقۇل.

ئوغۇل شۇنداق دەپ قولىنى يۇيۇپ قۇۋۇرغا گۆشىنىڭ شور-پىسى بىلەن گۈپۈلدەپ پىننە ھىدى كېلىپ تۇرغان سۇيۇقئاش قويۇلغان داستىخانىنىڭ ئالدىغا كەلدى.

ئاشۇ ئاشىنىڭ ھىدى بۇرنۇمغا ئۇرۇلغاندەك بولدى. شىرە-دىكى قايناقسۇ قۇيۇلغان چىنىگە قاراپ ئولتۇرۇپ ئاجايىپ داستىخانلارنىڭ مېنىڭ تۇرمۇشۇمدىن قانداق بولۇپ يوقاپ كەت-كەنلىكىنى بىلەلمەيلا قالدىم. ئوغلۇم چېكىتتەك كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ قاراپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭغا ئىمكان بار سىلىق سۆزلەشكە تىرىشىپ دېدىم:

— چىرايلىق بولسىمۇ، سەت بولسىمۇ بىز باقمايمىز.

— نېمىشقا؟

— مېنىڭ ئۇ نەرسىنىڭ قالايمىقان پالاقلاپ يۇرۇشلىرى-نى، ئۆينى كەپتەر پەيلىرى بىلەن بۇلغىشىنى كۆرگۈم يوق.

— زادى باققىلى قويمامسەن؟

— شۇنداق، باقساڭ بولمايدۇ.

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ نېرىدىكى سافاغا ئۆزىنى تاشلىدى، ھازىرلا يىغلىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ بەلكىم مىرادىلغا ئۆزد-نىڭ كەپتەر باقىدىغانلىقىنى دېگەن بولغىيتتى، كەپتەرلىرىنى قانداق بېقىشنى ئىككىيلەن مەسلىھەت قىلىشقان بولغىيتتى!؟ ئۇ كەپتەرلەرنىڭ چىرايلىق قەپەزدە گۈگۈلاپ يۈرگەنلىكىنى،

ئۇيانىدىن ـ بۇيانغا ئۇچۇشلىرىنى، قوناقلارنى ئالدىغا تاشلاپ بەرسە تالىشىپ دانلاشلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ئۇلگۈرگەن بولغىيتتى!؟ ئەمما، ئوغلۇم ئۇنداق قىلسا بولمايدۇ، يول قويماسلىقنىڭ ئورۇنلۇق سەۋەبى بولمىسىمۇ يەنىلا ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ. ئادەمنىڭ ھاياتى مۇشۇنداق بولىدۇ، خىيال قىلغان، ئارزۇ قىلغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىگىلا ئېرىشىۋېرىدىغان، ھەممە ئىش ئوڭۇشلۇق بولىۋېرىدىغان ئىش يوق، بۇ دۇنيا مۇشۇنداق يارىتىلغان. كۆنمەي بولمايدۇ، كۆنۈپ تۇرۇپ ياشماي ئامال يوق.

ئوغلۇمنىڭ خىيالى يادىمغا يېتىپ كۆڭلۈم غەش بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ كەپتەر باقمەن دېگىنىگە يول قويالمىغىنىم ھەسرىتىمنى ئاشۇرۇۋەتتى.

تۆۋەنكى مەھەللىدىكى بىر تونۇشۇمنىڭ دادىسى تۈگەپ كېتىپتۇ، خەۋەرنى ئاڭلاپ نامازغا ئالدىراپ ئۆيگە كەلدىم. قېرىشقاندەك ۋېلىسىپىتىنىڭ يېلى يوق تۇرىدۇ، ئارىلىق خېلى بار، پىيادە بېرىشقا كۆزۈم ئىلمىدى. بۇ نەرسىنىڭ چاتىقىنى قانداق ئوڭۇشسام بولار؟ دەپ تۇرۇپ قالدىم. بەزىدە ئۇششاق ئىشلارمۇ كىشىنىڭ ۋاقتىنى ئېلىپ، زېھنىنى چاچىدۇ. پىيادە بېرىۋېرەيمۇ يا بىرەرسى يولۇقۇپ قالسا بىللە بارايمۇ، دەپ ئەتراپقا قارىسام قورۇنىڭ ئالدىدىكى ئەرمۇدۇننىڭ ئاستىدا مەرۇپ توختى يالغۇز ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ھەقمسايىلىرى نەگە كەتكەندۇ؟ ئەرمۇدۇننىڭ ئاستى بەزىدە قارتچىلار بىلەن قاينىپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ بىر ـ بىرىگە دوق قىلغان، قىزىرىشقان، ۋارقىراشقان، تاپا قىلىشقان ئىشلىرىنى يىراقتىن تاماشا قىلىپمۇ قويىاتتىم. بۇنى نەدە تاماشا دېگىلى بولسۇن؟ ئىچىم ئاچچىق بولاتتى، بۇلارنىڭ نېمە دېيىشىشى، قانداق ئوينىشى مەن بىلەن مۇناسىۋەتسىز بولسىمۇ، قىزىرىشىپ سۇركىلىشىشلىرى، كۆڭۈلسىز بىر ھالدا سەت قىلىشلىرى خۇددى مېنىڭ سەۋەبىمدىن

بولۇۋاتقاندەك كۆڭلۈمنى ئەسكى قىلاتتى. بۇرۇندىن كۆڭلۈمدە شۇنداق بىر تۇيغۇلار بولۇپ قالاتتى، ئىككى ئادەم ئۇرۇشۇپ قالسا، ئەر ـ ئايال ئاجرىشىپ كەتسە، بىر يوقسۇل كىشى داۋالىنالماي ئازاب تارتسا يا ئۆلۈپ كەتسە، كۆڭرۈك بۇزۇلۇپ خەلەر ئۆتەلمەي قىينالسا خۇددى بۇ ئىشلار مېنىڭ سەۋەبىمدىن بولغاندەك، مەن ئۇنى ئوڭشاپ، جايىغا كەلتۈرۈپ قويۇشۇم كېرەكتەك، شۇ ئىشلارنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمىغاندەك بىئارام بولۇپ قالاتتىم. بۇنى مۇشۇ كۈنگىچە ھېچكىمگە دەپ باقمىغان بولسامۇ، شۇنداق بىر تۇيغۇ مەندە ناھايىتى ئىلگىرىدىن تارتىپ بار ئىدى.

مەن ئويىنسا ـ ئويىنسا تۈگىمەيدىغان، توختىماي ئۇتۇپ، توختىماي ئۇتتۈرۈپ تۇرىدىغان بۇ نەرسىگە خەقلەرنىڭ نېمانچە ئامراقلىقىنى چۈشىنەلمەيتتىم. بۇ گەپنى پەرھاتقا دېسەم:

ــ سەن شۇنداقمۇ دەيسەن، بەزى ئادەملەرنىڭ ھەر مىنۇتى زېرىكىش ئىچىدە زۇلۇم بىلەن ئۆتىدۇ، ئىشسىزلىق، يالغۇزلۇق دېگەنمۇ زېرىكىش پەيدا قىلىدۇ، زېرىكىش دېگەنمۇ بىر تۈرلۈك زۇلۇم قارا، بۇنداق زۇلۇمنى ئۇنتۇپ كېتىش ئۈچۈن مۇشۇنداق نېمىلەرگە بېرىلىپ جاھاننى ئۇنتۇپ كۇن ئۆتكۈزۈش كېرەك. بۇ خۇددى ناركوز قىلىپ ھوشىنى يوقاتسا ئاغرىقنى سەزمەي ئارام تېپىپ قالغاندەك بىر ئىش، ــ دېگەنىدى.

پەرھاتنىڭ گەپلىرىنى يا توغرا، يا خاتا دېمىدىم.

مەرۇپ توختى ئۇششاق قەدەملەر بىلەن يېنىمغا كەلدى.

ــ نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز؟

ــ ۋېلىسىپىتنىڭ يېلى يوق تۇرىدۇ، يەل ئۇرۇپ نامازغا بېرىپ كېلەي.

مەرۇپ توختىنىڭ كۆزلىرى قىسىلىپ كەتتى. كۆڭلىكىنىڭ ياقىسى كىر ئىدى. ئىچىدىكى مايكىسىنىڭ بويۇن گىرەۋىدە ئۇششاق تۆشۈكچىلەر بار ئىدى.

مەرۇپ توختىنىڭ نەۋرە قىزى كۆكتات ساتىدىغان ئىشىنى قانداق قىلىدىكىن؟ ئۇ ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن تۇرۇپ بۇ-داق ئىشنى قىلمايمەن، دەپ يۈرەركەنمىش.

تۇرۇپلا ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. مەرۇپ توختىنىڭ قىسىلىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدىن بىر سەمىمىي نۇر يېغىپ تۇ-راتتى. ئۇ ماڭا خۇددى ماۋۇ پۇلنى بېرەي، ئاۋۇنى تىللاپ بەر، دېسە ياق دەيدىغان ئادەم بولۇپ كۆرۈندى.

مەرۇپ توختى قولىنى سىلكىپ قويۇپ دېدى:

— بىردەم ئوينىۋالايلى، ئاندىن بېرىڭچۇ.

— مەن ئالدىرايمەن.

— ئىككى قوللا ئوينايلى...

مەرۇپ توختىنىڭ قىسىلىپ تۇرغان كۆزلىرىدە مۇلايىم بىر ئۆتۈنۈش ھەم يېلىنىش بار ئىدى. كۆڭلۈم ئەسكى بولۇپ قالدى. مۇشۇ خىلدىكى ئادەملەرگە ھەقمەقتەن ئامال يوق، يا تىللىغىلى يا ماختىغىلى بولمايدىغان، يا ئۇرغىلى يا ياقتۇرغىلى بولمايدىغان.

— ۋېلىسىپىتقا يەل ئۇرۇپ نامازغا بارمىسام بولمايدۇ.

— نامازدا سىزگە نېمە بار؟ بىر قول ئوينىۋالايلى، — مە-رۇپ توختىنىڭ كۆزلىرىدىكى مۇلايىملىق يوقاپ كەتتى.

— بولمايدۇ، خاپا بولماڭ، مەن ئالدىرايمەن.

— يا ئاللا، نېمانچە ئالدىرايدىغانسىز، بىر كىم يوقلىما قىلىدىغاندەك.

— مەرۇپكا، نېمانداق گەپ قىلىسىز؟ قارتا دېگەن تېپىلـ-دۇ، خەقنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈۋاتىدۇ، ئاۋۋال نامازغا بېرىپ كېلىپ ئاندىن ئوينىسىڭىزمۇ بولىدىغان نەرسىغۇ بۇ؟

— لېكىنزە بىردەم ئوينىۋالايلىمىكىن دېگەن...

— سىزمۇ يۈرۈڭ، نامازغا بېرىپ كېلەيلى، بىردەم قويۇپ تۇرۇڭ بۇ شەيتاننىڭ نەرسىسىنى...

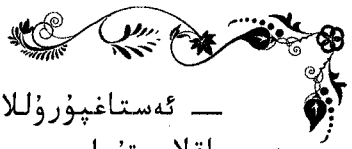

ـــ ئەستاغپۇرۇللا، ئەمسە سىز بېرىپ كېلىڭا، مەن بىر-دەم ساقلاپ تۇراي... بىرەرسى كېلىپ قالارمۇ يا...

مەرۇپ توختى كەينىگە بۇرۇلۇپ ئەرمۇدۇننىڭ تۇڭىدىكى ئورۇندۇققا قاراپ ماڭدى. ئۇيان - بۇيانغا بويۇنداپ بىردەم قارد-ۋالغاندىن كېيىن يانچۇقىدىن قارتىنى چىقىرىپ بىر نەچچە قاپ قارتىنى ئورۇندۇققا تۆكۈپ ئارىلاشتۇرۇشقا باشلىدى.

مەرۇپكامنىڭ هاراقنا ئامراق چىقىپ قالغان نەۋرىسى، ئېرى بىلەن چىقىشالماي يامانلاپ كېلىدىغان، نەچچە كۈن ئۆتمەي يەنە ئۆزى كېتىدىغان قىزى... ئىش تاپالماي قىينىلىۋاتقان نەۋرە قىزى... بۇ ئادەمنىڭ مۇشۇنداق بىر هەسرەتلىرى بار، مۇشۇنداق بىر دەردلىرى بار. مەرۇپكامنىڭكىدەك دەردى بار ئادەملەر ساماندەك.

نامازدىن يېنىپ كەلسەم بىر نەچچەيلەن ئەرمۇدۇننىڭ ئاستىدا ئولتۇرۇشۇپتۇ، قېشىغا باردىم.

ـــ ياش بالىلارنىڭ ئارىسىدا قىمار ئەدەپ كېتىپتۇ، هاراق ئىچىدىغانلار ئازلىدى، دەپ خۇش بولساق قاراڭلار ئەمدى ما ئىشنىڭ چىققىنىنى، ـــ دېدى كامىل دوڭغاي ئۇھ تارتىپ.

ـــ ياش باللىغا نېمە بولدىكى زادى؟ ـــ دېدى مەرۇپ توختى.

ـــ ئىشقىلىپ ياش بولسۇن قېرى بولسۇن هەممەيلەن تۇزەلمىسە بولمايدىغان يەرگە يەتتى، ـــ دېدى بىرەيلەن.

ـــ هەممەيلەن ئۆزىمىزنىڭ ئادەمىيلىك ساپايىمىزنى، ئەخلاق سۈپىتىمىزنى، ئىلمىي قاراشلىرىمىزنى كۈچەيتىشىمىز كېرەك، شۇنداق بولغاندىلا...

ـــ زۇۋانىڭنى يېغ، مەن ئەمدى چىدىمىدىم، ـــ دېدى تاهىر زوردۇننى نېمە دەركى دېگەندەك ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرغان تۇردى ياقۇپ بىردىنلا چىچاڭشىپ.

ـــ نېمىگە چىدىمايسەن؟

ـــ سېنىڭ مۇشۇنداق گەپلىرىڭگە بولمامدۇ، ـــ تۇردى يا-

قۇپ ئاچچىقتىن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ــ چىدىمىساڭ نېرى بار، ــ دېدى تاھىر زوردۇنمۇ بوش كەلگۈسى كەلمەي.

ــ مەن نەگە باراتتىم؟ سەن زۇۋانىڭنى يىغىپ يۈر، مېنىڭ قېشىمدا كىتابتىكى گەپلەرنى دېمە.

ــ سەن...، ــ تاھىر زوردۇن نېمە دېيىشنى بىلەلمەي جىم بولۇپ قالدى.

كەچتە پەرھاتنىڭ ئۆيىگە كىردىم. پەرھات قانداقتۇر بىر كىتابنى ۋاراقلاپ ئولتۇرغانكەن، مېنى سافاغا باشلىدى.

ــ ھېلىقى لىنتاڭنى قويغىنا.

ــ قايسىسىنى دەيسەن.

ــ ھېلىقىچۇ... ــ مەن ئېسىمدە قالغان ئىككى مىسرا-سىنى يادلىدىم.

بۇ جۇنۇنلۇق دەشتلىرى كەڭ، مېنى ئازدۇردى تالاي،
ئەمدى يول كۆرسەتكۈچى رەھنامەسى يوقمىدۇ.
.....

ــ ھە، ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ شېئىرىغا ئىشلەنگەن ناخشىنى دەيسەنكەنغۇ... قالتىس ھە... يۈرەكنىڭ بىر يەرلىرىگە تېگىدۇ زادى... نېمە بۇ ناخشىنى ئاڭلىغۇڭ كېلىپ قالدى؟

ــ بايا مەرۇپكامنى كۆرگەن ئىدىم، ئۇ ئادەم كۆزۈمگە بەك بىچارە كۆرۈنۈپ كەتتى.

ــ ئۆزىنى ئۆزى بىچارە قىلىۋالغان ئادەم ئۇ، ــ دېدى پەرھات.

ــ شۇ ئادەمنى كۆرۈپ نېمىشقىدۇر مۇشۇ ناخشىنى سېغىنىپ قالدىم.

ئۇنىڭغۇدىن ياڭراۋاتقان ناخشا... ناخشىچى ئايالنىڭ بوم-

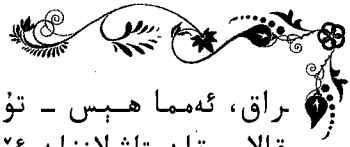

راق، ئەما ھېس ـ تۇيغۇغا باي ئاۋازى پەرھاتنىڭ نەرسىلەر قالايمىقان تاشلانغان ئۆيدە يېيىلىشقا باشلىدى.

ـــ سەندىغۇ باشقا ئىش يوقتۇ؟ ـــ دېدى پەرھات كۆزۈمگە قاراپ، ناخشا شۇنداق بىر مۇڭ بىلەن، شۇنداق پاساھەت بىلەن، شۇنداق ئېغىر بىر مەنە بىلەن يۇرىكىمگە شۇرۇلداپ ئېقىپ كىرىۋاتقان شۇ دەمدە پەرھاتنىڭ دېگەن گەپلىرى ماڭا پەقەت ياقمىدى. ئۇنىڭغا شۇنداقلا قاراپ قويۇپ كۆزۈمنى يۇمدۇم.

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى
www.uyghurkitap.com

ئالتىنچى باب

يۈرەك يۈرەككە يېقىن بولغاندا ھەممە نەرسە چىرايلىق بولۇپ كېتىدۇ. يۈرەكلەر ئوخشاش بىر ئوتتا تەك كۆيسە، ئوخشاش بىر ئارماندا تەك كۈلسە جاھان گۈزەللىشىپ كېتىدۇ. تاقىر سايلار، تاقىر تاشلار، قۇرۇغان يانتاقلار جەننەت مېۋىسى بىلەن، جەننەت ھىدى بىلەن، جەننەت كۈلكىسى بىلەن جەننەتكە ئايلىنىدۇ.

شاۋقۇن ـ سۈرەندىن خالى بىر جاي بار. گۈل چېچەككە پۈركەنگەن بىر جاي بار. مۇڭلۇق يۈرەككە تېگىدىغان، روھنى سەگىتىدىغان بىر ناخشا بار. ھاياتنى خۇش كەيپ قىلىدىغان بىر تەبەسسۇم بار، مۇشۇنداق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بار. مۇشۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بىزگە تەۋە. مۇشۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ نېسىۋىمىز.

لەيلى بىلەن ئايلىنىپ كېتىۋېتىپ جاھان كەڭىرىپ قالغاندەك، ھەممە نەرسە گۈزەللىشىپ، چىرايلىقلىشىپ كەتكەندەك ھېسسىياتتا بۇلۇڭاتاتتىم.

ـــ سىز كېلىشكەن ئەر.

مەن چۆچۈپ كەتتىم.

مەن كۈلۈپ كەتتىم.

لەيلى شۇنداق دەپ ماڭا لەپپىدە قاراپ قويدى. ئۇنىڭ ئوماق لەۋلىرىدە، خۇمارلىشىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدە باھاردىكى ئاپتاپنىڭ تەپتىدەك يېقىملىق بىر كۈلكە بار ئىدى. مەن بۇ كۈلكىگە، بۇ تەبەسسۇمغا باغلىنىپ كەتكىنىدىم، بۇ كۈلكە، بۇ تە-

بەسسۇم مېنىڭ تومۇر - تومۇرلىرىمغا مەھكەم ئورنىشىپ، ئۇ-نىڭ شېرىن ھەم ئوتتەك مېھىرلىك خۇمارى قەلبىمگە شۇنداق چوڭقۇر سىڭىشىپ كەتكەن ئىدى. ئادەم مېھىرنىڭ قۇلى، مې-ھىرنىڭ خوجايىنى، مېھىرنىڭ كانى، مېھىرنىڭ ئاچ بەندىسى.

كۆك ئاسماندا بۇلۇتلار ئەگىپ يۈرەتتى. سۇزۇك سالقىن ھاۋادا ناھايىتى يىراقتىكى تاغلارنىڭ قارامتۇل ھەيۋەتلىك قەد-دى كۆزگە تاشلىناتتى.

لەيلى تۇتاشتۇرۇشقا تەييار قىلغان تاماكىنى ئاستا ئېلىۋې-لىپ كۆزۈمگە تىكىلدى.

— يېنىڭىزدا مەن تۇرسام يەنە نېمىشقا تاماكا چېكىسىز؟

— كۆنۈپ قاپتىمەن.

— تاشلاڭ ئەمدى. يەنە دېسەم سىز راستىنلا بەك قاملاش-قان ئەر.

ئۇ تاماكىنى نېرىغا تاشلىۋېتىپ كۆزۈمگە تىكىلىپ شۇڭ-داق دېدى. مەن ئۇنى پۇشايمان قىلىپمۇ قالامدىغاندۇ، مەن بىلەن بىللە ئۆتكۈزگەن كۈنلىرى ئۇچۇن ئۆزىنى ئەيىبلەپ يۈرەمدە-غاندۇ، گۇناھكارلىق تۇيغۇسىغا پېتىپ قالامدىغاندۇ؟ دېگەنلەرنى ئويلاپ قالاتتىم.

— ئەرلەرگە نىسبەتەن سەت - چىرايلىق بولۇشنىڭ كارا-يىتى چاغلىق.

— ئۇنداق دېمەڭ، چىرايلىق، قاملاشقان ئەركەكلەر سۆ-يۈملۈك بولىدۇ.

— بەلكىم سۆيۈملۈك ئەركەكلەر چىرايلىق بولۇشىمۇ مۇمكىن.

ھەر ئىككىمىز ئىچىمىزدىن كۈلۈشۈپ كەتتۇق، بۇنداق كۈلۈش ئاسان ئەمەس، كۈلكە دېگەن كۆپ بولسىمۇ، چىن يۈرەكتىن چىققانلىرى ئاز بولاتتى. يىغا جىق بولسىمۇ، ئۇنىڭ-مۇ چىن يۈرەكتىن چىققانلىرى ئاز بولاتتى، ھەقىقىي كۈلكە

بىلەن ھەقىقىي يىغا ئارىسىغا ھاياتنىڭ بىز ئىزدەۋاتقان، تەلپۈ-نۈۋاتقان مەنىسى يوشۇرۇنغان بولۇشى مۇمكىن.

ــ ئىككىمىز يىراق بىر يەرلەرگە كەتسەك دەيمەن.

لەيلىگە پىچىرلىدىم، لەيلىنىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى. چىرايىدىكى ئوتلۇق تەبەسسۇمنىڭ ئاجايىپ لەزىز شولىسى جىمى دۇنيانىمنى ئىسسىق ھەم يالقۇن رەڭ نۇرلارغا چۆمدۇردى.

ــ نەگىمۇ كېتەلەيتتۇق؟ بۇ مۇمكىن ئەمەس.

ــ مۇمكىن بولمايدىغان ئىش يوق، كەتسەكلا بولىدىمۇ؟

لەيلىنىڭ نازۇك بارماقلىرى بىلەن مېنىڭ قوپال بارماقلىرىم كىرىشىپ كەتكەندى. ئۇ قولۇمنى يەڭگىل سىقىپ ماڭا يۆلىنىپ - يۆلەنمەس بىر ھالدا كېتىپ باراتتى.

ــ سىزنىڭ خوتۇنىڭىز بار ئادەم، تاشلاپ كېتەلمىگىز مۇمكىن ئەمەس، كەتكەن تەقدىردىمۇ باشقىلار بىزنى نېمە دەيدۇ؟

ــ باشقىلار بىلەن نېمە كارىمىز؟

مەن شۇنداق دېدىم، كېيىنكى كۈنلەردە مېنىڭ مۇشۇنداق گەپلىرىمنى، باشقىلارنىڭ مۇشۇنداق گەپلىرىنى پەقەت قاملاش-مىغان گەپلەركەن، دەپ ئويلىدىم.

ــ ئۇنداق دېمەڭ، بىزنىڭ ئۆمرىمىزنىڭ ناھايىتى كۆپ قىسمى باشقىلار ئۈچۈن سەرپ بولىدۇ، ئاۋۇ خاپا بولۇپ قالار-مىكى، ماۋۇ رەنجىپ قالارمىكى، ئۇنداق قىلسام خەق نېمە دەر-كى؟ بۇنداق قىلسام باشقىلار قانداق ئويلاپ قالاركى؟ دەپلا قورۇ-نۇش، سىقىلىش، مەجبۇرىي كۈلۈش، يالغاندىن يىغلاش بىلەن كۈن ئۆتكۈزىمىز.

ــ قالتىس گەپ قىلدىڭىز.

ــ ئەمەلىيەتتە شۇنداققۇ.

لەيلى بىلەن بەك ئۇزاق پاراڭلاشتىم، ئازادىلىككە چىقىپ

قالدىم، ھەممە نەرسە شۇنداق يەڭگىل، شۇنداق خۇش پىچىم، شۇنداق كۆڭۈللۈك بولۇپ كېتىۋاتاتتى. لەيلى بىلەن پاراڭلى-شىش مېنى ھەر ۋاقىت شېرىن سېزىمگە تاشلايتتى، بەزى ئا-دەملەر بىلەن مۇڭدىشىش، سۆزلىشىش، ئىچ - ئىچىمىزدىن چىققان ئاجايىپ گۈزەل تۇيغۇلىرىمىزغا چۆمۈلۈش ئۈچۈن شۇ ئادەمنىڭ نەق شۇ يەردە، ئالدىمىزدا بولۇشىنىڭ، كۆرۈپ تۇرۇ-شىمىزنىڭ ھاجىتى يوق. مەن بىر گەپنى قىلسام ئۇنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى، قانداق ئىپادە بىلدۈرىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. ھاياتىمدا يېنىمدا تۇرۇپ تومۇزدا كۈنلۈك، قەھرىتاندا ئوتدان بولىدىغان بىرسىنىڭ بولۇشى مېنىڭ تەلىيىم بولۇشى مۇ-كىن. ئۇنىڭدىكى ئەقىل مېنى سۆيۈندۈرەتتى، ئامراقلىقىمنى كەلتۈرەتتى، تۇيغۇدىكى، ئوي - خىيالدىكى ئورتاقلىق ماڭا ئا-راملىق بېرەتتى.

لەيلى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ يۈرىكىمگە بەكلا چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ كەتكەنلىكىنى بىلدىم. ئۇنىڭ ئۆلۈمى بىلەن يىلتىزىنىڭ قۇرۇپ، ئىزىنىڭ ئۆچۈپ كەتمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم.

— سىزنىڭ قىينىلىپ كېتىۋاتقانلىقىڭىزنى بىلىمەن.

پەردە قولۇمنى تۇتۇپ شۇنداق دېگەندە گاڭگىراپ قالدىم، ئۇنىڭ نەم قوللىرى بارماقلىرىمنى قىسىپ تۇراتتى.

— بۇ نېمە گەپ؟

— تەقدىرىمىز كاج كېلىپ قالمىسا دەيمەن.

مەن ھېچنېمە دېمىدىم.

— ئادەم دېگەن بىر - بىرىگە بەك ئامراق بولۇپ كەتسىمۇ قورقۇنچلۇق بولىدىكەن.

خوتۇنۇم شۇنداق دېگەچ كۈلۈمسىرەپ قويدى. نەم قوللىرى-دا قانداقتۇر بىر تۇيغۇ بار ئىدى.

چاقماق كۆڭلىكىمنى ئىزدەپ خېلى ئۇزۇن ئاۋارە بولدۇم،

بۇ كۆڭلەكنى مەندىنمۇ بەكرەك لەيلى ياقتۇراتتى. كۆڭلەكنى ئىزدەۋاتسام پەردە پەيدا بولدى.

ـــ چاقماق كۆڭلەكنى ئىزدەۋاتامسىز؟

گەپ قىلمىدىم.

ئۇ كىيىم ئىشكابى بىلەن مېنىڭ ئارىلىقىمدىكى تارچۇقنى قىستىلىپ ئۆتتى. ئۇنىڭ ماڭا تونۇش بولغان ئايال كىشىگە خاس ھىدى بۇرنۇمغا ئۇرۇلدى. بۇ ھىد ئۇ ئىشلىتىشنى ياخشى كۆرىدىغان ئەتىرنىڭ ھىدى بىلەن يېقىن ئىدى.

ـــ بولدى، ئۆزۈم ئالاي.

ـــ مەن ئېلىپ بېرەي، سىز كىيىملەرنىڭ ھەممىسىنى قالايمىقان قىلىۋېتىسىز.

ئۇنىڭ چىرايى ناھايىتى يېقىن يەردىن كۆزۈمگە چېلىقىپ تۇراتتى. بۇ چىرايدىن چىدىغۇسىز بىر مۇلايىملىق چىقىپ تۇراتتى، بۇ چىرايدا پەقەت مۇلايىملىقلا بار ئىدى. مەن تەشنا بولغان، ئىزدەيدىغان بىر نەرسە كەم ئىدى. ئەركەكلەر ئايالىلارنىڭ بىر ئوت بولۇپ ئۆزىگە ئۆزىنى ئېتىپ تۇرۇشىنى ئارزۇ قىلىپ ياشىسا كېرەك. كېرەك بولسام مانا مەن، بولمىسا يول ئەنە، دېگەن ئىلمان، سوغۇق تۇيغۇغا يولۇقۇپ قېلىشتىن خۇدا ساقلىسۇن.

مەن ئۇنىڭغا ۋاپاسىزلىق قىلىۋاتاتتىم. ئۇنىڭ ئەقىدىسىگە ئەقىدىسىزلىك بىلەن جاۋاب قىلىۋاتاتتىم. بۇنىڭ ئۈچۈن ئازابلانسام بولاتتى، ئەمما ئازابلانمىدىم.

ـــ مەندە سىز ئارزۇ قىلىدىغان نېمە كەم؟

ئۇ مەندىن بۇنداق سورىمىدى. مەنمۇ ئۇنىڭ بۇنداق سورىشىدىن قورقمەن. بۇ ئەپسىز، جاۋاب بەرمەك قىيىن سوئال ئىدى. ئۇنىڭدا كەم نەرسىنى يۈرەكلىك ھالدا ئۇنىڭغا ئېيتالمىدىم ناتايىن. بىز ھەممىمىز يالغانچىلىققا كۆنۈپ كەتكەن ئادەملەر، ئەر ـ ئاياللارنىڭ بىر ـ بىرىنى ئالدىشى پاشا ـ كومۇ ـ

تىدەك ھەم ئادەمنى بىزار قىلىدۇ ھەم شۇنداق كۆپ.

ــ سەندە قىزغىن ئىشتىياق كەم.

مەن ئۇنىڭغا بۇ گەپنى مەڭگۇ دېيەلمەسلىكىم مۇمكىن.

ئىككىمىز بىر ئۆيدە ياشاۋېتىپ بىر ـ بىرىمىزنى ياتتەك ھېس قىلمىمىز. ئىككى ئادەمنىڭ بىر جان، بىر تەن بولمىقى ئاسان ئەمەسكەن. ئىلگىرىكى شېرىن كۈنلەر كەلمەسكە كەتكەندەك قىلاتتى. مەن پەردەگە ئۇزاق قارىدىم. يۇرىكىم ئۆرۈلگەندەك بولدى. كۆڭلۈمنىڭ بىر يەرلىرىدە يېلىنجاپ تۇرىدىغان بىر ئوتنىڭ تەپتى ئىسسىق مېھىر تارىتىپ تۇراتتى.

لەيلى...

پەردە بىچارە ئىدى، مەنمۇ بىچارە ئىدىم، ئارىمىزدىكى قىزغىن، شېرىن دەملەر قانداق بولۇپ يوقاپ كەتتى؟ كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان ئىلمانلىق... لەيلى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمنى مۇشۇ ئىلمانلىقنىڭ سەۋەبى دەپ ئويلاپ قېلىشتىن قورقمەن.

※ ※ ※

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم.

ــ ۋەئەلەيكۇم.

كامىل دوڭغاي ئېغىر تىنىپ سوغۇقلا كۆرۈشتى. يېنىدا تاھىر زوردۇن بار ئىدى. ئىككىيلەن بىرىيەرگە بېرىپ كەلگەندەك قىلاتتى.

ــ چاتاق... ئىشلار چاتاق، مۇشۇنداق بولىۋەرسە تۇگىشىدىغان ئوخشايمىز.

ــ نېمە بوپتۇ، بىر ئىش بولدىمۇ؟ ــ دېدىم مەن كامىل دوڭغاينىڭ ھەسرەتلىك تۇرقىغا قاراپ.

ــ بىر بۇرادىرىم ئىچكىرىگە بېرىپ كۆرمىگەننى كۆرۈپ

كەپتۇ.

كامىل دوڭغاي تاماكىنى كۆچەپ شوراپ شۇنداق دېدى:

ــ كۆرمىگەننى كۆرۈپ تۇرۇش ياخشى ئىش، ئاڭلىمىغانىنى ئاڭلاپ تۇرۇشمۇ ھەم شۇنداق جۇملىسىدىن. كۆندە كۆرگەننى كۆندە كۆرۈپ تۇرساق، ئاڭلىغاننى ئاڭلاپ تۇرساق تۇرمۇش خۇددى توختام سۈرەك مەنىسىز بولۇپ قېلىشى مۇمكىنغۇ.

كامىل دوڭغاي قوشۇمىسىنى تۇرۇپ ماڭا ئاچچىق قاراپ قويدى.

ــ مېنىڭ دېگىنىم ئادەتتىكى ئىش ئەمەس، بىزنىڭ قىزلار ئىچكىرىدە يالىڭاچ ئۇسسۇل ئويناپ پۇل تېپىۋېتىپتۇ دەيمەن.

ــ نېمە!؟

مەن كامىل دوڭغاينىڭ ھېلى بىرسىنى ئۇرۇۋېتىدىغانىدەك غەزەپلىك تۇرقىدىن ئەيمىنىپ قالدىم.

ــ ماناۋ، ئىشەنمەيۋاتىسەن، بىزنىڭ ئادەملەر مانا مۇشۇنداق بۇزۇلغان... شۇ دەرىجىگە يەتكەن... بۇنىڭغا نېمە ئامال؟ قىزلار-نىڭ يالىڭاچ ئۇسسۇل ئويناپدىغانلىقىنى ئاڭلاپ شۇنداق بىر قىسما بولۇپ كەتتىم، بۇ جاھان نېمە بولۇپ كەتتى؟ دەپ قالـ-دىم... بىز تۇغۇشىپتۇق جۇمۇ.

كامىل دوڭغاي غەمكىن ئۇھ تارتىپ قويدى.

ئادەم ئۇلۇغ يارىتىلغان دېيىشىدۇ. بۇنىڭدا شەك يوق، ئۇ-لۇغ بولۇشمۇ، ئۇلۇغلۇقنى يەرگە ئۇرۇشمۇ ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىۋېرىدۇ. جاھان دېگەن ئاجايىپ، يالىڭاچلىققا ھەممە ئادەم قىزىقىدۇ، ھېچكىمنىڭ يالىڭاچ بولغۇسى يوق، ئۇ قىزلارنىڭ يالىڭاچ ئۇسسۇل ئويناشىمۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن بولۇشى ناتا-يىن، ئاشۇ قىزلارنىڭ يالىڭاچلىنىپ سەھنىگە چىققۇچە بولغان ئارىلىقىدا ئاجايىپ ـ غارايىپ قورقۇنچلۇق ھەم ئېچىنىشلىق ھېكايىلەر بار. قۇياش نۇرى ئاستىدىكى ئۇلۇغۋار ھايات داۋام

قىلىپ تۇرغان دۇنيادا شۇنداق ئۇسسۇل ئويناپدىغانلار بار، شۇنداق ئۇسسۇللارنى كۆرىدىغانلار ھەم بار.

ــ مۇشۇنداق بولسا نېمە بولۇپ كېتىۋېرمىز؟ ــ دېدى كامىل دوكلاي پەس ئاۋازدا.

ــ خۇدا بىر يولدا قويار، بەزى ئىشلارغا پەقەت ئامال يوق.

ــ گەپنىڭ تېگىدىن ئالغاندا ئائىلە بۇزۇلۇپ كەتتى، بالايى ــ بەتتەرنىڭ تېگى مانا شۇ. ھايا پەردىلىرى يىرتىپ تاشلاندى، ئەنئەنىۋى ئەخلاق چاك ــ چېكىدىن بۆسۈلۈشكە باشلىدى، ئادەمىيلىك پەزىلەت ئېتىبارىدىن قېلىۋاتىدۇ. مۇشۇ پېتى كېتىۋەرسە كەلگۈسىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ. يەنمۇ ئوسال ئىشلار يۈز بېرىشى مۇمكىن، ــ دېدى تاھىر زوردۇن.

ــ بۇنىڭدىن بەتتەر يەنە قانداق ئىشلار بولار؟ ئىنسان دېگەن بۇنىڭدىن ئۆتە بۇزۇلۇپ بولالمايدۇ، بۇ يۇقىرى چەكتۇ، ــ دېدى كامىل دوكلاي.

ــ ھېچنېمە دەپ بولمايدۇ، ئادەمنىڭ ئىچىدىن ئارغامچا توقۇناقتىن باشقا ھەممە نەرسە چۈشىدۇ، دەيدىغان گەپ بار ئەمەسمۇ.

ــ بۇنداقمۇ دەپ كەتمەڭلار، ــ دېدىم مەن ئۇلارغا قاراپ، ــ نەچچە قىزنىڭ يالىڭاچ ئۇسسۇل ئويىنىشى بىلەن تۇغۇشىپ كېتەرمىزمۇ؟ دەپ غەمگە چۆكۈپ كەتسەك بولمايدۇ، ئۇ ناھايىتى بىر نەچچە ياكى نەچچە يۈز قىز بولۇشى مۇمكىن... نەچچە مىليون ئاياللىرىمىز بىر ئوبدان تۇرۇۋاتامدۇ.

ــ ئۇنداق دېگەن بىلەن بىر قازان ئاشنىمۇ بىر تال چۆچۈن بۇلغاپ يېگۈسىز قىلىۋېتىدۇ، ــ دېدى كامىل دوكلاي.

ــ بىر تال چۆمۈلە بىر زور توغاننى ۋەيران قىلىۋېتەلەيدۇ، ــ دېدى تاھىر زوردۇن كامىل دوكلايغا بولۇشۇپ.

ــ چۈمۈلىلەر ھەرقانچە قىلىپمۇ زور دەرەخنى يىقىتالمايدۇ، ــ دېدىم مەن كۈلۈپ.

— ئەستاغپۇرۇللا... — كامىل دوڭغاي ماڭا ئاچچىق بىلەن قاراپ قويدى. ئەسلىي ئۇنىڭ بىلەن تاكاللاشمىسام بوپتىكەن.

كامىل دوڭغاي بىلەن تاھىر زوردۇن خوشلىشىپ كېتىپ قېلىشتى. مەن ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدىم. مەن مۇشۇنداق ئادەملەر بىلەن بىللە ياشايمەن، ئۇلاردا نېمىدۇر بىرنېمە كەم، نېمىدۇر بىر نەرسە ئارتۇق... بەلكىم ئۇلارمۇ مەن توغرۇلۇق شۇنداق ئويلايدىغاندۇ.

ئۇلار كەتتى، مەن يالغۇز قالدىم. نېمە ئۈچۈندۇر بىر تۇرلۇك غېرىبلىق مېنى ئايلىنىپ يۇرىكىمنى قىسۋاتقاندەك قىلاتتى. پەرھات نېمە ئىش قىلىۋاتىدىكىن؟

پەرھاتنىڭ ئۆيى قالايمىقان تۇراتتى، ئۆيدىن كىر ھىدى كېلەتتى، مەن ئەنسىز بىر تۈيغۇدىن ئاسقىپ كەتتىم، قانداق تۇر بىر سەۋەبلەر بىلەن مەنمۇ پەرھاتنىڭ ھالىغا چۈشۈپ قېلىشىم مۇمكىن ئىدى. بۇ دۇنيادا يىمىرىلمەيدىغان قىيا، يىقىلمايدىغان قارىغاي، ئۆرۈلمەيدىغان چوققا بولمايدۇ، ئۇلارغا سېلىشتۇرغاندا ئادەمنىڭ يىقىلىشى، بىرەر شۇم سەۋەبتىن ئەسلىدىكى ئۆزىگە ئوخشىماي قېلىشى ئادەتتىكى بىر ئىش.

پەرھات ئۆزىدىن ئەنسىرەۋاتقاندەك قىلىدۇ.

— نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسەن؟

— ھېچنېمە.

— بۇنداق كېتىۋەرسەڭ بولماس، بىكارچىلىق ئادەمنى تۈگەشتۈرىدۇ.

— مەن نېمە قىلالايمەن؟ كاللامنى ۋەھىمە، قورقۇنچ ئىگىلەپ كەتتى.

— نېمىدىن قورقىسەن؟

— بىلمەيمەن... ئالىم كىتاب دېگەن جاراھەت مەن بولۇپ قالدىم... ھاياتنىڭ جاراھىتى...

— بۇنداق دېمە، — دېدىم مەن پەرھاتنىڭ ئۆمىسە چىرايىغا

قارىماسلىققا تىرىشىپ.

پەرھات دۇنيانى تاشلىۋەتكەندەك، دۇنيا پەرھاتنى تاشلىۋەتكەندەك ئىدى.

بۇ دۇنيانى سۆيۈش بىزنىڭ ئەزەلىي ھەم ئەبەدىي بۇرچىمىز، مەن شۇنداق ئويلىدىم، پەرھاتمۇ شۇنداق ئويلايدىغاندۇ. ئەمما، سۆيۈش تەس، سۆيۈلمەك ئاسان ئەمەس. سۆيۈش، سۆيۈلمەك تەقدىردىنمۇ؟ ياق. ئەمسە نېمىدىن؟ بۇنىڭ ئۆزى سىر. مىليون ئادەم ئىچىدە كۆڭۈل بەرگىلى بولىدىغىنى بىرلا، نە چارە؟

※ ※ ※

مۇشۇنداق چاغدا لەيلى يېنىمدا بولسا.

بۇ جاھاندا ھەركىمنىڭ دەردىگە دەرمان، مەلھەم بولىدىغان بىر ئادەمى بولىدۇ. ئۇنداقلارغا يولۇقماق، تېپىشماق بەسىي مۇشكۈل.

مەن شۇنداق ئويلاپ قالاتتىم.

ـــ يېقىندا «قىرىق ياشلىق ئەرلەر»دىگەن بىر شېئىرنى ئوقۇدۇم، سىزنىڭمۇ قىرىق يېشىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن.

قىرىق ياش... ئادەمنى تەمتىرىتىپ قويىدىغان ياش. كىشىنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلىدىغان ياش. باھار بىلەن خوشلىشىش بوسۇغىسىدىكى ياش.

ـــ قېرىپ كېتىپتىمەن، قورقمەن.

ـــ نېمىدىن قورقىسىز؟

ـــ سىزدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورقمەن.

ـــ قىرىق يېشىڭىز بىلەن مەندىن ئايرىلىپ قېلىشنىڭ نېمە ئالاقىسى بار؟

ـــ ئالاقىسى بار، مەن قېرىدىم، غۇنچىدەك بىر قىزنىڭ

ياشلىقىغا ماس كەلمەسلىكىم مۇمكىن.

ــ قويۇڭ ئۇنداق گەپنى، ــ لەيلىنىڭ چىرايىدىكى جا-
ھانغا نۇر بەرگۈچى ئىسسىق تەبەسسۇم يۇرىكىمنى سىلاپ ئۆت-
تى، ــ قىرىق ياش ئىنسان ئۆمرىدىكى ئەڭ تاۋلىق چاغلار
تۇرسا... مەن سىزنىڭ بىر كۈنلەردە يېنىمدىن يوقاپ كېتىشى-
ڭىزدىن ئەنسىرەيمەن.

ــ شۇنداق ئويلىسىڭىز خوپ. سىز دېگەن ھېلىقى «قىرىق
ياشلىق ئەرلەر»دېگەن شېئىرنى مەنمۇ ئوقۇغان، ئۆزۈمگە تە-
سەللى تاپقان ئىدىم.

ــ تەسەللى دېگىنىڭىز نېمىسى، كۈچ، غەيرەت ئالسىز.

لەيلى شۇنداق دەپ نازۇك قوللىرى بىلەن مۇرەمگە ئېسى-
لىپ مېنى يېنىككىنە قۇچاقلىدى. شۇ چاغدا جاھانىنىڭ مۇشۇ
پېتى توختاپ قېلىشىنى ئارزۇ قىلغان ئىدىم.

لەيلىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورقاتتىم، لەيلىدىن ئايرى-
لىپ قېلىش دېگىنىم ئۇنىڭ ماڭا قارىمايلا قېلىشىدىن قورققا-
نلىقىم ئىدى. بۇ مېنىڭ ئەركەكلىك شەۋكىتىمگە چۈشكەن داغ
كەبى بىر قارا تۇيغۇ بولسىمۇ، بىراق شۇنداق بىر ھېس يۈرە-
كىمنىڭ چوڭقۇر بىر يەرلىرىدە قارا رەڭدە دۈگدەرەپ، شۇمشى-
يىپ تۇراتتى. باھارنىڭ ئىللىق كۈنلىرىدە، يازنىڭ مېھرلىك
كۈنلىرىدە، كۈزنىڭ چىرايلىق كۈنلىرىدە، قىشنىڭ قەھرلىك
كۈنلىرىدە لەيلى يېنىمدا، ئەتراپىمدا، كۆز ئالدىمدا، قولۇم يې-
تىمدىغان يەردە بولماي قالسا قانداق قىلارمەن؟ دەپ ئەنسىرەيت-
تىم.

لەيلىنىڭ ماڭا ئۆچ بولۇپ قېلىشىدىن قورقاتتىم. بۇ مەز-
دىكى ئەڭ ئوسال تۇيغۇلارنىڭ بىرى ئىدى. ھېچنېمىدىن ھېچ-
نېمە يوق شۇنداق ئويلاپ قالاتتىم. ئۇنىڭدىكى لاتاپەت، ئۇنىڭ-
دىكى نازاكەت، ئۇنىڭدىكى سۇلكەت، سالاپەت، ئۇنىڭدىكى مېھىر ـ
مۇھەببەت مېنى مۇشۇ دۇنياغا مەھكەم باغلاپ تۇرىدىغان نەرسە-

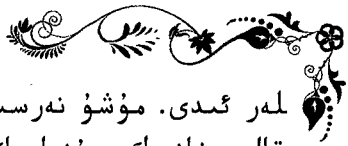

لەر ئىدى. مۇشۇ نەرسىلەر بولمىسا مەن ھەممىدىن ئايرىلىپ قالىدىغاندەك، دۇنيا ماڭا كېرەكسىز، مەن دۇنياغا كېرەكسىز بولۇپ قالىدىغاندەك سېزەتتىم.

لەيلىگە ئۆچ بولۇپ قېلىشتىن قورقاتتىم. لەيلىنىڭ كۇلكىسىدىن، تەبەسسۇمىدىن، ئوماق قىلىقلىرىدىن، نازلىق يېپىشىشلىرىدىن، جاندەك شېرىن ئېسىلىشلىرىدىن بىزارلىق ھېس قىلىپ قېلىشتىن قورقاتتىم.

لەيلىنىڭ گۇل كەبى ژۇجۇدىغا قانماي ياشاپ كېتىدىغاندەك، ئۆمرۇم مەستخۇشلۇق ئىچىدە ئۆتىدىغاندەك، لەيلىنىڭ يۇرىكىم قانماس خۇمارىغا چۆمۈلۈپ كۇنلىرىم ئۆتىدىغاندەك ئىدىم.

لەيلىنىڭ روھى، لەيلىنىڭ ژۇجۇدى، لەيلىنىڭ ھەرىكىتى، لەيلىنىڭ سۆزلىرى، گەپلىرى مېنىڭ روھىمنىڭ ئاچ، كەمتۇك يەرلىرىنى تولدۇرىدىغان شىپا ئىدى. مەن نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ مېنى ئەخلاقسىزلىقتا ئەيىبلەيدىغانلىقىنى بىلەتتىم. تىللايدىغانلىقىنى بىلەتتىم، مەنمۇ ئىلگىرى مەندەك ئادەملەرنى يەتكۇچە تىللىغان، قارغىغان، ھاقارەتلىگەن ئىدىم.

لەيلى كۆزلىرىگە ياش ئالدى.

ــ ئۆگەي ئانام مېنى ئەرگە بېرىشنىڭ كويىغا چۈشتى...

ــ ئۇنى قېچىپ كەتتى، دەۋاتاتتىڭىزغۇ؟

ــ قاچماپتىكەن، ھېلىقى پۇللارنى ئېلىپ شۇنىڭ بىلەن يوقالدىمىكىن دېسەم يەنە قايتىپ كەلدى.

ــ دادىڭىز نېمە دەيدۇ؟

ــ دادام ئۇنىڭ ئالدىدا قورقۇپ، تەمتىرەپ يۇرۇۋاتىدۇ، مەن بىر ئىشنى سېزىپ قالدىم، ئەمما ئىسپاتلىيالمايمەن.

ــ قانداق ئىشنى؟

ــ بەك قورقۇنچلۇق، ئانامنىڭ ئۆلۈمى...

ــ نېمە دەۋاتىسىز؟

— هېچنېمە... مەن ئەمەلىيەتتە هېچنېمىنى بىلمەيمەن. مەن سىقىلىپ كېتىۋاتاتتىم، بىر نەرسە قىزىتىلغان زەخ بولۇپ يۇرىكىمگە قادىلىپ تۇراتتى.

— ئۇنىڭ نېمە دەپ سىزنى ئەرگە بەرگۈسى كېلىپ قالغاندۇ؟

— ئۇ ئۆيىمىزنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالماقچى، مېنى كۆزدىن يوقاتسا مەقسىتىگە يېتەتتى. ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشسام دادام بەكلا بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالىدۇ، ھەممە دەردىنى دادامدىن ئالىدۇ، دادامنى دەپ مەن بىرنېمە دېيەلمەيمەن... ئۆيىمىز قولدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك قىلىدۇ... قانداقمۇ قىلارمەن؟

لەيلىنىڭ كۆز يېشى تارامىلاپ تۆكۈلدى. مەن مۇشۇنداق چاغدا نېمە قىلىشنى بىلمىشىم كېرەك ئىدى. قىزلار يىغلىسا بولمايتتى، قەلبىمىزدىكى قىزلار ئېچىنىشلىق ھالدا قالسا، ئېچىنىشلىق ھالدا يىغلىسا بولمايتتى. بىز ئۇلارنىڭ يىغىسىغا قاراپ تۇرىدىغان بولۇپ قالدۇق.

— ئۇ سىزنى كىمگە بەرمەكچىكەن؟

— بىر نەۋرە ئىنىسىگە.

— سىز نېمە دېدىڭىز؟

— سىزنىڭچە نېمە دېگەندىمەن؟

— قوشۇلدىڭىز.

— مانا ئەمىسە... — گېپىم تۇگىشى بىلەن لەيلى مۇشتۇملىرى بىلەن مەيدەمگە نەچچىنى ئۇردى. مەن ئۇنى قۇچاقلىۋالدىم.

— مۇشۇ كۈنلەردە سىز بولمىغان بولسىڭىز مەن قانداق قىلار ئىدىم؟

لەيلى ئۆكسۈپ يىغلىدى.

لەيلى يىغلىغان، قورققان، دەرد تارتقان شۇ كۈنلەردە مەن نېمە قىلىشىم كېرەك ئىدىكىن؟

مەن «قىرىق ياشلىق ئەرلەر» دېگەن شېئىرنى ئىكرامغا ئوقۇپ بەردىم، ئۇ ھېچنېمە دېمىدى.

— سېنىڭچە قانداقكەن؟

— ياخشىكەن.

— بۇنى مەنمۇ ئوقۇغان، يەنە بىرەيلەنمۇ ئوقۇپتىكەن. مەن بۇ گەپنى دەپ بولۇپ ئوڭايسىزلىنىپ قالدىم.

— كىم ئوقۇپتۇ؟ — دېدى ئىكرام.

— ھېچكىم، ئىشقىلىپ قىرىق ياشقا كىرىپ قالدۇق، تۇ-زۇك ئادەم بولايلى...

※ ※ ※

ئالىم كىتابنى كۆرمىگىلى خېلى كۈنلەر بولۇپ قالدى. پەرھات بىلەن ئالىم كىتابنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ تۇرۇشمۇ مۇ-ھىمدەك قىلاتتى.

— دۆت ئادەملەر ئارىسىدا تۇرىۋەرسىمۇ دۆت بولۇپ قالا-مدۇ نېمە؟

ئالىم كىتاب مەسخىرىلىك كۈلدى. ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلاپ نېمىشقا مۇشۇ گەپنى قىلغانلىقىنى بىلمىدىم. ئىشقىلىپ ئۇنىڭ مۇشۇ گەپنى دېيىشىنىڭ بىرەر سەۋەبى بار.

كۈنلەر بىر خىل ئۆتۈۋاتقىلى بەك ئۇزاق بولدى. بۇ بىر خىللىقنىڭ ئىچىگە شۇقەدەر مۇلايىم جىمجىتلىق، ئىلمان ھەم تۇزى كەم تۇيغۇلار مەھكەم ئورنىشىۋالغان ئىدى. مەن ھاراق ئىچمىدىغان، تاماكا چېكمىدىغان، ئۆزىنىڭ بىر تۇغقانلىرىنىڭ ئىنسابسىزلىقىدىن قاقشايدىغان، يوللارنىڭ تار ياسالغىنىدىن بىزار بولىدىغان، قاتناش ۋەقەلىرىنىڭ سەۋەبى ھەقىقىدە پەقەت ئويلاپ باقمايدىغان، قۇرۇق ئۇزۇم يېسە چىشى ئاغرىيدىغان ئا-دەملەر ئارىسىدا كۈن ئېلىۋاتاتتىم. باشقىلارمۇ شۇنداق ئىدى،

www.uyghurkitap.com

ھەممەيلەن بىر - بىرىمىزگە سۈركىلىشىپ بىر - بىرىمىزنىڭ كىملىكىنى تامام ئۇنتۇپ كەتكەن ئادەملەر ئىدۇق.

قاقشاشقا بولمايدۇ، قاقشىغان بىلەن ھېچ ئىش ھەل بولمايدۇ، تەرلەپ - پىشىپ ياشاش كېرەك بولىدۇ، باشقا ئامال يوق.

مۇسا قادىرنى كۆردۈم. ئۇ ئالدىراش كېلىۋاتاتتى. مۇسا قادىر مەن تونۇيدىغان ئادەملەرنىڭ بىرى. ئۇچرىشىپ قالساق قىزغىن ئەھۋاللىشىپ كېتىمىز، ئەمما ئىزدەشمەيمىز. ئادەملەر ئارىسىدا تەبىئىي ھالدا بىر - بىرىگە يېقىنلاشتۇرىدىغان، بىر - بىرىگە يېقىن كەلگىلى قويمايدىغان، كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان بىر نەرسە بولۇشى مۇمكىن، دەپ ئويلايمەن. بەزى ئادەملەر بىلەن مەنپەئەتى تەگسىمۇ پەقەت چىقىشقىلى بولمايدۇ.

ـــ قانداق ئەھۋالىڭ؟ ـــ مۇسا قادىردىن ئەھۋال سورىدىم، ئۇنىڭ كىيىملىرى قالايمىقان، ئۇستىبېشى توپا - تەرەت ئىدى.

ـــ ئەھۋال ياخشى ئاداش، ئۆي كۆچكەن، يېڭى ئۆيگە بۇرۇنقى ئۆي جاھازلىرىنى جايلاشتۇرۇپ بولالماي يۇرۇۋاتىمەن.

ـــ يەنە كۆچىتۇڭمۇ؟

ـــ سەن بىلەن كۆرۈشكەندىن بېرى ئۇچ قېتىم كۆچۈپ بولدۇم قارا، نېمە بولدىكى بۇ ئۆيلەرنىڭ بىرىمۇ دىتىمغا ياقمىدى. بىرسىگە كۈن ياخشى چۈشمەيدىكەن، بىرسى قاراڭغۇ، يەنە بىرسىنىڭ ياتاقلىرى بەك كىچىككەن. ئەمدى يەنە بىر ئۆي ئالىدىم، شۇنىڭغا كۆچۈۋاتىمەن.

ـــ بۇ ئالغىنىڭ قانداقراقكەن؟

ـــ ياخشىدەك قىلىدۇ، ئۆزى بەكمۇ چوڭ ئەمەس، ئۆي بەك چوڭ بولۇپ كەتسە چىقىمى ئارتىپ كېتىدۇ - چۇ.

مۇسا قادىر يېڭى ئۆيىنىڭ ئورنىنىڭ مەكتەپكە، دوختۇرخانىغا يېقىنلىقى، كۈن نۇرىنىڭ ئوبدان چۈشىدىغانلىقى توغ-

رۇلۇق تەپسىلىي سۆزلەپ بەردى.

مۇسا قادىر خوشلىشىپ كېتىپ قالدى. نېرىدىن يۈك - تاق بېسىلغان بىر نەچچە ئۇچ چاقلىق موتوسىكلىت كېلىۋاتاتتى. ئۇزاققىچە ئۇنىڭ تېز - تېز قەدەم ئېلىپ مېڭىشلىرىغا قاراپ قالدىم. مەن ئۇنىڭغا نېمىدۇر بىر نېمە دېمەكچى بولۇپ دېيەلمىدىم. كۆڭلىگە كېلىپ قالمىسۇن، دېسەم كېرەك. خەق قانداق قىلسا ئۆزىنىڭ ئىشى ئىدى، ئەمما مەن مۇسا قادىرنىڭ ئۆي كۆچۈشلىرى توغرۇلۇق ئۇزاققىچە ئويلىنىپ قالدىم.

— ئادەم ئۆزىگە ئۆزى جاپا سالمىغان نەرسە.

بۇ گەپنى ئالىم كىتاب دېگەن بولۇشى مۇمكىن.

— ئادەم دېگەن راھەت قوغلىشىپ ياشايمىغان نەرسە.

بۇ گەپنىمۇ ئالىم كىتاب دېگەن بولۇشى مۇمكىن.

— دىققەت قىلدىڭمۇ؟ ئادەملەردىن چاتاق چىقىۋاتىدۇ جۇمۇ.

بۇ گەپنى پەرھات دېگەن. شۇ چاغدا پەرھاتنىڭ تۇمانلىنىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنىڭ غېرىبانە چاقناپ كەتكەنلىكى ھېلىمۇ يادىمدا.

— قانداق دەيسەن؟

— ئىشقىلىپ شۇنداقراق بىلىنىپ قېلىۋاتىدۇ. ھەممە ئادەمنىڭ بىر يەرلىرى بىر قانداقتەك، بىرەر ئىش چىقماس - ھە.

پەرھاتنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى. ئۇ قورقۇۋاتقان بولسا كېرەك.

— ھېچ ئىش چىقمايدۇ.

دۇنيا مۇشۇنداق، قار پومزىكى دومىلىغانسېرى يوغىنايدۇ، سۇ تۆۋەنگە ئاققانسېرى تېز ئاقىدۇ، ئەندىن چۈشكەن ماشىنا ماڭغانسېرى سۈرئىتى ئېشىپ كېتىدۇ. تۇرمۇش داۋانغا يامىشىپ قاندەك ئەمەس تۆۋەنگە سىيرىلغاندەك بىر ھالدا داۋام قىلىدۇ.

شۇڭا بۇۋام ئېيتقان چۆچەكنى ئاڭلاشقا ھېچكىمنىڭ ۋاقتى يوق. ئىسسىق نەرسىلەرنىڭ ئورنىنى چىرايلىق، سوغۇق نەرسىلەر ئىگىلەشكە باشلىغان زامانىدا ياشاۋاتىمىز.

ئۆيگە كىرسەم تېلېۋىزوردا ھايۋاناتلار دۇنياسى قويۇلۇۋاتاتتى، شىرلار بىلەن ياۋا كالىلارنىڭ ئېلىشىشلىرى قىزىقارلىق ھەم ئېچىنىشلىق ئىدى، ئوغلۇم تېلېۋىزورغا بېرىلىپ ھېچنېمىنى تۇيمايدىغاندەك ئىدى. مەن ئۇنىڭ قويۇق چاچلىق بېشىغا، چېكىتتەك كۆزلىرىگە قاراپ ئۇنىڭغا نىسبەتەن قەلبىمدە ھېچنېمە بىلەن تەڭلەشتۇرگىلى بولمايدىغان تۇغما مېھىر، ئامراقلىقنىڭ كۈۋەجەپ تۇرغانلىقىنى ھېس قىلدىم. شۇ قەدەر ئامراقلىق ۋە تەگسىز يېقىنلىقنىڭ ئاربىسىدا يەنە ئىككىمىزنىڭ مۇجەزىمىز پەقەت كېلىشمەيدىغان ھەقىقەتنىڭ بارلىقىنى ئېسىمگە ئالدىم. نېمىدۇر بىر نەرسە مېنى بېسىپ تۇراتتى، نېمىدۇر بىر نەرسە مېنى بىردە ئوڭغا، بىردە سولغا تارتقۇشلاپ تۇراتتى. كەم نەرسەمنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيتتىم. ھېچنېمىگە كۈچۈم يەتمەيتتى، ماڭا پۈتلاشقان تامنى ئېلىۋېتەلمەيتتىم، بىر ئوبدان يەرگە سايە سېلىپ بولغىلى قويمايدىغان، دىتمىغا ياقمىغان دەرەخنى كېسىۋېتەلمەيتتىم. كۈندە ئۇچرىشىپ تۇرىدىغان ئادەملەرنىڭ ئىچىمنى سىقىدىغان، جېنىمغا ئىكەك سالىدىغان خۇي ـ پەيئىلىنى ئۆزگەرتەلمەيتتىم... ئوغلۇمنىڭ تەلەپلىرىگە ياق دېيىشىمنىڭ سەۋەبى مۇشۇلارغا ئالاقىدار بولسا كېرەك. مېنى چۈشەنمەيدىغان ئادەملەر بۇ ھالنى بىلسە ئېشەكە كۈچۈك يەتمىسە ئۆر تۇقۇمىنى، دېگەندەك مۇشۇ دۇنيادىن ئالالمىغان ئاچچىقىنى، دۇنيا ئۇنىڭغا قالدۇرغان جاراھەتلەرنىڭ ئەلەملىرىنى ئوغلىدىن ئېلىۋاتقان بولۇشى مۇمكىن، دەپ ئويلاپ قالاتتى.

ئىشەك چېكىلدى، ئوغلۇم مىدىرلاپمۇ قويمىدى، ئۇنىڭ ھېچنېمە ئاڭلىمىغاندەك ئولتۇرۇشى ئىچىمنى پۇشۇرغان بولۇ-

سمۇ، بىرنېمە دېمىدىم. توغرىسى ئۇ يۇگۇرۇپ بېرىپ ئىشىكنى ئېچىشى كېرەك ئىدى، مەن ئۇنىڭغا ئاچچىق بىلەن قاراپ قويۇپ ئورنۇمدىن تۇردۇم. بىراق، ئۇ پەرۋايى پەلەك شىرلار بىلەن ياۋا كالىلارنىڭ ئېلىشىشلىرىغا قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ساددا، ئاق، پاكىز تەپەككۇرىدا شۇ ھالدا نېمىلەرنى ئويلاۋاتقاندۇ-لىقىنى بىلمەيمەن، بەلكىم ئۇ شىرلارغا نەپرەت بىلدۇرۇپ كىلارغا ئىچ ئاغرىتىۋاتقاندۇ. بۇ دۇنيانىڭ شۇنداق بىر قائىدىسى بار، غالىبلارغا غەزەپ قىلىپ مەغلۇبىيەتچىلەرگە ھېسداشلىق قىلىدىغان.

ئىشكىتە پەرھات قاراپ تۇراتتى، چىرايى بىر قېسىملا، ئاغرىپ تارتىپ قالمىغاندۇ بۇ؟ مەن ئىشكنى ئۇلۇغ ئېچىپ ئۇنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدىم.

— قېنى ئۆيگە كىرگىن.

— بولدى، سىرتتا پاراڭلىشايلى.

— ئىشىك تۇۋىدىن يانماي ئۆيگە كىر، سەت تۇرىدۇ.

— ياق، بالىلار چۆچۈپ قالمىسۇن، سىرتقا چىقايلى.

ئىككىمىز بىردەم تارتىشىپ يەنە تالاغا چىقتۇق.

— ئۆيدە ئولتۇرماي قاراڭغۇدا نېمە بار تالادا؟ قىزىقتە سەن.

— بۇ گەپنى ئۆيدە دېگىلى بولمايدۇ.

— نېمە گەپتى ئۇ، ئۆيدە دېگىلى بولمىغۇدەك، بىرەر يامان ئىشقا يولۇقۇپ قالمىغانسەن؟

— مېنى قويۇپ سېنىڭ گېپىڭنى قىلىشايلى. خەقلەرنىڭ گېپى راستمۇ؟

— نېمە گەپنى دەيسەن؟ — مەن پەرھاتنىڭ قاراڭغۇدا ئاران ئىلغا قىلغىلى بولىدىغان چىرايىغا قارىدىم.

— مەن ئەنسىرەپ قالدىم، ياخشىغا كۆن يوق، يامانغا ئۆلۈم دېگەندەك بىر ئىش بولۇپ قالمىغىيدى.

پەرھاتنىڭ ئاۋازى ھېچ ئۆزگىرىشسىز ئوخشىماپتتى، بوغۇق ھەم غاراڭ ـ غۇرۇڭ چىقاتتى. ئۇنىڭ تىترەڭگۈ ئاۋازى دەرەخلەرنىڭ قاتتىق ھەم مەزمۇت گەۋدىسى سىڭىشىپ كەتكەن قاراڭغۇلۇق بىلەن قوشۇلۇپ ۋەھىمىلىك ئاڭلىناتتى.

ـــ نېمىدىن ئەنسىرەيسەن، مەن بىلەن ئالاقىسى بارمۇ؟

ـــ سەن بىلەن ئالاقىسى بولمىسا سېنى چاقىرىپ نېمە قىلاتتىم؟

ـــ ئەمىسە گېپىڭنى دە، زادى نېمە ئىش بولدى؟

پەرھات ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ قويۇپ تاماكىسىنى قاتتىق شورىدى، تاماكىنىڭ چوغى قىزىرىپ كۈچلۈك پارقىراپ كەتتى. ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولمايدىغان قاراڭغۇدىمۇ ئۇنىڭ ماڭا مىختەك تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى ھېس قىلىپ تېنىم تىكەنلەش-كەندەك بولدى. ئۇ تاپماقچى بولغان سوئالنى تاپسا بولاتتى، پەرھاتنىڭ دېيىشىچە، ئۇ سوئالنى تاپسا، ئاندىن جاۋابىنى تېپىپ چىقسا بىزنى بۇ دۇنيادا تېڭىرقاش، گاڭگىراش ئىچىدە ئازابلىغان جىق ئىشلار ھەل بولۇپ كېتىدىكەن، ئەمما ئۇ شۇنچە باش قاتۇرۇپ ھېلىقى سوئالنى تاپالمىغاندەك قىلاتتى.

ـــ سالامەتلىكىڭ قانداقراق؟ ماڭا راست گەپنى دېگىن.

ـــ ناھايىتى ياخشى.

قاراڭغۇلۇق ناھايىتى ئېغىرداك بىلىنىپ كەتتى. بۇ قاراڭغۇلۇق كۆڭلۈمگە سىڭىشىپ كەتمىسىلا بولاتتى. ئالىم كىتاب بىلەن ئادەمنىڭ كۆڭلى، قەلبى توغرۇلۇق ئۇزۇن پاراڭلاشقاندىن كېيىن ئۆزۈمگە قاراپ بېقىپ چۆچۈپ كەتكەن ئىدىم. ئۇنىڭ: مەسىلەن، بىر ئادەم... دەپ باشلىنىدىغان سۆزلىرىدىكى مىسالىغا ئالغان ئادەم خۇددى ماڭا ئوخشايتتى. كېيىنكى كۈنلەردە مەن ئەڭ قورقىدىغان، ئەڭ يىرگىنىدىغان نەرسە دەل ئاشۇ كۆڭۈلدىكى قاراڭغۇلۇق بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بۇرۇنلاردا پەقەت يادىمغا ئالمىغانىدىم. مەن ئۆز قەلبىگە ئىگە بولالمىغان، ئۆز يۈ-

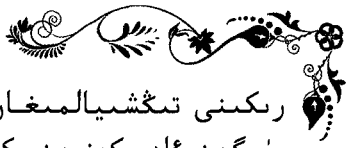

ربكىنى تەكشىيالمىغان، ئۆز كۆڭلىنىڭ رەڭگىنى بىلەلمەي يۈرگەن ئادەمكەنمەن. كۆڭلۈمگە ئورنىشۋالغان قارا رەڭلىك ما- نانلار ھەم قاراڭغۇلۇقلارنىڭ كېلىش سەۋەبىنى بىلىشكە ئۇرۇ- نۇپ باقمىدىم. مەن ئۆز كۆڭلىنىڭ قاراڭغۇ ھەم تار بۇلۇڭلىرى- دا تەمتىرەپ يۈرگەن ئادەملىكىمنى ئۇزاقتىن كېيىن بىلدىم. بىلگەن چېغىمدا مەن ھەممىگە كۆنۈپ قالغان ئىدىم. زاھىرەن يورۇقلۇققا كۆمۈلۈپ تۇرغان بەختىيار ئادەمنىڭ باتىنىنىڭ مۇزدەك سوغۇق قاراڭغۇلۇققا چىرمىشىپ قالغانلىقىنى ھېچ- كىم چۈشەنمەيدۇ.

— سالامەتلىكىڭ راست ياخشىمۇ - يا؟ ماڭا راست گەپ قىل.

— ئەلۋەتتە، ناھايىتى ياخشى.

— مەندىن يوشۇرمىغىن.

قاراڭغۇدا پەرھاتنىڭ ئېغىر تىنىقلىرى ئاڭلىناتتى، ئۇ تا- ماكا تۇتاشتۇرۇش ئۈچۈن چاقماق ياندۇردى، چاقماق يورۇقىدا ئۇنىڭ ئورۇق يۈزى ماڭا خۇددى تاتىرىپ كەتكەندەك، يوغان، نۇرسىز كۆزلىرى قىزىرىپ قالغاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. سۇس يورۇقتا ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن پەرھات تېخىمۇ ئورۇق كۆ- رۈنەتتى.

— ئاڭلىسام سېنى ئېغىر بىر كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قاپتۇ، دەيدۇغۇ؟

— نېمە كېسەلكەنمەن؟

— مەن نەدىن بىلەي؟ سەندىن سوراۋاتىمەن. راك ياكى ئەيدىز دېگەندەك بىر نېمىلەر ئەمەستۇ؟

بۇ نېمە دەيدۇ ئەمدى؟ قاراڭغۇلۇقتا شۇم نەرسىدەك كۆ- رۈنگەن قىپقىزىل چوغ يۈرىكىمگە بىر ئەنسىزچىلىك سېلىپ قويدى... نېمە دەيدىغاندۇ بۇ، بىز مۇشۇنداق قورقۇنچلۇق نەر- سىلەر ئىچىدە ياشايدىغان ئادەملەرمۇ؟ مىسالەن، ھازىر ئۇ ئاغ-

زىغا ئالغان كېسەللەر بەكمۇ قورقۇنچلۇق، ئىككىسىنىڭ بىرى- گە مۇپتىلا بولغان ئادەم بۇ دۇنيادا تامام تۈگىشىدۇ، پۈتۈنلەي نابۇت بولىدۇ، مەن بۇنىڭغا تولۇق ئىشەنگەن هالدا گاڭگىراپ تۇرۇپلا قالدىم.

ــ نېمە بولغانسەن؟ بۇنداق بالا ـ قازا نېمە دەپ ساڭا يو- لۇققاندۇ؟

ــ ئەمەلىيەتتە... بۇ...

مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەيلا قالدىم. بۇنىڭ پۈتۈنلەي يالغان ئىكەنلىكىگە پەرهاتنى قانداق ئىشەندۈرۈشكىمۇ ئەقلىم يەتمىدى. هازىر خەقلەر بىر ـ بىرىگە ئىشەنمەيدىغان بولۇپ قالدى، ئىشەنچ دېگەن نەرسە ئەنقانىڭ تۈخۈمىدەك ئەتىۋار بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. ئالىم كىتابنىڭ قوللىرىنى شىلتىپ دېگەن گەپ- لىرىدىن قارىغاندا ئىشەنچ قالمىغانسېرى جاهان شۇنچە تايىن- سىز، شۇنچە مەينەت، شۇنچە بىمەنە، شۇنچە جاپالىق هەم سەس- كىنىشلىك بولۇپ كېتىدۇ. ئادەمنى مەغرۇر هەم خۇشال ياشا- غىلى قويمىدىغان نەرسە دەل يۈرەكتىكى ئىشەنچ بولۇشى مۇم- كىن. مۇشۇ نەرسىدىن ئاجراپلا كەتسەك بىز ئەمەلىيەتتە هەممە نەرسىمىزدىن مەهرۇم بولۇشقا باشلايمىز. ئەڭ جاپالىق ئىش باشقىلارنى راست گەپكە ئىشەندۈرگىلى بولماسلىق، راستقا ئە- شەندۈرگىلى بولمىغاندىكىن يالغاننى توقۇشقا توغرا كېلىدۇ، يالغان توقۇلغانىكەن هەم راست سۆز، راست ئىشنىڭ ئورنىغا دەسسىگەنىكەن، دېمەك بۇ يەردە ئىشەنچ توزغاقتەك توزۇپ كەت- تى، دېگەنلىك. كېيىنكى قەدەمدە بىز دىمىقىپ، بوغنۇقۇپ بىر ـ بىرىمىزنى قىينىپ، بىر ـ بىرىمىزدىن ئەنسىرەپ، گۇمانسىراپ خۇددى شىر، يولۋاسلار بار جاڭگالدا هەممە نەرسىدىن قورقۇپ، چۆچۈپ ياشىغاندەك ياشاش تەسكە چۈشىدۇ.

مەن تاماكا چوغىغا قاراپ قويۇپ ئاستا شۇبرلىدىم:

ــ مەندە راستىنى دېسەم ئاستا خاراكتېرلىك كاناي ياللۇ-

غى بار، يەنە تولا زۇكامداپ قالمەن، ئەمەلىيەتتە سەن دېگەندەك قورققۇدەك كېسەللەرنىڭ ھېچقايسىسى يوق. خۇدادىن ساقلىق تىلەيمىزغۇ.

ــ ئەگەر راستتىنلا شۇنداق بولسا مەيلى، بىراق خەقلەر-نىڭ دېيىشىچە، سەندە بايا دېگەن كېسەلنىڭ ھېچ بولمىسا بىر-ىرەرسى بولۇشى مۇمكىنمىش.

ــ نېمىشقا بۇنداق ئويلاپ قالدىڭ؟

ــ ئادەم دېگەن خام سۈت ئەمگەن نەرسە، بىلىپ - بىلمەي يامان يولغا كىرىپ قالغان چاغلىرىڭ بولغان بولسا شۇنداق يەر-لەردىن تېپىۋالدىمكىن، دەپ ئويلايمەن.

ــ بۇنداق غەمنى قىلىپ يۈرمىگىن. مەندە ھېچ ئىش يوق.

پەرھاتقا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. بۇ جاھاندا زۇكامداپ قال-ساڭ، ئاغرىپ قالساڭ قايغۇرىدىغان، سەن ئۈچۈن ئەنسىرەيدى-غان، تەشۋىش قىلىدىغان بىرەر ئادەمنىڭ بولغىنىمۇ ياخشى ئىش، قەدىر ھەم سۆيۈلۈشكە تەشنا بولمايدىغان يۈرەك نەدە بولسۇن؟ ئەمما، پەرھاتنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن مەن بەكلا ھېرىپ كەتكەندەك بولدۇم.

ــ مەن كىرىپ كېتەي، كېيىن كۆرۈشەيلى.

ــ كىرىپ كەتمىسەڭ بولاتتى.

ــ نېمىشقا؟

ــ بىلمەيمەن. دىققەت قىلارسەن.

ــ نېمىگە دىققەت قىلمەن؟

ــ ئىشقىلىپ دىققەت قىلغانغا يەتمەيدۇ. بىرەر ئىش بولۇپ قالسا ماڭا دەرھال خەۋەر قىلارسەن.

ھارغىن كەيپىياتتا ئۆيگە كىردىم. ئوغلۇم تېلېۋىزورنى ئۆچۈرۈپ تاپشۇرۇق ئىشلەۋېتىپتۇ. خوتۇنۇم ياندىكى ئۆيدە يەنە شۇ كورېيەنىڭ فىلىملىرىنى كۆرۈۋاتسا كېرەك. تۇرمۇش دېگەن بۇ نەرسە بەكلا مەنىسىز ھەم تەمسىز بولۇپ كەتكەندەك تۇيۇلۇپ

كەتتى. تورۇسقا قاراپ كۆزۈمنى يۇمدۇم.

بىر كۈن ئۆتتى، بۇنداق كۈنلەر ناھايىتى جىق ئۆتكەن، بۇ نىڭدىن كېيىنمۇ يەنە ئۆتىدۇ، بىر كۈن بىر نېمەت، بىر پۇرسەت، ھەرنە ياخشىلىقلارنى قىلىشقا يېتىپ ئاشىدىغان ئۆزىمىزگە تەۋە پۇرسەت.

بىرەرسىگە مۇشۇ ئويلىغانلىرىمنى دېگۈم كەلدى. ئالىم كىتابنى ئەسلەپ قالدىم. ئىشتىن چۈشۈپ قورۇنىڭ ئالدىغا كەلسەم ئوغلۇم بىر نەچچە تال بادرا ياغاچ، مال ساندۇقىنىڭ تاختىيى دېگەندەك نېمىلەرنى باغلاپ، چېتىپ كىچىككىنە قوتاندەك بىرنېمىنى ياساپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ نېمە قىلماقچى بولغانلىقىنى بىلەلمەي بىردەم قاراپ تۇرۇپ كەتتىم. ئۇ مېنى كۆرمىدىمۇ ياكى كۆرسىمۇ كۆرمەسكە سېلىۋاتامدۇ، ئۆزىنىڭ ئىشىنى قىلىۋەردى. ئۇنىڭ كۆڭلىگە يەنە قانداق شەيتان ئوت سالغاندۇ؟ يېقىندىن بۇيان ئۇنىڭ بىلەن تازا پۇرچقىمىز پىشىشماي كېلىۋاتاتتى؟

ـــ چۈشكە نېمە تاماق قىلىپ قويىمەن؟

ئەتىگەندە خوتۇنۇم مۇشۇ سوئالنى ئۇنتۇپ قالماي سورايتى. بۈگۈن ئەتىگەنمۇ يەنە شۇ سوئال سورالدى. ئىنسان دېگەن توختاۋسىز تاماق يېيىشكە مەجبۇر بولىدىغان ئاجىزلىقى بىلەن يارىتىلغان. تاماق يېيىشكە مەجبۇر بولىدىغانلىقىمىز ئۈچۈن، يېسەك ـ يېسەك تويمايدىغانلىقىمىز ئۈچۈن بىز ھەر باالالارغا مۈپتىال بولىمىز. ئىنسانىنىڭ قورسىقى بىر ھېكمەت، ئازراقال نەرسە يېسە تويىدۇ، ئەمما داۋاملىق يېيىشى كېرەك. ھەرقانچە ئۈسساپ كەتكەن ئادەمنىڭ دەريادىكى سۇنى ئىچىپ بولالمايدۇ، ھەرقانچە ئاچ ئادەمنىڭ جىمى باغلاردىكى مېۋە ـ چىۋىلەرنى، ھەممە داستىخاندىكى ئاش ـ نانلارنى يەپ بولالمايدۇ، ئەمما بىز ھەممىنى يەپ بولالايدىغاندەك، ھەممىنى ئىچىپ بولالايدىغاندەك، قورسىقىمىز مەڭگۈ تويمايدىغاندەك تۇيغۇدا ياشاپ جاپادا قېلىۋا-

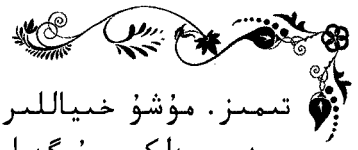

تىمىز. مۇشۇ خىياللىرىمنى ئالىم كىتابقا دېمەكچى بولۇپ دې-مىدىم. بەلكىم بۇ گەپلىرىم ئۇنىڭغىمۇ يېقىپ قالار بولغىيدى!

ــ لەڭمەن، ــ مەن ئۆزۈم ئامراق تاماقنى دېدىم.

ــ مانتا.

ئوغلۇم ماڭىمۇ، ئانىسىغىمۇ قارىماي شۇنداق دېدى. بۇ ئالدىنقى ھەپتىنىڭ دۈشەنبە ئەتىگىنىدىكى گەپ ئىدى.

ــ چۈشكە نېمە تاماق قىلىپ قويىمەن؟

ــ مانتا، ــ دېدىم مەن. شۇ تاماقنى يېگۈم كەلگەن ئىدى.

ــ لەڭمەن، ــ دېدى ئوغلۇم سومكىسىغا كىتاب، دەپتەر-لىرىنى سالغاچ قاپقىنى تۇرۇپ.

چۈشتە كەلسەم خوتۇنۇم لەڭمەن ئەتكەنىدى. مەن بىر ئاچ-چىقىنىڭ ئىچ - ئىچىمدىن قاينىاپ چىقىۋاتقانلىقىنى ھېس قىل-دىم. بۇ ئەلەم گېپىمنىڭ ئۆتمىگەنلىكىدىن بولۇۋاتامدۇ يا بۇل-مىسا ئانىسى بىلەن ئوغلۇمنىڭ ماڭا قارشىلىق قىلىۋاتقانلىقى-دىن بولۇۋاتامدۇ؟ بىلمىدىم، ئەمەلىيەتتە ئىككىلىسىلا ئوخ-شاشتەك قىلاتتى.

ئوغلۇم ئۆيگە كىردى، ئۇنىڭ كەيپى ناھايىتى چاغ ئىدى.

ــ سەن ھېلى نېمە قىلىۋاتاتتىڭ؟

ــ نېمىنى دەيسەن؟

ــ بايا بىر نەرسە ياساۋېتىپتىكەنسەن.

ــ ھە، قوتان ياسىدىم.

ــ قوتاننى نېمە قىلاتتىڭ؟

ــ ئوغلاق باقىمەن.

مەن تۇرۇپلا قالدىم. ئۇنىڭ سۆزلىرى شۇنداق بىمالال بو-لۇپ، ئاللىبۇرۇن قارار قىلىپ بولغانلىقى، مەسلىھەت سېلىپ ئولتۇرمايدىغانلىقى چىقىپ تۇراتتى. بىزنىڭ ئۆيدە مەندىن باش-قا بىرسى مۇشۇنداق بىر ئىشنى ئۆز ئالدىغا قارار قىلىپ، ئۆزى پىچىپ، ئۆزى تىكىپ كەتسە جۇدۇنۇم ئۆرلەيتتى.

— بۇ ئىشاك قاملاشماپتۇ.
— نەرى قاملاشماپتۇ؟
مەن قولۇمدىكى گېزىتنى ئۇستەلگە تاشلاپ قويۇپ يەنە قولۇمغا ئالدىم. گېزىتتە بىر كىشىنىڭ دەرەخ چاتاۋاتقان رەسمى تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆلكىسى يالغاندەك، رەسىمگە تارتقان ئادەمنىڭ زورلىشى بىلەن كۆلۈۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرەتتى.
— ئىكرام، نېمىشقا يېمەيسەن بالام؟
— نېمىشقا گۆش نان ئەتتىڭ؟
— داداڭ ئامراق تۇرسا...
— بىراق مەن ئۆچ...
— ئەمىسە ساڭا باشقا تاماق قىلىپ بېرەي.
— توختا، — دادام ئانامغا قاراپ قويۇپ ماڭا يۈزلەندى، — ئىكرام، سەن نېمىشقا گۆشنان يېمەيسەن؟
— مېنىڭ يېگۈم كەلمەيدىكەن.
— بۇ گەپنى ئىككىنچى قىلغۇچى بولما، ئاناڭ كۆيۈپ پىشىپ تەييار قىلىپ ئالدىڭغا ئەكەلسە مەن ئۆچ دېيىشتىن ئۇياڭمۇ؟ باشقا گەپنى قويۇپ ناننى يە...
دادامنىڭ شۇ چاغدىكى يۈمشاق، ئەمما ئېغىر ئاۋازى يەر يۈزىدىن يوقاپ كەتكىلى خېلى بولدى. مەنمۇ ئۇنداق سۆزلىيەلمىدىم، ئۇنداق سۆزلىسەمۇ ئاڭلايدىغان ئادەم تاپالمايدىغانىدەك قىلاتتىم.
— ئوغلاق دېگەن سەن بىلەن بىز باقىدىغان نەرسە ئەمەس.
— ئۇنى باققانىڭ زىيىنى يوق، پايدىسى بار.
— قانداق پايدىسى بار؟
— ئۆزى چىرايلىق نەرسە، چوڭ بولسا ساتساقمۇ يا بولمىسا سويۇپ يېسەكمۇ پايدىسى بار.
— سەن قانداقتۇر بىرنېمىنىڭ پايدىسى بار، دېگەنىدەك ئىشلارنى ئويلاپ يۈرمەي ئوقۇشۇڭنى ئوقۇ.

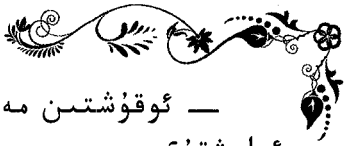

ـــ ئوقۇشتىن مەقسەتمۇ ئاخىردا بىرەر نەرسىدىن پايدا ئېلىشقۇ؟

ـــ نېمە دېدىڭ؟

ـــ ھېچنېمە.

ئوغلۇم شۇنداق دەپلا ياندىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۆيدىن كورپىنىڭ كۆرسە تۇگىمەيدىغان ئۇزۇن فىلىملىرىنىڭ ياد بولۇپ كەتكەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. مەن بۇ ئۆيدە مېنى قاندىقتۇر سوغۇق ھەم ئېغىر بىر نەرسىنىڭ كۈتۈۋاتقانلىقىنى ھېس قىلغاندەك بولۇپ گاڭگىراپ قالدىم. ئوغلۇمنىڭ ئوغلاق بېقىشى، پايدىنى كۆزلەشلىرى، يەنە ئوقۇش بىلەن پايدىنىڭ مۇناسىۋىتى ھەققىدىكى مۇجمەل گەپلىرى كاللامنى ۋاڭشىتىۋەتتى. ئۇنىڭ مەكتەپتە ئوقۇشى بىلەن ئوغلاق دېگەن نەرسىنىڭ ئالاقىدار چېقىپ قالغىنى قانداق گەپ؟ ئالىم كىتاب يا بولمىسا پەرھات ئىككىسىنىڭ بىرەرسى ئۆيگە كىرىپ قالغان بولسا...

※ ※ ※

ئەرمۇدۇننىڭ ئاستىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغانلار خېلى كۆپ ئىدى. قارتا ئويناۋاتقانلار بىلەن قارتا ئوينىغانلارنى تاماشا قىلىۋاتقانلار، مەسلىھەت بېرىۋاتقانلارنىڭ كەيپى جىددىي ئىدى. مەرۇپ توختى كۆزلىرىنى قىسىپ تەرلىرىنى ئېرتىشقىمۇ ئۇلگۈرەلمەي قالغانىدى.

سادىر مۇقىيتنىڭ يوغان گەۋدىسى ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى. ئۇ قانداقتۇر بىر نەرسىگە تەقەززا بولۇۋاتقاندەك، جىددىيلىشىۋاتقاندەك قىلاتتى.

سادىر مۇقىيت قوللىرىنى ئىشقىلاپ چۆرىدەپ ئولتۇرغانلارنى بىر ئايلىنىپ چىققاندىن كېيىن ئۇنلۇك ئاۋازدا دېدى:

ـــ بىزنىڭ ئەخمەقنى قاراڭلار، نېمە ئىشلارنى قىلىپ يۈ-

www.uyghurkitap.com

ربدۇ زادى؟

ــ نېمە قىپتۇ؟ ــ دېدى ئاربدىن بىرى.

ــ ئىشىنى قىلماي ئوقۇشسىز قالغان بالىلارغا ئىنانە قىلدىم، دەپ بىر مۇنچە پۇلنى خەققە چاتقاللىتىپ قويۇپتۇ دەتلا بۇ، توۋا دەيمەن...

ــ ساۋابلىق ئىشقۇ بۇ، ياخشى قىپتۇ، ئوغلۇتلا بەلەن بالا بوپتۇ دېگەن بىلەن... ــ دېدى تۇردى ياقۇپ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ.

ــ شۇ، بەلەن ئىش بوپتۇ زادى، مۇشۇنداق ياخشى ئادەملەر قانچە جىق چىقسا شۇنچە ياخشى.

قارتا ئويناۋاتقانلار ئۇ بىرنى دەپ، بۇ بىرنى دەپ سادىر مۇقىيتىنىڭ ئوغلىنىڭ بەلەن ئادەم بولغانلىقى، يېتىم ــ يېسىرلارغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ خۇش بولغۇدەك ئىش ئىكەنلىكىنى سۆزلەشتى. مەرۇپ توختىلا بىر ئېغىز ئۇن قاتماي قولدىكى قارتىسىغا تىكىلىپ ئولتۇراتتى.

ــ ما گەپنى، مېنىڭ بالامنىڭ ياخشى بالا بولىدىغان ۋەزىپىسى بارمىدى؟ خەقلەرنىڭ بالىلىرىمۇ پۇل چىقىرىپ، بىكارغا پۇل خەجلەپ ياخشى بالا بولسۇن...

سادىر مۇقىيتىنىڭ ئاۋازى ھەممىنى بېسىپ چۈشتى. ئۇنىڭ يوغان بەستى سەل ئېگىلىپ قالغاندەك قىلاتتى.

ــ بالىلىرىمىز بىر كىملەرگە ياخشىلىق قىلغانغا مۇنچىزا قاينىاپ كەتسەك بولمايتتى.

تۇردى ياقۇپنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ سادىر مۇقىيت قولىنى سىلكىدى.

ــ دېمەككە ئاسان بولغان بىلەن پۇل تاپماق ئاسانمۇ؟ مىڭ بىر جاپادا تاپقان پۇلنى بىكاردىن ــ بىكار بىركىملەرنىڭ بالىلىرىغا تۇتقۇزۇپ قويسا قانداق بولىدۇ؟

ــ مىللىي مائارىپنى گۈللەندۈرۈش ھەممىمىزنىڭ مەج-

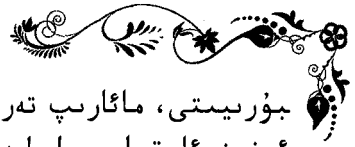

بۇرىيىتى، مائارىپ تەرەققىي قىلمىسا مىللەتنىڭ ساپاسىدىن ئېغىز ئاچقىلى بولمايدۇ، ساپاسىز مىللەتنىڭ ئىستىقبالى قاراڭغۇ بولىدۇ.

— ۋاي ۋاي... ما تاھىر زوردۇن نېمىلەرنى دەيدۇ ئەمدى؟... بۇنداق گەپلەرنى ئىدارەڭدىكى يىغىندا دېگىنە ئاداش، ئادەمنىڭ قوۋۇرغىسىنى ئېگىپ مىللىي مائارىپ، دەپ كەتكەنلىرىنى بۇنىڭ.

— بۇنى دېگەننىڭ نەرى يامان؟

— دېسەڭمۇ سەل قاملىشىدىغانراق قىلمامسەن؟...

— بۇ ئەسلىمۇ مۇشۇنداق گەپ تۇرسا.

— گەپ دېگەننى گېزىت يادلىۋالغاندەك قىلساق بولمايدۇ، ھەرقانچە بولسىمۇ...

— ئەمىسە نېمە دېسەم بولاتتى؟ — تاھىر زوردۇن قىزىرىپ كۆزلىرىنى ئالايتتى.

— نېمە دېيىشكىنى مەن بىلمەيمەن، ئەمما بايىقىدەك تېلىۋزوردا دەيدىغان گەپنى دېسەڭ شاتۇتىغا ئوخشاپ قالىسەن... ئاداش... ھەر نەرسىنىڭ ئۆزىنىڭ يارىشىقى بولىدۇ...

تۇردى ياقۇپنىڭ گېپى ئېغىر كەلدىمۇ تاھىر زوردۇن گەپ قىلماي جىم بولۇپ قالدى.

— ئۆزىمىزنىڭ گېپىگە كېلەيلى، — دېدى تاقەتسىزلىنىپ تۇرغان سادىر مۇقىيت قولىنى سىلكىپ تۇرۇپ، — بىزنىڭ ئەخمەقنىڭ نېمە قىلغىنى زادى بۇ؟

ھېچكىم ھېچنېمە دېمىدى، بىردەمدىن كېيىن ئاردىن بىرەيلەن ئېغىز ئېچىپ قالدى.

— سىزنىڭ بالىڭىزلا شۇنداق قىلمىسىمۇ باشقىلارمۇ قىلىۋاتىدۇغۇ ياردەم دېگەننى.

— ئەمىسە سەن نېمىشقا قىلمايسەن؟

— مېنىڭ پۇلۇم يوق، شۇڭا قىلمايمەن.

— پۇل تاپمايدىغانغا بىر كىم قولۇڭنى باغلاپ چۈشەپ قويمىغاندىكىن سەنمۇ پۇل تاپ، قارا بۇنىڭ گېپىنى.

سادىر مۇقىيتتىنىڭ چىرايى باشقىچە بولۇپ سۆزلىگۈچىگە گۆلەيدى.

— ئەمىسە سوتقا ئەرز قىلىڭ، بەرگەن پۇللىرىنى ياندۇرۇپ بەرسۇن.

— مېنى زادىلىق قىلىۋاتامسەن؟ مەن ئۇنداق قىلىدىغانغا سارالڭ ئەمەس.

— ئەمىسە قانداق قىلىسىز؟ بەرسە تېخى چىدىمىسىڭىز، قايتۇرۇۋېلىشنىڭ يولىنى كۆرسەتسە، تېخى ئۇنىمىسىڭىز.

— ئامال يوق، بىزنىڭ ئۆيدە سارالڭ ئادەم تولا، خوتۇن دېگەن سارالڭمۇ ئوغلىغا بولۇشۇپ ئوبدان قىپسەن بالام، تاپقان پۇلنىڭ ھەممىسى مېنىڭ دەپ ئويلاپ قالما، خۇدا بەزىدە بىر-مۇنچە ئادەمنىڭ رىزقىنى بىر ئادەمنىڭ ئالقىنىغا تاپشۇرىدۇ، ئىگىسىگە بېرىپ تۇرمىسالڭ كىشىنىڭ ھەقىقىنى يېگەن بولىسەن، ئاجىز - ئورۇقلارغا ياردەم قىلساڭ ئىشىڭ بەركەت تاپىدۇ، دەپ يۇرىدۇ... قانداق گەپ بۇ ئەمدى؟

— خوتۇنىڭىز ئوبدان ئايالكەن. ئوڭ گەپ قىپتۇ.

— ماڭغىنا نېرى سارالڭ دەلىتە، ئاشۇنداق قىپقىزىل زىيان بولىدىغان گەپنى قىلسا توغرا بولامدۇ ئۇ؟

— توغرا بولماي ئەمىسە.

— ماڭ نېرى، سەنمۇ تازا دوّت بىرنېمىكەنسەن.

— ئاغزىغا بىرنى قويىمەن ما گۇيىنىڭ ھېلى، ئۆزۈڭچە بىر كىمنى دوّت، كالۋا، يەنە بىرنېمە دەيدىغانغا سەن كىم ئىدىڭ؟ بۇ يەرنى قالايمىقان قىلما، قارتىمىزنى ئويىنىغىلى قوي، ھېلى بىكار ئوبدان بولىدۇ... — ئۇشتۇمتۇت ۋارقىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەن مەرۇپ توختىنىڭ بوغۇق ئاۋازى تىترەپ كەتتى. ئۇنىڭ تاقىتى تۈگىگەندەك قىلاتتى.

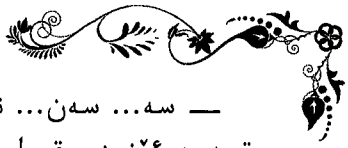

ـــ سه... سەن... تېخى... مېنى... ـــ سادىر مۇقىيت ئاچ-چىقىدىن ئۆزىنى قويارغا يەر تاپالماي قالدى. ئۇنىڭ يوغان گەۋدىسى ئالدىغا ئېگىشىپ قالغان ئىدى.

ـــ نېمە دەيسەن؟ كىم سېنى بۇ يەرگە چىقىپ دادلاپ بەر-سۇن دەپتۇ؟ بۇ ئەرز قىلىدىغان يەر ئەمەس... قاچان قارىسا ئوغلىنىڭ گېپىنى قىلىپ ئىلەشتۇرۇپ يۈرگەن...

ـــ دېسەم ئۆزۈمنىڭ ئاغزى... قانداق قىلسام شۇنداق قىلىمەن، نېمە دېگۈم كەلسە شۇنى دەيمەن. قانداق گېپىڭ بارمۇ؟

مەرۇپ توختى ئالدىغا دۈندى، ئۇنىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەندى. قولىدىكى چىرايلىق تىزۈالغان بۇركۈت قانتىنى يېيىلغاندەك قارتلار كۆزگە ئالاھىدە تاشلىناتتى. كىم بىرسى ئۇنى جىملەپ جايىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويغان ئىدى، مەرۇپ توختى يەنە ئاغزىنى بۇزدى:

ـــ بۇ ساراڭنىڭ ھامان بىر كۈنى چىشىنى تۆكۈۋېتىمەن.

ـــ كۆزۈڭنى قۇيۇۋېتىمەن سەن تېجىمەلىنىڭ...

ـــ ئۇرۇشماڭلار، ئىتتىپاقسىزلىق مىللەتنىڭ گۈللىنىشىگە، رونىق تېپىشىغا، دۇنيا مىللەتلىرى قاتارىدا قەد كۆتۈرۈشىگە زىيانلىق بولۇپلا قالماي...

ـــ ئەستاغپۇرۇللا... يەنە نېمە دەيدۇ ماۋۇ سارىڭ، سەن گەپ قىلغىلى تۇرساڭ قۇيقا چېچىم تىك تۇرىدىغان بولۇپ قالدى مېنىڭ. مۇشۇنداق گەپلەرنى دېمىسەڭ نېمە بولىدۇ؟

ـــ نېمە بوپتۇ؟ ـــ دېدى تاھىر زوردۇن قىزىرىپ.

ـــ نېمە بولاتتى؟ قۇم چاينىغاندەك بىئارام بولۇپ كەتتىم، گېزىتتىكى گەپلەرنى بۇ يەردە دەپ يۈرمە، خۇدانىڭ ھەققىدە خۇش بولۇپ كېتەي.

ـــ بۇنداق دېسەم نېمە بوپتۇ؟

ـــ ھېچنېمىغۇ بولمايدۇ، بۇنداق گەپلەرنى يىغىندا دېسە بولىدۇ. تۆت ئادەم بىر يەرگە يىغىلىپ ئولتۇرسىمۇ بۇنداق تا-

يىنسىز گەپلەرنى دېسەڭ قانداق بولىدۇ؟

ــ سەن ئاڭلىما.

ــ مېنىڭغۇ ئاڭلىغۇم يوق، قۇلىقىمغا كىرىپ قالىدىكەن، دېگۈڭ كەپكەتسىمۇ مەن يوق يەردە دە، بۇنداق گەپلىرىڭنى.

تاھىر زوردۇن تۇردى ياقۇپقا ئەلەم بىلەن قاراپ جىمىپ قالدى.

ــ بولدى قىلىشە، قانداق سارىڭ بىر نېمىلەر بۇ؟... ئا-دەمگە ئارامچىلىق بەرمەي، ئاران بىر ئۇتاي دېگەندە... ھوي، تۇردى، سەن بايا نېمە چۈشۈندىڭا؟...

مەرۇپ توختى ئېڭىشكىنىچە لوڭۇلداپ كېتىۋاتقان سادىر مۇقىيتىنىڭ كەينىدىن قاراپ ئاچچىق غۇدرىدى.

مەرۇپكامنىڭ بارلىقىنى ئىگىلەپ كەتكەن شاپىلاق چوڭلۇ-قىدىكى قەغەزلەرنىڭ نېمە سېھرى بارلىقىنى بىلەلمەيلا قالدىم. ئۇ بەلكىم ھەممىنى ئۇنتۇش ئۈچۈن مۇشۇ نەرسىگە كىرىشىپ كەتكەندۇ يا بولمىسا قارتىغا مۇشۇنداق چوڭقۇر مېھرى بارىدۇ. قايسى جەھەتتىن ئويلىغاندىمۇ مەرۇپ توختىنىڭ قارتىغا بۇ قە-دەر بېرىلىشى بىنورمالدەك تۇيۇلاتتى.

ــ نەۋرەم تېخى ئەمدى ئون سەككىزنىڭ قارىسىنى ئالغان بالا... يامان يولغا كىرىپ قالدى، قاچان قارىسا كوچىدا لەيلەپ يۈرگەن، نېسى قىلمىغان دۇكىنى قالماپتۇ بۇ گۈينىڭ... تېخى پۇلىنى چوڭ دادام بېرىدۇ، دەپ قويۇپ ئىچىشلىرىنى قارىماسىز.

ــ قىز نەۋرەم دۇكان ئاچماقچى دەۋاتاتتىڭىزغۇ؟

ــ ھەي بۇلارنىڭ گېپىنى قويۇڭ، ئوغۇل نەۋرەمۇ ھېلىقىدەك، قىز نەۋرەمۇ ھەممە ئىشنى قىلىپ باقتى، بىرىنمۇ قاملاشتۇرالماي يۈرىدۇ، قانداق قىلىدىغان گەپكىن تاڭ.

ــ ئوغۇل نەۋرىڭىزنى بىرەر ھۈنەرگە بەرسىڭىز بوپتىكەن.

ـــ بېرىپ باقتىم، ماشىنا رېمونتچىلىقىنى ئۆگەنگىن دې-
دىم، ئۇنىمىدى. ئۆي بېزەشنى ئۆگەن دېدىم، ئۇنىمىدى، زادى
نېمە خىيالى بارلىقىنى بىلگىلى بولمايدۇ.

ـــ بالىلار غەلىتە بولۇپ قېلىۋاتىدۇ.

ـــ تىرىشقىن، بىرەر ئىشىنىڭ پېشىنى تۇت، دېسەم، مېنىڭ
بولۇشۇم مۇشۇ، دەيدۇ قاراڭ. كىچىككىنە بالىنىڭ نېمە دېگىنى
بۇ؟... ئىچىم ئاغرىمىسا تېخى، ئاچچىقىم كەلمىسە تېخى...
شۇنچە يىل مەكتەپتە ئوقۇغان بالىنىڭ مۇشۇنداق بولۇپ قالغا-
نىغا ھەيران قالىمەن، ئوقۇتمىساممۇ بوپتىكەن بايا...

مەرۇپ توختىنىڭ ياقىسى كىر كۆڭلىكى كۆڭ-
لىنى بىئارام قىلاتتى.

مېنىڭ ئوغلۇممۇ يەنە نەچچە يىلدىن كېيىن ئون سەك-
كىزگە كىرىدۇ. ئۇنىمۇ ئاشۇنداق يولدا ماڭمايدۇ، دەپ كىم
ئېيتالايدۇ؟

ـــ چوڭ بولساڭ نېمە قىلاي دەيسەن؟

ـــ بىلمەيمەن.

ـــ بىلمەيمەن، دېگىنىڭ نېمىسى، چوڭ بولۇپ قالدىڭ،
بىرەر نىشانىڭ بولۇشى كېرەكقۇ؟

ـــ مەن تېخى كىچىك، نېمە قىلىشىمنى كېيىنرەك
ئويلاشسامۇ بولار؟

ـــ كەينىگە تارتقانىنىڭ پايدىسى يوق، بالدۇر ئويلىشىپ
قوي.

ـــ مەن ئويلانسامۇ بىكار، بەربىر سېنىڭ دېگىنىڭ بو-
يىچە بولىدۇ.

بۇ ئەمدى نېمە دەيدۇ؟

مەن ئوغلۇمنىڭ كۆلكە، خۇشلۇقتىن ئەسەر يوق چىرايىغا
قاراپ داڭ قېتىپ قالدىم. ئۇنىڭ ئويلايدىغىنى جىق بولۇپ
كەتكەندەك قىلاتتى. ئەمدى ئون نەچچە ياشقا كىرگەن بالىنىڭ

گېپىگە جاۋاب بېرەلمىسەم، گېپىمگە كىرگۈزەلمىسەم بۇ قانداق گەپ؟

مەرۇپ توختىنىڭ دەردلىك چىرايى، ئاۋارە تۇرقىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنگەندەك بولدۇم.

ئۆيدىن چىقسام مەرۇپ توختى يالغۇز ئولتۇرۇپتۇ، سالاملاشتۇق.

— بىر قول ئويناپلىمۇ ئۇكام؟

— بولدى، مەن ئويناي.

— ئويناپلى، نېمىشقا ئويناپسىز؟

— مەن بىلمەيمەن.

مەرۇپ توختى قىزارغان كۆزلىرىنى ماڭا نارازلىق بىلەن تىكىپ باشقا گەپ قىلمىدى. تۇرۇپلا بۇ كىشىگە ئىچىم ئاغرىپ قالدى. بەزى ئادەملەرنىڭ خۇش بولمىقى تەسكەن، ئەمەلىيەتتە ھەممىزنىڭ خۇش بولمىقى تەسلىشىپ كەتتى. بىر كۈنى پەرھات بىلەن دېيىشكەن گەپلەر يادىمغا يەتتى، شۇ كۈنى ئىككىمىز شىر كەيپ بولساق كېرەك.

— خۇشاللىقنى تۇتۇپ تۇرالمىغۇدەك، قايغۇدىن يىراق تۇرغۇدەك كۈچ ھەم ئەقىل نېمىشقا مەندە يوق؟

— سەندىلا ئەمەس، ھېچكىمدە ئۇنداق ئىمكان يوق.

— مۇشۇنىڭ ئۆزى ئاجايىپ ئىش، غەم ـ قايغۇ، پېشكەل ـ چىلىك، ھەسرەت ـ نادامەت دېگەنلەردىن شۇنچە قېچىپمۇ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ، ئادەمدە نېمىشقا مۇشۇنداق نەرسىلەردىن ساقلىنالايدىغان كۈچ ـ قۇۋۋەت بولمايدۇ؟

— بۇنىڭ سىرىنى بىلىشكە ئۇرۇنۇش ياخشى.

— مېنىڭچە بۇنىڭ سىرى ناھايىتى ئاددىي، ئادەملەرنىڭ ئۆز روھىنى ئۆزى كونترول قىلالمايدىغان ئاجىزلىقىدا.

— مېنىڭچە ئىنسانغا ئۆز روھىنى ئۆزى كونترول قىلىش ـ تەك شەرەپلىك ئىقتىدار نېسىپ قىلىنمىغان بولسا كېرەك. بۇ ـ

نىڭغا ئېرىشمەك جاھاننى سېتىۋالغۇدەك دۇنياغا ئېرىشمەكتىنمۇ تەس. ئادەم شۇنچە ئۇلۇغ يارىتىلغان تۇرۇقلۇق نېمىشقا ئۆز قەلبىگە ئىگە بولالمايدۇ؟

— بۇ بەلكىم سەن ئىزدەۋاتقان سوئال بولۇشى مۇمكىن.

— ياق، بۇ مەن ئىزدەۋاتقان سوئال ئەمەس.

— ئەمىسە سەن ئىزدەپ تاپالمايۋاتقان سوئال زادى قانداق نەرسە؟

— بىلمەيمەن، ئەمما ئۇ سوئالنى چوقۇم تاپىمەن. ئۇ سوئالنىڭ جاۋابى نۇرغۇن نەرسىلەرنى ھەل قىلىدۇ.

※ ※ ※

بىر تۇرلۇك سېغىنىش يۈرىكىمنى چوغ بولۇپ كۆيدۈرەتتى.

يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر بىريەرلىرىدە ئۇزۇلمەس ھەم پۈتمەس ئامراقلىقنىڭ ئازابلىق سېغىنچى ئۆرىدەيتتى.

تاھىر بىلەن شۇ چاغدا ئۇرۇشۇپ قالغان بولسام نېمە ئاقىۋەتلەر بولاتتىكىن؟

— سەن زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالمەن، دېمىگەن بولساڭ ئۇ سەن بىلەن توي قىلمايتتى.

— نېمە، كىم زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالمەن، دەپتۇ؟

— سەن لەيلىگە شۇنداق تەھدىد سالغان.

— ئاغزىڭنى يۇم، مەن ئۇنىڭغا ئەزەلدىن زەھەر ئىچىۋالمەن، دېگەن گەپنى قىلمىغان.

— سەن شۇنداق دېگەن، شۇنىڭ بىلەن لەيلى سېنىڭ راستىنلا ئۆلۈۋېلىشىڭدىن قورقۇپ سەن بىلەن نائىلاج توي قىلغان... ئاخىرى ئۇ زەھەرنى ئۆزۈڭ ئىچمەي لەيلىنى ئىچىشكە زورلىدىڭ.

— مەن نېمىشقا ئۇنداق قىلغۇدەكمەن؟ مەن لەيلىگە ئەزەل-
ىدىن زەھەرنىڭ گېپىنى قىلىپ باقمىغان.
— ئەمىسە ئۇ نېمىشقا زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالىدۇ؟
— بۇنى مەن نەدىن بىلەي؟
— بەلكىم... ئۆگەي ئانىسى...
— نېمە... — تاھىر ماڭا ھەيرانلىق بىلەن قارىدى.
— ھېچنېمە... سەن بىلمەيسەن... ئىشىكنى قىل.
ھەممە نەرسە ئۆتۈپ كەتتى.
ھەممە نەرسە ھەممە نەرسە ئەمەستەك ئۆتۈپ كەتتى.
بەزى ئىشلارغا ئىشەنگۈك كەلمەيدۇ. ئەمما، ئىش خۇددى شۇنداق.

يەتتىنچى باب

قۇياش دائىمقىدەك نۇر چېچىپ تۇراتتى. مەن قۇياش پار-لىغان ئاسمانغا قاراپ ناله قىلدىم، مەندىن باشقا ھېچكىم بول-مىغان چۆلگە يىقىلىپ زارلىدىم. ئۆلۈم دەھشىتى مېنى مەس-خىرە قىلاتتى، مەن ئۆلۈمنى پەيدا قىلالمايتتىم، ئۆلۈمنىڭ باغرىغا كىرەلمەيتتىم، چارىسىزلىق مېنى ئىلكىدە مەھكەم چىرماپ تۇراتتى.

ــ لەيلىنى سەن ئۆلتۈردۈڭ، سېنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن.

مەن تىنىقىم تىنىقمىغا ئۇلاشماي ۋارقىرىدىم، چاچلىرىم-نىڭ ئارىسىدىن ئاققان تەرلەر غولۇمنى بويلاپ ئېقىشقا باشلى-دى.

ــ مۇشۇ پاجىئەنى پەيدا قىلغان ئادەم دەل سەن، سەن ئەخلاقسىز ھايۋان، خوتۇنۇڭ، ئائىلەڭ بار تۇرۇپ ئۇنى يولدىن چىقاردىڭ، بولمىسا ئۇ ئۆلۈپ كەتمەيتتى، ناۋادا لەيلىنىڭ ئۆ-لۈمىنىڭ ئازراقلا بىر يەرلىرى سەن بىلەن ئالاقىسى بار بولۇپ قالسا مەندىن رەھىم كۈتمە، سېنى ۋەيران قىلىۋېتىمەن. مەن خوتۇنۇمنىڭ ئۆلۈمىگە پالانى سەۋەبكار بولدى، دەپ ساقچىلارنى ياكى سوتچىلارنى ئىزدەپ يۈرىدىغان لامزەللىلەردىن ئەمەس.

تاھىرنىڭ ئورۇق ۋۇجۇدى تىترەيتتى. مەن ئۇنىڭ قىزلار-نىڭكىگە ئوخشايدىغان چىرايلىق، ئەمما ئولتۇرىشاڭغۇ كۆزلە-رىدىكى پۈتمەس ھەسرەت ھەم قايغۇنى، يەنە بىر تۇرلۇك ئۆچ-مەنلىكنى سەزدىم. مەن ئۇچۇن بۇ جاھاندا ئەڭ مۇھىم بولغان لەيلى مانا مۇشۇ ئورۇق، كۆزلىرى سىرلىق تىكىلىدىغان تا-

www.hurkitap.com

ھىرغا خوتۇن بولۇپ كەتكەنىدى. مەن بۇ ئىشلارغا قانداق چىداپ تۇرغىنىمغا ھەيران ئىدىم، لەيلىنى مەندىن بىرەرسى تارتىۋالىسا، مەندىن ئايرىۋەتسە ئۇنداق ئادەمنى چوقۇم ئۆلتۈرىۋېتىمەن، دەپ ئويلايتتىم. ئۆزۈمنىڭ شۇنداق قىلىدىغانلىقىمغا، شۇنداق قىلالايدىغانلىقىمغا تولۇق ئىشەنچ قىلاتتىم، ئەمما تاھىر ناغرا سۇناي بىلەن توي تارتىپ ئۇنى ئېلىپ كەتكەندە مەن تاقەتسىزلىكىمچە تۇرۇپ قالدىم، نەچچە كۈنگىچە ھاڭۋاقتىلاردەك سەرسان روھىمنى تىڭشاپ يۈردۈم. بىر كىمنى ئۆلتۈرۈش ئەمەس بەرەرسىنىڭ ياقىسىدىن ئېلىپ سىلكىپمۇ قويالمىدىم، بىرەر شاپىلاق ئۇرالمىدىم. ئۆزۈمنىڭ شۇ ھالىدىن قاتتىق نومۇس قىلدىم، ھار ئالدىم، مەن دېگەن تۇزۇك بىر ئوغۇل بالا، دەپ يۈرگەنلىرىمدىن ئىزا تارتتىم. لەيلىدەك بىر قىزنىڭ مېنى سۆيۈپ خاتا قىلغانلىقىغا ئۆزۈمنى ئىشەندۈرۈشكە ئامال قىلالمىغان بولساممۇ، لەيلىنىڭ قەلبىم تۆردىكى ھەر زامان شۇ قەدەر نۇرانە قىياپەتتە زاھىر بولىدىغان سېمىسى ئالدىدا بەكلا نومۇس قىلىپ كەتتىم.

— نېمە بولدىڭىز؟

پەردىنىڭ ماڭا تىكىلگەن كۆزلىرى مۆڭلۈق ئىدى. ئۇ ماڭا خۇددى ئىچ ئاغرىتىۋاتقاندەك قاراپ تۇراتتى.

پەردىنىڭ ماڭا خوتۇن بولۇپ دەرد تارتىشى تەقدىر قىسمەتتە پۈتۈلگەن بولۇشى مۇمكىن، ئەمما مەنمۇ، ئۇمۇ ئۇنىڭ دەرد تارتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلمايتتۇق.

— ھېچنېمە بولمىدىم.

— ئۆزىڭىزنى تاشلىۋەتمەڭ، ھەممە ئىشلار ئۆتۈپ كېتىدۇ.

مەن چۆچۈپ كەتتىم، ئۇنىڭغا قاراشقا جۈرئەت قىلالمىدىم.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

— ھېچنېمە، مۇنداقلا دەپ قويدۇم، ئۆزىڭىزنى ئالدۇرۇپ

ـــ نەدىكى گەپلەرنى دەپ يۈرىسەن؟ ئورۇنسىز گەپلەرنى قىلما، مەن بىر ئوبدان تۇرمامدىمەن...

مەن كۈلمەكچى بولۇپ كۈلەلمىدىم. كۈلكەم يىغىغا ئايلىنىپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى. بىر كىمنىڭ كېلىپ مېنى قاتتىق ئۇرۇشنى، قاتتىق تاياق يەپ هوشۇمدىن كېتىشىمنى، هوشۇمغا كەلگەندە هەممە دەردلەردىن ئاجراپ يەڭگىللەپ قېلىشنى ئارزۇ قىلىپ كەتتىم.

ـــ پەرهات، ساقاللىرىڭ ئۆسۈپ كېتىپتۇ، نېمە بولغانسەن؟

ئىكرامنىڭ قاراشلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمىدىم. ساقلىمنىڭ ئۆسۈپ كەتكىنىگە دىققەت قىلغۇدەك هالىم يوق. لەيلى جاهاندىن كەتتى، پەرىدەمۇ مەن بىلمەيدىغان بىر يەرلەرگە كەتتى. مەن نېمىشقىدۇر پەرىدەنى ئىزدەپ بارمىدىم. ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيتتىم، بىلىشكە ئۇرۇنغۇدەك هالىمۇ يوق ئىدى.

ئىكرام ئالىم كىتاب بىلەن پاراڭلىشىپ تۇراتتى، ئۇ ئىكىسىنىڭ مېنىڭ بۇگۈنكى هالىمدىن قايغۇرىدىغانلىقىنى بىلەتتىم، مەن بۇرۇنقى هالىمغا قايتالمايتتىم.

قار ياغقان قىش كۈنلىرى، يامغۇر ياغقان ياز كۈنلىرى، بوران چىققان، شامال چىققان، چاقماق چاققان، ئاي تۇتۇلغان، هاۋانى تۇمان باسقان كۈنلەردە مەن لەيلىسىز ياشاپ قېلىۋەردىم.

هايات بۇرۇنقىدەك داۋام قىلىۋاتاتتى. يەرلەرگە ئۇرۇق سېلىنىۋاتاتتى، بازارلاردا سودا بولۇپ تۇراتتى، بالىلار يېڭىدىن تۇغۇلۇپ، رىزقى تۈگىگەنلەر بۇ دۇنيادىن كېتىپ قالاتتى. مېنىڭ گاڭگىرىغان تۇيغۇلىرىمدىكى دۇنيا خۇددى بۇرۇنقىدەك ئىدى، ئەمما مەن ئۇچۇن بۇرۇنقىغا پەقەت ئوخشىمايتتى. مەن

ئۆزۈمدىن گۈمان قىلىپ، ئۆزۈمدىن نەپرەتلىنىپ، ئۆزۈمدىن نومۇس قىلىپ نۇرغۇن قارا كۈنلەرنى ئۆتكۈزدۈم. بىرەر سەۋەب بىلەن بۇ يەردىن كېتىشنى، مەن بىلەن ئالاقىسى بار ئۆتمۈشكە تەئەللۇق ھەممە نەرسىلەردىن بىراقلا قۇتۇلۇپ كېتىشنى، لەيلىنىڭ، خوتۇنۇمنىڭ يەنە باشقا قىزلارنىڭ مېنى باغرىغا ئالغانلىرىنى، دۇنياغا ھەۋەس قىلغانلىرىمنى، ئەتىنى، ئۆگۈننى، كەلگۈسىنى شۇنداق چىرايلىق تەسەۋۋۇر قىلغانلىرىمنى ئۇنتۇپ كەتمەكچى بولاتتىم.

ئەمما، ھېچقايسىسىنى قىلالمايتتىم.

شامالدار بۇرۇنقىدەك چىقىۋېرەتتى، گۈللەر بۇرۇنقىدەك ئېچىلىۋېرەتتى، قۇشلار بۇرۇنقىدەك سايراۋېرەتتى. بۇرۇنقىدەك ئۈسساپ تۇراتتىم، بۇرۇنقىدەك تاماق يېيىشكە توغرا كېلەتتى. ھەممە نەرسە بۇرۇنقىدەك بولۇۋاتاتتى. مەن بۇرۇنقىدەك بولۇۋاتقان تۇرمۇشقا كۆنۈشكە مەجبۇر ئىدىم، بۇرۇنقىدەك بولمىسا مەن ياشاپ بولالمايدىغاندەك قىلاتتىم.

يۇرىكىم بىر قاراڭغۇلۇق ئىچىدە تىپىرلايتتى. يورۇق يوچۇقلارغا تەلپۈنەتتى. مەن يوپيورۇق كۈندە، ئايئاق ئايدىڭلاردا، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم نۇرغا كۆمۈلگەن ھالەتتە كۆڭلۈمدىكى قاراڭغۇلۇقلارنىڭ ئازابىدىن تولغىناتتىم. كۆزۈم، چىرايىم كۈلەتتى، يۇرىكىم كۈلەلمەيتتى، كۈلگىلى ئۇنمايتتى.

بىر كۆز مېنىڭ مۇشۇ ھالىمنى تولۇق بىلىپ تۇرۇۋاتقاندەك ئىدى. ناھايىتى ئېنىق بىلىپ تۇرۇۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ كۆز مېنىڭ يېنىمدا، مېنىڭ ئەتراپىمدا ئىدى. تىنىقى مېنىڭ تىنىقىمغا ئەڭ يېقىن ئىدى. ئۇ كۆز مېنىڭ كۆزۈمنىڭ قاراڭغۇلۇققا پاتقانلىقىنى، يۇرىكىمنىڭ يورۇق ئىزدەپ تىپىرلاۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرىدىغاندەك قىلاتتى. مېنىڭ يۇرىكىمدە شام بولۇپ يېنىشنى خالايدىغانلىقىنى، چىراغ بولۇپ كۆيۈپ كۆڭلۈمنى يورۇتۇشقا تەييار ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىلماقچى بولۇپ

يەنە دېيەلمەي يۇرگەندەك ئىدى. مەن ئۇ كۆزنى ماڭا بەك تونۇش-تەك ھېس قىلاتتىم، ئۇ كۆز مېنىڭ كۆزۈمگە ئەڭ يېقىن، مېنىڭ كۆزۈمگە ئەڭ ئوخشايدىغان كۆز ئىدى.

مەن قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئۆزۈمدىن نومۇس قىلاتتىم. ئەركەكلىك ۋۇجۇدنى، ئەركەكنىڭ يۇرىكىنى، ئەركەكلىك شەۋكىتىنى ئەڭ قىينايدىغان نەرسە نومۇس بولۇشى مۇمكىن. نومۇس بولغاندىمۇ ئۆز - ئۆزىدىن نومۇس قىلىش بولۇشى مۇمكىن.

نومۇستىن ئايرىلىپ قالغان يۈرەكنى بىر پارچە سېسىق گۆش دېگىلى بولىدۇ.

نومۇستىن ئايرىلغان روھنى توزۇپ تۈگىدى، دېگىلى بولىدۇ.

نومۇس بىزنى قىينىپ، لەختە قىلىپ تۇرسىمۇ، ياراتقۇچى بىزنى ئۇنىڭدىن ئايرىمىسۇن، دەيمىز.

مەن ئۆزۈمدىن نومۇس قىلىپ بەك ئۇزاق ۋاقىتلارنى ئۆتكۈزىۋەتتىم. لەيلىنىڭ ئەرگە تېگىپ كەتكىنىگە قاراپ تۇرغىنىمدىن نومۇس قىلىپ كەتتىم. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆزۈمدىن گۇمان قىلىدىغان، ئۆزۈمدىن نومۇس قىلىدىغان ئىشلىرىم ئاۋۇپ كەتتى.

قارتا ئويناىدىغان مەرۇپ توختى بىلەن، ئۆزى بىلەن كارى يوق ياۋروپادا، ئافرىقىدا، ئەرەب دۆلەتلىرىدە يۈز بەرگەن ئىشلارنى، دېڭىز بويى رايونلىرىدا، تەرەققىي قىلغان جايلاردا بولۇۋاتقان ۋەقەلەرنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەندەك سۆزلەيدىغان توختى نايۇپ بىلەن، قايسى بىر كونا ئۆينىڭ بۇلۇڭىدا چۈمۈلە ئاۋۇپ كەتسە بۇنى بىرەر شۇملۇقنىڭ بېشارىتى دەپ چۈشىنىپ ئارامى بۇزۇلۇپ غەمگە پاتىدىغان كامىل دوڭغايدەك ئادەملەر بەلەن ئۆزۈمنى سېلىشتۇرۇپ باقتىم. مەن بۇ ئادەملەرنى پىسەنتىمگە ئېلىپ كەتمەيتتىم. ئۇلارنىڭ خىيالى، ئارزۇلىرى، يۈرۈش - تۇرۇشلىرى، قىلىۋاتقان ئىشلىرى نەزەرىمدە چاكىنا،

تاينسز ئىشلار جۇملىسىدىن ئىدى.

ـــ مۇشۇنداق ئادەملەردىن يىراق يۈر، ـــ دېدىم ئىكرامغا.

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ـــ شۇ خەقنىڭ خۇيى يۇقىدۇ ساڭا.

ـــ ئۇلار بىر ئوبدان ئادەملەر.

ـــ ئەخلەت ئادەملەر.

ـــ نېمىلەرنى دەيدىغانسەن پەرھات، ئادەم دېگەن شۇنداق بولىدۇ، ھەممە ئادەم ئالىيجاناب، ئىدىتىلىق، راۋرۇس بولۇپ كەتمەيدۇ، دۇنيا ئاددىي ئادەملەردىن پۇتكەن، بىز شۇلار بىلەن كۆكلەيمىز، بىر ئېتىزدا تولۇق دان تۇتقان بۇغداي ئاز بولىدۇ. چالا دانلىق بۇغدايلارنى يۇلۇپ تاشلىۋەتسەڭ ئېتىزلىڭ ئاق قالىدۇ. گېپىمنى چۈشەندىڭمۇ؟

ـــ چۈشەندىم، ئەمما قوبۇل قىلغىلى بولمايدۇ، ھەممە بۇغداينى تولۇق دان تۇتسۇن دەپ تەلەپ قىلىش خاتا.

ـــ لېكىن ئەمەلىيەت ئۇنداق بولمايدۇ ـ دە.

ئىكرام بىلەن تاكاللىشىپ قالدىم.

ئۇنىڭ بىلەن بىر ئىشلاردا پات ـ پات دەتالاش قىلىپ قالىمىز.

ئىكرامنىڭ ماڭا سىنچى قاراشلىرى مېنى ئېسەنگىرىتىپ قويىدۇ. ئۇ مەندىن مەن تېپىپ بولالمىغان سوئالنى سوراپ قالىدىغاندەك قىلاتتى.

بارا ـ بارا ئۆزۈمنى ئادەمگە ئوخشىمايدىغاندەك ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالدىم.

مۇڭلۇق ناخشىلارنى ئاڭلاۋېتىپ، نۇرمۇھەممەت تۇرسۇننىڭ ئاجايىپ ماھارەت بىلەن ئورۇندىغان تەمبۇر مۇزىكىلىرىنى تىڭشاۋېتىپ، 12 مۇقامنىڭ سەلتەنەتلىك فىلىملىرىنى كۆرۈۋېتىپ، ئابلىكىم كەلكۇن، ئابدۇكېرىم ئابلىز، ئادىل مىجىتلارنىڭ ئېتوتلىرىنى كۆرۈۋېتىپ، مۇزىكىلاردىن مۇڭلىنىپ ئولـ

تۇرۇپ، ئېتوتلاردىكى يۇمۇرلۇق سۆز، ھەربىرىدىن قاقاھلاپ كۈلۈۋېتىپمۇ ئۆز - ئۆزۈمدىن گۇمان قىلىدىغان، ئۆزۈمدىن نومۇس قىلىدىغان بولۇپ قالدىم. ئۆزۈمنىڭ قانداق ئادەم بولۇپ قالغانلىقىمنى بىلەلمىگىنىمدىن پەيدا بولغان بۇرۇقتۇرمىلىق - تىن قۇتۇلالماي كۈنلەرنى ئۆتكۈزدۈم.

ئەڭ دەھشەتلىك ئىشلار يۈز بەرگەندىمۇ مەن ھېچنېمە دې - مىدىم، ھېچنېمە قىلمىدىم. گاڭگىراپ قاراپ تۇردۇم، مەن پە - قەت قاراپ تۇردۇم.

لەيلى سىرلىق ھالدا ئۆلۈپ كەتكەندىمۇ يەنىلا كۆزۈمنى پارقىرىتىپ قاراپ تۇرۇشقىلا يارىدىم. خۇددى ئۆزۈمنى ئىنسان بولۇپ يارىلىپ ئىنسانغا ئوخشىيالمىغاندەك ئويلاپ قالدىم. مەن لەيلىنىڭ مەندىن ئايرىلىپ كەتكىنىگە چى - داشلىق بېرەلىگەن ئىكەنمەن، مېنىڭ ئۇنى جاندىن ئەزىز بىلى - دىغاندەك كۆرۈنگەن كۆيۈكلىرىم ساختا، تايىنسىز بىر نېمە بو - لۇپ چىقىشى مۇمكىن ئىدى.

لەيلىنىڭ كېتىپ قېلىشى كىچىك ئىش ئەمەس ئىدى.

مەن سۆيگەن دۇنيا خىرەلىشىپ كەتتى. مەن كۆيگەن ھاياتـ - نىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ كەتتى. مەن ماڭىدىغان يوللار قاراڭغۇلى - شىپ كەتتى.

مېنىڭ ساپ كۈلكىلىرىم توزۇپ كەتتى. ھاياجانلىرىم سو - ۋۇپ كەتتى. يىغلىۋالسام بولاتتى.

— پاكىز، رەتلىك يۇرۇڭ، كىيىملىرىڭىز يېڭى بولسۇن، ئەر كىشى دېگەن يارىشىملىق، پاكىز كىيىنىپ يۈرسە بولىدۇ.

— روھىڭىز ئۇستۇن يۇرۇڭ، غەمگە پاتقان ھالىڭىزنى كۆرسەم بەك بىئارام بولۇپ كېتىمەن. كېيىن نېمە بولسا بول - سۇن، سىزنىڭ مەغرۇر، تېتىك يۈرگىنىڭىزنى كۆرسەم خۇش بولىمەن.

لەيلىنىڭ يېقىملىق سۆزلىرى يادىمغا يېتىدۇ.

ئۇنىڭ كۆڭلىكىمنىڭ ياقىسىنى تۈزەپ قويغانلىرى، مېنى گالىستۇك تاقاپ يۈرۈشكە زورلاشلىرى، قاپىقىڭىز تۇرۇلۇپ قالسا يامان كۆرىمەن، دەپ بۇرنۇمنى چىمداپ شوخلۇق قىلغانلىرى... ھەممىسى بىر - بىرلەپ خىيالىمدىن كەچتى.

— نېمە بولغانسىز؟ بەكلا بىئارام بولۇپ كەتتىڭىز.

— ئۇنداق ئەمەسقۇ؟

— سىز تۈزۈك ئۇخلىمىغىلىمۇ ئۇچ كۈندىن ئاشتى، بىر يېرىڭىز ئاغرىمدۇ؟

پەرىدىنىڭ ھەرقاچان سالماق، ئېغىر - بېسىق كۆرۈنىدىغان كۆزلىرىگە قاراشقا بەرداشلىق بېرەلمەي غودۇڭشىدىم.

— نېمە بولدۇمكىن، سەل ئۇيقۇم ياخشى ئەمەس، داۋۇت قارىمدىن ئۇيقۇ كەلتۈرىدىغان دورىلىق چاي ئېلىپ ئىچەيمىكىن...

خوتۇنۇمنىڭ كۆزلىرى ماڭا سىرلىق ھەم سوغۇق كۆرۈندى. ئۇ مۇشۇ قاراشلىرى بىلەن مېنىڭ قاراڭغۇلۇققا پاتقان يۈرىكىمنى، يۈرىكىمدە كۈۋەجەپ، ئۆرىدەپ تۇرغان داشقال رەڭلىك نادامەتلەرنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ گۇمان قىلىدۇ، ئەمما مېنىڭ لەيلىنى دەپ پارە - پارە بولغان يۈرىكىمنىڭ ھەسرەتلىرىنى مەڭگۈ چۈشەنمەيدۇ. لەيلى ئاتلىق بىر قىزنىڭ مۇشۇ دۇنيادا مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى، مېنىڭ ئۇنىڭ نازۇك ۋۇجۇدىنى، ئۇنىڭ تەبەسسۇمىنى، لەۋلىرىدە مۇلايىم پارلاپ تۇرغان كۈلكىگە ئامراقلىقىمنى، ئۇنى پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن، پۈتۈن دۇنيانى ئۇنتۇپ سۆيگەنلىرىمنى، لەيلى دېگەن ئىسىمنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى، لەيلى دەيدىغان ئىسمى بار ئاشۇ قىزنىڭمۇ مېنى بارلىقى بىلەن، جېنى بىلەن، تېنى بىلەن سۆيگەنلىكىنى ئەبەدىي بىلمەيدۇ، بىلمەيلا جاھاندىن ئۆتۈپ كېتىدۇ. بۇ جاھاندا مەن بىلمەي ئۆتۈپ كېتىدىغان، يەنە خوتۇنۇم بىلمەي ئۆتۈپ كېتىدىغان نۇرغۇن سىرلار بولۇشى مۇمكىن.

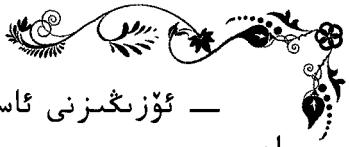

— ئۆزىڭىزنى ئاسراڭ، بولمىسا دورىنى مەن ئالغاچ كېلەي.

— مەيلى.

— ئەڭ ياخشىسى بىر نەچچە كۈن ئارام ئېلىڭ.

— ئىدارىدىكىلەر ئولتۇرغىلى قويمايدۇ، بارغاچ - كەلگەچ دورا ئىچسەم ياخشى بولۇپ كېتىمەن.

— بۇنىڭ ئىشى ئاسان، مەن دەم ئېلىش ئىسپاتى ئالغاچ كېلەي.

— ئۇنداق قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق...

— ئۇنداق دېمەڭ، ماڭا سىز بۇ دۇنيادا ئەڭ مۇھىم... سىز بولمىسىڭىز بولمايدۇ...

مەن ئۇنىڭغا قاراپلا قالدىم.

— مەن ھەر نېمە قىلسام سىز ئۈچۈن قىلىمەن.

پەردە شۇنداق دېگەچ سومكىسىنى ئېلىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئېگىز، زىلۋا بويى، مۇرىسىدىن يېيىلىپ دۈمبە-لىرىنى يۆگىگەن چاچلىرى ئۇزاققىچە كۆز ئالدىمدىن كەتمىدى. بايا ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قاراشقا نېمىشقا بەرداشلىق بېرەلمىدىم؟ ئۇنىڭ كۆزلىرى بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدىغاندەك قىلاتتى، خۇددى ئۇنىڭ قارا، قارا بولغاندىمۇ بەكلا قارىلىقىدىن خۇددى ياش لىغىرلاپ تۇرغاندەك كۆرۈنىدىغان كۆزلىرى ئارد-سىدىن بىر مۇنچە يىڭىنىلەر سۈغۇرۇلۇپ چىقىۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى. ئۇ مېنىڭ نېمىگە بۇنچىلا نادامەت چېكىۋاتقانلىقىمنى ئەسلا بىلمەيدۇ. بىچارە خوتۇن، ئۇ مېنىڭ ئۇيقۇسىزلىقىمغا ئىچ ئاغرىتىپ دورا، دەم ئېلىش ئىسپاتى دېگەندەك نېمىلەرنىڭ غېمىنى قىلىپ ئاۋارە بولۇپ يۈرىدۇ.

— ئايالىڭىز چىرايلىقمۇ؟

— بۇنى سوراپ نېمە قىلىسىز؟

— سورىغۇم كەلدى.

مەن لەيلىگە جاۋاب بەرمىگەن ئىدىم. بىر زاماندا پەيدە ماڭا جاھاندىكى جىمى ئاياللاردىن چىرايلىق كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ غا بولغان ئوتتەك تەلپۈنۈشلىرىم بار ئىدى. مەن قاچانلاردا خو تۇنۇمغا بولغان مۇشۇ تۇيغۇلىرىمنى يوقىتىپ قويغىنىمنى بىل مەيمەن.

نېرىقى قورۇدىكى قوشنىمىزنىڭ يېڭىدىن تۇي قىلغان ئوغلى چىرايلىق خوتۇننى موتوسىكلىتىنىڭ كەينىگە ئولتۇر غۇزۇپ ئۆتۈپ كەتتى. قىزنىڭ ئۇزۇن چاچلىرى، زىلۋا قامىتى ناھايىتى شېرىن ھەم ئازابلىق بىر ئەسلىمىلەرنى يادىمغا سال دى. خۇش پۇراق ئەتىرنىڭ يەڭگىل ھىدى بۇرنۇمغا ئۇرۇلغاندەك بولدى.

※ ※ ※

ـــ ئىكرام، بۇياققا كېلىڭا ئۇكام.

مەرۇپ توختى بىلەن كۆرۈشمىگىلى خېلى كۈنلەر بوپتە كەن، ئۇ خېلىلا جۈدەپ قالغان ئىدى. ئۇ بەلكىم ھەممە قاۋاقتا ھاراق ئىچىپ نېسى پۇلىنى بوۋىسىنىڭ نامىغا يېزىپ قويىدىغان نەۋرىسىدىن، يېقىندا دۈكان ئېچىپ ئۇنىڭدىنمۇ زىيان تارتىپ ئۆزىگە باتناپ قالغان قىز نەۋرىسىدىن رەنجىپ قالغان بولسا كېرەك، چىرايى ئۆمسە ئىدى.

ـــ نەۋرىڭىزنىڭ ھاراق پۇلىنى تۆلىمىسىڭىز ئوبدان بولاتتى، بولمىسا ئۇ تۇزەلمەيدۇ.

ـــ ئەمدى ئۇكام، خەققە قەرز بولۇپ قاپتۇ، كارىم بولمىسا بىر كىملەر ئۇرۇپ دەسسەپ ئەيىبناق قىلىپ قويامدىكىن، دەپ قورقىمەن، يەنە بىر تەرەپتىن مۇشۇنداق ئويناپ كۈلۈپ چوڭ بولسا ئوغۇل بالىچىلىقى باراق چوڭ بولامدىكىن، دېدىم... بۇ گەپنى قويۇپ بىر قول ئوينايلىچۇ ئۇكام... تۇردى ياقۇپ دېگەن

گۈيمۇ چىقمىدى...

ـــ خوش، مەن ئالدىرايتتىم.

مەرۇپ توختى بوينىنى قىسىپ قاراپ قالدى. پەرھاتنىڭ مەرۇپ توختى بىلەن تازا خۇشى يوق، نەۋرىلىرىنىڭ گېپىنى قىلىپ بەرسەم پەرھات ئاچچىق بىلەن:

ـــ ئۇ بالىلارنىڭ مۇشۇنداق ئادەم بولۇپ قېلىشىدا ئاشۇ قارتىغا دۈم چۈشكەن قېرىنىڭ مەسئۇلىيىتى بار، ـــ دېگەنىدى.

ـــ مەرۇپ توختىدىنلا كۆرۈپ كەتكىلىمۇ بولمايدۇ، جاھاز-مۇ بۇزۇلۇپ كەتتى، تايانچى يوق ئادەمگە تەتۈرلۈك كېلگىنى كەلگەن...

ـــ بۇ گېپىڭ قاملاشمىدى، ـــ دېگەنىدى پەرھات، ـــ مەن جاھاندىن باھانە ئىزدەيدىغان ئادەملەرگە ئەڭ ئۆچ.

چۈشتىن كېيىن ھاۋا ئىللىق ئىدى. ياندىكى ئۆيدە خوتۇن-نۇم ئۇزۇن بىر تېلېۋىزىيە فىلىمىنى بېرىلىپ كۆرۈۋاتاتتى. ئوغلۇم ئوينىغىلى چىقىپ كەتكەن ئىدى. سىرتقا چىقتىم، تۇر-دى ياقۇپ، سادىر مۇقىيت يەنە بىر نەچچەيلەن ئۆرە تۇرۇشقە-نىچە بىرنېمىلەرنى دېيىشىپ قىزغىن پاراڭلىشۋاتاتتى. مەنمۇ ئۇلارنىڭ يېنىغا باردىم، سالاملاشتۇق.

ـــ بىنا ئۆيى دېگەن قانداق نېمە ئۇ؟ بىزنىڭ ئەخمەق بىنا-دىن ئۆيى ئالىمەن، دەپ يۈرگۈدەك... مۇشۇمۇ ئىشمۇ؟ ـــ سادىر مۇقىيت ئاچچىق بىلەن سۆزلەۋاتاتتى. بايا تىن بېرى مۇشۇ توغ-رۇلۇق پاراڭ بولۇۋاتقان بولسا كېرەك.

ـــ جاھاننىڭ تەقەززاسى شۇ بولۇپ قالدى، ياشلارنىڭ قايسى بىرى بىنا ئۆيگە كۆچۈشنى خالىمايدۇ؟ ـــ دېدى تۇردى ياقۇپ.

ـــ كۆچكەن بىلەن پۇل بولسا بولىدۇ ئۇنىڭغا، تاپقان پۇلنىڭ تايىنى يوق، بىناغا چىقىپ ئولتۇرغان بىلەن قاملاشمايدۇ ـ دە.

— بالاڭنى خېلى پۇل تاپتى دەپ ئاڭلايتتۇققۇ؟

— تېپىشنى تاپتى، تاپقان بىلەن ئۆي ئېلىپ نېمە قىلدۇ؟ دەيمەن. بىنا دېگەن قاملاشمىغان ئۆي، يا قولۇم - قوشنا سىنىڭ تايىنى يوق.

سادىر مۇقىيت ھاسىراپ كەتكەندى. ئۇنىڭدا كاناي ياللۇغى بولسا كېرەك.

— بىنا ئالغانىنىڭ زادى نېمىگە زىيىنى بار؟ خەقلەرنىڭ ھەممىسى شۇنىڭغا چىقىپ بولدىغۇ؟

— شۇنداقتىمۇ بولمايدۇ، بىنا دېگەن بەربىر قورۇ ئۆيگە يەتمەيدۇ، بىنا دېگەندە ئىچىدىغان سۇدىن تارتىپ خالا جايغا كىرسەڭمۇ پۇلغا ماڭىدىغان گەپ.

— ھەممە ئادەم شۇنداققۇ، بۇنىڭغا ئامال يوق... — دېدى تۇردى ياقۇپ بېشىنى قاشلاپ قويۇپ.

— ئامال يوق دېگەن نېمە گەپ؟ بىنا ئۆينى ئالمىسىلا بولمىدىمۇ؟ — دېدى سادىر مۇقىيت تۇردى ياقۇپقا ھومىيىپ.

تۇردى ياقۇپ يانچۇقىدىن تاماكىسىنى ئالدى، ئۇ ئالدىدىكى ئىككىيلەنگە خوش ئېتىپ باقتى، ھەر ئىككىسى چەكمەيدىغان بولۇپ چىقىشتى.

— ئەمما، بىنادىن ئۆي ئالغانىنىڭ زىيىنى يوق، — تۇردى ياقۇپ ئۆزىنىڭ گېپىدە چىڭ تۇرىدىغاندەك قىلاتتى.

— زىيىنى بولمىسا سەن چىقىپ ئولتۇرمامسەن ئەمىسە؟ ساراڭمۇ نېمە بۇ...

— ساراڭ دېگەن سەن...

— ھېلى بىكار، بىر يېرىڭنى بىر قانداق قىلمەن سەن گۇيىنىڭ... مېنىڭ بالامنى بىناغا چىقىرىپ نېمە قىلماقچىدىڭ؟

— ما ساراڭنىڭ گېپىنى، بىنا ئۆي دېگەننىڭ نەرى يامان؟ بىر قويىمەن ھېلى...

تۇردى ياقۇپ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ رەقىبىگە گۆلەيـ

دى.

ـــ ياماڭ بولساڭ كېلە... ـــ دېدى سادىر مۇقىيت تۇردى ياقۇپنى بوغۇپ قويىدىغاندەك ھۆرپىيىپ.

ـــ ئۇرۇشمىساڭلارچۇ، ـــ دېدى جېدەلنىڭ ئاخىرىغا ئۇلگۈرۈپ كەلگەن تاھىر زوردۇن، ـــ ئىتتىپاقسىزلىق جىمى بالايى ـ بەتتەرلەرنىڭ نېگىزى، ئاساسىشلىق، خاتىرجەملىكنىڭ، ئورتاق گۈللىنىشنىڭ ھۇلىغا چۈشكەن مىتە قۇرت، قان قېرىندىشلاردەك ئۆتەيلى...

ـــ ۋاي ماڭغىنا نېرى... ـــ دېدى تۇردى ياقۇپ، ـــ سەن نەدىن كەلدىڭ ئەمدى قاملاشمىغان گەپلەرنى يادلاپ؟

ـــ گېپىمنىڭ نەرى ياماڭ؟ پايدىلىق گەپلەر بۇ. ئىنسان بۇ دۇنياغا مېھمان، بىر ـ بىرىنى ئەزىزلەپ ئۆتسە، مېھىر يەتكۈزسە، بىر يەڭدىن قول، بىر يەڭدىن باش چىقارسا ئاندىن ئۇلۇغۋار ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولىدۇ.

ـــ بۇنداق گېپىڭنى ئاۋۇ ساراڭغا دەپ بېرە ماڭ بېرىپ، قۇلىقىمنى ئاغرىتماي... ـــ دېدى تۇردى ياقۇپ ئاچچىق بىلەن. تاھىر زوردۇن نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قالدى.

قۇياشنىڭ ئىللىق نۇرى زېمىنغا چىرايلىق سېپىلىپ تۇراتتى. مەن مۇزلىغاندەك بولۇپ قالدىم، تىترەك ئولىشىپ تېنىم جۇغۇلداپ كەتتى.

قۇياشنىڭ يېقىملىق نۇرى زېمىندىكى يوللار، دەرەخلەر، ماشىنىلار، يېشىل چىملار ئۈستىدە چاراقلايتتى. دەرەخ يوپۇرماقلىرى شادىمان شىرىلدايتتى، قۇرۇپ كەتكەن ئېرىقلار، ئېرىق قىرلىرىدىكى سارغايغان چىملار، قىياقلاردىكى غېرىبانە لىق ماھارەت بىلەن سىزىلغان رەسىمدەك كۆزگە تاشلىنىاتتى. ياز بويى چىرايلىق گۈللەر ئېچىلغان گۈللۈكلەر ئارىسىدا قېپقىزىل ئېچىلغان لەيلى گۈللەر، سەبدە گۈللەر، ئوردا گۈللەر، يەنە نازۇك ھەشقىپىچەكلەر كۆزگە تاشلىناتتى... ئاشۇ گۈللەر ـ

نىڭ ئۇششۇك تەگكەن، شاخلىرى سۇنۇپ ئېچىنىشلىق ساڭگىلاپ تۇرغان، يوپۇرماقلىرى چىرىگەن، غوللىرى ئېزىلگەن هالىتى كۆز ئالدىمدا گاھ ـ گاھ ئالمىشىپ تۇراتتى. بۇ نەرسىلەرنىڭ قايسىسىنىڭ راست، قايسىسىنىڭ خىيالىم ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيلا قېلىۋاتاتتىم. ئالىم كىتابنىڭ دېيىشىچە، بۇ دۇنياداً مەڭگۈلۈك نەرسە يوقكەن، گۈللەرنىڭ قانچە بەرق ئۇرۇپ ئېچىلىشلىرى ئۇنىڭ توزۇشقا شۇنچە يېقىنلاشقىنى ئىكەن. بۇ خىلدىكى گەپلەر پەرھاتقا تازا ياقسا كېرەك. كۆز ئالدىمدىكى دۇنيا بىلەن خىياللىرىم، ئەسلىمىلىرىم تامام ئارىلىشىپ كەتكەندى. بەزىدە دۇنيانىڭ نەزەرىدىكى مېنى پەرھاتقا ئوخشاپ قېلىۋاتقاندەك، مېنىڭ نەزەرىمدىكى دۇنيانى هەم پەرھاتنىڭ نەزەرىدىكى دۇنيا بىلەن پەرقسىز بولۇپ قالغاندەك ئويلاپ قالاتتىم.

ـــ سەن نېمىلەرنى ئويلاپ يۈرىسەن؟

پەرھات ئالدىنقى هەپتە شۇنداق دېدى.

ـــ هېچنېمىنى، قانداق دەيسەن؟

ـــ سەندىن ئەنسىرەپلا قالدىم، كۆزۈمگە ئوي خىياللىرى بىنورمال ئادەمدەك كۆرۈنۈپ قالدىڭ.

كۈلگۈم كېلىپ كۈلەلمىدىم. نېمە بولۇپ بىر ـ بىرىمىز دىن ئەنسىرەيدىغان بولۇپ قالغاندىمىز؟ بىنورماللىققا يېقىنلىشىپ قالغىنىمىز قايسىمىز؟

كەچتە ئۆيگە كەلسەم ئوغلۇم چىرايىمغا تەشۋىشلىك قاراپ قويۇپ ئالدىمغا كەلدى.

ـــ دادا، ماڭا توشقان ئېلىپ بەر.

مەن ئۇنىڭ سۆيۈملۈك تۇرقىغا قاراپ ئىچىمدىن هەۋەسلىنىپ كەتتىم. ئۇ مېنىڭ ئوغلۇم، مېنىڭ داۋامىم، ۋارىسىم ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭ چىرايىدىكى مۇلايىملىقتىن خالى جىددىي هەم سوغۇقلۇق ماڭا پەقەت ياقمايتتى.

— بولمايدۇ.
— نېمىشقا؟
— ئۆيىمىز كىچىك، بۇ كاتەكتەك ئۆينىڭ نەرىدە توشقان باقاتتىڭ؟
ئوغلۇمنىڭ چىرايىدىكى جىددىيلىك ھەم ئەلەم يەنمۇ كۈچەيدى. ئۇنىڭ شۇ تاپتا ئىچ ـ ئىچىدىن توشقان بېقىشقا قىزىقىۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇراتتىم.
— بىز پاتقان يەرگە توشقانمۇ پاتمدۇ.
— توشقان باقساڭ بولمايدۇ.
— نېمىشقا؟
— بۇنى سەن چۈشەنمەيسەن.
— ئاۋۇال سەن دەپ باق، نېمىشقا توشقان باقساق بولمايدۇ؟
— بىز ھايۋانلار بىلەن بىللە تۇرساق بولمايدۇ.
— توشقان دېگەن ھايۋان ئەمەس.
— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟
— توشقان دېگەن چىرايلىق جانۋار، ئۇنى ھايۋان دېيىش كە بولمايدۇ.
ئوغلۇمنىڭ چىرايلىق قارا كۆزلىرى ماڭا ئۆچمەنلىك ھەم تەشۋىش بىلەن تىكىلگەنىدى. ئۇ توشقان باقمەن، دېگەن گەپنى دېگىلى خېلى بولدى، مەنمۇ ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇپ يول قويمىغىلى ئۇزۇن بولدى.
ئۇ توشقان باقسا بەكلا شادلىنىپ كېتىدىغانىدەك قىلاتتى. ئۆزىنىڭ توشقانلىرى بىلەن بەكلا كۆڭۈللۈك ئويۇنلىرىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ كۈنلىرىنى ئۆتكۈزۈۋاتقان بولۇشى مۇمكىن ئىدى. ئەمما، مەن ئۇنىڭ خىيالىدىكى ئاجايىپ ئويۇنلىرى، توشقىنى بىلەن قوغلاشماق ئويناشلىرىنى، بىللە ئۇخلاپ، بىللە مەكتەپكە بېرىشتەك چۈشلىرىنى ۋەيران قىلىۋەتكەنىدەك قىلاتتى.

تىم.

ـــ مەن چوڭ بولسام چوقۇم توشقان باقمەن.

ئۇنىڭ ئاچچىقتىن يۈزلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى.

ـــ ئىختىيارىڭ، ئاۋۋال چوڭ بول، ئاندىن نېمە قىلساڭ مەيلى.

ـــ مەن چوقۇم چوڭ بولىمەن.

كۆڭلۈمنى بىر تۇرلۇك غەشلىك قاپلىۋالدى. كىچىككىنە بالىنىڭ كىچىككىنە ئارزۇسى مېنىڭ سەۋەبىمدىن ئەمەلگە ئاشمايۋاتاتتى. بىر بالىنىڭ توشقان بېقىشى ئاددىيلا بىر ئىش ئىدى. ئەمما، ئوغلۇمنىڭ بۇ ئارزۇسى كۆپۈككە ئايلاندى، توشقان بىلەن مېنىڭ خۇشۇم بولمىغاچقا ئۇنىڭ توشقان بېقىشى ئەمەلگە ئاشمايۋاتاتتى. ئەمەلىيەتتە بۇ دۇنيا يارىلىشىدىن مۇشۇنداق، مېنىڭ ئارزۇيۇم يەنە بىرىنىڭ دىتىغا ياقمىسا مەڭگۈ ئەمەلگە ئاشمايدۇ. سەنمۇ بۇ دۇنيانىڭ مۇشۇنداق ئاجايىپلىرىغا كۆنۈشۈڭ كېرەك ئوغلۇم.

چىرايلىق سۆگەتنىڭ سايىسىدا ئولتۇرۇپ پۇڭا ئىچۈاتقان بىرنەچچەيلەن كۆزۈمگە چېلىقتى. ئۇلار تاماكا چېكىشكەچ مۇڭلىنىپ ئولتۇرۇشاتتى. مەن ئۇلارنى مەقسەتسىز كوچا ئايلانغان، ئۆيىدىن زېرىكىپ سىرتقا چىققان يا بولمىسا سىرتقا ئوينىغىلى چىقىپ كەتكەن ئوغلىدىن ئەنسىرەپ ئۇلارنى ئىزدەپ ئاۋارە بولۇپ يۈرگەن چاغلىرىدا كۆرگەن بولۇشۇم مۇمكىن. پۇنىنى زېرىككەنلەر، ئىچى پۇشقانلار كەيپىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئىچىدۇ. ھاراق، نەشە، ناس، پۇڭا، تاماكا... دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئادەمنىڭ روھىنى، سەزگۈسىنى سۇسلاشتۇرۇپ دۇنيانى ئۇنتۇپ كېتىشكە يارىدىغان نەرسىلەر. مەن مۇشۇنداق ئويلايتتىم ھەم مۇشۇنداق ئويلايدىغانلىقىمنى خەقلەرگە دەپمۇ باققانىدىم.

دۇنيانى ئۇنتۇپ كېتىشكە ئۇرۇنۇشنىڭ كەينىدە قورقۇنچلۇق بىر نەرسە جەھەننەمنىڭ ھىدىنى تارقىتىپ تۇرىدۇ.

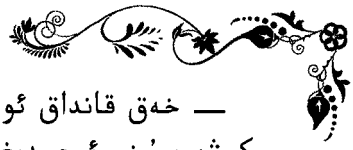

ـــ خەق قانداق ئويلىسا نېمە كارىڭىز؟ تاماكا چېكىدىغانلار چېكىۋەرسۇن، ئىچىدىغانلار ئىچىۋەرسۇن، ناس سالىدىغانلارغۇ ئاساسەن يوقاپ كەتتى، بۇنىڭغا ئىچىڭىزنى پۇشۇرمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. بۇ دۇنيادىكى ھەممە نەرسە بىر زۆرۈرىيەت بىلەن پەيدا بولىدۇ، يەنە بىر زۆرۈرىيەت بىلەن مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. سىز قارىغان نەرسىلەرمۇ، سىز ماختىغان نەرسىلەرمۇ شۇنداق...

ئوغلۇمنىڭ ئارزۇلىرى ھەققىدە خىيال قىلىپ قالدىم.

بۇ ئاجايىپ يارىتىلغان دۇنيا.

ئالىم كىتاب بىلەن پاراڭلىشىپ بېقىشنى خىيال قىلىپ كېتىۋاتسام مىجىت قارى ئۆچراپ قالدى. ئۇ مەھەللىدىن يوقاپ كەتكىلى خېلى بولغانىدى، بۈگۈن ئۇنى دوقمۇشتا ئۇچرىتىپ قالدىم. ئالدىغا بېرىپ كۆرۈشتۇم.

ـــ قانداقراق ئەھۋالىڭىز مىجىتكا؟

ـــ چىقمىدى ئۇكام.

ـــ نېمە چىقمىدى؟

ـــ يەنە نېمە بولاتتى؟ بەش مىليونچۇ.

شۇ چاغدا ئېسىمگە كەلدى. مىجىت قارى خۇددى تۈگىمەس بالاغا قالغان ئادەمدەك مەيۈس، غەمكىن ئىدى. ئۇنىڭغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىدى. بەزىلىرىمىز نېمىشقا مۇشۇنداق بولۇپ قالىدىغاندىمىز؟ ساقايماس كېسەلگە گىرىپتار بولغان نۇرغۇن ئادەملەر كۈنلىرىنى پەرىشانلىق، نادامەتتە ئۆتكۈزىدۇ. مىجىت قارى يەتمىشكە تاقاپ قالغان ئادەم، بەش مىليون چىقتى دېگەندىمۇ ئۇ پۇلنى نېمە قىلار؟ نېمىگە ئىشلىتەر؟ چەت ئەللەرنى ئېكسكۇرسىيە قىلىمەن دەيدۇ، ئۇنداق نىيىتى بار ئادەمنىڭ بەش مىليونى ساقلىشىنىڭمۇ ھاجىتى يوق. چوڭ شەھەرلەردىن جاي ئالمەن، دەيدۇ، بۇنى نورمال ئارزۇمۇ دەيلى، ئەمما ئۇنىمۇ بەش مىليونغا باغلىۋېلىشنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمۇ؟

ـــ بەش مىليون زادى چىقارمۇ مىجىتكا؟

— چوقۇم چىقىدۇ.

— چوقۇم دېگىنىڭىز نېمىسى، ئۇمۇ تەلەيگە باغلىق ئىش تۇرسا.

— ماڭا ئەمدى چىقمىسىمۇ بولماس، يەتتە يىل بولدى ئە-مەسمۇ، يەتتە يىلدىمۇ چىقمايدىغان قانداق نەرسە ئۇ؟... چوقۇم چىقىدۇ.

مىجىت قارىنىڭ كۆزلىرىدە ئەلەم ئارىلاشقان بىر ئوت سىلكىنىپ تۇراتتى. مەن نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەيلا قالدىم. قولۇمدىن كەلسە مۇشۇ ئادەمگە بەش مىليون چىقىدىغان بېلەت-تىن بىرنى توغرىلاپ بەرسەم يا بەش مىليوننى بەرسەم، يا بول-مىسا يۇرىكىنى، كۆڭلىنى، روھىنى پۈتۈنلەي چىرمىۋالغان بەش مىليونىنىڭ جىنىنى قوغلاپ چىقارسام... ئەمما، شۇ ھالدا مې-نىڭ بۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى قىلىشقا كۈچۈم يەتمەيتتى، قو-لۇمدىن كەلمەيتتى. بىقوۋۇللۇق ماڭا يېپىشقان ئەڭ ئەسكى كېسەلنىڭ بىرى ئىدى.

مەن شەكلىنى سۈرەتلەپ بېرەلمەيدىغان بۇلۇتلار، ئاۋازىنى دورىيالمايدىغان شامالار، تەمىنى بىلگىلى بولمايدىغان سۇلار، مەن نەپەسلىنىۋاتقان ھاۋا، ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىن تارىلىۋاتقان قاپقارا ئىستىن كېلىدىغان دېزىل ھىدى، ئاق ياغلىقىنى چۆكۈ-رۈپ چىگىپ غەمكىن كېتىۋاتقان ئايالنىڭ دەردى، قۇشقاچلار-نىڭ ۋىچىرلىشى، ھامان بىركۈنى ياغىدىغان يامغۇر، ئەتە ئۆگۈن تۇغۇلىدىغان ياكى مۇشۇ دەمدە تۇغۇلۇۋاتقان بوۋاقلار، مۇشۇ دەمدە دۇنيا بىلەن خوشلىشىپ باقىيغا مېڭىۋاتقان ئادەملەر، جاھاننىڭ ئاللىقانداق بىر يەرلىرىدە قاتناش ۋەقەسىگە ئۇچرىغان بەختسىزلەر، دېڭىزغا چۆكۈپ كېتىۋاتقان پاراخوتلار، شىر، يولۋاسلارنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ قېلىپ جان تالىشىۋاتقان جە-رەن، بۆكەن دېگەندەك جانىۋارلار... مۇشۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممە-سى نۇرغۇن ئادەملەرگە نىسبەتەن ناتونۇش نەرسىلەر، ناتونۇش

تۇيغۇلار، ناتونۇش ۋەقەلەر، ناتونۇش ئادەملەر... مەن مۇشۇ ناتونۇش نەرسىلەر ئارىسىدا ئۇلارغىمۇ ناتونۇش بىر تەرزدە مەۋجۇت ئىدىم. دۇنيانى مەن چۈشەنمەيتتىم، دۇنيا مېنى چۈشەنمەيتتى. كۆلكىنىڭ سەۋەبىنى، يىغىنىڭ ۋەجىنى بىلمىشكە ئۇرۇنۇشلىرىمنىڭ نەتىجىسىز بولۇپ چىقىشى، توختىماي پالاقلاشلىرىم، پۇل، نام ـ ئاتاق، شان ـ شۆھرەت ئۈچۈن كېچىلەرنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزگەنلىرىم، تىرىشقانلىرىم، تەر تۆككەنلىرىم، كىملەرگەدۇر ئازار بېرىپ پۇشايمان قىلغانلىرىم... مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى ۋاقتى كەلگەندە بىر تىينىغا ئەرزىمەيتتى. مەنمۇ خۇددى كەچكۈزدە قۇرۇپ تۈگەشكەن بىر تال سېرىق سەبدە گۈلدەك، گۈللۈكتە ئۆلۈپ قالغان كېپىنەك، توڭلاپ قالغان بىر تال قۇشقاچ، ياكى مەن كۆرمىگەن يىراق دېڭىزدىكى تورغا چۈشۈپ قالغان لەھەڭ ياكى بۆرىگە يەم بولغان كىيىك بالىسى ياكى بولمىسا قارچىغىنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ جان تەسلىم قىلىۋاتقان توشقان كەبى دۇنيانىڭ مەن كەلگەن ئىشىكىنىڭ قارشى تەرىپىدىكى ئىشىكتىن مەن بىلمەيدىغان دۇنياغا ئۇن ـ تىنسىز كېتىپ قالمەن. مۇشۇلارنى ئويلاپ ھاياتنىڭ مەنىسىزلىكىنى، دۇنيانىڭ ئىشلىرى ئۈچۈن زىيادە ئاھ ـ ۋاھ دەپ كېتىشنىڭ ئورۇنسىزلىقىنى ھېس قىلىپ قالدىم. بۇلارنى مۇشۇ گەپلەرنى چۈشەنگۈدەك ئادەمدىن بۇرەرنى تېپىپ بىر دەۋالغان بولسام كۆڭلۈم يورۇپ قالاتتى، ئەمما ئۇنداق ئادەمنى، بۇنىڭدەك گەپلەرنى چۈشىنىشنى خالايدىغان ئادەملەرنى تاپماقنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى پەقەت بىرلا ئۆزۈم بىلىمەن.

ـــ نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟ ـــ دېدىم پەرھاتقا. تېلېفوندىن سۇس گىزىلدىغان ئاۋاز كەلدى.

ـــ ئون ئىككى مۇقامنى ئاڭلاۋاتىمەن، ئابلىز شاكىرنىڭ ئاۋازى ئاجايىپكەن جۇمۇ.

پەرھات بىلەن خوشلىشىپ تېلېفونىنى قويۇۋەتتىم. ئاجايىپ

ماهارەتلىك ئادەملەر بىز بىلەن بىر كۈندە بىللە ياشاۋاتىدۇ. مەن ياشاشنىڭ قانداق ئىشلىقىنى بىلەلمەي كېتىدىغاندەك قىلاتتىم.

نادامەت ئىچىدە ياشاشنىڭ ئەھمىيەتسىزلىكىنى تونۇپ يەتكەن چاغدا چۆچۈپ كەتتىم. چۆچۈشۈم نادامەت مېنى چىرمىۋالغاندەك ھالغا قالغانلىقىمنى كۆرگىنىمدىن ئىدى. ئارقىدىن نېمە بولسا بولسۇن بۇ دۇنيادا ئۈمىدسىز بىرمىنۇتمۇ ياشىغىلى بولمايدۇ، دۇنيانى، ھاياتنى مەنىسىز دەپىشنىڭ ئۆزى ساراڭلىقنىڭ خىيالى، مەن مەڭگۈ ساراڭنىڭ خىيالىنى قىلسام بولمايدۇ، دەپ ئەنلەرنى ئويلاپ كەتتىم. ئالىم كىتابنىڭ سۆزلىرى مۇشۇ خىيالىمنىڭ تېگى بولسا كېرەك.

— دۇنيانى بىمەنە دەيىشكە بولماس.

— ئەمەلىيەت شۇنداق تۇرسا.

مەن ئالىم كىتابنىڭ شۇ ھالدا مەست بولماسلىقىنى ئۈمىد قىلغانىدىم.

— مەنىسىز ئىكەنلىكىنى بىلىشمۇ، مەنىسىزلىكنى تۈگىتىپ ھەر دەقىقە ئۆمۈرگە مەنە بېرىپ ياشاشمۇ ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىدۇ، ئادەمنىڭ ئۇلۇغلىقىمۇ شۇ يەردە.

بۇ گەپلەر ماڭا ئالىم كىتاب كىتابلاردىن يادلىۋالغان سۆزلەر بولۇپ تۇيۇلمىدى.

ئۆزۈمنىڭ خىياللىرىدىن، ئويلىرىمدىن كۈلۈپ كەتتىم. كۈلكەم قۇرغاق ئىدى، ئاۋازىم تولىمۇ بوش چىقتى. ئۆز - ئۆزۈمگە ناتونۇش ھەم سوغۇق كۆرۈنۈپ كەتتىم.

مېنىڭچە مېنىڭ ئازابىم يوق ئىدى. ئازابىمنىڭ بولماسلىقى مېنىڭ ئەڭ چوڭ ئازابىم ئىدى. مەن بۇ خىياللىرىمنى بىر كىمنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن قورقىمەن. پەرھاتمۇ شۇنداق ئويلاپ قالامدىغاندۇ؟

قىزىل ئەدىيالغا ئورالغان بوپىنى يۇدۇپ كېلىۋاتقان مۇسا

قادىر بىلەن دوقمۇشتىلا ئۇچرىشىپ قالدۇق. ئۇنىڭ ساقاللىرى ئۆسۈپ قالغان، سەل ئورۇقلاپمۇ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. بېشىغا چوڭ كېلىپ قالغان شەپكىسىمۇ ئىسكەتتىدىن كەتكەنىدى. سەممىي كۆزلىرى چىرايلىق كۆلۈپ تۇراتتى.

— توۋا ئاداش، ئەجەب بەلەن ئۇچرىشىپ قالدۇق ھە... نېمكەم بىز كۆرۈشمىگىلى، پەقەت ئىزدىيەلمىدىم سېنى، تاشلىشىپ كەتمەيلى جۇمۇ... ئەھۋالىڭ ياخشىدۇ؟

— ياخشى، سەنمۇ ئوبدان تۇرۇپسەن... نېمە بوپا يۈدۈۋالدىڭ؟

— ئۆي كۆچۈۋاتقان ئاداش، پارچە - پۇرات نەرسىلەرنى ئېلىپ مېڭىشىم.

قار ياغقان قىش كۈنلىرى تۇمۇچۇق، تورغاي، قۇشقاچ دېگەندەك جۇغى كىچىك، جېنى كىچىك جانىۋارلار غازاڭ تاشلىغان دەرەخ شاخلىرىدا، ئەسكى تاملارنىڭ ئۈستىدە، ئېتىزلارنىڭ قىرلىرىدا دۈگدىيىشىپ ئولتۇرۇشىدۇ. جاراڭلاپ تۇرغان سوغۇق ئۇلارنىڭ ئىسسىق جانلىرىغا تەھدىت سالىدۇ. تاشلاندۇق خامانلاردىن، سامانلىقلاردىن، قوناق يايغان ئۆگزىلەردىن ئوزۇق تېپىپ يېيىشكە كۆزى يەتمىگەن بۇ قۇشلارنىڭ تۇرقى شۇنداق بىچارە.

— قۇشقاچ تۇتايلى.

بىر توپ بالىلار غەلۋىر، ئەلگەك دېگەندەك نېمىلەرنى كۆتۇرۇشۇپ چىقىپ كېلىشتى. ئۇلار يانچۇقلىرىغا قۇياش نۇرىدا ئالتۇندەك پارقىرايدىغان قوناقلارنى سېلىۋېلىشقان ئىدى. غەلۋىرلەرنى ئېتىزلارنىڭ بىريەرلىرىگە قويۇپ ئىنچىكە ئۈزۈن يىپلار بىلەن باغلانغان تەرەكتە يېرىم يۆلەپ قويۇپ ئاستىغا ھېلىقى ئالتۇندەك قوناقلارنى چېچىپ قويۇشىدۇ. نەپسى بالانىڭ دەرىدە قالغان قۇشلارغا قوناقلار شېرىن جانلىرىدىن تاتلىق بولۇپ سېزىلىدۇ. يىپلار تارتىلىدۇ، كىچىككىنە جانلار غەلۋىر-

نىڭ تېگىدە پالاقلاپ ئۆزىنى ئېلىپ قېچىشنىڭ كويىغا چۈشىدۇ، قۇتۇلماقچى بولۇشىدۇ، جانلىرىنى ئېلىپ قېچىش ئۈچۈن تىپىرلىشىدۇ، ناھايىتى ئېچىنىشلىق تىپىرلىشىدۇ.

بالىلىقىمدىكى خاتىرىلەر يادىمغا يېتىپ قالدى.

ــ يەنە كۆچۈپسەندە، بۇ قېتىمقى ئۆيۈڭنى ياخشى دەۋاتاتىنىڭ، نېمىشقا كۆچۈپ كېتىسەن؟

ــ ئۆيغۇ بولاتتى، بىراق ئىسسىمايدىغان ئۆيكەن ئۇ...

ــ يازدا ئۇ ئۆينىڭ ئىسسىمايدىغانلىقىنى نەدىن بىلىسەن؟

ــ سۈرۈشتۈرسەم ئىسسىمايدىغان ئۆيكەن، قولۇم ــ قوشنىلىرى شۇنداق دېدى. شۇڭا سېتىپلا كۆچۈپ كەتتىم.

ــ ئاۋۇال ئۆزۈڭ بىر سىناپ باقماپسەن ــ دە.

ــ ئۆي كۆڭۈلدىكىدەك بولمىسا بولمايدۇ ــ دە. شۇڭا كۆچتۈم، خوش مەن ماڭاي.

ئېغىر بوپىنى يۇدۇپ كېتىۋاتقان مۇسا قادىرنىڭ كەينىدىن قاراپ قالدىم. ئۇنىڭ بوپىسى ناھايىتى ئېغىر بولۇشى مۇمكىن. بىزنىڭ خۇدادىن تىلەيدىغىنىمىز يالغۇز سالامەتلىك، خاتىرجەملىك ۋە تىنچ ئامانلىقلا ئەمەس، بىز ئۇچۇن تېخىمۇ زۆرۈر، تېخىمۇ مۇھىم بىر نەرسە بار ئىدى. ئۇ قەلبىمىزدە چىراغ بولۇپ يانسا، نۇر بولۇپ دىل بايۋانلىرىمىزنى يورۇتسا، ئابى ھاۋا بولۇپ يۈرەكلەرگە ئاراملىق بەرسە بولاتتى.

مەن شۇ نەرسە توغرۇلۇق جىق ئويلاپ كەتتىم.

پەرھات ئىزدەپ يۈرگەن سوئال تېپىلىپ قالسا، شۇ سوئالنىڭ جاۋابلىرى ئارىسىدا مۇشۇ خىلدىكى ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىشنىڭ يوللىرى بار بولۇشى مۇمكىن.

تۇيۇقسىز شامال چىقىپ چاڭ ــ توزان كۆتۈرۈلدى، قورۇ ئالدىدىكى قەغەز پارچىلىرى، يالتىراق خالتا دېگەندەك نېمىلەر ھەريان ئۇچۇشۇپ يۈرەتتى. ھاۋانىڭ ئەلپازىدىن يامغۇر ياغىدىغاندەكمۇ قىلاتتى. پات ــ پات مۇشۇنداق ھاۋا تەرەپبال ئۆزگىرىپ

ربپ هېلى يامغۇر، هېلى مۆلدۈر ياغىدىغان بولۇپ قېلىۋاتاتتى.

ــ هاۋانىڭ بۇزۇلۇشى خەتەرلىك ئىش، ــ دېگەنىدى ئالىم كىتاب بۇلتۇر توپا يېغىپ نەچچە كۈن ئۆتكەن بىر كۈنى ماڭا پاراڭ قىلىپ بېرىۋېتىپ، ــ ھەممىنى ئادەملەر قىلىۋاتىدۇ، كىچىككىنە نەپسىنى دەپ چوشقىدەك ماناپ، يەر يۈزىنىڭ ساق يېرىنى قويۇشمىدى، جاھاننىڭ نەرىگىلا بارساڭ ئوخشاش، ئاسمانىڭ قەرىدىن تارتىپ يەرنىڭ تېگىگىچە بۇلغانمىغان، بۇزۇلمىغان يەر قالمىدى. ئادەم دېگەن قىزىق مەخلۇقكەن، قىلىۋاتقانلىرى خۇددى چەكسىز دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزى ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان كېمىنىڭ ياغاچلىرىنى، تاختايلىرىنى كېسىپ، سۇندۇرۇپ، قومۇرۇپ ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىشقا ئۇرۇنغاندەك بىر ئىش. ئاخىرى كېمە بۇزۇلىدۇ، ھەممەيلەن غەرق بولىدۇ. بۇزۇپ، ماناپ تاپقانلىرىمۇ ئۆزى بىلەن تەڭ ھالاك بولىدۇ.

ــ ئىسمايىل ئۆرەكنىڭ كۆلىنىڭ گېپىنى قىلامسەن ئالىم؟ ــ دېگەنىدى گەپنىڭ بېشى بىلەن ئاخىرىغا دىققەت قىلمىغان سادىر مۇقىيت كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، ــ ئۇنىڭ كۆلىدىكى كېمە يېرىلىپ بۇزۇلغىلى ئۇزۇن زامان بولدى، ھازىر ئۇ كۆلده كېمە يوق...

ــ ياق، باشقا گەپ، ــ ئالىم كىتاب ئويچان كۆزلىرىدىكى كۈلكىنى يوشۇرۇپ گەپنى باشقا ياققا بۇرىدى، ــ بىرسىنىڭ كۆلىگە كېمە سالماقچى ئىكەن، شۇنىڭ پارىڭىنى قىلىۋاتىمىز.

ــ بىزنىڭ ئەخمەق كىم بىرسىنىڭ بېلىقلىق كۆلىنى سېتىۋالىمەن، دەپ يۈرگۈدەك پۇلنى بۇزۇپ...

توپا ئۆرلەپ تۇرغان يولدىن، دەرەخلەرنىڭ ئارىسىدىن تۇمانەك ئۇچۇشۇپ يۈرگەن توپلاردىن كۆڭلۈم يېرىم بولدى. ئالىم كىتابنى ئەسلەپ قالدىم.

مەن ئۆيگە ئالدىراپ مېڭىۋېتىپ قارىسام ئەرمۇدۇن تۇۋىدە مەرۇپ توختى يالغۇز ئولتۇرۇپ قارتا شىلاۋېتىپتۇ، پات ـ پات

بەشىنى كۆتۈرۈپ ئۇياق - بۇياققا قاراپ قويياتتى. ئۇ مېنىڭ كېلىۋاتقانلىقىمنى كۆردى بولغاي، دەككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ يورغىلاپ مېڭىپ ئالدىمغا كەلدى.

ــ ئۇكا، ئىككى قول تارتىشۋېتەمدۇق؟

ــ ياق بولدى، مەن ئالدىرايمەن.

ــ ئا... قويۇڭا ئالدىراشنى، بىر قول ئوينىۋالايلى، نېمىگە ئالدىرايسىز؟ جاھانىڭ ئىشلىرى ئالدىرىغانغا تۈگىمەيدۇ.

ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنداق ئايانچلىق ئىدى. تۇرقىدىن سەمىمىيلىكى، كۆڭلىدە كىر يوقلۇقى چىقىپ تۇراتتى. خۇدا قانداق بىر قارا كۈندە بۇ كىشىنىڭ كۆڭلىگە مۇشۇنچىۋالا شەيتان خۇمارىنى سېلىۋەتكەن بولغىيدى؟ خۇمار دېگەن يامان نەرسە، ئادەمنىڭ روھىنى، ۋۇجۇدىنى چىرماپ كەتكەن مۇستەھكەم يىپقا ئوخشاش جاننى قىينايدۇ. خۇمارنى بېسىشنىڭ، كۆڭۈلدىكى تەقەززالىقنى بېسىشنىڭ چارىسى شۇ نەرسىگە ئېرىشىش. مەرۇپ توختى مۇشۇ ھالدا بۇ خۇماردىن مەڭگۈ چىقمىسا كېرەك. ئۇنىڭ بولۇمسىز نەۋرىلىرىنىڭ خاپىلىقىدىن پۈچۈلغان كۆڭلىگە ئەچىم ئاغرىدى.

ــ يامغۇر ياغىدىغاندەك قىلىدۇ، سىزمۇ كىرىپ كېتىڭ.

ــ يامغۇر ياغسا بىزنىڭ نېمە كارىمىز؟ قارتىمىزنى ئوينا-ۋېرەيلى.

ــ يامغۇردا قالىمىز.

ــ يامغۇردا قالغانغا نېمە بولاتتى؟ كېلىڭ ئوينايلى، قولىرىم قىچىشىپ مېنىڭ...

ــ باشقىلار قېنى؟

ــ ھەممىسى كىرىپ كېتىشتى، خوتۇن ئىشتىنى گۈيلار دەڭا ھەممىسى، قورقۇنچاق، ئەر كىشى تۇرۇپ يۇرەكلىك ئىككى ئېغىز گەپ قىلالمايدۇ، خوتۇنلىرىنىڭ بىر نېمە دېيىشىدىن قورقۇشۇپ تىكىۋېتىشتى.

مەرۇپ توختى ناھەقچىلىققا ئۇچرىغان ئادەمدەك بوينىنى قىسىپ قالغاندى. ئۇ كۆڭلىدە ھەممەيلەن بىر بولۇپ ئۇنى بو-زەك قىلغاندەك، مازاق قىلغاندەك، قەستەن قارتا ئويىنغىلى ئۇ-نماي جىلە قىلىۋاتقاندەك ئويلاپ قالسا كېرەك. چىرايى بەكلا بىرقىسما ئىدى، خۇددى جىق ئۇتتۇرىۋەتكەن قىمارۋازدەك.

— مەن ئويناشنى بىلمەيمەن.

— يا ئاللا ئۇكام، سىز بۇرنىڭىزنىڭ ئاستىغا نان يېمەم-سىز؟

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

— كاللىسى جايىدا ئادەمنىڭ ھەرقاندىقى ئۆگىنىپ بولىدۇ بۇ نەرسىنى. سىز نەچاغ مۇشۇنداق بىلمەيمەن دەپ يۇرگىلى...

— ئۆگىنەلمىگەنلىك ئەمەس، ئۆگەنگۈم يوق.

— قىزىق گەپ بولدى. نېمىشقا ئۆگەنمەيسىز؟

— ۋاقتىم يوق.

— ۋاقتىم يوق دەڭ، قارتا ئويىنغىلى ۋاقتىڭىز بولمىسا قانداق گەپ بۇ ئەمدى؟ توۋا... سىزنىڭ بىر يېرىڭىز بىر قانداق ئەمەستۇ؟

مەرۇپ توختىنىڭ قىسىلىپ كەتكەن كۆزلىرىگە قاراپ باشقا گەپ قىلماي ئۆيگە قايرىلدىم. ئۇ يولنىڭ ئىككى بېشىغا قاراۋېتىپ ئەلەم بىلەن خىرىلدىدى:

— بۇ خەقنىڭ ھەممىسى ئۆلدىمۇ نېمە؟ بىر سائەتتىن ئاشتى، بىرسىمۇ يوق، ئەتىگەندىن بېرى ۋاقىت بىكارغا ئۆتۈپ كەتتى، مۇشۇمۇ كۈنمۇ؟...

مەن كەينىمگە بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا دېدىم:

— ئويىنمىسىڭىز نېمە بولىدۇ؟

— ساراڭدەك گەپ قىلماڭا ئۇكام، بۇنى ئويىنمىسا نېمە قىلىدۇ؟

مەرۇپ توختىنىڭ چىرايىدىكى ئۇمىدسىزلىك ماڭا باشقا-

چە بىلىنمىسۇن كەتتى. ئۇنىڭ چىرايىغا، چىرايىدىكى بىچارىلىك- كە، تىت - تىت بولۇپ تۇرۇشلىرىغا قاراپ ئىچىم ئاغرىپ قال- دى. خۇمار دېگەن يامان نەرسە، ئىتنىڭ قاۋۇشىغا، ئېشەكنىڭ ھاڭرىشىغا، ئۆچكىنىڭ مەرىشىگە ئامراق ھەم خۇمار بولۇپ قا- لىدىغان ئىشلارمۇ بولۇشى مۇمكىن. ئادەم دېگەننىڭ بۇ دۇنيادا ھەۋەس قىلمايدىغان، بېرىلمەيدىغان نەرسىلىرى ئاز، ئۆچ يا ئامراق بولىدىغان نەرسىلىرى بەكمۇ غەلىتە. تېلېۋىزوردا كۆر- سىتىلىشچە، بىر ئاداش بۆرىلەر بىلەن بىللە ياشاشقا ئامراق- كەن، ئۇ بۆرىدەك ھۇۋلاپ، بۆرىدەك خام گۆش يەپ بۆرىلەر بىلەن بىر ئائىلە بولۇپ كېتىپتۇ. بۇمۇ بىر ھەۋەس، ئامراقلىق ئوخ- شايدۇ.

مەرۇپ توختى ھەققىدە ئويغا پاتقان بىرەيلەن يەنە ئالىم كىتابنى ئەسلەپ قالدى. مەرۇپ توختى، ئالىم كىتاب دېگەنلەر بىر مەھەللىدە، بىر كوچىدا ئولتۇرىدىغان ئادەملەر، ئىككىسى- نىڭ غەم قىلىدىغان، شادلىنىدىغان ئىشلىرى، ماڭىدىغان يول- لىرى، قىلىدىغان گەپلىرى، كۆرىدىغان چۈشلىرى، ئارزۇلىرى پەقەت ئوخشىمايدۇ. ئۇ گاڭگىرىغان ھالدا خىيالغا پاتتى. دۇنيا- نىڭ ھەسرىتىنى يۇدۇپ، پۈتۈن ئىنسانىنىڭ غېمىنى قىلىدىغان ئادەم ئۇچۇنمۇ بىر كۈن بىر كۈنگە تەڭ، مۇنۇ مەرۇپ توختى ئۇچۇنمۇ بىر كۈن بىركۈنگە تەڭ. ئىككىلىسىنىڭ قورسىقى بىر نانغا تويىدۇ، ئىككىلىسىنىڭ بەستى بىر كىشىلىك كارد- ۋاتقا سىغىدۇ. تارتقان جاپاسى، كۆتۈرگەن يۈكى، نادامىتى، كۆرگەن ھۇزۇر - ھالاۋىتى ئوخشىمايدۇ. ئوتتا تۇرۇپ كۆيگىنى- نى، سۇدا تۇرۇپ تۇنجۇققىنىنى بىلمەيدىغان ئادەملەر بار.

ئۆيگە كىردىم، كۆڭلۈم نېمىشقىدۇر پەرىشان ئىدى. مۇشۇ كەيپىم بىلەن بىرەرسى بىلەن ئازارلىشىپ قېلىشتىن قورقات- تىم. مېنىڭ ھەممە نەرسەم تەل، يەيدىغىنىم، كىيىدىغىنىم بار،

خەجلەي دېسەم پۇلۇم بار، مۇڭداشقىلى دوستلىرىم بار، بىر ئوبدان ئۆيۈم بار، ئەمما يەنە نېمىگە ئىچىم پۇشۇپ قالغىنىمنى ھېچ بىلەلمىدىم. كۆڭلۈم يېرىم دېسەم يېرىم ئەمەستەك، بىر ئىشقا ئاچچىقىم كېلىپ قالدىمكى دېسەم ئاچچىقلانغۇدەك ئىشمۇ يوق. نېمە بولغانلىقىنى بىلەلمىدىم. ھېچنېمە كەم بولمىغان تۇرۇقلۇق بىرنېمە كەمدەك ھېس قىلساڭ، نېمىلىكىنى بىلەلمىسەڭ، يەيدىغان نەرسىنىڭ تولىلىقىدا ھېچنېمىنى يېيەلمەي، يېسەڭمۇ قورسىقىڭ تويمىغاندەك بولۇپ قالساڭ بۇمۇ قاملاشمىغان بىر گەپكەن.

ـــ دادا، مەن قۇشقاچ بېقىشنى ئويلىشىۋاتقان.

ـــ قۇشقاچ؟

ـــ شۇنداق، قۇشقاچ.

ـــ ما گەپنى، ئۇ ساڭا نېمىگە لازىم بولۇپ قالدى؟

ـــ ئۆزى بەك چىرايلىق، مەن ئۇنىڭغا ئامراق.

ـــ قىزىق گەپ، ئۇنداق نېمىلەرنى باقساڭ بولمايدۇ.

مەن ئۇھ تارتىپ قويۇپ ئورۇندۇقنى تارتتىم. ئورۇندۇق ئۇستىدە ئوغلۇمنىڭ چاپىنى تاشلاقلىق تۇراتتى. چاپاننى ئاچچىق بىلەن نېرىغا چۆرۈۋېتىپ ئولتۇردۇم. قەپەزدىكى قۇش... رەڭدار قۇشقاچ... شۇنداق چىرايلىق نەرسە... سايراشلىرى ھۇزۇرلۇق... ئوغلۇم شۇ نەرسىگە ئامراق بولۇپ قاپتۇ... نېمە قىلىشىمنى، قانداق قىلىشىمنى بىلمەيتتىم. قىلىدىغان ھېچقانداق ئىش يوق، قىلىدىغان ھېچقانداق خىيال يوق، ئادەم ئۆزىنى قېتىپ قالغاندەك، پۈتۈنلەي ئاخىرلاشقاندەك، ئاخىرقى چەككە بېرىپ قالغاندەك، ئاخىرقى نۇقتىغا دەسسەپ تۇرغاندەك ئويلاپ قالسا قورقۇنچلۇق ئىش بولاتتى. ئۇچالمايدىغان قۇش، ئاقالمايدىغان سۇ، ئېچىلالمايدىغان گۈل كەبى.

ـــ ئوغلۇم ماڭا مىختەك قادىلىپ تۇرۇپ سورىدى:

— نېمىشقا بولمايدۇ؟

— ماڭا ياقمايدۇ.

— ساڭا ياقماسلىقى سېنىڭ ئىشىڭ، ئەمما ئۇ ماڭا ياقىدۇ.

ئون ياشتىن ئېشىپ قالغان ئوغلۇمنىڭ ئۆزىنىڭ دۇنياسى باردەك قىلاتتى. ئۇنىڭ دۇنياسى ئۇنىڭ ئارزۇسى بويىچە قۇرۇلغان دۇنيا ئىدى. ئۇ شۇ يەردە نېمە قىلسا ئۆزىنىڭ ئىشى، نېمە دېسە ئۆزىنىڭ ئەركىنلىكى ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭ دۇنياسى مېنىڭ قاماللىقىمدا ئىدى، ئۇ بۇنى چۈشەنمەيدىغاندەك هەم چۈشەنسەمۇ قوبۇل قىلالمايدىغاندەك قىلاتتى. بۇنىڭغا ئامال يوق، دۇنيا مۇشۇنداق، هەر كىم نېمە قىلىشىنى خالىسا شۇنى قىلىدىغان ئىش نەدە بولسۇن؟

— بۇ گېپىڭ قاملاشمىدى، بۇ ئۆيدە مېنىڭ دېگىنىم هېساب، يەنە سوراپ باقاي، سەن ئۇنى نېمىدە باقماقچى؟

— ئەلۋەتتە قەپەزدە باقىمەن.

— قۇشقاچقا ئامراقمەن دەيسەن، ئۆزۈڭ ئامراق بىر نەرسىنى قەپەزگە سولاپ جېنىنى قىينىساڭ قانداق بولىدۇ؟

ئوغلۇم ماڭا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇپ غۇدۇرىدى:

— ئۇ قەپەستە راهەت كۆن كۆرىدۇ، يەيدىغىنى، ئىچىدىغىنى تەييار، هېچنېمىدىن غەم قىلمايدۇ، ئاپتاپ يا سوغۇق كۆرمەيدۇ.

— ئىشقىلىپ باقساڭ بولمايدۇ.

— نېمىشقا؟

— دېدىمغۇ، باقساڭ بولمايدۇ، ئۇنىڭ جېنىنى قىينىاپ قويسەن، بىر چىرايلىق جانۋارنى قەپەسكە سولاپ تاماشا قىلىش رەهىمسىزلىكتۇ؟

— مېنى ئۆزۈڭنىڭ قەپىسىگە سولاپ قويغىنىڭ رەهىمسىزلىك ئەمەسمۇ!؟

چۆچۈپ كەتتىم، ئۇنى بۇنداق گەپ قىلار، دەپ ئويلىمىغا-نىدىم. ئۇنىڭ ماڭا سوغۇق ھەم ئويچان قارايدىغان كۆزلىرىگە قاراپ ھەيران قالاتتىم، ئەسلىي ئۇنىڭ يۈرىكىدە غەلىيان ھەم قارشىلىقنىڭ تىكەنلىرى ئاللىبۇرۇن كۆكلەپ كىشىگە ساڭ-جىلغۇدەك، بىئارام قىلغۇدەك، تاپانغا سانجىلىپ ئاقساتقۇدەك، كۆزگە سانجىلىپ يىغلاتقۇدەك بولۇشقا ئاز قالغاندەك قىلاتتى.

— ئاغزىڭنى يۇم.

— مەن پەقەت چۈشەنمىدىم. سەن مېنى قاچانغىچە مۇشۇ-داق قاماپ تۇرماقچى؟

— قاماپ؟

— شۇنداق، ئۆزۈڭنى، ئۆزۈڭنىڭ قىلغانلىرىنى ئويلاپ باق.

ئۇ شۇنداق دەپلا ئىشكىنى يېپىپ سىرتقا ماڭدى، مەن جىممىدە تۇرۇپ قالدىم. ئۇ تالاغا چىقار بولسا ماڭا دەپ قويۇشى كېرەك ئىدى، ئەمما ماڭا دەپ قويۇشنىڭ، مەندىن سورىشى-نىڭ، مېنىڭ ئىجازىتىمنى ئېلىشنىڭ پەقەت ئورنى قالمىغا-دەك ناھايىتى بىمالال، ناھايىتى ئەركىن ھالدا ئىشكىنى يېپىپ سىرتقا چىقىپ كېتىۋاتاتتى.

مەن جايىمدا قىمىر قىلماي ئولتۇرۇپ كەتتىم. ئون نەچچە ياشقا كىرگەن بالىنى چوڭ ئادەم دېگىلى بولمايدۇ، ئەمما ئۇنىڭ گەپلىرى، قاراشلىرى چوڭ ئادەمنىڭكىگە ئوخشاش قاتتىق ھەم يىرىك، سەبىيلەرگە، بالىلارغا خاس يۇمران، يۇمشاقلىق ئاخىر-لىشىپ قالغاندەك قىلاتتى.

خۇدا بۇيرىسا مەن كۆرىدىغان كۈنلەر بارىكەن تېخى. مەن ئۇنىڭغا نېمىشقا يول قويالمايدىغاندىمەن؟ سىرتقا چىقىپ كىر-گۈم بار ئىدى. ئەمما، ئاستا بېرىپ ئىشكىنى مەھكەم تاقاپ قويدۇم.

مەھەللىگە قايرىلىدىغان دوقمۇشقا كېلىپ توختاپ قالدىم،

يول بويىدا ھارۋىسىغا مېڭە - چۈشلەرنى چىرايلىق تىزىپ ئول-تۇرغان يىگىتنىڭ قىياپىتى دىققىتىمنى تارتتى. ئۇ دوپپىسىنى سەل سىڭايانراق كىيىۋالغانىدى. ھارۋىدىكى ئالما، ئاپېلسىن، ئۈزۈملەر سولىشىپ تۇراتتى. بىر نەچچە سېرىق ھەرە مېڭىلەر-نىڭ ئەتراپىدا ئېرىنچەكلىك بىلەن ئۇچۇشۇپ يۈرەتتى. يىگىت كىشىگە خۇددى چوڭقۇر خىيالغا پاتقاندەك تەسىر بېرەتتى. ئەت-راپتىكى ۋاڭ - چۈڭ، تاراق - تۇرۇقلار، ماشىنىلارنىڭ قۇلاقنى زەھەر قۇيغاندەك ئاڭلىنىدىغان يېقىمسىز سىگناللىرى ئۇنىڭغا تەسىر يەتكۈزەلمەيدىغاندەك قىلاتتى.

شۇ ھالدا بىر - بىرىنى پەقەت تونۇمايدىغان ئىككى ئادەم غېرىبلىقنىڭ بەدرەڭ تۇتەكلىرى ئارىسىدا ئۆزلىرىنىڭ غېمى بىلەن تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ ئاشۇ ھالىتىدىن بەكلا مەيۈسلىنىپ كەتتىم. ئۇ شۇ ھالدا خىيالغا پاتقىنىچە يەرگە قاراپ ئولتۇراتى-تى. باققاللاردا بولىدىغان شوخلۇق، قىزغىنلىقتىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. كونىراپ كەتكەن دوپپىسى كۆزۈمگە باشقىچە كۆرۈ-نۈپ كەتتى. مەن ئۇنىڭغا ئون سوم پۇل خەجلەپ دوپپىدىن بىر-نى ئېلىپ بەرسەم يامان بولمايدۇ، ئەمما ئىش يۈزىدە ئۇنداق قىلغىلى بولمايدۇ. دوپپىنى ئالماق ئاسان بولغان بىلەن مۇنۇ يىگىتنىڭ دوپپىنى قولىغا ئېلىشى، بېشىغا كىيىشى، ئاندىن ماڭا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈشى ياكى مېنى دۇئانە كۆرۈڭاتىدۇ، دەپ دوق قىلىشلىرىغا، ياكى خۇش ياقمىغاندەك مۇنداقلا قاراپ قويۇشلىرىغىچە بولغان ئارىلىقتىكى ئىشلارغا بەرداشلىق بەر-مەك، شۇ جەريانىنى تاماملىماق تەس. مېنىڭ كۆزۈمگە نۇرغۇن ئادەملەر تولىمۇ بىچارە، ئامالسىز، غېرىب - غۇرۇڭا كۆرۈنىدۇ، مەنمۇ بەزىلەرنىڭ كۆزىگە بىرقىسما كۆرۈنۈپ قالىدىغاندىمەن، ماڭىمۇ ئىچ ئاغرىتىدىغانلار، ماڭىمۇ ئۇنداق يا مۇنداق دەپ باھا بېرىپ يۈرىدىغانلار بولۇشى مۇمكىن. ئادەم دېگەننىڭ بۇ دۇنيادا ئەڭ قىزىقىدىغىنى ئەتراپىدىكى ئادەملەرنىڭ يۈرۈش - تۇرۇ-

شى، سۆزى ھەم خۇپيانە ئىشلىرى بولۇشى مۇمكىن.

تېلېفونۇم سايراپ كەتتى، قارىسام پەرھات ئىكەن.

ــ كەچتە نېمە ئىشىڭ بار؟

ــ ھازىرچە باشقا ئىش يوق، قانداق دەيسەن؟

ــ بىزنىڭكىگە دىككىدە بىر كىرىپ كەتكەن بولساڭ بوپ-تىكەن.

ــ نېمە ئىشتى؟

ــ ئاۋۋال كىرگىن، دېيىشىدىغان گەپ بار.

مەن كەينىمگە قايرىلىپ ھېلىقى يىگىتكە قارىدىم. ئۇنىڭ غەمكىن تۇرقى كۆڭلۈمنى بىسەرەمجان قىلىپ قويۇۋاتاتتى.

پەرھاتنىڭ بىچارە ھالى بىلەن مېنىڭ پەرقىم بارغانسېرى ئازلاۋاتقاندەك قىلاتتى. پەرھاتقا نېمە بولدى؟ بەلكىم پەردىنىڭ كېتىپ قېلىشى ئۇنى شۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويغاندۇ، يەنە باشقا سەۋەبلىرى باردۇ. پەردىنىڭ كېتىشى بىلەن ئۇ ئۆزىنى تاشلىۋەتتىمۇ يا ئۇ ئۆزىنى تاشلىۋېتىپ پەردە كەتتىمۇ؟...

پەرھاتنىڭ ئۆيى قالايمىقان ئىدى. كارىۋاتتا كىيىم ـ كېچەكلىرى چېچىلىپ ياتاتتى، كىيىملەر ئارىسىدا ژاراقلىرى پۈرلىشىپ كەتكەن ژۈرناللار، بىر نەچچە پارچە كىتاب يەنە گېزىت، قەغەز دېگەندەك نېمىلەر تۇراتتى. چاي شىرەسىدىكى تەخسىدە ئېشىپ قالغان لەڭمەننىڭ قالدۇقى قېتىشىپ كەتكەنىدى.

ــ ئۆي مۇشۇنداق قالايمىقان، ــ پەرھات ماڭا سافانى ئىشارە قىلغاچ شۇنداق دېدى.

ــ پەردىنى قايتۇرۇپ كەلسەڭ بولاتتى.

ــ قويغىنا.

ــ ھەمىشە مۇشۇنداق دەيسەن، بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ــ ئۆزۈم بىلىمەن، بولدى، بۇ گەپلەرنى قويايلى... ئاداش، بۇنداق ئىش بولغاندىكىن ماڭا دېسەڭ بولمامدۇ؟

— نېمە بوپتۇ؟

پەرھات كۆزلىرىنى يېرىم يۇمۇپ سافادا سىڭايان ئولتۇرىدى. ئۇنىڭ ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ كەتكەنىدى. ئورۇق يۈزلىرى تاتىرىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى، يوغان كۆزلىرى بۇرۇنقىدەكلا تۇمانلىشىپ تۇراتتى. بىر چاغلاردىكى سالاپەتلىك پەرھاتنىڭ تۇرقى كۆز ئالدىمغا كەلدى، ئۇنى شۇ ئەپتىگە قايتۇرۇشنىڭ ئامالى بارمىكىن؟

— قىمار ئويىنىغانمىدىڭ يا باشقا بىر ئىش بولدىمۇ؟

— نېمىنى دەيسەن؟

— بىر پاتمان پۇلغا قەرزگە كىرىپ قاپتۇ، دەيدىغۇ سېنى؟ قىمار دېگەنگە يېقىن بارغۇلۇق ئەمەستى ئەسلى، قىمارنىڭ كاساپىتىدىن ۋەيران بولغان ئادەملەر ئازمۇ؟

— كىم قىمار ئويناپتۇ؟ نومۇسۇمنى كەلتۈرمە، ھەرقانچە بولۇپ كەتسەممۇ، مەن ئۇنداق تايىنى يوق ئىشنى قىلمايمەن.

— ئەمىسە شۇنچە قەرزلەر نەدىن كەلدى، نېمىشقا قەرزگە بوغۇلۇپ قالىسەن؟

نېمە دەيدۇ بۇ؟ قەرزگە كىرىپ قاپسەن، دېگىنى نېمە دېگىنى؟ بىر پاتمان پۇل دېگەن قانداق پۇل ئۇ؟ ناھايىتى جىق پۇل بولۇشى مۇمكىن، مېنىڭ قەرزدار بولۇپ قېلىشىم تامامەن مۇمكىن، ھەر زامان قەرزگە بوغۇلۇپ مەڭگۈ باش كۆتۈرەلمەي جاھاندىن ئۆتۈپ كېتىشىمىز ھەم مۇمكىن، بۇنىڭغا پەقەت خۇدا ئۆزى پاناھىڭدا ساقلا، دەپ تىلەشكە مەجبۇرمىز. ساقايماس كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قېلىشتىن، بىرەرسىنىڭ ساقايماس كېسەلگە ياكى مېيىپ بولۇپ قېلىشىغا سەۋەب بولۇپ قېلىشتىن، قان ـ قېرىنداشلار، خوتۇن، بالا ـ چاقىلارنىڭ شۇنداق بىر سەۋەبتىن بىرەر بالاغا يولۇقۇپ قېلىشىدىن خۇدا ساقلىسۇن. شۇنداق بولۇپ قالسا بىر پاتمان ئەمەس بىرنەچچە پاتمان قەرزگە بوغۇلۇپ تۇگىشىپ كېتىدىغان گەپ. يەنە قارا بېسىپ

شەيتانناڭ كەينىگە كىرىپ ھېلىقى قىمار دېگەننى ئويناپ سېـ
لىشمىزمۇ مۇمكىن. مۇشۇنداق خېيىم ـ خەتەرلەر، بالايىبەتـ
تەرلەر بىزنىڭ يېنىمىزدا، كۆز ئالدىمىزدا، تاپىنىمىزنىڭ ئاسـ
تىدا، پېشانىمىزنىڭ ئۈدۈلىدا بىزگە قادىلىپ، بىزگە سۇۋدـ
شىپ، پۈتلىشىپ تۇرىدۇ. بىز ئۇ نەرسىلەردىن ئەگىپ، ئۆزدـ
مىزنى قاچۇرۇپ، نېرى بولۇپ يۈرۈشكە، بىزگە چاپلىشۇۋلـ
شىدىن، يېپىشۇۋلىشىدىن، يولىمىزغا توغرا تۇرۇۋلىشىدىن
ئىمكان بار ساقلانمىساق بولمايدۇ. مەن پەرھاتنىڭ ماڭا تىكىلـ
گەن، مانانلىشىپ كەتكەن يوغان كۆزلىرىگە قارىدىم. ئۇنىڭ
بوي ـ بەستىدىن، پۈتۈن تۇرقىدىن، ھەر بىر تىنىقىدىن، ھەر
بىرقارىشىدىن مىڭلارچە غەم تۆكۈلۈپ تۇراتتى. مەن كۈلۈپ قو ـ
يۇپ دېدىم:

ـــ ۋاي قويغىنا، ئىنسانچىلىقتا قەرز دېگەن بولۇپ تۇرد ـ
دۇ، بۇگۈنكى كۈندە كىمنىڭ قەرزى يوق؟

ـــ ما گەپنى، نەچچە مىليوننىڭ گېپى تۇرسا بۇ... ئىن ـ
سانچىلىقتا بولۇپ تۇرىدۇ دەيسىنا؟

پەرھات ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، ئۆينى بىر چۆرگىلەپ يە ـ
نە جايىغا كېلىپ ئولتۇردى.

ـــ يوق گەپنى قىلما، ئۆي ئالىمەن دەپ بىرەر يۈزمىڭچە
قەرز ئالدىم شۇ، قەرز دېسە شۇ قەرزىم بار.

ـــ ئۆي ئېلىش ئۈچۈن سەنلا ئەمەس ھەممە ئادەم قەرز ئا ـ
لىدۇ، قەرز بولمىغان كىم بار؟

ـــ شۇ ئەمەسمۇ، بۇنىڭغا نېمانچە تېنەپ كەتتىڭ؟

پەرھات قولىدىكى تاماكىسىنى كۈلدانغا كۈچەپ بېسىپ
مىجۇەتكەندىن كېيىن ئۇھ تارتىپ قويدى.

ـــ بىرەر يۈز مىڭ بولسا كارى چاغلىق، بۇنى چۈشەندۈر ـ
گىلى بولىدۇ، مىليونلاپ بولۇپ قالسا بۇ كاشال ئىش جۇمۇ ئا ـ
داش... نېمە دەپمۇ ئويىنغانسەن شۇ نەرسىنى؟...

مەن چۆچۈپ قالدىم، ناۋادا راستىنلا پەرھات دېگەندەك ئىش بولۇپ مىليونلاپ قەرزگە كىرىپ قالسام مېنىڭ ھالىم قانداق بولۇپ كېتەر؟ مەن شۇنداق قورقۇنچلۇق قەرز ئالدىدا بېشىمنى كۆتۈرۈپ يۈرەلەرمەنمۇ؟ كىشىلەر ئالدىدا خار بولۇپ كېتەرمەنمۇ؟ ئاللاھ ھەركىمنى ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن. مەن بىردەم جىم بولۇپ قالدىم. بىر تۇرلۇك ئەنسىزچىلىك كۆڭلۈمگە قارا تۇمان بولۇپ يېيىلىۋاتاتتى.

— مەن نېمىشقا مىليون قەرزگە كىرىپ قالغۇدەكمەن؟

— مەنمۇ شۇنى بىلەي دېگەن.

— بۇنداق ئىش يوق.

— قانداق ئىش يوق؟

— مىليون قەرزگە كىرىپ قالغان ئىش يوق. بۇ گەپلەرگە ئىشەنمە.

ئەنسىز بىر تۇيغۇ كۆڭلۈمنى قارا قىلىۋاتاتتى. خۇددى شۇنداق بىر پالاكەتچىلىك ماڭا قاراپ كېلىۋاتقاندەك، بىرەر تەتۈر قىسمەت، تايىنى يوق باھانە بىلەن شۇنداق كۈنگە قالارمەنمۇ؟ دېگەندەك بىر كۆلەڭگە كۆڭلۈمنى ئەسكى قىلىپ ئۆتتى.

— ھەر ئىش بولسا بار مەسلىھەت بىر ئىش قىلارمىز، يوشۇرمىغىن جۇمۇ...

— يوشۇرمىدىم، راست ئۇنداق ئىش يوق.

— قىمار دېگەن ئادەمنى ۋەيران قىلىدىغان نەرسە، ئىكرام دۆلەت قىمار ئويناپتۇ، دېسىمۇ سەت تۇرىدىكەن، بۇ گەپ خۇددى ماڭا دېيىلگەندەك.

— دېدىمغۇ ساڭا، مەن ئەزەلدىن قىمار ئويناپ باقمىغان، ئۇ نەرسىنى يامان كۆرىمەن، ئۇنداق ئىش يوق.

بالىلىق چاغلىرىمنى شۇنداق ئەسلىگۈم بار ئىدى. شۇ چاغدىكى كۈنلىرىم قانداق ئۆتكەن بولغىيدىكىن؟ ئېسىمدە يوق، ھەر بىر كۈنۈمنىڭ، ھەر بىر سائىتىمنىڭ خاتىرىلىرى

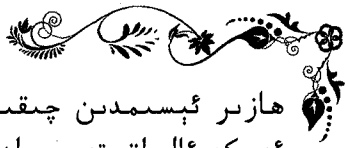

هازىر ئېسىمدىن چىقىپ كەتكەن. بولۇپمۇ، مۇشۇنداق چاغدا ئەسكە ئالماق تەس، يادىمغا ئالالىغان بولسام يەڭگىللەپ قالغان بولاتتىم.

ــ قەرز دېگەن ئادەمنى بەكلا بىئارام قىلىدىغان نەرسە، بولۇپمۇ مىليون پۇل دېگەن ئاز گەپ ئەمەس، ئورنى يوق مۇشۇنداق قەرزگە كىرىپ قالغان بولساڭ تۇغىشىپ كېتەرمۇ؟ دەپ ئەنسىرەۋاتىمەن.

ــ ئەنسىرىمىگىن، ئۇنداق ئىش يوق.

ــ ئەمىسە بۇ گەپ نېمىشقا تارقىلىدۇ؟ بۇ پەقەت ئاساسسىز گەپ ئەمەستۇ؟ كېسەلنى يوشۇرساڭ ئۇلۇم ئاشكارا دېگەن گەپ بارغۇ؟

ــ ۋاي ۋۇي، بولدى قىلە، كەچلىك تاماق يېدىڭمۇ؟

ــ ياق تېخى، ئاۋۇال ماۋۇ مۇھىم گەپنى قىلىشۋالايلى.

ــ قىلىشقۇدەك گەپ يوق، يۈر، بىزنىڭكىدە تاماق يەپ چىق.

ــ بولدى، مېنىڭ شۇ هالدا تاماق يېگۈمۇ يوق، ئىكرام، ناۋادا شۇنداق بولۇپ قالسا يوشۇرمىغىن.

مەن پەرهاتنىڭ ئۆيىدىن بىرسى كەينىمدىن ئىتتىرىۋەتكەندەك ئىتتىك چىقىپ كەتتىم. كۇننى كۇنگە ئاران ئۇلاۋاتقان مۇشۇ كۇنلەردە قەرزگە كىرىپ قېلىشتىن خۇدا ساقلىسۇن، قەرزگە كىرىپ قالدى، دېگىنى نەس باستى دېگەن شۇ. قىمار ئويناپتۇ، دېگەن گەپكە قېلىشمۇ خۇددى قەرزگە كىرىپ قالغاندەك ئوسال ئىش. تېلېۋىزورلاردا، رادىيولاردا بەزى ئادەملەرنىڭ قەرزگە كىرىپ قېلىپ، قەرزنى تۆلەش جەريانىدا نۇرغۇن جاپا ـ مۇشەققەتلەرنى يېگىپ، پىشىپ تاۋلىنىپ، ئاخىرى ناھايىتى كاتتا زەردارلارغا ئايلىنىپ كەتكەنلىكى هەققىدە بىر نېمىلەرنى خەۋەر قىلىشىدۇ، داۋراڭ سېلىپ كۆككە كۆتۈرۈشىدۇ، ئۇلارغا مۇبارەك بولسۇن، ياشناپ، باراقسانلىسۇن، ئەمما بۇلار قەرزگە

بوغۇلۇپ قالغان، نامراتلىشىپ كەتكەن، قىينىچىلىقتا قالغان، كۈنى تەس مىليون ئادەمنىڭ ئىچىدىن نەچچىسى شۇنداق چىقىپ قالىدۇ. ھەممىلا ئادەمگە قىينىچىلىقنى يېڭىپ ئاخىر كاتتا ئادەم بولىدىغان شەرەپلىك تەقدىر نېسىپ بولمۇرمەيدۇ. مۇشۇ ھالىمدا تۇغىمەس خاپىلىققا قېلىپ بىر كۈنلەردە كاتتا ئادەم بولالايدىغان خاراكتېرمۇ، جۇرئەتمۇ، شۇنداق بىر جاسارەتمۇ مەندە يوق. مەندىكى ئادەملەر باريغا شۈكرى قىلىپ، سەبرىقتال بولسىمۇ تىنچ، خاتىرجەم ئۆتۈشكە يارالغان. ئاشۇنداق غالىبلار- غا مۇبارەك بولسۇن، قانداق قىلسىمۇ مېنىڭ بۇ ھالىمدا باشقىچە بىر نەتىجىگە ئېرىشىشىم مۇمكىن ئەمەس، پەرھات دېگەندەك يامان كۈنگە قالسام... بۇنى تەسەۋۋۇر قىلىشتىنمۇ قورقمەن.

ئۆيگە كىردىم، ئۆيۈم تولىمۇ ئىللىق ھەم ئازادە بىلىندى.

※ ※ ※

ئىسمىم پەرھات، ئىسمىمنىڭ پەرھات بولۇشى ھېچنېمىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەسلىكى مۇمكىن. مەن بەزىدە ئىسمىمدىن گۇمان قىلىمەن.

ـــ لەيلى.

مەن مۇشۇ ئىسمىنى تالاي قېتىم چاقىرغان، كۆڭلۈمدە تالاي يادلىغان.

ئىكرامنىڭ ماڭا ئېچ ئاغرىتقاندەك قاراشلىرىغا پەقەت كۆنەلمەيۋاتىمەن.

ـــ شۇنداق بىر شېئىر بار، «خانەم ئىچرە ھەممە نەرسەم تەل تولۇق، كۆڭلۈم يېرىم پۈتۈنلەشكە سەنلا يوق»، ئوقۇغانمىدىڭ؟

ـــ ياق، مەن ئادەتتە شېئىر ئوقۇپ كەتمەيمەن، ـــ دېدى

ئىكرام.

ــ بەلكىم ئالىم كىتاب ئوقۇغان بولۇشى مۇمكىن.

ــ توغرا، ئۇنىڭ ئوقۇمايدىغان نېمىسى يوق. «يېگانە ئالال» دېگەن كىتابنى ئوقۇۋېتىپتىكەن، مېنىمۇ ئوقۇساڭ بولاتتى، دېدى.

ــ توغرا دەپتۇ، زادى بىر ئوقۇپ قويىدىغان كىتاب ئۇ.

ــ سەن نېمە دەپ ھېلىقى شېئىرنى يادلاپ قالدىڭ؟

ــ بەزىدە ئادەم خۇددى مۇشۇ شېئىردا دېيىلگەندەك بولۇپ قالىدۇ.

ــ بىرەر قىزنىڭ گېپىنى قىلغان شېئىرمۇ نېمە بۇ؟

ــ شۇنداق دېسەڭمۇ بولىدۇ، ئەمەلىيەتتە كۆڭلۈڭ يېرىم بولغاندا كۆڭلۈڭدە نېمە كەم بولسا شۇ، دەپ چۈشەنسەڭمۇ بولىدۇ.

ئەتىگەندىن بېرى ئاشۇ شېئىر نەچچە قېتىم يادىمغا يەتتى. كۆڭلۈم نېمىشقا يېرىم؟ نېمىگە يېرىملىقىنى بىلمەن، لەيلى كۆز ئالدىمغا كېلىۋالىدۇ، لەيلىنى ئۇنتۇپ كەتسەم بولاتتى، دېگەن گەپنى قىلىپ باقمىدىم، شۇنداق خىيالدا بولۇپ باقمىدىم. بۇنداق ئويلاشقا، بۇنداق گەپنى دېيىشكە، شۇنداق ئارزۇدا بولۇشقا جۈرئەت قىلالمايمەن ھەم ۋىجدانىم يول قويمايدۇ. لەيلىنى ئۇنتۇپ كېتىش مەن ئۈچۈن قورقۇنچلۇق ئىش بولۇشى مۇمكىن. ئۇنى ئۇنتۇپ كەتسەم ھەممە نەرسەمدىن ئايرىلىپ تىكەندەك يالغۇز قالىمەن. پەردە يېنىمدا تۇرغاندا لەيلىنى سېغىنسام، لەيلىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرسەم خۇددى بىرسىگە يۈز كېلەلمەيدىغاندەك بولۇپ قالاتتىم. خوتۇنۇم ئۆتمۈشۈمنى بىلسە، مېنىڭ مۇشۇ ئاي مۇشۇ كۈنلەردىكى ئوي ـ خىياللىرىمنى بىلىپ قالسا قانداق ئويلاپ قالار؟ دەپ ئەندىكىشتە قالاتتىم.

ــ نېمە ئىش قىلدىڭىز؟

ــ سىزنى ئويلاپ شۇ؟

— راستمۇ؟

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

لەيلىنىڭ پىراقىدىن چۈچۈلا بولغان يۈرىكىم بىلەن ئايال لىمغا مېھىر بېرەلىشىم ناتايىن ئىدى.

مەن ئۇچۇن جان كۆيدۈرۈۋاتقان پەرىدەگە يۈز كېلەلمەيدىغاندەك قىلاتتىم.

ئادەمنىڭ مۇرەككەپلىكى بۇ ھاياتنى چۈشەنگىلى بولمايدىغان بىر نېمىگە ئايلاندۇرۇپ قويسا كېرەك.

ئىكرامنىڭ غەمكىن ھالىنى كۆرسەم بىرقىسما بولۇپ قالىمەن. توقۇزى تەل بولىدى، دەيدىغان گەپ بار، بۇ گەپ كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان مەئىشەتلەرگىلا قارىتىلغان بولۇشى ناتايىن. كۆڭۈل قەسىرىمىزنىڭ توققۇزى تەل بولغاندا بىز ھەممىگە ئېرىشىشىمىز، توغرىسى ھەممىگە ئېرىشكەندەك شادىمان لىققا يېتەلىشىمىز مۇمكىن. ئىكرامنى، ئۇنىڭ ئوماق ئوغلىنى ئويلاپ قالدىم.

سەككىزىنچى باب

قىرىق ياشقا كىرگەندىم. قىرىق ياشلىق ئەر بولدۇم.

ناھايىتى نۇرغۇن قىرىق ياشلىق ئەرلەرگە ئوخشاش مەن ياشلىقنىڭ ئاخىرىقى چېكىدىكى پەللىدە تۇرۇپ يا ئالدىمغا يا كەينىمگە قاراشقا جۈرئەت قىلالماي يۈرۈڭاتاتتىم.

دەريا ياقىلاپ كېتىۋېتىپ، جىمجىت ئولتۇرۇپ خىيال سۈرۈۋېتىپ، ئىكرامنىڭ ماڭا قارىغاندىكى تەشۋىشلىك كۆزلىرىگە قاراپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن پۈرقۇپ تۇرغان ئەندىشىلىك تۇيغۇلاردىن ئەجەبسىنىۋېتىپ، ئالىم كىتابنىڭ باشقىلار ئىتتىك چۈشىنەلمەيدىغان، ئەمما ماڭا ناھايىتى يېقىملىق، مەنىلىك تەسىر بېرىدىغان سۆزلىرىنى ئاڭلاۋېتىپ قىرىق ياشقا كىرگەنلىكىم يادىمغا يېتىپ قالاتتى.

— لەيلى.

قىرىق يېشىدا خۇددى ناھايىتى مۇھىم نەرسىلىرىدىن ئايرىلىپ قالىدىغاندەك تۇيغۇدا قالغان بىر ئادەم يېنىدىكى قىزغا تىكىلدى.

— ھە.

— دەيدىغان بىر گەپ بار.

— قېنى دەڭ.

— سىزگە بەكلا كۆيىمەن.

كۆزىگە غۇنچىدەك نازۇك، جەننەت مېۋىسىدەك شېرىن، نۇرلۇق كۆرۈنىدىغان قىز مەڭگۈلۈك تەبەسسۇم پارلاپ تۇرغان كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىكتى:

— بۇنى بىلمەن، مەنمۇ شۇنداق. ئەمما، بۇنداق گەپلەرنى دېيىشمەيدىغان بولغانغۇ.

— بىر ئىشتىن ئەنسىرەيمەن.

— نېمىدىن؟

قىرىق ياشلىق ئەر قىزنىڭ ئىسسىق قوللىرىنى سىلاپ تۇرۇپ پىچىرلىدى، ئۇنىڭ پىچىرلاشلىرىدىن قاتتىق ھەم سوغۇق بىر قەتئىيلىك چىقىپ تۇراتتى.

بىركۆنلەردە ماڭا ئۆچ بولۇپ قالسىڭىز دەرھال دەڭ.

قىز ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قاراپ كەتتى. شەپەق نۇرلىرى ئۇنىڭ يۈزلىرىدىكى قىزىللىق بىلەن بىرلىشىپ كەتكەنىدى.

— سىزگە ئۆچ بولۇپ قېلىش... بۇ مۇمكىن ئەمەس جۇمۇ.

— ياق، ناۋادا شۇنداق بولۇپ قالسا ماڭا دەرھال دەڭ.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ ئەمەسلا بىر گەپلەرنى دەپ قالدىڭىز.

قىز ئېڭەكلىرىنى ئىككى قولى ئارىسىغا ئېلىپ قىرىق ياشلىق ئەرگە، قىرىق ياشقا كىرىپ قالغانلىقىدىن ئەپسۇسلىنىپ قالغان، قورقۇپ قالغان، كەينىگە قاراپ ھېچنېمىنى كۆرەلمىگەن، ئالدىغا قاراپ ھېچنېمىنى پەرق ئېتەلمىگەن ئەرگە ئەركىلىگەندەك قارىدى.

— مۇنداقچە دېسەم، مەن بىر ئەرنىڭ بىر ئايالنىڭ مەسخىرىسىگە قېلىشىغا پەقەت چىدىمايمەن. مەن بىر قىزنىڭ نەزىرىدىن قۇتۇلالماي قالغان ئادەم، ئۆزىنى سورىمايدىغان ئادەم، بىر قىز تەڭلىكتە قېلىپ يا بولمىسا باشقا سەۋەبتىن ئامالسىز ياخشى كۆرگەن قىياپەتكە كىرىۋالسىمۇ بۇنى سەزمەي كۆرەڭلەپ يۈرىدىغان ھاڭۋاقتى بولۇپ قالغۇم يوق. ئەرلەر ئايالالرنىڭ ئالدىدا خار بولماسلىقى كېرەك.

قىزنىڭ كۆلكە جۇلالاپ تۇرغان يۈزلىرىدىكى ھەيرانلىق ئالامەتلىرى ئۇنى تېخىمۇ ئوماق كۆرسىتەتتى.

— نېمە ئەر، ئايال دەپ چۈشىنىكسىز بىر گەپلەرنى دەپ يۈرىسىز؟

— دېمەكچى بولغىنىم بىر ئەر ئۆزىنى ياخشى كۆرمەيدىغان ئايالنى سۆيمەسلىكى كېرەك، بىر قېتىم ھەتتا بىر دەقىقىمۇ بولمايدۇ.

— قاراڭ بۇ گېپىڭىزنى، ئەجەب ئۇشتۇمتۇت بۇ گەپلەرنى دەپ قالدىڭىزغۇ؟

شۇ چاغدا سۈيى ئاستا، تىنچ ئاقىدىغان دەريا غا، زۇمرەتتەك سۈزۈك كۆلگە نۇرغۇن قېتىم ئەكسى چۈشكەن بۇلۇتلار شەپەق-تىن رەڭ ئېلىپ جازىبىدار بولۇپ كەتكەنىدى. بۇگۈنكى ئاسمان بىلەن تۈنۈگۈنكى ئاسمانىنىڭ ئوخشىمايدىغانلىقىنى، بۇگۈنكى مۇشۇ شەپەقتىن رەڭ ئالغان ئاجايىپ شەكىلدىكى بۇلۇتنى بۇ-نىڭدىن بۇرۇن كۆرۈپ باقمىغانلىقىمنى، بۇنىڭدىن كېيىن يەنە مەڭگۈ كۆرەلمەيدىغانلىقىمنى ئويلاپ بىزنى ئوراپ تۇرغان ھەم-مە نەرسىنىڭ ئاجايىپ ھېكمەتلەرگە تولغانلىقىنى ھېس قىلغا-نىدىم.

— يەنە دېسەم، ناۋادا مەندىن بىزار بولسىڭىز شۇ ھامان ماڭا دەڭ، مەن مېنى ياقتۇرمايدىغان بىر قىزنىڭ ئالدىدا قەدىر-قىممىتىمنىڭ يەكسان بولۇشىنى يامان كۆرىمەن. بىر ئەر بىر ئايالنىڭ مەسخىرىسىگە ئۇچرىسا بۇ بەك ئېچىنىشلىق ئىش بولىدۇ.

قىرىق ياشلىق ئەر مەست بولسا كېرەك.

قىزنىڭ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلىدىغاندەك قىلاتتى.

— بەك جىق گەپ قىلىپ كەتتىڭىز، — دېدى ئۇ يىغلا-مسىراپ.

— ئەمما، بۇ دېمىسەم بولمايدىغان گەپلەر.

— نېمىشقا بۇنداق ئويلاپ قالدىڭىز؟

— مەن بەزىدە مۇشۇلارنى ئويلايمەن.

قىز يىغلاپ تۇرۇپ قىرىق ياشلىق ئەرنى قۇچاقلىدى. ئۇ-
نۇز توققۇز يېشىغچە ئۆزى ھەققىدە ئويلىنىپ باقمىغان بۇ ئەر-
قىزنىڭ نازۇك ۋۇجۇدىنى باغرىغا باستى.

ــ بەك ئېشىپ كەتتى، ئەمما ئەمەلىيەتتە ئۆزى سۆيمىگەن ئەرنى سۆيگەن ئايالمۇ نورمال ئەمەس، مەن ھېچقاچان ئۆزۈمنى نورمال ئەمەس، دەپ ئويلاپ باقمىدىم.

قىز قىرىق ياشلىق ئەرنىڭ ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن ئېڭەكلىرىنى سىلاپ ئۇنىڭ كۆزىگە قاراپ تۇرۇپ كەتتى، كۆز چاناقلىرىدا ياش بار ئىدى. ئاشۇ كۆزلەردىن نەمخۇش تەبەسسۇم پارلاپ تۇراتتى.

ــ مۇشۇ ئېغىر كۈنلەردە سىز بولمىغان بولسىڭىز قانداق قىلاتتىم؟ سىزنى ماڭا تەقدىر ئۇچراشتۇرغان. تەنھالىقتىن يۇ-رىكىم سىقىلغان چاغلىرىمدا سىزنى ئويلىسام يەڭگىللەپ قالـ-مەن. قىلىۋاتقان گۇناھلىرىم ئۆزۈمگە ئايان، بۇ يولدىن يانالمـ-ىدىم.

ــ نېمە گۇناھ؟ ئۇنداق گەپلەرنى دېيىشمەيلى... ئىككـ-مىزنى تەقدىر ئۇچراشتۇردى. مۇشۇ يىللاردا سىز بولمىغان بولسىڭىز مېنىڭ بۇ كۈنلەرنى قانداق ئۆتكۈزەر ئىدىم، دەيمەن؟

ــ بىزنىڭ مۇشۇ ئىشلىرىمىزنى بىلگەنلەردىن بىزنى كە-چۈرىدىغانلار چىقمايدۇ. دېمىسىمۇ سىزنىڭ ئايالىڭىز، مې-نىڭ...

ــ بولدى، بۇ گەپلەرنى قويايلى، ئۆگەي ئانىڭىز بىلەن بولغان جېدەل نەگە باردى؟

ــ ئۇنىڭ گېپىنى قويايلى، تاھىر ئۆيدىن قوغلاپ چىقارسا قانداق قىلارمەن؟

ــ شۇنداقمۇ بولارمۇ؟... بولسا شۇنداق قىلسۇن.

ــ مەن قانداق قىلىمەن؟

ــ بىر گەپ بولىدۇ.

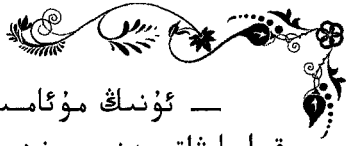

— ئۇنىڭ مۇئامىلىسى ناچارلىشىپ كەتتى، مەن توغرا قىلمايۋاتىمەن، سىزدىن كېچەلمىدىم.

— قورقماڭ، ئۇ قوغلاپ چىقارسا مانا مەن بار.

— سىزغۇ بار، بىراق مەن قانداق قىلىمەن؟ مەن قانداق كۈن ئالىمەن، خەقلەر مېنى نېمە دەيدۇ؟

— يوق ئىشلاردىن غەم قىلماڭ...

قىرىق ياشلىق ئەر تۇرۇپلا قالدى. ناۋادا لەيلى ئۆيىدىن قوغلانسا ئۇنى قانداق قىلىش كېرەك؟ ئۇ لەيلىگە ئىگە بولۇشى كېرەك. ئەمما، قانداق ئىگە بولىدۇ؟ بىر قارىسا بۇنىڭ چارىسى ناھايىتى ئاسانەك قىلىدۇ. ئەمما، ھە دېگەندە خىيالىغا كەلگەن ئىشنى قىلغىلى بولمايدۇ.

— مېنى ئۇنتۇپ قالماڭ.

قىز يىغلاپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى.

— ئۇنتۇغىلى بولمايدۇ، بولمىسا ئۇنتۇپ كېتەتتىم.

— ئەسكى... سارىڭ...

— مۇنداق ناخشا بار، ئاڭلىغانمۇ؟

— قانداق ناخشا؟

ئاقساينىڭ تۆۋەنىدە،
يورغىلايدۇ بوز توشقان.
ئايرىلغىلى بولمايدۇ،
رىزقىنى خۇدا قوشقان.

— خۇددى مۇشۇنداق، ئايرىلغىلى بولمايدۇ.

قىرىق ياشقا كىرىپلا ئۆزىنى قېرىپ كەتكەندەك ھېس قىلىپ قالغان، قىرىق ياشقا كىرىشتىن ئىلگىرىكى بالىلىق تۇيغۇلىرىنىڭ يوقلىپ كېتىشىدىن قورقۇپ قالغان بىر ئادەم شۇنداق دەپ قىزنى چىڭ قۇچاقلىدى.

مەن كېيىنكى كۈنلەردە ئالەمچە پۇشايمان ئىچىدە دېمىم كېسىلگەندە لەيلى ئۇچۇن ھېچ ئىش قىلىپ بېرەلمىگىنىمدىن نومۇس قىلىپ كەتتىم، ئۆزۈمدىن نومۇس قىلىپ كەتتىم.

مەن نومۇس قىلىدىغان ئىش ناھايىتى جىق ئىدى. ئەسلىي خوتۇنى بار ئەر بولغىنىم ئۇچۇن يولدىن چىقمىسام بولاتتى، چىققانىكەنمەن لەيلىگە ئىگە بولسام بولاتتى.

مەن قانداق ئىگە بولۇشنى بىلەلمىگەن ئىدىم. مەن چىن كۆڭلۈمدىن ئىگە بولۇشنى ئويلىمىغان بولسام كېرەك.

مەن خائىنلارچە سۈسلۇق قىلغانىدىم. لەيلىگە بەرگەن ۋەدىلىرىم يالغان بولۇپ چىقتى، ئۆزۈمدىن ئۆزۈم نەپرەتلىنىپ كەتتىم.

ھەممە نەرسىنىڭ ۋاقتى ئۆتتى، قايتۇرۇۋالغىلى بولمايدۇ. قالغىنى كۆڭۈلسىزلىكنىڭ قارا داغلىرى.

مەن كۈلۈپ يايراشتىن قورقىدىغان بولۇپ قالارمەنمىكىن دەيمەن. لەيلىنى ئۇنتۇيالمايدىغانلىقىمنى ئويلىسام خۇش بولۇپ قالىمەن. ئۇنىڭ خاتىرىسى ئۆچۈپ كەتمىسە كۆڭلۈمگە ئارام بېرىدىغاندەك ئويلايمەن.

.....

لەيلىنىڭ سېماسى كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ. ئۇنى ئۆمۈر بويى ئۇنتۇيالمايدىغانلىقىمغا ئىشىنىپ قالدىم. ئۇنى ئۆمۈر بويى ئۇنتۇماسلىقنى ئويلىدىم. ئۇنىڭدەك بىر قىزنىڭ ئەمدى ماڭا مەڭگۈ يولۇقمايدىغانلىقىنى ئويلاپ ئىچ - ئىچىمدىن ئۆرتىنىپ كېتىمەن. مەن ئۇچۇن بۇ دۇنيادا لەيلىنىڭ ئورنىنى باسقۇدەك ئادەم تېپىلمايدىغانلىقىغا ئازاب بىلەن ئىشىنەتتىم.

خىيال بىلەن بولۇپ كېتىپ بەزىدە سۈت ئەكېلىمەن دەپ تۇز ئەكېلىپ سالىمەن. باريدىغان يەردىن ئۆتۈپ كېتىپ قالىمەن. ئۆزۈمنى بىلەلمەي، ئۆزۈمنىڭ نېمىگە ئەڭ موھتاجلىقىمىنى، نېمىدىن ئەڭ بىزار ئىكەنلىكىمنى ئۇقالماي كۈنلىرىم ئۆ-

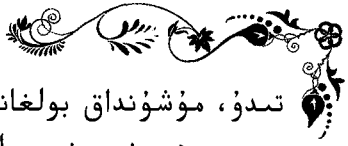

تىدۇ، مۇشۇنداق بولغانسېرى گاڭگىراپ قالىمەن. گاڭگىرىغاز-سېرىم ھېچنېمىنى بىلەلمەيدىغاندەك بولۇپ قالىمەن.

يوللار بىر - بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەندەك قىلاتتى. بېشى قايسى، ئايىغى قايسى بىلگىلى بولمايتتى. قايسى يولنىڭ قەيەرگە بارىدىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

بىز مۇشۇنداق ياشاۋاتاتتۇق. بەلكىم بىز دېمەي، مەن دېيىشىم كېرەكتۇ. بىر قارىسام ھەممە ئادەمنىڭ ئېنىق، روشەن نىشانى بارىدەك بىلىنىدۇ، يەنە بىر قارىسام ھەممە ئادەم باشقىلارنى دوراپ خەق نېمە قىلسا شۇنى قىلىپ ياشاپ كېتىپ بارغاندەك كۆرۈنىدۇ. توغرا قىلغاننى دوراش تەلەيدىن، ياماق قىلغاننى دوراپ قېلىش نەسلىكتىن بېشارەت بولۇشى مۇمكىن. توغرىنى تېپىپ دوراش تەس.

ئۆيۈمنىڭ ئۇشتۇمتۇت ئۆرۈلۈپ كېتىشىدىن، دورىنى خاتا يەپ سېلىپ ئۆلۈپ كېتىشىمدىن، ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان ئايروپىلاننىڭ بىرەر ھادىسىگە ئۇچراپ دەل مېنىڭ ئۆيۈمنىڭ ئۇستىگە چۈشۈپ مېنى بېسىۋېلىشىدىن، توك سوقۇۋېتىشىدىن، قاتناش ۋەقەسىگە ئۇچراپ قېلىشتىن، ناھايىتى بۇرۇنلاردا بىرەرسىگە يامانلىق قىلىپ قويغان بولسام قىساس ئېلىشىدىن، تۇغمەس - پۈتمەس قەرزگە بوغۇلۇپ قېلىشتىن قورقاتتىم... مۇشۇ خىل پالاكەتلەر ماڭا كەلمىسە ئىكرامغا يا ئالىم كىتابقا كېلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ كۈن ئۆتكۈزۈۋاتاتتىم.

ئۆزۈمدىن قورقاتتىم. ھەممە ئادەم مېنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىمنى كۆزىتىۋاتقاندەك، قىلدىن قېيىق كەتسەم پۈتۈن جاھانىڭ مەسخىرە ھەم تاپا - تەنىسىگە قالىدىغاندەك قىلاتتىم.

لەيلى بىلەن قىرىق ياش توغرۇلۇق سۆزلەشكەندە ئىكرام بىلەن گېپىنى قىلىشقان «قىرىق ياشلىق ئەرلەر» دېگەن شېئىرنىڭ گېپىنى دېيىشكەن - دېيىشمىگەنلىكىمنى پەقەت يادىمغا ئالالمىدىم.

لەيلىنىڭ كۆزلىرىدىن بىر نەرسىنى ھېس قىلىۋاتىمەن، ئۆگەي ئانىسىنىڭ گېپىنى قىلغاندا ئۇنىڭ شۇركىنىپ كەتكەنلىكىنى، تەگسىز بىر ھەسرەت ھەم غەزەپكە ئوخشايدىغان بىر نەرسىنىڭ ئۇنىڭ يۈرىكىدە زەھەر پۇرقۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەندەك بولدۇم. كۆزۈمدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلدى.

مېنى سۆيگەن ئايالىنىڭ سۆيگۈسىگە ئېھتىياجلىق بولماسلىقىم، لەيلىنىڭ بىمەھەل جاھاندىن كېتىپ قېلىشى تەقدىر ئەزەلدە پۈتۈلگەن يېزىلمىشلارمۇ؟ پەردىنى ئېلىشىم، لەيلىدىن ئايرىلىپ قېلىشىم نېمە ئۈچۈن؟ دۇنيا بىز چۈشەنمەيدىغان تەقدىرنىڭ ئىلكىدە بىزنى ئۆزىنىڭ يولىدا ھەيدەپ كېتىپ بارىدۇ. بىز پادىچى ھەيدەپ كېتىۋاتقان كالىلارغا ئوخشاش ئۆز يولىمىزنى ئۆزىمىز ئەمەس پادىچىنىڭ ئىرادىسى بويىچە تاللاشقا مەجبۇرمىز.

قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى جاھانغا چىرايلىق بولۇپ يېيىلاتتى. ئاسمان، بۇلۇتلار، دەرەخلەر، شامالىلار، ئادەملەرنىڭ خىياللىرى، ھايۋانلارنىڭ بىزگە ناتونۇش ئاجايىپ تەپەككۇرلىرىمۇ قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرى ئاستىغا كۆمۈلۈپ كەتكەن ئىدى.

ـــ ئېرىشەلمىگەننىڭ دەردى، ئېرىشىپ قالغانىنىڭ خاپىلىقى، ئاخىرى ياخشى ـ يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنىڭ يوقلىپ ئىزى ئۆچۈشى ئاجايىپ ئىشتە!

ـــ سوئال ئىزدەۋاتامسەن؟ ـــ دېدى ئىكرام كۆزۈمگە تىكىلىپ.

ـــ ياق.

ـــ ھېلىقى دېگەنلىرىڭنىڭ ھەممىسى چىگىش مەسىلىلەر، بەلكىم سەن ئىزدىگەن سوئاللار شۇ بولۇشىمۇ مۇمكىن.

ـــ ياق، ئۇ مەن ئىزدىگەن سوئاللار ئەمەس، بۇ شۇنداقلا بىر گەپلەر...

ـــ تەقدىر، ھەممىمىز تەقدىرنىڭ چاڭگىلىدىكى ئادەملەر.

ـــ بەزى ئادەملەر تەقدىرنى ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ، دەيدۇ.

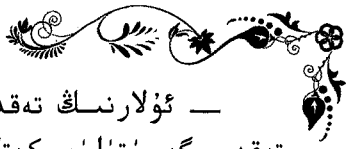

ـــ ئۇلارنىڭ تەقدىرنى ئۆزگەرتىشىمۇ تەقدىرى ئەزەلدە تەقدىرىگە پۈتۈلۈپ كەتكەن.

ـــ بىز تەقدىرىمىزنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئا-دەمدەك ياشاشنى قولدىن بەرسەك بولمايدۇ.

ـــ ئادەمدەك ياشاش تەقدىرىمىزدە پۈتۈلمىگەن بولسىچۇ؟

ـــ تىرىشىشىمىز كېرەكتە.

ـــ تىرىشىشىمىز بىر تىيىن بولۇپ يەنىلا ئادەمدەك ياشاش تەقدىرىمىزگە پۈتۈلمىگەن بولسىچۇ؟

ـــ بۇ يەردە قانداق ياشاش ئادەمدەك ياشاش بولىدۇ؟ دېگەن-نى ئايرىۋالساق بولىدۇ.

ـــ توغرا، گەپنىڭ تۈگۈنى مۇشۇ يەردە.

تەقدىردىن قاچقىلى بولمايدۇ، تەقدىردىن قۇتۇلغىلى بول-مايدۇ، گۈلنىڭ قانداق تۈپراقتا ئۆسۈشى، قانداق باراقسانلىشى، ئېچىلىشى، توزۇشى، گۈلنىڭ ياكى گۈل باققۇچىنىڭ ئىختىيا-رىدا ئەمەس.

پەرھاتنىڭ تۇمانلىنىپ تۇرغان كۆزلىرى ماڭا ناھايىتى نۇرغۇن گەپلەرنى دەپ بەردى. بۇ كۆزلەر سۆزلەۋاتقان جىق گەپ-لەرنى مەن چۈشەنمەيدىغاندەك قىلاتتىم. يەنە چۈشىنىشنى خا-لىمايدىغاندەكمۇ قىلاتتىم. نېمە بولسا مەيلىكى بىز توغرا، پا-كىز نىشان ئۈچۈن ماڭساق بولىدۇ، تەقدىر يازمىشىمىزدا شۇ-داق بىر يولدا مېڭىشىمىز نېسىپ ئېتىلگەن بولسا بۇنىڭ ئۆزى قالتىس ئىش.

※ ※ ※

پەرھاتتىن ئەنسىرەپ يۈرۈپ پەرھاتقا ئوخشاپ قېلىۋاتقان-دەك ھېس قىلىپ قالدىم. بۇنىڭدىن يا كۈلۈشنى يا يىغلاشنى بىلەلمىدىم.

كۆڭلۈمنى توق تۇتسام بولاتتى. مېنىڭ ھېچ نەرسەم كەم ئەمەس. بۇنىڭغا ئىشەنسەم بولاتتى.

پەرھاتقا ئوخشاپ قالسام بولمايتتى. بىر ئەقىل، بىر قا- مەت، بىر غايە ئىسراپ ھەم خار بولۇپ كەتتى.

ئۆينىڭ ئالدىدىكى ئەرمۇدۇننىڭ ئاستىغا ئادەملەرنىڭ يى- غىلىپ تۇرۇشىنى خالايدىغان بولۇپ قالدىم. مەرۇپ توختىنىڭ ئۆيىدىن كۆڭلى سۇ ئىچمەي يامانلاپ كېلىدىغان قىزنىڭ، ھا- راقلا ئامراق نەۋرىسىنىڭ، زادى نېمە ئىش قىلىشىنى بىلەلمەي يۇرگەن، قىلغانچە ئىشىنى ئاققۇزالماي شۇكلەپ كەتكەن نەۋرە قىزنىڭ غېمىنى يېيىشتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن توختىماي قارتا ئويناشلىرىنى، سادىر مۇقىيتىنىڭ ئوغلىدىن ۋايساشلىرىنى چۈشىنىپ قالغانىدىم.

ـــ ئەسلىي ئۇ بالىنى ئوقۇتمىسام بوپتىكەن ئۇكام، ـــ دېدى مەرۇپ توختى قولىدىكى قارتىلىرىنى مىجىپ تۇرۇپ، ـــ شۇنچە يىل ئوقۇپ ئۆزىنىڭ جېنىنى جان ئېتەلىگۈدەك ئادەم بولالمىسا بۇنداق ئوقۇشنىڭ ئانىسىنى مىڭ...

ـــ ئۇنداقمۇ دېمەڭ مەرۇپكا... ئەمدى بەزى ئىشلارنى...

ـــ توغرا، بۇنداق گەپنى دېسەك بولمايدۇ، ـــ دېدى تاھىر زوردۇن دىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، ـــ مائارىپ مىللەتنىڭ ئو- مۇمىي ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىكى ئاچقۇچ، مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ئاساسى مائارىپتا، مائارىپنى گۈللەندۈرۈش- نىڭ ئاساسى...

ـــ زۇۋانىڭنى يىغقىنا ھوي... ـــ دېدى تىت ـ تىت بولۇپ كەتكەن تۇردى ياقۇپ بوغۇلۇپ، ـــ يەنە گېزىت يادلىغلى تۇر- دى... خۇدانىڭ ھەققىدە مۇشۇنداق گەپلەرنى بىر دېمىگىن... خۇش بولاي...

ـــ دېمىسىمۇ مائارىپ خەلقنىڭ ساپاسىنى...

ـــ ھەي دۆت، توختىماي مىللەت، ساپا ـ سۈپەت دەپ

ۋالاقلايسەن، سەن شۇنچە يىل ئوقۇغان ئادەم، قۇرۇق گەپ قىلىشتىن باشقا نېمە قىلالىدىڭ؟ دېگىنە قېنى... نەق گەپنى قىلىشايلى...

— مەن... — تاھىر زوردۇن دۇدۇقلاپ قالدى.

— مانا ئەمەسمۇ، ئۆزۈڭنىڭ نېمە قىلغانلىقىنى بىلمەيسەن، شۇ ھالىڭغا مائارىپ ئۇنداق... ساپا مۇنداق دەپ يوغان يەردىن چۈشمىسەن...

— مەن قانداق قىلسام بولاتتى؟... — تاھىر زوردۇن ئەلەمدىن قىزىرىپ كەتتى.

— مانا ئەمەسمۇ، ئۆزۈڭنىڭ قانداق قىلىشىڭنى بىلمەيدىغان قاپاق كاللا، كىتاب خالتىسى... گېزىت يادلاشتىن باشقىنى بىلمىگەن... شۇ ھالىغا چوڭ گەپ قىلىدۇ.

— مەن گېزىت يادلىمىدىم... ئەمەلىيەتتە مېنىڭ گېپىم خاتا ئەمەس...

— خاتا بولمىسا نېمىشقا سەن ئۆزۈڭ دېگەندەك قىلمايسەن؟

— بولدى تالاشماڭلار...

مەن ئۇلارنى ئاجرىتىپ قويدۇم.

— تايىنى يوق گەپنى قويۇپ قارتىمىزنى ئوينىساقچۇ باللا... مۇشۇنداق گەپلەردىن بەك زېرىكتىم... — دېدى مەرۇپ توختى قارتلىرىنى ئارىلاشتۇرغاچ.

ئالىم كىتابنىڭ سۆزلىرىنى ئەسلەپ قالاتتىم. ئۇنىڭ: ئادەم دېگەن ياشاشنى ئۆگىنىپ بولالماي بۇ دۇنيادىن كېتىپ قالىدۇ. ئەقلىنى تاپقاندا ھەممە پۇرسەت ئۆتۈپ كەتكەن بولىدۇ، پۇرسەت بار چاغدا ئەقىل ئۇنىڭغا يەتمەيدۇ، دېگەن گەپلىرىنى ئەسلەپ قالىمەن.

يەنە ماڭغان يولدا يەنە ماڭىمەن، كونا خىياللارغا ئەسىر بولىمەن. ھەممە نەرسە تونۇشتەك، مەن تونۇيدىغان ھېچنېمە

يوقتەك بىلىنمەپ قالىدۇ.

كۆنلەر شۇنداق ئۆتىدۇ، كۆنلەر شۇنداق ئۆتىۋىدىكەن.

كورېيەنىڭ فىلىملىرىنى تولا كۆرىدىغان، چىرايىدىكى كۆلۈمسىرەشلىرى ماڭا چۈشىنىكسىز بىلىنىدىغان خوتۇنۇمنىڭ ئەتكەن تاماقلىرىنى ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن يېگەچ كۆنلىرىمنى ئۆتكۈزىمەن.

شۇنچە تېجەپ خەجلىگەن ماڭاشنىڭ يەتمەيۋاتقىنىغا ئىچىم پۇشۇپ كۈن ئۆتكۈزىمەن، شۇنداق چاغلاردا مىجىت قارىنى ئەسلەپ قالىمەن.

قايسى بىر يەردە ئۇرۇش پارتلىغانلىقى، نەدە بىر يەردە ناھايىتى نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ قىرغىنچىلىققا ئۇچرىغانلىقى، نەغمت قۇدۇقلىرىغا ئوت كەتكىنى، ئادەم بومبىلارنىڭ كۆپىيىپ كەتكەنلىكى دېگەندەك ئىشلار ھەققىدىكى خەۋەرلەرنى كۆرۈپ ئۇنى - بۇنى ئويلايمەن.

— ئەتە نېمە ئىش قىلىسەن؟

— ئىشقا بارىمەن.

— ئۆگۈنچۇ؟

— ئىشقا بارىمەن.

— ئىندىنچۇ؟

— يەكشەنبە، دەم ئېلىش كۈنىغۇ.

— شۇ كۈنى نېمە ئىش قىلىسەن؟

— تېخى نەچچە كۈن بارغۇ، بىلمەيمەن؟ بەلكىم توي - تۆكۈنلەرگە بارارمىز. باشقا ئىش يوق.

— شۇ كۈنى زادى نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىڭنى ئېنىق دېمەمسەن؟

— بۇنى نەدىن بىلىمەن؟ ۋاقتى كەلگەندە بىر گەپ بولمامدۇ؟

كۆنلىرىمىزدە مۇشۇنداق گەپلەر بولۇپ تۇرىدۇ.

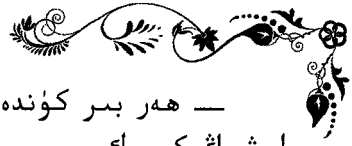

ـــ ھەر بىر كۈندە نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىڭنى ئېنىق بە- لىشىڭ كېرەك.

بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمگە مۇشۇنداق دېدى. بۇ ئىككىيلەن كونا تونۇشلاردەك قىلاتتى، بىر - بىرىنىڭ سىرلىرىنى بىلە- شىدىغاندەك ئىدى.

ـــ بۇنداق قىلىپ نېمە كەپتۇ؟

ـــ ھەر بىر كۈندە بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش لازىم.

ـــ بۇنچىزا قىلىپ نېمە كەپتۇ؟ ئۆلۈپ كېتىدىغان جاھان بۇ، بىر كۈن ئۆتسە بىر كۈنگە ھېساب. كۆڭۈل خالىغاننى قە- لىپ كۈن ئېلىش كېرەك.

ـــ بۇنداق قىلسا بولمايدۇ.

ـــ بولىدۇ، تۇرمۇش مۇشۇنداق ئازادىلىك ئىچىدە شېرىن بولىدۇ.

مۇشۇنداق گەپلەر بولۇپ تۇرىدۇ. بىر كىمنىڭ قانداق كۈن ئۆتكۈزۈشىنى يەنە بىرىنىڭ بەلگىلەش ھەققى يوق. ئېچىنىشلىق يېرى مانا مۇشۇ. بۈيرىغان ئىشنى قىلىپ ياشاشقىلا كۆنۈپ قال- غان ئادەملەر خۇددى مۇشۇنداق بولىدۇ.

جاھانىنىڭ ئىشلىرىنى دىتلاشمۇ يۈرەككە دەرد كەلتۈرىدۇ.

ـــ سالام.

چۆچۈپ كەتتىم.

قارىسام پەرھات ئىكەن. سالاملاشتۇق، چىرايىدىن كەيپى تازا جايىدا ئەمەسلىكى چىقىپ تۇرىدۇ. ئۇ يېقىندىن بۇيان پەقەت مىجەزى يوقلۇقىنى، دورا ئىچسىمۇ پايدا قىلمىغانلىقىنى ئېيت- تى.

ـــ دوختۇردا يېتىپ داۋالانساڭ بولاتتى، ئۇششاق كېسەل- لەرمۇ بەزىدە يامان ئاقىۋەتلەرنى ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن.

پەرھاتنىڭ مۇشۇ گېپىمنى پەقەت ئاڭلىمايدىغانلىقىنى بە- لىپ تۇرۇپ يەنە شۇنداق دېدىم. مەن بىر كۈنلەردە ئىنسانىڭ

پۇتۇن ھاياتىدىكى ئارزۇلىرىنىڭ قانچىلىكى ئەمەلگە ئاشىدىغانلىقىنى، بۇيرىغانلىرىنىڭ نەچچىلىكىنىڭ رويابقا چىقىدىغانلىقىنى، باشقىلارغا نېمىلەرنى قىلىپ بېرىدىغانلىقىنى، باشقىلارنىڭ ئۆزىگە نېمىلەرنى قىلىپ بېرىدىغانلىقىنى بىر بىلىپ باقىقۇم بار.

— قويغىنا بۇ گەپنى، دوختۇردا ياتسام خەقلەر نېمە دەيدۇ مېنى؟

— نېمە دەيدۇ، دېگەن قانداق گەپ ئۇ؟ ھېچنېمە دېمەيدۇ.

پەرھاتنىڭ ئاقارغان شالاڭ چېكە چاچلىرى ئۇنى يېشىدىن كۆپ چوڭ كۆرسىتەتتى.

پەرھات كۆزۈمگە چىگىچلىشىپ كەتكەن يىپتەك كۆرۈندى.

پەرھات ناھايىتى ئېغىر ھەم پەقەت قىممىتى يوق تاش يۈدىۋالغاندەك بىر ھالەتتە ئىكەن، دەپ ئويلىدىم. يەنە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىدىم. پەرھات ئاڭلىسا خاپا بولىدىغان، چىچاڭشىپ كېتىدىغان گەپلەرنى ئويلىدىم.

— داۋالانغىن...

— خەقلەر ئېغىر كېسىلى بار ئوخشايدۇ، دەپ گۇمان قىلىپ قالارمۇ؟ شۇڭا بىركىمگە تۇيدۇرمايلا داۋالىنايمىكى دەيمەن.

پەرھاتنىڭ تۇمانلىنىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى پىلدىرلاپ كەتتى.

پەرھاتنىڭ تۇمانلىنىپ تۇرغان كۆزلىرى ماڭا باشقىچە كۆرۈندى.

— ساراڭدەك گەپ قىلما. خەق بىلەن نېمە كارىڭ؟

— ئۇنداق دېگەن بىلەن بولمايدۇ، خەقنىڭ بىزنى نېمە دېيىشى، بىز توغرۇلۇق، قانداقتۇر بىر ئىشلار توغرۇلۇق گۇمان قىلىشى مۇھىم مەسىلە بۇ، بۇ گەپنى ھېچكىمگە دەپ سالما جۇمۇ.

ـــ مەنغۇ بىركىمگە دېمەيمەن... بىراق...

ئۇ بىر نەچچەيلەننىڭ بىز تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئالدىراپ خوشلىشىپلا ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ قالدىم، گاڭگىراش كاللامنى ئېلىپ كەتكەن ئىدى. پەرھاتنىڭ كىشىگە باشقىچە قارايدىغان يوغان كۆزلىرى ئۇزاققىچە كۆز ئالدىمدىن كەتمىدى.

※ ※ ※

پەرھات ئىكرام بىلەن سۆزلىشىۋاتقان شۇ دەمدە لەيلىنىڭ ئەسلەپ قالدى. لەيلى ئۇنىڭ خاتىرىسىدە ھەرقاچان چىرايلىق نۇرلىنىپ تۇراتتى.

«خەق ئۇچۇن ياشاپ بەك جاپا تارتىپ كېتىپ بارمىز». چىرايلىق سالقىن شامال جانغا راھەت بېرىۋاتقان دەمدە لەيلى شۇنداق دېگەن، «ئاۋۇ نېمە دەركى، ماۋۇ نېمە دەركى دەپ يۇرۇپ كۇنلىرىمىز بەك تەستە ئۆتىدۇ. ئۆزىمىزنى ئۇنتۇپ باشقىلارنى ئەستىن چىقارماي يۇرىمىز».

لەيلىنىڭ مۇشۇ گەپلىرى پات ـ پات ئۇنىڭ يادىغا يېتىدۇ. لەيلىنىڭ ئۇنى ئۆزىگە تارتىدىغان يېرىنىڭ بىرى ئۇنىڭدىكى ئەقىل بولۇشى مۇمكىن. ئۇ لەيلىنى ئەقىللىق، دەپ ئويلايتتى.

ـــ خوتۇنى بار ئادەمنىڭ كەينىدىن يۇرگەندىكىن تازا ئەقلى پوقتا چىلىشىپ قالغان بىر نېمە ئوخشايدۇ ئۇ. دۆت بولۇپ مۇ تازا بىر دۆت بولسا كېرەك.

بىر قىزنىڭ خوتۇنى بار ئەرنىڭ كەينىدىن يۇرۇپ، تۇتۇلۇپ شەرمىسار بولغانلىقى ھەققىدە پاراڭ بولغاندا قوشنا ئايال شۇنداق دېگەندى. پەرھات چۆچۇپ كەتكەن، بوي ـ بەستىدىن، تىنىقلىرىدىن، مېڭىشلىرىدىن، سۆزلەشلىرىدىن، كۇلۇشلىرىدىن، تارتىنىشلىرىدىن مۇلايىملىق چىقىپ تۇرىدىغان لەيلىنىڭ

تۇرقى يادىغا يېتمەي تېنى شۇركىنىپ كەتكەنىدى. لەيلى شەرمسار بولىدىغان قارا كۈن كېلىپ قالسا جاننى قويغىلى يەر چىقارمۇ؟

پەرھات پەردىنىڭ چىرايىغا قاراپ قالدى. كۆڭلى قارا بولىدى، ئاچچىق بىرنەرسە بوغۇزىدىن تەستە ئۆتۈپ يۇرىكىگە تەگىدى. بۇ يەردە بىرەيلەن ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا خۇددى لەيلىنى تىللاۋاتاتتى.

ــ خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن بىزنىڭ ئەرلىرىمىزنىڭ ئەقلى ـ هوشى جايىدا، ئۇنداق تايىنى يوق ئىشلارنى قىلىپ يۈرمەيدۇ، ــ دېدى پەردە كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

ــ ئەر كىشى دېگەنگە بىر نېمە دېگىلى بولمايدۇ جۇمۇ... هېلىقىدەك كىچىك نائاقلار بۇلارنى ئازدۇرۇشقا تەييار، شۇنداق بىر نېمىلەرنى تۇتۇۋالسام بوينىنى تولغاپ قۇشقاچنىڭ بوينىنى ئۈزگەندەك ئۈزۈۋەتسەم...

قوشنا ئايالغا شۇنداق قىزدىن بىرەرنى تېپىپ ئەكېلىپ بەرسە چاينا پۈركۈۋېتىدىغاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ بۇنچىۋالا ئاچچىقلاپ كېتىشى پەرھاتنىڭ كۈلكىسىنى قىستىدى. ئۇنىڭ ئېرى بىچارە مۇشۇ خوتۇننىڭ رۇخسىتىسىز تاماكىمۇ چېكەلمەيدىغان ئادەم بولسا كېرەك. هېلىقىدەك نائاقلارنىڭ ئازدۇرۇشىغا ئۇچرىشىنى پەقەت تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايتتى، ئەمما بۇ ئايال ئېرىم بىر كۈنلەردە چوقۇم ئېزىپ قالىدۇ، دەپ ئويلايدىغاندەك، هەم شۇنىڭ دەردىدە ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ يۈرىدىغاندەك قىلاتتى.

ــ ئىشقىلىپ مەن پەرھاتقا ئىشىنىمەن. ئۇنى شۇنداق قىلدى، دېگەندىمۇ مەن ئىشەنمەيمەن. ئۇ بەك ئىشەنچلىك.

پەردە كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى.

لەيلى توي قىلىپ ئۈزۈن ئۆتمىگەن هەسرەتلىك كۈنلەردىكى قورۇنىڭ ئالدىدا بولۇنغان مۇشۇ گەپلەر ئۇنىڭ يادىغا يېتمەي

قالدى.

لەيلى ئىككىمىز ئارىسىدىكى مۇھەببەت مېھىر - مۇھەببەت بولۇشى مۇمكىن، ئىشقى - مۇھەببەت ئەمەس.

پەرھات مۇشۇ گەپنى ئىكرامغا دەيمەن، دەپ دېيەلمىدى.

پەرھات جىم بولۇپ قالدى. ئۇ جىمى ئازاب - ئوقۇبەتلەر - دىن قۇتۇلۇپ كېتىشنى شۇنچە ئارزۇ قىلىۋاتسا كېرەك، ئادەم ئازابتىن قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى بىلىۋالسا ئەۋلىيالىق مەقامىغا يېتىشى مۇمكىن. كىشى ئۆز قەلبىنىڭ سەلتەنەتلىك قەسىرىنىڭ تەختىگە ئۆزى ئىگە بولالىغان كۈنى هايات ئۇنىڭ ئۈچۈن گۈزەل، يورۇق هەم راهەت جەريانغا ئايلىنىدۇ.

※ ※ ※

مەھەللە مىڭ يىل ياكى ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزاق زامانلاردىكى بىر هىد بىلەن كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. بۇ يەردە هېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىغاندەك قىلاتتى، يەنە بىر قارىسا تۇنۇگۈنكى مەھەللە بۇگۈن يوقتەكمۇ قىلاتتى. بۇ يەردە بىرى هاۋا، بىرى گەپ ئۆكسۈپ قالمايدىغاندەك ئىدى. مەن ئۆزۈمدىن تازا خاتىر - جەم بولالماي، ئۇيقۇم قېچىپ ئۆينىڭ ئالدىغا چىقتىم.

توختى نايۇپ بىلەن يەنە بىرەيلەن جاڭجاللىشۋاتاتتى:

— كازافىينىڭ قالتىسلىقىدا گەپ يوق، ئۇ هېچكىمگە بۇ - زەك بولمايدۇ.

— كازافىينىڭ سەكرىگىنى بىكار، ئۆكتىچىلەر مىجىقىنى چىقىرىدۇ ئۇنىڭ. كازافي تۇگىشىدۇ.

— سەن نەدىن بىلىسەن ئۇنىڭ تۇگىشىدىغانلىقىنى؟

— ئېنىقلا تۇرمامدۇ.

— مۇمكىن ئەمەس، ئۇ دېگەن قالتىس ئادەم.

— ئامېرىكىنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويسا كازافي

تۇگىدى دېگەنلا گەپ...

توختى نايۇپ بىلەن ئىككىيلەننىڭ گەپنى تۇگەيدىغانىدەك ئەمەس. مۇنۇ ئىككىيلەن بالىلىرىنىڭ نەچچە ياشقا كىرگەنلىكىنى، خوتۇنى بىلەن توي قىلغىلى نەچچە يىل بولغانلىقىنى بىلمىسە كېرەك. مەھەللىدە كىم بىلەن كىم ئۇرۇشۇپ قالدى، كىم بىلەن كىمنىڭ بالا ـ ۋاقىسى تاسادىپىي بالا ـ قازاغا ئۇچراپ مېيىپ بولۇپ قالدى، كوچىنىڭ بېشىغا ياسالغان ئام-مىۋى مۇنچىنىڭ تۇرخۇنىدىن كۆتۈرۈلگەن سېسىق كۆمۈر ئىسى قانچىلىك زىيانلىق؟ دېگەندەك ئىشلارنى بىلمەسلىكى، مەڭگۇ يادىغا ئالماسلىقى مۇمكىن.

مەن بىردەم تۇرۇپ كېتىپ كەينىمگە يېنىپ ئۆيگە ماڭدىم. ئاقىل ئۆزىنى ئايايدۇ، دېگەن گەپنى كىم دېگەن بولغىيدى؟ مۇ-نۇ ئادەملەرگە ئامال يوق، مەن ھېچنېمە قىلالمايمەن.

بىر ئادەمنىڭ كۆڭلى بەكلا يېرىم بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭچە تام قوشنىمىز جان تالىشىپ ياتسا ئۇنىڭغا تەسەللىمۇ بولسا بېرىش زۆرۈر ئىدى. خۇددى بىزگە ئوخشايدىغان بىر ئادەم قە-يامەتنىڭ ئازابىنى كۆرۈۋاتسا بىزنى بۇ ئۆمرىدە خىيال قىلىپ باقمايدىغان قارچىغا يا بۇركۇتنىڭ غېمىنى يېمىسەكمۇ بولاتتى. ئۇ شۇنداق ئويلايتتى، كىم بىرسىگە شۇنداق دېگۈسى كېلەتتى. ئەما، كىمگە دېيىشنى، دېگەندىمۇ قانداق دېيىشنى بىلە-لمەيتتى.

ـــ ئۆزىنى پەس، خەقنى ئۇلۇغ بىلىش نەسلىكىنىڭ باشلى-نىشى.

بۇ گەپنى ئالىم كىتاب دېگەندەك قىلغان.

ـــ ئۆزىنىڭ ئالتۇن قاچىسىدىن نومۇس قىلىپ خەقنىڭ ھېجىر تاۋىقىغا ھەۋەس قىلىش خەتەرلىك ئىش.

ئۆزىنىڭ دادىسى كۆزىگە چۆكۈنەم كۆرۈنىدىغان، خەقنىڭ مەدىكارلىرىغا پۈكۈلىدىغان خۇي ـ مىجەزلىك ئادەملەر كۆپەيسە

قورقۇش كېرەك.

كۆڭلى يېرىم بولۇپ خىيالغا چۆمگەن ئادەم مۇشۇ گەپلەر-نى ئالىم كىتابتىن يا باشقا بىرسىدىن ئاڭلىغانلىقىنى يادىغا ئالالمىدى.

ئۆيگە كىرسەم ئوغلۇم مۇشۇك چوڭلۇقىدىكى بىر كۈچۈك-نىڭ بوينىدىن قىزىل يىپ بىلەن باغلاپ يېتىلەپ سۆرەشتۈرۈپ يۈرۈپتۇ، كۈچۈكنىڭ ئاجىز غىڭشىشلىرىنى ئاڭلاپ ئەرۋاھىم قىرىق گەز ئۆرلىدى.

— بۇ نەرسىنى نەدىن تاپتىڭ؟

— مىرشات بەردى.

— نېمە؟

— مىرشات بەردى.

كۈچۈكنىڭ ئاجىز تېنى تىترەپ تۇراتتى. قاپقارا تۈمشۇق-لىرى يەرگە تېگەي دەپلا قالغانىدى. كۆزلىرىدىكى مۇلايىملىق كىشىنىڭ ئىچىنى ئاغرىتاتتى. بۇ نەرسە چوڭ بولسا ھەممە نەرسىگە قاۋاپ، ئېتىلىپ كىشىگە قورقاق سالىدىغان ئىت بولاتتى.

— بۇنى نېمە قىلماقچى بولۇۋاتىسەن؟

— باقىمەن.

— باقىمەن؟

— ھەئە.

مەن كۈچۈككە قاراپ تۇرۇپلا قالدىم، ئۇنىڭ تۇرقى ھەقىقە-تەن ئاجىز ھەم بىچارە ئىدى. ئۇ كىچىك، تېنى ئاجىز، كۈچ-ماغدۇرى بولمىغاچقا مۇشۇ ھالدا ھەممىلا ئادەمنىڭ ھېسداشلى-قىنى قوزغايدۇ، ئامراقلىقىنى كەلتۈرىدۇ، ئۇ چوڭ بولۇپ كۈچىكە تولۇپ، پۈت - قوللىرى يېتىلگەندە، بىر كىشىلىك ئو-رۇنغا ئىگە بولغاندا ھەمىنى چىشلەشكە، زەنجىر شاراقلىتىپ باشقىلارنى ئاۋارە قىلىشقا، قورقۇتۇشقا قۇدرىتى يېتىدۇ. ھايات

دېگەن مۇشۇنداق نەرسە، ئاجىز نەرسە كۈچسىيىپ بىر كۈنلەر كەلگەندە جانغا تەھدىت سالىدۇ، كۈچلۈك نەرسە كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئاجىزلىشىپ يەنە بىچارە ھالەتكە چۈشۈپ قالىدۇ. ئادەمۇ شۇ، بۇ دۇنيانىڭ قائىدىلىرىنى پەقەت ئۆزگەرتكىلى بولمايدۇ.

— سەن بىر ئىتنى باقماقچىمۇ؟

— بۇ ئىت ئەمەس، كۈچۈك.

— ئىككىسى بىر گەپ.

— بىر گەپ ئەمەس، ئىت دېگەن ئادەم چىشلەيدۇ، بۇ تېخى كۆزى سۈزۈلمىگەن كۈچۈك تۇرسا...

— بۇمۇ بەربىر ئىت بولىدۇ. سېنىڭچە مۇشۇنداق بىر نەرسىنى باقمەن، دەپ يۈرسەڭ قاملىشامدۇ؟

— قاملىشىدۇ، بىزنىڭ سىنىپتىكى بالىلارنىڭ بىر نەچچىسىنىڭ مۇشۇنداق كۈچۈكلىرى بار، بەزىلىرىنىڭ كۈچۈكلىرى چوڭىيىپ ئىت بولۇپ كەتكەنلىرىمۇ بار.

مەن ئەلەم بىلەن ئوغلۇمغا قاراپ قويدۇم، ئۇنى يەنە رەنجىتىپ قويىاتتىم، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ كۆڭلۈمنى كىر بولاتتى. ئۇنىڭ ئۆزى بىلەن تەڭتۇش بالىلاردىن تەشكىل تاپقان كىچىك بىر دۇنياسى، ئايرىم بىر كىشىلىك جەمئىيىتى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ جەمئىيىتىدە ھەممە نەرسە ئۆزلىرىنىڭ ئارزۇسى بويىچە بولاتتى ھەم شۇنداق بولۇشى كېرەك، دەپ ئويلىشاتتى. ھەممە ئىش تەبىئىي ھالدا يۈرۈشۈپ كېتىۋېرەتتى. ئۆزلىرى ئارزۇ قىلغان نەرسە ھەقىقەت ھەم توغرا ئىدى، كۆڭۈل خاھىشى شۇ بولغاندىكىن شۇنداق قىلسا بولىۋېرەتتى، ئارزۇ قانداق بولسا ئىشنى شۇنىڭغا مايىللاشتۇرۇپ قىلىش دۇرۇس ھېسابلىناتتى.

— خەق بىلەن بىزنىڭ نېمە كارىمىز؟ بىز ئىت باقمايمىز.

— نېمىشقا؟

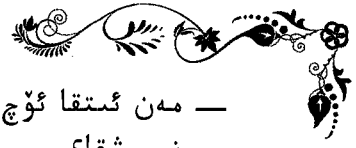

— مەن ئىتقا ئۆچ.

— نېمىشقا؟

— كىچىكىمدە مېنى ئىت چىشلىۋالغان، يارا ئىزىدىن قالغان تاتۇق ھېلىمۇ بار.

ئوغلۇم ماڭا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ بىردەم تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن دېدى:

— بىراق مېنى ئىت چىشلىمىگەن.

— نېمە دېدىڭ؟

ئۇ مېنىڭ ئاچچىقىم كەلگەنلىكىنى بىلىپ قالدى بولغاي، چىرايىغا نائىلاج كۈلكە يۈگۈرتۈپ ئاستا دېدى:

— دادا، مېنىڭ بۇ كۆچۈكنى بېقىشىمغا قوشۇلغان بولساڭ.

— بولمايدۇ، مېنىڭ بۇ نەرسىنىڭ قالايمىقان قاۋاشلىرىنى، ئۆيىمىزدە ئۇيانداىن ـ بۇيانغا مېڭىپ يۇرۇشلىرىنى كۆرگۈم يوق.

كۆچۈك غىڭشىپ ماڭغۇسى كەلگەندەك پۇتلىرىنى يۆتكەيتتى، ئەمما ھە دېگەندە يىقىلىپ چۈشەتتى. ئوغلۇم بىردە كۆچۈككە، بىردە ماڭا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئاياغچىلىق ئاۋازدا ئۆتۈندى:

— ئەمىسە مەن بىر ھەپتىلا بېقىۋالاي.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

— مەن ئۇنى بىر ھەپتىلا بېقىپ ئاندىن باشقىلارغا بېرىۋېتەي.

ناھايىتى قويۇق قومۇشلار ئۆسكەن كەڭرى كۆل بويىدا قوي باقىدىغان بالىلار بار، ئۇلارنىڭ قويلىرى ئارىسىدا قاراباش قويلار، چەل قويلار، ئاق قويلار، قارا قويلار، چوڭ قوچقارلار، قوزا ـ ئوغلاقلار بار. بۇ قويلار يۈمران ئوتلارنى يەيدۇ، سۈزۈك سۇلارنى ئىچىدۇ. ئۇلار بېگەن چىرايلىق مايسا ئوتلار، سۈپسۈ-

زۇك سۆلار قوينىڭ مايماقلىرىغا، سۈيدۈكىگە ئايلىنىدۇ. بۇ قويلارنى ئادەملەر يەيدۇ.

ئاشۇ قويچى بالىلارنىڭ ئەتراپىدا پىرقىراپ، ئۇلارغا سۆ-ۋۈشۈپ، ئەركىلەپ يۈرىدىغان ئىتلىرى بار. مەن ناھايىتى بۇ-رۇنلاردا ئاشۇ ئىتلارغا ھەۋەس قىلغىنىمنى، ئاشۇ ئىتلارنىڭ چىرايلىق دۈمبىلىرىنى، باشلىرىنى سىلىغۇم كەلگەنلىرىنى ھازىر تامام ئۇنتۇپ كەتتىم.

— بىر ھەپتە ئەمەس بىركۈنمۇ بېقىشىڭغا بولمايدۇ.

— نېمىشقا؟

— دېدىمغۇ، مەن ئىتقا ئۆچ.

ئوغلۇمنىڭ كۆزلىرىدە ياش سىرغىپ چىقتى، ئۇ ماڭا ئۆچمەنلىك بىلەن قاراپ ۋارقىرىدى:

— سەن ئۆچ بولساڭ ئۆزۈڭنىڭ ئىشى... بىراق مەن ئام-راق...

— تاياق يېگۈڭ كېلىۋاتامدۇ نېمە؟

مەن ئاچچىقتىن ھاسىراپ كەتتىم. ياندىكى ئۆيدىن تېلې-ۋىزورنىڭ ئاۋازى ئاڭلىناتتى، تېلېۋىزور بولمىسا زېرىكىشتىن ئۆلۈپ كېتىدىغان ئادەملەر چىقارمىكى دەيمەن. بۇ نەرسە نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ سائەتلەپ، كۈنلەپ، ئايلاپ، يىللاپ ئۆمرىنى چاڭ-گىلىغا ئېلىۋېلىپ ئوينىتىپ كېتىپ باردۇ. ئەخمەق ئادەملەر ئۇنىڭغا مەستانە بولۇپ كۈنلىرىنى ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ. تېخى بەزى-لەرنىڭ ئۆزلىرىنى تېلېۋىزوردىكى ئاشۇ ئادەملەرگە سېلىشتۇ-رۇپ شۇلاردەك ياشىغۇسى بار، شۇلاردەك سۆزلىگۈسى بار، شۇلاردەك كىينىگۈسى، شۇلاردەك غىزالانغۇسى بار.

— ئىكرام، يولغا قاراپ باقە بالام، داداڭ كېلىۋاتامدۇ؟

— نېمە قىلاتتىڭ؟ مەن تاپشۇرۇق ئىشلەۋاتىمەن.

— تاپشۇرۇقۇڭنى قوي، پولو دەم يەپ قالدى، داداڭ ھايال قالغۇدەك بولسا ئوچاقنىڭ چوغىنى تارتماي تۇراي. داداڭ پولونى

قىزىق يېيىشكە ئامراق.

ــ ئەتىگەندىن كەچكىچە دادامنىڭ غېمىنى يەپلا يۈرەمسەن نېمە؟

ــ بىزنىڭ داداڭدىن باشقا نېمىمىز بار؟ ئۇ دېگەن ئۆيىنىڭ تۈۋرۈكى بالام...

دادا ھويلىغا كىردى. بىر ئانا ئالدىراپ قولىغا ئاپتۇۋا بىلەن چىلاپچىنى ئېلىپ ئېرىنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئاپئاق پاكىز لۆڭگە...

بۇرۇنقى ئىشلار كەلمەسكە كەتتى، بۇرۇنقى جاھانلار نەگە كەتكەندۇ؟

ــ بۇياقتا چىقە.

ئايالىم ئۇزاقتىن كېيىن بېشىنى ئىشكىتىن چىقاردى:

ــ نېمە بولدى؟

ــ نېمە ئۇ نېمە بولدى، دېگەن؟ چاقىرغاندىكىن ھە، دەپ چىقمامسەن؟ بۇ يەردە نېمە بولاتتى؟ ھېچنېمە بولمىدى.

ــ چاقىرىپتىكىز شۇڭا نېمە بولدىكىن دەپ...

خوتۇنۇمنىڭ چىرايىدىكى ماڭا بەكلا تونۇش، مەن ئۇچۇن قىممىتى قالمىغاندەك بىلىنىدىغان كۈلۈمسىرەش پەيدا بولۇپ يەنە يوقاپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى سۆرۈنلۈك ئۇنىڭ ماڭا دەيدىغان بەك جىق گېپى بارەك، ئەمما دېيەلمەيۋاتقاندەك ياكى دېگۈسى يوقتەك بىر ھالدا چاقناپ تۇراتتى.

مەن ئۇنىڭ بىلەن ئاجرىشىشنى ئويلاپ باقمىدىم. بۇ خوتۇنىڭ بىر يەرلىرى پەردىگە ئوخشىسا كېرەك. ئۇمۇ بىر كۇدۇلەردە پەردىگە ئوخشاش ئۆيدىن چىقىپ كېتىشى مۇمكىن.

مېنىڭمۇ بىر يەرلىرىم پەرھاتقا ئوخشىسا كېرەك، مەنمۇ بىر كۇنلەردە مۇشۇ ئۆيدە يالغۇز قېلىشىم، بۇگۈنكى ئىسكەتىمىنى تامام يوقىتىشىم مۇمكىن.

مۇشۇ خىيالنى قىلىپ قالسامۇ قورقۇپ كېتىمەن.

— بىر ئىش بولمىسا سېنى چاقىرغىلى بولمامدۇ؟
— ياق ئەمدى.
— نېمانداق دۆت خوتۇنسەن؟
— نېمە بولدى، مەن بىلەن ئۇرۇشقۇڭىز كېلىپ قالدىمۇ نېمە، نېمىگە چېچىلىسىز؟
— ئوغلىمىز ئىت باقمەن دەپ يۈردۇ. نېمىشقا كارىڭ بولمايدۇ؟
— باقسا مەيلى ئەمەسمۇ... ناھايىتى ئىتكەنغۇ... يولۋاس يا شىر باقمەن دېمىگەندىكىن...
— نېمە؟ ھۇ كالۋا، سېنىڭچە ئۇ ئۆيدە ئىت باقسا مەيلەمۇ، نېمىدېگەن گەپ بۇ، مۇشۇمۇ بالا تەربىيەلەش بولدىمۇ؟
خوتۇنۇم ھاڭۇبقىپ بىردەم تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن ئاستا ئوغلۇمنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ ياندىكى ئۆيگە ئېلىپ ماڭغاچ كەينىگە قايرىلىپ ئېيتتى:
— كۇچۇكنى ئىگىسىگە بېرىۋېتەيلى.
— ئەڭ ياخشىسى بۇ نەرسىنى ھازىرلا كۆزۈمدىن يوقات.
ئانا ـ بالا ئىككىيلەن كىرىپ كەتتى. مەن مېھمانخانا ئۆيىدە يالغۇز قېلىپ خېلى ئۇزۇنغىچە ئولتۇردۇم، تەنھالىقىنىڭ ئاچچىق ھەسرىتى تۇمان بولۇپ روھىمغا يېيىلىشقا باشلىدى.

※ ※ ※

باھار كۈنلىرىدە، كۈزنىڭ چىرايلىق كۈنلىرىدە، كېچىلەردە، گۈگۈملاردا، تاڭ پەيتىنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدا، چىڭقى چۈشىنىڭ ئاپتاپلىرىدا، ئاي تۇتۇلغان ۋاھىمىلىك كەچلەردە تورۇسقا قاراپ يېتىپ لەيلىنى سېغىناتتىم.
— سىزدىن پەقەت ئايرىلىپ قالغۇم يوق... كېيىن قانداق بولۇپ كېتەر؟...

كەلگۈسىنى تەسەۋۋۇر قىلغۇم يوق ئىدى. قاراڭغۇلۇقتىن قاچاتتىم.

ماڭا لەيلى بولسىلا بولدى، دەپ ئويلايتتىم. ئەما، لەيلى قاچانغىچە يېنىمدا بولار؟ دېگەن سوئال ماڭا ئېغىر كېلەتتى، قورقاتتىم. لەيلىدىن مەڭگۈ ئايرىلالمايدىغانلىقىمنى يىلگەن چاغلاردىمۇ ئاجرىشىشنى ئويلاپ باقمىغىنىمدىن ھەيران قالدىم. ماڭا بەك تونۇش بولۇپ كەتكەن پەردە خۇددى مېنىڭ بىر قولۇم ياكى بىر كۆزۈمگە ئايلىنىپ كەتكەندەك قىلاتتى.

پەردە مەن ئۈچۈن مۇھىم ئىدى.

لەيلىدىن ئايرىلالمايتتىم.

«ۋىجدانسىز ھايۋان».

مۇشۇ ئىككىيلەننىڭ بىرى ھامان بىرگۈنى مۇشۇنداق دەيتتى. ھەر ئىككىسى شۇنداق دېيىشىمۇ مۇمكىن ئىدى.

گۈللەر ئېچىلىپ تۇراتتى.

گۈللەر توزۇپ تۇراتتى.

سۇلار بۇلۇتقا ئايلىنىپ، بۇلۇتلار يامغۇرغا ئايلىنىپ تۇراتتى.

سېغىنىشنىڭ خۇمارى يۈرىكىمنى چېقىپ ئۆتتى. لەيلى بولمىغان دۇنيانىڭ بۇ قەدەر سوغۇق، تاينسىز بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى، خۇش بولىدىغان ئىشقىمۇ خۇش بولالمايدىغان، شۇ قەدەر ئاددىي ئىشلار ئۈچۈنمۇ غەزەپكە يەم بولۇپ ياشايدىغانلىقىمنى ئىلگىرى پەقەت ئويلىمىغانىدىم.

ــ ئاچچىقلىماڭ جۇمۇ.

ــ مەن ئاچچىقلىمايمەن، ئاچچىقلاپ باقمىدىمغۇ؟

ــ ئاچچىقلىسىڭىز بەكلا قورقۇنچلۇق بولۇپ كېتىدىغاندەك قىلىسىز.

ــ ئاچچىقىمنى كەلتۈرمىسىڭىزلا بولمىدىمۇ؟

ــ مەنغۇ ئاچچىقىڭىزنى كەلتۈرمەيمەن.

— شۇ، سىزدىن باشقا ھېچكىم ئاچچىقىمنى كەلتۈرەلمەيدۇ. مېنىڭ.

كۆزۈمگە ياش كەلگىلى تاسلا قالدى. لەيلىدىن باشقا ھېچكىم ئاچچىقىمنى كەلتۈرەلمەيدۇ، دېگەندەك خام خىياللاردا بولغىنىمغا ئۆزۈن بولدى. ھەممە نەرسە مېنىڭ ئاچچىقىمنى كەلتۈرۈشكە قادىر ئىدى. كۆڭلۈمنىڭ يېرىمى بوش، روھىمنىڭ يېرىمى قۇرۇق، مۇشۇ ھالىمدا ھەممە نەرسە مېنىڭ ئاچچىقىمنى كەلتۈرەلەيدىغاندەك، ئىچ پۇشۇقى پەيدا قىلالايدىغاندەك ئىدى. لەيلى بىلەن ئاپتوبۇسنىڭ ياندىكى ئورۇندۇقىدا ئولتۇرۇپ قالغان شۇ كۈندىن ئىلگىرىكى ھاياتىمنى يادىمدىن چىقىرىپ قويغاندەك قىلاتتىم.

تېلېۋىزور ئېكرانىدا شۇنداق ئوماق كۈلۈمسىرەپ تۇرغان بىر قىز تارتىنغىنىچە بىر يىگىتكە تەبەسسۇم بىلەن بېقىۋاتاتتى. ئۇنىڭ بىر يەرلىرى مەن يوقىتىپ قويغان بىرسىگە شۇنداق ئوخشايدىغاندەك بىلىنىپ كەتتى. نەرى ئوخشايدۇ؟ ھېچيېرى ئوخشىمايدۇ، پەقەت كۈلۈمسىرىشى، تەبەسسۇم قىلىشى ئوخشاپ قالاتتى. مەن كۆزلىرىدىن ئالەمنى مەست قىلغۇدەك مېھرىباڭلىق تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان بىر سېمانى يادىمغا ئالدىم. يۈرىكىم ئېچىشىپ كۆزۈم خىرەلەشتى. ئاچچىق قىسمەت مېنى ئۇلاقتۇرۇپ تاشلىغانىدى، مەن ئىچىمدىن تۇغۇشىپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتىم، ھەممە ئادەم كۈلگەن ئىشقا مەن كۈلەلمەيدىغان، ھەمە مە ئادەم ئاچچىقلانغان ئىشقا مەن ئاچچىقلىيالمايدىغان بولۇپ قېلىۋاتاتتىم.

قىپقىزىل يالقۇن بولۇپ كۆيۈۋاتقان بىر يۈرەك بار، قاراڭغۇلۇققا پاتقان بىر يۈرەك بار، ئۇمتۇلۇپ تۇرۇۋاتقان بىر يۈرەك بار. ئوت يالقۇنلار ئىچىدە كۆيۈپ مۇزلاپ كەتكەن بىر يۈرەك بار. ئىنسان يۈرىكى جىمى تەتۈرلۈك، جىمى ئىسسىقلىق، جىمى سوغۇقلۇقنى ئۆزىگە سىغدۇرالايدىغان، شۇ نەرسىلەرنى ئۆزىدىن

چىقىرالايدىغان نەرسە.

مەن يۇرەك ھەققىدە ئويلىنىمەن، يۇرەك بىر پارچە گۆشلا ئەمەس، ئۇ ئادەمنىڭ نەق ئۆزى بولۇشى مۇمكىن. ئادەمنىڭ يۈ - زى، روھى، ئادەمنىڭ قەلبى، يۇرىكى قانداق بولسا شۇنداق بو - لىدۇ. مەن بۇلارنى تاققا - تۇققا گەپ دەپ ئويلىمايمەن. ئالىم كىتاب مۇشۇنداق بىر گەپنى دېمىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭمۇ ھامان بىركۆنى مۇشۇنداق دەيدىغانلىقىنى، مۇشۇنداق دېسەم قارشى تۇرمايدىغانلىقىنى بىلىمەن.

بىر ئادەم قاراپ تۇرۇپ تۇگىشىپ كەتسە بۇنداق ئادەمنى كەچۈرگىلى بولمايدۇ. مەن بۇ قائىدىنى بىلىمەن، ئەمما مەن ئۆزۈمنى بارا - بارا تۇگىشىپ كېتىۋاتقانداك، ئويلاپ قالدىم. ئېگىز بارخاندىن يۇمشاق قۇملار بىلەن سىيرىلىپ قاقاس يەرگە چۈشۈپ كېتىۋاتاتتىم، چۈشۈپ كەتمەسلىككە ئىرادەمۇ، غەيرەت - مۇ يوق ئىدى. ئەڭ قورقۇنچلۇقى چۈشۈپ كەتسەم نېمە بوپتۇ؟ چۈشۈپ كەتسەمۇ، چۈشۈپ كەتمىسەمۇ ئوخشاش دېگەندەك بىر تۇيغۇ مېنى ئىسكەنجىگە ئالغاندەك قىلاتتى. ئىلگىرى مەن مۇشۇنداق ئويلىغان، مۇشۇنداق قىلغان ئادەملەردىن ئۆلگۈدەك نەپرەتلىنەتتىم.

لەيلىنى شۇنداق سېغىنىپ كېتىۋاتاتتىم.

ئۇنىڭ ياشلىق كۆزلىرىنى كۆرگەندەك بولدۇم.

ئۇنىڭ پۇچۇلىنىپ كەتكەن يۇرىكىنىڭ سوقۇشىنى تىڭ - شىغاندەك بولدۇم.

ـــ ئۆگەي ئانام بىلەن ئۇرۇشتۇم، دادام پالەچ بولۇپ قال - غاندىن بېرى ئۇ ئۆيمىزگە ئاشخانا ئاچىدىغان بىر ئادەمنى باشلاپ كىرىدىغان بولۇپ قالدى. دادامنى ھاقارەتلىمەك، دېسەم داداڭ پات ئارىدا ئۆلىدۇ، سەنمۇ ئۆيدىن يوقال دەيدۇ... مەن ئۇ خوتۇندىن قورقۇپ ئەمەس... نېمىشقىدۇر بىر يەرگە كەتكۈم كېلىدىغان بولۇپ قالدى.

— سىز بىر يەرگە كەتسىڭىز مەن قانداق قىلىمەن؟
— مەن كەتسەم كەلمەيدىغان يەرگە كېتىمەن، — لەيلى كۈلدى، كۆزلىرىدىن تارىلاپ ياش تۆكۈلدى.
— قېنى شۇنداق بىر قىلىپ بېقىڭە... سىزنى قانداق قىلىمەنكىن...
مەن بەزى خاتىرىلەرنى ئۇنتۇپ كەتسەم بولاتتى. بەزى ئىشلارنى ئەسلىمەسلىك ئۈچۈن تىرىشسام بولاتتى.
— بايا نېمە دېدىڭىز؟
— نېمىنى دەيسىز؟
— كەلمەيدىغان يەرگە كېتىمەن دېدىڭىزغۇ؟
— شۇنداق قىلغۇمۇ بار، مېنىڭ روھىم چىقىپ كەتتى.
— زادى نېمە ئىش بولدى؟
— ئانامنىڭ ئۆلۈمىگە دادام سەۋەبكار ئىكەن.
— نېمە دەيدىغانسىز؟
— ئۆگەي ئانامنى دەپ شۇنداق قىپتىكەن.
— توۋا دەڭ.
لەيلى ئۆكسۈپ يىغلىدى، كۆز ياشلىرى تارىلاپ تۆكۈلدى. مەن قورقۇنچ، ۋەھىمە ئىچىدە ھاڭۋېقىپ قالدىم. لەيلىنىڭ دېگەنلىرىگە ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيتتى، دۇنياغا قورقۇنچ تاراپ تۇراتتى، كىچىككىنە بىر قىز ئىشەنگىلى بولمايدىغان ۋەھىمە ئىچىدە مىجىلىپ كېتىۋاتاتتى.
— سىز بۇ گەپنى نەدىن ئاڭلىدىڭىز؟
— نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا ئۆگەي ئانام دادامغا شۇ گەپلەرنى دەپ تەھدىت سېلىۋېتىپتىكەن، مەن ئىشىكنىڭ سىرتىدا تۇرۇپ ئاڭلىدىم.
ھەسرىتا، ھېلىمۇ لەيلىنىڭ يۇرىكى يېرىلىپ كەتمەپتۇ.
— مېنىڭ پەقەت ياشىغۇم كەلمىدى.
— ئۇنداق دېمەڭ، يېنىڭىزدا مەن بار.

لەيلى يىغلىدى، يۈرىكىم لەختە بولدى، بۇنداق دەردلەرنى كۆتۈرمەك تەس، لەيلىدىن مۇشۇ ئىشلار توغرۇلۇق كۆپ سوراپ غۇم كەلدى، ئەما سوراۋېرىشكە پېتىنالمىدىم.

.....

※ ※ ※

— ئىكرام، سەندىن چاتاق چىقىپ قالمىسا بولاتتى.

— نېمە؟ — مەن چۆچۈپ كېتىپ پەرھاتقا قاراپ قويدۇم. ئۇنىڭ مانانلىشىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدىن ئۆزۈمنى ئېلىپ قاچتىم.

— چاتاق چىقمايدۇ.

— مەن قارىسام سەن ئۆزۈڭنى ئالدۇرۇپ قويغانىدەك قىلىسەن.

— قانداقسىگە؟

— بىر نەرسىدىن قورقۇۋاتقاندەكلا... ھېچنېمىدىن ئەنسىرىمە... — دېدى پەرھات كۆزۈمگە تىكىلىپ.

ئورۇقلاپ بارغانسېرى كىچىكلەپ كەتكەن پەرھاتنىڭ كەينىدىن قاراپ قالدىم، يۈرىكىم ئېچىشتى، ئادەملەر نېمىشقا مۇشۇنداق ھالغا چۈشۈپ قالىدۇ؟ ھېچكىمنىڭ بۇنداق بولۇپ قالغۇسى يوق، پاتقاقتا پېتىپ كېتىۋاتقان ئادەم قۇتۇلۇش ئۈچۈن مىدىرلىغانسېرى پېتىپ كەتكەندەك ئىشلار بولسا كېرەك. مەن پەرھاتقا قولۇمنى ئۇزىتالمىدىم، ئۇزاتقان بولۇشۇم مۇمكىن، ئەما ئۇنىڭ قولىنى تۇتالمىدىم. ئۇمۇ مېنىڭ قولۇمنى تۇتمىدى. پەرھات ماڭا پاتقاقتا ئاستا ـ ئاستا چۆكۈپ كېتىۋاتقاندەك، ئۆزىنىڭ چۆكۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ ئىختىيارىغا قويۇۋەتكەندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. يۈرىكىم ئاسىقىپ كەتتى.

ئۆيدىن خوتۇنۇمنىڭ ماڭا بەكلا تونۇش بولۇپ كەتكەن كۈ-

لۇمسىرىشىگە ئوخشاش تونۇش ھەم كونا بىر پۇراق بۇرنۇغا ئۇرۇلدى.

ـــ ئاپاڭ نەگە كەتتى؟

ئوغلۇم يالغۇز ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ تېلېۋىزورغا نېمىشقا بۇنچىۋالا ئامراقلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمەيتتىم. بىز كىچىك ۋاقتىمىزدا ئايدا، يىلدا بىر قېتىم كىنوغۇ كۆرەلمەيتتۇق. كىچىككىنە تۇرۇپ ئۇنىڭ ئاجايىپ ـ غارايىپ نەرسىلەرنى ئويلاشلىرى، دۇنيادىن ئايرىلىپ، مۇنۇ جاھاننىڭ قائىدىسىگە خوپ كەلمەيدىغان بىر نېمىلەرنى خىيال قىلىشلىرى بەلكىم مۇشۇ تېلېۋىزورنى تولا كۆرگەنلىكىدىن بولسا كېرەك. ئۇ ئىنسانىنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان، ئىنسان مەڭگۈ قىلسا بولمايدىغان بىر ئىشلار تەسۋىرلىنىدىغان كۆپ قىسىملىق كارتون فىلىمىنى كۆرۈۋاتاتتى. ئادەملەر بىلەن جىن ـ شەيتانلار ئارىسىدىكى ۋەقەلەر تەسۋىرلىنىدىغان تايىنى يوق بۇ فىلىمنىڭ ئوغلۇمنى مەپتۇن قىلىۋالغىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنمەيتتىم.

ـــ قوشنىلارنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەتتىمكىن.

ـــ تاپشۇرۇقنى ئىشلەپ بولدۇڭمۇ؟

ـــ ياق تېخى.

ـــ ماڭ ئەمىسە، بۇ نەرسىگە قاراپ ئولتۇرماي، تاپشۇرۇقنى ئىشلە.

ـــ مۇشۇ بىر قىسمىنى كۆرۈۋالاي.

ـــ بولمايدۇ، ماڭ دېگەندىكىن ماڭ.

ئوغلۇم بوينىنى سۆرىگەندەك سومكىسىنى ئېلىپ ياندىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. تېلېۋىزوردا چوشقا، توشقان يەنە تېيىن دېگەندەك نېمىلەرنىڭ ئوبرازلىرى ئادەمدەك سۆزلەپ، بىر ئەپسۇن بىلەن تاغلارنى ۋەيران قىلىدىغان، دېڭىزلارنى قۇرۇتىۋېتىدىغان ئىشلار چىقىدىغان فىلىم قويۇلۇۋاتاتتى. مۇشۇ خىلدىكى

كى نەرسىلەر كۆپىيىپ كەتتى، ئۆمۈچۈك، چاشقان دېگەندەك نېمىلەر ئاجايىپ ئاقىل، پاراسەتلىك، كۈچتۈڭگۈر بولۇپ مەيدانغا چىقىدۇ. بۇ نەرسىلەردە خۇددى شۇنداق بىر شۇم نىيەت بارەدەك ھېس قىلىمەن، بۇنىڭدا ئادەملەرنىڭ شۇنداق بىر قۇدرەت پۇتسە دۇنياغا، جىمى جانلىقلارغا خوجا بولۇشتەك شۇم نىيەتلىرىنىڭ قارا سايىسى لەيلەپ يۈرىدۇ. بەزى ئادەملەر بۇنى ئىنسانلارنىڭ ھەممىدىن ئاقىل ھەم قابىلىلىقىنى ئىسپاتلايدىغان، بالىلارنىڭ ئەقلىنىڭ ئېچىلىشىغا پىلىتە بولىدىغان نەرسە دەپ يېشىدىكەن، ئىنسانىنىڭ ھەممىدىن ئۈلۈغلىقى، ئاقىل ھەم قابىلىقىنى ئىسپاتلاپ يۈرۈشنىڭ ئۆزى بىر ساراڭلىقتە، بۇ دەپ مىسىمۇ شۇنداق، بۇنى ئىسپاتلاش كەتمەيدۇ، ئەمما مۇشۇنداق ئىسپاتلاشقا ئۇرۇنۇپ قىلىۋاتقان غارايىپ ئىشلارنىڭ قارشىسىدا بىزنىڭ بالىلارنىڭ ساراڭ قېتىش، تەتۈر، خۇشال بولالمايدىغان، كۈلەلمەيدىغان، يا ئاچچىقلىيالمايدىغان بىر قىسما ئادەملەردىن بولۇپ قېلىشىغا سەۋەب بولۇپ قالىدىغان قارا سايە ئەلەڭگىپ تۇرىدۇ. مەن تولىمۇ جاھىل، كاج ئوغلۇمنىڭ بۇ نەرسىنى كۆرۈشىنى ھازىرغىچە چەكلەپ بولالماي رەللە بولۇپ كېتىۋاتىمەن.

※ ※ ※

مۇسا قادىرنىڭ كىچىك كېلىپ قالغان دوپپىسىنىڭ ئورنىغا شەپكە ئالماشقان ئىدى. شەپكىسى ئۇنىڭغا چوڭ كېلىپ قالغان، بېشىغا چۆككەن شەپكە چىرايىنى باشقا بىركىمگە ئوخشىتىپ قويغاندەك قىلاتتى. بۇ ئاداشقا ئوبدان كەلگۈدەك كىيىم ئۇچرىمامدىغاندۇ؟

ـــ ئەسسلامۇ ئەلەيكۇم، ئوبدان تۇردۇڭمۇ ئاداش، ئەجەب كۆرۈشەلمەي كەتتۇق، توۋا، بىر شەھەردە تۇرۇپ كۆرۈشەلمىگە-

نىمىز ئەجەب ئىش بولدى ھە، سۇرۇشتۇرۇپ تۇردۇم، ياخشى تۇرۇۋېتىپسەن، بالىلىرىڭنى ئېلىپ ئۆيگە بېرىپ ئولتۇرۇپ كەلسەڭ بولاتتى، بىزمۇ ئىزدىشەيلى، بالىلارمۇ تونۇشسۇن...

— بولىدۇ، ياخشى كۆڭلۈڭگە رەھمەت.

— رەھمەت دەپلا قويماي ئۆيگە بارغىن.

— بولىدۇ، پۇرسىتى بولۇپ قالار، ئۆزۈڭ نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟

— ئۆي كۆچۈۋاتىمەن.

— يەنە ئۆي كۆچىتۇڭمۇ؟

— شۇنداق. شۇ ئىش بىلەن ئالدىراش.

— ئۆتكەنكى ئۆيۇڭچۇ؟

— ئۇ ئۆي بەك چوڭكەن قارا، تۆت ئادەم ئۇنداق يوغان ئۆيدە ئولتۇرىۋالساقمۇ قاملاشمايدىكەن دېگىنە، شۇڭا ئۆزىمىز گە لايىق كىچىكرەك ئۆيدىن بىرنى ئۇقۇشقان، شۇ ئۆيگە كۆچۈۋاتىمەن.

ئېگىز بىر تۇپ دەرەخ بار، ئۇنىڭدا مىڭلاپ قۇشلارنىڭ ئۇۋىسى بار، ئەتە ـ ئاخشاملىرى قۇشلارنىڭ جاۋۇلداشلىرى قولاق مېڭىنى يەيدۇ، نۇرغۇن ئادەملەر بۇ دەرەخنى شەپلىك دەرەخ دەيدۇ. كىچىك بالىلار بۇ دەرەخنىڭ تۈۋىدە جىن بار، دەپ ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئويناشتىن قورقىدۇ، مومايلار كېسەكنى ئويۇپ ياسىغان كىچىك ئوچاقلىرىنى شۇ دەرەخنىڭ تۈۋىگە ئاپىرىپ قويىشىدۇ. كېسەكنى پىيالە چوڭلۇقىدا ئويۇپ ئۇنىڭغا كېپەك سېلىپ كېپەكنى كۆيدۈرۈپ يامان ئەرۋاھ، جىنلارنىڭ ئاپەت سېلىشىدىن ساقلىشىنى تىلەيدۇ. شۇ دەرەختە ياشىغان قۇشقاچلارنىڭ تولىلىقىغا ھەيرانمەن. ھەر بىر قۇشنىڭ بىردىن چاڭگىسى بولسا بۇ دەرەخ قۇشلار ئۈۋىسىغا ئايلىنىپ كەتكەن بولىدۇ. بىز ياشاۋاتقان بۇ زېمىنمۇ خۇددى ئاشۇ قۇش ئۈۋىسى بىلەن تولغان دەرەخكە ئوخشىسا كېرەك.

ئىشىك چېكىلدى. مەن تېلېۋىزوردىن كۆزۈمنى ئېلىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئىشىكتە پەرھات تۇراتتى. يوغان كۆزلىرى چەكچەيگەن، چىرايىنىڭ ئۆڭسۈلى يوق.

ــ توۋا ئاداش، سەن تېخى ھاياتمۇ؟

پەرھات يىغلامسىرىغىنىچە مېنى مەھكەم قۇچاقلىۋالدى. ئۇنىڭ بەدىنىدىن تاماكىنىڭ كۆڭۈلگە تېگىدىغان پۇرىقى كېلەتتى. مەن ئاستاغىنە ئۇنى ئىتتىرىپ كەينىمگە داجىدىم.

ــ نېمە بولدۇڭ؟

ــ ھايات بولغىنىڭ بەك ياخشى بولدى.

پەرھاتنىڭ تۇمانلىشىپ تۇرىدىغان يوغان كۆزلىرىدە ياش يۇگۇرىشىپ تۇراتتى. كۆز چاناقلىرىغا ياش تولغاندەك كۆرۈندى.

ــ نېمە بولدى زادى؟ مەن ئەسلىمۇ ھاياتقۇ؟

ــ سېنى ماشىنا ھادىسىسىگە ئۇچراپ تۇگەپ كېتىپتۇ، دەپ ئاڭلاپ...

پەرھات تاراملاپ ياش تۆككىنىچە مىشىلداشقا باشلىدى. ئۇنىڭ يوغان، ئەمما نۇرسىز كۆزلىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقان ياشلىرى ئورۇق يۈزىنى بويلاپ دومىلاپ چۈشەتتى، ئۇنىڭ ئىچ ـ ئىچىدىن قاينىپ چىقىۋاتقان يىغىسىنى ھەم چىرايىدىن بىلىنىپ تۇرغان تەگسىز ھەسرىتىنى كۆرۈپ مەنمۇ يىغلاپ سالغىلى تاسلا قالـدىم.

ــ ھايات بولغىنىڭ ياخشى بوپتۇ، ھەر نېمە بولسا قازا قىلىپ كەتمەپسەن.

ــ ئاغزىڭنى ئۇشۇتمە جۇمۇ...

سەل ئاچچىقىم كېلىپ ئۇنلۈك توۋلىدىم، شۇ ھالدا خوتۇنۇم كىرىپ قالمىسا بولاتتى. ئۇنى سافاغا ئولتۇرغۇزۇپ، تاماكا كۈلى توشۇپ كەتكەن كۈلدانىنى ئالدىغا قويۇپ قويدۇم. پەرھاتنىڭ ئولتۇرغان ھامان تاماكا چېكىدىغان خۇيىنى بىلەتتىم.

ــ سەن تۇنۇگۈن سىرتقا چىققانمۇ؟

ـــ چىققان، نېمە بولدى؟

پەرھات يۆتىلىپ كەتتى، ئۇنىڭغا زۇكام ياماشقاندەك قىلاتتى. ئورۇق يۈزلىرى تاتىرىپ تېخىمۇ ئورۇقلاپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى.

ـــ ماشىنا بىلەنمۇ؟

ـــ ھەئە.

ـــ نەگە بارغانىدىڭ؟

ـــ يېزىدىكى تۇغقانلارنىڭ ئۆيىگە بارغان.

مەن نېمە بولغانلىقىنى بىلەلمەي پەرھاتقا قارىدىم، ئۇنىڭ بىردە مۇڭ، بىردە خۇشلۇق چىقىپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ ھېچنېمىنى ئاڭقىرالماي قالدىم.

ـــ تار داۋاندىن ئۆتكەنمىدىڭ؟

ـــ ئۆتكەن.

پەرھات ئۆزىنى تۇتالماي يەنە يىغلاپ كەتتى، ئۇ ئاۋازىنى چىقارماي ئىچ ـ ئىچىدىن بوغۇلۇپ، ئۆكسۈپ يىغلايتتى. مەن ئۇنىڭ يىغىسىنىڭ توختىشىنى سەۋر بىلەن كۈتتۈم.

ـــ تار داۋاندا ماشىنا ئۆرۈلۈپ ئۈچ ئادەم قازا قىلىپ كېتىپتۇ، دەپ ئاڭلاپ تاسلا قالدىم ھوشۇمدىن كەتكىلى، سەنمۇ شۇ يەردىن ئۆتەتتىڭ ئەمەسمۇ...

مەن شۇ چاغدىلا نېمە بولغىنىنى بىلىپ ئۇھ تارتىپ قويدۇم، پەرھات تار داۋاندا ۋەقە بولغىنىنى، يەنە كېلىپ شۇ يەردىن مېنىڭمۇ ئۆتكىنىمنى بىلىپ بولغاندى.

ـــ تار داۋاندا ماشىنا ئۆرۈلۈپ كەتكىنى راست، لېكىن مەن ساق.

ـــ توۋا، بۇ راستمۇ؟ ئەجەب بىر ئىش بوپتۇغۇ بۇ...

مەن چۆچۈپ كەتتىم، پەرھاتنىڭ قايغۇدىن قىزارغان يوغان كۆزلىرى كۆزۈمگە باشقىچە كۆرۈندى.

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ سېنىڭچە مەن بىر نېمە بولسام

بولامتى؟

ـــ ئۇنداق ئەمەس، كۆزۈمگە ھېچ ئىشىنەلمەيۋاتىمەن... پالاكەتكە ئۇچراپ قالغان بولساڭ قانداق قىلار ئىدۇق؟

كۆزۈمگە قاتناش ھادىسىسىگە ئۇچرىغان مېنىڭ ئېچىنىشلىق ھالىم كۆرۈنگەندەك بولدى. قېشىمدا يىغلاپ تۇرغان پەرھات، خوتۇنۇم يەنە گاڭگىراپ قالغان ئوغلۇم يەنە مېنى تونۇيدىغان، تونۇمايدىغان بىرمۇنچە ئادەملەرنىڭ تۇرقى كەلدى.

ـــ ھېچنېمە بولمايدۇ، خۇدادىن كەلسە ئەلھۆكمىللا دېمەي ئامال يوق... شۇ...

پەرھات ئورنىدىن تۇردى.

ـــ بىردەم ئولتۇرغىن، خوتۇن تاماق قىلسۇن، تاماق يەپ چىققىن.

ـــ بولدى، مەن چىقاي، كېيىن كۆرۈشەرمىز، ھەرھالدا بېشىڭدىن ئۆرۈپ تىلەمچىلەرگە پۇل بېرىپ قويغىن.

پەرھات چىقىپ كەتتى، مەن گاڭگىرىغان ھالدا تېلېۋىزورغا تىكىلدىم. ئەمما، كۆزۈمگە ھېچنېمە كۆرۈنمىدى.

چۈشكىچە ئۆيدە پىلاستىنكا كۆرۈپ ئولتۇردۇم، دوقمۇشتىكى پىلاستىنكا ساتىدىغان بالا ئابدۇكېرىم ئابلىزنىڭ يېڭى چىققان ئېتوتلىرىنىڭ ئوغرىلىقچە كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنى بەش كويدىن ساتقان ئىكەن، ئېتوتلارغا قوشۇپ يەنە تۇركىيەنىڭ «ئادانالىق رازۇېدچىك چاكىر» دېگەن فىلىمنى ئالغانىدىم. فىلىملەرنى كۆرۈۋېرىپ ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكىنىنى تۇيمايلا قاپتىمەن. خوتۇنۇم ئەتىگەندە ئوغلۇمنى ئېلىپ بازارغا چىقىپ كەتكەن، دەسلەپتە ئېتوتلارنى كۆردۈم، ئادەمنى كۆلدۈرۈپ قېتىپ كەتكەن تۇيغۇلارنى خېلى يۇمشىتىپ، كىشىگە يەڭگىللىك بېرىدىغان ئېتوتلار ماڭا ناھايىتى ياقتى. ئارقىدىن چەت ئەلنىڭ بىر كىنوسىنى كۆردۈم، كىنودا چىرايىدىن قەبىھلىك چىقىپ تۇرىدىغان بىر گۈرۈپپا ئەسكەرنىڭ قانداقتۇر

بىر قەلئەگە ھۇجۇم قىلىپ شۇ يەرگە يوشۇرۇنغان بىر ھۆجە-جەتنى ئېلىپ چىقىش جەريانىدىكى ۋەقەلەر تەسۋىرلەنگەن ئىدى. ۋەقەلىكىنىڭ جىددىيلىكى ئالاقزادە قىلاتتى، كۆڕۇۋاتقىنىمنىڭ كىنو ئىكەنلىكىنى، يالغانلىقىنى، بۇنىڭدىن ۋاز-يىم يەپ يۇرمىسەممۇ بولىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە بىر-كىملەر ئۆلسە بىئارام بولاتتىم. ئانىڭغا ئوق تېگىپ كەتمىگىدى، ماۋۇ تامدىن يىقىلىپ چۈشمىگىدى، ئاۋۇ سەتەڭ قىز جەڭدە جېنىدىن ئايرىلسا قانداق بولار؟ دېگەندەك تەشۋىشلەردىن قۇتۇلالماي كىنونى ئاران كۆرۈپ تۈگەتتىم.

پۈت قوللىرىم قېيىشىپ كەتكەندى، ئۆيدىكى جىملىق باشنى قايدۇراتتى. ئوغلۇم بىلەن ئايالىمنىڭ بۇ ئائىلىنىڭ تىرىكلىكى، ھاياتلىقى، داۋام قىلىشىدا بولمىسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلغاندەك بولدۇم. كۆڭلۈمدىن كۆچمەس ئارمانلىرىمنىڭ تۈتەپ تۇرغان چۈچۈلىسى دېمىنى كەستى.

تالاغا چىقتىم، قورۇ ئالدىدا تاھىر زوردۇن، تۇردى ياقۇپ، سادىر مۇقىيت ئۇچەيلەنلا بار ئىدى. باشقىلار كەتكەن بولسا كېرەك.

بىرمۇ بىر كۆرۈشتۇم، سادىر مۇقىيتنىڭ گۆشلۈك، يوغان قوللىرى تەرلەپ كەتكەن ئىدى.

ــ بىزنىڭ ئەخمەق زاۋۇت قۇرىمەن، دەپ غەلۋە قىلىپ بېشىمنى ئاغرىتقىلى تۇردى.

ــ نېمە زاۋۇت قۇرىدىكەن؟ ــ دېدى تۇردى ياقۇپ ئەسنەپ قويۇپ.

ــ مېۋە ـ چېۋە پىششىقلاپ ئىشلەيدىغان زاۋۇت ئوخشايدۇ.

ــ ياخشى ئىشقا قوپۇپتىغۇ؟

ــ بۇنىڭ نەرى ياخشى؟ قاملاشمىغانلا ئىشقۇ، پۇلنى بۇزۇپ...

— زاۋۇت قوروش دېگەن ئەلۋەتتە ياخشى، مىللىي سانائەتىمىزنى گۈللەندۈرۈش ئومۇمىي ساپا جەھەتتە ئىلگىرىلىشىمىزدە بەك مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ، سانائەتنىڭ ئىلگىرى سۈرۈلۈشى مىللىتىمىزنىڭ ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ زامانىۋى يولغا كىرگەنلىكىنىڭ ئالامىتى، كارخانا قۇرغۇچىلارنىڭ تىرىشچانلىقىغا...

— ۋاي بېشىم... يەنە باشلىدۇغۇ ماۋۇ... خۇدانىڭ ھەققىدە مۇشۇنداق گەپلەرنى بىر دېمىسەڭ تاھىر... سەندىن خۇش بولاي

— گېپىمنىڭ خاتا يېرى يوققۇ...

— مۇشۇنداق گەپلەرنى دېگىلى تۇرساڭ بەك بىئارام بولۇپ كېتىدىكەنمەن... يىغىندا دەيدىغان گەپنى پاراڭلاشقاندا دېسەڭ قاملاشمايدۇ... — دېدى تۇردى ياقۇپ قوللىرىنى شىلتىپ.

— ئىشقىلىپ نېمىلا دەيلى زاۋۇت قۇرغانلىقىڭ پايدىسى كۆپ... — دېدى تاھىر زوردۇن ئىچى پۇشقان ھالدا.

— بۇنىڭ نەدە پايدىسى بولسۇن؟ بىر پاتمان پۇلنى زاۋۇت قۇرىمەن، دەپ بۇزۇپ چېچىپ يۇرىدۇ، كېيىن بىر چاتاق چىقىپ قالسىغۇ ئىشنىڭ ئوخشىغىنى شۇ...

— نېمە چاتاق چىقاتتى؟... چاتاق چىقمايدۇ، — دېدى تۇردى ياقۇپ.

— چىقىپ قالسا ئىش كاشال.

— چاتاق چىقمايدۇ.

— چىقىدۇ.

بىرمۇنچە چۈجىلىرىنى كەينىگە سېلىپ يۈرگەن بىر مەكتىپىنىڭ رۇكۇلدىغان ئاۋازى يەرنىڭ تېگىدىن چىقىۋاتقاندەك ئاڭلىناتتى. ئۇنىڭ چۈجىلىرىنى سانىماق تەس ئىدى. شۇ كۈنلەردە مەن چۈجىنى 15 دەپ، ئىنىم 16 دەپ دائىم تالىشىپ قالاتتۇق، ھەتتا مۇشۇ ئىشنى دەپ ياقىلىشىپ، تاتىلىشىپ كەتكەن چاغلىرىمىزمۇ بولغان. ئەمما، تا ئاخىرىغىچە چۈجىنىڭ

نەچچە ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيلا كەتتۇق. مېكىيان بىچارە مەھەل-لىگە ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولۇپ قالىدىغان سار، لاچىن دېگەندەك يىرتقۇچ قۇشلارنىڭ ئۆز چۈجىلىرىنى يەپ كېتىشىدىن قورقۇپ ھەر قاچان سەگەك ھەم ھوشيار تۇراتتى. ئۇنىڭ چۈجىلىرىگە شۇ شۇم تەقدىر قاچان قانات ياياىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتى-تى، ئەمما ئۇنىڭ ھەرقاچان يۇرىكى سۇ بولسا كېرەك، دەپ ئويلايتتىم. ئىنىم بىلەن ئىككىمىز شۇ چۈجىلەرنىڭ 15 ياكى 16 ئىكەنلىكىنى ئېنىقلىيالماي جىق ھەرەج تارتتۇق، مەن نەچچە قېتىم ئۇغرىلىقچە ساناپ چۈجىنى 15 چىقارغان ئىدىم. ئەمما، ئىنىم 16 دېگەن گېپىدە چىڭ تۇراتتى. ئۇمۇ بەلكىم ھېچكىم يوق يەردە ساناپ 16 ئىكەنلىكىنى جەزىم قىلغانىدۇ. كېيىنكى كۈنلەردە چۈجىنىڭ ھەقىقىي سانىنىڭ زادى نەچچە ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيلا قالدۇق، مولۇن ئەپقاچتىمۇ، سار ئالدە-مۇ، چۈجىلەر ئاخىرى ئۈچكە قالدى. شۇنداق ئوماق چۈجىلەر-نىڭ ئېچىنىشلىق تەقدىرى ئىنىم ئىككىمىزگە بەكلا ئېغىر كەلدى. دۇنيانىڭ شەپقەتسىز قائىدىلىرىنى شۇ چاغدا چۈشەنگەن بولسام كېرەك.

— چاتاق چىقمايدۇ.

— چىقىدۇ.

— چاتاق چىقىدىغانلىقىنى سەن نەدىن بىلەتتىڭ؟ ئاشۇ با-لىلار ئۆزلىرى بىلىپ بىر ئىش قىلىدۇ.

— بالا سېنىڭ ئەمەس مېنىڭ... سەن بىلمىگەندىكىن جىم تۇر...

— كىم مېنىڭ بالام دەۋاپتۇ؟

— مېنىڭ بالام دېيىشكىمۇ ھەققىڭ يوق... ئىتنىڭ بالىسى...

— نېمە دەيدۇ ماۋۇ تېجىمەل سارالڭ؟

— كىم سارالڭكەن؟ ھېلى بىكار...

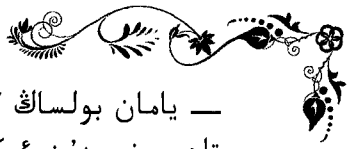

ـــ يامان بولساڭ كېلە، نېمە قىلالايتتىڭ؟

تاھىر زوردۇن ئىككىيلەننى ئاجرىتىپ بولالماي خېلى ھەرەج تارتتى. مەن يەنە يالغۇز قالدىم. سادىر مۇقىيت بىلەن تۇردى ياقۇپ بىر - بىرىنى سەتلەپ تىللاشقاچ كېتىپ قېلىشتى. تاھىر زوردۇن ماڭا دەيدىغان بىر گېپى بارەدەك ئاغزىنى ئۆمەللەپ بولۇپ توختاپ قالدى. ئىنىم ئىككىمىز 15 ياكى 16 ئىكەنلىكىنى ئايرىيالماي جىق تالاش قىلغان ئىدۇق، مۇشتلاشقىلى تاسلا قالغان، ئۇ چۈجىلەر ھازىر يوق، ئاللىبۇرۇن يەر يۈزىدىن يوقالدى. سادىر مۇقىيت بىلەن تۇردى ياقۇپنىڭ جېدىلىنى چۈجىنىڭ سانىنى بىلگىلى بولمىغاندەك ئىشلارغا تەققاسلىغىلى بولمايدۇ. بىراق، بۇ جاھاندا شۇنىڭدەك ئىشلار ساناقدەك، چۈجە 15 ياكى 16 بولسۇن كارايىتى چاغلىق، مۇھىمى ئۇلارنىڭ توخۇ بولۇشى، تۇخۇم بېرىشى. بۇ گەپنى دېسەم بەزىلەر ئىش توغرا، ئېنىق بولسۇن، دېيىشى مۇمكىن، بۇنى خاتا دېمەيمەن، ئەمما بەزى توغرىلىقلار ئۈچۈن تۆلىگەن بەدەل شۇ توغرىلىقنىڭ ۋەزنىدىن ئېشىپ كېتىدۇ، زىيان چىقتى دېگەن مۇشۇ.

پىشقان بىر ئەر گاڭگىراپ قالدى. قانداق قىلسا بولىدىغانلىقىنى بىلەلمىدى.

بىردەم تۇرۇپ نېمە قىلىشىنى، نېمىنى قانداق قىلىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدى.

ـــ ئىكرام نەگە ماڭدىڭ؟

ـــ گاگا كالتەك ئوينىغىلى.

ئون نەچچە ياشلىق بالا ئانىسىنىڭ سوئالىغا شۇنداق جاۋاب بېرىپ يۈگۈرۈپ قورۇدىن چىقىپ كەتتى. چىرايىدىن خۇشلۇق، شادىمانلىق چىقىپ تۇراتتى. ئۇ نەگە بېرىپ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى بىلەتتى.

ـــ ئىكرام، نەگە ماڭدىڭىز؟

— تالاغا بىر چىقىپ باقاي قېنى.
— نېمە قىلىسىز؟
— بىلمەيمەن.
ئىكرام دۆلەت دېسە جىق ئادەملەر تونۇيدىغان، نۇرغۇن ئا-دەملەر ئەقىللىق ھېسابلايدىغان بىر ئادەم خوتۇنىنىڭ سوئالىغا شۇنداق جاۋاب بەردى.

توققۇزىنچى باب

ۋاقىت چىرايلىق ئىدى. ناخشىلار چىرايلىق ئىدى. يوپۇرماقلار، گۈللەر، قۇشلار چىرايلىق ئىدى.

مېھرىبانلىقلار، تەبەسسۇملار، كۆڭۈل ئىزھار قىلىشلار، قول ئېلىشىشلار چىرايلىق ئىدى. بىزگە تەۋە، بىز بەھىر ئېلىشقا تېگىشلىك چىرايلىق نەرسىلەر ئىدى.

مەن پەرھاتنىڭ مۇشۇنداق ئويلىشىنى شۇنداق ئارزۇ قىلاتتىم. مەن مۇشۇنداق ئويلايتتىم. ئالىم كىتاب مۇشۇنداق ئويلايتتى. ئۇ مۇشۇنداق ئويلاپ مۇشۇ نەرسىلەردىن بەھر ئېلىپ ياشاشنى بىلەتتى.

مەن مۇشۇنداق ئويلاپ مۇشۇنداق ياشىيالمايتتىم، ھېچ بولمىسا ئۆزۈمنى مۇشۇنداق ياشىيالمايۋاتىمەن، دەپ ئۇھسىناتتىم.

يەكشەنبە كۈنى شۇنداق چىرايلىق كۈن بولغان ئىدى. يەكشەنبىدىكى ئازادىلىككە، ئارامجانلىقنىڭ پەيزىگە نېمە يەتسۇن؟ بىر نەچچىمىز دېيىشىپ ئۆرۈك، ئالمىلارنىڭ ئارىسىدىكى بوش يەرلەرگە سېمونت خىشلارنى بېسىپ يول چىقىرىپ، بىرنەچچە ياغاچ ئۆيي ياساپ ئارامگاھ قىلىۋالغان بىر باغقا كىرىدۇق. پەرھاتنىڭ ئۇنىمىغىنىغا ئۇنىماي ئېلىپ كەلگەنىدىم. كەچكى قۇياشنىڭ ئوتتەك نۇرىدا باغدىكى دەرەخلەرنىڭ غولىرى، شاخلىرى باشقىچە جۇلالىق رەڭگە كىرگەن ئىدى.

ـــ بىرقىسمىلا بولۇپ قالدىڭغۇ سەن؟

پەرھات كەينىمدىن چىقىپ شۇنداق دېدى. ئۇنىڭ تاماكا

ئىسىدىن سارغىيىپ كەتكەن بارماقلىرىدا موخۇركا قىستۇرۇق-لۇق ئىدى. تۇمانلىنىپ تۇرىدىغان يوغان كۆزلىرى خىرەلىشىپ كەتكەن. مەن ئۇنىڭ ساقال ئېلىشقا قېرىقلىقىغا ھەيران قالاتتىم، ساقاللىرى ئۆسۈك ھالىتى ئۇنى باشقىچە ئاۋارە كۆرسىتىپ تۇراتتى.

كاستۇم - بۇرۇلكىسىنى قاتۇرۇپ كىيىپ، چاچلىرىنى مايلاپ پارقىرىتىپ يۈرىدىغان، پۈتۈن ۋۇجۇدىدىن، تۇرقىدىن پاكىزلىق، جۇشقۇنلۇق، خۇشخۇيلۇق چىقىپ تۇرىدىغان پەرھات بىلەن كۆز ئالدىمدىكى پەرھاتنى بىر ئادەم دېسە ھېچكىم ئىشەنمەيتتى، مەنمۇ بەزىدە ئىشىنەلمەي قالاتتىم. ئادەمنىڭ ھېچنېمىسى بولمىسىمۇ ئۇمىدى بولۇشى كېرەك، پاتمانلاپ دەرد - ئەلەم، نادامەتكە بوي ئەگمەيدىغان مەزمۇت روھىنىڭ بولۇشى بىر ئادەمدىكى ئەقىل، پەزىلەت، بىلىم دېگەنلەردىن نەچچە ھەسسە زۆرۈر ئىكەنلىكىنى ئويلاپ قالدىم، بۇ خىياللىرىمنى پەرھاتقىمۇ، ئالىم كىتابقىمۇ دەپ باقمىدىم.

ـــ ھېچقانداق ئەمەسقۇ؟

ـــ بىر ئىش بولغاندەكلا قىلىدۇ جۇمۇ، بۇرۇنقى كەيپىڭ يوق.

مەن ئۇنىڭغا بىر نېمە دەپ بولغۇچە ئۇ يەنە دېدى:

ـــ سەندىن بىرەر چاتاق چىقىپ قالماس ھە؟

پەرھات كۆزۈمگە تىكىلدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ چۆرىسىدىكى يول - يول ئۇششاق سىزىقلارنى، قىرلىق بۇرۇنلىرىنىڭ يوغانلىقىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك قىلاتتىم. پەرھاتنىڭ يۈرىكىدە، روھىدا مەندىن ئەنسىرەپلا تۇرىدىغان بىر نەرسە بار ئىدى. ئۇ مېنىڭ چاتاق تېرىپ قويۇشۇمدىن، بىرەر پالاكەت ئىشقا چېتىلىپ قېلىشىمدىن، نام - ئابرۇيۇمدىن ئايرىلىپ قېلىشىمدىن ئەنسىرىسە كېرەك. ئۇنىڭ قاراشلىرىدىن ئەيمىنىپ قالدىم، چاتاق چىقاردى، دېگەندىمۇ مەن نېمە چاتاق چىقا-

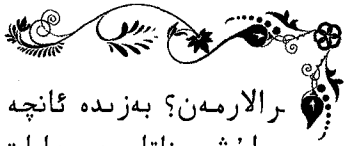

رالارمەن؟ بەزىدە ئانچە ـ مۇنچە چاتاق چىقىرىشمۇ يامان ئىش بولۇشى ناتايىن، ھايات بىر قېتىم چايقىلىدۇ، دولقۇن ياسايدۇ، ئادەم ئۆزى ھەققىدە ئويلىنىدۇ، ئۇنتۇلۇپ كەتكەن ئۆزىنى كۆرۈۋالىدۇ.

ــ مەندىن نېمە چاتاق چىقاتتى؟ بىر ئوبدان كېتىۋاتاما-دىمەن؟

ــ ئەمدى دەيمىنا، كىچىكىدىن تىنچ يۈرمەيتتىڭ...

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ــ لەيلىگۈل ئاجرىشىپ كېتىپتۇ، بۇنىڭ سەن بىلەن ئالاقىسى يوقمۇ؟

پەرھاتنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى. تومۇرلىرى كۆپۈپ چىققان قوللىرى تىترەيتتى. ئۇ كۆزۈمگە روھىنى يوقتىپ قويغان ئادەمدەك كۆرۈنۈپ كەتتى. يۈرىكىم ئۆرۈلۈپ تېنىم يېقىمسىز جۇغۇلدىدى.

ــ لەيلىگۈل دېگەن كىم ئۇ؟

ــ لەيلى...

پەرھات ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ جىم بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرىنىڭ قىزىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. ئۇنىڭ بەكلا يىغلىغۇسى كەلگەندەك قىلاتتى.

ــ لەيلى دېگىنىڭ كىم؟

ــ لەيلى ئەمەس، ھاڭۋاقتى... لەيلىگۈل... بۇ ئىككىسىنى قانداقمۇ ئوخشاش ئورۇنغا قويغىلى بولىدۇ؟ ــ ۋارقىرىدى پەرھات ماڭا نۇرسىز كۆزلىرىنى يارىلانغان قۇشتەك تىكىپ.

ــ بوپتۇ، شۇ لەيلىگۈل دېگەن كىم ئۆزى؟

ــ بىلمەس بولۇۋالغىنىنى، تولۇق ئوتتۇرىدا بىز بىلەن پاراللېل ئوقۇغان لەيلىگۈلچۇ، شۇ چاغلاردا سۆرىشىپ يۈرەتتىڭلارغۇ، كۆڭۈل دېگەن مۇشۇنداق نەرسە... بۇنى چۈشىنىمەن.

ــ قايسى لەيلىگۈل ئۇ؟ مەن ئۇنداق بىر ساۋاقدىشىم بار-

لىقىنىمۇ ئۇنتۇپ كەتكەن...

ــ ئەمدى شۇنداق دەيسەنده... ھېچكىمنىڭ خاپىلىققا قالـ غۇسى يوق...

باغنىڭ ھاۋاسى يېقىملىق ئىدى. باغ چىرايلىق ئىدى، ھەممە نەرسىدىن چىرايلىقلىقنىڭ ھىدى كېلىپ تۇراتتى، بىر ئادەمنىڭ مۇشۇنچىلىك سەزگۈدە بىرەر كۈننى ئۆتكۈزمىكىمۇ ئاسان ئەمەس. پەرھاتنىڭ مېنى خاپىلىققا قالغۇڭ يوق، دېگىنى نېمە دېگىنىدۇ؟

ــ نېمە خاپىلىق ئۇ؟

ــ خەقنىڭ خوتۇنىنى تارتىۋاپتۇ، خەقنىڭ خوتۇنىنى بۇـ زۇپتۇ دېگەندەك...

ــ ماناق دېسەڭ ماڭا ئۇۋال بولىدۇ جۇمۇ... راست گەپنى دېسەم مەن سەن دېگەن ئۇ لەيلىگۈلنى پەقەت يادىمغا ئالالمىدىم، ئوقۇۋاتقاندىمۇ ئۇنداق ئىش يوقتى.

بۇنىڭدىن يىگىرمە نەچچە يىل بۇرۇنقى ئاجايىپ چاغلار يا ـ دىمغا يەتتى. جاھاننى بېشىغا كىيىدىغان بالىلار بىلەن تولغان توپا ئۆرلەپ تۇرىدىغان مەيدان... ئىشكىلىرىنىڭ شاللىرى ئاج ـ راپ كەتكىلى ئاران تۇرىدىغان سىنىپلار... يۇمران يۇرەكلەرگە يۇمران تۇيغۇ بېرىدىغان يۇمران قىزلار... بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنتۇلۇپ كەتتى، ئەستىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. شۇ ئوتتەك يىللاردا، ئوتتەك ھېسلارغا كۆمۈلگەن چاغلاردا، ئوتتەك ئۇمىد ـ لەرگە چۆمۈلگەن زامانلاردا ئاشۇ بالىلارنىڭ ئىچىدىكى ئىكرام دەيدىغان بىرسى ئۆزىنىڭ كېيىنكى كۈنلەردىكى كۆرمىشلىرىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ ئولگۈرمىگەن ئىدى.

ــ ھازىر ئادەملەردە سەمىمىيەت دېگەن نەرسە قالمىدى، تېنىۋالما... سېنىڭ شۇ چاغلاردا ئۇنىڭغا يازغان مۇھەببەت خەتـ لىرىڭنى ئۇ ھازىرمۇ ساقلاپ كەپتىكەن، ئېرى شۇ خەتلەرنى كۆرۈپ قېلىپ ئۇنى قوغلاپ چىقىرىپتۇ.

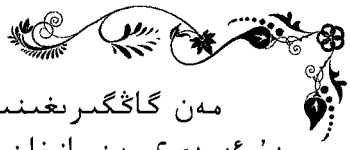

مەن گاڭگىرىغىنىمچە پەرھاتقا قاراپلا قالدىم. بۇ نېمە دەيدۇ ئەمدى؟ مەن يازغان خەت...

ــ ئەزبىرايى خۇدا، شۇ ئىشلارنىڭ بىرى يادىمدا بولسا نېمە دەي...

ــ ئەمدى شۇنداق دەيسەنده... بىراق خەق سېنىڭ سەۋەبىدىن تالادا قالدى...

ئەتىگەن خوتۇنۇم دەملەپ ئالدىمغا ئەكەلگەن چايىنى پۈرۈقى يادىمغا كەلدى. ئەپتىدىن جاھىللىق، قەتئىيلىك چىقىپ تۇرىدىغان ئوغلۇمنىڭ ئېغىر سومكىسىنى يۈدۈپ مەكتەپكە ماڭغاندىكى قىيابىتى كۆز ئالدىمغا كەلدى. بۇلار مەن ئۈچۈن بەكلا زۆرۈر ئىكەن، كاكچا نانلارنى گۈلقەنتكە مىلەپ ناشتا قىلغان چاغدىكى ئارامىلىقلار، ئۆيگە كىرىپ ئۆزۈڭنى سافاغا تاشلىغاندىكى خاتىرجەملىك... بۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى خوتۇنۇم بىلەن ئوغلۇمنىڭ ۋۇجۇدىدىن تارقىلىپ ماڭا يېتىپ كەلسە كېرەك.

لەيلىگۈل دېگەن كىم؟

بىر زامانلاردىكى يۈمران قىزلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرسى بولۇشى مۇمكىن. ئىككى ئۆرىگەن چاچلىرىنى كەينىگە تاشلاپ يۈرىدىغان قىزلارنىڭ بىرسى بولۇشىمۇ مۇمكىن. تەلپۈنۈپ تۇرغان كۆڭلۈمگە كىرىپ چىققان بىرەرسى بولۇشى ھەم مۇمكىن. ئەمما، شۇ تاپتا شۇنداق بىرسىنىڭ ئىزىنى تاپماقمۇ تەس ئىدى.

ــ ماڭا يالغان گەپ قىلمايمەن، مېنىڭ شۇ يىللاردا بىرسىگە خەت يازغىنىم، پەقەت يادىمدا يوق... سەن دېگەن ئۇ لەيلىگۈل دېگەننى ھازىر پەقەت ئەسلىيەلمىدىم.

ــ دائىم قىزىل كاتەكچە چاپان كىيىۋالىدىغان قىز، ئۇ قاملاشقان قىزلار قاتارىغا كىرەتتى.

ــ شۇنداقتىمۇ يادىمدا يوق... ئۇ چاغلاردا قاملاشقان

قىزلار كۆپ ئىدى، كېيىن ئوقۇش پۈتتۈرۈپ ھەممىسى يوقاپلا كەتتى. ئۇزۇن ئۆتمەي ھەممىسى ئەرگە تېگىشىپ، بالىلىق بوۋ لۇشۇپ باشقىچە بىر خوتۇنلارغا ئايلىنىپ، كۆزدىن يىتتى. يەگىرمە نەچچە يىل ئاۋۇالقى ئىشنى ئەمدى سورىساڭ مەن ئۇنى نەدىن بىلەي؟

— بىراق خەق يىگىرمە نەچچە يىلدىن بېرى سېنى ئۇنتۇماي كەلگەن گەپ...

— ئەمما، مېنىڭ ئۇنىڭغا خەت يازغىنىم پەقەت ئېسىمدە يوق.

مەن خۇددى گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويۇپ يەرگە قاراپ قالىدىغان ئىش قىلغان ئادەمدەك ئوڭايسىز ھالغا چۈشۈپ قالدىم. پەرھاتنىڭ ئەپتىدىن غەزەپ ھەم ئېچىنىش چىقىپ تۇراتتى.

— ئېسىڭدە بولمايدۇ ـ دە ئەلۋەتتە، ئۇ كۈنلەردە سەن ھەپتىدە دېگۈدەك بىرەر قىزغا خەت يېزىپ يۈرەتتىڭ.

— ئاشۇرىۋەتتىڭ، ئۇنداق ئەمەس.

— شۇنداق ئىدى، سەنلا ئەمەس، ھەممەيلەن شۇنداق ئىدۇق.

قىزىل چېچەكلەيدىغان يۇلغۇنلار، سۆگەت شاخلىرى ئارىسىدا سايرايدىغان قۇشلار، كىچىك كېلىپ قېلىپ كىم بىرلىرىگە بېرىۋەتكەن كىيىملەر، ئاخشاملىرى يالغۇز قالغاندا كۆزۈمگە جىن كۆرۈنۈپ كېتەرمۇ؟ دەپ قورققانلىرىم، سۇ كىرىپ كېتىپ ئۆرۈلۈپ كەتكەن كونا تام، گۈلدەك چىرايدىكى گۈلدەك تەبەسسۇم، بىر زامانلاردا شۇنداق ياخشى ئېيتىدىغان ناخشىلارنى ئۇنتۇپ كەتكەنلىرىم...

— مەسىلەن، شۇنداق بولدىمۇ دەيلى، ئۇ لەيلىگۈل دېگەنىڭ نېمىدەپ شۇنداقلا يېزىپ قويغان بىر خەتنى يىگىرمە نەچچە يىل ساقلاپ يۈرىدۇ دەيمەن؟ ساراڭنىڭ ئۆزىلىكەنغۇ ئۇ...

— مۇھەببەت دېگەن شۇنداق بولىدۇ.

ـــ قويغىنا ئۇ مۇھەببەتنى، شۇنۇ مۇھەببەت بولدىمۇ؟ ئا-دەمنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشتۇرۇپ. يا مەن ئۇ ئىشنى بىلمىسەم...

ـــ بىز ئەرلەر مۇشۇنداق كېلىمىز...

باغنىڭ بىر بۇلۇڭىدىن تەمبۇرنىڭ، دۇتارنىڭ ئوتتەك ئىسسىق، قىلىچتەك ئۆتكۈر، قارا كۆز جاناننىڭ ئىشقىدەك ئوتلۇق، مەپتۇنكار سادالىرى كېلەتتى.

ئىچى پۇشۇق تارتىپ قالغان ئادەمدەك كۆڭلۈم بىزاۋىتە بولۇپ سورۇنغا قايتىپ كىردىم. پەرھات موخوركىسىنى چەكىكىنىچە شۇ يەردە قالدى. تۇرمۇش بۇرۇنقى پەرھاتتىن ئايرىلىپ قالغانىدى.

ـــ تەمبۇر ئاجايىپ ساز جۇمۇ، نەق يۈرەكنىڭ زىل يېرىگە تېگىدۇ.

ـــ دۇتارنىڭ ئېسىللىقچۇ تېخى...

ـــ ھۇسەنجان جامى نەق تەمبۇر ئۇچۇنلا يارالغان ئادەم جۇمۇ... شۇ كىشى ئورۇندىغان ئەجەمنى ئاڭلىسام باشقىچە بولۇپ كېتىمەن.

ـــ نۇر مۇھەممەت تۇرسۇنمۇ قالتىس سازەندە ئىدى.

ـــ ھەئە، ئۇمۇ خۇدايىم بىر بەرگەن ئادەم ئىدى.

ـــ دۇتاردا مۇساجان روزى قالتىستە مانا...

ـــ ئابدۇرېھىم ھېيت يېتىشىپ قالدى.

چىرايلىق پاراڭلار بولۇۋاتاتتى.

كۆڭلۈم غەش ئىدى. پەرھات تىلغا ئالغان لەيلىگۈل دېگەن كىم ئۇ؟ زادى شۇنداق بىر قىز بولغانمۇ دەيلى، ئەما ئاردىن شۇنچە يىل ئۆتكەندە بۇ گەپنىڭ چىقىپ قالغىنى نېمىسى؟

كوزۇپىغا ئېگىز سىم تورلۇق جاھاز باغلىۋالغان بىر تراكتور ئادەملەر شالاڭ، توپىلىق يولدا كېتىۋاتاتتى. تراكتورنىڭ ئىگىسى ئاپتاپتا كۆيگەن، ساقاللىرى ئۆسكەن، قانداقتۇر بىر نەرسىگە ئاچچىقى كېلىپ قالغاندەك قاپاقلىرى تۇرۇك ھالـ

www.uyghurtarix.com

دا هومىيىپ كېتىپ باراتتى. جاھانغا مۇشۇنداق هومىيىپ قا-رايدىغان، ئاچچىقلىنىدىغان ئادەملەر تولىراپ كەتتى. بىر ئىش-لىرى قاملاشمايۋاتقاندەك، كۆنلىرى كۆڭۈلسىز ئۆتۈۋاتقانىدەك هېس قىلىدىغان ئادەملەر كۆپىيىپ كەتتى. تىراكتورنىڭ سەت پاقىلدىغان ئاۋازى كوچىنى، يوللارنى، يول بويىدىكى پاكار سۇ-گەتلەر ئارىسىدىكى هاۋانى، كەڭ يولنى تىترىتىپ ئۆتتى، مەن هېلىلا باغدىن، چىرايلىق گۈللەرنىڭ يېنىدىكى پاكىز يەرگە سېلىنغان پالاز ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئاڭلىغان لەرزان كۈيلەرنىڭ سېھرىدىن پەيدا بولغان مەستخۇشلۇقتىن كۆڭلۈم ئېچىلىپ تۇرغاندا مەن تونۇمايدىغان لەيلىگۈلنىڭ گېپى بىلەن هازىرلا يېنىمدىن ئۆتۈپ كەتكەن غەزەبلىك، هەسرەتلىك چىراي، قۇلاق-قا پەقەت ياقمايدىغان سەت ئاۋاز هالىمنى بەتتەر قىلىۋەتتى.

※ ※ ※

لەيلى...

يۈرىكىمدىن ئۆچمەس مۇشۇ ئىسىمنىڭ ئىسسىقلىقى كۆڭ-لۈمگە تاتلىق سېزىم تارىتىپ ئۆتتى.

روھىمدا بىر قىزىل ئۇچقۇن ژىلىلداپ يېنىپ قاراڭغۇلۇق باسقان قەلبىمنى چاقنىتىپ ئۆتكەندەك بولدى.

ئارىدا شۇنداق پاراڭلار بولدى. يەنە ساز باشلاندى. تەمبۇر-نىڭ ئاجايىپ كۈيلىرى، دۇتارنىڭ مۇڭلىرى كۆز ئالدىمغا لەيلە-لىنىڭ تەبەسسۇمىنى، ئۇنىڭ جانغا ـ جان قوشىدىغان شېرىن كۈلكىسىنى، نەمخۇش چاقناپ تۇرىدىغان قارا كۆزلىرىنى يادىمغا سالدى. ئىچ ـ ئىچىمدىن بىر قارا يىغا، بىر ئاچچىق يىغا، بىر يېرىك هەم سوغۇق هەسرەت قاينىاپ چىقىۋاتاتتى. لەيلىنىڭ ئىللىق ئاۋازىنى، مېھرىلىك كۈلكىلىرىنى يادىمغا سالىدىغان سازلارنىڭ چىدىغۇسىز مېھرىلىك كۈيلىرىنىڭ كۆيدۈرۈشلىرى-

گه بەرداشلىق بېرەلمەي ئاستا قەدەم بىلەن باغدىن چىقتىم.

— گۈللەرنىڭ توزۇپ كەتكىنىدىن، بىر چىرايلىق ئېقىۋاتقان سۇلارنىڭ يۇندا، ئەۋرەز سۈلىرى بىلەن بۇلغىنىپ قارىغۇسىز نەرسىگە ئايلىنىپ كەتكىنىگە، گۈلدەك چىرايلىق قىزلارنىڭ قېرىپ باشقىچە بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغىنىنى كۆرسەم كۆڭلۈم بىرقىسمىلا بولۇپ قالىدۇ.

— نېماندىق بىرنېمىلەرنى ئويلاپ يۈرىدىغانسەن؟ تايىنى بارراق گەپنى قىلە. بۇ مۇشۇنداق بولىدىغان ئىشلار، جاھانىنىڭ ئىشلىرى مۇشۇنداق، بۇنىڭغا ئېچى پۇشۇقى تارتىپ يۈرسەڭ پەقەت قاملاشمايدۇ. بۇ جاھاندا قەتئىي ئۆزگەرتكىلى بولمايدىغان ئىشلار تولا، ئەلھۆكمىللا دېمەي بولمايدۇ، بولمىسا بەك بالىدۇر تۈگىشىپ كېتىسەن.

لەيلىنىڭ ئىسسىق باغرىنىڭ، چىرايلىق كۆزلىرىنىڭ، مېھرىلىك بارماقلىرىنىڭ، ئوتتەك يۈرىكىنىڭ، سېھرىلىك لەۋلىرىنىڭ، قوڭۇرغا مايىل يۇمشاق چاچلىرىنىڭ بۇ دۇنيادىن يوقاپ كەتكەنلىكىنى، ئاشۇ ئاجايىپ سەنئەت ئەسىرىدەك گۈزەل چىرايىنىڭ، زىلۋا، شۇ قەدەر قاملاشقان ۋۇجۇدىنىڭ جەسەتكە ئايلىنىپ يەرنىڭ تېگىگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى ئەقلىمگە سىغمىدۇرالماي، ئۆزۈمنى ئىشەندۈرەلمەي قىينىلىپ يۈرەتتىم. ئۇنىڭ شېرىن تەبەسسۇمىنىڭ، ئوماق كۈلكىسىنىڭ، مېنى قۇچاقلىغاندىكى شېرىن تىترەشلىرىنىڭ، يېنىمدا ماڭغان چاغدىكى ھايجانلىق تىنىقلىرىنىڭ مەن ئۈچۈن مەڭگۈلۈك يوقالغانلىقىنى ھېچكىمگە دېيەلمىدىم. دۇنيانىڭ، ھاياتنىڭ، بىز دەپ يۈرىدىغان تۇرمۇشنىڭ، مۇشۇ شەھەرنىڭ، مۇشۇ مەھەللىنىڭ، مۇشۇ كوچىنىڭ، چىرايلىق گۈللۈكلەرنىڭ، شامالالرنىڭ، ئاي نۇرىنىڭ، تۇرۇبىدىن شارقىراپ چىقىدىغان سۇنىڭ، تورغاي، كەپتەرلەرنىڭ لەيلىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىنى ھېچكىمگە چۈشەندۈرەلمىدىم.

— پۈتۈن بىر كېچە سىزنى چۈشەپ چىقىپتىمەن.
— چۈشىگىزدە نېمە ئىش قىپتىمەن؟
— ھېچنېمە.
لەيلى قىزاردى، بۇ قىزىللىق ئۇنىڭ چىرايلىق يۈزىگە، شەھلا كۆزلىرىگە مېھىر بىلەن ياماشتى، يۈمشاق قىزىل لەۋلىرىنى چىشلەپ باشقا ياقتا قارىۋالدى.
— پۈتۈن كېچە مېنى چۈشەپ چىقىپسىز... نېمىشقا سوئاللىمغا جاۋاب بەرمەيسىز؟
ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپ مېنى مەھكەم قۇچاقلىدى.
— مەن بالا تۇغۇپ چۈش كۆرۈپتىمەن، شۇنداق ئوماق ئوغۇل بالا... بالىمىز چوڭ بولۇپ ئۇنى يېتىلەپ يۈرگۈدەكمەن. ئۇ سىزگە شۇنداق ئوخشاپتۇ، مەن ئۇنىڭغا بەكلا ئامراق بولۇپ كېتىپتىمەن، ئۇنى سۆيۈپ ئەركىلىتىپ، قانىماپتىمەن، بۇنداق شېرىن چۈش مەڭگۈ داۋاملاشسا قانداق ياخشى ئىدى!
ئۇ ۋىلكىلاپ كۈلدى، ئىسسىق ياشلىرى مەڭزىمگە تامدى. ئۇنىڭ تېنىدىن كېلىۋاتقان يەڭگىل، سالقىن ئەتىر ھىدى ئاجايىپ تۈيغۇلار بىلەن قوشۇلۇپ مېنى مەست قىلاتتى.
مېنى لەيلىگە باغلىۋالغىنى لەيلىنىڭ چەكسىز ھەم پاك سۆيگۈسى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغىنىمدا تەلەيلىك ئەر بولغانلىقىمدىن ئالەمچە سۆيۈنگەن ئىدىم. ئەمما، لەيلىدىن ئايرىلىپ قالغاندىن كېيىن ئۆزۈمنىڭ كىملىكىنى بىلگىنىمدە ھەيران قالدىم. ئۆزۈمنىڭ يۈرىكىنىڭ قانداقلىقىنى بىلىپ تاڭ قېتىپ قالدىم، روھىمنىڭ ئېغىر ھەم مۇستەھكەم نەرسىلەر بىلەن ناھايىتى پۈختا قاپلانغانلىقىنى، ئازراقمۇ يوچۇق قالمىغانلىقىنى، ساپ ھاۋا كىرمەيدىغانلىقىنى بىلگىنىمدە توپا بىلەن تەڭ بولۇپ كەتكەندەك بولدۇم. لەيلىنى قوغدىيالمىغانلىقىم، ئۇنى ئىلكىمگە ئالالمىغانلىقىم مېنى تۇگەشتۈرۈۋەتتى. پۈتۈن ئەشەنچ، ئەقىدەمنى، روھىمدىكى كۈچنى، ۋۇجۇدۇمدىكى ھارارەتنى

توزۇتىۋەتتى.

— مەن سىزنى ئۆمۈر بويى قوغدايمەن...

— ماڭا سىز بولمىسىڭىز بولمايدۇ...

— نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر مەن سىزگە ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولىمەن...

— سىز يامان كۆنگە قالمايسىز. چۈنكى مەن بار...

مۇشۇ گەپلەرنى مەن دېگەن. مېنى شۇ ھالدا قىيناۋاتقىنى لەيلى مۇشۇ گەپلىرىمگە ئىشەنگەن ئىدى. بۇ گەپلىرىمنىڭ ھەممىسى يالغان چىقىپ قالدى.

لەيلى ئالدانغان ئىدى. شەرمەندىلەرچە يالغانچىلىققا ئىشەنگەن ئىدى.

لەيلى مېنىڭ شۇ گەپلىرىمگە ئىشەنمىگەن بولسا، بۇ گەپلىرىمنىڭ يالغان، ساختا ئىكەنلىكىنى بىلگەن بولسا بۇگۈن مەن بۇنداق ئازابقا قالمايتتىم.

شۇ چاغدا دېگەن گەپلىرىمنىڭ يالغانلىقىنى، ئۆزۈمنىڭ دېگەن گەپلىرىمگە ئەمەل قىلالمايدىغان ئادەملىكىمنى شۇ چاغدا بىلگەن بولسام...

ئايرىلغانغا ئۆلمەيمەن،
ئەقىدەمگە يىغلايمەن...

بۇ ناخشىنى كۆپ ئاڭلىغانىدىم. شۇنداقلا ئاڭلاپ ئۆتۈپ كەتكەنىدىم. ناخشىدىكى بۇ گەپلەرنىڭ ۋەزنىنىڭ پاتمان كېلىدىغانلىقىنى لەيلىدىن ئايرىلىپ قالغاندىن كېيىن، لەيلىنىڭ ماڭا ئىشىنىپ، مېنى سۆيۈپ، ماڭا بارلىقىنى بېغىشلاپ ناھايتى خاتا قىلغانلىقىنى ھېس قىلغىنىمدا مۇشۇ ناخشا يادىمغا يەتتى. ئۆزۈمنىڭ لەيلى سۆيۈشكە لايىق ئادەم ئەمەسلىكىمنى ئازاب بىلەن ئېتىراپ قىلغان چېغىمدا توپا، خەسكە ئايلىنىپ

كەتكەندەك ھالغا چۈشۈپ قالدىم.

روھىمدا كۆتۈرۈلگەن شۇرغان ئۇشقىيتىپ مېنىڭ كۆ-
رەكسىز يۈرىكىمنى مۇزلىتىپ، زەھەردەك چېقىپ ئۆتتى. چە-
دىغۇسىز ئازابقا قالسام، لەيلىنىڭ ئەقىدىسىگە لايىق ئادەم ئە-
مەسلىكىم سەۋەبىدىن پەيدا بولغان قارا ھەم مۇزدەك سوغۇق ئا-
زابلاردىن قۇتۇلۇپ كېتەرمىدىمكىن دەيمەن.

— سىزگە يولۇقۇپ قالغىنىمدىن خۇش بولمەن.

لەيلى شۇنداق دېگەنىدى.

— مەن سىزگە ئىشىنىمەن، قورققان، كۆڭلۈم يېرىم بول-
غان چاغلاردا سىز يادىمغا يەتسىڭىز كۆڭلۈم ئېچىلىپ قالىدۇ.

— نېمىشقا؟

— بۇ نېمىشقا دەپ سورايدىغان گەپ ئەمەس، نېمىشقىلە-
قىنى مەنمۇ بىلمەيمەن، دائىم سىزنى يېنىمدا بولسىكەن، دەي-
مەن.

— مەنمۇ شۇ.

— كۈنلەرنىڭ بىرىدە سىزدىن ئايرىلىپ قالسام قانداق
قىلارمەن؟

— ھەرگىز ئۇنداق بولمايدۇ، جېنىم چىقىپ كەتسىمۇ
سىزدىن ئايرىلمايمەن، سىزنى ھېچكىمگە بەرمەيمەن.

ئىككىمىز مۇشۇنداق دېيىشكەن چاغلاردا يازنىڭ ئىسسىق
ھاۋاسى كىشىگە ھۇزۇر بېغىشلايتتى.

— ماڭا قارىماڭ، كىيىمىمنى كىيىۋالاي.

لەيلىنىڭ يېقىملىق، مەيىن ئاۋازى دەريانىڭ يەڭگىل شە-
رىلداشلىرى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەنىدى.

شاۋقۇنسىز دەريا، مەڭگۈلۈك جىملىقلىقا غەرق بولغان
قۇملار، تەكلىماكاننىڭ سېھرىلىك سۈكۈناتلىرى خۇددى ھايات
ھەققىدە ئۇن ـ تىنسىز ھېكمەت ئېيتىۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرىدۇ.
ئەمەلىيەتتە جىمجىتلىق ئەمەس، جىمجىتلىق ئارىسىغا

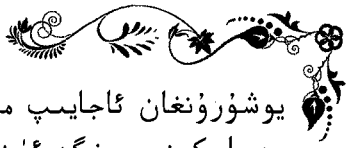

يوشۇرۇنغان ئاجايىپ مەنىلەر جىمجىتلىقنىڭ جىمجىتلىق ئە-مەسلىكىنى بىزگە ئۇن - تىنسىز ئېيتىپ بېرىدۇ. ھەممە نەرسە ئاخىر جىم بولىدۇ، جىم بولغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاخىرى جىمجىتلىقتىن ئايرىلىپ شاۋقۇنلۇق ھالەتكە كىرىپ قالىدۇ.

ئالىم كىتاب مۇشۇنداق بىر گەپلەرنى قىلغان. ئۇنىڭ مۇشۇ خىلدىكى گەپلىرىنىڭ تېگىدە نېمە بارلىقىنى مەن بىلىپ بولالمايمەن، ئەمما خاتا دېيەلمەيمەن، گېپىنىڭ تېگىدە بىر ھېكمەت بارمىكى، دەيمەن، خاتا دېيىشكە تىلىم بارمايدۇ. ئۇنىڭ گەپلىرىنىڭ خاتالىقىنى ئىسپاتلاپ بېرەلمەيمەن. ئالىم كىتاب-نىڭ يېقىندىن بۇيانقى كۇنلىرى قانداق ئۆتۈۋاتىدىكىن؟ ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشسا، ئۇنىڭ پاراڭلىرىنى ئاڭلىسا كىشى باشقىچە بىر ئادەم بولۇپ قالغاندەك بولىدۇ، خۇددى ھەممە نەرسىنى باشتىن باشلىغۇسى كەلگەندەك، ھەممە نەرسىگە يېڭىدىن نەزەر سالغۇسى كەلگەندەك... ئەمما، ھاياجانلىق دەقىقىلەر، ئۆرە كەيىپىيات ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ھايات يەنە ئۆز ئىزىغا چۈشۈۋا-لىدۇ.

— نەگە باردىڭىز؟

— سىرتقا چىقىپ چۆرگىلەپ كەلدىم.

— سىرتنىڭ نەرىگە باردىڭىز؟

— مەيداندا ئويۇن قويۇپتىكەن، كۆرۈپ كەلدىم.

— قىزىقمىكەن؟

— دېگەندەك تايىنى يوق، ھەممىسى كونا نەرسىلەركەن.

— مەنمۇ بارغان، سىزنى ئۇچراتمىدىمغۇ؟

— ئادەم جىق، تېپىشالمىغان چېغىمىزۋا...

— بەك جاپا تارتىپ كېتىۋاتىسىز - ھە؟

پەردىنىڭ كۆزلىرىدە چۈشىنىكسىز بىر نۇر بار ئىدى. يا سوغۇق ئەمەس، يا ئىسسىق ئەمەس، ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى ئى-

كەنلىكىنى بىلەلمەي سوردىم.

ـــ نېمە جاپانى دەيسەن؟

ـــ سىزگە ئىچىم ئاغرىپ قالدى. كەتمەن چاپقاندىنمۇ بەكرەك جاپا تارتىپ كەتتىڭىز.

ـــ نېمانداق گەپلەرنى قىلىسەن؟ يا بېشى، يا ئاخىرى يوق.

خوتۇنۇم كۈلۈپ قويۇپ پىيالىگە چاي قۇيدى:

ـــ باشقا ئىش يوق، خاتىرجەم بولۇڭ.

ئۇ ماڭا تىكىلىپ ئۇزۇن تۇرۇپ كەتتى، كۆزلىرى خۇددى قېتىپ قالغاندەك ئىدى. مەن ئەنسىزلىك بىلەن قولۇمغا پىيالىنى ئېلىپ چاي ئوتلىدىم، ئۇنىڭ يەنە ماڭا تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى سېزىۋاتاتتىم، كۆزىگە قاراشقا پېتىنالمايتتىم.

ۋاقىت ئېغىر بولۇپ نۇرغۇن نەرسىلەرنى يانجىپ پايمال قىلىپ ئۆتۈۋاتاتتى.

ـــ ئۇخلايلى.

ـــ يالغۇز ئۇخلامسىز؟

مەن چۆچۈپ كەتتىم.

پەقەت ئۇيقۇم كەلمىدى، ئەمما ئۇخلىغاندەك جىممىدە ياتاتتىم. خوتۇنۇمنىڭمۇ ئۇيقۇسى قاچقان، ئۇنىڭ ئېغىر تىنىقلىرى، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنغانلىرى قۇلىقىمنىڭ تۈۋىدىلا ئاڭلىنىاتتى. كۆڭلۈمنى شۇنچە ئاختۇرۇپمۇ ئازراقمۇ يورۇقلۇق تاپالمىدىم.

لەيلىگە بولغان ئوتتەك قىزغىنلىقلىرىمنىڭ، تەلپۈنۈشلىرىمنىڭ، بېرىلىشلىرىمنىڭ ۋۇجۇدۇمدىكى ئاچلىق، تەقەززالىقتىن بولغانلىقىنى پەقەت ئېتىراپ قىلغۇم يوق.

كۆڭلۈم يورۇپ كەتسە بولاتتى. قاراڭغۇلۇقتىن چىقىپ كەتسەم بولاتتى. مۇھەببەتسىز، تاينىسىز، قورقۇنچ ۋە ئەندىشە قاپلىغان قاراڭغۇلۇقتىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتسەم بولاتتى. چاچلىرىمنىڭ ئارىسىدا، قۇلاقلىرىمدا، يۈز تېرىلىرىمدە، بۇرۇن

هەم كۆزلىرىمدە، قورۇق باسقان پېشانەمدە ئاشۇ قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىزناسى، بەلگىسى، چاڭلىرى پەقەت قالمىسا بولاتتى. يۈلتۇز-لۇق كېچىلەردە، ئاي تولغان سۈزۈك ئاخشاملاردا كېتىۋاتقان چاغلىرىمدا يەڭگىللەپ قالسام، قاراڭغۇلۇقنى ئۇنۇتسام، ئۇنىڭ دەردىنى، تەھلىكىسىنى، ھەسرىتىنى ھەم كۆل رەڭلىك ئۈمىد-سىزلىكلەرنى ھېس قىلمىسام بولاتتى. مەن، مېنىڭ تونۇشلىرىم، مېنىڭ دوستلىرىم، مېنى ئۆزىنىڭ دوستى ھېسابلايدىغانلار، يەنە مەن بىلمەيدىغان، بىلمەيدىغان، ھاياتىدا ئاجايىپ ۋەقەلەرگە يولۇققان، تاغلاردەك، قورام تاشلاردەك، مىڭ يىللىق ئېغىر مۈز پارچىسىدەك ھەسرىتى بار ئادەملەر، يەنە سۈت ئۈيۈقۇسىدىن ئويغانمىغان، ئويغانماي ياشاۋاتقان، ناھەق ئۆلۈپ كەتكەن بىرسىنىڭ قانغا مىلەنگەن ھالىنى بىمالال تاماشا قىلىپ، كۆرگەنلىرىنى، ھېس قىلغانلىرىنى باشقىلارغا ھاياجان بىلەن ھېكايە قىلالايدىغانلاردىن تارتىپ كىشىنى تاڭ قالدۇرىدىغان گۈزەللىكى مۈزدەك سوغۇق ھەم يېقىمسىز ساھىبجامالىلارغىچە، يورۇق، ئازادە ساھىللاردا، قۇياشنىڭ، ئاينىڭ، يۈلتۇزلارنىڭ مېھرىگە چۆمۈپ كۈن ئالساق ياخشى بولاتتى. بۇ قاراڭغۇلۇق بىزنىڭ يۈرىكىمىزدە، قەلبىمىزدە، روھىمىزدا ئىدى، بىز يۈرىكىمىزگە، روھىمىزغا، قەلبىمىزگە سولىنىپ قالغان ئادەملەر ئىدۇق، يەر يۈزىدىكى ھەممە ئادەم ئۆزىنىڭ روھىي ئالىمىدە ياشايتتى.

مۇشۇلارنى ئويلىغىنىمدا چۆچۈپ كەتتىم، قورقۇپ كەتتىم، ئەندىكتىم، شۇركەندىم. مېنى قورقۇتقىنى بۇ قاراڭغۇلۇقنىڭ پايانى يوقلۇقى ھەم بىزنى بەك چىرماپ كەتكىنى، بىزنىڭ ئۇنىڭغا كۆنۈپ قالغىنىمىز ئىدى. كۆڭلى قارا ئادەملەرنىڭ پىجىئەسى كۆنۈپ قېلىش ھەم يۈرىكىگە تامغان يورۇقلۇقتىن قورقۇش، ھەم يورۇق چۈشكەن يوچۇقنى ئېتىۋېتىشكە جان-جەھلى بىلەن ئورۇنۇش بولۇشى مۇمكىن. ھەممە نەرسىدىن گۇ-

مان قىلىش، يولۇققانلىكى نەرسىدىن يامان ئاقىۋەت چىقارمىكى دەپ ئەنسىرەش مېنىڭ يۈرىكىمدىكى قاراڭغۇلۇقنىڭ مەنبەسى بولۇشى مۇمكىن.

مەن بىر نەرسىدىن قورقۇپ كۇن ئېلىۋاتاتتىم.

ئىكرام بىر نەرسىدىن قورقۇپ كۇن ئېلىۋاتاتتى.

— نېمىدىن قورقىسەن؟

— ھېچنېمىدىن.

ئىكرام يالغان ئېيتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ خىزمىتىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن، ئائىلىسىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىدىن، قەرزگە بوغۇلۇپ قېلىشتىن، ئوغلىنىڭ يوقاپ كېتىشىدىن، ئاشنا ئوينىغاللىرىنىڭ پاش بولۇپ قېلىشىدىن، تاماكا چېكىپ سالامەتلىكىنىڭ ناچارلىشىپ كېتىشىدىن، ھاراق ئىچىپ يىقىلىپ قېلىشتىن، بىرەر مېھرى ئىسسىق چوكانغا كۆيۈپ قېلىشتىن، ناھەق تاياق يەپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ، قورقۇپ يۈرىدىغانلىقىنى بىلەتتىم.

※ ※ ※

خوتۇنۇم بىلەن ئوغلۇم، مېنىڭ خوتۇنۇم، مېنىڭ ئوغلۇم بولغىنىدىن پۇشايمان قىلىدىغاندەك قىلاتتى. بىلكىم ئۆزۈم سەزمىگىنىم بىلەن مەنمۇ ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ ئېرى، بىرىنىڭ دادىسى بولۇپ قالغىنىمدىن پۇشايمان قىلىدىغاندىمەن. رازىمەندلىك، سۆيۈنۈش يوقاپ كەتمىسە بولاتتى. مۇشۇلارنىڭ يوقاپ كەتكىنى بەختنىڭ يوقاپ كەتكىنى ئىدى.

— نەگە ماڭدىڭ؟

— مۇز تېيىلغىلى.

ئوغلۇم چىرايلىق كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ماڭا قارىدى. ئۇ ئەندىشە قىلىۋاتقاندەك، قورقۇۋاتقاندەك قىلاتتى.

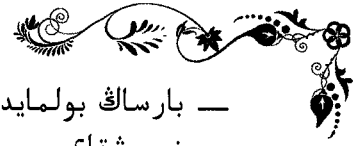

— بارساڭ بولمايدۇ.

— نېمىشقا؟

— يىقىلىپ چۈشسەن.

— مەن كانكى تېيىلمەن.

ئۇ ئۇمىدسىزلىنىۋاتسا كېرەك، قارا چېكىتتەك كۆزلىرى ماڭا ئاچچىق بىلەن تىكىلگەنىدى. مەن نۇرغۇن نەرسىلەرگە يول قويمايتتىم، ھايات ماڭا نۇرغۇن جەھەتتە يول قويمايتتى، نۇر-غۇن چىرايلىق ئارمانلىرىم، ئارزۇلىرىم، تەلپۈنۈش، ئۈمتۇ-لۇشلىرىم بوراندا قالغان توزغاقتەك توزۇپ كېتەتتى، ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ كۈلگە ئايلىناتتى. دۇنيا مۇشۇنداق يارىتىلغان، شەربەتنىڭ ئورنىغا دۇغ سۇ، گۈلنىڭ ئورنىغا لويلا بولسىمۇ شۈكرى قىلىشقا توغرا كېلىدىغان ئىشلار سامانىدەك. ئەمما، شەربەت بىلەن گۈلدىن مېھىر ئۈزگىلى، كەچكىلى بول-مايتتى، كەچسەك بولمايتتى، كەچسەم بولمايتتى.

«ئادەم بولۇپ يارىلىش شەرىپىگە ئىگە بولۇشۇمنىڭ ئۆزىلا قالتىس بەخت». ئالىم كىتاب شۇنداق دەيتتى، مەن شۇنداق دەيتتىم.

— نېمە تېيىلساڭمۇ مۇزدا تېيىلسەنغۇ؟

— مەن ھېچقاچان يىقىلىپ باقمىغان.

— شۇنداقتىمۇ بولمايدۇ.

— نېمىشقا؟

مەن دۇدۇقۇپ قالدىم.

— بىرەرى بىلەن سوقۇشۇپ پېشانەڭنى يارا قىلىۋېلىشىڭ مۇمكىن.

— ئۇنداق بولمايدۇ.

— سەن ئۇنداق بولمايدىغانلىقىنى نەدىن بىلىسەن؟

— ئەزەلدىن ئۇنداق بولۇپ باقمىدى. .

— ئەمدى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ نېمىشقا؟

ـــ كۆزا كۆندە سۇنمايدۇ، دېگەن گەپ بار.

ـــ شۇنداق گەپ بولغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق بولۇپ قالامدۇ؟ يەنە كېلىپ سەن دېگەن ئاشۇ پالاكەتچىلىك بولدى، دېگەندىمۇ ئۇ ماڭا ئۈدۈل كېلىپ قالامدۇ؟...

ـــ ھېچنېمە دەپ بولمايدۇ، مەسىلەن، مۇز يېرىلىپ سۇنىڭ تېگىگە كىرىپ كېتىدىغان ياكى ئۇنىڭدىنمۇ يامان ئىشلار نەق ماڭا ئۈدۈل كېلىپ قېلىشى مۇمكىن، ئۇ چاغدىكى خاپىلىقىڭ يامانلىقىنى ھازىر ئويلاشمۇ خەتەرلىك.

مەن بەزىدە ئۆزۈمگە زەن سېلىشتىن قورقسام كېرەك. نۇرغۇن ئادەملەر ئۆزىگە قاراشتىن، ئۆزىنىڭ قىلمۇاتقانلىرى، دەۋاتقانلىرىغا قاراشتىن، كۆرۈشتىن قورقۇپ ياشىشى مۇمكىن.

ـــ مەسىلەن، شۇنداق ئىش يۈز بەرمەسچۇ؟

ـــ يۈز بەرمەيدىغانلىقىنى سەن نەدىن بىلىسەن؟

ـــ يۈز بېرىدىغانلىقىنى سەن نەدىن بىلىسەن؟

ـــ ئاچچىقىمنى كەلتۈرمە.

ـــ مەن ئون ياشتىن ئاشتىم دادا...

ـــ نەچچە ياشقا كىرگىنىڭنى ئوبدان بىلىمەن.

ئوغلۇم ئۇمىدسىزلىك بىلەن قولىدىكى كانكى بىلەن ئىككى تال تۆمۈر زىخنى يەرگە تاشلىدى. كانكى تاختىسىنىڭ ئاستىدا تەرىپىگە پۈختا ئورنىتىلغان پولات سىم كۆزگە تاشلىناتتى. پولات سىم سىلىق مۇز ئۈستىدە ناھايىتى راۋان سىيرىلاتتى، مۇز ئۈستىدىكى سۈرئەتنىڭ تېزلىكى ھەم سىلىق يۈرۈشتىن ئوغلۇم خۇش بولۇپ بېشى كۆككە يېتىشى مۇمكىن. ئەمما، مەن ئۇنىڭغا يول قويمايتتىم، يول قويسام بولمايتتى. ئوغلۇمنىڭ قۇياشنىڭ پارلاق نۇرى كۆز چاققان كەڭ ھەم سىلىق، ئاپئاق مۇز ئۈستىدە شامالدەك غۇيۇلداپ راھەتلىك، غۇرۇرلۇق ھالدا كانكى تېيىلىش خىيالى بەربات بولدى. بالىلارنى ئىختىيارىي

چوڭ قىلىش، ئۇلارنىڭ ئىسسىق - سوغۇقنى باشتىن كەچۈرۈپ جاپاغا چىدايدىغان ئادەم قىلىش كېرەكلىكىنى ئوبدان بىلسەم - مۇ، مەن ئۇنداق قىلالمايتتىم. ئوغلۇم ئۆيده جىم ئولتۇرۇشى، تالاغا چىقىپ ئويان - بۇيان مېڭىپ يۈرمەسلىكى كېرەك ئىدى، بولمىسا بىرەر چاتاق چىقىپ قالاتتى. مېنىڭ يۈرىكىم، روھىم، قەلبىم چاتاق چىقىپ قېلىشتىن، مەن كۆزۈمگە، ئەقلىمگە سىغدۇرالمايدىغان بىرەر ئىشنىڭ يۈز بېرىپ قېلىشىدىن بەكلا قورقاتتى. قەلبىمنىڭ ھەممە يېرى مەھكەم چۈمكەلگەن ئىدى، ناھايىتى قېلىن نەرسىلەر بىلەن مۇستەھكەم يۆگەلگەن، يېپىل - غان ئىدى، ئازراقلا يوچۇق بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتىم.

ئېنىق ئېسىمده قالمىغان بولسىمۇ، كىچىكىمده دادامۇ مېنىڭ مۇشۇنداق بالىلارچە ئارزۇلىرىمغا قوشۇلمىغان بولغىي - دى!؟ ئوغلۇممۇ كەلگۈسىده ئوغلىنىڭ نۇرغۇن ئارزۇلىرىنى چەكلەيدۇ، توسىدۇ. تۇغۇلۇپ ئۆلگۈچه مۇشۇنداق نۇرغۇن سىقى - لىش ئىچىده، ئارمانلىرىمىزنىڭ چەيلىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ ياشايمىز.

مەن، پەرھات، ئالىم كىتاب، مېنىڭ ئوغلۇم، مېنىڭ خو - تۇنۇم، مەرۇپ توختى، سادىر مۇقىيت، مىجىت قارى، مۇسا قا - دىر ھەممەيلەن چىراغنىڭ كۈچلۈك يورۇقىدا ئولتۇراتتۇق. قا - راڭغۇلۇق بىزنى چۈمكەپ تۇراتتى، روھىمىزنى يورۇقلۇققا بۆ - لەش قولىمىزدىن كەلمىسه كېرەك.

مېنىڭ قاتتىق تەنبىھلىرىم، تەنقىدلىرىم، تۇزۈملىرىمدىن ئۆلگۈدەك بىزار بولۇپ كەتكەن، خىيالىدا مېنى دادام دەپ ئە - مەس، ئۆزىگه زۇلۇم قىلىدىغان ياتباش ئادەم ھېسابلىشى مۇم - كىن بولغان ئوغلۇمغىچه ھەممەيلەن قاراڭغۇلۇقتىن چىقىپ كەتسەك بولاتتى.

مىجىت قارىنىڭ غەمكىن تۇرقى كىشىنىڭ كۆڭلىنى بىئا - رام قىلاتتى. ئۇلارنى خۇش قىلالىغۇدەك، ئارزۇيىغا يەتكۈزگۈدەك

مادارىم بولسا ئىدى...

ــ مىجىتكا، قانداق ئەھۋالىڭىز!؟

ــ بولمىدى ئۇكام. مەن بۇ جاھاننىڭ ئىشلىرىغا ئىشەنمىدىم، ھەممىسىگە لەنەت.

ــ نېمە بولدى؟

ــ يەتتە يىل ساقلىدىم، يەتتە يىل دەڭا، شۇ چاغدا تۇغۇلغان بالىلارمۇ مەكتەپكە كىردى، شۇ چاغدا توي قىلغانلارنىڭ بالىلىرىمۇ چوڭ بولۇپ كەتتى.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

ــ خەققە چىققان بەش مىليون ماڭا نېمىشقا چىقمايدۇ؟ مېنىڭ يا بىر يېرىم بىر قانداق بولمىسا...

مىجىت قارىنىڭ كەڭ پېشانىسىدىكى يول ـ يول قورۇقلار كۆزگە ئالاھىدە كۆرۈنەتتى. بۇ قورۇقلار كىشىگە مىجىت قارىنى ئەقىللىق، ئۆزىنى توختاتقان ئادەم قىلىپ كۆرسىتەتتى. مىجىت قارىنىڭ پىچاقنىڭ بىسىدەك قاڭشارلىرى، چوڭقۇر كۆزلىرى، پىلدىرلاپ تۇرغان كۆز قارىچۇقلىرى كۆڭۈلگە باشقىچە تەسىر بېرەتتى. خۇددى مۇشۇ ئادەمنىڭ ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشسا ماڭا پايدا بولىدىغاندەك، ئۇنىڭغا ھېلىقى لاتارىيە بىر چىقىپ قالسا قانداق ياخشى بولاتتى، دېگەنلەرنى ئويلىدىم. تەقدىر قىسمەت دېگەن مۇشۇنداق رەھىمسىز نەرسە، كىشىنىڭ ئارزۇسىغا باقمايدۇ.

ــ مەن بەل قويۇۋەتسەم بولمايدۇ ئۇكام... مېنىڭچە ئاز قالدى... يەنە چىداي...

ــ قاچانغىچە ساقلارسىز؟

ــ جان ـ تەندە ئامان بولسىلا بۇ ئىشنى قىلغىنىم قىلغان، نېمىشقا قىلمىغۇدەكمەن؟ بەش مىليون تۇرسا ئۇ...

كۆڭلۈمگە ياشلار توپا بولۇپ يېغىپ، تاراملاپ تۆكۈلۈشكە باشلىدى. تۇغمەس بايلىقىم بولسا، پۇل كېرەكلەرگە يەتكۈچە

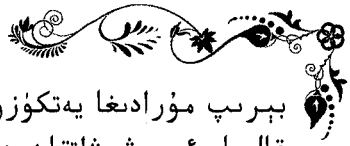

بىرىپ مۇرادىغا يەتكۈزۈپ قويسام، كۆيۈڭاتقان يۈرەكلەر سەگىپ قالسا، ئىچىشىڭاتقان دىللار ئارام تاپسا... بۇنىڭدەك خام خىيال-نى مەندىن باشقىمۇ يەنە قىلىدىغانلار بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئەمما، تۇگىمەيدىغان بايلىق نەدە بولسۇن؟ ئەگەر تۇگىمىسە ئۇ بايلىق بولماي قالىدۇ، تۇگىمىسە قىممەتلىك بولماي قالىدۇ. بايلىق دېگەن بەزى ئادەملەرنىڭ قولىغا دۆڭلىشىپ، يىغىلىپ، بەزى ئادەملەرنى زار قىلمىسا بايلىق بولماي قالىدۇ. بايلىق شۇنداق نەرسە، تۇرغۇسى كەلگەن يەردە ھەيدىۋەتسەڭمۇ تۇرۇڭا-لىدۇ، تۇرغۇسى كەلمىگەن يەردە باغلاپ قويساڭمۇ تۇرمايدۇ. بايلىق بىلەن كىشىلىك ھۆرمەت، ئىناۋەت دېگەن نەرسىلەر باغلىنىپ چىرمىشىپ كەتكىلى ئاران تۇرىدۇ. بايلىق بار يەردە راھەت، خۇشاللىق ۋە ئىززەت ـ ئىناۋەت بار دېيىلىدۇ، يەنە بايلىق بار يەردە خەۋپ ـ خەتەر، خاپىلىق، ئوقۇبەت بار دېيىشىدۇ. مىجىت قارى قايسىغا تەۋە؟ بۇنى مەن بىلمەيمەن.

ـــ مېنىڭچە سىز ۋاز كېچىڭ مىجىتكا.

مىجىت قارى كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ماڭا قاراپلا قالدى. ئۇنىڭ چىرايلىق بۇرۇنلىرى ھېچكىمنىڭكىگە ئوخشمايتتى.

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

ـــ چىقماي قالسا قانداق قىلىسىز؟

ـــ كىم چىقمايدۇ دەيدۇ؟

ـــ بىر كىمغۇ دېمىدى.

ـــ ئۇنداق بولغاندىكىن بىر كۈنى ئەمەس بىر كۈنى چوقۇم چىقىدۇ، دېگەن گەپ. تۇزۇك بىر ياشىمىساق بولمايدۇ ئۇكام...

ـــ بەش مىليون بولمىسىمۇ بىر ئوبدان ياشاۋاتامسىز مانا؟

ـــ شۇ گەپنىلا دەيدىكەنسىز ئۇكام، ياشىغان بىلەنلا ھېساب ئەمەس، يۈرەكلىك دەسسەپ، پۇل دېگەننى تىترىمەي خەجلەپ ياشىساق بولىدۇ. مۇشۇ ئۆمرۈمدە مانا بۇ مېنىڭ پۇلۇمكەن،

لازىم بولغاندا ئىشلىتەرمىز، دەپ بىر چاڭگال پۇلنى ساندۇققا تاشلاپ باققان بەندە ئەمەسمەن. بەش مىليون چىقىقان كۇنى شۇ پۇللارغا قاراپ بىر كېچە يېتىۋالساممۇ يېڭى خوتۇن ئالغان كۇندىكىدەك خۇش بولۇپ كېتەرمىنا مەن...

دەريا شارقىراپ ئاقىدۇ، دېڭىز دولقۇنلاپ تۇرىدۇ. يۇلغۇنلار باھاردا قىزىل چېچەكلەيدۇ. بالىلار تۇغۇلۇپ تۇرىدۇ، رىزقى تۇگىگەنلەر ئۆلۈپ تۇرىدۇ. دۇنيا يېڭىلىنىپ تۇرىدۇ، تۇنۇگۇنكى يۇلتۇزنى بۇگۇن كۆرگىلى بولمايدۇ، تۇنۇگۇنكى بۇلۇت بۇگۇن ئاسماندا يوق، تۇنۇگۇنكى شامال بۇگۇن يوق. ھايات مانا شۇنداق يېڭىلىنىپ تۇرىدۇ، مانا شۇنداق داۋام قىلىدۇ، مانا شۇنداق دولقۇن ياسايدۇ.

ـــ ھەر بىر كۇنگە رەھمەت ئېيتىڭلار.

ئالىم كىتابنىڭ شۇنداق دېگۇسى بارەدك قىلاتتى. ئەمما، شۇنداق گەپنى دەيدىغان يەر تاپالمايتتى، بۇ گەپنى دەپ چۇشەندۇرەلىشىدىن، ئۇقتۇرالىشىدىن ئەنسىرەيتتى. ئالىم كىتابىنى ئاجىز ئادەم، قاچان قارىسا چارچاپ كەتكەندەك ھارغىن كۆرۈنىدۇ. ئۇنى چارچاتقان ئىشىنىڭ ئەمگەك، يول مېڭىش ياكى نەرسە ـ كېرەك توشۇش ئەمەسلىكىنى جىق ئادەملەر بىلمەيدۇ. مېنىڭمۇ بىركىملەرگە ئالىم كىتابنىڭ چارچاپ كەتكىنىنىڭ سەۋەبىنى دەپ بەرگۇم يوق.

ـــ ئادەملەر نېمىشقا بۇنداق تەتۇر بولۇپ كېتىدىغاندۇ؟

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

ـــ بىر ئوبدان يول تۇرسا شۇنىڭدا ماڭماي، يامان، تەتۇر يولغا كىرىۋېلىش قانداق گەپ دەيمەنغۇ؟

ـــ بولمىسا جاھانىنىڭ قىزىقى قالمايدۇ ـ دە.

ـــ قويۇڭ بۇنىڭدەك قىزىق بولۇشنى. بىرسى ئوڭ، بىرسى تەتۇر بولدى دېگەنلىك ئادەمنىڭ بىر ـ بىرىنى قىينىپ، تويغۇزۇشىدىن باشقا نەرسە ئەمەس، ھەممەيلەن توغرا، دۇرۇس يولدا

ماڭسىمۇ جاھانىڭ يەنە قىزىقى بولىۋېرىدۇ.

ــ مەن مۇنداقلا چاقچاق قىلىپ قويدۇم.

مىجىت قارى يىغلىمسا بولاتتى. مەن ئاستا كېتىۋاتقان مىجىت قارىغا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇپ شۇنداق مەيۈسلىنىپ كەتتىم. خۇددى مىجىت قارىنىڭ مۇشۇ ھالغا كېلىپ قېلىشىغا، مۇشۇ ھالدا بولۇپ قېلىشىغا مېنىڭ بىرەر ھەرىكىتىم سەۋەب بولۇپ قالغاندەك ئۆزۈمچە ئەندىكىپ كەتتىم.

يۈرىكىمنى پات ـ پات يانجىپ ئۆتىدىغان گۇناھ تۇيغۇسى يەنە ئۆرلىدى. بۇنداق تۇيغۇنىڭ نەدىن پەيدا بولغىنىنى بىلمەيتتىم. بىرسى بىچارە ھالغا قالسا، بىرسى ياماق كۇنگە قالسا، بىرسى تەلۈە، سارىڭ، بىرسى كىشىنىڭ ھەقىدىن قورقىدىغان نائىنساب، بىرسى شۇملۇق، يامانلىق بىلەن خەقنى زىيان سالىدىغان پاسكىنا ئادەم بولۇپ قالسا... بۇلار بىلەن مېنىڭ ئالاقەم يوقتى، ئەمما مۇشۇلارنى مەن مۇشۇنداق قىلىپ قويغىدەك ھېسسىياتتا يۈرىكىم پۇچۇلىناتتى.

ــ كۆرۈنمەي كەتتىڭىزغۇ؟

ــ بار، شۇ ئىش بىلەن ئالدىراش يۈرىمىزغۇ.

ــ نېمە تۇگىمىگەن ئالدىراشلىقتۇ بۇ؟ باشىنى قايدۇرۇپلا كەتتىڭىزغۇ.

ــ ئالدىراش بولغانىنىڭ زىيىنى يوق، ئىش قىلغانىنىڭ نەرى يامان؟

ــ ئىش قىلغانىڭىزغۇ زىيىنى يوق، ئەمما تايىنى بار ئىش بولۇشى كېرەكتە.

ــ قانداق ئىشنى قىلىشنى بىز تاللاپ بولالىشىمىز ناتايىن، ئەمما شۇنىڭ ئىچىدىمۇ پايدىسى بارلىرىنى قېتىرقىنىپ قىلىش لازىم. بىكارچىلىقمۇ بىر زۇلۇم، شۇڭا ئالدىراپ ـ تېنەپ ئىشنىڭ جىقلىقىدىن قاقشىما.

ــ ئەھمىيىتى يوق ئىشلار تولىراپ كەتتى.

— قاقشىساڭ بولمايدۇ، قاقشاپ يۇرۇپ ئاخىر ھەممىدىن ئايرىلىپ قالىمىز.

— قاقشاپ قويغانىنىڭمۇ يامىنى يوق، بولمىسا ھەممىگە كۆزنى پارقىرىتىپلا كۆنۈپ قالىدىغان گەپ. تايىنى بار ئىشلارنى كۆپرەك قىلساق بولاتتى، ئەمما ۋاقىت يوق.

— ۋاقىت يوق، ئالدىراش دېگەن گەپلەرنىڭ ھەممىسى يالغان.

ئالىم كىتاب بىلەن ئۇزاق پاراڭلاشتۇق. ئۇ ماڭا يېقىندا «يەھۇدىيلارنىڭ ئەقىل ـ پاراسەت دەستۇرى»، «تېرە پۇتۇك»دېگەن كىتابلارنىڭ خەنزۇچىسىنى ئوقۇۋاتقانلىقىنى دەپ بەردى.

— ۋاقىت چىقىرىپ ئوقۇپ باق، ياخشى كىتابلار.

— چۈشىنىشلىكمۇ؟

— ئاسانغا يۈگۈرەيسەندە سەن. بەك چۈشىنىشلىك.

پەيشەنبە ئەتىگەن تۇيۇقسىز چىقىپ قايتىپ كېلىپ كۆڭلۈم بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى. قەبرىستاندىكى ئېغىر، يۇرەكنى بېسىپ تۇرىدىغان جىملىقنىڭ تەسىرى تېخىچە كاللامدىن كەتمىگەن بولسا كېرەك. كىشىلىكنىڭ مەنىسى، ئۆلۈمنىڭ قىممىتى ھەم دەھشىتى ھەققىدىكى ئوتتەك قىزىق خىياللار كۆڭلۈمنى، يۈرىكىمنى كۆيدۈرۈپ، ئېچىشتۇرۇپ پەقەت ئارام بەرمىدى.

پەرھات مۇشۇنداق خىياللارغا كۆمۈلۈپ يۈرۈشى مۇمكىن ئىدى، مەن پەرھاتقا ئوخشاپ قالمىسام بولاتتى، دېگەنسېرى بىر يەرلىرىم ئۇنىڭغا ئوخشاپ قېلىۋاتقاندەك قىلاتتى. پەرھاتتىن، ئۆزۈمدىن قورقاتتىم.

چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتىدا خىيال بېسىۋالغان ھالدا ئۆيگە كەلسەم قورۇنىڭ ئالدىدا سادىر مۇقىيت، تۇردى ياقۇپ، تاھىر زوردۇن يەنە بىر نەچچەيلەن بىرنېمىلەرنى دېيىشىپ پاراڭلىشىپ تۇرۇشۇپتۇ. سادىر مۇقىيت ماڭا نەچچە كۈن ئىچىدە

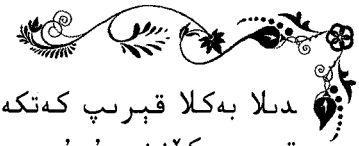

دىلا بەكلا قېرىپ كەتكەندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. 40 ياشتىن ھالـ قىدىم، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە مەنمۇ سادىر مۇقىيتىنىڭ قىيا ـ پىتىگە كىرىپ قالىمەن، يوقىلاڭ ئىشلاردىن غەم يەيدىغان، يالـ غۇزلۇق تارتىدىغان، باشقىلارنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنىدىغان، گەپ ـ سۆزۈم باشقىلارغا تېتىمايدىغان بولۇپ قېلىشىنم مۇمـ كىن. قېرىلىقنىڭ ئۆزىگە خاس ھۆرمىتى، گۈزەللىكى، كىشـ ـلىك ھاياتتا ھەممە ئادەم ھۆرمەت نەزەرىدە قارايدىغان كۈرسى بار، ئەمما شۇنىڭغا ئېرىشەلىسەڭ...

ـــ بىزنىڭ ئەخمەق كاتىپ دەمدۇ بىر نېمە دەپ بىر قىزنى ماشىنىسىغا سېلىپ يۈرىدۇ، بۇنى قانداق قىلىدىغان گەپكىن ئەمدى؟

ـــ سەن ھېچقانداق قىلمايسەن، قانداق قىلسا ئوغلۇڭ ئۆزـ زى بىلىپ بىرنېمە قىلمامدۇ ئۇنى.

ـــ ئۇنداق دېگەن بىلەن شۇ قىز بىلەن ئۇيان ـ بۇيان چۆرگىلىشىپ يۈرۈپ كېيىن ئۆيىدىن چاتاق چىقىپ قالامدـ ـكىن، دەپ ئەنسىرەيمەن.

ـــ نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىڭ؟ ئۇ قىز ناھايىتى كەلسە ئوغلۇڭنىڭ كاتىپىكەنغۇ؟ كاتىپ دېگەننى بۇرۇندىن ئىشلىتىپ كېلىۋاتقان نەرسە، ـــ دېدى تۇردى ياقۇپ.

ـــ ئەمما، ئاۋۇ قىز بالىكەن.

ـــ قىز بالا بولسا نېمە بوپتۇ؟

ـــ چىرايلىق بىر نېمىكەن. چاتاق چىقىدىغانلىقى ئېنىق.

ـــ ئەمىسە ئوغلۇڭغا دېمەمسەن بېرىپ، ئۇ قىزنى قوغلـ ـۇەتسۇن. يا بولمىسا سەن قوغلىۇەتسەڭمۇ بولىدۇ.

ـــ قىز، ئاياللارغا ھاقارەت كەلتۈرمەڭلار، ـــ دېدى بايىدىن گەپكە ئارىلاشمىغان تاھىر زوردۇن، ـــ قىز ئاياللار مىللەتنىڭ ئانىسى، بىر دەۋرنىڭ قانداق بولۇشى ئاياللارنىڭ قانداق بولـۇ ـشىغا مۇناسىۋەتلىك، مىللەتنىڭ تەقدىرى ئانىلارنىڭ قولىدا،

ئانىلار بىر قولىدا بۆشۈكنى، بىر قولىدا دۇنيانى تەۋرىتىدۇ...

ــ يەنە نېمە دەيدىغاندۇ ماۋۇ؟ بۇ يەردە كاتىپ قىزنىڭ گېپى بولۇۋاتىدۇ، ئانا، بۆشۈك دېگەنلەر بۇ گەپ بىلەن ئالاقىسىز،

ــ دېدى تۇردى ياقۇپ بىزار بولغان هالدا.

ــ كاتىپ قىزمۇ ئەمەلىيەتتە بىر ئانا ياكى ئانا بولىدۇ. ئايالارنىڭ ئۇلۇغلۇقى شۇ يەردىكى...

ــ ۋاي بولدى قىلە، گېپىڭ يادلىماي نېرى تۇرغىنا بىر-دەم...

تاهىر زوردۇن تۇردى ياقۇپقا هومىيىپ قويۇپ جىم بولۇپ قالدى.

ــ ئۆزىمىزنىڭ گېپىگە كېلەيلى، بىزنىڭ ئەخمەقنىڭ كاتىپ تۇرغۇزغان ئىشىغا مەن ئارىلىشىپ يۈرسەم قانداق بولىدۇ؟ سادىر مۇقىيت تىت - تىت بولۇۋاتسا كېرەك، قوللىرىنى توختىماي ئىشقىلايتتى.

ــ هېچنېمە بولمايدۇ... ئارىلىشىۋەر، ــ دېدى تۇردى يا-قۇپ ئىككى تەرەپكە بويۇنداپ قاراپ، ئۇ مەرۇپ توختىنى ساقلا-ۋاتسا كېرەك.

ــ ئارىلاشمايمەن، سارائ ئەمەس مەن سەندەك خەقنىڭ ئىشىغا ئارىلىشىپ يۈرىدىغان...

ــ كىم سارائكەن؟ سارائ دېگەن سەن... ــ دېدى تۇردى ياقۇپ ئۆڭۈپ.

ــ هېلى بىكار...

ــ قانداق قىلالايتتىڭ؟ يامان بولسائ كېلە، ــ دېدى تۇر-دى ياقۇپ چىشلىرىنى كىرىشتۇرۇپ، ــ سەندەك نېمىدىن قورقۇپ قالامتىم مەن.

بىرەيلەن تۇردى ياقۇپنى، بىرەيلەن سادىر مۇقىيتنى تار-تىپ ئېلىپ كېتىشتى. شۇكلەپ قالغان تاهىر زوردۇنمۇ كېتىپ قالدى. مەن جايىمدا تۇرۇپ قالدىم، قەبرىستان كۆز ئالدىمغا

كەلدى. قەبرىستان ھايات‌نىڭ نېمىلىكى ھەققىدە مۇڭلۇق ھۆكـ
مەت ئېيتاتتى. خۇشاللىقنىڭ نېمىلىكىنى تەنتەنىلىك جا
كارلايتتى. ئادەمنىڭ نېمىلىكىنى سالاپەت بىلەن ئاشكارىلايت
تى. ھايات‌نىڭ شەۋكەتلىك ماتانىتىنىڭ ئۇلۇغۋارلىقىنى نامايان قىلاتتى.

قەبرىستان بىلەن ھېلىقى ئىشلار كاللامنى ۋاڭشىتىۋەتتى.

يەكشەنبىنىڭ پەيزى باشقا، ۋۇجۇدىمىز، ۋۇجۇدىمىزدىن بەكرەك روھىمىز ئارام تاپىدۇ. ئارامىلىق چارچىغان جانغا، چار
چىغان كۆڭۈلگە، چارچىغان يۈرەككە ئازادىلىك، كەڭلىك، شە
رىنلىك بېرىدۇ.

دېرىزىنى ئېچىپ بولۇپ يەنە تاقىۋەتتىم، سىرتتا كۆمۈر ئە
سىنىڭ بەتبۇي پۇرىقى تارقىلىپ يۈرەتتى. خوتۇن پىسىرلاپ ئۆي
يىغۇشتۇرۇپ يۈرەتتى، ئوغلۇم تېخى ئورنىدىن تۇرمىغان. ئانىسـ
نىڭ دېيىشچە، يەكشەنبىدە بالىنىڭ قېنىپ ئۇخلىۋالغىنى ياخ
شىكەن، ئۇنىڭ دېيىشچە، بالا ئەمەلىيەتتە بىزدىنمۇ بەكرەك جاپا
تارتارمىش، ئۇنىڭ كۈنگە بىز ھەرگىز چىدىمىغۇدەكمىز.

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ ئۇنىڭ توققۇزى تەل، ئۇنىڭ يېشىدا بىزنىڭ قورساقمۇ تويمايتتى، كىيىدىغان كىيىملىرىمىز نەچچە يەرگە ياماق چۈشكەن كونا كىيىملەر ئىدى، يەنە دېسەم...

ـــ سىزنىڭ كىيىمىڭىزگە ياماق چۈشكەن بىلەن كۆڭلە
ڭىزگە ياماق چۈشمىگەن، ئىختىيارى، قىلغۇڭىز كەلگەننى قە
لىپ كۈن ئالاتتىڭىز، كۆڭۈل ئىختىيارى بولمىغان مۇنداق توققۇزى تەلنىڭ جانغا نېمە ئارامى بولسۇن؟

مەن ئۇنىڭغا قاراپ ھەيران قالدىم، ئۇ ماڭا جاھاننىڭ ئىشلىرىنى خېلى چۈشىنىپ قالغاندەك كۆرۈنۈپ قالدى.

ـــ ئىشقىلىپ ئۇنىڭغا بەكرەك كۆڭۈل بۆلۈپ قويۇڭ، سىز دادا ئەمەسمۇ.

ـــ شۇمۇ گەپمۇ، بالىغا كۆڭۈل بۆلمىدى، دېگەن ئۆزىنى

يوقىتىپ قويغان بىلەن ئوخشاش ئىش، كۆڭۈل بۆلمەن، ئۇچ-ئىچىمدىن كۆيۈپ تۇرىمەن. بىراق، بۇ بالا ھەدىسلا مەن بىلەن قېرىشىدۇ، قايسى ئىشنى قىلما دېسەم، شۇنىڭغا ئىنتىلىپ تۇرىدۇ.

— مەنمۇ دىققەت قىلدىم، ئۇ سىز بىلەن ئەمەس، سىز ئۇ-نىڭ بىلەن قېرىشىۋاتقاندەك قىلىسىز.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

— ئۇنىڭ نورمال تەلەپلىرىگىمۇ يول قويمايۋاتىسىز. ئوبدانراق ئويلاپ بېقىڭ.

— ئوغلۇڭغا يان بېسىۋاتامسەن؟

— بۇنداق گەپنى قىلماڭ، ئۇ ئىككىمىزنىڭ ئوغلى، ياخشى بولسا ھەممىمىزگە بولىدۇ. بالىمىزغا ئىچىم ئاغرىيدۇ، ئۇ-نىڭ ھېچ بىر يەردە كۆڭلى ئېچىلمايدىغاندەك.

— قويغىنا، سەن نېمىنى بىلەتتىڭ؟

— مۇشۇ گېپىڭىز بولمايدۇ، بۇ گېپىڭىزدىن ئۆزىڭىزدىن باشقا ئادەملەرنى ھېچنېمە بىلمەيدۇ، دېگەن مەنە چىقىدۇ، ئەمە-لىيەتتە سىزمۇ كۆپ نەرسە بىلمەيسىز.

— ما گەپنى، نېمە دەۋاتىسەن؟

— ھېچنېمە، كىچىككىنە بالىنى ئۆزىڭىزگە قارشى قىلىپ قويدىڭىز، دىققەت قىلمىسىڭىز چاتاق چىقىدۇ. ئاچچىقلىماي، خوتۇن كىشى نېمىنى بىلىدۇ، دېگەن كاللىڭىزنى بىر ياققا قايرىپ قويۇپ ئوبدانراق ئويلاپ قويۇڭ.

ئۇنىڭ بىلەن مۇنداق پاراڭلىشىپ باقمىغىلى ئۇزۇن بوپتىكەن، خېلىغىچە جىم بولۇپ قالدىم. بۇ ئىش توغرىسىدا ئويلانغۇم كەلمىدى.

تۇرۇپلا ئالىم كىتاب يادىمغا يېتىپ قالدى.

ئۆيدىن چىقىپ قارىسام مەرۇپ توختى قوللىرىنى ئىشقىلاپ تۇرۇپ كېتىپتۇ، كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىغا قارىدىم، خېلى پاكىز

بولۇپ قالغاندەك كۆرۈندى. تۆت يانچۇقلۇق چاپىنىنىڭ يان ياڭ-چۇقىغا لىققىدە قارتا تىقىۋالغانىدى.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم مەرۇپكا.

ــ ۋاھ، كېلىڭا بىر قول ئويناپلى.

ــ ئەتىگەندە بۇ نەرسىنى ئويناپ يۈرسەك قاملاشماس...

ــ قاملاشمايدۇ، دېگەن نېمە گەپ؟ كېلىڭا، بىر قول، پەقەت بىر قوللا ئويناپلى... ماقۇل دەڭا... تومۇرنىڭ ئوچۇق ۋاقتىدا...

ــ بىلمىسىز، مەن بىلمەيمەن بۇ نەرسىنى.

ــ ئەستا، ئادەمنى نېمانداق تەبرىكتۇرىدىغانسىز ئۇكام. قارتا ئوينىمىسىڭىز نېمە ئىش قىلىسىز سىز؟

مەرۇپ توختىنىڭ كۆزلىرىدىكى ئەلەم، ئاچچىق ماڭا يېڭىنىدەك سانجىلىپ تۇراتتى.

ــ مەن راست بىلمەيمەن.

ــ ئەجەب جىلە قىلدىڭىزغۇ...

مەرۇپ توختى سېنى كۆزۈمۇ كۆرمىسۇن، دېگەندەك تەتۇر قارىۋالدى. ئۇنىڭ ماڭا بەكلا ئاچچىقى كەلگەندەك قىلاتتى. مەھەر دېگەنمۇ بەزىدە تېزەككە چۈشىدىغان نەرسە.

ــ تاڭ ئاتقىلى نىكەم، قاراڭ ما خەقنىڭ بىرىمۇ يوق، ھەممىسىنىڭ كۆتىگە تېپىپ چىقسام شۇ تاپتا... مۇشۇ چاغقىچىمۇ باشلىماي يۈرەمدۇ دەيمەن...

مەرۇپ توختى ئورنىدا نەچچىنى پىرقىرىۋېتىپ ماڭا قارىدى:

ــ ئۆگىنىپ قويۇڭا ئۇكام، بۇ نەرسىنى ئويناپىدىغانلارمۇ ئازيىپ كېتىپ باردۇ، مۇشۇ تېلېۋىزور دېگەن بىر نېمە نەدىن پەيدا بولدى، ھەممەيلەن شۇنىڭغا قاراپ ئولتۇرغان، ئۇنىڭدىن نېمە چىقىدۇ دەيمەن... بىر ئوبدان قارتا تۇرسا شۇنى ئوينىماي...

مەرۇپ توختىنىڭ ھاراققا ئۆگىنىپ قالغان نەۋرىسىنى،

دۇكان ئېچىپ زىيان تارتقان نەۋرە قىزىنى ئويلاپ قالدىم.

ــ قاراڭ ئاۋۇ لەنىتىنىڭ كېتىۋاتقىنىنى، ــ دېدى مەرۇپ توختى يولنىڭ ياقىسىدىن ئاستا كېتىۋاتقان سېمىز ئادەمنى كۆرسىتىپ، ــ يۈگۈرۈپ بېرىپ بىر قويسام ئىشلىمەيدىغان كاللىسىغا.

ــ نېمە بولدى؟

ــ بۇلتۇر يازدا مۇشۇ ياسىن دېگەن مەلئۇن تاپانىنىڭ تۇ-زىنى خاتا چۈشمىگەن بولسا بىز ئۇتاتتۇق ئەمەسمۇ شۇ چاغدا...

ــ بۇلتۇرقى ئىشكەنغۇ.

ــ بۇلتۇرقى ئىش بولغان بىلەن بىر قول قارتتا ئۇتتۇرۇ-ۋەتكەن تۇرساق ئۇكام... يۈرەك چىدامدۇ بۇنىڭغا...

ــ قانداق گەپتى ئۇ؟

ــ قاراڭ، بۇلتۇر مۇشۇ ياسىن قوشۇلۇپ تۆتىمىز قارتا ئويىنىغاندا بىر قول ئۇتتۇرۇۋەتتۇق، بۇنىڭ ھەممىسى مۇشۇ يا-سىن دېگەن دەلتىنىڭ تاپانىنىڭ تۇزىنى خاتا چۈشكىنىدىن بول-غان، ئويلىسام ــ ئويلىسام ئاچچىقىم كېلىدۇ. تاپانىنىڭ تۇزىنى چۈش، دەپ شۇنچە ئىشارە قىلسام چۈشەنمىدى بۇ گۇي...

ــ ئىشارە قىلىشىپ يۈرسەڭلار قانداق بولىدۇ، بۇ ساختە-لىق بولۇپ قالمامدۇ؟

ــ ئۇنداق بولمايدۇ، ھەممەيلەن شۇنداق ئويىنايدىغان تۇرسا...

ۋاللەي ۋاللەي ۋو ۋو
ھاشىم دېگەن لولو...
.....

قۇشقاچلار گۈرىدە ئاسمانغا كۆتۈرۈلسە مۇزدەك سوغۇق ئۆرلەپ تۇرغان خامانىنىڭ ئۆلۈك توپىلىرى كۆككە توزۇيدۇ. نا-

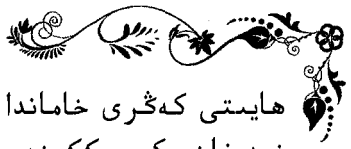

هايىتى كەڭرى خاماندا چوغدەك بالىلار، كۆزلىرى چوغدەك يا-نىدىغان، كىچىككىنە يۈرەكلىرى چوغدەك يېلىنجايدىغان بالىلار گاگا كالتەك ئوينىشىپ يۈرىشىدۇ. بالىلارنىڭ سۈرەنلىرىدىن ئۇركۈگەن قۇشقاچلارنىڭ ئاچچىق جاۋۇلداشلىرى ئاڭلىنىدۇ.

ـــ نۆۋەت مېنىڭ.

ـــ ياق مېنىڭ...

بۇ يەردە ھەق ئادىللىق ناھايىتى تەبىئىي رەۋىشتە ئايرىلىدۇ. ھەقىقەت ھەممە ئادەمنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان بولۇپ تۇرىدۇ. توپىدەك، سوغۇقتەك ئاددىي ھالىتى بىلەن كۆز ئالدىڭدا جۇلالايدۇ. ھىيلە ـ نەيرەڭ ئىشلەتكىلى بولمايدىغان، يالغانچىلىق قىلغىلى بولمايدىغان بۇ ئويۇن بالىلارنىڭ كۆڭلىگە ھەق ئۇرۇقىنى تاشلاپ قويىدۇ.

ياشقا چوڭ ئىككى بالا نۆۋەت تالىشىپ گاگانى قولىغا ئېلىپ بىر پۇتى بىلەن دەسسەپ تۇرغان كالتەككە گاگانى تاشلايدۇ، كىم تاشلىغان گاگا يىراققا چۈشسە شۇ ئۇتقان بولىدۇ. قۇشقاچلار جاۋۇلدايدۇ، بالىلار چۇرقىرىشىدۇ، سوغۇق زەھىرىنى سانجىپ تۇرىدۇ. ھەقتىن سۆيۈنگەن بالىلارنىڭ چوغدەك يۈرىكىدىن پۇرقۇلغان ھور بىلەن سوغۇق ئېرىپ كېتىدۇ... سوغۇق قېچىپ كېتىدۇ... پىيىملىرى يىرتىلغان، چىبەرقۇت چاپانلىرىنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يەرلىرىدىن پاختىسى كۆرۈنۈپ تۇرغان چاپانلارنىڭ ئارىسىدىكى ۋۇجۇدلارغا سوغۇق تەھلىكە قىلالمايدۇ. ئەڭ ساددا، ئەڭ ئۇلۇغۋار ھەقلىق تۇيغۇسى يۈرەك ھەم زېمىنغا ئاپتاپ چېچىپ تۇرىدۇ، سوغۇقنىڭ كۈچى يوقىلىدۇ.

ـــ ئىكرام، سەن نېمىشقا ئوينىمايسەن؟ نۆۋەت سېنىڭ...

ئاشۇ بالىلاردەك يېنىپ تۇرغان ئوتتەك بىر بالا، ۋۇجۇدى، روھى يالقۇنجاپ تۇرغان بىر بالا ئالدىغا سەكرەپ چىقتى:

ـــ كىم ئوينىمايمەن دەپتۇ؟ ئەكە كالتەكنى.

«تاڭ» قىلغان ئاۋاز بىلەن بىر غېرىچ ئۇزۇنلۇقتىكى قىزىل

يۇلغۇندىن ياسالغان گاگا ۋىڭىلداپ يىراقلار ئۇچۇپ كەتتى.

غەلىبىنىڭ يۇرەككە سىغمايدىغان شەرىن شادلىقى كىشى چىككىنە بالىنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقتى.

— ۋۇي مانى قارا، ئىكرام يامانكەن.

— ئەڭ يىراققا ئۇچۇردى.

— سەن بىز بىلەن بول...

بالىلار ئىكرامنى تالاشتى.

.....

— ھەسەن، قايتا سانا.

— نېمە بولدى؟

— بىر قەدەمنى ئارتۇق سانىۋالدى.

— شۇنداق قىلدىڭ.

— شۇنداق قىلسام قانداق قىلاتتىڭ؟

كۆزلىرى قارىچۇغىنىڭكىدەك يېنىپ تۇرىدىغان بىر بالا ئۆزىدىن چوڭ ھەسەنگە ئېتىلدى:

— مانا مۇشۇنداق بولىدۇ.

ئىككىيلەن مۇشتلىشىپ كەتتى، بىر قەدەم ساناقنىڭ خاتا بولغىنى ئۈچۈن كۆزلىرى قارىچۇغىنىڭكىدەك بالىنىڭ بۇرنىدىن چوغدەك قان شۇرۇلداپ ئاقتى، ھەسەننىڭ ئىككى قېشىنىڭ ئوتتۇرىسى يېرىلىپ قىپقىزىل قان شۇرۇلداپ ئاقتى. ئىككىيلەن مۇزدەك سوغۇق، مۇزدەك قاتتىق خاماندا پومىداق لىشىپ كەتتى.

بىر قەدەم ئۈچۈن مۇنچىلا قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ — دېدى ئۇلارنى تەستە ئاجراتقان دوڭغاق بىر بوۋاي ئاچچىقلاپ ۋارقىراپ، — بىر - بىرىڭنى يېيىشەمتىڭ؟ بولدى قىلىش...

— بىر قەدەمنى ئەمەس بىر غېرىچنىمۇ خاتا ساناشقا بولمايدۇ...

ھېلىقى بالا كۆزلىرىدىن چوغدەك ئوت چاچرىتىپ ۋارقى-

ېرىدى.

مەرۇپ توختى بىرنېمىلەرنى دەپ غوتۇلداپ كېتىپ قالدى، ئۇ بەلكىم بىرەرسىنىڭ ئۆيىگە ماڭدى بولغاي. مەرۇپ توختىنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇرسام پەرھات چاقىرىپ قالدى. ئۇ بۇ-رۇنقىدىنمۇ بەكرەك ئورۇقلاپ كەتكەندەك قىلاتتى. تەنھالىق، يالغۇزلۇق، زېرىكىشلىك تۇرمۇش ئۇنى تۇگەشتۇرۇۋەتتى، ئۇ پەرىدەنى قايتۇرۇپ كەلسە بولاتتى، ئەمما پەرىدەنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئىككىمىز مۇنداقلا كۆرۈشتۇق. پەرھاتنىڭ يوغان كۆزلىرى ماڭا تېخىمۇ يوغىناپ كەتكەندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. كۆزلىرى سەل قىزىرىپ قالغاندەك ئىدى.

— سەن بىلەن كۆرۈشىدىغان بىر ئىش بار ئىدى...

— قېنى نېمە گەپىڭ بولسا دېگىن.

— خوتۇنۇڭنى نېمىشقا قويۇۋەتتىڭ؟

پەرھاتنىڭ گېپى ماڭا مۇز بولۇپ تۇيۇلدى.

— بىكار گەپقۇ بۇ، مەن خوتۇننى قويۇۋەتمىدىم.

— يالغان گەپ قىلما.

— يالغان ئەمەس، بىر ئوبدان خوتۇننى نېمىشقا قويۇۋەتكۈدەكمەن؟

پەرھات كۆزۈمگە تىكىلىپ تۇرۇپ خىرىلدىدى.

— بىر ئوبدان خوتۇننى ـ دە، نېمىشقا بالدۇرراق مۇشۇنداق ئويلىمىغان بولغىيدىڭ؟

— نېمە بوپتۇ؟

تېرەڭ بېشىدا دۇگدىيىپ تۇرغان قاغا، تاشلاندۇق ئۆيىنىڭ تېمىغا قونۇۋالغان غېرىبانە سار، ئۇچ تېمى ئۆرۈلۈپ كەتكەن ئۆي... مەن مۇشۇنداق نەرسىلەرنى يادىمغا ئالدىم، يادىمدىن كەچكەنلىرى خۇددى مۇشۇلارنىڭ ئۆزى بولمىسىمۇ، شۇنىڭغا يېقىن نەرسىلەر ئىدى.

— ئەمدى پۇشايمان قىلساڭمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ، خوتۇنۇڭ

ئاغزى ئىتتىك، كوت ـ كوت بولغىنى بىلەن كۆڭلى ياخشى ئا-يال ئىدى، ئەمدى يەنە خوتۇن ئالمەن، دەپ نەدە يۈرەرسەن؟

ـــ يوق گەپنى قىلما، مەن خوتۇن قويۇۋەتمىدىم.

مەن پەرھاتقا تىكىلىپ قاراپ قالدىم، ئۇنىڭ نۇرسىز، كۆزلىرىدىن ھېچنېمىنى چۈشەنگىلى بولمايتتى.

ـــ بۇزۇلۇپسەن ـ دە...

ـــ ئۇنداق ئىش يوق.

ـــ چوقۇم شۇنداق ئىش بار. خوتۇنۇڭ بولغاندىكىن نېـ-مىشقا شۇنداق ئىشلارنى قىلىپ يۈرىدىغانسەن؟

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ ئۇنداق ئىش يوق.

ـــ ئەمىسە خوتۇنۇڭنى نېمىشقا قويۇۋېتىسەن؟

ئىلگىرى نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قالغان چاغلاردا كىم بىرسىنىڭ مېنى چاقىرىپ كېتىشىنى، ئۇزاقىراق بىر يەرگە كېتىشنى ئارزۇلاپ قالاتتىم.

ـــ مەن دېدىمغۇ، خوتۇنۇمنى قويۇۋەتمىدىم. قويۇۋېتىش خىيالىمۇ يوق.

مەن بوغۇقۇپ كەتتىم، ناۋادا مۇشۇ گەپلەرنى خوتۇنۇم ئاڭلايدىغان بولسا يەنە بىر تايىنى يوق ئىش يۇز بېرىشى مۇ-كىن.

ـــ ئىزا تارتىۋاتسەن ـ ھە.

ـــ نېمىگە؟

ـــ خەقلەرنىڭ خوتۇنىنى قويۇۋېتىپتۇ، دەپ زاڭلىق قـ-لىشىدىن.

مەھەللىنىڭ چېتىدە خەقلەر ئەخلەت، سۇپۇرۇندە دېگەندەك تاشلاندۇق نەرسىلەرنى دۆۋىلەپ قويىدىغان جايلار بار. بۇ يەرگە يەنە سۆڭەك، يۇندىلارنى، بوغۇزلانغان ماللارنىڭ يىـن، قانلىـرى-نىمۇ تۆكۈپ قويىدىغانلار بار. بۇ يەردىن خەقلەر قورقىدۇ، ئاخ-شاملىرى مۇشۇ يەردىن ئۆتۈپ قېلىشتىن، بالىلارنىڭ بېرىپ

قىلىشىدىن، بىلىپ بىلمەي مۇشۇ يەرگە تۈكۈرۈپ قىلىشتىن، سىيىپ قىلىشتىن ھەزەر ئەيلەيدۇ. بەزى نەرسىلەر مۇشۇنداق قورقۇنچلۇق. بەزى ئىشلار ھەم قورقۇنچلۇق بولىدۇ.

ــ خوتۇن دېگەننى قويۇۋېتىشكە توغرا كەلسە قويۇۋېتىدىغان گەپ، بۇنىڭ خەقلەر بىلەن پەقەت ئالاقىسى يوق، يەنە كېلىپ بۇ زاڭلىق قىلىدىغانمۇ ئىش ئەمەس.

ــ بىراق نېمىلا بولسۇن خوتۇننى قويۇۋېتىش ياخشى ئەمەس، مەسىلەن، سەن بىرەر قىزغا كۆڭلۈڭ چۈشۈپ بۇزۇلغان بولساڭ دەيلى. لەيلىگۈل بىلەن تېپىشىپ يۈرمىگەنسەن؟

يۈرىكىم جىغىدە قىلىپ قالدى.

ــ قايسى لەيلىگۈل ئۇ؟

ــ سەن خەت يېزىپ يۈرگەن لەيلىگۈلچۇ.

ــ مەن قايسى لەيلىگۈلگە خەت يېزىپ يۈرۈپتىمەن؟

ــ يىگىرمە نەچچە يىل بۇرۇنقى ھېلىقى قىزنى دەيمەن.

ــ توۋا، نەدىكى گەپ بۇ؟ يەتتە چۈشۈمگە كىرمىگەن ئىشلارنى سۆزلەپ يۈرمىگىنە.

مەن ئەتراپقا ئىتتىك قاراپ قويدۇم، نېمە گەپلەر بولۇۋاتىدۇ؟ بۇ نېمىلەرنى ئويلاپ كەتكەن، ناۋادا خوتۇننى قويۇۋەتسەم نېمە ئىشلار بولار؟ خوتۇننى قويۇۋېتىش، ئاجرىشىش دېگەنمۇ قورقۇنچلۇق بىر ئىش بولۇشى مۇمكىن. ئاۋارىچىلىكى تولا، غەلۋىسى جىق. مۇنۇ پەرھات بۇ گەپلەرنى نەدىن تاپىدىغاندۇ؟ ئۇنىڭ ماڭا كۆيۈنۈش ھەم مەسئۇل بولۇشتەك بىر ھال چىقىپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ بىردەم تۇرۇپ قالدىم.

ــ راست بىرەرسىگە كۆزۈڭ چۈشۈپ قالدىمۇ؟

ــ ئاغزىڭنى يۇمغىنا ھوي.

ــ خەق بىكارغا تاپمايدۇ بۇنداق گەپنى.

ــ قايسى گەپنى؟

ــ ئىكرام دۆلەت خوتۇننى قويۇۋېتىپتۇ، دېگەن گەپنى.

— ئۇ گەپنى خەق دېمىدى، سەن دەۋاتسەن.
— مەنمۇ خەقتىن ئاڭلىغان.
— كىمدىن؟ — مەن پەرھاتنىڭ ئالدىغا دېۋىلەپ باردىم.
— بۇنى سوراپ نېمە قىلىسەن؟
— سورىماي بولامدۇ، بۇ ئادەتتىكى گەپ بولمىسا. شۇ گەپنى تاراتقان ئادەمنى تېپىپ بىر سۇرۇشتۇرۇپ باقاي دەيمەن، دېگىنە، زادى كىم دېدى مۇشۇ گەپنى؟
— ئىشقىلىپ ھەممەيلەن شۇنداق دېيىشۋاتىدۇ.
ئۆيگە كىرىپ تاماق ئېتىۋاتقان خوتۇنۇمغا يەر تېگىدىن قاراپ قويدۇم، ئۇ ئاق پەرتۇقنى تارتىۋېلىپ تاماق ئېتىۋاتاتتى. قازاندىن قويۇق بۇس ئۆرلەيتتى. ئۇنىڭ شۇنداق خاتىرجەم، شۇنداق بىمالال ھالىتىنى كۆرۈپ ئېرىم مېنى قويۇۋېتەرمۇ؟ دەپ بىرەر قېتىم خىيال قىلىپمۇ باقمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدىم. ئۇ بايا پەرھات دېگەن گەپلەرنى ئاڭلىسا نېمە دەر؟
ئۆينى خوتۇنى ئېتىۋاتقان تاماقنىڭ تونۇش پۇرىقى كېزەتتى. ئۇ بۇنداق پۇراقتا كۆنۈپ قالغاندى. ئۇ سىرتلاردا ئۇزۇن تۇرۇپ قالغان چاغلىرىدا مۇشۇ ھىدنى سېغىنىپ قالاتتى، تاماقنىڭ بۇ تونۇش پۇرىقى ئۇنىڭ كۈنلىرىنىڭ، ھاياتىنىڭ، تۇرمۇشىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ قالغاندى. ئۇ دېرىزىنىڭ ئالدىغا بېرىپ پەردىنى قايرىدى. قورۇنىڭ ئالدىدىكى تار يول ئادەمسىز سوزۇلۇپ ياتاتتى. ئۇ ناھايىتى نۇرغۇن نەرسىلەرگە ئېرىشكەن بولۇشى مۇمكىن، ناھايىتى نۇرغۇن نەرسىلەرنى يوقاتقان بولۇشمۇ مۇمكىن. ئېرىشكەنلىرى كۆپمۇ، يوقاتقانلىرىمۇ بۇنىسى قاراڭغۇ، ئەمما مەيلى نېمىلا بولسۇن ھاياتنىڭ ئاددىي قائىدىسى شۇ: يوقىتىش بولۇپ تۇرىدۇ، ئېرىشىش بولۇپ تۇرىدۇ، مەڭگۈ ئېرىشۋېرىدىغان، مەڭگۈ يوقىتىۋېرىدىغان ئىش يوق. باغدا يوقاتقانلىقىڭ ئورنىنى تاغدا تېپىۋالمىز، قىشتا ئېرىشەلمىگەنگە يازدا ئېگە بولىمىز، بۇگۈن ئۆلۈمگە تەلپۈنسەك، ئەتىسى ھاياتقا

مەڭگۇ قانمايدىغانلىقىمىزنى ھېس قىلىمىز.

※ ※ ※

دېرىزىنىڭ سىرتىدىكى دۇنيا شۇنداق مېھرىلىك ئىدى.

باسقان ئىزلىرىمنى ئۇنتۇپ قالمىدىم، لەيلىنىڭ ئوتتەك ئىسسىق، بۇلاق سۇيىدەك پاكىز، چىلگە ھىدىدەك شېرىن سۆيۈ-گۈسىگە ئېرىشكەن كۈنلەردە يۈرىكىم قېپىغا پاتماي قالغان، خۇشاللىق، شادلىق ماڭا دەۋرەپ تۇراتتى، ئۇسسىسام تاپىنىم ئاستىدىن بۇلاق پەيدا بولغاندەك، كۆزۈمنى ئاچسام باش ئۈستۈمدە شېرىن يېمەكلىكلەر تەييار تۇرغاندەك، ئۈيقۇم كەلسە شېرىن چۈش كۆرۈپ، تۇرسام ئارامجانلىق ماڭا ئەگىشىپلا يۈرگەندەك كۈنلەرنى ئۆتكۈزگەن. كۈنلەر ئۆتتى، ھەممە نەرسە ئۆتۈپ كېتىدۇ، خۇشاللىقمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئۆتكەن كۈنلەر ھەممە نەرسىنى ئېلىپ كېتىدۇ. ئېلىپ كەتكەنلىرى ئىچىدە غەم ـ قايغۇ، دىشۋارچىلىق، ھەسرەتمۇ بار، كۆڭۈلگە ياقمىدىغان شېرىنلىكلەرمۇ، ئۇنتۇلغۇسىز گۈزەللىكلەرمۇ بار. كەتكەن نەرسىلەر ھەرگىزمۇ بىزنىڭ خاتىرىمىزدىكىدەك كەل-مەيدۇ، ئەمما شۇنىڭغا ئوخشايدىغانراق، ئۇنىڭدىنمۇ ياخشىراق نەرسىلەرگە يەنە ئېرىشىپ قالىسەن.

پەردە نەلەردە يۇرىدىغاندۇ؟

مەن ئەزەلدىن ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قېلىشنى، ئۇنى قويۇپ بېرىشنى، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ كېتىشنى ئويلاپ باقمىغانىدىم.

لەيلى بىلەن ئۆتكۈزگەن شېرىن كۈنلەردىمۇ بىرەر قېتىم خوتۇنۇمنى قويۇۋېتىشنى خىيال قىلىپ باقمىغىنىمدىن كېيىنكى كۈنلەردە بەكلا ھەيران قالغانىدىم. لەيلىگە چىدىمايتىم، لەيلىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورقاتتىم، لەيلىنىڭ ۋۇجۇدىدىن، روھىدىن، ھەر بىر قارىشىدىن، تەبەسسۇمىدىن كېلىۋاتقان ئوتتەك ھارارەت ماڭا شۇ قەدەر يېقىملىق ھەم ھاياتىم-

نىڭ مەنبەسىدەك كۆرۈنۈپ كەتكەن شۇ كۈنلەردىمۇ خوتۇنۇمنى قويۇۋېتىشنى ئويلاپ باقمىغان. شۇ قەدەر سۆيۈملۈك بىر قىزنى نىكاھىمغا ئېلىشنى ئويلاپ باقماي شېرىن كۈنلەرنى بىرگە ئۆتكۈزگىنىمگە توۋا دەيمەن، لەيلىگە بولغان مەستانىلىقىمنى يالغان دېسەم بولمايدۇ، ئۇنى مەڭگۈ ئۆزۈمنىڭ قىلىۋېلىشنى ئويلاپ بىزاۋىتە بولغانلىرىم...

يېرىم كېچىلەردە ئويغىنىپ لەيلىنى ياد ئەتكەنلىرىمدە، ئۇيقۇم قاچقان كېچىلەردە يېنىمدا ئۇخلاۋاتقان ئايالىمنىڭ جىمجىت، غەمسىز چىرايىغا قارىغىنىمدا ئۆزۈمنى بىردە بەختلىك، يەنە بىردە بىر نېمىسى كەمدەك ھېس قىلغانلىرىمدا ھايات ماڭا ئۆزىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ قويىدۇ.

ئالىم كىتابنىڭ سۆزلىرىنى ئەسلەپ قالدىم: ئويلا، داۋاملىق ئويلا. ئوي ـ پىكىر ئىچىدە ھەممە نەرسە بار.

ھەممە نەرسە كۆزۈمگە قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈپ كېتىۋاتقان كۈنلەردە، خىيالىمدىكى ھەممە نەرسە ۋەھىمىلىك تۈيۈلۈپ كېتىۋاتقان دەملەردە لەيلىنى سېغىناتتىم. ئىكرام كىچىك ۋاقتىدا كۆيۈپ قالغان قىزنىڭ ئىسمىنىڭ لەيلى بىلەن ئوخشاشلىقى ئىچىمنى پۈشۈراتتى. ئىكرام ئۇنداق ئىش يوق دەپ تۇرىۋالدى. ئەمما، ئۇ چوقۇم لەيلىگۈل ئىسىملىك بىرسى بىلەن ئىچىپىش تارتىشىپ يۈرگەن، ھەتتا شۇ سەۋەبلىك پاجىئەمۇ يۈز بەرگەن ياكى ئەمدى يۈز بېرىشى مۇمكىن...

لەيلىنىڭ ياش پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىگە ئۇزاق قاراپ كەتتىم، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئومىد قالمىغاندەك، ئارمانلىرى تۈزۈپ كەتكەندەك ئىدى. ئومىدسىزلىككە لەنەت دەيمىز، ئومىدسىزلىكنىڭ ئازابىنىڭ يەنە بىر ئىسمى. ئىش يۈزىدە ھەر دېگەندە ئومىدكە نائىل بولماق ئاسان ئەمەس.

ـــ ئانام كېتىپ قالدى، بۇنىڭغا ئامال يوق، ئەمما جېنىمنى قاقشاتقىنى...

مەن ئۇنىڭ يۈمشاق چاچلىرىنى سىلىدىم. ئۇنىڭ پەس، ئەمما ئېغىر ئاۋازى يەرنىڭ تېگىدىن چىقىۋاتقاندەك، يەرنىڭ تېگىگە كىرىپ كېتىۋاتقاندەك ئىدى.

ــ دادامنىڭ ئانامنى ئۆلتۈرگىنىگە ئىشىنەلمىدىم، ئىشىنىپلا قالسام شۇ ھامان جېنىم چىقىپ كېتىدىغاندەك قىلىدۇ.

لەيلىنىڭ ئاۋازى بوش ئىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى قاراڭغۇ كېچىدە قويۇق قومۇشلار ئارىسىدىن كېلىۋاتقان ۋەھىمىلىك شىپىدەك تىترەپ چىقاتتى.

ــ ئۇنداق ئەمەستۇ؟ ــ مېنىڭ ئاۋازىمۇ لەيلىنىڭكىدەك تىترەڭگۈ چىقىپ كەتتى.

ــ سىز ئۆگەي ئانامنى بىلمەيسىز. ئۇ قولىدىن ھەر بالا كېلىدىغان خوتۇن، ھەممىنى ئۇقتۇم، ئۇ دادامنىڭ ئالغان پارىلىرىنى، يەنە باشقا جىنايەتلىرىنى بىلىدىكەن. شۇنى دەستەك قىلىپ دادامنى مەجبۇرلاپتۇ، دادامۇ ئۇ خوتۇنغا بەك بېرىلىپ كېتىپتىكەن. مېنىڭچە دادام مۇشۇ خوتۇننى دەپ يا بولمىسا قىلمىشلىرى ئاشكارىلىنىپ قالسا شەرمىسار بولۇشتىن قورقۇپ ئانامغا قول سالغان بولۇشى مۇمكىن. ئۇ دادامغا: بۇرۇنقى خوتۇنۇڭنى قانداق ئۆلتۈرگىنىڭنى تېگىشلىك ئورۇنلارغا دېسەم قېرى جېنىڭ دوزاخقا چۈشىدۇ، دېدى. مەن دائىم ئۇلارنىڭ جېدىلىنى ئاڭلاپ قالىمەن... مەن قورقۇپ كەتتىم، بۇ دۇنيادىن تويدۇم... دادامنىڭ شۇ ئىشنى قىلغىنىغا ئىشەنگەن كۈنۈم مەنمۇ كېتىمەن...

ــ ئۇنداق قىلىسىڭىز بولمايدۇ.

ــ مېنىڭمۇ ئۇنداق قىلغۇم يوق... بىر ئويلىسام ھازىر ئۆلۈمدىنمۇ قورقمايدىغان بولۇپ قاپتىمەن، مېنى ئۆلۈمگە قىستايدىغانلار بەكلا كۆپ، ھەتتا بىرسى مەن ئۆلمىسەم ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغۇدەك...

ــ نېمە؟ ــ مەن چۆچۈپ كەتتىم، ــ نېمە دەيدىغانسىز؟

بۇ قانداق گەپ ئەمدى؟

ــ ھە... بۇ... ھېچنېمە، مەن ئەمەسلا بىر گەپنى دەپ قويدۇم، ئۆيمىزدىكى ئىشلار مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى...

لەيلى كۈلدى، بۇ كۈلكىدىن چىدىغۇسىز ھەسرەت، نادامەتنىڭ زەھىرى تامچىلاپ تۇراتتى. يۈرىكىمگە پىچاق سانجىلدى.

ــ ئاسماندا قۇياش بار، ئەمما مەن قاراڭغۇلۇقتا قالدىم.

لەيلىنىڭ چىرايىغا قاراپ مەن مۇشۇ سائەتتىن باشلاپ تۇنگۈشۈپ كېتىدىغان بولدۇم، دەپ ئويلىدىم.

※ ※ ※

ھاۋا سوۋۇپ سالقىنلىشىپ قالغانىدى. ئىكرام دۆلەت ئۆزىدەرەپ كېلىۋاتقان پەرھاتنى چاقىردى. پەرھات نەگىدۇر ئالدىراۋاتقاندەك قىلاتتى.

ــ نەگە ماڭدىڭ؟

ــ تۇپراق بېشىغا چىقىپ كېلەي.

ــ كەچ بولغاندا تۇپراق بېشىغا چىقامسەن؟

ــ كەچ بولغاندا؟ تاڭ ئاتقىغۇ ھازىر.

ــ نېمە دەيسەن؟ كەچ بولدى.

ــ شۇنداقمۇ، مەن ئەتىگەندىن ئۇخلاپ ھېلى تۇرۇپتىمەن، تېخى تاڭ ئاتقان چېغى دەپتىمەن.

پەرھات ئېلىشاڭغۇ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ ھاڭۋاقاندەك ئەتراپقا قاراپ قويۇپ جىم بولۇپ قالدى. ئىكرام ئۇنىڭ كۆك كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيىپ، گالىستۇك تاقاپ، قويۇق چاچلىرىنى چىرايلىق تاراپ، چىرايىدىن كۈلكە ياغدۇرۇپ خۇشخۇي يۈرگەن چاغلىرىنى يادىغا ئالدى. پەرھات تۇرۇپلا تۇگىشىپ كەتتى، پەردىنىڭ كېتىپ قېلىشىنى ئۇنىڭ بۇ ھالغا كېلىپ قېلىشىنىڭ سەۋەبى دېيىشكە ئىكرام قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ. ئىكرام پەرھاتنىڭ بىر قىزنى ئاستىرتتىن ياخشى كۆرۈپ يۈرگەنلىكىنى پەرەز

قىلاتتى. ھەتتا، بۇنىڭغا ناھايىتى چوڭقۇر بىر تۈيغۇ بىلەن ئۇ-شىنەتتى، پەرھاتنىڭ ئەپتىدىن مۇھەببەتنىڭ قۇدرىتىنى ھېس قىلغىلى بولاتتى، ئىكرام بەزىدە مۇھەببەت دېگەن نەرسىدىن قورقۇپ قالاتتى.

ــ ماڭا بۇنداق ئىچ ئاغرىتقاندەك قارىما ئىكرام، مەن ھەممىنى بىلىمەن...

ــ نېمىنى بىلىسەن؟

ــ مەن ھاياتنىڭ جاراھىتىگە ئايلىنىپ قالدىم، مەن چۈشكۈن، ئەقىدىسىز، غايە، ئېتىقادسىز ياشاشنى ھايۋانىنىڭ ئىشى، دەيتتىم. ئەمما، ھازىر مەن تولۇق تۈگەشتىم، ئۆزۈمگە ئىگە بولالمىدىم، ياخشى ئىشقىمۇ، يامان ئىشقىمۇ قولۇم بارمايدىغان ھالغا كېلىپ قالدىم، ھەر كۈنى ئۇنتۇلۇغۇسىز ئىشتىن بىرنى قىلىمەن، بولمىسا شۇ كۈنۈم ھارام، دەپ ئويلايدىغان ئۇغۇل بالا مەن ئىدىم. ئۆزۈمنى جاراھەتكە ئوخشىتىمەن، جاراھەت ئازابلىق بولىدۇ، جاراھەت يىرگىنچلىك بولىدۇ، ئەمما ئۇنىڭدىن قۇتۇلماقمۇ مۇشكۈل...

پەرھات ئۆمچەيدى، ئىكرام ئۇنى يىغلايدىغان بولدى، دەپ ئويلىدى. ئەمما، ئۇ يىغلىمىدى، قويۇق قاشلىرى ئارىسىدىكى مانانلىشىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى، ئۇستىخىنىغا ياراشمىغان كىيىملىرى ئۇنى ئاۋارە كۆرسىتىپ تۇراتتى.

ــ سەن مېنى بىر قىزنى دەپ تۈگەشتى، بۇ يارامسىز نەرسە دەپ ئويلاۋاتقانسەن؟

ــ مەن سېنىڭ بىر قىز ئۈچۈن مۇشۇنداق بولۇپ قالغىنىڭدىن بىخەۋەر ئىكەنمەن، ئۇ قىز كىم؟

پەرھات جىم بولۇپ قالدى.

ــ بىر قىز ئۈچۈن تۈگىشىش يارىمايدىغان ئىش.

ــ بۇرۇن مەنمۇ شۇنداق دەيتتىم.

ئىكرام پەرھاتتا ناھايىتى مۇھىم بىر نەرسىنىڭ كەملىكى-

نى هېس قىلىپ قالدى، ھاياتنىڭ زۇلۇملىرى بېلىمىزنى ئەگ-
سىمۇ روھىمىزنى تىك تۇتساق بولاتتى، ئەركەكلىك سۆيگۈ ئازا-
بىدىن سولىشىپ كېتىشنى پەقەت كۆتۈرمەيدۇ. ئىكرام پەرھاد-
نىڭ، ئۆزىنىڭ، يەنە ئىككىسىگە ئوخشايدىغان ئادەملەرنىڭ يا-
رامسىزلىقىدىن نومۇس قىلىپ كەتتى. زەربىدىن شۇمشىيىپ
قالىدىغان ئادەملەرنىڭ ئارزۇسى قانچىلىك نۇرانە بولۇشىدىن
قەتئىينەزەر ئەخلەتتىن پەرقى يوق، دېگەنلەرنى ئويلىدى. بۇ
خىياللىرى مۇز بولۇپ ۋۇجۇدىنى، روھىنى جۇدۇنىدا قالغانىدەك
توڭلىتىپ ئۆتتى...

بىز نېمە قىلايلى ھەرقانداق نادامەتكە باش ئەگسەك، بەل
پۈكسەك بولمايدۇ.

ئىكرام شۇنداق پىچىرلىدى، بۇ گەپنى ئالىم كىتاب ياكى
پەرھات دېگەن بولۇشى مۇمكىن، ئۆزى دېگەن بولۇشمۇ مۇم-
كىن، بۇنى كىمنىڭ دېيىشى مۇھىم ئەمەس، مۇھىمى ئىش يۈ-
زىدە قەدىرىنى تىك، روھنى مەزمۇت تۇتۇشتا.

ئونىنچى باب

ـــ پەرھات، بازارغا چىقىپ كىرەيلى.

ـــ بولدى، ئۆزۈڭ چىقىۋەر.

ـــ مېنىڭ سىز بىلەن چىققۇم بار، پەقەت سىز بىلەنلا.

ئۇنىڭ قاراشلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمىدىم. پەردە بىلەن ئارىمىزدا بىر نەرسە بار، ئۇ ئىككىمىزنى ئايرىپ تۇراتتى. بۇ نەرسە كۆنسېرى، يىلسېرى قېلىنلىشىپ، پۇختىلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئۇمۇ، مەنمۇ ھېس قىلىپ تۇراتتۇق. ئەمما، ھەر ئىككىمىز بىلمىگەن، سەزمىگەن قىياپەتكە كىرىۋېلىپ ئەپلەپ ـ سەپلەپ كۆن ئۆتكۈزۈۋاتساق كېرەك.

خوتۇن كىشى بىلەن بازار چۆرگىلەش جاھاندىكى ئەڭ تېتىقسىز ئىشلارنىڭ بىرى بولۇشى مۇمكىن. چۈشتىن كېيىن بازارغا چىقىپ كەتكەن ئادەم تاس قالدۇق ناماز دېگەر ۋاقتىدىمۇ قايتىپ كېلەلمىگىلى. ھېرىپ ھالىم قالمىغاندى. ناھايىتى ماڭساق كىچىككىنە بازارنىڭ بۇ بېشىدىن ئۇ بېشىغىچە نەچچە رەت ماڭغاندىمىز، بۇ مەن ئادەتتە ھېرىپ كەتكۈدەك مۇساپە ئەمەس، ئۆزۈڭگە خۇشياقمىغان ئىش دېگەن ئادەمنى مۇشۇنداق ھاردۇرۇۋېتىدىكەن.

مۇشۇ بازاردا، ناھايىتى نۇرغۇن كۆزلەرنىڭ ئارىسىدا لەيلى بىلەن ئايلىنىپ ماڭغان بولسام نېمە ئىشلار بولار ئىدى؟ ئۇنىڭ جاھانغا نۇر تارتىدىغان چىرايلىق تەبەسسۇمىغا كۆمۈلگەن ھالىتىنى تەسەۋۋۇر قىلدىم.

ـــ بىر كىملەرنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن خۇدا ساقلىسۇن، ـــ

دېدى لەيلى ئوتقاشتەك قىزىرىپ.

ـــ بىلسە بىلمەمدۇ.

ـــ مەن ئۆلۈپ كېتسەمەن جۇمۇ... ـــ دېدى ئۇ ماڭا ئېسىلىپ. ئۇنىڭ چىرايىدىكى ماڭا جان ئۇلايدىغان تەبەسسۇمنى تاماشا قىلدىم، كېيىنكى كۈنلەردە يۈرىكى جاراھەت بىلەن تولۇپ كەتكەن لەيلىنىڭ چىرايىدىكى ئاشۇ سېھىرلىك تەبەسسۇمنى ئويلاپ ھەيران قالدىم. ئۇ ئۆلۈم يولىنى تاللاشقا مەجبۇر بولغان تۇرۇقلۇق قانداق بولۇپ تەبەسسۇم قىلالىغان بولغىيدى!؟

ـــ قايتساق بولاتتى.

ـــ بىردەم چىداڭ، يەنە ئازراق نەرسە قالدى، شۇنى ئېلىۋېلىپلا قايتىمىز.

ـــ بىكاردىن ـ بىكار ئۇنى تۇتۇپ، بۇنى قويۇپ يۈرگۈچە ئېلىۋەرسەڭ بولمىدىمۇ؟

ـــ پۇلنى تەس تاپىمىز، شۇڭا كۆرۈپ، تاللاپ ئالمىساق بولمايدۇ.

ـــ مەن كەتكەچ تۇرايمىكى.

ـــ ئۇنداق قىلماڭ، بىردەم ئايلىنايلى، بىللە بازار ئايلانمىغىلى ئۇزۇن بوپتۇ، يەنە پۇرسەت بارمۇ ـ يوق؟

ـــ پۇرسەت دېگەن جىق، كېيىن ئايلىنايلى.

ـــ مېنىڭچە ئەمدى پۇرسەت يوقتەك قىلىدۇ، ـــ خوتۇنۇمنىڭ كۆزلىرىگە ياش پەيدا بولدى. مەن ھەيران بولۇپ ئۇنىڭغا يېقىن كەلدىم:

ـــ نېمە يىغلاپ يۈرسەن كوچىدا؟ سەت تۇرىدۇ.

ـــ يىغلىمىدىم... ـــ ئۇ ياش يۇقى كۆزلىرىگە كۈلكە يۈگۈرتۈپ ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى، ـــ پەقەت ئايلانغۇڭىز كەلمىگەن بولسا بولدى، سىز كەتكەچ تۇرۇڭ.

ـــ ياق، بىللە ئايلىنايلى، ـــ مەن ئۇنىڭ يېنىغا كەلدىم، ـــ يەنە يىغلاپ يۈرمىگىن.

كۆڭلۈمگە بىر قارىلىق يامىشۇالدى. خوتۇنۇمنىڭ يىغلىشى ماڭا ھەم غەيرىي ھەم غەشلىك بولۇپ تۇيۇلدى. تۇرۇپلا ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايدىغانلىقىمنى ئويلاپ ھەيران قالدىم.

لەيلىگە بولغان ئاشىقانە تەلپۈنۈشلىرىم مېنى ئەسىر قىلىۋالغان، دۇنيا كۆزۈمگە لەيلى بولۇپ كۆرۈنىدىغان، شامالىلار، سۇلارنىڭ شۇڭىرلاشلىرى لەيلىنىڭ ئاۋازى بولۇپ ئاڭلىنىدىغان، يۇلتۇزلارنىڭ ئارىسىدا لەيلى بارەك، نۇر ئارىسىدا لەيلى بارەك ھېس قىلىدىغان كۈنلەردىمۇ قەلبىمنىڭ بىر يېرىدە مۇشۇ خوتۇننىڭ بارلىقىنى، ئىككىمىزنى مەھكەم چىرماپ تۇرغان بىر نەرسىنىڭ بىزنى بېسىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى سەزگەنلىرىمدە ئۆزۈمگە ئىشىنەلمەي قالاتتىم.

يېقىنقى كۈنلەردىن بۇيان ئۇ ماڭا ئۇزۇندىن - ئۇزۇن قاراپ ئولتۇرۇپ كېتىدىغان بولۇپ قالغانىدى. بۇنىڭدىن ئىچىم سىقىلىپ كېتەتتى.

قايتىپ كېلىپ ئۆزۈمنى سافاغا تاشلىدىم. ئىكرام ئەكېرىپ بەرگەن «ئابدۇخالىق ئۇيغۇرى شېئىرلىرى» شىرەدە تۇراتتى. مەن كىتابنى بىر قۇر ۋاراقلاپ پەردەگە قارىدىم.

— ساڭا بىر ئىش بولمىغاندۇ؟

— ياق، قانداق دەيسىز؟

— سەل بىرقىسما بولۇپ قالغاندەك قىلىسەن.

— سىزمۇ ماڭا دىققەت قىلىدىكەنسىز - ھە!

— سەن خوتۇنۇم تۇرساڭ، دىققەت قىلمىسام بولامدۇ؟ ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ياش يۇگۇرۇشۇپ ئاغزى ئۆمچەيدى.

— نېمە بولدۇڭ؟

— ھېچنېمە، مەن ياخشى. سىزگە ئىچىم ئاغرىپ قالدى.

— نېمىلەرنى دەيدىغانسەن؟ بىكار گەپنى قىلما.

خوتۇنۇم كۆزلىرىدە ياش ھالدا كۈلۈمسىرەپ يېنىمغا كېلىپ مېنى مەھكەم قۇچاقلىدى. مەن تەمتىرەپ قالدىم، يۈرىكىم

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitab.com

دۇپۇلدەپ سوقۇپ كەتتى.

ـــ بىرەرى كىرىپ قالمىسۇن يەنە...

مەن دۇدۇقلاپ شۇنداق دېدىم. لەيلى يادىمغا يېتىپ قالدى، مۇشۇنداق چاغدا لەيلىنى ئويلىمىسام بولاتتى. خۇددى خوتۇنۇمغا ئۇۋال بولغاندەك...

ـــ ماڭا قاراۋەرمەڭ.

مەن لەيلىنىڭ بۇرنىنى چىمدىپ شۇنداق دېدىم.

ـــ قارايمەن، قارىغۇم كېلىدۇ.

ـــ بىر قىسما بولۇپ قالىدىكەنمەن.

ـــ قارىماي دېسەممۇ قارىغۇم كېلىدۇ. مۇشۇ يىللاردا سىز بولمىغان بولسىڭىز قانداق قىلاتتىم!؟

لەيلى كۆزىگە ياش ئېلىپ ماڭا يۆلەندى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن كېلىۋاتقان تونۇش يەڭگىل خۇش ھىد يۈرىكىمگە يېيىلىشقا باشلىدى.

ـــ ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم.

ـــ ئەمدى قانداق قىلىمىز؟

ـــ بىلمەيمەن.

لەيلى بىلمەيمەن دېدى. مەن نېمە قىلىشنى بىلىشىم كېرەك ئىدى. ئەمما، مەن تاينىسىز بىر گەپلەرنى سوراپ ئولتۇردۇم.

ـــ نېمىشقا چىقىپ كەتتىڭىز؟

ـــ ئۆگەي ئانام قوغلاپ چىقاردى. ئۇ مېنى ئۆيدىن يوقالمىسا ھەممە ئىشلىرىڭنى خەلقئالەمگە يېيىۋېتىمەن، دەيدۇ.

ـــ قايسى ئىشنى؟

ـــ ئۇ ئىككىمىزنىڭ ئىشنى دېمەكچىكەن.

مەن شۇ چاغدا ئۇزاققىچە ھاڭۋېقىپ قاراپ قالغانىدىم. بىرىنچى بولۇپ تا مۇشۇ كۈنگىچە بۇ ئىشنى پەقەت بىلمەيدىغان خوتۇنۇم، ئۇنىڭ كۈلۈپ تۇرۇپ ھەممىنى قىلالايدىغانداك كۆرۈ-

نىدىغان قورقۇنچلۇق تەمكىنلىكى، مەن تەسەۋۋۇر قىلالمايدىغان تەلۈلىكى كۆز ئالدىمغا كەلدى. تاھىرنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ كەتكەن لەيلى ئەمدى نەگە بېرىشى مۇمكىن؟

مەن ئۆزۈمگە قاراشقا جۈرئەت قىلالماي قالدىم.

ئۆزۈمنى تەھلىل قىلىشقا جۈرئەت قىلالماي قالدىم.

ئۆزۈمنى تونۇشقا جۈرئەت قىلالماي قالدىم.

ئىكرام قورقۇنچاق ئىدى، مەن ئۇنىڭغا ئوخشاپ قالمىسام بولاتتى، دەيتتىم. ئىكرام بىلەن نۇرغۇن ئوي ـ خىياللىرىمىڭ، ئەسلىمە، خۇشاللىق ھەم خاپىلىقلىرىنىڭ ئوخشاپ قالىدىغانلىقىنى ئۇمۇ، مەنمۇ ھېس قىلساق كېرەك. كۆڭلۈمدىن چىقىپ كەتمەيدىغان قورقۇنچلارنىڭ ماڭا قاراپ شۇڭۇلداپ كېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. روھىمنىڭ دەز كەتكەن ئەينەكتەك ھالغا كېلىپ قالغانلىقىنى سېزىپ تۇراتتىم.

لەيلىنى تولا ئەسلەيمەن. پۇشايمان ئىچىدە ئۆتمۈشنى سېغىنىمەن. قايتۇرغىلى بولمايدىغان شېرىن دەملەر كۆڭلۈمنى پارە ـ پارە قىلىدۇ.

ـــ ئۆيدىن چىقىپ كېتىش پېشانەمگە پۈتۈلگەنمىدىكىن، ئېرىمنىڭ ئۆيىدىن، ئۆزۈمنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ كەتتىم، خوجايىن ئايال دۇكانىنىڭ ئىچىدىكى ئۆينى ياتاق قىلىپ بەردى.

لەيلىنىڭ كۆزلىرىگە قاراشقا پېتىنالمىدىم، بۇ سوغۇق بىر ئاخشام ئىدى. مۇشۇ سوغۇق ئاخشامدىن بىر ھەپتە كېيىن لەيلى ماڭا ئانىسىنى دادىسىنىڭ ئۆلتۈرگەنلىكىنى دېگەندە جاھانىنىڭ تېخىمۇ سوۋۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلغانىدىم.

ـــ مېنىڭچە بۇ مۇمكىن ئەمەس، ـــ دېدىم مەن لەيلىنىڭ قولىنى تۇتۇشقا قولۇمنى ئۇزىتىۋېتىپ.

ـــ مېنىڭمۇ ئىشەنگۈم يوق، ئەممىا ئۆگەي ئانامنىڭ شۇ گەپلەرنى دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم.

ـــ بەلكىم ئۇ خوتۇن توقۇپ چىقارغاندۇ.

— ئىشەنمەي دەپمۇ ئامال قىلالمىدىم، پەقەت ئىشەنگۈم يوقتى.

ئىككىمىز ئۇزاق قۇچاقلىشىپ تۇردۇق.

— بۇ دۇنيادا مەن ئىشەنگۈدەك ئادەمدىن سىزلا قالدىڭىز، — دېدى لەيلى كۆكرىكىمگە بېشىنى قويۇپ.

كېيىنكى كۈنلەردە لەيلىنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەب بولغان تاھىرنى ئۆلتۈرىۋېتىمەن، دەپ يۈرگەنلىرىمدە لەيلىنىڭ شۇ كۈنلەردىكى ھالىغا ھاڭۋاقتىدەك قاراپلا تۇرغىنىمنى يادىمغا ئالمىغانىدىم. مەن قاراڭغۇ كېچىلەردە قاراڭغۇ خىياللارغا غەرق بولۇپ تاھىرنىڭ ئۇنى ئۆلتۈمگە قىستاپ بارغانلىقىغا ئىشەنگەنىدىم. ئىككىمىزنىڭ سۈرىتى قىستۇرۇلغان مېدالىيونىنى ئۆز ئۆيۈمدە كۆرگەندىن كېيىن ھەممىنى چۈشەندىم.

لەيلى ئۆلۈپ كەتتى.

مېنىڭ روھىم ئۆلدى.

پەرىدەنىڭ قەلبى ئۆلدى.

بىر كىم مۇشۇ گەپنى دېدى يا دېمىدى، مەن مۇشۇلارنى دېدىم يا دېمىدىم، ئەمما مۇشۇنداق بىر ئاۋاز پات ـ پات كۆڭلۈمگە دەھشەت تارتىپ ئۆتىدۇ.

※ ※ ※

— ئوغلىمىز ئورۇقلاپ كېتىپ باردۇ. نېمە بولغاندۇ ئۇنىڭغا؟

— نېمە بولغانلىقىنى مەندىن سورىمايلا ئۆزۈڭ قاراپ باقمامسەن؟

— سىزگە زادى نېمە بولدى، گەپ قىلىسىلا توڭ تېگىسىز؟

— ھېچنېمە بولمىدى، ئۇششاق ئىشلار بىلەن زەنمىنى

چاچما.

— ئوغلىمىزنىڭ ئىشى ئوششاق ئىشما؟

— بىرەەم زوۋانىڭنى يىغساڭ نېمە بولا؟

مەن ئۆزۈمگە ھەيران قالدىم. ئوغلۇمنىڭ ئورۇقلاپ كەتكىنىگە دىققەت قىلىشىم، سەۋەبىنى تېپىشىم، ئۇنىڭ ھالىنىڭ ياخشىلىنىشىغا كۆڭۈل بۆلۈشۈم كېرەك ئىدى. ئىچىم پۈشۈپ سىرتقا چىقىشىمغا پەرھات ئالدىمغا لوڭكىدە چىقىپ قالدى.

— خوداغا شۈكرى، ھەر نېمە بولسا قويۇپ بېرىپتۇ سېنى.

— نېمە بولدى؟

— سېنى تۇتۇپ كېتىپتۇ، دەپ ئاڭلاپ بەكمۇ بىئارام بولدۇم.

پەرھاتنىڭ تۇمانلىنىپ تۇرىدىغان يوغان كۆزلىرى خۇنسىز كۆرۈنەتتى. مەن ھاڭۋاققىنىمچە ئۇنىڭغا قاراپ قالدىم. تۇتۇپ كېتىپتۇ، دېگەن كىچىك گەپ ئەمەس.

— كىم تۇتۇپ كېتىپتۇ؟

— ساقچىلار بولمامدۇ.

— كىمنى تۇتۇپ كېتىپتۇ؟

— سېنى تۇتۇپ كېتىپتۇ دەپ ئاڭلاپ...

مەن ئەندىشە بىلەن ئارقامغا قاراپ قويدۇم، كەينىمدىنلا چىققان ئايالىم يېقىنلا يەردە بىزگە قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ پەرھات بىلەن بۇرۇندىن خۇشى يوق ئىدى. بۇ خوتۇن كىرىپ كەتسە ياخشى بولاتتى.

— مېنى نېمىشقا تۇتىدىكەن؟

— ئاچچىقىڭدا بىرسىگە پىچاق تىقىپ قويۇپسەنغۇ...

تىترەپ كەتتىم. بىرسىگە پىچاق تىقىش دېگەن قانداق گەپ ئۇ؟ ئوخچۇپ چىققان قان، قان بىلەن بۇلغانغان پىچاق...

— نەدىكى گەپنى قىلىسەن؟ — مەن قورقۇنچ بىلەن ئارقامغا قاراپ قويدۇم. ئايالىم بىزگە جىممىدە قاراپ تۇراتتى.

— ئاچچىقلا ھاي بېرىدىغان گەپتى، پىچاق سېلىش دېگەن ئېغىر ئىش جۇمۇ... مەنمۇ بىرسىنى ئۆلتۈرىمەن، دەپ ئۆلتۈرەلمىدىم... شۇنداق قىلالىغان بولسام ساقىيىپ كېتەتتىم.

— نېمە دېدىڭ؟

بۇ يەردە نېمە گەپلەر بولۇۋاتىدۇ؟ مەن بىرسىگە پىچاق تىقىۋەتتىم، پەرھات بىرسىنى ئۆلتۈرمەكچى، سوغۇق تەرلىگەندەك بولدۇم. توخۇ بوغۇزلاپ باققىنىم ئېسىمدە يوق.

شۇ ئارىدا خوتۇنۇم يېنىمىزغا كېلىپ ئاچچىق قىلدى.

— نېمانداق تاينى يوق گەپنى قىلىسىز؟

— مەن نېمە دەپتىمەن؟

— مەن ھەممىنى ئاڭلىدىم، نېمە قاملاشمىغان گەپلەرنى قىلىپ يۈرىسىز؟

— سىز خوتۇن كىشى بولغاندىكىن ئەر كىشىنىڭ ئىشىغا ئارىلاشمىسىڭىز ياخشى بولىدۇ.

پەرھات خوتۇنۇمغا سوغۇق نەزەر سېلىپ شۇنداق دېدى.

— بۇ ئەر كىشى بولسىمۇ ئۇ مېنىڭ ئېرىم، شۇڭا ئارىلىشىمەن، ئۇنىڭ تىرىكىمۇ، ئۆلۈكىمۇ ماڭا تەۋە، ئۇقتىڭىزمۇ؟

— ھەممىسى شۇنداق دەيدىغان خەقكەن بۇ، — دەپ غودۇڭشىدى پەرھات كۆزلىرىنى قىسىپ.

خوتۇنۇمنىڭ ئاچچىق بىلەن دېگەن گېپى پەرھاتنىڭ جېنىغا تەگكەن بولسا كېرەك، ئاچچىق بىلەن ھومىيىپ قويۇپ ماڭا قارىدى. خوتۇنۇمنىڭ بىرسىگە مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىمىغانىدىم، ئۇنىڭ راستىنلا جۇدۇنى تۇتقان ئىدى. ئۇنىڭ گەپلىرى ماڭا باشقىچە ئاڭلاندى، ئۇنىڭ ئۆلۈكىمۇ، تىرىكىمۇ ماڭا تەۋە دېگىنى قانداق گەپ؟ مەن ئۇنىڭ ئادىمى ئىكەنمەن، بىز بىر ـ بىرىمىزگە تەۋە بولساق كېرەك، مەندە بۇرۇندىن ئۇ مېنىڭ خوتۇنۇم، چوققىسىدىن تاپىنىغىچە مەن ئىگە بولۇشۇم كېرەك، دەيدىغان بىر سېزىم بار ئىدى. راستىنى دېگەندە مەن

ئۇ بايا دېگەندەك پۇتۇنلەي ئۇنىڭغا تەۋە بولۇپ كەتسەم بولمايدۇ. غاندەك قىلاتتى. بۇنداق بولسا بىر يەرلىرى قاملاشمايتتى. ئۇ مېنىڭ خوتۇنۇم، مەن ئۇنىڭ ئېرى بولسامۇ، مەن ئەر تۇرۇپ ئۇنىڭ ئىلكىگە ئۆتۈپ قالسام بۇنىڭ بىر يەرلىرى تايىنسىز ئىشتەك بىلىنىپ قالدى.

— بولدى، سەن ئۆيگە كىرىپ كەت.

خوتۇنۇم پەرھاتقا سەت ئالىيىپ قويۇپ ئۆي تەرەپكە ماڭدى.

— خاپا بولمىغىن، بۇ خوتۇننىڭ ئاغزى ئىتتىك.

— خوتۇن كىشىنىڭ گېپىنى قويە، جېنىڭغا ۋاي، ئۆزىمىزنىڭ گېپىگە كېلەيلى، سەن ئەسلى شەيتاننىڭ كەينىگە كىرمىسەڭ بولاتتى.

— ئۇنداق ئىش يوق.

— بولدى، مەندىن يوشۇرما، ھەر نېمە بولسا ئۆلمەپتۇ — دە ئۇ...

پەرھات مۇشۇنداق كېتىۋەرسە نېمە بولۇپ كېتەر؟ پەرھاتنىڭ مۇشۇنداق بولۇپ قېلىشىدا خۇددى مېنىڭ سەۋەنلىكىم بارەك ئويلاپ قالاتتىم. ئۇ بارغانسېرى كەينىگە كېتىۋاتقاندەك، مەن ئۇنىڭ مۇشۇ ھالىغا سۈكۈت قىلىۋاتقاندەك قىلاتتىم. مۇشۇ سۈكۈتلىرىم يۈرىكىمگە مىخ بولۇپ سانجىلاتتى.

— كىمنى دەيسەن؟

— سەن پىچاق سالغان ئادەمنى دەيمەن.

تېنىم بايىقىدىنمۇ بەكرەك شۇركۈنۈپ كەتتى، مەن بىر-سىگە پىچاق سالىدىغان ئىشنى قىلارمەنمۇ؟ خۇدا ئۆزۈڭ ساقلاپ شۇنداق يامان ئىشتىن مېنى ساقلىغايسەن. بىرسىگە پىچاق سېلىش بەكلا قورقۇنچلۇق ئىش، ھۆددىسىدىن چىققىلىمۇ بولمايدۇ، گۇناھسىز بىرسىگە تىغ تەڭلەش... مەن قورقۇپ كەتتىم، پەرھاتنىڭ يوغان كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتكەندەك كۆ-

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يېزىقى
ئۇيغۇرچە كىتابلار يېزىقى ئىنتېرنېت تورى

رۇندى. پەرھات بايا شۇنداق يىرگىنچلىك بىر گەپنى قىلدى. «بىرسىنى ئۆلتۈرمەكچىدىم...»

ــ بايا سەن بىر گەپنى قىلدىڭ.

ــ نېمە گەپنى؟

ــ بىرسىنى ئۆلتۈرمەكچى دېگەن گەپنى...

ــ سەن بۇنى بىلمەيسەن... سەن ئۇقمايدىغان ئىشلار تولا. بۇ گەپلەرنى قويايلى، سېنىڭ بىرسىگە پىچاق سالغىنىڭ قانداق گەپ؟

پەرھاتنىڭ چىرايى بىر قىسمىلا ئىدى. ئۇنىڭ جاۋغايلىرىنىڭ تارتىشىپ كەتكەنلىكىنى، ئوڭ كۆزىنىڭ ئاستىدىكى كۆز خالتىسىنىڭ سېزىلەرلىك لىپىلدەۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

ــ مەن ھېچكىمگە پىچاق سالمىدىم، بۇنداق گەپكە ئىشەنمە.

ــ ئادەمنى بەزىدە مۇشۇنداق قارا باسىدۇ، ئېغىر بېسىق بولغىنىمىز ياخشى.

مەن تىپىرلاپ قالدىم، پەرھاتنىڭ گېپىگە ئاچچىقلىشىمىنىڭ، جىددىيلىشىشىمنىڭ ئەھمىيىتى يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە كۆڭلۈمدە بىر غەشلىك ئۆرلەپ مېنى بىزاۋىتە قىلىپ باراتتى. يوللاردىن، دەريا بويلىرىدىن، بىپايان قۇملار ئارىسىدىن، كۆۋرۈكلەردىن، ئۆگزىلەردىن ئاچچىق بوغۇناق كۆتۈرۈلگەندەك، جىمى ساپ ھاۋا بۇلغىنىپ كەتكەندەك ئويلاپ قالدىم.

ــ ئەستاغپۇرۇللا...

ــ پۇشايمان قىلما بولدى، قۇتۇلۇپ چىقىپسەنغۇ.

ــ نېمە؟

ــ ئۇنىڭ بىلەن نېمە زىددىيىتىڭ بار ئىدى؟

ــ كىم بىلەن؟

ــ سەن پىچاق سېلىۋەتكەن ئادەم بىلەن.

سوغۇق بىرنەرسە باش ئۇستۇمدىن قۇيۇلۇپ مېنى بۇلغىدى.

ۇەتكەندەك بولۇپ كەتتىم. قان دېگەن نەرسە ماڭا ناتونۇش ئىدى. مەن ئۇنىڭدىن قورقاتتىم. ئەمما، پەرھات بۇ ئىشلارنى ناھايىتى ئەستايىدىل ھەم بىپەرۋا رەۋىشتە سۆزلەۋاتاتتى.

— دېدىمغۇ مەن ھېچكىمگە پىچاق سېلىۋەتمىدىم.

— بولدى، يوشۇرما، زادى نېمە تالىشىپ قالغان بولغىدىك؟

— نېمە دەيدىغاندۇ ماۋۇ، ھېچقانداق زىددىيەت يوق، يەنە كېلىپ ھېچكىم بىلەن بىر نېمە دېيىشىپ قالغان ئىشمۇ يوق مېنىڭ...

دېيىشۋاتقان گەپلىرىمىزنى بىرسى ئاڭلاپ قالسا بولمايدىغاندەك ئەتراپقا ئەندىكىپ قاراپ قويدۇم. ئادەم ئۆلتۈرۈش بۇ دۇنيادىكى ئەڭ قاباھەتلىك ئىش. مەن شۇ ئىشنى قىلىپ سالىسام...

— دېمەيدىغان ئوخشايسەن، قۇتۇلۇپ چىققان بولساڭلا بولدى، يۈرىكىم جايىغا چۈشتى. ئەمدى قارا، بىز بۇ جاھاندا ھەر قاچان، ھەر زامان كۈتۈلمىگەن پالاكەتلەرگە يولۇقۇپ قېلىشىمىز مۇمكىن، ئويلىمىغان يەردىن يىقىلىپ چۈشمىز ياكى ئوڭدا قالىمىز دېگەندەك. مەسىلەن، مەن تۈگەشتىم... جاراھەتكە ئايلىنىپ كەتتىم، يىرگىنچلىك جاراھەتكە... قان رەڭلىك گۈل... قاندىن پۈتكەن گۈلگە ئايلاندىم... مەن شۇنداق شېئىر يازدىم... ئاندىن يىرتىۋەتتىم...

پەرھاتنىڭ كۆز چاناقلىرى ياشقا تولغاندەك قىلاتتى. مەن ياش ئارىسىدا قالدىم.

— بولدى قىلە، مەن بەك چارچاپ كەتتىم، بىردەم ئارام ئېلىۋالاي، ئەتە كۆرۈشەيلى.

ئېغىر كەيپىتە ئۆيگە ماڭدىم، ئىشىككە بېرىپ بولۇپ كەينىمگە قارىسام پەرھات جايىدا قىممىر قىلماي قاراپ تۇرۇپتۇ، كۆڭلۈم شۇنداق پاراكەندە بولۇپ كەتتى. ئۆيگىمۇ كىرگۈم كەل-

مەي ئارقامغا يېنىپ كوچىغا ماڭدىم.

شاۋقۇنلۇق دۇنيادا كۆڭلۈم يېرىم بولغان ھالدا پەرھاتنىڭ سۆزلىرىنى يادىمدىن چىقىرالمىدىم. ناۋادا ئۇنىڭ دېگىنىدەك قاتىللىققا يېقىن بىرەر جىنايەتكە چېتىلىپ قالسام مۇشۇ سان - ساناقسىز ئادەملەر ئارىسىدىن غايىب بولۇپ باشقا بىر دۇنياغا كېتىمەن. ئەمما، بۇ بازار مەندەك بىر ئادەمنىڭ بولمىغىنى بىلەن شاۋقۇنسىز، سۈرەنسىز ھالغا كېلىپ قالمايدۇ. كىشىلىك ھايات ماڭا خۇددى بىر تامچە سۇدەك ئاددىي ھەم قەدىرسىز بىلىنىپ كەتتى. مېھىر - مۇھەببەتنىڭ ئۇلۇغ بىر سېھرى يۇرەكىمگە ئېقىپ كىرسە ياخشى بولاتتى. شۇ چاغدا مەن خۇشال بولالىشىم، كۈلەلىشىم، غەمدىن، قايغۇدىن نېرى بولالىشىم مۇمكىن. ئادەملەر ئارىسىدا قىسىلىپ كېتىۋېتىپ غېرىبلىقنىڭ مېنى مەھكەم چىرماپ تۇرغانلىقىنى ھېس قىلدىم.

مەن بىرسىنىڭ مېنى مەھكەم قۇچاقلىشىنى شۇنداق ئارزۇ قىلدىم. كېتىۋېتىپ كۆزلىرىمدىن ئىككى تامچە ياش دومىلاپ چۈشتى.

بىر قارا كۆلەڭگە ئەتراپىمدا سوغۇق تىنىپ چۆرگىلەپ يۈرۈۋاتقاندەك قىلاتتى.

كۆز يېشىغا پەرۋا قىلمايدىغان يوللار بۇرۇنقىدەك ئۇيقۇچان ھالدا سوزۇلۇپ ياتاتتى.

دوقمۇشتا كامىل دوڭغاي ئۇچراپ قالدى.

ـــ بىز تۇغىشىپتۇق ئىكرام ئۇكام، ـــ دېدى كامىل دوڭغاي ئۇيقۇ باسقاندەك كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، ـــ مۇشۇنداق كېتىۋەرسەك نېمە بولۇپ كېتەرمىز؟

ـــ قانداق دەيسىز؟

ـــ ئاسىم ھاجى بىلەن ھەسەن ئاخۇنۇم ئۇرۇشۇپ بىر - بىرىنى چېقىپ يۈرگۈدەك قاراڭ. مۇشۇمۇ ئىشمۇ؟

ـــ نېمە بوپتۇ ئۇلارغا؟

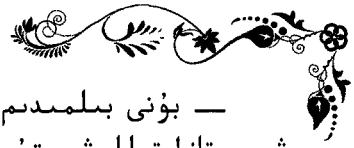

ـــ بۇنى بىلمىدىم، ھەر ئىككىسى ياقا ـ ماقىدىن ئېلىـ شىپ تازا تىللىشىپتۇ، چاۋىسىنى ئەل ـ جامائەتنىڭ ئالدىدا بىر قېتىتۇ... ھەر ئىككىسى يۇرتنىڭ كاتتا ئۆلىمالىرىدىن تۇرسا، مۇشۇنداق قىلسا قانداق بولىدۇ دەيمەن؟... چوڭلارنىڭ ھالى مۇشۇ تۇرسا، ئىزا تارتماي جېدەل قىلىشىپ، ئەمدى يەنە نېمىدە ئۇمىد قالدى؟

ـــ بۇنداق دېگىلىمۇ بولماس كامىلكا، ئىككى ئادەمنىڭ بىر نېمە دېيىشىپ قالغىنى بىلەن تۇگىشىدىغان ئىش يوق.

ـــ ئۇنداق دېمەڭ ئۇكام، ئالىم ـ ئۆلىما دېگەن باش دېگەن گەپ، باش ساراڭ بولدى، دېگەنلىك تۇگەشتى دېگەنلىك ئەمەس ـ مۇ؟

كامىل دوڭغايغا بىر نېمە دېمەكچى بولۇپ توختاپ قالدىم، راستىنى دېسەم نېمە دېيىشنى بىلەلمىدىم. ئۇ دېگەن ئىككى ئا ـ دەمنى سىرتتىن تونۇيتتىم، ئۇلارنىڭ نېمە سەۋەبتىن ئىت ـ مۇشۇك بولۇپ بوغۇشۇپ يۇرگىنىنىڭ سەۋەبىنىمۇ بىلمەيمەن. مەن كامىل دوڭغايغا ئىچ ئاغرىتىپ قاراپ قويدۇم. بۇ ئادەم نا ـ ھايىتى ئېغىر غەمدە قالغاندەك قىلاتتى.

مىڭلارچە دەردلەر قارا قۇشقاچ بولۇپ ئۇچۇشۇپ يۇرىشىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەيۋەتلىك گۈرۈلدەشلىرى، پۇرۇلداپ ھەريان ئۇچۇش ـ لىرىنى باش ئۇستىمىزدە ھېس قىلغىلى بولىدۇ. بۇ قارا قۇش ـ قاچلارنىڭ بارلىقىنى، تەھلىكە سېلىۋاتقانلىقىنى بىلسەكمۇ شۇنىڭغىلا قادىلىۋالساق بولمايدۇ.

مەن تونۇيدىغان، گەپلىرىنى ئاڭلاشقا ئامراق بىر ئادەم مۇشۇ گەپلەرنى دېگەن.

باھارنىڭ چىرايلىق كۈنلىرىنى سېغىنىپ قالدىم. شاۋقۇنسىز ئاقىدىغان دەريانىڭ شىرىلداشلىرىنى سېغىنىپ قالدىم.

باھار شامالىلىرىنىڭ ئارىسىدا ئۇمىدنىڭ كۈلكىسىنى ئاڭ ـ

لىيالايتتىم. ئۇمىد ھەر دەقىقىدە بىزنىڭ يېنىمىزدىلا بار ئىدى. بىز ئۇنى قۇچاقلىيالمايتتۇق.

※ ※ ※

دەريانىڭ شىرىلداشلىرى ئارىسىدىن لەيلىنىڭ كۈلكىسىنى سېزەلەيتتىم.

چىرايلىق كۆزلەرنىڭ تەلمۈرۈپ قاراشلىرىنى، ئەگىم قاشلارنىڭ سېھرىلىك قىمىرلاشلىرىنى ئەسلەيتتىم. «قاپقارا قوي كۆزلۈكۈم» دېگەن ناخشىنىڭ يۇرەككە ئوت سالغۇچى كۈيلىرى ئارىسىغا كىرىپ كېتەتتىم. مۇشۇ ناخشىنى ئىجاد قىلغان ئادەملەرنىڭ ئەقلىگە ھەيران ھەم مەستانە بولاتتىم.

كۈنلەر شۇنداق چىرايلىق ئىدى.

كۈنلەر شۇنداق زېرىكىشلىك ئىدى.

كۈنلەر شۇنداق ئۇزۇن ئىدى. شېرىن ئەسلىمىلەرنىڭ شېرىن يادىغا خۇمار بولۇپ تاتلىق خىياللارغا غەرق بولۇپ كېتەتتىم.

لەيلى نازۇك قوللىرى بىلەن بويۇنلىرىمنى سىلايتتى، ھايجانلىق تىنىقلىرى يۈزلىرىمگە ئۇرۇلاتتى، ئاچ نەپسىم ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئارامىلىق، قانائەت ئىزدەيتتى... كۆيدۇرگۈچى ھاياجان مېنىڭ ئالىمىمنى يالقۇنغا پۈركۈيتتى.

مەن چۆچۈپ بېشىمنى كۆتۈردۈم.

ــ سىزنى چاقىرغىلى نەۋاخ؟ ــ خوتۇنۇم كۈلگەن بىلەن كۈلمىگەنىنىڭ ئارىلىقىدىكى بىر ھالدا ماڭا قاراپ تۇراتتى.

ــ ئاڭلىماپتىمەن.

مەن خۇددى خىياللىرىمنى ئۆرتەپ، ۋۇجۇدۇمنى بىرسى بىلىپ قالغاندەك، ھەمىنى كۆرۈپ تۇرغاندەك تەمتىرەپ كەتتىم.

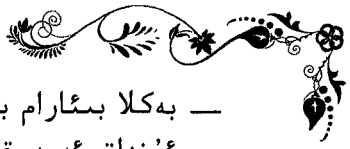

ـــ بەكلا بىئارام بولۇپ كېتىۋاتىسىز.

ـــ ئۇنداق ئەمەسقۇ؟

ئۇ قارشى تەرىپىمگە كېلىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ ماڭا دەيدىغان گېپى بارەدەك قىلاتتى، گېپى بولغاندىمۇ خېلى جىق گېپى بارەدەك قىلاتتى. ئۇنىڭ ئالدىرىمايلا، سالماق رەۋىشتە ماڭا تىكىلىپ قاراشلىرى، سۈلكەت بىلەن ئولتۇرۇشلىرىدىن مەن بىلەن دېيىشىدىغان گەپلىرىنى كۆڭلىگە پۈكۈپ يۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى.

ـــ كۆڭلىڭىز ئارامىدا ئەمەس، مەندىن يوشۇرماڭ.

قار ئېتىشىپ ئويناۋاتقان نۇرغۇن بالىلار ئارىسىدا مەنمۇ بار ئىدىم. بىرەيلەن چاققان كېلىپ بېشىمنى قايرىپلا قوينۇمغا قار پومزىكىنى سېلىۋەتتى. مەن ئەندىكىپ كەتتىم، مەن پالاكەت بالا ئىدىم. قوينۇمدىكى قارنى ئېلىۋېتىپ بولغۇچە قار ئېرىپ مۇزدەك قار سۇيى مەيدەمدىن ئېقىپ بەدەنلىرىمنى ھۆل قىلىۋەتتى.

ـــ ئىكرام توختا... ـــ مەن ئۇنى قوغلىدىم، ئەمما يېتەلمىدىم.

خوتۇنۇم كۆزۈمگە تىكىلىپ تۇراتتى.

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ـــ ھەممە ئىش ئۆزىڭىزگە ئايان، ئاشۇ سەيشەنبە كۈنىدىن باشلاپ كۈنلىرىڭىز بەك تەستە ئۆتۈۋاتىدۇ، سىزگە ئىچىم ئاغرىپ قالدى. سىزدىن ئۆتە ئۆزۈمگە ئىچىم ئاغرىپ قالدى، بىز بىر ـ بىرىمىزنى قىينىۋەرمەيلى.

ئالەم بىنا بولغاندىن بۇيانقى سان ـ سانىقسىز سەيشەنبىلەرنىڭ ئىچىدىكى بىر سەيشەنبىدە لەيلىگە شۇم تەقدىر قولىنى سوزغان، ئۇنى پۈچۈپ تاشلىغان ئىدى. ئۇ ئادەتتىكىدەك بىر كۈن ئىدى، ئادەتتىكىدەك بىر سەيشەنبە ئىدى، ئەمما شۇ كۈنى مەن پۈتۈنلەي ۋەيران بولدۇم، يەنە ھەم مەن ئۆزۈمنىڭ كىملىگىمدىن

كىمنى بىلدىم، يالغان ۋەدىلەرنى تولا بېرىدىغان، باشقىلارنى ئالداشقا قۇربى يېتىدىغان ناچار ئادەملىكىمنى تولۇق چۈشەندىم. مەن ئۆزۈمنىمۇ ئالدىغانىدىم، لەيلى بولمىسا مېنىڭ ياشىغۇم تەس، دېگەنلەرنى ئويلىغان ھەم ئۆزۈمنىڭ شۇ خىيالىمغا ئۆزۈم چىن پۈتكەنىدىم، ئەمما مەن يەنىلا ياشاۋەردىم.

ئالىم كىتاب شۇنداق دەيدۇ: بەزى ئادەملەر بۇ دۇنيادا ئۆزىنى مەڭگۈ چۈشەنمەي ئۆتۈپ كېتىدۇ.

بەزىلەر ئۆزىنى چۈشىنىپ تۇرۇپمۇ ئۆزىنىڭ ئۆزى چۈشەنگەندەك ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلماي جاھاندىن كېتىدۇ.

مەيلى ئۆزىمىزنى چۈشىنەيلى يا چۈشەنمەيلى پۈچەك ئادەم بولۇپ قېلىشقا بولمايدۇ، ئادەمدەك ئادەم بولۇشنىڭ قانچىلىك تەسلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە شۇنىڭغا ئۆزىنى ئۇرۇپ تۇرىدىغان ئادەملەر بار. قىلىۋاتقان ئىشىنىڭ ئادەمنىڭكىگە ئوخشىمىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە شۇ يولدا مېڭىۋېرىدىغان ئادەملەر بار. بۇنداقلارنىڭ ئادەم بولۇپ تۇغۇلۇپ قالغىنىنىڭ ئۆزىلا بىر خاتالىق.

ئالىم كىتاب مۇشۇنداق دېگەنده مەست ئەمەس ئىدى.

مەن خوتۇنۇمغا تىك قاراشقا جۈرئەت قىلالماي غودۇڭشىدىم:

— نېمە دېمەكچى سەن؟

— ئۇ ھەقىقەتەن مېھرى ئىسسىق، چىرايلىق قىزكەن. ئەمما، ئۆمرى قىسقا بولۇپ قالدى، تەقدىر شۇ، ھەممىسى ئۆزىدىن كەتتى...

مەن ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالماي تۇرۇپلا قالدىم. قانداقتۇر بىر نەرسە ماڭا قاراپ كېلىۋاتاتتى، بۇ نەرسە سوغۇق، يىرىك، قارا ھەم بەتبۇي ئىدى. بۇ نەرسە مېنىڭ يۈرىكىمنى ئوراپ تۇرغان نەرسىنى يىرتىپ، سۆكۈپ تاشلايدىغاندەك قىلاتتى. ھەممە ئىش، مەن يوشۇرغان جىمى ئىش ئۇنىڭغا ئايان

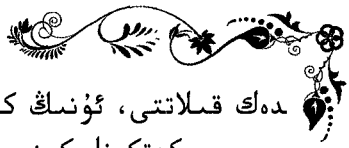

دەك قىلاتتى، ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ شۇ تاپتا غەزەپ بىلەن چەكـ
چىيىپ كەتكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلدىم. ئەمما، مەن ئۇنىڭغا
قارىغان شۇ دەمدە خاتالاشقانلىقىمنى بىلدىم، ئۇ ناھايىتى خاـ
تىرجەم، ناھايىتى ئېغىر بېسىق ھەم تەمكىن ئىدى. چىرايىددـ
مۇ ھېچقانداق ئۆزگىرىش يوق. مەن تەمتىرەپ كەتتىم، ئۇ ئەسـ
لى ئېتىلىپ كېلىپ ياقامدىن ئالغان بولسا توغرا بولاتتى، ئازاـ
دىلىشىپ قالاتتىم. ئۇنىڭ بۇنداق پەرۋاسىز ھەم بىمالال تۇرقى
مېنى بەكلا بىئارام قىلىپ ئىچىمنى سىقىۋەتتى.

ـــ سەن زادى نېمىلەرنى دەۋاتىسەن؟

ئۆزۈمنىڭ ئاۋازىنى ئۆزۈم ئاڭلىيالمىغىلى تاسلا قالدىم.

ـــ لەيلى، ئۆزىمۇ، ئىسمىمۇ چىرايلىق قىزكەن، ئۇ ھەرـ
قانداق ئەر ياخشى كۆرۈپ قالغۇدەك قىزكەن، ئۇنىڭغا سىزنىڭلا
ئەمەس مېنىڭمۇ ئىچىم كۆيدى. بەكلا ئىچىم ئاغرىدى.

ئۇنىڭ ئاۋازىدىكى غەمكىنلىك، ئۇھ تارتىشلىرىنى سەزـ
دىم.

ئۇنىڭ كۆڭلى بىئارامليقتىن پارچىلىنىپ كېتىۋاتسا كېـ
رەك.

مەن قورقۇپ كەتتىم. خوتۇنۇمنىڭ ئاغزىدىن لەيلىنىڭ
گېپىي چىقىۋاتاتتى. مەن ھاياتىمغا ئوخشاشلا مۇھىم بىلگەن
لەيلى ھەققىدىكى گەپ خوتۇنۇمنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتاتتى.

ئۆينىڭ تۆت تېمى بارا ـ بارا تارىيىپ مېنى قىسىشقا باشـ
لىدى. ھۇۋقۇش سايرىغان سەھەر، قاغا قاقىلدىغان كېچە، سېـ
غىزخان قونغان تېرەك، سۇيى قۇرۇپ تاشلىنىپ قالغان كونا
تۇگمەن... مۇشۇنداق نەرسىلەر كالامغا كىرىپ كەلدى. كۆز
ئالدىمدىكى خوتۇنۇم گاھ پەيدا بولۇپ گاھ يوقاپ كېتەتتى. پـ
يالىدىكى چايغا شۇنچە قول ئۇزىتىمۇ ئۇنى قولۇمغا ئالالمـ
دىم، گاللىرىم قۇرۇپ كەتتى. پىشانەمدىن قۇيۇلغان تەرلەر غوـ
لۇمدىن شۇرۇلداپ ئاقاتتى، كۆزلىرىم ئېچىشىپ كەتتى. مەن

بارلىق ئادەملەرگە ئوخشاش يالغان ئېيتتىم، يالغان ئېيتىشىم كېرەك، يالغانسىز بۇ دۇنيانى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ، يالغانمۇ يەنە بىر خىل راست گەپ بولۇشى مۇمكىن.

مەن ئۆزۈمنى مۇشۇنداق ئالدايمەن.

ئالىم كىتاب شۇنداق دېگەن: ئادەملەرنىڭ ئۆزىنى ئالدىشى ئۆزلىرى ئۈچۈن ھاۋادەك زۆرۈر، بولمىسا ئۆمۈر قىسقىراپ كېتىدۇ، سەت ئادەمنىمۇ ئۆزىگە چىرايلىق كۆرۈنىدۇ، ئۇ بۇنىڭدىن تەسەللى تاپىدۇ، توكۇرمۇ ئۆزىنىڭ مۇشۇ مېڭىشىنىڭ باشقىلار-دىن تۈزۈك ئىكەنلىكىنى ئويلاپ كۆڭلىگە تەسكىن تاپىدۇ، جاھان مۇشۇ. باشقىلارنىمۇ گوللاپ تۇرىمىز، ئۆزىمىزنىمۇ گوللاپ تۇرىمىز، شۇنداق قىلىپ خۇش بولۇپ قالىمىز، خاتىرجەم بولۇپ قالىمىز، ھەممىسى يالغان بىلەن پۈتىدۇ.

— گېپىڭنى چۈشەنمىدىم، نېمىلەرنى دەۋاتىسەن زادى؟

— بۇنى چۈشەنمىسىڭىز قانداق بولىدۇ؟ — خوتۇنۇمنىڭ ئاۋازى شۇنداق تەبىئىي، شۇنداق زىل ئىدى، — مەن لەيلى بىلەن كۆرۈشكەن...

— نېمە دېدىڭ؟

ھاڭۋاقتىن ئادەملەردەك ئاغزىمنى ئېچىپ قاراپ قالدىم. ھېچنېمىنى ئاڭلىيالمايدىغاندەك، ھېچنېمىنى كۆرەلمەيدىغاندەك قىلاتتىم. ئەمما، يەنىلا ئاڭلاپ، كۆرۈپ تۇردۇم. ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىم، ناھايىتى روشەن، ناھايىتى ئېنىق ئاڭلىدىم.

— ئۇنىڭ بىلەن ئىككى قېتىم كۆرۈشكەن، ئۇنىڭغا زەھەرنى مەن بەرگەن.

— نېمە؟

— شۇنداق، بىز دەسلەپ بىر كەچلىكى كۆرۈشتۇق، شۇ چاغدا سىلەر دەريا بويىدىن بىللە قايتىپ خوشلاشقاندىن كېيىن مەن ئۇنىڭ ئۆيىگە ھېرىپ چاقىرىپ چىققان.

ئۇنىڭ ئاۋازى مۇزدەك سېزىم بىلەن ئۆينى ئايلىنىپ يۈ-

رەتتى.

ئۇنىڭ ئاۋازى ئوت بولۇپ كۆڭلۈمدە دومىلاپ يۈرەتتى.

ئۇنىڭ ئاۋازى يىگىنە بولۇپ ئۆيدە شۇڭۇلداپ ئۇچۇپ يۈرەتتى. چاشقانلار باسماققا چۈشۈپ قالىدۇ، توشقان قىسماققا چۈشىدۇ. شۇ كىچىككىنە جانلارنىڭ قىيامىتى شۇ قەدەر ئازابلىق.

ــ ئىككىنچى قېتىم بىر شەنبە كۈنى كۆرۈشكەن.

مەن ھاڭۇېقىپ قاراپ قالدىم. كىيىملىرىم ئۈستۈمدىن بىر - بىرلەپ يېشىلىپ سىيرىلىپ چۈشۈپ كېتىۋاتقانىدەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدىم. كاللامغا غەزەپكىمۇ، ئەلەمگىمۇ ياكى بىچارىلىككىمۇ ئوخشىمايدىغان بىر تۇيغۇ شۇنىرغاندەك سوغۇق سېزىم بىلەن غۇيۇلداپ ئېقىپ كىرىشكە باشلىدى. مەن جۈدۈدا قالغاندەك قىلاتتىم.

ــ ئالدىرىماڭ، ھەممىنى دەپ بېرىمەن... ئەگەر ئۇ توي قىلمىغان بولسا، يا بولمىسا ئۇ كېيىن ئۆلۈۋالمىغان بولسا مەن ئۆلۈۋالاتتىم.

ــ نېمە دەۋاتىسەن؟

پەردىنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قاردىم. ئۇ گىرىمنى قاملاشتۇرۇپ قىلغاندى، شۇنداق چىرايلىق ياسىنىۋاپتۇ، ئەتىگەندىن ئۇنىڭ بۇ تۇرقىغا دىققەت قىلمىغانىدىم. مەن بۇ ئايالغا تىكىلىپ قاراپ باقمىغىلى، ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ ئۇنىڭ چىرايىدىن، ئۇنىڭ كۆلكىسىدىن، ئۇنىڭ مېھرىدىن، ئۇنىڭ تۇيغۇسىدىن بەھر ئالمىغىلى بەك ئۇزاق بولۇپ كەتكەندى.

ــ سىز مېنى ئۇنتۇپ كەتتىڭىز.

مەن گەپ قىلمىدىم.

ــ ئەسلىي ئۇنداق قىلمىسىڭىز بولاتتى.

مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم.

ــ ھەممىنى مەن قىلغان، ئۇنى توي قىلىشقا قىستىغانىمۇ، زەھەر ئىچىۋېلىشقا دەۋەت قىلغانمۇ مەن. مەن مۇشۇنداق

قىلمىسام بولمايتتى، مۇشۇلارنى قىلدۇرغان، قىلىشقا مەجبۇر-لىغان ئادەم سىز.

كاللامغا بىرمۇنچە قىزىل ئوتلار كىرىۋېلىپ كۆڭلۈمنى، روھىمنى كۆيدۈرۈپ پىرقىراپ ئايلىنىشقا باشلىدى. غايەت زور چۈشەن گىزىلداپ ھەممە نەرسەمنى تالاپ يېيىشكە باشلىغانىدى. چۈشەن يىرگىنىچلىك نەرسە، ئۇنىڭغا يەم بولۇپ كەتسەم بولـ-مايتتى.

مەن شۇنداق تەسەۋۋۇر قىلدىم. خوتۇنۇمنىڭ دېگەنلىرىدىن ئىشلارنىڭ مۇشۇنداق بولغانلىقىنى ئويلاپ يەتتىم.

ـــ سىز بىلەن كۆرۈشەي دېگەن.

بىر ئايال كوچىدىلا لەيلىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى. نازۇك قىز تەمتىرەپ، ھودۇقۇپ مەڭدەپ قالدى. ئۇنىڭ كۆڭلى شۇ ھالدا بىر شۇملۇقنى، بىر پالاكەتچىلىكنى ھېس قىلغان بولۇ-شى مۇمكىن.

ـــ مەن بىلەن، نېمىشقا؟

ئالدىدىكى ئايالنىڭ قىياپىتى باشقىچە ئىدى. چىرايىدىكى كۆلكە ئارىسىدىكى سۆرۈنلۈك ناھايىتى قاتتىق ھەم دەرەپشىدەك سانجىلىشقا تەييار تۇراتتى. لەيلىنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى، لەۋلىرىدىكى، كۆزلىرىدىكى تەبەسسۇم ئۆچتى، نازۇك ۋۇجۇدى توڭلىغاندەك بولدى. سوغۇق بىرنەرسە يۈرىكىگە تېگىپ ئۆتۈپ كەتتى.

ـــ مېنى تونۇمىسىز؟

ـــ ياق.

ـــ مېنى تونۇمىسىڭىز قانداق بولدۇ؟ مەن پەرھاتنىڭ ئا-يالى.

لەيلى قورقۇنچ بىلەن ئايالنىڭ چىرايىغا قارىدى. ئايالنىڭ چىرايىدىن كۆلكە كەتمەيتتى، بۇ كۆلكە شۇرمەلدەك سوغۇق ھەم ئېغىر ئىدى. كۆزلىرى شۇنداق خاتىرجەم ئىدى. ئايالنىڭ

كۆز ئالدىدىكى بەكمۇ چىرايلىق قىز تەمتىرەپ تۇراتتى، ھودۇ-قۇپ تۇراتتى، قورقۇپ تۇراتتى. قىز بەكلا سۆيۈملۈك ئىدى. ئا-يالنىڭ نەزىرىدە مۇشۇنداق مەسۇم، مۇشۇنداق نازۇك، مۇشۇنداق ئوماق بىر قىز، مۇشۇنداق سەبىي، مۇشۇنداق شېرىن چىراي بىر قىز بىر دۇنيانى ۋەيران قىلغانىدى.

بۇ دۇنيا بىر ئايالنىڭ قەلبى ئىدى. ئايال شۇنداق ئويلايتى: ئۇ مېنىڭ بەختىم ئىدى، مېنىڭ دۇنيايىم ئىدى، مېنىڭ جېنىم ئىدى، مېنىڭ ھەممە نەرسەم ئىدى، ئۇ مېنىڭ غۇرۇرۇم ئىدى. ئۇنى باشقىلار مەندىن تارتىۋالسا بولمايتتى. ئۇ باشقىلار-نىڭ بولۇپ كەتسە بولمايتتى، ئۇ بولمىسا مەن ھەممە نەرسەمدىن ئايرىلىپ قالاتتىم، ئۇ مېنىڭ جاھانىم ئىدى، مەن ياشايدىغان ئۆي شۇ ئىدى، مەن ئىچىدىغان سۇ شۇ ئىدى، مەن نەپەسلىنىدىغان ھاۋامۇ شۇ ئىدى.

ئۇنى بىرسى تارتىۋالىدى، تارتىۋالماقچى بولدى، تارتىپ كېتىۋاتىدۇ.

— مېنىڭ بىر خىيالىم بار، شۇنى سىزگە دەيمىكىن دەيمەن.

— دە... دەڭ... — قىز گاڭگىراپ، تېخىرقاپ يارنىڭ لەۋىگە كېلىپ قالغاندەك ئەندىكىپ تۇراتتى.

— مەن ئۆلۈۋالايمىكىن دەيمەن.

ئايالنىڭ ئاۋازى تىترەيتتى. تېرەكلىك كوچىدا ھېچكىم يوق، پەقەت ئىككىيلەنلا بار ئىدى. قىز قورقۇپ كەتتى، تۇگۇ-لۇپ قالدى. ئۇنىڭ چەكچەيگەن كۆزلىرى تېخىمۇ چىرايلىق بو-لۇپ كەتتى. كۆتۈرۈلگەن ئەگىم قاشلىرى...

— نېمىشقا؟... — نازۇك بىر ئاۋاز يەرنىڭ تېگىدىن ئاڭلاندى.

— مەن ئېرىمنى تارتتۇرۇپ قويدۇم، ئۇنىڭسىز ياشىسام بولمايدۇ.

تېرەكلىك يولنىڭ بويىدىكى ئېرىقتىن پاقىلارنىڭ كۇر-
كىرىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى. ئۇلارنىڭ نەدىلىكىنى، قايسى كا-
مارغا كىرىۋالغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. ئەمما، ئۇلارنىڭ
ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. شۇنداق يېقىن يەردىن شۇنداق ئېنىق
ئاڭلىناتتى. لەيلى پاقىلارنىڭ كۇركىراشلىرىنى ئاڭلىمىغان بولۇ-
شى مۇمكىن. خېلى ئۇزۇندىن كېيىن لەيلىنىڭ ئېغىر ئۇھ تارتقا-
نى ئاڭلاندى. ئۇنىڭ ئۇھ تارتىشلىرى ئايالغا پەقەت ياقمىدى.

— مېنى نېمە قىل دەيسىز؟

— سىز نېمە قىلسىڭىز بولار؟

ئىككىيلەن قورقۇپ جىممىدە تۇرۇشقان تېرەكلەرنىڭ ئۇ-
زۇن سايىلىرى ئارىسىدا خۇددى بىر جۇپ سايىدەك تۇرۇشاتتى.

— ئۆلۈۋالمەن دېمەڭ... مەن ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كېتەي،
ئۇنداق قىلماڭ.

— ياق، مەن چوقۇم زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالمەن. مانا مۇشۇ
زەھەرنى ئىچىمەن. مۇشۇ يەردىلا ئىچسەممۇ بولىدۇ.

قىز تۇگۇلۇپ قولى بىلەن ئاغزىنى تۇتۇۋالدى. چىرايى تا-
تىرىپ كەتتى. ئايالنىڭ چىرايىدا بىر چىرايلىق تەبەسسۇم ئوي-
نايتتى.

— دېدىمغۇ، ئۇنداق قىلماڭ، مېنى قورقۇتماڭ، سىزدىن
ئۆتۈنەي، كەچۈرۈم سورايمەن، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كېتەي... مەن
توغرا قىلمىدىم... ئەسلىي ئۇنداق قىلمىسام بولاتتى...

قورقۇپ كەتكەن بىر يۇرەك جايىدىن قوزغىلىپ كېتەي دەپ
قالغانىدى. كىشىنىڭ بېشىغا كېلىدىغان قىسمەتلەرنىڭ سانى
يوق. توساتتىن كۆتۈرۈلگەن بوراندا قالساق، ئويلىمىغان يەردىن
يولىمىزغا تىكەن پەيدا بولسا بىز بىلمەي ئۇنىڭغا دەسسۈپ قالساق
ماڭمىقىمىز تەس بولۇپ قالىدۇ.

— سىز ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كەتسىڭىزمۇ ئۇ سىزدىن ئاي-
رىلالمايدۇ. شۇڭا مەن ئۆلۈۋالمەن.

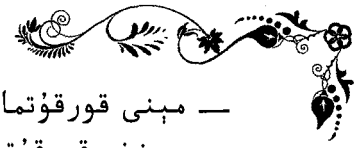

— مېنى قورقۇتماڭ.

— سىزنى قورقۇتمىدىم، قورقۇتۇپ نېمە قىلىمەن؟

ناھايىتى بۇرۇنقى زامانىدىكى ئادەملەر مېھنەت قىلىپ بىنا قىلغان ئۆيلەر بولىدۇ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ ئۆيلەر تاشلىنىپ قالىدۇ، تاملىرىنىڭ يېرىمى ئۆرۈلۈپ چۈشىدۇ، ساق قالغان تاملىرىنى قۇشقاچلار تېشىپ ئۇۋا ياسايدۇ، كامارلىرىنى ھۇۋقۇش، قۇزغۇنلار ئۇۋا قىلىۋالىدۇ، ھەرىلەر سانسىز تۆشۈكلەرنى ئېچىپ ئۇۋىلايدۇ. بۇنداق ئۆيلەرگە توساتتىن يولۇقۇپ قالساق ئۇ يەرلەردىن سانسىز ھەرىلەر غوڭۇلداپ ئۇچۇشۇپ چىقىدۇ، ھۇۋقۇش قۇزغۇنلار پالاقلاپ پەيدا بولىدۇ، بىز قورقۇپ كېتىمىز، خۇددى بۇ ئۆيلەردىن ھۇۋقۇش، قۇزغۇن، سېرىق ھەرىدىنمۇ يامان، ئۇلاردىنمۇ قورقۇنچلۇق نەرسىلەر ئېتىلىپ چىقىدىغاندەك.

— سىز بولمىسىڭىز پەرھات قانداق قىلىدۇ؟

— پەرھات دەك... خۇددى ئۆزىڭىزنىڭ ئېرىدەكلا دەپ كەتكىزغۇ پەرھات دەپ... يەنە ئۇنىڭ غېمىنى يەۋاتىسىز... ئىككىلارغا ئامال يوقكەن، مەن خورلىنىپ ياشىغاندىن ئۆلۈپ تۇرگىنىمەن، سىزگە ئۆلۈپ بېرىمەن.

— سىزدىن ئۆتۈنەي... نېمە قىل دېسىڭىز قىلاي، مېنى قورقۇتماڭ...

قىز مىشىلداپ يىغلىدى. كۆزلىرىدىن ئاققان ياشلار ئايالغا زەھەر بولۇپ كۆرۈندى. ئايالنىڭ ۋۇجۇدى ئۇنىڭ يىغىسى بىلەن تەڭ ئوتتا كۆيۈشكە باشلىدى. بۇ ئوت ئۇلۇغ ئەمەس ئىدى. ئەمما، جاننى شۇنداق قاقشىتىپ، شۇنداق قىيناپ ئۆتەتتى. قىزنىڭ كۆز يېشى، قىزنىڭ يىغىسى بۇ ئوتنى بارغانسېرى ئۇلغايتىپ باراتتى. قىزنىڭ يىغىسى ئايالغا ئۆزى ئۇچۇن ئەمەس پەرھات ئۇچۇندەكلا تۇيۇلۇپ كەتتى.

— نېمە قىل دېسەم قىلامسىز؟

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— ھەئە.

— ئەمسە توي قىلىڭ...

— نېمە؟

— شۇنداق، توي قىلىڭ، شۇنداق قىلسىڭىز پەرھات سىز- دىن ئۈمىد ئۈزىدۇ.

— مەن...

— ھېلىقى تاھىر دېگەن بالا بىلەن توي قىلىڭ، ئۇ ياخشى بالىكەن...

— سىز ئۇنى نەدىن بىلىسىز؟

— مەن بىلىمەن، مەن بىر يىلدىن بېرى سىزنىڭ ھەممە ئىشلىرىڭىزنى بىلىمەن، پەرھات بىلەن نەگە بارغىنىڭىز، نەدە تۇرغىنىڭىز، قەيەرلەردە نېمە ئىشلارنى قىلغىنىڭلارنى بىلە- مەن... ئايال كىشى بولماق نېمانچە تەس، سىزمۇ ئۆزىڭىز ياخ- شى كۆرگەن بىرسىگە تەگسىڭىز ئاندىن ھەممىنى بىلىسىز. مەن ئىشپىيونەدەك ئارقاڭلاردىن يۈردۈم... ھەممە ئىشلىرىڭلارنى كۆردۈم، چىدىدىم... ئايالنىڭ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چىرايى شۇ پېتى ئىدى، تارىلاپ تۆكۈلگەن ياشلىرى چىرايلىق مەڭزىنى بويلاپ تۆكۈلەتتى. كۆز ياشلىرى كۈلۈمسىرەشلىرى بىلەن ئارە- لىشىپ كېتەتتى.

— بولىدۇ، مەن دېگىنىڭىزدەك قىلاي، ئەمما ئۆلۈۋېلىش- نىڭ گېپىنى قىلماڭ.

— ئەمما مەن بۇ زەھەرنى يېنىمدىن ئايرىمايمەن، ئەگەر مۇشۇ بىر ئاي ئىچىدە توي قىلمىسىڭىز ياكى پەرھات بىلەن يە- نە كۆرۈشسىڭىز ئۆلۈۋالىمەن، ئۇۋالىم سىزگە بولىدۇ، قاتىل بولىسىز.

ئېگىز سۇۋادان تېرەكلەر جىممىدە تۇرىشاتتى. كۈمۈش رەڭ ياپراقلار شۇرلىشاتتى. تېرەكلەر قورقۇپ كەتكەنىدى؟ تېرەكلەرنىڭ جېنى سىقىلىپ كەتكەنىدى.

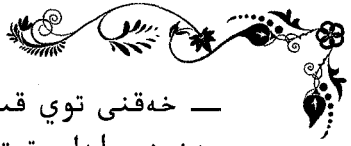

ـــ خەقنى توي قىلىشقا زورلاپ... شۇمۇ ئىشمۇ؟

مەن دىرىلداپ تىترەپ كەتتىم، قورقۇۋاتامدىم ياكى غەزەپ-لىنىۋاتامدىم، بىلمىدىم.

ـــ ئەمىسە قانداق قىلسام بولاتتى؟ ئاشۇ پاسكىنا ئىشلەر-ىڭلارغا گەپ قىلماي سۈكۈت قىلسام، يول قويسام بولامتى؟

پاسكىنا ئىشلىرىڭلار؟ مېڭەمدىن بىر قىزىل ئۇچقۇن پىلا-دىرلاپ چىقىپ ھەريان ئۇچۇشقا باشلىدى. لەيلى بىلەن بولغان ئىشلىرىمىز پاسكىنا ئىشلارمۇ؟

ـــ مېنى نېمە دېسەڭ مەيلى، ئەمما لەيلىگە ھاقارەت كەل-تۈرمە.

خوتۇنۇمنىڭ چىرايىدىكى سوغۇق كۈلۈمسىرەش شۇ پېتى تۇراتتى. كۆزلىرىدىن مىڭلاپ يىگىنلەر ئۇچۇپ چىقاتتى.

لەيلىنىڭ كۆزلىرىدىن تارىلاپ ياش تۆككىنىچە توي قە-لىدىغانلىقىنى دېگەن ھالىتى ھېلىھەم يادىمدا. ئۇ يارىلانغان كىيىك بالىسىدەك تىترەيتتى. مەن ھاڭۇېقىپ قاراپ تۇراتتىم، ئۆزۈمنىڭ شۇ چاغدا ھاڭۇېقىپ قاراپ تۇرغانلىقىمنى، پۈتۈن سۈرۈك بىر ئەركەك تۇرۇپ سۈكۈت قىلغانلىرىمنى مەڭگۈ كە-چۈرمەسلىكىم مۇمكىن...

ـــ سەن بايا ئۇنىڭغا زەھەرنى مەن بەرگەن دېدىڭ...

ـــ شۇنداق، ئۇ كېيىنكى گەپلەر... لەيلى مەن بەرگەن زە-ھەرنى ئىچىپ ئۆلۈپ كەتتى... مېنىڭمۇ بەكلا ئىچىم ئاغرىدى، بىر نازۇك، يۇمران قىز ئىدى. يۈرىكىم ئېچىشتى، ئەمما مۇ-شۇنداق بولمىسا بولمايتتى.

ئايالىمنىڭ ئاۋازى يىراق بىر يەرلەردىن، قورقۇنچلۇق قۇملارنىڭ كەينىدىن، تاشلاندۇق ئۆيدىكى يىلاننىڭ ئۇۋىسىدىن چىقىۋاتقاندەك ئاڭلىناتتى.

ـــ ئىككىڭلار قاچانغىچە مۇشۇنداق سۆرىشىپ يۈرمەكچى سىڭلىم؟

بىر ئايالنىڭ كۆزلىرىدىكى تەبەسسۇم لەيلىنىڭ يۈرىكىگە پىچاق سانجىغاندەك تەسىر قىلدى. ئۇ توڭغۇلۇپ قالدى، نازۇك ۋۇجۇدى تىترەپ كەتتى.

— مەن...

— سىز ئەرگە تېگىپمۇ يەنە نېمىشقا ئۇنىڭدىن مېھرىڭىز-نى ئۈزەلمەيدىغانسىز؟

— مەن ئەيىبلىك.

— مەن ئەيىبلىك دېسىڭىزلا بولامدۇ؟

— مەن ئەيىبلىك.

— ئەمدى قانداق قىلاي دەيسىز؟

ئايالنىڭ كۆزلىرىدىكى، زىناقلىرى روشەن كۆرۈنۈپ تۇر-غان چىرايىدىكى كۈلۈمسىرەش شۇنداق سوغۇق ئىدى.

— بىلمەيمەن... مەن ياق... — لەيلى تەمتىرەپ نېمە دې-يىشىنى بىلەلمەي قالدى.

— سىلەرگە ئامال يوقكەن، مەن ئۆلۈۋېلىش نىيىتىگە كې-لىپ بولدۇم، ئۆتكەندە سىز كۆرگەن زەھەر هازىرمۇ يېنىمدا بار، مانا قاراڭ، مەن مۇشۇ زەھەرنى ئىچىپ ئۆلۈۋالمەن، مې-نىڭ ئۆلۈمۈمگە سىز سەۋەبكار، سىز قاتىل، سىز جىنايەتچى، مەندەك بىگۇناھ ئايالنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەب بولىدىڭىز.

— چوقۇم شۇنداق قىلامسىز؟

— چوقۇم شۇنداق قىلىمەن.

— نىيىتىڭىزدىن يانسىڭىز بولامدۇ؟

— ياق، ئەمدى باشقا يول قالمىدى. مەن ئالدىنقى قېتىم سىزگە ھەممىنى دېگەن، ئەمما سىز ئېرىڭىز بار تۇرۇپمۇ يەنە پەرھات بىلەن ئالاقىڭىزنى ئۈزمىدىڭىز، مەن ئەمدى ئۇمىد ئۈز-دۇم، ئۆلۈۋالمەن. بۇنىڭ ھەممىسىگە سىز جاۋابكار.

لەيلىنىڭ چىرايىدىكى قورقۇنچىنىڭ ئورنىنى بىر تۇرلۇك جىددىيلىك ئىگىلىدى. ئۇ قانداقتۇر بىر ئىشنى قىلىشقا تەييار

بولغاندەك، چوقۇم شۇنداق قىلىدىغاندەك بىر قىياپەتتە سوردى:

— باشقا يول يوقمۇ؟

— يوق.

— بار.

— نېمە؟

— مەن ئۆلۈۋالسام بولىدۇ.

ئايال چۆچۈپ كەتتى. ئەمما، ناھايىتى تېزلا ئۆزىنى رۇسلىۋالدى.

— مەيلى قانداقلا بولسۇن ئىككىمىزدىن بىرسىمىز چوقۇم ئۆلمىسەك بولمايدۇ.

ئايالنىڭ سوغۇق ئاۋازى ناھايىتى تەمكىن ئىدى. ئۇنىڭ ئاۋازىدىن جاھىلانە قەتئىيەتنىڭ تەھلىكىسى چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئەسەبىيلىكنىڭ، تەلۋىلىكنىڭ يېشىل، قاتتىق نۇرلىرى يېلىنجاپ تۇراتتى.

— راست گەپنى دەي، نېمە دېسىڭىز مەيلى، مەن پۇشايمان قىلمايمەن، پەرھاتتىن ئايرىلالمايمەن، ئۇنىڭغا ئېرىشەلمەيمەن. پەرھاتتىن باشقا تارتىشقۇدەك ئادىمىمۇ قالمىدى. زەھەرنى ماڭا بېرىڭ.

— ئەگەر ئۇچ كۈنگىچە سىز ئىچمىسىڭىز مەن ئىچمەن، مەندە يەنە بىرى بار. سىز پەرھاتتىن ئايرىلالمايمەن دېدىڭىز، ئەمما مەنمۇ پەرھاتتىن ئايرىلالمايمەن. باشقا يول قالماپتۇ، ئۇچ كۈنگىچە سىزنى ساقلايمەن. ئۇچ كۈنگىچە سىز ئىچمىسىڭىز مەن ئىچمەن.

— ئۇنداق قىلالمايسىز.

— ھازىرلا ئىچىپ بېرەي... يېنىڭىزدىلا ئۆلۈپ بەرسەمۇ بولىدۇ.

لەيلى كۈلۈپ كەتتى، ئۇ ئايالنىڭ قولىدىكى قۇتىنى

ئالدى.

.....

— سەن جىنايەت ئۆتكۈزۈپسەن. ئۇنى ئىككى قېتىم ئۆلتۈرۈپسەن.

— بۇنى بىلمەن.

— نېمىشقا مۇشۇنداق قىلىسەن؟ ئۇ تېخى كىچىكلا قىز تۇرسا؟

— نېمىشقا مۇشۇنداق قىلمايمەن؟

— مەن چۈشەنمىدىم.

— سىز چۈشەنمەيسىز. ناۋادا مەن بىرەرسى بىلەن سىز قىلغاندەك ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەن بولسام ئاندىن چۈشىنەتتىڭىز.

— ئاغزىڭنى يۇم. ھەددىڭ ئەمەس...

— ئەمما، مەن ئۇنداق قىلمايمەن. بۇ قېتىم لەيلى ئۆلمىگەن بولسا مەن ھەممىگە تەييارلىق قىلىپ قويغان.

— نېمىگە؟

— ئۆلۈۋېلىشقا.

ئۇ ناھايىتى خىرامان شۇنداق دەۋاتاتتى. گېپىنى تۈگىتىپ بىردەمدىن كېيىن ئۇھ تارتىپ جىم بولۇپ قالدى.

— ھەممە گۇناھ مەندە، ئۇنى بۇ يولغا سۆرەپ ئەكىرگەن مەن، ئەسلىي زەھەرنى ماڭا بېرىشىڭ كېرەك ئىدى.

خوتۇنۇم گەپ قىلمىدى. مەن ئۇنىڭ چىرايىغا قارىماي تۇرۇپ:

— ئۇ ماكانسىز بولۇپ قالغانىدى. ئۇ ئۆلۈپ كېتىشتىن بۇرۇن ئۆگەي ئانىسى ئۇنى قوغلاپ چىقارغان، ئۇنىڭدىن بۇرۇن ئېرى ئۆيىدىن ھەيدەپ چىقاردى.

— مەن ئۇنىڭ ئېرىگە ھەممىنى دېگەن.

مەن ئۇھ تارتتىم. ھاياتىم مۇشۇ ئۇھ تارتىشلىرىم ئىچىگە

غەرق بولۇپ كەتتى.

— سېنى كەچۈرمەيمەن... سەنمۇ مېنى كەچۈرمەيسەن...

— توغرا دېدىڭىز... شۇڭا مەن كېتىمەن، ئەمدى بىر - بىرىمىزنى قىينىمايلى.

ھەر ئىككىمىز جىم بولۇپ قالدۇق. مەن شۇ چاغدىلا خوتۇنۇم مېنى كۆڭلىدە مەسخىرە قىلىۋاتىدۇ، دەپ ئويلىدىم. بەزى ئاياللار مېنى مەسخىرە قىلىشى مۇمكىن: ئۇ بىر قىزنىڭ كەينىگە كىرىۋېلىپ، ئۇنىڭ بارلىقىغا ئېرىشتى. ئاشۇ مەسۇم قىز تالادا قالغاندا ئۇنى پاناھىغا ئالالمىدى، ئۇنى ئادەم دېگىلى بولمىغۇدەك.

مەن خوتۇنۇمنىڭ مۇشۇنداق ئويلاپ قېلىشىدىن بەكلا قورقتۇم. ئۇ شۇنداق ئويلاپ قالسا مەن نومۇستىن يەرگە كىرىپ كېتىمەن.

— ئەمما، تۇنۇگۈن بىر كىنونى كۆرۈپ تۇيۇقسىز بەكلا تەلۈلۈك قىلغىنىمنى بىلدىم. لەيلىمۇ، مەنمۇ، سىزمۇ... ھەممىمىز ئەخمەقلەركەنمىز. ياشىغۇم كەلمەيدىغان بولۇپ قالدى.

— قايسى كىنو ئۇ؟

— قايسى كىنو بولۇشى مۇھىم ئەمەس، بۇ كىنونىڭ تەسىرىدىن بولغان ئىش ئەمەس... مەن كېچىچە كىرپىك قاقمىدىم.

— نېمىشقا؟

— بىلمەيمەن، قىلغۇلۇقنى قىلدىم، مەقسىتىمگىمۇ يەتتىم، ئەمما روھىم چىقىپ كەتكەندەك بولۇپ قالدىم.

— بۇ بىر جىنايەت.

مەن نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي ئولتۇرغان ئورنۇمدىن تۇرۇپ يەنە جايىمغا ئولتۇردۇم. ئىكرام يا بولمىسا ئالىم كىتابنىڭ يېنىمغا كىرىشىنى شۇنداق ئارزۇ قىلىپ كەتتىم.

— ناۋادا ساقچىلار مېنى ئىزدەپ كېلىپ قالسا خۇددى لەيلىگە ئوخشاش ھايالىشمايلا بۇنداق قاملاشمىغان جاھاندىن كېتىمەن... ئادەملەردە ۋاپا بولمىسا، بىر ئۆيدە ئۆتۈۋاتقان، جان، تېنى بىر بولۇپ كەتكەن ئادەملەر چېغىدا بىر ـ بىرىنى ئالدىسا... بۇنداق ياشاپ نېمە كەپتۇ؟...

— بۇ بىر جىنايەت...

— ساقچىلارغا دېمەكچىمۇ؟

— مەن ئۇنداق دېمىدىم.

— قېنى كۆرەرمىز، نېمە بولسا بولسۇن.

— مەن سەندىن قورقتۇم.

— نېمىشقا؟

— بەك قورقۇنچلۇق.

— سىزلا ئەمەس، ئۆزۈمۇ ئۆزۈمدىن قورقۇۋاتىمەن. مەن ئەسلىي مۇشۇنداق بىر ئايالكەنمەن، بىر ئەرنى دەپ بىر ئادەمنىڭ جېنىغا زامىن بولدۇم، ئۆزۈمۇ تۇغۇلۇپ كېتىۋىدى قورقتۇم، ئەمما پۇشايمان قىلمىدىم، پۇشايمان قىلمايمەن، ئىش شۇنداق بولۇشى كېرەك... مەنمۇ كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈپ كېتىشىم مۇمكىن. ئۆتكەن ئىشلارنى ئويلىسام قورقمەن، شۇ چاغدا كۆزۈمگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيتۇ... مەنمۇ چىدالماي قالدىم...

بۇلۇتلۇق ئاسماندا تەنھا كېتىۋاتقان بىر قۇش بار.

ئۇۋۇسىنى يوقتىپ قويغان بىر قۇش بۇلۇتلۇق ئاسماندا لەيلەپ يۇرىدۇ. قۇشنىڭ يۇرىكى يوق، كۆزى يوق، روھى يوق.

— ئىشقىلىپ ياشىماق تەس.

ئالىم كىتاب ئېغىر ئاۋازى بىلەن ئېغىر گەپلەرنى قىلاتتى.

— تەنھا يۇرسەك يالغۇزلۇقنىڭ دەردىنى تارتىمىز، كىشىلەر بىلەن يېقىن ئۆتسەك تۇرلۇك نىزا، پىتنە ـ پاساتنىڭ خا-

پىلىقىغا قالمىز. نامرات بولساق كۇن ئالماقنىڭ تەسلىكىدىن موھتاجلىققا يەم بولمىز، باي بولساق پۇل تېپىشنىڭ ھەلەك-چىلىكىدە ھاياتنىڭ قاراڭغۇ بۇلۇڭلىرىغا كىرىپ قالمىز. ياشاشنى تەس دېسەك ئۆلۈمدىن قورقمىز.

— باشقىچىرەك گەپنىڭ يوقمۇ سېنىڭ... كۆڭۈلنى ئاۋۇدۇرغۇدەك...

— خۇشال ياشاي دېسەك...

ئالىم كىتاب توختاپ قالدى.

— ھە، داۋامىنى دېگىن... — دېدىم مەن ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ.

— مەنمۇ چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيمەن.

روھىم چىقىپ كەتكەندەك بولۇپ قالدى. لەيلى زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالدى.

مەن ھەممىنى بىلدىم. ئەمدى خوتۇنۇم بىلەن بۇرۇنقىدەك ئۆتەلمىشمىز مۇمكىنمۇ؟ زەھەر ئىچكىنى لەيلى ئەمەس مەن بولسام كېرەك.

مەن ساقايماس جاراھەتكە ئايلىنىپ كەتتىم. مەندىن ساقىپ چۈشۈۋاتقان قانلار گۈل رەڭلىك بولۇپ قېتىپ قالاتتى.

※ ※ ※

— مۇشۇ پەرھات دېگەن قانداق ئادەم ئۆزى؟

سادىر مۇقىيت بىر كۆزىنى قىسىپ دوڭغىيىپ كېتىۋاتقان پەرھاتقا قاراپ شۇنداق دېدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە مەسخىرە ھەم پىسەنتسىزلىك بار ئىدى، يۈرىكىم ئېچىشتى.

— ياخشى ئادەم، — دېدىم مەن سادىر مۇقىيتقا قاراپ. ئۇنىڭ يوغان گەۋدىسى ئېگىلىپ قالغانىدى.

— نېمە ئىش قىلىدۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ سوئال ئىزدەيدۇ.

ـــ نېمە؟

ـــ ھېچنېمە... ـــ مەن باشقا گەپ قىلمىدىم.

ـــ سوئال ئىزدەيدۇ دېگەن نېمە گەپ ئۇ؟ ـــ دېدى سادىر مۇقىيت كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، ـــ سوئال... سوئال دېگەن نېمە ئۇ؟

بۇ دۇنيادىكى بەزى ئىشلارنى بەزى ئادەملەر مەڭگۇ بىلمەي ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئۆزىنىڭ نېمە ئۈچۈن تاماق يەيدىغانلىقىنى، نېمە ئۈچۈن ئۇخلايدىغانلىقىنى، ئادەملەرنىڭ نېمىشقا بىر ـ بىرىگە موھتاج بولۇپ قالىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبى ھەقىقەتەن بىر ئۆمۈر ئويلانمايدىغان ئادەملەر بار. سادىر مۇقىيتنىڭ سوئال دېگەن نېمە؟ دېيىشى مېنى ھەيران قالدۇرمىدى.

ـــ سوئال دېگەننىڭ نېمىلىكىنى ئۇ ئۆزى بىلىدۇ.

ـــ ئىشقىلىپ بۇ تازا تەكشى يېتىم ئەمەستەك قىلىدۇ... ھەر قىسما بىرنېمىلەرنى ئويلاپ يۈرسە كېرەك...

مەن سادىر مۇقىيتنىڭ قانداق ئادەملىكىنى بىلىشكە پەقەت قىزىقمايدىغاندەك قىلاتتىم.

دەريا بويىدىكى قاقاس ساھىلىنى بويلاپ مېڭىۋاتىمىز، پەرھاتنىڭ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىقلىرى ئاڭلىنىپ قالىدۇ. ئۇنىڭ تىنىقلىرى ھەسرەتنىڭ، غەم ـ قايغۇنىڭ بۇسلىرىنى تارتىپ كۆڭۈلنى غەش قىلىدۇ. مەن مۇشۇنداق تىنىقلارغا، مۇشۇنداق غەشلىكلەرگە، مۇشۇنداق مىسكىن روھلارغا، زەئىپ تۇيغۇلارغا بۇرۇندىن ئۆچ ئىدىم، ئادەم غەم ـ قايغۇغا يەم بولۇپ كەتسە بولمايتتى، غەم بىر يىلان كەبى نەرسە بولسا، ئۇنى ياڭجۇەتمەك، بېشىنى ئېزىۋەتمەك كېرەك. ئادەمنىڭ ئادەمىيلىك شەۋكىتى خاتىرجەم ھەم ئۇلۇغۋار روھىي كامالەت ئىچىدە پارلايتتى، مەن شۇنداق قىلالمىدىم. ئەمما، شۇنداق قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدىم، مۇشۇ بىلىشنىڭ ئۆزىمۇ

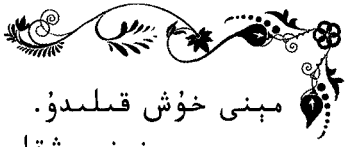

مېنى خۇش قىلمىدۇ.

ــ بىز نېمىشقا مۇشۇنداق ياشاشقا كۆنۈپ قالىمىز؟

ــ قانداق دەيسەن؟

ــ جىق ئىشلاردا بىزنىڭ ئەسلىي مۇشۇنداق ياشىغۇمىز يوق، ئەمما يەنە مۇشۇنداق ياشاۋېرىمىز، بۇ نېمىشقا؟

پەرھاتنىڭ پەس ئاۋازىنى ناھايىتى ئېنىق ئاڭلىدىم، ئۇ بۇ گەپنى ماڭا ئەمەس، ئۆزىگىمۇ ئەمەس، ئۆزىمۇ كۆرمىگەن، بىلمىگەن بىرسىگە دەۋاتقاندەك قىلاتتى. مەن ئامالسىز ئىكەنلىكىمنى بىلەتتىم، پەرھاتنى بۇرۇنقى ھەممە كىشىنىڭ مەسلىكى كېلىدىغان پەرھاتقا ئايلاندۇرالمايتتىم، بۇنى چۈشىنىشىم پەرھاتنىڭ مۇشۇ ھالىدىن غەشلىك ھېس قىلىپ يۈرىدىغان كۆڭۈلسىزلىكىمگە داۋا بولالمايتتى.

ــ سەن ئىزدەپ يۈرگەن سوئال مۇشۇمۇ؟

ــ ياق.

ــ مېنىڭچە شۇ بولۇشى كېرەك.

ــ ياق، مەن ئىزدەپ يۈرگەن سوئال بۇنداق ئاددىي ئەمەس.

ــ بايىقىمۇ ئاددىي سوئال ئەمەس.

ــ ئىشقىلىپ بىز ياشاشنى ئۆگىنىپ بولالمايمىز.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

ــ ئىشقىلىپ شۇنداق، ئۆگىنىپ بولۇشقا ئۆمرىمىز يار بەرمەيدۇ.

ــ سېنىڭ مۇشۇنداق گەپلىرىڭ بىلەن خۇشۇم يوق. ئادەمدىي، خۇشال ـ خۇرام مەنىلىك ياشىساقلا بولدى.

ــ ئاددىيلىقتا مەنە نېمە قىلىدۇ؟

ــ بۇ بولمىغان گەپ.

پەرھات كۆلۈپ قويدى، ئۇنىڭ قورۇق باسقان كۆز چۆرىلىرىدە، ساقال باسقان يۈزىدە، لەۋلىرىدە مەسخىرىلىك كۆلۈمسىرەشنى كۆرگەندەك بولدۇم.

كەچتە بىرسى ئىشكىنى چەككەندەك قىلدى، ئوغلۇم ئىشكىنى ئاچتى، ئۇ بىرسى بىلەن بوسۇغىدىلا ئۇنى - بۇنى دېيىشكەندىن كېيىن يېنىمغا كېلىپ:

— سىزنى ئىزدەيدىكەن، — دەپلا يانىدىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

چىقىپ قارىسام پەرھات ئىشىك ئالدىدا تۇرۇپتۇ.

— كىرمەي تۇرۇپسەنغۇ، قېنى، ئۆيگە كىرگىن.

ئۇ ئۇيان - بۇيانغا قاراپ قويۇپ پەس ئاۋازدا دېدى:

— سېنى كېچىلىرى توختىماي جۆيلۈيدىغان بولۇپ قاپتۇ، دەيدۇغۇ؟

مەن گاڭگىرىغىنىمچە تۇرۇپ قالدىم. جۆيلۈيدىغان بولۇپ قاپتۇ، دېگەن نېمە گەپ ئەمدى؟ مەن ھېچنېمىنى ئاڭقىرالماي پەرھاتنىڭ ئاغزىغا قاراپلا قالدىم.

— ئۇنداق ئىش يوق، — دېدىم كېكەچلەپ.

— مەندىن يوشۇرمىغىن.

— يوشۇرمىدىم، ھەقىقەتەن ئۇنداق ئىش يوق.

پەرھات لەۋلىرىنى يالاپ قويۇپ ئۆيگە بويۇنداپ قاراپ قويدى. بوسۇغىدا تۇرۇپ نېمە قىلىدىغاندۇ؟

— ئۆيگە كىرگىن.

— مۇشۇ يەردە تۇرىۋېرەي.

پەرھاتنىڭ تۇمانلىنىپ تۇرغان يوغان كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى.

چىشىمنى چىشلەپ پەرھاتقا قارىدىم. جۆيلۈش بولۇپ تۇرىدىغان ئىش، ئۇنى بىنورماللىق دېگىلىمۇ بولمايدۇ. مىڭ يىللاپ داۋاملىشىپ كەلگەن تۇرمۇش جەريانىدا ئادەملەر جۆيلۈپ كەلدى، ئاجايىپ چۈشلەرنى كۆردى. جۆيلۈش ھەم چۈش كۆرۈش ئادەملەرنىڭ ھاياتىغا ئالاقىدار بېشارەتلەرنى بىلدۈرگەن ھەم بۇنىڭ مەنىسىنى بىلىشنىمۇ ئۆگەتكەن. پەرھاتنىڭ يوغان كۆزلە-

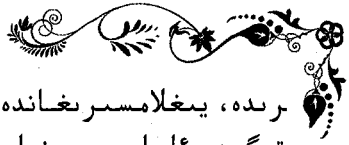

رىده، يىغلامسىرغاندەك كۆرۈنىدىغان كۆز قارىچۇقلىرىنىڭ تېگىدە ئاجايىپ مەنىلەرنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش يا ئىشەنمەسلىكىنى بىلەلمىدىم. مەن بىركىملەرگە بىر قانداق كۆرۈنمەيدىغاندىمەن؟ ئەينەككە قارىمىغىنىمغا خېلى كۈنلەر بولغانلىقىنى يادىمغا ئالدىم. بۇرۇندىن ئۇستىبېشىنى تۈزەپ يۈرمەيدىغان كىشىلەرنى ياقتۇرۇپ كەتمەيتتىم. بۇ كۈنلەردە ئۆزۈمنىڭمۇ ئۆزۈم ياقتۇرمايدىغان ئادەم بولۇپ قالغانلىقىمنى ھېس قىلىپ كۈلۈپ قويدۇم، ئەمما شۇ ھالدىكى كۈلكەم پەقەت كۈلكىگە ئوخشىمايلا قالدى. مەن راستىنلا تولا جۆيلۈيدىغان بولۇپ قالغاندىمەنمۇ؟ بۇنى مەن سەزمىگۈدەك يەردە ئەمەس، جۆيلىگەن تەقدىردىمۇ پەرھاتنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىغىنىم قانداق گەپ؟ ھازىر بىر ئادەمنىڭ ئۇيقۇسىدا يۈز بەرگەن ئىشلارمۇ مەخپىي قالمايدىغان بولۇپ كېتىپتۇ. شۇنداقتىمۇ نېمىشقا بۇ گەپ چىقىپ قالىدىغاندۇ؟

— جۆيلۈش چاتاق ئىش، جۆيلۈمىسەك بولاتتى.

— مەنغۇ جۆيلۈمىدىم، مەسىلەن، شۇنداق بولسىمۇ نېمە بوپتۇ؟

— ھېچنېمىغۇ بولماس، ئەمما بۇ نورمال ئەھۋال ئەمەس، بىرەر پالاكەتچىلىكنىڭ بېشارىتى بولۇشى مۇمكىن.

كامىل دوڭغاي يادىمغا يېتىپ قالدى. ئۇنىڭ غېمى ـ ئەندىشىگە تولغان يۈرىكىنى كۆرگەندەك بولدۇم. غېمى ـ تەشۋىش ئۇزۇسى بۇزۇلغان چۈمۈلىدەك پىتىراپ كىشىلەرنىڭ يۈرىكىگە سەلدەك ئېقىۋاتسا كېرەك.

— كىم دەيدۇ؟

— بۇ بىركىم دېمىسىمۇ شۇنداق بىر ئىش، قالايمىقان جۆيلۈش ئامەت ياكى ئاپەتنىڭ شەپسى بولۇپ كەلگەن.

— سەن نېمىدىن ئەنسىرەيسەن؟

— ساڭا بىرەر خاپىلىق كېلىپ قېلىشتىن ئەنسىرەيمەن.

— نېمىشقا خاپىلىق كېلىدۇ، دەيسەن؟

— بۇ بۇرۇندىن مۇشۇنداق ئىش.
— بۇ گەپلەرنى دېيىشمەيلى.
— بۇنىڭغا سەل قارىغىلى بولمايدۇ.
— ۋاقتى كەلگەندە كۆرەرمىز.
— بىرەر پالاكەتكە يولۇقۇپ قالساڭ قانداق قىلارمىز؟
— ماڭا ھېچ ئىش بولمايدۇ.
— زادى مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى بىلەتتىم...
پەرھاتنىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ كەينىگە يېنىپلا چىقىپ كەتتى.

ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. تازا زەن سالسام ئۇنىڭدىن پەرقىم يوقىتەك ھېس قىلدىم.

مەن چاڭ ـ بوغۇناق ئارىسىدا كېتىۋېتىپ نەمەت تاشچىنى، ئۇنىڭ بىلەن تالاش قىلىۋاتقاندا يېنىمدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بوۋاينى، بىر پاتمان دەردنى يۇدىگىنىچە ئېشەك يېتىلەپ كېتىۋاتقان ئادەمنى... يەنە نۇرغۇن ئادەملەرنى، مەرۇپ توختىنى، سادىر مۇقىيتنى، تۇردى ياقۇپ، تاھىر زوردۇنلارنى ئويلىدىم.

※ ※ ※

يوللار قان تومۇرلارىدەك مۇرەككەپ ھەم زىچ بولىدۇ، بىز ئەنە شۇ تار ھەم كەڭ، قاراڭغۇ ياكى يورۇق، ئەگرى ـ بۇگرى يوللارنى بىلىپ ياشىشىمىز لازىم، بولمىسا ئېزىقىپ قالىمىز، ئاۋۇ يەرگە بارىمەن دەپ ماۋۇ يەرگە بېرىپ قالىمىز. ئېزىقىپ قېلىپ جىق ھەرەج تارتىمىز. ئېزىپ قېلىشتىن ساقلانماق تەس، بىز تۇرلۇك سەۋەبلەر بىلەن، تۇرلۇك يوللاردا تۇرلۇك شەكىلدە ئېزىپ قالىمىز. ئازمايدىغان كىم بار؟ ياراتقۇچى بىزنى ئازغۇن قىلىپ ياراتقان. ئازغۇنلۇقتىن نېرى بولۇپ يول تېپىش

بىزنىڭ بۇيۇك ۋەزىپىلىرىمىزدىن بىرى.

ئالىم كىتاب مۇشۇنداق بىر گەپلەرنى قىلغان. ئۇنىڭ سۆزلىرىنى پات - پات ئاڭلاپ تۇرغان ئادەمنىڭ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ، ئىچى بوشاپ قالىدۇ. هايات ئەسلىي ناهايىتى ئاددىي، ناهايىتى سۇزۇك، هەممە نەرسە تەبىئىي يۇرۇشۇپ كەتسە ئىشلار ئاسانلىشىدىغان جەريان ئىدى. ئەمما، هازىر خۇددى قان تومۇرلارىدەك مۇرەككەپ هەم ئەگرى - بۇگرى يوللارغا ئوخشاپ قالدى. بۇنىڭغا كۆنمەي بولمايدۇ. بىز كېمىگە چىقىپ قالغان ئادەملەر، كېمىنى بىز ئەمەس تۇرمۇش ئۆزى هەيدەپ ماڭىدۇ. ئاستا يا ئىتتىك، ئوڭ ياكى سولغا مېڭىشىمىز بىزنىڭ ئىختىيارىمىز ئەمەس، ئىختىيارىمىز دېگەندىمۇ پەقەت كېمە ئىچىدىلا ئىختىيارىيلىققا ئىگە، كېمىنىڭ قاياققا مېڭىشىنى بەلگىلەش بىزنىڭ قولىمىزدىن كەلمەيدۇ. هايات كېمىسى ئۆزى خالىغان يۆنىلىشكە قاراپ بىزنى ئېلىپ ماڭىدۇ.

ئالىم كىتابنىڭ بۇ گەپلىرىنىڭ بىر يەرلىرى بىر قانداق تەرەپ تۇيۇلىدۇ، ئەمما مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ باشقا گەپ قىلمىدىم.

ـــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئاداش، قانداق تىنچ ئوبدان تۇرۇپدۇمۇ؟ ئۇزاق بولدى كۆرۈشمىگىلى، ياخشى تۇرغانسەن، بالىلىرىڭ ياخشىمۇ؟ ئىزدىشەلمەيلا كەتتۇق توۋا، بۇنداق تاشلىشىپ كەتسەك بولمايتتى. بالا - چاقىلىرىڭنى ئېلىپ ئۆيگە بارغىن... شۇنداق قىلىپ ئوبدان تۇردۇڭمۇ؟...

مۇسا قادىرنى كۆرۈپ كۆڭلۈم بىرقىسمىلا بولۇپ قالدى. ئۇ خېلىلا جۇدەپ قالغانىدى. بېشىغا بەكلا چوڭ كېلىپ قالغان شەپكىسى تاشلىۋېتىدىغان يەرگە يەتكەنىدى.

ـــ ياخشى، ئۆزۈڭ ئوبدانمۇ، ئىشلىرىڭ ياخشىمۇ؟

ـــ ئىشلىرىممۇ ياخشى، ئۆي كۆچكەن، ئالدىراش دېگىنە.

ـــ هېلىقى ئۆيۈڭچۇ؟

— بولمايدىغان ئۆيكەن ئۇ.
— نەرى بولمايدىكەن؟
— يەر تەۋرەشكە چىداملىق ئەمەسكەن.
— يەر تەۋرەشنىڭ گېپىنى قىلىپ قاپسەنغۇ؟
— خەۋەر كۆرمەيۋاتامسەن، دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدە يەر تەۋرىگەننىڭ، خەقلەرنىڭ ئۆلۈپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ گېپى.
— قويغىنا يوق غەمنى، خۇدا ساقلايدۇ.
— خۇداغۇ ساقلايدۇ، بىراق ئۆزىمىزمۇ دىققەت قىلىشىمىز كېرەكتە.
— ئۇغۇ شۇنداق، بىراق - زە.
— نېمە بولدى؟
— ھېچنېمە.
مەن ئۇنىڭغا بىر نېمە دېمەكچى ئىدىم، ئەمما دېمىدىم، بىكاردىن - بىكار كۆڭۈل ئاغرىقى تېپىۋالىدىغاندەك قىلاتتىم.
ھايات ئېچەكلىرىنى يۆلەپ، گۈلە - قاقلىرىنى شۇمىگەچ ھۆزۈرلىنىپ تاماشىمىزنى كۆرۈپ ياتامدىكىن، دەيمەن.
بېشىمغا ئاسماندىن تاش چۈشۈپ كېتىپ مىجىلىپ كېتەرمەنمۇ؟ دەپ ئەنسىرەپ ياشاشمۇ بىر جاپا. بىز بەلكىم ھاياتىمىزدا مەڭگۈ مۆلدۈردە قالماسلىقىمىز، بىرەر قېتىم ئۆگزىدىن يىقىلماسلىقىمىز، قاراڭغۇ كوچىدا كېتىۋاتقاندا پايلاپ تۇرغان خەقلەردىن يوشۇرۇن تاياق يېمەسلىكىمىز مۇمكىن. ئەمما، شۇنداق بالايى - بەتتەرلەر ھامان بىركۈنى مېنىڭ بېشىمغا كېلىدۇ، دەيدىغان تەشۋىش كۆڭۈلگە چۈشۈپ قالسا كۈندە شۇنداق خاپىلىقلارنى تارتىپ ياشاپ قالىمىز.
مەن نېمە ئويلىغانلىقىمنى ئۇنتۇپ كەتكەندەك قىلاتتىم.
مەن پارچىلىنىپ كەتتىم.
مەھەللىگە قايرىلىدىغان دوقمۇشقا كېلىپ تۇرۇپ قالدىم.
مەن بىلىدىغان دۇنيانىڭ رەڭگى پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كەتـ

كەندەك قىلاتتى.

مەن ماڭىدىغان يول يولغا ئوخشىمايدىغان قالغانىدى.

يېڭى بىر دۇنيا بىنا قىلىشىم كېرەك ئىدى.

شۇ قەدەر گۈزەل كۆنلەر ماڭا قاراپ كۈلۈۋاتقان بولۇشى مۇمكىن، شۇ قەدەر لەرزان تۇيغۇلار ماڭا قاراپ كېلىۋاتقان بولۇشى مۇمكىن. ياشاشنى ئۆگىنىۋالساق ھەممە ئىش ھەل بولۇپ كېتىدۇ.

پەرھات يىراقتىن قول سوزۇپ كەلدى، يۈرىكىم ئېچىشتى. بۇ دۇنيادا قاقاسلىقلار باغ بولغاندەك، قۇرۇق ئېقىنغا سۇ كەلگەندەك، جىمى دەردلەر تامام تۈگىگەندەك؛ شادىمانلىقلار، گۈللەر توزۇپ كەتكەندەك، بۇلاقلار قۇرۇپ كەتكەندەك، كۆڭۈلسىزلەر ئۆرۈلۈپ چۈشكەندەك ئېچىنىشلىق ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ. پەرھاتنىڭ چىرايىغا قاراپ شۇلارنى ئويلىدىم. ئۇ ئىزدەۋاتقان سوئالنى تاپالمىسا ئۆزىنى قۇتقۇزۇپ قالارمىدىكىن؟

— ھېلىقىنى تاپالىدىڭمۇ؟

— نېمىنى؟

— سوئالنى...

— ياق تېخى، ئەمما ئۇنى تاپماي بولمايدۇ.

پەرھات چىڭقىلىپ، بوغۇلۇپ، قىسىلىپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى. نۇرغۇن ئىشلارنى ھەل قىلىدىغان سوئال ئۇنىڭ ئەقلىدىن، تەپەككۇرىدىن، تەجرىبىلىرىدىن، كۆرگەن بىلگەنلىرىدىن، ئۇيقۇسىز كېچىلەردىكى ئوي ـ خىياللىرىدىن چىقىپ قېلىشى مۇمكىن.

پەرھات جاھىللارچە، تەلۈلەرچە ئىشتىياق، ھەۋەس، ئوت ئىچىدە ھېلىقى سوئالنى ئىزدەۋاتاتتى. ئۇنىڭ قانداق سوئال ئىكەنلىكىنى، قانداق شەكىلدە بولىدىغانلىقىنى، قانداق بىر ھالەتتە پەرھاتنىڭ كاللىسىدا مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى، مەنلا ئەمەس ئۇ ئۆزىمۇ بىلمىسە كېرەك.

— سوئال ئىزدەپ ئاۋارە بولماسلىقىڭ بولاتتى، جاننى قىيناپ ئايدىغان ئىشلارنىڭ تولىلا بارلىقىدا، قانداقتۇر سوئال دېگەن بىر نېمىنى ئىزدەپ نېمىگە قىلىسەن؟

— بۇنداق دېگىلى بولمايدۇ.

— ئەمىسە قانداق قىلىسەن؟

— شۇنداق بىر سوئالنى تاپالمىسامۇ، ئەمما شۇنداق بىر سوئالنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى چۈشىنىپ يېتىشمىنىڭ ئۆزىمۇ چوڭ ئىش.

— ھەر نېمە دېگەن بىلەن سوئال تېپىلمىدى، ژاز كەچ-سەكىمۇ بولاتتى.

— مەن بۇ دۇنيادا توغرا يولدىن ژاز كەچكەن، خاتا يولغا چاپلىشىۋالغان ئادەملەردىن ئەڭ بىزار.

پەرھاتقا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. ئۇ ئاددىي ژۇجۇدى، ئاددىي ئەقلى، ئاددىي ھېس - تۇيغۇلىرى بىلەن ئاجايىپ سوئاللارنى تېپىپ چىقىپ، ھاياتلىقنىڭ، كىشىلىك دۇنيانىڭ سىرىنى يەشمەكچى بولغاندەك قىلاتتى. بەزى ئارمانلىرىمىزنى رويابقا چىقىرىشتا ئۆمرىمىز، قەلبىمىز ۋە ئەقلىمىزنىڭ ۋاقىت ۋە قۇۋۋىتى يار بەرمەيدۇ. پەرھات تىرىشتى، كۆچىدى، ئەمما سوئال تېپىلمىدى. سوئالنىڭ تېپىلماسلىقى پەرھاتنىڭ بارلىقىدا دۇدىيانىڭ نېمىلىكىنى روشەن ھېس قىلىشتىكى زۆرۈر بىر نەرسىنىڭ كەملىكىدىن بولسا كېرەك. دۇنيانىڭ روھىمىزنى پارە - پارە قىلىدىغان، قاتتىق بىر يەرلىرى بىزگە چەكچىيىپ قاراپ تۇرغاندۇ؟

ئىسىت...

مەن شۇنداق پىچىرلىدىم. بۇ گەپنى پەرھات ئاڭلىمىدى، يەنە نۇرغۇن ئادەملەر ئاڭلىمىدى. ھاياتنىڭ ئۆزى ئىسىق بىر پىيالە چاي. خۇش پۇرىقى جانغا - جان ئۇلايدىغان بىر تال گۈل بولۇشى مۇمكىن. چاي بەزىلەرنىڭ قولىدا چاي، بەزىلەرنىڭ قو-

لىدا يۇندا ياكى زەھەرگە ئوخشاپ قالىدۇ. گۈل بەزىلەرنىڭ قو- لىدا تىكەن ياكى قانلىق پىچاققا ئايلىنىپ قالىدۇ.

پەرھات ئىزدەۋاتقان سوئاللار ھەم ئاشۇ سوئاللارنىڭ جاۋابى بەلكىم نۇرغۇن مۇستەھكەم پەنجىرىلەرنى، نۇرغۇن قورام تاش- تەك مەزمۇت ئىشكىلەرنى ئېچىۋېتىشى مۇمكىن.

ـــ ھېلىقى سوئاللارنى...

مەن گېپىمنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتىم. بىز بىر كۈنمۇ توختاپ قالماي بىر نەرسىنى ئىزدەيمىز. ئالدى بىلەن ئىزدەۋاتقىنىمىزنىڭ نېمىلىكىنى بىلىشىمىز زۆرۈر. ئىزدەشلىرىمىز- نىڭ كەينىدە توغرا، ھەق، گۈزەل ھايات بىزنى ساقلاپ تۇرىدۇ.

2011 ـ يىلى 7 ـ ئاي
2012 ـ يىلى 12 ـ ئاي

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى
www.uyghurkitap.com

مەسئۇل مۇھەررىر: مۇھەممەتجان ھەسەن
مەسئۇل كوررېكتور: ئاينۇرقىز مەمتىمىن

تۇرسۇن مەخمۇت

جاراھەت گۈلى

(رومان)

نەشر قىلغۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
ئادرېسى : بېيجىڭ شەھرى خېپىڭلى شىمالىي كوچا 14 ـ قورۇ
پوچتا نومۇرى : 100013، تېلېفون نومۇرى: 64290862 ـ 010
ساتقۇچى : جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى : بېيجىڭ خۇاجۇڭخۇا باسما چەكلىك شىركىتى
نەشرى : 2015 ـ يىل 2 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم نەشر قىلىندى
بېسىلىشى : 2015 ـ يىل 2 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم بېسىلدى
ئۆلچىمى : 880 × 1230م م. 32 كەسلەم
باسما تاۋىقى : 12.25
باھاسى : 35.00 يۈەن

ISBN 978_7_105_13663_6/I.2598(维370)

责任编辑：买买提江·艾山
责任校对：阿依努尔克孜·买买提

图书在版编目(CIP)数据

心灵之白：维吾尔文/ 吐尔逊·麦合木提著. —北京：民族出版社，2014.1
ISBN 978-7-105-13663-6

Ⅰ.①心… Ⅱ.①吐… Ⅲ.①长篇小说—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.①I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2015)第 001101 号

出版发行：民族出版社 htt://www.mzcbs.com
社　　址：北京市和平里北街 14 号　　邮编：100013
电　　话：010-64290862（维文室）
印　　刷：北京画中画印刷有限公司
版　　次：2015 年 2 月第 1 版 2015 年 2 月 第 1 次印刷
开　　本：880×1230毫米 32 开
印　　张：12.25
定　　价：35.00 元

ISBN 978-7-105-13663-6/I.2598(维 370)